A. P. CEHOV

Opere, vol.5

Anton Pavlovici Cehov

OPERE

volumul V

Povestiri

1886–1887

Traducere de Xenia Stroe

Note de: K. D. Muratova şi O.A. Bealîi

EDITURA CARTEA RUSĂ
Bucureşti, 1956

A. P. CEHOV

Opere, vol.5

eBook: Cosimo, iunie 2014
versiunea 3.0 (iulie 2018)

Cuprins

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

– 1887 –

Șampania

Gerul

Cerșetorul

Dușmanii

Întunecime

Polinka

La beție

Din nebăgare de seamă

Verocika

Lăsata Secului

O ființă fără apărare

Fărădelege

Acasă

Lozul câștigător

Tifos exantematic

De-ale vieții valuri

În Săptămâna patimilor

Taina

Scrisoarea

O întâmplare

Judecătorul de instrucție

Volodea

Fericirea

Vreme urâtă

Drama

Primul ajutor

Păcatul

Din jurnalul unui om iute la mânie

Vântură-Lume

Tatăl

Un sfârșit fericit

În magazie

Zinocika

Cântec de sirenă

LUCRĂRI CARE NU AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

– 1886 –

Martiri ai Anului Nou

Șampania

O noapte în cimitir

Concurs

Debutul

La telefon

Descoperire

Cel mai mare oraș

Cum au stat de vorbă un om beat și un drac treaz

Un francuz prost

Despre deșertăciune

Persoana

Otrava

Poveste fără sfârșit

De vorbă cu un diriginte de poștă

Lupul

La Paris!

Cioroiul

Pe râu

Iubirea

Despre femei

O zi la marginea orașului

La pensiune

În vilegiatură

De plictiseală

Urâtul vieții

Un pas hotărâtor

Rara avis

Nenorocirea altuia

Tu și dumneavoastră

Minte scurtă

O personalitate luminoasă

Ah, măseaua!

O propunere…

Rânduiala casei mele

Locatarul

O noapte de groază

Kalhas

La moară

Dramaturgul

Belea!…

O comandă

Jubileul

Cine-i de vină?

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

Şampania

POVESTIREA UNUI VÂNTURĂ-LUME

În anul când începe povestirea mea, eram şef de haltă pe una dintre căile noastre ferate din sud-vest. Dacă traiul pe care-l duceam la haltă era vesel sau trist, puteţi judeca după faptul că pe o întindere de 20 de verste împrejur nu găseai casă de om, suflet de femeie şi nicio cârciumă ca lumea; iar eu eram pe vremea aceea tânăr, voinic, clocotitor, zvânturatic şi… fără minte. Doar ferestrele luminate ale trenurilor de călători şi rachiul prost, în care jidovii amestecau fiertură de laur, îmi mai ţineau de urât. Uneori întrezăreai o clipă la fereastra câte unui vagon, un căpşor de femeie, în timp ce stăteai smirnă, ca o statuie, ţinându-ţi răsuflarea, până ce trenul se prefăcea într-un punct abia zărit… Alteori, turnai în tine cu nemiluita rachiul acela scârbos, până te îndobitoceai şi nu mai ştiai cum trec ceasurile şi zilele nesfârşit de lungi. Asupra mea, care eram de fel de prin părţile de miazănoapte, stepa avea înrâurirea unui cimitir tătărăsc în paragină. Vara, învăluită în liniştea ei măreaţă, cu ţârâitul adormitor al greierilor şi cu lumina străvezie a lunii de care nu te poţi ascunde nicăieri, stepa mă copleşea cu o tristeţe deznădăjduită; iarna, albeaţa neprihănită a întinderilor ei, nemărginirea-i rece, nopţile fără de sfârşit şi urletul lupilor mă apăsau ca un vis urât.

La haltă locuiam câţiva oameni: eu cu nevastă-mea, un telegrafist surd şi scrofulos şi trei paznici. Ajutorul meu, un tânăr bolnav de piept, se ducea adesea să se caute la oraş, unde rămânea luni în şir, lăsându-mi în grijă sarcinile pe care le avea la haltă, odată cu dreptul de a mă folosi de leafa lui. Copii n-aveam, musafiri, ţin minte, nu momeam până la mine nici măcar cu colaci, iar de mers la alţii, nu mă puteam duce decât la colegii care slujeau pe aceeaşi cale ferată cu mine şi asta numai o dată pe lună! Într-un cuvânt, o plictiseală de moarte!

Îmi amintesc de un An Nou pe care-l întimpinam cu nevastă-mea. Şedeam amândoi la masă, mestecam alene şi ascultam ţăcănitul monoton, care venea din camera vecină, unde lucra telegrafistul cel surd. Eu dădusem de duşcă vreo cinci păhărele de rachiu cu laur şi, sprijinindu-mi în pumn capul greu, cugetam la plictiseala nesfârşită, fără de leac, a vieţii mele, iar nevastă-mea şedea lângă mine şi mă mânca din ochi. Mă privea aşa cum poate să privească numai o femeie a cărei singură comoară pe lumea asta e un bărbat frumos. Mă iubea nebuneşte, ca o roabă! Îmi iubea nu numai frumuseţea sau sufletul, dar şi păcatele, răutatea, plictiseala şi până şi cruzimea cu care o chinuiam, dojenind-o la beţie, când mă cuprindea o mânie oarbă pe care o revărsam asupra ei, pentru că nu aveam pe altcineva la îndemână.

Cu toată plictiseala ce mă rodea, ne pregăteam să întâmpinăm neobişnuit de solemn Anul Nou şi aşteptam cu oarecare nerăbdare miezul nopţii. Şi să vedeţi de ce! Aveam – puse deoparte – două sticle de şampanie, şampanie veritabilă, cu eticheta „Veuve Cliquot”; comoara aceasta o câştigasem încă de cu toamnă de pe urma unui rămăşag pe care-l făcusem cu şeful de linie, la botezul copilaşului său. Se întâmplă uneori, la câte-o lecţie de matematici, când până şi văzduhul amorţeşte de plictiseală, să intre pe fereastra clasei un fluturaş. Atunci băieţii îşi întorc dintr-odată capetele şi încep să urmărească plini de vioiciune zborul fluturaşului de parcă ar fi zărit cine ştie ce fiinţă nemaivăzută; tot astfel ne stăpâneau acum cugetele şi sticlele astea de şampanie, din cea mai obişnuită, care nimeriseră pe negândite la halta noastră. Tăceam amândoi şi aruncam căutături ba la ceas, ba la sticle.

Când acul ceasornicului arăta douăsprezece fără cinci, m-am apucat să destup fără grabă una dintre sticle. Dar, fie că mâinile mele slăbiseră din pricina rachiului, fie că sticla era umedă – nu-mi mai aduc bine aminte – ştiu numai că în clipa când dopul a zburat cu zgomot în tavan, sticla mi-a lunecat din mână şi a căzut pe jos. Prea mult nu s-a vărsat, cel mult un pahar, pentru că am izbutit să prind la vreme sticla şi să-i astup cu degetul mare gura prin care şampania ieşea gâlgâind.

— La mulţi ani şi mult noroc! am spus eu, umplând două pahare. Bea!

Soţia mea a luat paharul şi ochii ei plini de spaimă s-au aţintit asupra mea. Faţa-i pălise şi exprima groază.

— Ai scăpat sticla? m-a întrebat dânsa.

— Da. Am scăpat-o. Ei, şi?

— Nu-i bine, spuse ea punând paharul pe masă şi se îngălbeni şi mai tare. Semn rău! Să ştii că în anul care vine o să ni se întâmple o nenorocire!

— Of, ce muiere-mi eşti! i-am răspuns eu cu un oftat. Femeie deşteaptă şi aiurezi ca o doică bătrână. Bea!

— Să dea Dumnezeu sa fie doar o aiureală, dar… să ştii că neapărat o să ni se întâmple ceva rău! Ai să vezi!

Şi fără să-şi moaie măcar buzele în pahar, s-a depărtat de masă şi a căzut pe gânduri. Eu am îndrugat câteva fraze binecunoscute pe socoteala prejudecăţilor, am băut o jumătate de sticlă, m-am plimbat de câteva ori dintr-un colţ în altul şi am ieşit din casă.

Afară era o noapte geroasă şi liniştită, de o frumuseţe rece şi mândră. Luna şi doi nouraşi pufoşi de lângă ea încremeniseră ca ţintuiţi în înaltul cerului, drept deasupra haltei, şi păreau să aştepte ceva. De sus se revărsa o lumină uşoară, străvezie, care, temându-se parcă să nu jignească curăţenia feciorelnică a pământului alb, abia îl atingea, luminând nămeţii, terasamentul. În jur domnea tăcere.

Mergeam de-a lungul liniei ferate.

„Muiere fără minte! îmi ziceam în gând, privind cerul presărat cu puzderie de stele sclipitoare. Să zicem că uneori semnele se adeveresc. Dar ce poate să ni se întâmple nouă? Nenorocirile prin care am trecut şi prin care trecem acum sunt atât de mari, că ar fi greu să ne închipuim ceva şi mai şi. Ce rău îi mai poţi pricinui unui peşte care a fost prins, prăjit şi servit la masă cu sos?”

Din pâcla albăstrie se ivi deodată un plop înalt, alb de promoroacă, aidoma unui uriaş îmbrăcat într-un giulgiu, şi mă privi încruntat şi trist, de parcă şi-ar fi dat seama, ca şi mine, de singurătatea lui. M-am oprit şi m-am uitat la el multă vreme.

„Tinereţea mi s-a irosit în van, s-a prăpădit ca un muc de ţigară nefolositor, mi-am reluat eu firul gândului. Părinţii mi-au murit de când eram copil, din liceu m-au dat afară… M-am născut dintr-un neam de boieri, dar n-am căpătat nici creşterea, nici învăţătura cuvenită, şi ştiu tot atâta carte cât şi omul care unge roţile trenului. N-am nici casă, nici rude, nici prieteni şi nici meserie de care să mă simt legat. Nu-s în stare de nimic şi acum, bărbat în toată puterea, sunt bun doar să fiu şeful unei halte nenorocite… În afară de greutăţi şi căderi n-am cunoscut altceva în viaţă. Atunci, ce rău ar mai putea să mă pască?”

În depărtare prinseră a luci luminiţe roşii. Drept spre mine venea un tren. Stepa adormită îi asculta uruitul. Gândurile ce mă frământau erau atât de amare, încât mi se părea că le rosteam cu voce tare şi că tânguirile telegrafului şi vuietul trenului nu sunt altceva decât glasul lor.

„Ce nenorocire m-ar mai putea ajunge? Moartea nevestei? mă întrebam eu. Dar nici asta nu mă înspăimântă! De ce m-aş

ascunde de propria mea conştiinţă? Nu-mi iubesc nevasta! M-am însurat când eram un băieţandru. Acum sunt un om în puterea tinereţii, plin de vlagă, iar dânsa s-a scofâlcit, a îmbătrânit, s-a prostit, din creştet până în tălpi e îmbibată de prejudecăţi.

Dragostea ei dulceagă, sânii căzuţi şi ochii stinşi nu-mi mai spun nimic. O rabd, dar n-o iubesc. Atunci ce mi s-ar putea întâmpla? Tinereţea mi se iroseşte… în van, cum s-ar zice. Femeile se perindă prin faţa mea doar o clipă, la ferestrele trenurilor, ca nişte stele căzătoare. Dragoste n-a fost şi nici n-o să fie! Se duc de râpă puterea, îndrăzneala, căldura sufletească… Toate se duc de râpă, ca un lucru de nimic, şi însuşirile mele nu fac nici două parale, aici în stepă".

Trenul trecu zgomotos pe lângă mine, în zborul lui nebun, trimiţându-mi o clipă, nepăsător, sclipirile roşii ale ferestrelor… L-am văzut cum s-a oprit în dreptul luminilor verzi ale haltei, cum a stat câteva clipe şi apoi cum a pornit mai departe. Eu am mai mers ca la vreo două verste înainte, apoi am făcut cale-ntoarsă. Gândurile triste nu mă părăseau. Şi deşi sufletul mi-era plin de amărăciune, îmi amintesc că mă străduiam parcă dinadins să mă gândesc la tot ce e mai trist şi mai întunecat. Ştiţi, oamenii mărginiţi şi plini de mândrie deşartă au clipe când simt un fel de plăcere la gândul că sunt nenorociţi; ba fac paradă faţă de ei înşişi de suferinţa lor! Unele din cugetările mele aveau un temei, dar altele erau caraghioase, umflate, iar întrebarea „ce rău mi s-ar mai putea întâmpla?" avea în ea ceva copilăresc de provocator.

„Da ce oare mi s-ar mai putea întâmpla? mă întrebam eu în drum spre casă. Parcă am încercat de toate: bolnav am fost, bani am pierdut, mustrări de la şefi primesc în fiecare zi, de foame rabd, şi până şi un lup turbat a dat odată buzna în curtea haltei… Se mai poate întâmpla şi altceva? Umilit şi înjosit am fost, am umilit şi eu la rândul meu pe alţii. Ce e drept, crime n-am făcut, şi pare-mi-se că de asta chiar că n-aş fi bun; iar de judecăţi nu mi-e frică".

Cei doi nouraşi se depărtaseră puţintel între timp şi stăteau acum ceva mai încolo, cu aerul de a-şi împărtăşi în şoaptă o taină despre care luna n-ar trebui să afle. O adiere uşoară de vânt trecu prin stepă, aducând cu ea zgomotul îndepărtat al trenului.

În pragul casei îmi ieşi înainte nevasta. Ochii ei râdeau vesel şi pe faţă i se citea bucurie.

— Am o noutate pentru tine! îmi şopti ea. Du-te repede în odaia ta şi pune-ţi haina cea nouă. Avem un musafir.

— Ce musafir?

— Chiar acum ne-a picat cu trenul mătuşa Natalia Petrovna.

— Care Natalia Petrovna?

— Soţia unchiului meu Semion Feodorîci. N-o cunoşti. E foarte bună şi drăguţă.

Cred că m-am posomorât la chip, pentru că nevastă-mea mi-a şoptit grăbită, de data asta fără niciun zâmbet.

— De bună seamă că-i cam ciudată venirea ei, dar tu, Nikolai, nu te supăra! Fii îngăduitor, gândeşte-te că-i tare nenorocită! Nenea Semion Feodorîci e într-adevăr un tiran şi un om rău; nu-i defel uşor să te-nţelegi cu el! Mătuşa zice c-o să stea numai trei zile la noi, până o să primească o scrisoare de la fratele ei.

Şi multă vreme mi-a mai şoptit nevasta tot soiul de năzbâtii despre tiranul de unchiu-său, despre slăbiciunile omeneşti îndeobşte şi neveste tinere îndeosebi, despre datoria pe care o avem de a găzdui pe oricine, fie el chiar şi un mare păcătos, şi multe altele. Fără să înţeleg o iotă din toate astea, mi-am pus haina nouă şi m-am dus să-mi cunosc „mătuşa”.

La masă şedea o femeie mărunţică, cu ochi mari şi negri. Masa, pereţii cenuşii, canapeaua butucănos lucrată… într-un cuvânt toate, până la cel din urmă firicel de praf din odaie, păreau că au întinerit şi au prins viaţă în preajma acestei fiinţe proaspete şi tinere, care răspândea în jurul ei o mireasmă ameţitoare şi care părea să întruchipeze păcatul. Că era plină de păcate, am înţeles numaidecât după zâmbetul ei, după parfum, după felul în care se uita printre gene, după tonul cu care-i vorbea nevesti-mii, acestei „femei cumsecade”… Nu mai era nevoie să-mi spună că a fugit de la bărbatul său, care-i bătrân şi tiran, pe când ea e bună şi veselă. Am înţeles totul de la prima vedere şi mă îndoiesc să se găsească în toată Europa măcar un singur bărbat care să nu ştie să dibuie de la cea dintâi aruncătură de ochi, o femeie de un anumit temperament.

— N-am ştiut până acum că am un nepoţel aşa de voinic! mi-a spus dânsa, întinzându-mi mâna şi zâmbind.

— Nici eu n-am ştiut că am o mătuşică atât de drăguţă! i-am răspuns eu.

Şi iar ne-am aşezat la masă. Dopul a sărit cu o pocnitură răsunătoare din cea de-a doua sticlă şi mătuşica mea a băut pe nerăsuflate o jumătate de pahar de şampanie, iar când nevastă-mea a ieşit din odaie, n-a mai făcut nazuri şi a golit un pahar întreg. Eu eram beat de vin şi de apropierea femeii. Vă aduceţi aminte de romanţa:

Doi ochi negri, două stele
Sunt lumina vieţii mele.

Nu-mi amintesc ce-a mai fost. Cine vrea să ştie cum începe dragostea, n-are decât să citească romane şi povestiri lungi. Eu unul o spun pe scurt şi tot cu vorbe luate din romanţa asta prostească:

Mi-aţi ieşit în drum
Dar nu-ntr-un ceas bun.

…Şi toate s-au dus la dracu', s-au răsturnat cu susu-n jos. Îmi amintesc de un vârtej năprasnic, turbat, care m-a răsucit şi m-a purtat ca pe un fulg. Multă vreme a durat vârtejul şi la urmă a şters de pe faţa pământului şi nevastă, şi mătuşică, ba chiar şi toată puterea mea. Din halta pierdută-n stepă, m-a aruncat, după cum vedeţi, aici, în strada asta întunecoasă.

Şi acum spuneţi-mi: mai poate să mi se întâmple şi altă nenorocire?

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”[11], Nr. 4, 5 ian. 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Apoi s-a tipărit în calendarul ilustrat „Stoglav”[12] pe anul 1890, Sankt-Petersburg, 1890 (omiţându-se din text o serie de fraze); a mai fost inclusă în culegerea „Oameni posomorâţi”, Sankt-Petersburg, 1890 şi repetată în ediţiile de mai târziu ale culegerii (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1891-1899). A intrat de asemenea – cu unele abrevieri de text şi cu o serie de fraze noi, în culegerea de „Opere”, din anul 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

„Doi ochi negri, două stele…” poezie-romanţă de E. P. Grebeonka.

Gerul

De Bobotează, în oraşul X., reşedinţă de gubernie, a fost pusă la cale, în scop de binefacere, o serbare „populară”. Pentru asta s-a ales partea mai lată a râului, între piaţă şi curtea episcopiei, s-a îngrădit locul cu frânghii, crengi de brad şi steguleţe şi s-a făcut tot ce trebuie pentru ca oamenii să patineze şi să se dea cu săniuţa şi pe loc neted, şi pe derdeluş. Serbarea trebuia să fie cât se poate de măreaţă. Afişele uriaşe, făcute anume, făgăduiau o mulţime de plăceri: gheţuş, fanfară militară, tombolă cu toate numerele câştigătoare, soare electric şi câte şi mai câte. Dar toate acestea erau cât pe ce să cadă baltă din pricina gerului cumplit. Încă din ajunul Bobotezei se lăsase un ger de 28 de grade, cu vânt. Mai-marii oraşului voiau să amâne petrecerea, dar n-au făcut-o numai pentru că cetăţenii care o aşteptaseră multă vreme şi cu mare nerăbdare n-au primit cu niciun chip s-o lase pentru altă dată.

— Ei, şi? De aceea-i iarnă, ca să fie ger! spuneau doamnele, pornite să-l înduplece pe guvernatorul care era de părere că petrecerea trebuie amânată. Cei ce-o să îngheţe o să găsească ei pe unde să se încălzească!

Frigul năprasnic albise copacii, caii şi bărbile oamenilor; până şi aerul părea să scârţâie de atâta ger; şi cu toate acestea, îndată după botezul apei, sergenţii, îngheţaţi, s-au înfiinţat la locul patinajului şi la ora unu punct a pornit să cânte fanfara militară.

Cam pe la patru după-amiază, când petrecerea era mai în toi, în pavilionul guvernatorului, ridicat chiar pe malul râului, s-a adunat să se încălzească o societate aleasă: bătrânul guvernator cu soţia, episcopul, preşedintele tribunalului, directorul liceului şi mulţi alţii. Doamnele şedeau în fotolii, iar bărbaţii se grămădiseră cu toţii în faţa uşii largi de sticlă şi priveau la cei de pe gheţuş:

— Uliuu, măiculiţă! se minuna episcopul. Ia te uită la picioarele lor! Ce mai figuri întortocheate sunt în stare să facă!

Nici cântăreţii, cât sunt ei de cântăreţi, n-ar putea să scoată din gâtlej asemenea înfloriturі meşteşugite cum fac nebunaticii ăştia cu picioarele, zău aşa! Aoleu, o să-şi spargă capetele!

— Uite-l pe Smirnov, uite-l pe Gruzdev, spunea directorul, numindu-i pe liceenii care treceau în zbor pe dinaintea pavilionului.

— Ehehei! Iată-l viu şi nevătămat! spuse deodată guvernatorul râzând. Priviţi, domnilor! Vine primarele nostru… Vine încoace! Acum ţineţi-vă bine! O să ne înnebunească cu vorba!

De pe malul celălalt al râului, ferindu-se cu grijă din calea celor ce patinau, se îndrepta spre pavilion un bătrânel scund şi puţintel la trup, îmbrăcat cu o şubă de vulpi, descheiată, şi cu o căciulă cât toate zilele. Era primarul oraşului, negustorul Eremeev, putred de bogat, unul dintre cei mai bătrâni băştinaşi ai localităţii. Zgribulit, cu braţele depărtate de trup, moşneguţul sărea în mers, îşi lovea un galoş de altul, ca să se mai încălzească, şi se vedea cât de colo că se grăbeşte din răsputeri să scape de bătaia vântului. La jumătatea drumului, bătrânelul se făcu deodată mic, se furişă hoţeşte în spatele unei doamne şi o trase de mânecă. Iar când femeia întoarse capul, sări şi el în lături şi, fericit pesemne că a speriat-o, izbucni într-un râs bătrânesc, vesel şi răsunător.

— Da’ multă viaţă mai are în el şi moşulică al nostru! făcu guvernatorul. Mă prinde mirarea cum de nu se dă pe gheaţă cu patinele!

Când fu aproape de pavilion, primarul o luă la trap mărunt, apoi, cu braţele depărtate de trup, îşi făcu vânt şi lunecă pe gheaţă, cu galoşii lui uriaşi, chiar până-n prag.

— Trebuie să-ţi iei o pereche de patine, Egor Ivanîci! îl întâmpină guvernatorul.

— Aşa zic şi eu! răspunse primarul cu glasul lui de tenor cam hârâit şi puţintel fonf, şi-şi scoase căciula. Să trăiţi, Excelenţă! Închinăciuni, Preasfinţia Voastră, vlădică, şi mulţi ani Domniilor Voastre, doamnelor şi domnilor! Ce ziceţi de gerul ăsta? Ger, nu glumă! Moarte de om!

Clipind des din pleoapele roşii de frig, Egor Ivanîci prinse să bată în podea cu galoşii şi să-şi lovească zgomotos mâinile una de alta, cum fac birjarii când au îngheţat.

— Un ger… Mai afurisit decât orice câine! nu mai înceta bătrânul, zâmbind cu toată faţa. Adevărată pacoste!

— Ba-i foarte sănătos! îi întoarse vorba guvernatorul. Gerul îl întăreşte pe om, îl înviorează!

— O fi sănătos, da’ tot mai bine ar fi să ne slăbească! răspunse primarul, ştergându-şi bărbuţa ascuţită cu o batistă roşie. Să fie la el acolo! Eu uite cum înţeleg, Excelenţă:

Domnul ne trimite gerul întru pedepsire! Vara păcătuim, iar când vine iarna – ispăşim… Aşa, vezi!

Apoi aruncând repede o privire în jur, Egor Ivanîci îşi lovi palmele a părere de rău:

— Dar unde-i asta, cum îi zice… cu care te-ncălzeşti? întrebă dânsul şi privi nedumerit când la guvernator, când la episcop. Excelenţă! Sfinte părinte! Eu zic că şi doamnele or fi îngheţat! Trebuie neapărat să bem ceva! Nu se poate altfel.

Toţi cei de faţă ridicară mâinile a împotrivire şi începură care mai de care să spună că au venit la petrecere nu pentru a se încălzi, dar primarul nici nu voi să audă. Deschise uşa şi chemă de afară pe cineva, făcându-i semn cu degetul. Numaidecât un îngrijitor şi un pompier se apropiară în grabă de el.

— Uite ce e, măi băieţi, le zise dânsul cu jumătate de glas, trageţi o fugă până la Savatin şi spuneţi-i să ne trimită încoace cât mai repejor, asta… cum îi zice? Ce să-i cer?… Mă rog, spuneţi-i să trimită zece pahare de… zece pahare de vin fiert, da' să fie fierbinte, auziţi? Sau de grog…

Cei din pavilion izbucniră în râs.

— A găsit cu ce să ne cinstească!

— Nu face nimic! O să vedeţi cum îl bem! bombăni primarul. Aşadar, ne-am înţeles: zece pahare! Şi ce să mai fie? Să zicem… benedictină şi vinişor roşu, să pună vreo două sticle la-ncălzit! Dar pentru cuconiţe? Să zicem… turtă dulce, alune, cofeturi sau ceva de soiul ăsta… Şi acum fuguţa! Repejor!

Rămase o clipă tăcut, apoi se apucă iar să ocărască gerul, tot frecându-şi mâinile şi bocănind cu galoşii de podea.

— Ba nu zău, Egor Ivanîci, căută să-l înduplece guvernatorul, nu mai vorbi cu păcat: gerul rusesc are şi el farmecul lui. Am citit de curând că multe dintre însuşirile minunate ale poporului nostru se datorează întinderii nemărginite a pământului pe care trăim şi climei, precum şi luptei năprasnice pentru viaţa de toate zilele. Şi găsesc că-i cât se poate de adevărat.

— O fi adevărat, Excelenţă, dar mai bine ar fi să ne slăbească! Ce-i drept, e drept: gerul i-a gonit pe franţuzi, la ger poţi ţine multă vreme orice mâncare, şi-apoi şi copilaşii se dau cu patinele… Toate astea aşa-s! Pentru cel sătul şi îmbrăcat, gerul e mai mare plăcerea! Dar pentru un muncitor, pentru un cerşetor, pentru un drumeţ sau pentru cei săraci cu duhul care umblă şi cer pe la casele oamenilor, e cea mai mare nenorocire şi năpastă! Da, curată nenorocire, sfinte părinte! Pe un ger ca ăsta şi sărăcia-i de două ori mai amară, şi tâlharul e mai hâtru, şi ucigaşul mai nemilos. Ei, da' ce să mai vorbim! Uite, eu

merg acum pe şaptezeci de ani, am şubă, iar acasă o sobă bună şi tot soiul de romuri şi groguri. Nici nu-mi pasă de ger şi nici nu-l bag în seamă. Dar înainte vreme, maică măiculiţă! Mi-e şi groază să-mi aduc aminte! Odată cu anii mi-a slăbit memoria. Am uitat totul: duşmanii pe care i-am avut, păcatele, nenorocirile ce s-au abătut asupra mea, într-un cuvânt – totul; dar gerul – gerul îl ţin foarte bine minte! Când a murit mămuca, eram atâtica de mic, un drăcuşor acolo, fără acoperiş şi fără nimeni pe lume. Nici tu rude, nici tu prieteni… Hăinuţa mi-era ruptă, răbdam de foame, n-aveam unde să mă aciuiez, într-un cuvânt, „adăpost aici pe pământ nefiindu-ne hărăzit, năzuiam spre cel ce va să vină”. Şi iară mi-a fost dat pe vremea aceea să călăuzesc prin tot oraşul, pentru cinci copeici pe zi, o bătrânică oarbă… Şi erau nişte geruri… cumplite, nevoie mare! De cum ieşeam cu băbuţa, începea chinul. Doamne, Dumnezeule! Mai întâi şi-ntâi mă lua cu tremurici de parcă aş fi avut friguri! Mă ghemuiam tot, săream… Pe urmă începeau să mă doară urechile, mâinile, picioarele… Mă dureau de parcă mi le-ar fi strâns cineva în cleşte. Dar astea toate n-ar fi fost nimic: un fleac! Adevărata nenorocire începea când îngheţam tot. După vreo trei ceasuri de umblat pe ger, îmi pierdeam înfăţişarea de om. Picioarele îmi amorţeau, pieptul parcă mi-l strivea cineva, pântecele mi se lipea de şira spinării, dar mai cu seamă începea o durere la inimă, care era mai rea decât toate! Mă durea de nu puteam să-ndur, iar în trup simţeam o sfârşeală de parcă n-aş fi dus de mână o bătrânică oarbă, ci moartea însăşi! Înlemneam, împietream ca o statuie, şi totuşi mergeam înainte; dar parcă n-aş fi mers eu, ci un altul ar fi mişcat picioarele în locul meu. Când îngheţa aşa până şi sufletul din mine, nu mai ştiam ce să fac, mă bătea gândul să las băbuţa şi să fug, ori să şterpelesc un colac fierbinte de pe vreo tarabă, ori să mă păruiesc cu careva. Iar când ne-ntorceam seara la locul de mas, la căldurică, nicio bucurie! Până la miezul nopţii mă tot perpeleam fără somn şi plângeam. Dar de ce plângeam, asta n-o ştiam nici eu…

— Până nu se-ntunecă, ar fi bine să facem şi noi o plimbare, pe unde se patinează, spuse nevasta guvernatorului, plictisită de vorbăria primarului. Cine merge cu mine?

Şi ieşi din pavilion, iar după dânsa se năpustiră pe uşă toţi ceilalţi. Rămaseră pe loc doar guvernatorul, episcopul şi primarul.

— Sfântă fecioară! Dar ce-a fost când m-au dat băiat de prăvălie la un vânzător de peşte! urmă Egor Ivanîci, ridicându-şi mâinile în sus şi lăsând să i se descheie de tot şuba îmblănită cu vulpe. Veneam la prăvălie cu noaptea-n cap… iar pe la nouă dimineaţa eram îngheţat tun, cu mutra vânătă şi degetele aşa de

ţepene, încât mi-era cu neputinţă să-mi închei vreun nasture sau să număr gologanii. Stăteam în frigul care mă amorţea şi-mi ziceam: „Doamne, Dumnezeule! Şi când te gândeşti că trebuie să stau aşa până seara târziu!” Pe la prânz simţeam cum mi se lipeşte stomacul de şira spinării şi cum mă-ncearcă durerea de inimă… Da!… Nici mai târziu, când am ajuns eu stăpân de prăvălie, n-am dus-o mai bine. Erau nişte geruri de te cruceai, iar prăvălia mea… parc-ar fi fost o capcană de şoareci: trecea vântul prin ea; paltonaşul meu era – cer iertare de vorbă proastă – o porcărie, o flenderiţă, căptuşită, cum s-ar zice, cu vânt… Îngheţam de mi se-ntuneca şi mintea, şi de atâta frig mă făceam mai al dracului decât gerul: urecheam câte un băiat de prăvălie, mai-mai să-i rup urechea, altuia îi dădeam câte una după ceafă, iar la cumpărători mă uitam cu ură şi căutam să scot zece piei de pe dânşii; seara când mă-ntorceam acasă, în loc să mă culc liniştit, cum s-ar fi cuvenit, mă apuca arţagul: începeam să-i bodogănesc pe ai mei, să le scot pe nas bucăţica de pâine pe care o mănâncă şi-mi dădeam drumul în aşa hal, că nu m-ar fi domolit nici cinci vardişti! Gerul te şi înrăieşte, te şi face să bei rachiu cât nu trebuie!…

Şi, plesnindu-şi palmele a părere de rău, Egor Ivanîci vorbi înainte:

— Dar să vedeţi, când plecam iarna cu peştele la Moscova! Maică Precistă!

Şi, cu înflăcărare, se apucă să zugrăvească grozăviile pe care le îndura împreună cu ajutoarele lui, când plecau cu peştele la Moscova…

— Mda!… oftă guvernatorul. Multe mai poate îndura omul! Te prinde şi mirarea! Dumneata, Ivan Egorîci, duceai peştele la Moscova. Iar eu, la vremea mea, am fost în război. Uite, îmi aduc aminte de o întâmplare cu totul neobişnuită…

Şi guvernatorul istorisi cum în timpul celui din urmă război ruso-turc, într-o noapte cu ger, unitatea din care făcea şi el parte a trebuit să stea nemişcată, vreme de 13 ore în şir, în zăpadă, pe un vânt năprasnic; şi pentru că le era frică să nu-i zărească duşmanul, oamenii n-au aprins focuri, nu s-au clintit din loc şi nici măcar n-au vorbit; până şi fumatul era oprit…

…Şi au început aducerile aminte!… Guvernatorul şi primarul s-au înviorat, au prins viaţă şi s-au pornit să-şi depene firul amintirilor, luându-şi unul altuia vorba din gură. Până şi episcopul a povestit că pe vremea când slujea în Siberia, călătorea dintr-un loc în altul pe sănii trase de câini; într-o zi cu ger năprasnic, a adormit pe drum, a căzut din sanie şi a fost gata-gata să îngheţe. Când tunguzii s-au întors din drum şi l-au cules, era pe jumătate mort… Apoi, ca la poruncă, toţi trei

bătrânii au tăcut deodată, s-au aşezat unul lângă altul şi au căzut pe gânduri.

— Eh! zise în şoaptă primarul. Când te gândeşti, ar fi timpul să le dau uitării pe toate, dar când mă uit la şcolari, la sacagii sau la ocnaşi, cu halatele lor subţirele, totul îmi învie în minte! Dar să-i luăm chiar pe muzicanţii care cântă acum aici. Fac prinsoare că de mult îi doare inima, că li s-au lipit stomacurile de şira spinării, iar trompetele de buze… Dar ei cântă înainte şi-şi zic: „Maică sfântă! Trei ceasuri mai avem de stat aici!”

Şi bătrânii rămaseră pe gânduri. Se gândeau cu toţii la acel „ceva” din om, care-i mai presus de obârşia lui, de titlul pe care-l are, de bogăţiile şi învăţătura primită, la acel ceva care-l apropie de Dumnezeu până şi pe cel din urmă cerşetor, la slăbiciunea omenească, la suferinţa, la răbdarea omului…

Între timp văzduhul se făcea tot mai albastru. Apoi uşa s-a deschis şi în pavilion au intrat doi lachei de la Savatin, aducând cu ei tăvi şi un ceainic mare, înfăşurat într-un ştergar. Când paharele fură umplute şi în aer se răspândi un miros tare de cuişoare şi scorţişoară, uşa se deschise din nou şi în pavilion intră un subcomisar tânăr, fără mustaţă, cu nasul roşu şi acoperit din cap până-n picioare de chiciură. El se apropie de guvernator şi, ducând mâna la frunte, zise:

— Excelenţa Sa doamna general mi-a poruncit să vă spun că s-a dus acasă.

Felul cum ţinea la frunte degetele ţepene de ger, nasul lui roşu, ochii tulburi şi gluga cu fire albe de promoroacă în jurul gurii, i-au făcut pe cei de faţă să-şi închipuie numaidecât că-l doare inima, că i s-a lipit stomacul de şira spinării şi că i-a amorţit până şi sufletul…

— Ascultă, făcu şovăitor guvernatorul. Bea un pahar de vin fiert!

— Haide, haide, bea! întări primarul. Bea, nu te sfii!

Subcomisarul apucă paharul cu amândouă mâinile, se dădu mai încolo şi începu să soarbă cu băgare de seamă, străduindu-se să nu clefăie din buze. Flăcăul sorbea ruşinat vinul din pahar, iar bătrânii îl priveau în tăcere şi li se părea că-l slăbeşte durerea de inimă şi că i se dezmorţeşte puţin câte puţin sufletul… Guvernatorul oftă.

— E vremea să ne ducem şi noi pe la casele noastre, zise el şi se ridică. Cu bine! Ascultă! se adresă el subcomisarului. Spune-le muzicanţilor să… să înceteze cu cântatul şi roagă-l din partea mea pe Pavel Semionovici să aibă grijă să li se dea… bere sau rachiu.

Guvernatorul şi episcopul îşi luară apoi rămas-bun de la primar şi ieşiră din pavilion.

Iar Egor Ivanîci bău şi el un pahar de vin fiert şi, până să-l golească subcomisarul pe al său, îi povesti multe şi mărunte. Căci nu era în firea lui să tacă.

Apărută pentru prima oară „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 11. 12 ian, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A fost temeinic revizuită pentru includere în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La includerea ei în culegerea de „Opere”, nuvela a suferit numeroase modificări stilistice şi unele abrevieri de text.

Cerşetorul

— Stimate domn! Fiţi bun! Ajutaţi un om flămând şi nenorocit! De trei zile n-am pus nimic în gură… n-am nici cinci bani cu care să-mi plătesc un adăpost pentru noapte… vă jur pe ce am mai sfânt! Vreme de opt ani am fost învăţător într-un sat, dar mi-am pierdut locul din pricina uneltirilor de la zemstvă… Sunt o biată jertfă… am fost pârât pe nedrept… De un an de zile nu mai am slujbă!

Avocatul Skvorţov privi fugar la haina tocită, ruptă, a cerşetorului, la ochii lui tulburi de beţiv, la petele roşii din obraji şi i se păru numaidecât că l-a mai văzut pe undeva.

— Acum vor să-mi dea o slujbă în gubernia Kaluga, urmă cerşetorul, dar n-am bani să mă duc până acolo! Ajutaţi-mă, faceţi-vă pomană! Mi-e ruşine să cer, dar… sunt silit de împrejurări.

Skvorţov se uită la galoşii desperecheaţi ai omului şi dintr-odată îşi aduse aminte.

— Ia ascultă, zise dânsul: acum trei zile te-am întâlnit, pare-mi-se, pe Sadovaia. Dar atunci spuneai că eşti un student dat afară din facultate. Ai uitat?

— N… nu! Cu neputinţă! îngăimă cerşetorul fâstâcit. Sunt învăţător şi dacă vreţi pot să vă arăt şi actele.

— Isprăveşte odată cu minciunile! Mi-ai spus că eşti student, ba mi-ai povestit şi pentru ce ai fost dat afară! Nu-ţi aminteşti?

Skvorţov se înroşi şi, cu un simţământ de scârbă zugrăvit pe chip, se depărtă de cerşetorul zdrenţăros.

— Asta-i josnicie, domnul meu! îi strigă el supărat. E curată tâlhărie! O să te dau pe mâna poliţiei, naiba să te ia! Eşti sărac şi flămând, dar asta nu-ţi dă dreptul să minţi cu atâta obrăznicie şi nerușinare.

Zdrenţărosul puse mâna pe clanţă şi, descumpănit, ca un hoţ prins asupra faptului, cercetă cu privirea sala în care se afla.

— Eu… eu nu mint… bolborosi dânsul. Pot să vă arăt actele…

— Şi cine o să te creadă? urmă Skvorţov cu aceeaşi mânie. E cât se poate de josnic, de mişel şi de murdar să te foloseşti de simpatia societăţii pentru învăţătorii de la sate şi pentru studenţi! E revoltător!

Şi ieşindu-şi cu totul din fire, Skvorţov îl făcu de două parale pe omul venit să-i ceară ajutor. Prin minciuna lui neruşinată, zdrenţărosul stârnise în el scârbă şi dezgust şi pângărise ceea ce el, Skvorţov, preţuia şi îndrăgea atât de mult la el însuşi: bunătatea, inima plină de simţire şi mila faţă de cei nenorociţi. Prin minciuna lui, prin încercarea de a-i smulge mila, acest individ murdărise parcă acea pomană pe care el o dădea din toată inima săracilor. La început, zdrenţărosul căutase să se dezvinovăţească, se jurase, dar până la urmă tăcu şi-şi lăsă ruşinat capul în piept.

— Domnule! spuse el apoi, cu mâna pe inimă. E adevărat… am minţit! Nu sunt nici student, nici învăţător. Toate astea sunt scorneli de-ale mele. Cântam într-un cor de cântece populare şi m-au dat afară pentru beţie. Ce era să fac? Credeţi-mă, fără minciună nu se poate trăi. Când spun adevărul, nimeni nu-mi dă nimic. Cu adevărul pe buze mori de foame şi îngheţi fără culcuş. Tot ce spuneţi dumneavoastră e drept, înţeleg foarte bine, dar… ce vreţi să fac?

— Ce să faci? Mai întrebi ce să faci? răcni Skvorţov apropiindu-se de dânsul. Să lucrezi! Uite ce să faci! Trebuie să lucrezi!

— Să lucrez? Asta o ştiu şi eu. Dar unde să-mi găsesc de lucru?

— Fleacuri! Eşti tânăr, sănătos, voinic şi o să-ţi găseşti oricând de lucru, numai să vrei! Dar dumneata eşti leneş, răsfăţat şi beţiv, aici e buba! Duhneşti a butie! Eşti un mincinos şi un flecar fără pereche şi ştii numai să cerşeşti şi să duci oamenii de nas! Iar dacă ai binevoi într-o zi să te „cobori” până la muncă, atunci ai vrea neapărat să scrii într-un birou, să cânţi într-un cor sau să notezi punctele la biliard, într-un cuvânt o slujbă unde să nu faci nimic şi să primeşti bani! Dar de muncit cu braţele, n-ai vrea? Bineînţeles că n-ai primi pentru nimic în lume să fii portar sau lucrător într-o fabrică! Că eşti năzuros matale!

— Vai, cum judecaţi oamenii, zău aşa… spuse zdrenţărosul cu un zâmbet amar. Unde să găsesc o asemenea slujbă? Ca să mă fac băiat de prăvălie, e cam târziu. În comerţ trebuie să începi de când eşti mic. Portar n-o să mă tocmească nimeni, pentru că n-o să-i dea mâna să mă tutuiască… iar într-o fabrică

nu pot intra, acolo ţi se cere să ştii o meserie şi eu nu ştiu niciuna!

— Fleacuri! La toate găseşti un răspuns! Dar de tăiat lemne, ai tăia?

— Nu m-aş da în lături, dar… astăzi şi tăietorii de meserie n-au ce mânca.

— Aşa spun toţi leneşii! Dacă-ţi dă omul de lucru nu primeşti. Vrei să crăpi nişte lemne, aici, la mine?

— Mă rog… cu plăcere!

— Bine, o să vedem!… Foarte bine! O să ne lămurim noi îndată.

Grăbit, Skvorţov îşi chemă bucătăreasa, frecându-şi mâinile cu oarecare bucurie răutăcioasă.

— Ascultă, Olga, spuse el femeii, du-l pe domnul în magazie, să ne crape nişte lemne.

Zdrenţărosul ridică din umeri, ca omul care nu prea înţelege ce se-ntâmplă cu el, şi porni, cu oarecare şovăială, în urma bucătăresei. După felul cum mergea, îţi puteai da seama că primise să crape lemne nu pentru că era flămând sau ar fi vrut să câştige un ban, ci numai din mândrie şi ruşine, ca omul care a fost prins cu minciuna. Se vedea iarăşi cât se poate de bine că era foarte slăbit din pricina beţiei, că era bolnav şi că nu simţea niciun fel de dorinţă de a munci.

Skvorţov se grăbi să intre în sufragerie. Ferestrele ei dădeau în curte şi prin ele se vedea magazia de lemne şi tot ce se petrecea afară. Stând la geam, Skvorţov o văzu pe bucătăreasă şi pe zdrenţăros care ieşiseră pe uşa din dos şi se îndreptau acum spre magazie, mergând pe zăpada murdară. Olga, aruncând priviri mânioase însoţitorului său, deschise bodogănind uşa magaziei şi o trânti cu năduf.

„Se vede că-şi bea tocmai cafeluţa şi i-am stricat cheful, îşi zise Skvorţov. Ce muiere răutăcioasă!”

În urmă văzu cum pseudoînvăţătorul şi pseudostudentul se aşează pe un butuc şi-şi sprijini obrajii roşii în palme, dus pe gânduri. Muierea îi azvârli la picioare toporul, scuipă înciudată şi, judecând după mişcarea buzelor, porni să-l suduie. Zdrenţărosul trase înspre el, cu mişcări şovăielnice, un lemn, îl aşează între picioare şi-l pocni neîndemânatic cu toporul. Lemnul se bălăbăni o clipă, apoi căzu. Omul îl trase din nou înspre el, suflă în palmele-i îngheţate şi pocni iar cu toporul, dar atât de uşurel, de parcă s-ar fi temut să nu-şi spintece galoşul ori să nu-şi reteze degetele. Lemnul căzu iar la pământ.

Lui Skvorţov îi trecuse mânia şi acum îl încerca puţintel ruşinea şi amărăciunea pentru că pusese la o muncă grea, în frig, un om nedeprins, beat şi poate chiar bolnav.

„Nu-i nimic, lasă să lucreze… îşi zise dânsul, îndreptându-se din sufragerie spre birou. Am făcut-o pentru binele lui”.

Peste un ceas veni Olga şi-i spuse că omul a isprăvit cu tăiatul lemnelor.

— Ha, dă-i cincizeci de copeici, spuse Skvorţov, şi dacă vrea, poate să vină să ne taie lemne la fiecare întâi ale lunii… Se găseşte oricând ceva de lucru!

La zi-ntâi, zdrenţărosul veni din nou şi iar câştigă cincizeci de copeici, cu toate că abia se ţinea pe picioare. Din ziua aceea începu să se arate mai des pe la curtea lui Skvorţov şi de fiecare dată găsea câte ceva de lucru: ba curăţa zăpada adunând-o în grămezi, ba rânduia prin magazie, ba scutura covoarele şi saltelele şi de fiecare dată primea pentru munca lui câte 20 sau 40 de copeici, iar o dată se alese chiar cu o pereche de pantaloni vechi.

Când a fost vorba să se mute într-o altă locuinţă, Skvorţov l-a tocmit să dea o mână de ajutor la căratul şi la transportatul mobilei. De astă dată zdrenţărosul a fost treaz, dar posomorât, şi n-a scos o vorbă; de mobilă abia de s-a atins; mergea cu capul adânc plecat în urma carelor şi nici măcar nu-şi dădea osteneala să pară activ. Se mulţumea să se zgribulească de frig şi se ruşina când birjarii îl luau peste picior pentru lenea şi neputinţa lui, ca şi pentru haina-i boierească, ponosită şi ruptă. Când isprăviră cu mutatul, Skvorţov îi trimise vorbă să vină la dânsul.

— Văd că cele spuse de mine au avut înrâurire asupra dumitale, făcu el, întinzându-i o rublă. Ţine asta, pentru osteneală. Mai văd iarăşi că eşti treaz şi c-ai fi dornic să faci ceva. Cum te cheamă?

— Luşkov.

— Uite ce e, Luşkov. Acum aş putea să-ţi fac rost de o muncă curăţică. La scris te pricepi?

— Da!

— Ia scrisorica asta şi du-te mâine la prietenul meu de la care ai să capeţi ceva de copiat. Vezi de lucrează bine, nu mai bea şi adu-ţi aminte de cele ce ţi-am spus. La revedere!

Şi Skvorţov, mulţumit de a fi îndreptat un om pe calea cea bună, îl bătu prietenos pe umăr şi-i întinse chiar mâna de bun rămas. Luşkov luă scrisoarea, plecă şi nu se mai arătă pe la curte pentru a-i cere de lucru.

Trecură doi ani. Odată, pe când se afla lângă casa de bilete a unui teatru şi număra banii pentru bilet, Skvorţov văzu alături de el un om mărunt de statură, cu guler de miel la palton şi cu căciulă tocită de biber. Omul ceru sfios un bilet la galerie şi plăti cu bănuţi de aramă.

— Luşkov, dumneata eşti? îl întrebă Skvorţov recunoscând în el pe fostul tăietor de lemne. Ei, cum îţi merge? Ce faci, cum o duci?

— Merge… Sunt în slujbă la un notar şi primesc 35 de ruble pe lună.

— Foarte frumos! Minunat! Mă bucur pentru dumneata! Îmi pare nespus de bine, Luşkov! Pentru că, într-un fel oarecare, ţi-am fost naş! Eu sunt acela care te-a îndrumat pe calea cea bună! Îţi mai aminteşti ce morală ţi-am făcut? Să te-nghită pământul de ruşine, nu alta! Îţi mulţumesc, dragul meu, că n-ai uitat ce ţi-am spus.

— Şi eu vă mulţumesc, îi răspunse Luşkov. Dacă nu mă abăteam în ziua aceea pe la dumneavoastră, poate că şi azi m-aş fi dat drept învăţător ori student! La dumneavoastră am găsit mântuirea, am ieşit din groapă, cum s-ar zice.

— Îmi pare foarte bine!

— Vă mulţumesc pentru cuvintele şi faptele dumneavoastră bune. Mi-aţi vorbit minunat în ziua aceea! Vă sunt recunoscător şi dumneavoastră, şi bucătăresei pe care o aveţi! Să-i dea Dumnezeu sănătate acestei femei miloase, cu suflet mare! Dumneavoastră mi-aţi vorbit grozav de frumos atunci! Fără îndoială că vă sunt îndatorat până la groapă. Dar de scăpat, m-a scăpat, la drept vorbind, bucătăreasa dumneavoastră, Olga!

— Cum asta?

— Aşa, foarte bine. Când veneam să crap lemne, ea începea: „Of, beţivanule, beţivanule! Nenorocitule! Cum de te mai rabdă pământul?” Pe urmă se aşeza în faţa mea, se întrista deodată şi începea să mă jelească, privindu-mă drept în faţă: „Vai de zilele tale, omule! N-ai parte de bucurie în viaţa asta… şi nici în cea de apoi nu ţi-o fi mai bine, beţivanule! Ai să arzi în focul iadului! Sărmanul de tine!” Şi multe altele de acelaşi fel. Ce de sânge rău şi-a făcut pentru mine şi câte lacrimi a vărsat, nici n-aş şti să vă spun. Dar ce e şi mai însemnat e că dânsa tăia lemnele în locul meu! Aşa să ştiţi, domnule Skvorţov, că eu unul n-am despicat un singur lemn în casa dumneavoastră! Pe toate le-a tăiat dânsa! Cum de m-a mântuit, cum se face că m-am schimbat din pricina ei şi m-am lăsat de băutură, asta n-aş putea să vă lămuresc. Ştiu numai că de pe urma vorbelor şi a faptelor ei mărinimoase, s-a schimbat ceva în sufletul meu! Ea m-a făcut om şi asta n-am s-o uit niciodată! Ei, dar e timpul să intrăm. Sună!

Luşkov făcu o plecăciune şi se îndreptă spre galerie.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta” Nr. 18, 19 ianuarie, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A fost revizuită pentru includere în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La includere în culegerea de „Opere”, textul a fost scurtat și temeinic refăcut.

În loc de: „Judecând după mișcarea buzelor, porni să-l suduie”, era înainte: „Judecând după felul cum dădea din mâini, îl ocăra”, în loc de: „privindu-mă drept în față” – „se uită la mutra mea”; în loc de: „Vă sunt recunoscător și dumneavoastră și bucătăresei pe care o aveți” și terminând cu vorbele: „dar de scăpat, m-a scăpat, la drept vorbind, bucătăreasa dumneavoastră, Olga”, era în versiunea anterioară: „Și ați făcut bine ce-ați făcut, dar… nu vă supărați, Alexei Nikolaici, iertați-mă… simt că parcă n-ați avut dreptate în clipa aceea. Ați făcut bine, așa cum v-o cerea sufletul dumneavoastră bun, dar n-ați avut dreptate!

„— În ce n-am avut dreptate? se miră Skvorțov.

„— Nu pot să vă explic, dar în faptele și vorbele dumneavoastră se simțea că n-aveți dreptate. Știți cine a avut dreptate? Bucătăreasa dumneavoastră, Olga!”

Duşmanii

Într-o seară întunecoasă de septembrie, pe la ora zece, lui Kirilov, doctorul zemstvei, îi muri de difterie singurul lui copil, Andrei, un băiat de şase ani. În clipa când nevasta doctorului se lăsase în genunchi în faţa patului copilaşului mort, pradă celei dintâi deznădejdi, în săliţă zbârnâi ascuţit soneria.

Din pricina difteriei, toţi servitorii casei fuseseră îndepărtaţi încă de dimineaţă, şi Kirilov se duse să deschidă chiar el uşa, aşa cum era: fără haină, cu jiletca descheiată şi fără să-şi şteargă mâinile şi faţa, ude şi arse de acid fenic. În sală era întuneric; tot ce puteai desluşi la omul care intrase pe uşă era statura mijlocie, un fular alb la gât şi o faţă mare, neobişnuit de palidă, atât de palidă, încât părea că din pricina ei s-a mai luminat întru câtva întunecimea dimprejur.

— Doctorul e acasă? întrebă repede noul sosit.

— Da, sunt acasă, îi răspunse Kirilov. Ce doriţi?

— Chiar dumneavoastră sunteţi? Îmi pare bine! se bucură omul şi începu să bâjbâie după mâna doctorului, iar când o găsi, i-o strânse cu putere într-ale lui.

— Îmi pare foarte bine… nespus de bine! De altfel ne cunoaştem! Numele meu e Aboghin… Am avut plăcerea să vă întâlnesc în vara asta la Gnucev. Sunt foarte mulţumit că v-am găsit acasă… Pentru Dumnezeu, fiţi bun şi veniţi cu mine… Nevasta mea e rău bolnavă… Sunt cu trăsura…

Glasul şi mişcările noului venit lăsau să se întrevadă că e grozav de tulburat. Abia de-şi putea stăpâni răsuflarea – gâfâia, de parcă ar fi fost speriat de foc sau de vreun câine turbat; vorbea repede, cu glas tremurător, în care se simţea o durere neprefăcută şi o descumpănire cu adevărat copilărească. Ca orice om îngrozit şi aiurit de nenorocire, vorbea în fraze scurte, întretăiate, şi rostea o mulţime de cuvinte de prisos, care n-aveau nici în clin nici în mânecă cu ceea ce avea de spus.

— Mi-era teamă că n-o să vă găsesc, urmă dânsul. Până să ajung aici, m-am istovit de atâta frământare. Îmbrăcaţi-vă şi mergem, pentru numele lui Dumnezeu… Să vedeţi cum s-a întâmplat: a venit pe la mine Papcinski, Alexandr Semionovici, pe care-l cunoaşteţi… Am stat noi ce-am stat de vorbă, apoi ne-am aşezat să bem ceai; deodată nevastă-mea a scos un ţipăt, şi-a dus mâna la inimă şi a căzut peste speteaza scaunului. Am întins-o pe pat şi… i-am frecat tâmplele cu amoniac, am stropit-o cu apă, dar degeaba… A rămas întinsă ca moartă… Mă tem de un anevrism… Să mergem… Tatăl ei a murit de anevrism…

Kirilov asculta şi tăcea, de parcă i se vorbea într-o limbă pe care n-o pricepea.

Dar când Aboghin îi pomeni din nou de Papcinski şi de tatăl nevestei sale, când începu să-i caute iar mâna pe-ntuneric, scutură din cap şi-i spuse, lungind cuvintele fără pic de vlagă:

— Mă iertaţi, dar nu pot veni cu dumneavoastră… Acum câteva clipe… mi-a murit copilul…

— Cum asta? făcu în şoaptă Aboghin, dându-se un pas îndărăt. Doamne, în ce clipă grea am picat! Ce zi nenorocită!… Nemaipomenit! Şi cum s-au potrivit toate… parcă-i un făcut!

Aboghin puse mâna pe clanţă şi-şi lăsă gânditor fruntea în piept. Se vedea bine că şovăie şi nu mai ştie ce să facă: să plece ori să rămână şi să mai stăruie pe lângă doctor.

— Ascultaţi-mă! izbucni el cu căldură, apucându-l pe Kirilov de mână. Înţeleg cât se poate de bine starea dumneavoastră sufletească. Numai Dumnezeu ştie ce ruşine mi-e că într-o asemenea clipă vă cer să vă gândiţi la mine, dar ce să fac? Judecaţi şi dumneavoastră! La cine să mă duc? Afară de dumneavoastră nu mai e alt doctor pe aici. Să mergem, pentru numele lui Dumnezeu! Nu pentru mine vă rog… Nu eu sunt bolnavul!

Se lăsă o tăcere grea. Kirilov se întoarse cu spatele spre Aboghin, stătu aşa o vreme, apoi trecu încet din sală în odaia de alături. Judecând după paşii lui şovăielnici, ca de automat, după atenţia cu care îndreptă abajurul de pe lampa ce nu ardea şi cu care privi fugar într-o carte groasă, deschisă pe masă, se putea ghici că în clipele acestea doctorul n-are niciun gând, nicio dorinţă, nicio năzuinţă şi că – pesemne – a şi uitat că pe sală îl aşteaptă un străin. Întunecimea şi liniştea din odaie îi sporeau şi mai mult buimăceala. Mergând spre cabinetul său, Kirilov ridica piciorul drept mult mai mult decât ar fi trebuit, căuta mereu cu mâinile rama uşii, şi în tot acest timp, întreaga lui fiinţă vădea un fel de uimire, de parcă s-ar fi trezit pe negândite într-o casă străină, ori s-ar fi îmbătat turtă pentru

prima oară în viaţa lui şi acum e nespus de nedumerit de această stare nemaiîncercată de dânsul. Pe unul dintre pereţii cabinetului, peste dulapul cu cărţi, se întindea o dâră lată de lumină; ca şi mirosul greu şi înăbuşitor de acid fenic şi eter, lumina se strecura prin uşa întredeschisă ce dădea din cabinet în odaia de culoare… Doctorul se lăsă greoi în fotoliul din faţa biroului. O clipă rămase cu ochii aţintiţi asupra cărţilor ce cădeau în raza de lumină, apoi se ridică şi trecu în iatac.

Aici domnea o linişte de moarte. Totul, până la cel mai mărunt lucru, vorbea despre o furtună care de-abia încetase, despre o mare oboseală şi totul părea că se odihneşte. Lumânarea ce ardea pe taburet, între sticluţe, cutiuţe şi borcănaşe fără număr, şi lampa mare de pe scrin luminau puternic încăperea. Pe patul de lângă fereastră zăcea un băieţaş cu ochii deschişi şi cu o adâncă nedumerire pe faţă. Copilul nu se mişca, dar ochii lui deschişi păreau că se-ntunecă pe fiecare clipă şi că i se afundă tot mai mult în cap. Îngenuncheată lângă pat, cu mâinile pe trupşorul copilului şi cu obrazul ascuns în cutele aşternutului, stătea mama. Era la fel de neclintită ca şi băieţelul, dar câtă viaţă se simţea în trupul ei aplecat, în braţele ei întinse! Se lipise de patul mortului cu toată fiinţa, cu toată puterea şi lăcomia, de parcă s-ar fi temut să nu tulbure liniştea şi pacea pe care le găsise în sfârşit pentru trupul ei trudit. Păturile, cârpele, lighenele şi bălţile de apă din mijlocul odăii, pensulele şi lingurile aruncate pretutindeni la nimereală, damigeana albă cu apă de var, până şi aerul greu şi înăbuşitor – toate încremeniseră, cufundate în somn şi linişte.

Doctorul se opri lângă soţia lui, îşi afundă mâinile în buzunare şi, cu capul uşor plecat pe umăr, îşi aţinti privirile asupra fiului său. Faţa îi era acum nepăsătoare; numai după picăturile ce-i luceau ca roua în barbă se vedea că plânsese.

Groaza respingătoare la care te gândeşti de obicei când vorbeşti despre moarte lipsea cu desăvârşire din iatac. În toată înţepenirea de aici, în poza mamei, în nepăsarea zugrăvită pe chipul doctorului, era ceva atrăgător, mişcător; era acea frumuseţe abia ghicită, nepătrunsă, a durerii omeneşti, pe care multă vreme încă n-o vor înţelege şi nu vor şti s-o înfăţişeze oamenii şi pe care ştie s-o redea – pare-mi-se – numai muzica. Frumuseţea asta se simţea până şi în tăcerea apăsătoare din jur; nici Kirilov, nici soţia lui nu plângeau; tăceau amândoi dându-şi parcă seama, cu toată durerea ce-i strivea, de poezia tristă a vieţii lor: odinioară, odată cu anii, le trecuse tinereţea; acum, odată cu copilaşul mort, se ducea pe veci şi dreptul lor de a mai avea copii. Doctorul avea 44 de ani, era cărunt şi arăta bătrân, iar soţia lui avea 35 de ani, dar era trecută înainte de

vreme, bolnăvicioasă. Andrei nu fusese numai singurul, ci şi cel din urmă copil al lor.

Spre deosebire de soţia sa, doctorul făcea parte din rândul oamenilor care la durere simt nevoia să se mişte. După ce stătu câteva clipe alături de nevasta lui, trecu în odăiţa vecină, pe jumătate ocupată de o canapea lată, iar de aici în bucătărie, ridicând mereu în mers picioarele mai sus decât trebuia. Rătăci o vreme fără niciun gând între plită şi patul bucătăresei, apoi ieşi, aplecându-şi capul, prin uşiţa joasă ce dădea în sală.

Aici zări din nou fularul alb şi faţa palidă a străinului.

— În sfârşit! oftă Aboghin, apucând iar clanţa uşii. Să mergem! Vă rog!

Doctorul tresări, îl privi lung şi în cele din urmă îşi aminti de el.

— V-am spus doar că nu pot pleca nicăieri! zise el înviorându-se. Mă miră, zău!…

— Eu nu-s de piatră, doctore, şi înţeleg foarte bine starea în care vă aflaţi… Sunt cu tot sufletul alături de dumneavoastră! făcu Aboghin cu glas rugător, ducându-şi mâna la fular. Dar nu stărui pentru mine!… Nevasta mea e pe moarte! Dacă i-aţi fi auzit ţipătul, dacă i-aţi fi văzut faţa, aţi fi înţeles de ce vă rog atâta. Doamne, Dumnezeule! Credeam că v-aţi dus să vă îmbrăcaţi! Timpul e preţios, domnule doctor! Să mergem, vă rog!

— Nu pot să merg nicăieri! răspunse Kirilov apăsând pe fiecare vorbă, şi trecu în odaia cea mare de alături.

Aboghin se luă după el şi-l prinse de mânecă.

— Aveţi o mare durere… Vă înţeleg! Dar nici eu nu vă chem pentru o măsea stricată sau pentru o părere, ci pentru că-i vorba de o viaţă de om… se ruga el întruna, ca un cerşetor. Şi viaţa unui om stă mai presus de orice durere personală! Ceea ce vă cer eu e curaj, eroism… Şi v-o cer în numele iubirii de oameni!

— Iubirea de oameni e o sabie cu două tăişuri, îl întrerupse Kirilov, cu năduf. În numele aceleiaşi iubiri de oameni vă rog şi eu să nu mă luaţi de acasă. Nu-nţeleg, zău aşa! Eu abia mă ţin pe picioare, iar dumneavoastră îi tot daţi zor cu iubirea de oameni! Nu-s bun de nimic azi… Nu plec pentru nimic în lume… Şi-apoi în grija cui să-mi las nevasta? Nu, nu!…

Şi Kirilov începu să se apere cu mâinile şi să se dea înapoi de-a-ndărătelea.

— Nici… nici să nu mă mai rugaţi! urmă el speriat. Iertaţi-mă!… Volumul XIII din lege mă obligă să merg şi dumneavoastră aveţi dreptul să mă duceţi de guler… Mă rog, duceţi-mă, dar… nu sunt bun de nimic! Nici de vorbit nu pot vorbi… Iertaţi-mă…

— De ce-mi spuneţi toate astea, doctore! zise Aboghin, apucându-l iar de mânecă. Mai daţi-o încolo de lege! N-am niciun drept să vă siluiesc voinţa. Dacă vreţi – mergeţi! Dacă nu – Dumnezeu să vă judece! Nu la voinţa dumneavoastră caut eu sprijin, ci la simţirea dumneavoastră. O femeie tânără e pe moarte! Mi-aţi spus că acum câteva clipe v-a murit copilul. Atunci cine ar putea să-mi înţeleagă deznădejdea mai bine decât dumneavoastră?

Glasul lui Aboghin tremura de tulburare; tremurul acesta şi tonul cu care vorbea erau mult mai convingătoare decât cuvintele. Tot ce spunea Aboghin izvora din inimă, dar lucru ciudat: fiecare frază de-a lui ieşea umflată, rece şi caraghios de înflorată, astfel încât pângărea până şi aerul din casa doctorului şi femeia care, acolo, undeva, trăgea să moară. Aboghin o simţea şi el; de aceea, temându-se să nu rămână neînţeles, căuta din răsputeri să-şi mlădieze cât mai mult glasul, să-i dea cât mai multă duioşie ca să înduplece inima doctorului dacă nu prin vorbe, cel puţin prin sinceritatea tonului. Frazele, îndeobşte, oricât de frumoase şi pline de înţeles ar fi ele, au efect numai asupra celor nepăsători şi nu întotdeauna îi pot mulţumi pe cei fericiţi ori nenorociţi; iată de ce forma cea mai desăvârşită pe care o îmbracă de cele mai multe ori fericirea ori nenorocirea este tăcerea; îndrăgostiţii se înţeleg cel mai bine când tac, iar cuvântarea cea mai fierbinte şi mai pătimaşă, rostită la o înmormântare, îi mişcă numai pe cei străini; văduva şi copiii răposatului o găsesc rece şi seacă.

Kirilov tăcea. Iar când Aboghin mai spuse câteva fraze despre menirea înaltă a doctorilor, despre jertfă şi altele de acest fel, doctorul îl întrebă posomorât:

— E departe?

— Ca la vreo 13-14 verste. Dar am nişte cai minunaţi, doctore. Vă dau cuvântul meu că tot drumul, dus şi-ntors, n-o să ţină mai mult de-o oră. O singură oră!

Ultimele cuvinte avură asupra doctorului un efect mult mai puternic decât toate frazele despre iubirea de oameni sau menirea doctorilor. El se gândi o clipă, apoi zise oftând:

— Bine, să mergem!

Apoi se îndreptă iute, de data asta cu paşi hotărâţi, spre cabinet, de unde se întoarse îmbrăcat cu un surtuc lung. Învârtindu-se în jurul lui cu paşi mărunţei, înclinându-se respectuos, Aboghin – din cale-afară de fericit – îl ajută să-şi pună paltonul şi ieşi împreună cu dânsul.

Afară era mai puţin întuneric decât în săliţa doctorului. Acum, se contura cât se poate de limpede statura cam adusă de spate a doctorului, barba lui îngustă şi nasul coroiat, iar la Aboghin, în afară de chipu-i palid, se vedea acum capul mare

şi şapca micuţă de student, care abia de-i acoperea creştetul. Pata albă a fularului lucea numai în faţă; la ceafă era acoperită de pletele lui lungi.

— Credeţi-mă că o să ştiu să preţuiesc mărinimia dumneavoastră, bolborosea Aboghin, ajutându-l pe doctor să se urce în trăsură. O să ajungem la mine, cât ai bate din palme! Tu, Luka, drăguţule, mână cât poţi de repede. Te rog mult!

Vizitiul mână într-adevăr iute. Mai întâi trecură prin faţa unui şir întreg de clădiri mohorâte, ce se ţineau lanţ de-a lungul curţii spitalului; totul era cufundat în întuneric, afară de o singură fereastră în fund, pitită pe după o grădiniţă cu flori, prin care străbătea o dâră de lumină puternică, şi de alte trei ferestre de la catul de sus al spitalului, care păreau că albesc în noapte. Apoi trăsura se cufundă cu totul în beznă. Mirosea a umezeală şi mucegai, iar în jur se auzea freamăt uşor de frunze; ciorile, trezite de uruitul roţilor, prinseră a se foi printre crengi şi a croncăni jalnic şi neliniştit, de parcă ar fi ştiut că doctorului i-a murit copilaşul şi că Aboghin are o nevastă bolnavă. Într-un târziu copacii se rărira şi făcură loc tufelor; apoi luci mohorât faţa unui lac, peste care se aşterneau umbre negre, şi trăsura ieşi la loc deschis. Croncănitul ciorilor se auzea acum înăbuşit, în depărtare, şi curând se pierdu cu desăvârşire.

Aproape tot drumul, nici Kirilov, nici Aboghin nu scoaseră o vorbă. O singură dată numai Aboghin oftă din greu şi spuse mai mult pentru el:

— Ce chin! Niciodată nu-i iubeşti pe cei dragi mai mult decât atunci când ştii c-ai putea să-i pierzi.

Dar când trăsura trecu încetişor apa unui râu, Kirilov tresări deodată, ca speriat de plescăitul undei, şi se mişcă neliniştit:

— Ascultă, lasă-mă să mă-ntorc acasă! O să vin mai târziu la dumneata. Trebuie să trimit un sanitar la soţia mea. A rămas atât de singură.

Aboghin nu răspunse niciun cuvânt, iar trăsura, legănându-se şi izbindu-şi roţile de pietrele râului, trecu de malul nisipos şi-şi urmă drumul. Kirilov, neliniştit, începu să se foiască şi privi în jur. În spatele lor, la lumina palidă a stelelor, se zărea drumul şi un pâlc de sălcii pletoase, înghiţite puţin câte puţin de întuneric. La dreapta se întindea o câmpie netedă şi nemărginită, ca cerul. Departe, foarte departe, se vedeau deasupra ei, pe ici, pe colo, luminiţe răzleţe, izbucnite pesemne din mlaştini cu turbă. La stânga, de-a lungul drumului, se întindea un colnic cu coama cârlionţată din pricina tufişurilor mărunte ce-o acopereau, iar deasupra colnicului atârna nemişcată secera mare şi roşie a lunii, învăluită într-o pâclă

uşoară şi înconjurată de nouraşi mici, care păreau că o veghează cu străşnicie ca să nu plece cumva.

În toată firea se simţea o deznădejde bolnăvicioasă; pământul, ca o femeie păcătoasă care stă singură într-o odaie întunecată, străduindu-se să nu se mai gândească la trecut, se chinuia, răvăşit de amintirea primăverii şi a verii, şi aştepta resemnat inevitabila iarnă. Oriunde ţi-ai fi aruncat privirea, părea că vezi o groapă fără fund, o groapă rece, din care nu aveau sorţi să iasă nici Kirilov, nici Aboghin, nici secera roşie a lunii…

Cu cât trăsura se apropia mai mult de ţelul dorit, cu atât neliniştea lui Aboghin sporea. Se vânzolea, se ridica în picioare şi privea înainte, peste umărul vizitiului. Iar când, în sfârşit, trăsura se opri la o intrare frumos împodobită cu pânză vărgată şi când Aboghin îşi ridică ochii spre ferestrele luminate de la catul al doilea, i se putea auzi răsuflarea tremurătoare.

— Dacă o să i se întâmple ceva… o să mor şi eu, spuse dânsul intrând odată cu doctorul în sală, şi-şi frecă tulburat mâinile. Dar… văd că-i linişte. Asta înseamnă că deocamdată e bine, mai adăugă el, ascultând încordat.

În sală nu se auzeau nici paşi, nici vorbe, şi toată casa părea cufundată în somn, deşi peste tot ardeau lumini vii. Acum, în sfârşit, doctorul şi Aboghin, care până atunci se găsiseră numai pe-ntuneric, puteau să se vadă unul pe altul. Doctorul era înalt, cam adus de spate, urât la faţă şi îmbrăcat neîngrijit. Buzele lui groase ca de negru, nasul coroiat şi privirea stinsă, nepăsătoare, aveau în ele ceva neplăcut, tăios, aspru. Capul lui ciufulit, tâmplele adâncite, barba lungă şi îngustă cu fire încărunţite înainte de vreme, printre care se întrezărea bărbia, culoarea cenuşie a pielii şi mişcările lui repezite, stângace, toate acestea, cu asprimea lor te făceau să te gândeşti la o viaţă odinioară plină de lipsuri, oropsită, şi la o mare oboseală de pe urma acestei vieţi şi a oamenilor. Privind la omul acesta rigid, nu-ţi venea să crezi că are o nevastă, că e în stare să plângă pierderea unui copil. Cât despre Aboghin, el avea cu totul altă înfăţişare. Era un bărbat blond, voinic şi bine legat, cu capul mare şi trăsături mari, dar lipsite de asprime; era îmbrăcat cu gust, după ultima modă. În felul cum se ţinea, în haina lui încheiată până-n gât, în părul des ca o coamă, ca şi în felul cum privea, era o mândrie de leu – umbla cu capul sus, cu pieptul scos înainte şi vorbea cu glas plăcut de bariton, iar în mişcările cu care-şi scotea fularul sau îşi aşeza părul, se întrezărea o graţie aproape feminină. Până şi paloarea şi teama copilărească cu care se uita în sus pe scări în vreme ce-şi scotea haina, nu-i ştirbeau cu nimic înfăţişarea mândră şi aerul

de îmbuibare, sănătate şi îndrăzneală ce se desprindea din toată statura lui.

— Nu văd pe nimeni şi n-aud nimic, zise el urcând scara. Nu se simte nicio zarvă. Să dea Dumnezeu!

Aboghin îl duse pe doctor prin săliţa de la intrare, într-un salon încăpător cu un pian negru şi un policandru mare atârnat de tavan şi îmbrăcat într-o învelitoare albă. De aici trecură amândoi într-un alt salonaş, mic, foarte frumos şi prietenos, scăldat într-o lumină slabă, trandafirie.

— Aşteptaţi-mă aici, domnule doctor, zise Aboghin. Mă întorc într-o clipă! Arunc doar o privire, îi spun că aţi venit şi mă-ntorc!

Kirilov rămase singur. Bogăţia salonaşului, lumina slabă şi plăcută, precum şi faptul că se afla într-o casă necunoscută, străină – ceea ce avea întru câtva aerul de aventură – se vedea bine că nu-l mişcă. Şedea în fotoliu şi-şi cerceta cu luare-aminte mâinile arse de fenol. Aruncase doar o privire fugară asupra abajurului sângeriu şi a cutiei de violoncel din odaie şi, când se uitase pieziş înspre colţul de unde se auzea tic-tacul unui ceasornic, zărise un lup împăiat, la fel de voinic şi de bine hrănit ca şi Aboghin.

Era linişte… Undeva, departe, într-una dintre odăile vecine, se auzi un glas strigând tare „ah”! Apoi se trânti o uşă de sticlă – a vreunui dulap, pesemne, şi iar se făcu linişte. După vreo cinci minute de aşteptare, Kirilov încetă să-şi mai privească mâinile şi-şi aţinti ochii asupra uşii prin care ieşise Aboghin.

În pragul ei stătea chiar Aboghin. Dar un alt Aboghin decât acela care ieşise de curând din salonaş. Aerul de îndestulare şi graţia căutată pieriseră de parcă i le-ar fi luat cineva cu mâna. Faţa, braţele şi întreaga lui făptură păreau schingiuite, fie de o groază nebună, fie de o mare durere fizică. Nasul, buzele, mustăţile, toate trăsăturile i se mişcau căutând parcă să se desprindă de faţă, iar ochii ziceai că-i râd de durere…

Aboghin veni cu paşi mari şi grei în mijlocul salonaşului, se încovoie, gemu şi-şi ridică ameninţător pumnii în sus.

— M-a minţit! strigă el, apăsând tare pe ultima silabă. M-a minţit! A plecat! S-a prefăcut bolnavă şi m-a trimis după doctor, ca să poată fugi cu măscăriciul acela de Papcinski. Doamne sfinte!

Aboghin păşi greoi înspre doctor şi, întinzându-şi spre el braţele, cu mâinile albe şi moi, strânse pumn, nu mai contenea să strige:

— A plecat! M-a minţit! Pentru ce? Dumnezeule mare! La ce bun toată înşelătoria asta murdară, tâlhărească, tot jocul ăsta drăcesc, toată viclenia asta de şarpe? Ce i-am făcut?… A plecat!

Şi-l podidiră lacrimile. Apoi se-ntoarse-n loc într-un picior şi începu să măsoare în lung şi-n lat salonaşul. Cu haina-i scurtă şi pantalonii strâmţi, după moda zilei, din pricina cărora picioarele păreau prea subţiri faţă de trup, cu capul mare şi pletos, semăna grozav cu un leu. Pe faţa nepăsătoare a doctorului se zugrăvi deodată curiozitatea. El se ridică şi-l privi lung pe Aboghin.

— Dă-mi voie, te rog! Unde-i bolnava? întrebă el.

— Bolnava! Bolnava! urlă Aboghin râzând şi plângând, şi ameninţând întruna cu pumnii. Nu-i bolnavă! E afurisită! Ce josnicie! O mişelie mai mare n-ar fi scornit nici chiar satana! M-a trimis de acasă numai ca să poată fugi cu măscăriciul acela, cu paiaţa aceea tâmpită, cu întreţinutul ăla! O, Doamne! Mai bine ar fi murit! Nu pot să-ndur! Nu, nu pot să mai îndur!

Doctorul se-ndreptă deodată. Ochii lui clipiră des şi se umplură de lacrimi, iar bărbuţa îngustă se mişcă grăbit la stânga şi la dreapta, împreună cu partea de jos a feţei.

— Dă-mi voie?… Cum vine asta? întrebă el, aruncând în jur căutături nedumerite. Mi-a murit copilul, soţia mea a rămas singură în toată casa, cu deznădejdea ei… eu abia mă ţin pe picioare, de trei nopţi n-am închis ochii şi… na, poftim! Sunt pus să joc rolul unui obiect de umplutură într-o comedie josnică. Nu… nu înţeleg!

Aboghin desfăcu unul dintre pumni, zvârli la pământ o scrisorică mototolită şi o strivi sub călcâi, cum striveşti o gânganie scârboasă.

— Am fost orb… n-am înţeles nimic! scrâşni el printre dinţii strânşi şi scutură în aer pumnul pe care-l ţinea foarte aproape de faţă. Chipul îi era schimonosit de parcă l-ar fi călcat cineva pe bătătură. Nu mi-am dat seama că vine prea des pe la noi, în fiecare zi, cum nu mi-am dat seama nici azi că a venit cu careta. La ce bun caretă? Dar eu n-am văzut nimic! Ce nătărău!

— Nu, nu înţeleg! bolborosea doctorul. Ce înseamnă toate acestea? Asta-i bătaie de joc! Asta-nseamnă să-ţi râzi de suferinţa unui om! E ceva nemaipomenit! Pentru prima oară în viaţă mi se întâmplă una ca asta!

Şi, ridicând din umeri, ca unul care abia acum înţelege că a fost greu jignit, doctorul îşi desfăcu mâinile a neputinţă şi, neştiind ce să mai spună şi ce să mai facă, se lăsă iar în fotoliu.

— Nu mă mai iubeşte, înţeleg, iubeşte un altul, mă rog, fie şi aşa; dar la ce bun minciuna, pentru ce această farsă nevrednică, această înşelăciune? spunea Aboghin cu vocea înecată în lacrimi. Pentru ce? Ce-am făcut ca s-o merit? Ce i-am făcut? Domnule doctor, zise el deodată cu căldură, apropiindu-se de Kirilov. Aţi fost fără să vreţi martorul

nenorocirii mele şi n-o să vă ascund adevărul. Jur că am iubit această femeie, am iubit-o cu evlavie, ca un rob. Pentru ea am jertfit totul: m-am certat cu ai mei, m-am lăsat de slujbă şi de muzică; i-am iertat unele lucruri pe care nu le-aş fi iertat nici mamei, nici surorii mele… Şi niciodată nu i-am aruncat vreo căutătură piezişă, niciodată nu i-am dat vreun prilej de nemulţumire. Atunci pentru ce această minciună? Nu-i pot cere cu orice preţ să mă iubească, dar pentru ce această înşelăciune josnică? Nu mă iubeşti, spune în faţă, cinstit, mai cu seamă că-mi ştii părerile asupra acestor lucruri…

Şi Aboghin, cu ochii plini de lacrimi şi tremurând din tot trupul, îşi vărsa focul în faţa doctorului. Vorbea cu aprindere, apăsându-şi amândouă mâinile pe piept, şi-i dezvăluia lui Kirilov tainele vieţii sale de familie, fără nicio şovăială; părea chiar bucuros că în sfârşit aceste taine au izbucnit din pieptul lui. Dacă ar fi avut putinţa să vorbească aşa un ceas, două, să-şi uşureze sufletul, fără îndoială că s-ar fi simţit mai împăcat. Şi, cine ştie? Dacă doctorul l-ar fi ascultat până la sfârşit şi l-ar fi compătimit prieteneşte, poate că Aboghin, cum se-ntâmplă adesea în viaţă, s-ar fi împăcat cu durerea lui, fără tărăboi şi fără să mai facă prostii cu totul nefolositoare… Dar s-a întâmplat altfel. În vreme ce Aboghin vorbea, doctorul, adânc jignit, se schimba la faţă. Nepăsarea şi uimirea zugrăvite pe chipul lui fură înlocuite încetul cu încetul de o amărăciune adâncă, de revoltă şi mânie. Trăsăturile i se ascuţiră şi mai mult, se făcură şi mai aspre şi mai duşmănoase. Iar când Aboghin îi vârî sub nas portretul unei femei tinere, cu faţa frumoasă dar rece şi inexpresivă, ca o faţă de călugăriţă, şi-l întrebă dacă cineva care ar privi acest chip ar putea să creadă că el ascunde minciuna, doctorul sări deodată ca ars şi, aruncând din ochi fulgere de mânie, zise aspru, apăsând pe fiecare vorbă:

— Pentru ce-mi spui toate astea? Nu vreau să le ascult! Nu vreau! Şi izbi cu pumnul în masă. N-am nevoie de tainele voastre josnice, dracu’ să le ia! Cine ţi-a dat voie să-mi povesteşti toate trivialităţile astea? Sau crezi poate că nu m-ai jignit îndeajuns, că-s un lacheu de care poţi să-ţi baţi joc cât vrei? Da?

Aboghin se dădu câţiva paşi îndărăt şi făcu ochii mari.

— Pentru ce m-ai adus aici? urmă doctorul, scuturându-şi bărbuţa. Dacă voi ăştia vă însuraţi de prea mult huzur şi tot de huzur vă scrântiţi la cap şi vă apucaţi de melodrame, nu văd de ce-s eu vinovat?! Ce amestec am eu în romanele voastre? Să mă lăsaţi în pace! N-aveţi decât să vă jecmăniţi cu eleganţă, să faceţi paradă de ideile voastre umanitariste, să cântaţi… (şi doctorul privi pieziş la cutia violoncelului) să cântaţi la

tromboane şi contrabaşi, să vă îngrăşaţi ca nişte claponi, dar nu vă mai bateţi joc de oameni! Dacă nu ştiţi să-i respectaţi, scutiţi-i cel puţin de atenţia voastră!

— Daţi-mi voie! Ce-nseamnă toate acestea? întrebă Aboghin, înroşindu-se.

— Înseamnă că-i josnic şi laş să vă jucaţi aşa cu oamenii! Sunt medic! Dumneavoastră îi socotiţi pe medici, şi în general pe toţi cei ce muncesc şi nu miros a parfum şi a desfrâu, drept nişte lachei şi neciopliţi?! Mă rog, n-aveţi decât! Dar nimeni nu v-a dat dreptul să faceţi dintr-un om care suferă un obiect de decor!

— Cum îndrăzneşti să-mi vorbeşti astfel? întrebă la rândul său Aboghin încet şi toată faţa începu să-i tremure din nou, de data asta însă, vădit de mânie.

— Ba cum ai îndrăznit dumneata, ştiind ce nenorocire m-a lovit, să mă aduci încoace numai ca să-mi povesteşti tot soiul de trivialităţi? strigă doctorul şi izbi iar cu pumnul în masă. Cine ţi-a dat dreptul să-ţi baţi joc în halul ăsta de durerea unui om?

— Ţi-ai ieşit din minţi! ţipă Aboghin. Ce lipsă de generozitate! Doar şi eu sunt adânc nenorocit şi… şi…

— Nenorocit! îl îngână în bătaie de joc doctorul. Nu ai dreptul să rosteşti vorba asta! Ea nu ţi se potriveşte dumitale! Şi şnapanii care nu găsesc bani cu împrumut spun că-s nenorociţi! Şi claponul pe care-l sugrumă grăsimea lui nemăsurată, tot nenorocit e! Oameni de nimic!

— Stimate domn, te întreci cu gluma! ţipă cu glas ascuţit Aboghin. Pentru asemenea cuvinte ai merita… să primeşti o palmă! Înţelegi?

Apoi, cu o mişcare grăbită, scoase dintr-un buzunar al hainei un portofel, luă din el două hârtii şi le aruncă pe masă.

— Poftim, pentru vizita dumitale! spuse el, umflându-şi nările. Ţi s-a plătit!

— Să nu-ndrăzneşti să-mi dai bani! strigă doctorul şi mătură de pe masă cu palma cele două hârtii. O jignire nu se răscumpără cu bani!

Aboghin şi doctorul stăteau faţă-n faţă şi, mânioşi, îşi spuneau unul celuilalt vorbe grele, nemeritate. Poate niciodată în viaţă, nici măcar în delir, nu spuseseră atâtea lucruri nedrepte, dureroase, fără rost. În amândoi vorbea egoismul omului nenorocit, căci cei nenorociţi sunt egoişti, răi, nedrepţi, cruzi şi mai puţin înţelegători decât proştii. Nenorocirea nu-i uneşte, ci-i desparte pe oameni; până şi acolo unde oamenii ar trebui, pare-se, să se simtă uniţi printr-o nenorocire asemănătoare, ei îşi fac unul altuia mai multe nedreptăţi şi mai mult rău, decât se întâmplă între oameni oarecum mulţumiţi.

— Binevoieşte să mă trimiţi acasă! strigă doctorul, înăbuşindu-se de mânie.

Aboghin sună cu enervare. Când văzu că nu vine nimeni la chemarea lui, mai sună o dată, apoi aruncă mânios clopoţelul la pământ; clopoţelul se izbi de covor şi scoase un geamăt tânguitor, ca geamătul unui muribund. De data asta se înfăţişă un fecior.

— Unde v-aţi pitit cu toţii, naiba să vă ia? strigă stăpânul, repezindu-se la el cu pumnii strânşi. Unde ai fost? Du-te şi spune să se pregătească o trăsură pentru domnul, iar pentru mine o caretă! Stai! mai strigă el când feciorul se-ntoarse în loc, gata să plece. Mâine să nu găsesc picior de trădător în casa mea! Afară cu voi toţi! O să-mi tocmesc alte slugi! Viperelor!

În aşteptarea trăsurilor, Aboghin şi doctorul tăceau. Cel dintâi îşi recăpătă încetul cu încetul aerul de îndestulare şi eleganţa desăvârşită. Măsura acum în lung şi-n lat salonaşul, scuturându-şi uneori cu graţie căutată capul şi, probabil, plănuia ceva. Mânia nu-i trecuse de tot, dar căuta să arate că nici măcar nu-şi bagă în seamă duşmanul… Iar doctorul stătea în picioare lângă masă, ţinându-se cu mâna de colţul ei şi se uita la Aboghin cu acel dispreţ adânc, dezgustător şi cinic, cu care ştiu să privească numai durerea şi nenorocirea, când văd în faţa lor îndestularea şi eleganţa.

Mai târziu, când doctorul se urcă în trăsură şi porni spre casă, ochii lui tot mai priveau cu dispreţ. Afară era noapte neagră, mult mai neagră decât cu un ceas înainte. Secera roşie a lunii se ascunsese după muchia colnicului, iar nouraşii ce-o străjuiseră cu puţin înainte se împrăştiaseră acum ca nişte pete negre şi se opriseră pe lângă stele. O caretă cu felinare roşii trecu huruind pe drum şi lăsă în urmă trăsura doctorului. Era Aboghin care se ducea să-şi ceară drepturile, să facă alte prostii…

În tot timpul drumului, doctorul nu se gândi nici la nevasta lui, nici la Andrei, ci la Aboghin şi la oamenii din casa pe care abia o părăsise. Gândurile lui erau nedrepte şi neomenos de crude. El îi osândea şi pe Aboghin şi pe soţia acestuia, şi pe Papcinski, şi pe toţi câţi locuiau în penumbra trandafirie şi miroseau a parfum, şi în tot lungul drumului îi urî şi îi dispreţui până la durere. În mintea lui se statornicise o părere nezdruncinată despre aceşti oameni.

…O să treacă ani, o să treacă şi durerea lui Kirilov, dar părerea aceea, nedreaptă şi nevrednică de o inimă de om n-o să treacă; ea o să dăinuie în mintea doctorului până în ceasul morţii.

Apărută pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”[13], Nr. 3913, 20 ianuarie, 1887. Semnată: An. Cehov. A intrat fără modificări în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, şi a fost publicată din nou în ediţiile următoare ale acestei culegeri (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1888-1899). A intrat în culegerea de „Opere”, din anul 1901, vol. III, fiind schimbate doar unele cuvinte. Publicăm textul din 1901.

Întunecime

Un flăcău bălai, cu pometii ieşiţi, îmbrăcat cu un cojocel rupt şi cu nişte pâslari mari şi negri în picioare, pândi clipa când doctorul zemstvei se întorcea acasă de la spital, după cercetarea bolnavilor, şi se apropie sfios de dânsul.

— La dumneata am venit, boierule, spuse el.

— Ce vrei?

Flăcăul îşi trecu podul palmei peste nas, de jos în sus, se uită mai întâi la cer şi numai după aceea răspunse:

— La Domnia Ta, boierule… Aici, în odaia ceea, care-i numa' cu puşcăriaşi, 'nălţimea Ta, e şi frăţâne-meu, Vaska, fierar din Varvarino…

— Ei, şi ce-i cu asta?

— Carevasăzică eu îs frate cu Vaska… Atâta feciori are taica: pe dânsul, Vaska adică, şi pe mine – Kirila! În afară de noi mai sunt trei surori ş-apoi Vaska-i însurat şi are şi un plod… O grămadă de guri, da' de muncit n-are cine să muncească!… La fierărie, să tot fie doi ani de când n-am aţâţat focul. Eu îs muncitor la fabrica de stămburi şi nu mă pricep la fierărit, iar taica… ce muncitor mai e şi dânsul, păcatele mele? Nu numai de muncit, dar nici de mâncat cumsecade nu mai e în stare: nu nimereşte cu lingura la gură.

— Şi ce vrei de la mine, omule?

— Fă-ţi pomană, sloboade-l pe Vaska!

Doctorul se uită mirat la Kirila şi, fără să mai scoată o vorbă, îşi văzu de drum. Dar flăcăul ajunse dintr-o săritură în faţa lui şi nici una, nici două, căzu în genunchi:

— Doftor bun şi milostiv! se rugă el clipind des din ochi şi trecându-şi iar palma peste nas. Fă-ţi pomană, lasă-ni-l pe Vaska acasă! O să te pomenim toată viaţa în rugăciunile noastre! Dă-i drumul, Înălţimea Ta! Crapă de foame cei de-acasă! Maica boceşte cât îi ziulica de mare, muierea lui Vaska boceşte şi dânsa… să-ţi iei lumea-n cap şi nimic altceva! Mi-e

lehamite şi de viaţă, zău aşa! Fă-ţi pomană, dă-i drumu', boierule milostiv!

— Mă, eşti prost, ori ţi-ai ieşit din minţi? întrebă doctorul, încruntându-se. Cum să-i dau drumul? Nu ştii că-i închis?

Kirila începu să plângă.

— Dă-i drumu'!

— Ptiu, caraghiosule! Crezi că am vreo putere să fac una ca asta? Da' ce-s eu? Temnicer? L-au adus la spitalul meu să-l caut şi eu îl caut! Da' de liberat, am tot atâta drept să-l liberez, cât am ca să te bag pe tine la-nchisoare. Cap sec ce eşti!

— Păi dacă l-au închis degeaba! Şi până la judecată a sta ca la vreun an în puşcărie… da' acum de ce mai stă, hai? De omorât n-a omorât pe nimeni, hoţ de cai iarăşi n-a fost… A ajuns şi el la-nchisoare aşa, pe degeaba!

— Se poate, dar eu ce amestec am în toate astea?

— Au băgat omu-n puşcărie şi nici ei nu ştiu pentru ce! Era el cam băut în ziua aceea, boierule, şi nu ştia ce face! I-a tras şi lui taica o palmă, şi-a zdrelit şi lui obrazul de un ciot, mă rog, ca omu' la beţie! Pe doi dintre flăcăii noştri, însă, i-a găsit pofta de tiutiun turcesc, vezi matale! Şi au început să-l încânte ca să meargă tustrei împreună noaptea, în dugheana armeanului, să ia tiutiun, şi Vaska, ameţit cum era, le-a dat ascultare. Atunci au spart asta, cum îi zice, lacătul, au intrat în dugheană şi ce de isprăvi au făcut acolo! Au cotrobăit peste tot, au spart geamuri, au vărsat făină… Zi-le beţivani şi pace bună! Atunci uriadnicul nici una, nici două, şi hai cu ei la procoror. Un an bătut pe muche au stat flăcăii închişi, până acu' o săptămână, miercuri, când i-a judecat pe câteşitrei la oraş. La spatele lor se ţinea o cătană cu arma… cei de la masă au juruit cu mâna pe cruce… Vaska, dintre toţi, avea cea mai mică vină, dar dumnealor au judecat cum că dânsul e capul relelor. Pe ceilalţi doi i-au băgat iar la puşcărie, iar pe Vaska l-au dat la un batalion de deţinuţi, pe trei ani! Da' pentru ce? Spune şi mata, boierule, dreptu-i?

— Îţi spun încă o dată că eu n-am niciun amestec în toate astea! Du-te la cei mari.

— Am fost! Am fost şi pe la judecătorie şi am vrut să dau o jalbă, da' dumnealor nu mi-au primit-o. Am fost şi la poliţai şi la procoror… Numai că fiecare mi-a zis: „Asta nu mă priveşte pe mine!" Atunci pe cine priveşte? Dar aici, la bolniţă, nu-i altul mai mare ca Domnia Ta. Aici Domnia Ta tai şi spânzuri!

— Eşti un prost! oftă doctorul. Dacă l-au osândit juraţii, nici guvernatorul şi nici chiar ministrul n-au putere să facă nimic, darmite un poliţai! Degeaba baţi drumurile!

— Da' cine crezi că l-a judecat?

— Cum cine? Domnii juraţi…

— Ce fel de „domni” mai sunt şi ăştia? Tot mujici de-ai noştri: Andrei Guriev, Aleoşka Huk…

— Ei, am îngheţat stând aici la taifas cu tine!…

Şi dând din mână a lehamite, doctorul porni repede înspre uşa casei lui. Kirila voi mai întâi să se ţină după dânsul, dar văzu că doctorul a trântit uşa după ce a intrat în casă, şi se lăsă păgubaş. Rămase vreo zece minute neclintit, cu capul gol, în mijlocul curţii spitalului, cu ochii aţintiţi la uşa doctorului; apoi oftă din greu, se scărpină fără grabă la ceafă şi o luă spre poartă.

— La cine să mă mai duc? bombăni el ieşind pe drum. Unul zice: „nu mă priveşte”, altul zice „nu mă priveşte”. Pe cine l-o fi privind? Se vede treaba că până nu ungi oleacă, nu merge. Doctorul zicea el ce zicea, dar era tot cu ochii la mâna mea, adicătelea nu-i dau cumva o hârtiuţă de cinci ruble?

Lăsându-se când pe un picior, când pe altul, şi aruncând fără nicio trebuinţă căutături în jur, Kirila porni domol înainte, tot gândindu-se, pesemne, încotro s-o apuce… Nu era frig şi zăpada scârţâia uşor sub pâslarii lui. Drept în faţă, la o depărtare de numai o jumătate de verstă, se întindea pe o muche de deal orăşelul în care fusese judecat fratele lui. La dreapta se zărea clădirea întunecată a închisorii, cu acoperişul roşu şi cu câte o gheretă de o parte şi de alta; la stânga era crângul cel mare al oraşului, acoperit acum de chiciură. Împrejur era linişte şi doar un bătrân, îmbrăcat cu o caţaveică de muiere şi-n cap cu o căciulă uriaşă, mergea în faţa lui, tuşind uneori şi îndemnându-şi cu glas tare văcuţa pe care o mâna spre oraş.

— Noroc bun, moşule! spuse Kirila când ajunse în dreptul lui.

— Mulţămim dumitale.

— Mâi văcuţa la vânzare?

— Nu… aşa… răspunse într-o doară bătrânul.

— Eşti târgoveţ?

Şi intrară în vorbă. Kirila îi spuse pentru ce a fost la spital şi cum a vorbit cu doctorul.

— Ce-i drept, îi drept. Doftorul nu se pricepe la de-alde astea, îi răspunse bătrânul când intrau în oraş. Că dumnealui, cu toate că-i boier, da’ a învăţat numai atât: cum să tămăduiască oamenii în fel şi chip. Da’ ca să-ţi dea un sfat ca lumea ori să-ţi întocmească vreo jalbă, la asta nu-l duce capul. Pentru asemenea treburi sunt ei alţi şefi. La judecătorul de pace şi la poliţai ai fost. Da’ nici ei nu se pricep la ce te doare pe tine.

— Atunci unde să mă duc?

— Pentru treburile voastre ţărăneşti este unul căruia-i zice membru permanent. Uite, la el să te duci. Domnul Sineokov, aşa-l cheamă.

— Acela care şade la Zolotovo?

— Da, acela! El îi cel mai de seamă pentru voi. Dacă-i vorba de vreo treabă de-a voastră, nici ispravnicul nu are putere să-i ţină piept.

— De, e cam departe, frăţioare!… Pe puţin cincisprezece verste, dacă nu mai mult.

— Cine are trebuinţă face şi o sută.

— Asta cam aşa-i… Trebuie să-i dau ş-o jalbă?

— Îţi spune acolo. Dacă trebuie jalbă, ţi-o ticluieşte numaidecât pisarul. Că dumnealui are şi un pisar.

După ce-şi luă rămas-bun de la moşneag, Kirila rămase o vreme în piaţa largă, se gândi ce se gândi şi făcu cale-ntoarsă. Luase hotărârea să se ducă la Zolotovo.

La vreo cinci zile după asta, întorcându-se acasă după vizitarea bolnavilor din spital, doctorul îl zări iar în curte pe Kirila. Acum însă nu mai era singur. Îl însoţea un bătrân sfrijit şi galben la faţă, care-şi bălăbănea mereu capul, ca o limbă de ceasornic şi morfolea din buze.

— Înălţimea Voastră, am venit iar la Domnia Ta… începu Kirila. L-am adus şi pe taica. Fă-ţi pomană, dă-i drumu' lui Vaska! Domnul cela, de-i zice membru permanent, nici n-a vrut să stea de vorbă cu mine. A zis: „Cară-te!"

— Înălţimea Ta! şuieră din gât bătrânul, ridicând cu greu sprâncenele tremurătoare. Fă-ţi pomană! Suntem oameni sărmani şi nu vă putem mulţumi. Dar dacă Înălţimea Ta binevoieşte, Kiriuşka şi Vaska o să-ţi muncească pentru asta. Las' să muncească!

— Chiar c-o să-ţi plătim prin muncă! zise Kirila şi ridică mâna de parcă se pregătea să rostească un jurământ. Dă-i drumu'! Crapă de foame cei de-acasă şi bocesc de-ţi vine să-ţi iei lumea-n cap!

Apoi flăcăul îi aruncă o căutătură bătrânului, îl trase de mânecă şi amândoi, ca la poruncă, se lăsară în genunchi la picioarele doctorului. Acesta dădu din mână a lehamite şi, fără să-şi mai întoarcă ochii, se îndreptă iute spre uşa casei lui.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta" Nr. 25, 26 ianuarie 1887, la rubrica „Efemeride", sub titlul *În întuneric.* Semnată: A. Cehonte. Cu titlul schimbat şi cu însemnate modificări stilistice, a intrat în culegerea de „Opere" din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Polinka

E trecut de ora unu după-amiază. În magazinul de galanterie „Noutăţi pariziene”, din pasaj, vânzarea e în toi. Glasurile vânzătorilor se contopesc într-un zumzet neîntrerupt, ca la şcoală, când învăţătorul îi pune pe elevi să repete toţi în cor. Nici râsul femeilor, nici zgomotul uşii de sticlă de la intrare, nici alergătura vânzătorilor nu curmă acest zumzet monoton…

În mijlocul magazinului s-a oprit Polinka, fata Mariei Andreevna, care ţine un mare atelier de croitorie. Polinka e mică de statură, slăbuţă, cu părul blond. S-a oprit şi caută din ochi pe cineva. Un băieţaş de prăvălie mic şi sprâncenat se apropie într-un suflet de dânsa şi, privind-o cât se poate de serios, o întreabă:

— Duduia ce doreşte?

— Pe mine mă serveşte de obicei Nikolai Timofeici! îi răspunde Polinka.

Vânzătorul Nikolai Timofeici, un brunet bine făcut, cu părul încreţit, îmbrăcat după ultima modă, cu un ac mare la cravată, a şi golit în grabă tejgheaua din faţa lui, a întins gâtul şi o priveşte zâmbind pe Polinka.

— Respectele mele, Pelagheia Sergheevna! îi strigă el cu glasul lui cald şi plin, de bariton. Poftiţi vă rog!

— A, bună ziua! spune Polinka apropiindu-se. Vezi, am venit iar la dumneata. Dă-mi te rog nişte mărgele de cusut.

— Pentru ce vă trebuie?

— Pentru corsaj, pentru spate, într-un cuvânt pentru o garnitură întreagă.

— Numaidecât!

Şi Nikolai Timofeici pune în faţa Polinkăi câteva soiuri de mărgele; fata alege fără grabă şi începe să se tocmească.

— Vai de mine, da’ o rublă nu-i scump deloc! o încredinţează vânzătorul, zâmbind îngăduitor. Mărgelele astea-s franţuzeşti, şlefuite în opt muchii… Dacă vreţi avem şi altele

obişnuite, de duzină. Acelea-s 45 de copeici arşinul dar… nu mai e calitatea asta! Gândiţi-vă!

— Mi-ar mai trebui şi o garnitură de mărgele cu nasturi tot de mărgele, spune Polinka, aplecându-se peste marfă şi nu se ştie de ce oftează. Da' nişte bumbişori rotunzi din mărgele de culoarea asta, aveţi cumva?

— Avem!

Polinka se apleacă şi mai mult peste tejghea şi întreabă încetişor:

— Pentru ce ai plecat atât de devreme de la noi, joia trecută, Nikolai Timofeici?

— Hm! Mă miră cum de ai văzut asta, răspunde vânzătorul cu un zâmbet amar. Erai atât de ocupată cu domnul student că… zău mă miră că ai băgat de seamă.

Polinka se îmbujorează la faţă, dar tace. Vânzătorul închide cutiile cu degete tremurătoare şi le aşază, fără nicio trebuinţă, una pesta alta. Trec câteva clipe de tăcere.

— Aş mai vrea şi nişte dantelă cu mărgele, spune Polinka, ridicându-şi spre vânzător ochii vinovaţi.

— De care doriţi? Avem dantelă cu mărgele pe tul, neagră sau în culori. Cea mai modernă garnitură!

— Şi cât costă?

— Cea neagră – de la 80 de copeici în sus. Cele în culori – 2 ruble şi jumătate. Iar pe la dumneata pe acasă n-o să mai calc în viaţa mea! adăugă încet Nikolai Timofeici.

— De ce?

— Cum de ce? Foarte simplu! Ar trebui să înţelegi fără să-ţi mai spun. De ce să mă mai chinui? Nu zău, crezi că-mi face plăcere să mă uit cum se-nvârte studentul acela pe lângă dumneata? Văd şi înţeleg totul. Încă de cu toamnă îţi face curte în toată legea şi dumneata ieşi la plimbare cu dânsul; iar când îţi vine în casă, nu-ţi iei ochii de la el, de parcă ar fi o icoană! Eşti îndrăgostită de el, Pelagheia Sergheevna, şi altul mai bun, după părerea dumitale, nici că se află pe lume! Mă rog, n-ai decât, şi să nu mai vorbim despre asta!

Polinka tace încurcată şi-şi plimbă în neştire degetul peste marginea tejghelei.

— Toate le văd eu cât se poate de limpede, urmează vânzătorul. Ce rezon aş mai avea să vin pe la dumneata? Am şi eu mândria mea. Nu-i face oricui plăcere să se simtă a cincea roată la căruţă. Ce aţi mai cerut?

— Mămica mi-a zis să iau o grămadă de lucruri, dar nu mai ştiu. Am uitat. Mi-ar mai trebui nişte „marabu".

— De care doriţi?

— De cel mai bun şi mai căutat.

— Cel mai cerut azi ar fi din pene de păsări. Iar culoarea, dacă o doriţi pe cea mai la modă, e „heliotrop” sau „canac”, adică bordo cu galben. Avem un sortiment foarte bogat! Ce-o să iasă din toată povestea asta, zău nu pricep. Uite, dumneata eşti amorezată, dar care-i sfârşitul?

Pe faţa lui Nikolai Timofeici, în jurul ochilor, apar pete roşii. Fără să-şi dea seama, el mototoleşte în pumn şnurul gingaş, pufos, şi vorbeşte întruna:

— Crezi poate că o să te măriţi cu el? Despre asta – las-o mai încet. Visări deşarte. Studenţii n-au voie să se-nsoare. Ş-apoi, crezi că vine pe la dumneata cu gânduri cinstite? Cum de nu! Toţi studenţii ăştia nu ne socotesc nici măcar oameni… Iar dacă vin prin case de negustori, sau pe la croitorese, apoi o fac numai cu gândul să-şi bată joc de noi, cei fără carte, ori să bea în voie. Acasă la ei sau la cei din lumea bună, e ruşine să bei. Dar la oameni simpli şi neînvăţaţi, cum suntem noi, n-au de cine să se ruşineze. Aici pot să umble şi cu picioarele-n sus. Da! Şi de care „marabu” ziceaţi că vreţi? Iar dacă te curtează şi se preface că-i amorezat, se ştie ce urmăreşte… Când o să ajungă doctor sau avocat, o să-şi amintească într-o zi: „Ehei, am avut şi eu odată o fetiţă blondă! Ce-o mai fi făcând oare?” Fac prinsoare că şi acum se laudă printre studenţii lui că a pus ochii pe o mică croitoreasă.

Polinka se aşază pe scaun şi priveşte gânditoare mormanul de cutii albe din faţa ei.

— Nu, n-o să iau „marabu”, spune dânsa oftând. Să-şi ia mămica de care crede, că mi-e frică să nu greşesc. Mie îmi daţi şase metri de franjuri, dintre acelea de 40 de copeici. Îmi trebuie pentru un diplomat. Tot pentru el vreau nişte nasturi de cocos cu găuri, ca să se poată coase bine de tot.

Nikolai Timofeici îi pune franjurii şi nasturii în pacheţel. Fata îl priveşte cu ochi vinovaţi şi aşteaptă să-i mai spună ceva, dar vânzătorul tace posac şi rânduieşte „marabu”-ul prin cutii.

— Da, să nu uit… îmi mai trebuie nişte nasturi pentru un capot… spune Polinka după o clipă de tăcere, trecându-şi batista peste buzele palide.

— Ce fel de nasturi doriţi?

— Capotul e pentru o negustorească. Daţi-mi ceva mai bătător la ochi, vă rog…

— Aşa-i! Pentru o negustorească trebuie ceva mai pestriţ! Poftim nasturii! Aveţi aici unii albaştri cu roşu şi cu auriul ăsta care se poartă atât de mult. Ăştia chiar că-s bătători la ochi. Cine-i mai delicat, ia negri, fără luciu şi numai cu o dungă subţire lucioasă pe margine. Un singur lucru nu înţeleg – oare

dumneata nu-ţi dai seama? Spune-mi, te rog, la ce o să ducă aceste… plimbări?

— Nici eu nu ştiu, şopteşte Polinka şi se apleacă spre nasturi. Nici eu nu ştiu, Nikolai Timofeici, ce-i cu mine!

Un vânzător voinic, cu favoriţi, îşi face cu greu loc pe la spatele lui Nikolai Timofeici, înghesuindu-l în tejghea. Cu faţa strălucind de cea mai rafinată galanterie, vânzătorul strigă:

— Fiţi bună, madam, poftiţi încoace! Avem bluze de jerseu de trei calităţi: simple, sutajet şi brodate cu mărgele. Cu care să vă servim?

În aceeaşi clipă, trece pe lângă Polinka o cucoană voinică, ce vorbeşte cu voce groasă, aproape de bas:

— Dar să fie fără cusături, numai tricotate, şi cu plumbi în tiv.

— Fă-te că cercetezi marfa, spune în şoaptă Nikolai Timofeici aplecându-se spre Polinka şi zâmbind acru. Şi apoi dumneata arăţi tare palidă la faţă şi bolnavă… Te-ai schimbat de tot. O să te lase el, Pelagheia Sergheevna, ai să vezi! Iar dacă s-o întâmpla să te ia, n-o să te ia din dragoste, ci silit de foame! O să se lăcomească la banii dumitale. Cu ei o să-şi facă mobilă frumoasă, dar pe urmă o să-i fie ruşine cu dumneata. O să se ferească să te arate musafirilor şi prietenilor, pentru că de… n-ai cultură; şi o să mai şi spună: necioplita de nevastă-mea. Zi şi dumneata: poţi să faci faţă într-un cerc de doctori sau avocaţi? Pentru ei eşti o croitoreasă, atâta tot, adică o necioplită.

— Nikolai Timofeici! strigă cineva din fundul magazinului. Uite, duduia cere trei metri de panglică cu două feţe. Ai aşa ceva?

Nikolai Timofeici se-ntoarce în partea de unde vine vocea, ia o înfăţişare veselă şi strigă:

— Am! Şi panglici cu două feţe şi catifea cu atlaz şi atlaz cu moar.

— Da, să nu uit! Olia m-a rugat să-i cumpăr un corset, spune Polinka.

— Ţi-s ochii plini de lacrimi! se sperie Nikolai Timofeici… Pentru ce? Să mergem la corsete. Acolo o să fii mai ferită de ochii lumii că… nu se cade.

Şi, străduindu-se să zâmbească, vânzătorul se îndreaptă cu o nepăsare prefăcută spre raionul corsetelor, împreună cu Polinka. Aici o ascunde după mormanul înalt de cutii.

— Ce fel de corset doriţi? întrebă el tare şi numaidecât îi spune încetişor: Şterge-ţi ochii!

— Aş vrea… îmi trebuie unul de 48 de centimetri! Numai că Olia m-a rugat să fie neapărat cu căptuşeală dublă şi… cu

balene veritabile. Trebuie să vorbesc cu dumneata, Nikolai Timofeici. Te rog, vino diseară pe la noi!

— Despre ce? N-am ce vorbi!

— Numai dumneata… numai dumneata mă iubeşti cu adevărat pe lumea asta. Cu altcineva nu pot să vorbesc.

— Nicio grijă! N-o să fie nici cu trestie, nici cu balene din os, ci numai cu balene veritabile… Şi despre ce ai vrea să vorbim? Eu cred că n-avem despre ce… Că la plimbare cu el tot o să te duci, nu-i aşa?

— O… o să mă duc!

— Atunci la ce bun să mai vorbim? Cu vorba nu faci nimic… Eşti îndrăgostită de el, nu?

— Da… şopteşte nehotărâtă Polinka şi lacrimi mari îi lunecă pe obraji.

— Ce să mai vorbim!… spune încet Nikolai Timofeici, dând nervos din umeri şi se face alb la faţă. N-avem despre ce vorbi… Şterge-ţi ochii şi gata. Eu… eu nu vreau nimic…

În clipa asta se apropie de mormanul de cutii un alt vânzător, lung şi deşirat, şi spune clientei sale:

— Nu doriţi un elastic minunat pentru jartiere? Dintre acelea care nu opresc circulaţia. Până şi doctorii l-au găsit foarte bun…

Nikolai Timofeici o fereşte cum poate pe Polinka de ochii lor şi, căutând totodată să-şi ascundă tulburarea, îşi stoarce un zâmbet chinuit şi spune tare:

— Avem două feluri de dantele, duduie: de bumbac şi de mătase. Cele de bumbac sunt „oriental”, „britanice”, „valansien”, „croşe”, „torşon”. Iar cele de mătase: „rococo”, „sutajet”, „cambre”… Dar pentru Dumnezeu, şterge-ţi ochii! Vine cineva!

Şi pentru că lacrimile nu vor să se oprească, spune mai departe, ridicând şi mai tare vocea:

— Dantele spaniole, „rococo”, „sutajet”, „cambre”… Ciorapi fildecos, de bumbac, de mătase…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 32, 2 februarie, 1887, la rubrica „Efemeride” semnată: A. Cehonte. A intrat, modificată, în culegerea de „Opere”, din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includere în culegerea de „Opere”, textul povestirii a fost modificat din punct de vedere stilistic şi abreviat. De pildă în loc de: „Un băieţaş de prăvălie, mic şi sprâncenat, se apropie într-un suflet de dânsa şi privind-o cât se poate de serios, o întrebă”: era mai înainte: „De ea se apropie în fugă un băieţaş sprâncenat, care o privi cu un aer, de parc-ar fi vrut s-o poftească la un vals, şi o întrebă…”; în loc de „… Respectele mele, Pelagheia Sergheevna! îi strigă el cu glasul lui cald şi plin, de bariton”, era înainte: „… am onoare! strigă el cu un glas frumos şi plin de bariton, cu care, în vremurile noastre, natura îi dăruieşte numai pe vânzătorii de prăvălie şi pe frizeri”.

La beţie

Fabricantul Frolov, un brunet frumos, cu barba tăiată rotund şi cu privirea blândă şi catifelată, chefuia în salonul comun al unui restaurant de la marginea oraşului, împreună cu avocatul său, Almer, un om între două vârste, cu capul mare şi părul aspru. Amândoi veniseră aici de la un bal şi de aceea erau în frac, cu cravată albă. În afară de ei şi de chelnerii de lângă uşă, în salon nu mai era ţipenie de om; Frolov dăduse poruncă să nu mai intre nimeni.

La început, Frolov şi Almer băură câte un rachiu mare şi înghiţiră nişte stridii.

— Bun! făcu Almer. Să ştii, frăţioare, că eu am scornit moda asta cu stridiile după rachiu. Rachiul te arde şi te ustură, iar stridia, de cum îi dai drumu' pe gât simţi o adevărată voluptate. Nu-i aşa?

Un chelner mai arătos, cu mustaţa rasă şi favoriţi cărunţi, puse pe masă o sosieră.

— Ce aduci acolo? îl întrebă Frolov.

— Sos „provansal" pentru scrumbii…

— Cum? Aşa se serveşte? strigă deodată fabricantul fără să se uite la sos. Ce, ăsta-i sos? Ş-apoi nici nu ştii să serveşti, imbecilule!

Ochii catifelaţi ai lui Frolov aruncau fulgere. El înfăşură colţul feţei de masă în jurul degetului, făcu o mişcare uşoară şi… mâncarea, sfeşnicele, sticlele, totul zbură la pământ cu zgomot, scrâşnet şi clinchet.

Chelnerii, deprinşi cu asemenea catastrofe, se repeziră într-un suflet spre masă şi cu multă seriozitate şi nepăsare, ca nişte chirurgi la operaţie, se apucară să adune cioburile.

— Straşnic mai ştii să te porţi cu ei, spuse râzând Almer. Ei… dă-te mai la o parte, să nu calci în icre.

— Să vină inginerul! strigă Frolov.

Inginerul era un bătrân ramolit, cu faţa acră; odinioară fusese într-adevăr inginer, avusese o avere mare, pe care o

irosise, şi acum, la sfârşitul vieţii, lucra la restaurant; era mai mare peste chelneri şi peste cântăreţe şi mai îndeplinea şi alte mici treburi în legătură cu femeile. Inginerul veni la chemare şi se opri politicos în faţa lui Frolov, cu capul uşor aplecat pe umăr.

— Ascultă stimabile, îl luă fabricantul la rost, ce-i cu harababura asta de aici? Cine i-a învăţat să servească aşa? Ştii doar că nu înghit lucruri de astea! Dracu' să vă ia! N-o să mai calc pe la restaurantul vostru!

— Vă rog, Alexei Semionîci să fiţi atât de bun şi să ne iertaţi, spuse inginerul ducându-şi mâna la inimă. O să iau neîntârziat măsuri şi dorinţele dumneavoastră cele mai mici vor fi împlinite cât se poate de repede şi de bine.

— Bine, bine! Du-te…

Inginerul se înclină, porni de-a-ndărătelea spre uşă, fără să-şi îndrepte spatele, şi dispăru prin ea, trimiţând pentru ultima dată spre cei doi strălucirea briliantelor false pe care le purta la cămaşă şi pe degete.

Masa fu din nou pusă, Almer bău vin roşu, înfulecă cu poftă din nu ştiu ce pasăre cu trufe şi-şi comandă un „matelot" din mihalţi şi o cegă făcută rotocol; Frolov se mulţumi să bea numai rachiu, după care mâncă pâine goală. În tot acest timp îşi frământa obrajii între palme, se-ncrunta, pufăia, într-un cuvânt se vedea cât de colo că nu-i în apele lui. Nici unul, nici celălalt nu scoteau o vorbă. Era linişte. Două becuri electrice, acoperite cu globuri de un alb lăptos, clipeau şi fâsâiau de parcă s-ar fi supărat şi ele. În dosul uşii închise treceau ţigăncile din cor, murmurând încetişor câte un cântec.

— Beau şi… nicio bucurie, spuse în sfârşit Frolov. Cu cât torn mai mult în mine, cu atât mă simt mai treaz. Alţii se înveselesc de pe urma rachiului, iar eu mă fac rău, mă gândesc la tot felul de lucruri urâte, nu pot dormi… De ce oare, frate, oamenii nu ştiu să mai scornească şi vreo altă plăcere în afară de beţie şi desfrâu? Ţi-e şi scârbă!

— Cheamă ţigăncile!

— Dă-le încolo…

În uşa ce dădea spre coridor se ivi capul unei ţigănci bătrâne.

— Alexei Semionîci! Ţiganii vor ceai şi coniac, spuse dânsa. Putem cere?

— Puteţi! făcu Frolov. Ştii, ei au nu ştiu cât la sută de la patron, când consumă pe socoteala clienţilor. Azi nu poţi să dai crezare niciunuia care-ţi cere de un rachiu. Toţi sunt josnici, laşi, răsfăţaţi! Să-i luăm de pildă pe chelnerii de aici. Au mutre de profesori, sunt cărunţi, scot două sute de ruble pe lună, au familii, îşi ţin fetele pe la licee, dar poţi să-i sudui şi să-ţi baţi

joc de ei cum vrei! Inginerul pentru o rublă e în stare să-ţi înghită un borcan întreg de muştar şi să cânte cucurigu. Nu, zău! Dacă măcar unul dintre ei s-ar ofensa, i-aş da pe loc o mie de ruble.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Almer, privindu-l cu uimire. De unde atâta tristeţe? Te-ai înroşit la faţă şi ai o căutătură de fiară. Ce-i cu tine?

— Rău! Mi-a încolţit un gând în minte; s-a înfipt în creier ca un cui şi nu mai e chip să scap de el.

În salon intră un bătrânel mic de statură, rotund şi înecat în osânză, chel ca o bilă, jumulit, îmbrăcat cu o haină scurtă-n poale, cu o jiletcă liliachie şi cu o chitară-n mână. Bătrânelul făcu o mutră de tâmpit, duse mâna la frunte şi încremeni smirna, ca un soldat.

— A, parazitul! strigă Frolov. Uite, ţi-l recomand: a strâns o avere, grohăind ca un porc. Vino-ncoa'!

Fabricantul turnă într-un pahar ţuică, vin, coniac, le amestecă cu sare şi piper şi întinse paharul parazitului. Acesta-l goli dintr-o înghiţitură şi plescăi din limbă.

— E aşa de obişnuit să bea tot felul de porcării, că vinul curat îi face şi rău! spuse Frolov. Şi acum, parazitule, aşază-te aici şi cântă!

Parazitul se aşeză, îşi trecu peste strune degetele groase şi începu:

Firicică, floricică…

Frolov, care băuse şampanie, se cherchelise de tot. Izbi cu pumnul în masă şi spuse:

— Da, mă roade un gând! Nicio clipă nu-mi dă pace!

— Ce gând?

— Nu pot să spun! E un secret, o taină pe care o mărturisesc doar în rugăciunile mele. Totuşi, dacă vrei… şi pentru că suntem prieteni… dar să rămână între noi. Nimănui nicio vorbă, auzi? Poate dacă ţi-o spun, o, să-mi uşurez sufletul. Dar, după ce o să mă asculţi, să uiţi totul, pentru numele lui Dumnezeu!

Frolov se aplecă înspre Almer şi câteva clipe nu făcu altceva decât să-i sufle în ureche; apoi spuse, în sfârşit:

— O urăsc pe nevastă-mea!

Avocatul îl privi uimit.

— Da, da, pe nevastă-mea, pe Maria Mihailovna, bolborosi Frolov, înroşindu-se. O urăsc şi pace!

— Pentru ce?

— Nu ştiu nici eu! Suntem căsătoriţi numai de doi ani, am luat-o, ştii şi tu, din dragoste, şi acum o urăsc ca pe un duşman,

ca pe acest parazit, iartă-mi vorba proastă. Şi motive n-am! Niciun motiv! Când stă în preajma mea, când mănâncă sau spune câte ceva, simt că-mi clocoteşte în suflet o mânie atât de mare, încât abia pot să mă stăpânesc să nu-i spun vreo mojicie. Într-un cuvânt, nici nu ştiu ce se-ntâmplă cu mine! Ca s-o părăsesc ori să-i spun adevărul în faţă, nu-i chip! O să se stârnească un scandal! Pe de altă parte, viaţa alături de dânsa e mai rea ca în iad. Nu mai pot sta acasă! Ziua îmi trec vremea cu treburile şi cu restaurantele, iar nopţile mi le pierd prin tot soiul de localuri. Ei, ce spui de ura asta a mea? Şi doar nu-i o femeie oarecare! E frumoasă, deşteaptă, liniştită!

Parazitul izbi cu piciorul în pământ şi începu să cânte:

C-ofiţerul mă-ntâlneam
Şi secrete şuşoteam.

— Drept vorbind, mi s-a părut întotdeauna că Maria Mihailovna nu-i o pereche potrivită pentru tine, spuse Almer după câteva clipe de tăcere şi oftă.

— Vrei să spui că-i învăţată? Dar ascultă-mă, şi eu am terminat liceul comercial cu medalie de aur şi am fost de vreo trei ori la Paris. Poate că nu-s mai învăţat decât tine, dar nici mai prost ca nevastă-mea nu sunt! Nu, frăţioare, nu de învăţătură e vorba! Stai să vezi de unde a început povestea. Într-o bună zi mi s-a năzărit aşa, deodată, că ea s-a măritat cu mine nu din dragoste, ci din pricina banilor mei. Şi gândul ăsta mi s-a înfipt în cap, ca un cui! Ce am făcut, ce am dres, da' de scos nu pot să-l scot, afurisitul! Şi parcă dinadins, tocmai atunci a apucat-o şi pe nevastă-mea lăcomia. Când a dat, după atâta sărăcie, de sacul cu aur, s-a apucat să vânture banii în dreapta şi-n stânga. A înnebunit de tot! Şi-a pierdut până într-atât capul, că a risipit câte douăzeci de mii pe lună! Eu unul cad repede la idei! N-am încredere în nimeni, pe toţi îi bănuiesc şi cu cât omul e mai drăguţ cu mine, cu atât mă chinuieşte mai mult bănuiala. Mi se pare mereu că mă linguşeşte din pricina banilor. Nu, în nimeni n-am încredere! Am o fire, măi frate, să nu dea Dumnezeu nimănui!

Şi, după ce goli pe nerăsuflate un pahar de vin, Frolov urmă:

— De altfel toate astea-s fleacuri! Lucruri despre care de obicei nu se vorbeşte! Prostii! M-a luat gura pe dinainte, de, ca omul la beţie! Iar tu mă priveşti acum cu ochi de avocat şi-ţi pare bine că ai aflat o taină străină! Ei, haide, haide! S-o lăsăm baltă! Să bem mai bine! Ia ascultă, îi spuse el unui chelner. Mustafa e aici? Cheamă-l!

Şi numaidecât intră în salon un pui de tătar, de vreo doisprezece ani, în frac şi cu mănuşi albe.

— Vino mai aproape! îl chemă Frolov. Ia, lămureşte-mă te rog, cum se face că voi, tătarii, care odinioară eraţi stăpâni peste noi şi ne sileaţi să vă plătim chiar biruri, acum aţi ajuns să ne slugăriţi pe noi, ruşii, şi să vindeţi halate orientale. Cărui fapt se datorează o asemenea schimbare?

Mustafa înălţă din sprâncene şi răspunse tărăgănat, cu glăsciorul lui subţirel:

— Vicisitudinile sorţii!

Almer se uită la faţa lui serioasă şi începu să râdă cu hohote.

— Dă-i o rublă! spuse Frolov. Cu „vicisitudinile" astea ale sorţii o să facă avere! Numai pentru vorbele astea două îl şi ţine patronul aici. Bea, Mustafa! Ma-are mişel o să iasă din tine! Te apucă groaza când te gândeşti ce de paraziţi mişună în jurul bogaţilor. Nu mai are omul loc de voi, hoţi şi tâlhari cu înfăţişare nevinovată! Oare să chem şi ţiganii? Ce zici? Ei, fie! Să vină şi ţiganii!

Şi ţiganii, care de mult aşteptau pe coridoare, năvăliră în salon, hăulind năprasnic şi începu un chiolhan sălbatic.

— Beţi! le striga Frolov. Beţi, neam de faraoni! Be-e-ţi! I-hi-hi-i!

Într-o zi de iarnă… i-i-i! Sania zbura…

Ţiganii cântau, fluierau, jucau… Cuprins de nebunia dezlănţuită, care pune uneori stăpânire pe „firile largi", răsfăţate de viaţă, Frolov făcea prostii. Porunci să li se aducă ţiganilor o masă îmbelşugată, cu şampanie, făcu praf unul dintre globurile mate, aruncă cu sticle în tablouri şi oglinzi, dar se vedea bine că face totul fără niciun chef; faţa îi era încruntată, se răstea la ţiganii pe care-i dispreţuia, iar în ochi şi în toate mişcările lui se citea numai ură… Pe inginer îl puse să cânte solo, iar pe ţiganii başi îi sili să bea un amestec de vin, rachiu şi untdelemn.

La şase dimineaţa i s-a adus socoteala.

— 925 de ruble şi 40 de copeici! spuse Almer şi dădu din umeri. Pentru ce? Nu, stai puţin! Trebuie să controlez!

— Lasă! bâigui Frolov, scoţându-şi punga. N-au decât… să mă jefuiască… De aceea-s bogat, ca să fiu jefuit… Fără paraziţi… nu se poate… Tu, de pildă… eşti omul meu de afaceri… ai de la mine şase mii de ruble pe an, dar… dar pentru ce? Iartă-mă… nu ştiu ce vorbesc…

Întorcându-se de la restaurant împreună cu Almer, Frolov mormăia:

— Când mă gândesc că mă duc acasă, mă apucă groaza! Da… N-am pe nimeni în faţa căruia să-mi pot deschide

sufletul… Toţi sunt tâlhari… şi trădători… Pentru ce ţi-am încredinţat taina mea? Pe… pentru ce? Poţi să-mi spui?

Dar când ajunse în pragul casei, Frolov, care abia se mai ţinea pe picioare, se întinse spre Almer şi-l sărută pe gură, după vechiul obicei al moscoviţilor de a săruta pe oricine şi la orice prilej.

— Cu bine… Sunt un nesuferit, un om rău, îi spuse dânsul. Şi duc o viaţă urâtă şi neruşinată, o viaţă de beţivan! Tu eşti un om cu carte, deştept, dar… te mulţumeşti numai să zâmbeşti dispreţuitor şi… să bei cu mine. Nicio… niciun sprijin n-am de la voi… Dacă mi-ai fi prieten cu adevărat, dacă ai fi într-adevăr cinstit, ar trebui să-mi spui „Eşti un nemernic, un om de nimic! Eşti o lichea!”

— Ce tot vorbeşti, bombăni încurcat Almer. Du-te la culcare!

— Niciun ajutor de la nimeni… Atâta nădejde mi-a mai rămas că vara, când o să mă duc la ţară şi o să ies într-o zi la câmp… o să se stârnească o furtună mare, cu fulgere şi tunete şi o să mă trăsnească pe loc… Şi acum… cu… cu bine!…

Frolov îl mai sărută o dată pe Almer şi începu să urce cu greu scara, adormind de-a-n picioarele şi bolborosind vorbe fără şir, în timp ce doi feciori îl sprijineau de subsuori.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 39, 9 februarie, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat într-o formă modificată în culegerea de „Opere”, din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de „Opere”, textul nuvelei, în afară de însemnate modificări stilistice, a fost şi scurtat. În loc de: …„de cum îi dai drumu’ pe gât simţi o adevărată voluptate. Nu-i aşa?” era înainte: „parcă te unge ceva… Iar în gât simţi o adevărată voluptate…

„— Fleacuri, răspunse Frolov. Eu unul, iau după băutură, o bucăţică de coajă de pâine neagră, cu sare. Dar porcii ăştia au uitat că-mi place aşa ceva, şi n-au adus cojile la masă! Nici ceapă verde n-au servit la icre… Ei, trebuie să-i aduc la acelaşi numitor, că dacă n-o fac de la început, nici până dimineaţă n-o să fie cum trebuie…

„În clipa aceea se apropie de ei [un chelner impunător…] “…După vorbele: „[Două becuri electrice acoperite cu globuri de un alb lăptos, clipeau şi fâsâiau], de parcă s-ar fi supărat şi ele” a fost şters: „că trebuie să lumineze doar oameni beţi şi acele ornamente lipsite de gust, ce împodobesc de obicei localurile noastre de petrecere”.

Din cântecul ţiganilor, erau date 4 versuri în versiunea anterioară:

Într-o zi de iarnă… i-i-i… sania zbura
Scârţâia zăpada sub tălpicea ei,
Clinchetul cel dulce parcă se pierdea
Şi la piept flăcăul fata şi-o strângea”…

La sfârşitul nuvelei, în locul cuvintelor: „Dar când ajunse în pragul casei”, era înainte: „În pragul casei sale spuse:

„— Am şapte milioane, şi nu sunt în stare să mă îmbăt până la uitarea deplină. Beau, beau şi tot nimic! Nu pot scăpa de gânduri. Ră… rămâi cu bine!”

Din nebăgare de seamă

Piotr Petrovici Strijin, nepotul colonelesei Ivanova, acela căruia anul trecut i s-au furat galoşii noi-nouţi, s-a întors de la botez la ora două noaptea. Ca să nu-i mai scoale pe cei ai casei, şi-a scos încetişor haina în antreu şi, în vârful picioarelor, ţinându-şi răsuflarea, s-a strecurat în odaia lui de dormit, unde a început să se pregătească de culcare, fără să mai aprindă lumina.

Strijin duce îndeobşte o viaţă exemplară: nu bea, are o înfăţişare preacucernică şi citeşte numai cărţi bune pentru mântuirea sufletului; la botez însă, de bucurie că Liubov Spiridonovna a scăpat cu bine din „greaua încercare", şi-a îngăduit să dea de duşcă patru păhărele de rachiu şi un pahar de vin, care aducea cu ceva între oţet şi unt de ricină. Dar băuturile tari sunt aidoma apei de mare ori slavei: cu cât le sorbi mai mult, cu atât mai vârtos le doreşti… Şi acum, pregătindu-se de culcare, Strijin simţea o dorinţă nepotolită de a bea un păhărel.

„Daşenka are, după câte ştiu, nişte rachiu în dulap; la dreapta, în colţişor, îşi zise dânsul. Dacă o să beau un păhărel n-o să-şi dea seama…"

După ce stătu puţin în cumpănă, Strijin birui teama de care se simţea cuprins şi se îndreptă spre dulap. Deschise uşa binişor, dibui cu grijă în colţul din dreapta după sticlă şi păhărel, umplu păhărelul, puse sticla înapoi, îşi făcu cruce şi… dădu păhărelul de duşcă. În aceeaşi clipă se întâmplă un fel de minune. Strijin fu azvârlit ca de o explozie, de la dulap spre ladă. În faţa ochilor văzu stele verzi, răsuflarea i se opri şi simţi în tot trupul nişte furnicături, de parcă ar fi căzut într-o baltă plină cu lipitori. I se păru că în loc de rachiu înghiţise o bucată de dinamită care l-a făcut praf pe el, casa şi toată ulicioara… Capul, mâinile, picioarele, totul parcă-i fusese smuls cu putere din trup şi-şi luase zborul la dracu', în nemărginire.

Timp de vreo trei minute rămase pe cufăr nemişcat, fără să răsufle, apoi se ridică şi se întrebă:

— Unde sunt?

Cel dintâi lucru de care-şi dădu seama foarte limpede, după ce îşi veni de-a binelea în fire, fu mirosul pătrunzător de gaz.

— Măiculiţă! Ce-am făcut! Am băut gaz în loc de rachiu! îşi zise el cu spaimă. Sfinţi părinţi!…

Şi numai la gândul că s-a otrăvit îl luă întâi cu frig şi apoi îl trecură toate năduşelile. Cât despre otravă, nici vorbă că o băuse! Mărturie acestui fapt, în afară de mirosul ce domnea în odaie, erau arsurile din gură, stelele verzi din ochi, dangătul de clopot din urechi şi înţepăturile din stomac. Simţind că i se apropie sfârşitul, Strijin, care nu se lăsa înşelat de nădejdi vane, vru să-şi ia rămas-bun de la cei dragi şi se duse în iatacul Daşenkăi. (Fiind văduv, ţinea în casă, în loc de gospodină, pe cumnată-sa Daşenka, o fată bătrână.)

— Daşenka! făcu el cu glas plângăreţ, intrând în iatac. Daşenka dragă!

În întunecimea odăii se auzi întâi o moşmondeală, apoi un oftat adânc.

— Daşenka!

— A? Cum? turui repede un glas de femeie. Dumneata eşti, Piotr Petrovici? Te-ai şi întors? Ei, cum a fost? Ce nume i-au pus fetiţei? Şi cine a fost naşă?

— Naşă a fost Natalia Andreevna Velikosveţkaia[4], iar naş – Pavel Ivanîci Bessonniţân[5]… Eu… mi se pare… că mor, Daşenka dragă!… Fetiţei i-au dat numele Olimpiada, în cinstea binefăcătoarei lor… Eu… eu, Daşenka… am băut gaz…

— Ce tot spui? Ce, v-au cinstit acolo cu gaz?

— Să-ţi spun drept… am vrut să beau nişte rachiu fără să te întreb pe dumneata şi… m-a pedepsit Dumnezeu! Din nebăgare de seamă, am băut pe întuneric, gaz… Ce-i de făcut?

De cum auzi că cineva a umblat la dulap fără ştirea ei, Daşenka se învioră… Aprinse pe loc lumânarea, sări jos din pat, numai în cămaşă de noapte şi, pistruiată, osoasă, cu moaţe în cap, lipăi cu picioarele goale spre dulap.

— Cine ţi-a dat voie, hai? întrebă ea aspru, cercetând dulapul pe dinăuntru. Crezi poate că ţin rachiul pentru dumneata?

— Eu… eu, Daşenka, n-am băut rachiu, ci gaz… bolborosi Strijin, ştergându-şi fruntea acoperită cu broboane de sudoare rece.

— Da’ pe gaz de ce pui mâna? Ce treabă ai cu gazul? Crezi că l-am pus acolo ca să umbli la el? Sau poate îţi închipui cumva că nu costă bani? Hai? Ştii cât face acum o sticlă de gaz? Ştii?

— Daşenka dragă! gemu Strijin. Aici e vorba de viaţă şi de moarte, iar dumneata îi dai zor cu banii!

— Te-ai îmbătat ca un neom şi-ţi vâri nasul în dulapul meu! strigă Daşenka, trântind cu năduf uşiţa dulapului. O, ucigaşi, călăi! Nici zi, nici noapte n-am odihnă, nenorocita de mine! Vipere veninoase, tâlhari afurisiţi! Dar-ar Domnul să aveţi în viaţa de apoi liniştea pe care o am eu aici! Chiar mâine plec din casa asta! Sunt fată şi nu-ţi dau voie să stai în faţa mea în izmene! Şi, cum de-ndrăzneşti să te zgâieşti la mine când sunt dezbrăcată?

Şi dă-i, şi dă-i… Strijin ştia că pe Daşenka, dacă o apucă năbădăile, poţi tu să te rogi, poţi să te juri, poţi să tragi cu tunul chiar, că tot n-o domoleşti; de aceea dădu din mână a pagubă, se îmbrăcă şi se hotărî să se ducă la doctor. Doctorii însă sunt uşor de găsit numai atunci când n-ai nevoie de ei. După ce colindă în zadar trei străzi şi sună de cinci ori la doctorul Cepharianţ şi de şapte ori la doctorul Bultîhin, Strijin dădu fuga la o spiţerie: poate mi-o ajuta şi spiţerul, îşi zise el. După o lungă aşteptare, ieşi în sfârşit un spiţer mărunţel, negricios, cu părul creţ şi ochii cârpiţi de somn, în halat, şi cu o înfăţişare atât de impunătoare şi plină de deşteptăciune, că pe Strijin îl apucă şi groaza.

— Ce doriţi? întrebă spiţerul cu glasul cu care pot întreba numai cei mai serioşi şi deştepţi farmacişti de religie mozaică.

— Vă rog… pentru numele lui Dumnezeu…! rosti Strijin, înecându-se aproape. Daţi-mi ceva… Chiar adineauri, am băut, din nebăgare de seamă, nişte gaz! Mor!

— Vă rog să vă liniştiţi şi să-mi răspundeţi la întrebări… Simplul fapt că sunteţi atât de tulburat mă împiedică să vă înţeleg. Aţi băut gaz? Da-a?

— Da, gaz! Scăpaţi-mă, vă rog, de la moarte!

Spiţerul se apropie liniştit şi serios de masă, luă o carte, o deschise şi se cufundă în ea. După ce citi două pagini, ridică mai întâi un umăr, apoi altul, făcu o strâmbătură dispreţuitoare, căzu pe gânduri, apoi trecu în odaia vecină. Ceasul din perete bătu ora patru. La patru şi zece spiţerul se întoarse cu o altă carte şi se cufundă iar în citit.

— Hm! făcu el cu oarecare uimire. Simplul fapt că nu vă simţiţi bine mă face să cred că ar fi trebuit să vă duceţi la un doctor, nu să veniţi la farmacie.

— Dar… eu am fost la doctor. Am sunat, am sunat şi degeaba!

— Hm! Dumneavoastră credeţi că noi, farmaciştii, nu suntem oameni! Până şi câinele şi pisica au dreptul la odihnă… Dar dumneavoastră nu vreţi să înţelegeţi asta! Vă

închipuiţi, pesemne, că noi nu suntem oameni, că avem nervi de oţel!

Strijin îl ascultă pe spiţer până la capăt, apoi oftă şi se duse acasă.

„Se vede că mi-e scris să mor!” gândi el. Gura îi ardea, duhnea a gaz, în stomac simţea înţepături, iar urechile îi bubuiau: bum, bum, bum! Şi în fiece clipă i se părea că se sfârşeşte, că inima nu-i mai bate…

De îndată ce se întoarse acasă, se grăbi să scrie: „Rog să nu învinuiţi pe nimeni de moartea mea!” Apoi îşi făcu rugăciunea, se culcă în pat şi-şi trase plapuma peste cap. Până-n ziuă, însă, nu putu să aţipească, tot aşteptându-şi moartea, şi în tot acest timp i se năzări că mormântul i se acoperise de verdeaţă tânără, iar deasupra lui ciripesc păsărele…

A doua zi dimineaţa, Strijin, stând pe marginea patului, îi spunea zâmbind, Daşenkăi:

— Dacă duci o viaţă cumpătată, cum scrie la carte, surioară dragă, nicio otravă din lume nu te răpune! Uite eu, de pildă. Am fost pe marginea prăpastiei, am luptat cu moartea, m-am chinuit şi acum… iată-mă, sunt teafăr, sănătos. Mi-e cam arsă gura, mă înţeapă niţel în gât, dar altminteri sunt sănătos tun, slavă Domnului!… Şi de ce? Pentru că duc o viaţă cumpătată!

— Ba nu! Pentru că-i prost gazul! oftă Daşenka, tot gândindu-se la cheltuieli cu ochii ţintă într-un punct. Asta-nseamnă că băcanul nu mi l-a dat pe cel bun, ci pe acela de o copeică şi cincizeci funtul! Biata, nenorocita de mine! Călăi afurisiţi! Dar-ar Domnul să duceţi pe lumea cealaltă traiul pe care-l duc eu aici… tâlhari blestemaţi.

Şi dă-i, şi dă-i…

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 8, 21 februarie, 1887. Semnată: A. Cehonte. Cu unele fraze înlocuite şi abrevieri, a intrat în culegerea „În amintirea lui V. G. Bielinski”, Moscova, 1899. În Arhiva Institutului pentru literatura rusă, de pe lângă Academia de ştiinţe a U.R.S.S., se păstrează manuscrisul autograf, trimis de Cehov directorului P. A. Efremov. A intrat cu unele modificări în culegerea de „Opere” din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

În textul destinat pentru culegerea de „Opere”, au fost modificate unele cuvinte. Aşa, de pildă, numele „Bessonita” a fost înlocuit prin „Bessonitîn” şi a fost scurtată scena de la farmacie: „[… apoi trecu în odaia vecină]. Puţin după aceea se întoarse cu o altă carte, căută mult într-însa [şi se cufundă iar în citit]…

„— Aha… făcu el. Simplul fapt că aţi băut gaz cere să se ia cele mai grabnice măsuri… Aţi băut o otravă din grupul eterului extras din petrol. Gazul se extrage din petrol, aşa-i?

„— Da! Întocmai… Eu nu mă pricep, dar simt că… mi-a bătut ceasul! Ajutaţi-mă, faceţi bunătatea!

„Farmacistul umblă cu nişte borcane, apoi se duse din nou în odaia de alături. Când se întoarse, se apropie de masă, închise amândouă cărţile şi zise:

„— Gaz ori petrol, tot aia e! Da!

„Şi după ce se gândi puţin, adăugă:

„— Simplul fapt că aţi luat otravă cere să vă adresaţi unui doctor!

„[— Dar… eu am fost la doctor. Am sunat, am sunat şi degeaba.]

„— Și eu ce pot să fac? Gazul e totuna cu petrolul, dar noi, farmaciștii, nu-i cunoaștem antidotul! Dacă ar fi fost altceva la mijloc, dacă v-ați fi otrăvit cu un alcaloid sau cu o otravă minerală, v-aș fi dat ceva, dar… gazul este totuna cu petrolul și trebuie să vă duceți la doctor!

„Farmacistul vorbea atât de convingător încât Strijin nu putea face altceva decât să fie de aceeași părere cu dânsul și să pornească în căutarea unui doctor. El sună din nou, de vreo cinci ori la Cepharianț, fu cât pe-aci să smulgă soneria de la ușa lui Bultîhin, dar la urma urmelor dădu plictisit din mână și se duse acasă.

„— Se vede că [mi-e scris să mor!] [gândi el]”.

Verocika

Ivan Alexeevici Ognev[6] îşi aduce bine aminte cum în seara aceea de august a deschis cu zgomot uşa de sticlă şi a ieşit pe terasă. Purta o pelerină uşoară şi o pălărie de pai cu boruri mari, care acum, plină de praf, zace împreună cu cizmele, undeva sub pat. Într-o mână ţinea un teanc mare de cărţi şi caiete legate cu sfoară, iar în alta – un toiag gros şi noduros.

Lângă uşă, stătea Kuzneţov[7], stăpânul casei, un bătrân chel, cu barbă lungă şi căruntă, îmbrăcat cu o haină de vară, albă ca zăpada; Kuzneţov ţinea în mână o lampă aprinsă şi-i lumina calea, zâmbind prietenos şi dând din cap în semn de bun rămas.

— Rămâi sănătos, prietene! i-a strigat Ognev.

Kuzneţov a pus lampa pe o măsuţă şi a ieşit şi el pe terasă. Două umbre lungi şi subţiri se aşternură peste trepte, se întinseră spre răzoarele cu flori şi, clătinându-se uşor, se opriră cu capetele proptite în trunchiurile teilor.

— Rămâi sănătos, dragul meu şi încă o dată mulţumesc! i-a mai spus Ivan Alexeevici. Mulţumesc pentru primirea dumitale caldă, pentru toată grija şi dragostea ce mi-ai arătat-o… În vecii vecilor n-o să uit ce bine m-am simţit la dumneata. Aţi fost atât de buni cu mine, şi dumneata, şi fiica dumitale, şi ceilalţi! Toţi sunteţi drăguţi, veseli şi primitori… Nişte oameni atât de minunaţi, că n-am cuvinte să spun!…

Din pricina simţămintelor ce-l năpădiseră şi a vişinatei pe care abia o băuse, Ognev vorbea cântat, ca un seminarist, şi-şi arăta marea lui înduioşare nu atât prin vorbe, cât mai ales clipind des din ochi şi dând mereu din umeri. Kuzneţov, la fel de cherchelit şi de înduioşat, se întinsese spre tânărul său prieten şi-l sărutase.

— M-am legat de voi toţi ca un câine! a urmat Ognev. N-a fost zi de la Dumnezeu să nu fi venit aici, ba de vreo zece ori am şi dormit la dumneata, iar cât despre vişinată, am băut atâta, că mi-e şi groază să-mi amintesc! Dar mai cu seamă îţi

mulţumesc, Gavril Petrovici, pentru ajutorul şi sprijinul pe care mi l-ai dat în muncă. Fără dumneata, m-aş fi moşmonit cu statistica asta până în octombrie. În prefaţa pe care am s-o fac la carte, chiar aşa o să şi scriu: „Socot de datoria mea să aduc aici mulţumiri preşedintelui zemstvei din judeţul X, Kuzneţov, pentru ajutorul lui neprecupeţit”… Ştii, statistica are un viitor strălucit! Verei Gavrilovna – plecăciune adâncă din parte-mi, iar doctorilor, celor doi procurori şi secretarului dumitale, să le spui că n-o să uit cât oi trăi sprijinul ce mi l-au dat! Şi acum, prietene, să ne îmbrăţişăm călduros şi să ne dăm cea de pe urmă sărutare!

Şi Ognev, înduioşat de-a binelea, se mai sărutase o dată cu bătrânul şi pornise în jos pe scări. Dar, punând piciorul pe ultima treaptă, întorsese iar capul şi întrebase:

— O să ne mai vedem noi oare vreodată?

— Numai Dumnezeu ştie! răspunsese bătrânul.

— Probabil că nu!

— Da, adevărat! Pe dumneata nu-i chip să te momească omul la Petersburg nici cu colaci; iar eu n-aş crede să mai mă abat vreodată prin părţile astea! Ei, rămâi cu bine!

— Trebuia să-ţi laşi cărţile aici! îi strigase din urmă Kuzneţov. Ce zor ai să te cari cu asemenea povară? Ţi le-aş fi trimis mâine cu unul dintre oamenii meii.

Dar Ognev nu l-a mai ascultat şi s-a depărtat cu paşi grăbiţi de casă. Sufletul lui încălzit de vişinată era şi vesel, şi duios, şi trist totodată… Mergea şi se gândea cât de des ai prilejul să întâlneşti în viaţă oameni de treabă şi ce păcat că de pe urma acestor întâlniri te alegi numai şi numai cu aduceri aminte. Se întâmplă uneori să vezi în zare un stol de cocori; adierea slabă a vântului îţi aduce la urechi chiar ţipetele lor jalnice şi avântate… Peste o clipă însă, ori cu câtă lăcomie ai cerceta zările albastre, nu mai vezi niciun punct întunecat, nu mai auzi niciun ţipăt. La fel se întâmplă şi cu oamenii, cu feţele şi graiul lor: apar o clipă în viaţa noastră şi se mistuie apoi în trecut, fără să lase în urmă altceva decât slabe aduceri aminte… Ivan Alexeici, care trăise din primăvară în judeţul X şi venise zi de zi în casa primitoare a familiei Kuzneţov, se legase mult de bătrân, de fiica lui, de slugi, şi cunoştea până în cele mai mici amănunte toată casa, terasa cea plăcută, cotiturile aleilor şi arborii ce se desenau în noapte deasupra bucătăriei şi a încăperii de scăldat, dar de îndată ce o să treacă acum dincolo de portiţă, toate astea se vor preface în amintiri şi-şi vor pierde pentru el însemnătatea lor adevărată; apoi va trece un an, doi, şi chipurile dragi o să se întunece în mintea lui, la fel ca orice plăsmuire, ca orice rod al fanteziei…

„În viaţă nimic nu-i mai de preţ decât omul! îşi zicea Ognev cu căldură, înaintând pe aleea ce ducea spre portiţă. Nimic!”

În grădină era cald şi domnea linişte adâncă. Mirosea a rezeda, a regina nopţii şi a heliotrop, care mai înfloreau încă pe răzoare. Între tufe şi copaci, se adunase o pâclă uşoară, diafană, îmbibată de lumina lunii, iar pe alei, lucru care-i rămăsese multă vreme în minte lui Ognev, smocuri mari de ceaţă, ca nişte arătări, pluteau, unele după altele, încet, lin, dar totuşi aşa, încât ochiul putea să le urmărească mişcarea.

Luna se oprise sus de tot, peste livadă, iar smocurile de neguri de deasupra pământului pluteau spre răsărit, gingaşe şi străvezii… Lumea întreagă părea alcătuită numai din siluete negre, şi umbre alburii, iar Ognev, care urmărea jocul negurilor în seara aceea de august scăldată în raze de lună, se gândea – poate pentru prima oară în viaţa lui – că ceea ce vede nu-i realitate, ci un decor de teatru, în care artificieri neîndemânatici s-au ascuns prin tufişuri, şi, vrând să scalde livada în strălucirea albă a unui foc bengal, au umplut-o totodată şi de fum alburiu.

Când ajunse aproape de portiţă, Ognev văzu o arătare întunecată care s-a desprins de gărduţul scund al grădinii cu flori şi vine acum înaintea lui.

— Vera Gavrilovna! se bucură dânsul. Aici erai? Te-am căutat pretutindeni… voiam să-mi iau rămas-bun de la dumneata… Rămâi sănătoasă! Plec!

— Aşa devreme? Nu e nici unsprezece!

— N-am încotro! Am cinci verste de mers şi mai trebuie să-mi fac şi bagajele. Iar mâine mă scol cu noaptea-n cap…

În faţa lui Ognev era Vera, fiica lui Kuzneţov, o fată de 21 de ani, tristă ca de obicei, îmbrăcată fără grijă şi drăguţă. Fetele care visează mult şi, tolănite alene, citesc zile-ntregi orice le cade în mână, fetele care se lasă pradă plictiselii şi tristeţii, se îmbracă de obicei neîngrijit. Dar acelora dintre ele pe care natura le-a dăruit cu bun gust şi cu instinctul frumosului, această lipsă de grijă în îmbrăcăminte le dă un farmec deosebit. Cel puţin Ognev, de câte ori îşi amintea mai târziu de Verocika, nu şi-o putea închipui fără bluza ei prea largă care făcea în jurul mijlocului fetei cute adânci şi care totuşi părea că abia-i atinge făptura, fără zuluful neastâmpărat ce-i scăpa din pieptănătura înaltă, şi fără şalul roşu de lână, cu cănăfiori rotunzi împrejur, ce-i atârna seara pe umăr, dezumflat ca un steag pe vreme liniştită, iar ziua zăcea boţit în tindă, lângă şepcile bărbaţilor, ori pe sipetul din sufragerie, unde dormea de obicei un motan leneş. De la şalul roşu, de la cutele largi ale bluzei, venea parcă o adiere de lene dulce, de viaţă petrecută în tihna casei, de blândeţe… Şi poate pentru că Vera

îi plăcea lui Ognev, de aceea ştia el să găsească în orice năsturaş al ei şi în orice volănaş ceva cald, plăcut, curat, ceva bun şi plin de poezie, tocmai acel ceva ce nu au femeile viclene şi reci, lipsite de simţul frumosului.

Verocika era bine făcută, avea un profil regulat şi părul numai cârlionţi. Ognev, care nu prea întâlnise cine ştie câte femei în viaţa lui, o găsea minunat de frumoasă.

— Plec! i-a spus el, luându-şi rămas-bun lângă portiţă. Să-mi păstrezi o amintire plăcută! Şi mulţumesc pentru tot!

Şi Ognev începu să-i mulţumească Verei pentru primirea frumoasă, pentru grija şi prietenia pe care i le-a arătat, vorbind cu acelaşi glas cântător de seminarist ca şi adineauri cu tatăl fetei, clipind din ochi şi dând din umeri la fel ca atunci.

— Despre dumneata i-am scris mamei în fiece scrisoare, i-a mai spus el. Dacă toată lumea ar fi ca tatăl dumitale şi ca dumneata, viaţa ar fi un rai pe pământ. Şi apoi toţi de aici sunt nişte oameni minunaţi: simpli, buni la inimă, cinstiţi.

— Şi acum unde ai să te duci? l-a întrebat Vera.

— Acum? întâi la mama, la Orel. O să stau acolo vreo două săptămâni şi o să mă întorc după aceea la Petersburg, la munca mea.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă? O să lucrez acolo toată iarna, iar primăvara o să hoinăresc iar te miri pe unde, în căutare de material. Şi acum… cu bine! Fii fericită, trăieşte o sută de ani şi păstrează-mi o amintire frumoasă! Nu cred să ne mai întâlnim vreodată!

Ognev s-a aplecat şi a sărutat mâna Verei. Apoi tăcut şi tulburat şi-a îndreptat pelerina, a apucat mai bine teancul de cărţi şi, după câteva clipe, a vorbit iar:

— Ce ceaţă deasă!

— Da. N-ai uitat nimic la noi?

— Ce să uit? Parcă nu…

Câteva clipe Ognev a rămas pe loc, fără să scoată o vorbă, apoi s-a-ntors stângaci spre portiţă şi a ieşit din grădină.

— Stai puţin! Te petrec până la pădurea noastră, i-a spus Vera, ieşind în urma lui.

O luară pe drum. Acum, copacii nu mai întunecau priveliştea, iar cerul şi depărtările se vedeau până-n zări. Ca învăluită într-o năframă uşoară, firea-ntreagă se ascundea după pâcla străvezie şi lăptoasă a negurilor şi-şi arăta de acolo, jucăuşă, marea ei frumuseţe; bucăţi de ceaţă mai deasă şi mai albă se aşterneau în fâşii mai groase ori mai subţiri pe lângă tufe şi căpiţe, ori rătăceau, pletoase, de-a curmezişul drumului, ghemuindu-se cât mai aproape de pământ, de parcă s-ar fi temut să întunece zarea largă. Prin fumul uşor se zărea tot drumul până la pădure, cu râpile lui negre de pe margine, cu

tufişurile ce creşteau prin acele râpi şi de care se aninau smocuri de neguri plutitoare. Cam la vreo jumătate de verstă de la portiţă, se zărea pata întunecată a pădurii lui Kuzneţov.

„De ce oare vine cu mine? O să trebuiască s-o petrec înapoi!”, gândi Ognev, dar după ce privi fugar profilul fetei, zâmbi blând şi-i spuse:

— Îmi vine greu să plec pe o vreme atât de frumoasă! Seara e cu adevărat romantică: lună, linişte, şi tot ce trebuie. Ştii ceva, Vera Gavrilovna? De 29 de ani trăiesc pe lume şi n-am avut încă un roman de dragoste. În toată viaţa mea nu e nicio poveste de iubire dintr-acelea cu întâlniri, rătăciri pe alei, suspine, sărutări… toate astea le cunosc numai din auzite. Nu prea e firesc. La oraş, când stau în odaia mea, nu-mi dau seama de această lipsă. Dar aici, în sânul naturii, o simt cât se poate de viu… Parcă mi-e şi ciudă!

— Cum de s-a întâmplat aşa?

— Nici eu nu ştiu. Poate că niciodată n-am avut vreme, dar poate – iarăşi – că n-am întâlnit în viaţa mea femei care… Într-un cuvânt am prea puţine cunoştinţe şi nu mă duc nicăieri.

Înaintară vreo trei sute de paşi fără să mai rostească o vorbă. Ognev privea cu coada ochiului capul neacoperit şi şalul Verei şi în minte îi reînviau, una câte una, zilele primăverii şi ale verii; au fost zile când, departe de odaia lui din Petersburg, el se bucura din plin de dragostea unor oameni atât de buni, de natura încântătoare şi de munca lui iubită, şi abia de avea vreme să vadă cum zorile dimineţii lasă loc amurgului, cum unul după altul, prorocind sfârşitul verii, se sting cântecele privighetorii, ale pitpalacului, ale cârsteiului… Vremea trecea pe nesimţite, dovadă a unei vieţi frumoase şi uşoare… Apoi începu să-şi amintească cu glas tare cum el, băiat fără avere, neobişnuit cu călătoriile şi cu oamenii străini, a pornit fără nicio bucurie, pe la sfârşitul lui aprilie în judeţul X, unde se aştepta să găsească doar plictiseală, singurătate şi nepăsare faţă de statistică, ştiinţă care – după părerea lui – şi-a cucerit un loc de frunte. Ajuns într-o dimineaţă de aprilie în orăşelul de reşedinţă al judeţului X, trăsese la hanul lui Reabuhin[8], un starover, unde pentru douăzeci de copeici pe zi căpătase o cameră curată şi luminoasă, dar numai în urma făgăduielii pe care o dăduse mai întâi stăpânului că o să fumeze doar afară. După ce se odihnise puţin şi aflase cine e preşedintele zemstvei, pornise fără zăbavă la Gavril Petrovici. Drumul de patru verste ducea prin pajişti nespus de frumoase şi dumbrăvi tinere. Sus pe sub norii cerului, cântau ciocârliile, umplând văzduhul cu tremurul argintiu al cântecului lor, iar jos, pe ogoarele abia înverzite, umblau tacticos ciori negre, bătând uneori domol din aripi…

— Doamne! se mirase pe atunci Ognev, oare cei de aici respiră întotdeauna aerul ăsta minunat, sau poate numai astăzi, în cinstea venirii mele, e atât de înmiresmat văzduhul?

Aşteptându-se la o primire rece, oficială, Ognev intrase la Kuzneţov cu sfială, privind pe sub sprâncene şi ciupindu-şi ruşinos bărbuţa. La început, bătrânul ascultase cu fruntea încreţită, fără să priceapă pentru ce tânărul acela, cu statistica lui cu tot, are nevoie de zemstă; dar când Ognev îl lămurise pe larg ce-i aceea un material stastistic şi de unde se culege, Gavril Petrovici se înviorase, zâmbise şi începuse să se uite cu o curiozitate copilăroasă în caietele lui… În aceeaşi seară, Ivan Alexeici a stat la masa familiei Kuzneţov, s-a cherchelit văzând cu ochii, cu vişinată tare, s-a uitat la chipurile blânde şi la mişcările leneşe ale noilor săi prieteni şi a simţit în tot trupul o toropeală dulce, care te îmbie la somn, te face să te-ntinzi de plăcere şi să zâmbeşti. Iar noile lui cunoştinţe l-au privit cu ochi prietenoşi, l-au întrebat dacă are tată şi mamă, cât câştigă pe lună şi dacă se duce des la teatru…

Ognev îşi mai aminteşte de călătoriile prin plăşile din apropiere, de petrecerile la iarbă verde, de pescuit şi de vizita pe care au făcut-o cu toţii la o mănăstire de maici, la stareţa Marfa, care le-a dăruit fiecăruia câte o punguliţă cusută cu mărgele, îşi mai aminteşte şi de certurile aprinse şi nesfârşite, adevărate certuri ruseşti, când oamenii fac spume la gură, bat cu pumnul în masă, nu mai ascultă ce spun ceilalţi, îşi iau vorbele din gură unul altuia şi, fără să-şi dea seama, se contrazic în fiecare frază, schimbă mereu subiectul şi, după ce se înverşunează aşa două-trei ceasuri, îi apucă râsul:

— Naiba ştie din ce ne-am luat la ceartă! Cu ce-am început şi uite unde-am ajuns?!

— Dar îţi mai aminteşti cum dumneata, cu mine şi cu doctorul, am fost călare la Şestovo? i-a mai spus Ivan Alexeici Verei, când se apropiau de pădure. Am întâlnit în calea noastră un cerşetor sărac cu duhul. Eu i-am întins cinci copeici, iar dânsul şi-a făcut de trei ori semnul crucii şi a aruncat banul într-un lan de secară. Doamne, ce de amintiri duc eu cu mine de aici! Dacă le-aş putea aduna pe toate într-un ghemotoc, aş face din ele un bulgăre de aur. Nu înţeleg pentru ce atâţia oameni deştepţi şi plini de simţire se înghesuie prin oraşe şi nu vin încoace! Oare pe Nevski sau în casele mari şi umede de piatră se simt mai la largul lor decât aici? Nu, zău! Eu unul am socotit întotdeauna că odăile mobilate, ticsite de pictori, savanţi şi jurnalişti, sunt un fel de prejudecată!

La vreo douăzeci de paşi înainte de pădure, era o punte mică cu câte un stâlpişor la fiecare capăt; puntea asta slujea întotdeauna drept popas familiei Kuzneţov şi oaspeţilor

acestora, când ieşeau seara la plimbare. De aici, doritorii puteau stârni ecoul pădurii şi tot de aici se vedea bine cum se afundă drumul în desişul întunecat.

— Uite şi puntea! i-a zis Ognev. De aici trebuie să faci calentoarsă…

Vera s-a oprit şi şi-a domolit răsuflarea.

— Hai să stăm puţin, i-a spus dânsa, aşezându-se pe unul dintre stâlpişori. La despărţire, când îţi iei rămas-bun de la cineva, trebuie să stai jos; aşa-i obiceiul.

Ognev s-a aşezat lângă fată pe teancul lui de cărţi şi a vorbit mai departe. Iar fata, răsuflând greu, de atâta umblet, se uita nu la Ivan Alexeici, ci undeva, în altă parte, astfel încât el nu-i vedea faţa.

— Ce-ar fi să ne întâlnim cândva, după vreo zece ani? i-a spus dânsul. Cum o să arătăm atunci? Dumneata ai să fii o prea respectată mamă de copii, iar eu – autorul unui volum tot atât de respectat, cu date statistice de care nimeni n-are nevoie, un volum gros ca patruzeci de mii de cărţi la un loc! Şi când o să ne întâlnim, o să ne amintim de vremurile de demult… Acum, trăim ziua de azi, care ne umple sufletele şi ne tulbură, atunci însă, când o să ne întâlnim, n-o să ne mai amintim în ce zi, în ce lună şi nici măcar în ce an ne-am văzut pentru ultima oară aici, pe puntea asta. Dumneata cred că ai să te schimbi… Spune-mi, ai să te schimbi?

Vera a tresărit şi şi-a întors faţa spre el.

— Cum? l-a întrebat dânsa.

— Te întrebam dacă…

— Iartă-mă, n-am auzit ce spuneai.

Şi numai atunci Ognev şi-a dat seama că fata părea schimbată… Era palidă, răsufla greu şi răsuflarea ei întretăiată făcea să-i tremure mâinile, buzele, capul, iar pe frunte îi căzuseră acum doi zulufi, în loc de unul ca de obicei… Se vedea după toate că nu vrea să-l privească în faţă şi caută să-şi ascundă tulburarea, ba trăgând de guleraşul care parcă-i tăia gâtul, ba trecându-şi şalul roşu de pe un umăr pe celălalt…

— Mi se pare că ţi-e frig, i-a spus Ognev. Nu prea-i sănătos să stai jos pe o ceaţă ca asta. Hai să te petrec *nach Hause*[9].

Dar Vera nu i-a răspuns.

— Ce ai? a urmat zâmbind Ivan Alexeici. Taci mereu şi nu-mi răspunzi la întrebări. Poate nu te simţi bine? Ori eşti supărată pe mine? Spune!

Vera şi-a apăsat tare palma de obrazul întors spre Ognev, dar şi-a luat-o numaidecât de pe faţă.

— Ce situaţie groaznică!… a şoptit dânsa şi pe faţă i s-a zugrăvit o durere adâncă. Groaznică!

— Unde-i grozăvia? a întrebat-o Ognev strângând din umeri, vădit uimit. Ce s-a întâmplat?

Respirând greu ca şi mai înainte, cu umerii tremurători, Vera i-a întors o clipă spatele, a privit cerul, apoi i-a spus:

— Trebuie să-ţi vorbesc, Ivan Alexeici…

— Te ascult.

— O să găseşti poate că e curios… o să te mire poate… Dar mi-e totuna.

Ognev a mai dat o dată din umeri şi s-a pregătit să asculte.

— Uite ce-i… a început Verocika, privind în jos şi jucându-se cu ciucurii şalului. Să vezi… voiam să-ţi spun… O să găseşti poate că-i ciudat şi… ai să spui că-i o prostie, dar… nu mai pot.

Vorbele fetei s-au prefăcut într-o bâiguială abia auzită şi au sfârşit printr-o izbucnire de plâns. Vera şi-a acoperit faţa cu batista, şi-a plecat şi mai tare capul, plângând acum în hohote. Ivan Alexeici a făcut un „hm!" stânjenit şi, neştiind ce să spună şi ce să facă, a aruncat în jur o căutătură deznădăjduită. Neobişnuit cum era cu lacrimile şi sughiţurile, a simţit deodată că-l ustură şi pe el ochii.

— Ce mai e şi asta! a bombănit descumpănit. Vera Gavrilovna, pentru ce? Draga mea, poate… eşti bolnavă? Sau te-a supărat cineva? Spune-mi tot şi eu… asta… o să te ajut…

Iar când, în dorinţa lui de a o mângâia, i-a luat încetişor mâinile de la ochi, Verocika i-a zâmbit printre lacrimi şi i-a spus:

— Eu… eu te iubesc!

Vorbele astea fireşti, obişnuite, fură rostite tot atât de firesc şi de obişnuit, dar Ognev şi-a întors capul de la Vera, cuprins de o mare buimăceală, s-a ridicat în picioare, iar când buimăceala i s-a mai risipit, s-a simţit cuprins de o mare spaimă.

Tristeţea, căldura şi duioşia trezite în sufletul lui de vorbele de bun rămas şi de vişinată pieriseră ca prin farmec, lăsând loc unui simţământ tăios şi neplăcut de stânjeneală. Parcă i se frânsese dintr-odată ceva în suflet! S-a uitat la Vera pe furiş, cu coada ochiului, şi acum, după ce fata îi mărturisise dragostea şi lepădase parcă vălul care o făcea inaccesibilă şi care înfrumuseţează atât de mult orice femeie, se făcuse în ochii lui mai mică, mai obişnuită, mai puţin strălucitoare.

„Ce-i cu mine oare? s-a întrebat el cu groază. O iubesc şi eu… ori nu? Ce încurcătură!"

Iar fata, după ce rostise în sfârşit lucrul cel mai de seamă şi mai greu de spus, a răsuflat mai uşor, mai în voie. S-a ridicat şi dânsa în picioare şi, privindu-l drept în faţă pe Ivan Alexeici, a vorbit iute, nestăvilit, cu căldură.

Dar Ognev nu-şi mai aminteşte vorbele şi frazele spuse de ea, după cum nu-şi mai aminteşte de obicei omul speriat pe neaşteptate, de felul în care s-au desfăşurat zgomotele catastrofei ce l-a uluit. Ştie numai ce cuprindeau vorbele ei, cum arăta ea şi ce răsunet au trezit în sufletul lui spusele fetei. Îşi aminteşte de glasul ei gâtuit şi răguşit de tulburare şi de mlădierile lui neobişnuit de dulci şi pătimaşe. Plângând şi râzând totodată, cu boabe strălucitoare de lacrimi atârnate de gene, Verocika i-a spus că din primele zile de când l-a cunoscut, el a uimit-o prin felul lui neobişnuit de a fi, prin deşteptăciune, prin ochii lui buni şi cuminţi, prin problemele şi ţelurile pe care le urmărea în viaţă şi că de atunci îl iubeşte fierbinte, pătimaş, adânc. I-a mai spus că de câte ori intra din livadă în casă şi vedea în tindă pelerina lui sau îi auzea din depărtare glasul, inima i se strângea o clipă de presimţirea fericirii; până şi glumele lui cele mai simple o făceau să râdă cu hohote! În orice cifră din caietele lui, Verocika vedea ceva neobişnuit, peste măsură de inteligent şi măreţ, iar toiagul lui noduros îi părea mai frumos decât orice copac.

Pădurea, smocurile scămoşate de ceaţă şi râpele negre din marginea drumului amuţiseră parcă ascultând spusele ei şi numai în sufletul lui Ognev se petrecea ceva neplăcut şi ciudat… Mărturisindu-i dragostea ei, Vera era fermecător de frumoasă şi vorbele ei minunate şi pătimaşe! Dar Ognev nu simţea nici încântare, nici bucurie vie, cum ar fi vrut, ci numai părere de rău pentru ea şi durere şi ciudă că din pricina lui suferă o fiinţă atât de bună! Cine ştie? Poate că în el vorbea mintea rece de cărturar, sau obiceiul de a obiectiva totul, care îi împiedică atât de adesea pe oameni să-şi trăiască viaţa, dar încântarea şi suferinţele Verei îi păreau dulcege, uşuratice… Şi în acelaşi timp tot ce era simţire în el se răzvrătea şi-i şoptea că ceea ce vede şi aude acum are mai multă însemnătate pentru viaţă şi fericire personală, decât orice statistică, orice carte, orice maximă… Şi Ognev era supărat şi se osândea numai pe el, cu toate că nu se dumirea cu ce anume greşise.

Era aşa de stingherit că nu ştia ce să spună, simţea însă că trebuie neapărat să spună ceva. Dar să-i spună: „nu te iubesc”, aşa, de la obraz îi era cu neputinţă, iar ca să-i spună „da” nu se simţea în stare, pentru că oricât ar fi scotocit în fundul sufletului său, nu găsea nicio scânteie, cât de mică…

Şi Ognev tăcea, iar fata vorbea înainte, spunea că nu cunoaşte o fericire mai mare decât să-l vadă, să-l urmeze, fie chiar în clipa asta, oriunde ar vrea el, să-i fie soţie şi ajutor în muncă; mai spunea de asemenea că dacă el o să plece de la dânsa, ea o să moară neapărat, de inimă rea…

— Nu pot să mai rămân aici! spunea Vera, frângându-şi mâinile. Casa, pădurea, aerul de aici nu mai au niciun farmec pentru mine! Mi-e nesuferită liniştea asta netulburată, viaţa asta lipsită de ţel pe care o duc, oamenii cenuşii şi şterşi ce mă-nconjoară şi care seamănă între ei ca două picături de apă! Toţi sunt drăguţi şi buni, pentru că sunt sătui, nu suferă şi nu luptă… Eu, dimpotrivă, vreau să trăiesc în casele acelea înalte şi umede, unde oamenii pătimesc şi se-ncrâncenează de atâta muncă şi lipsuri!…

Şi aceste vorbe îi păreau lui Ognev dulcegării lipsite de temei. Când Vera sfârşi de vorbit, el tot nu ştia ce să spună, dar pentru că nu putea să tacă, începu să bolborosească:

— Eu… Vera Gavrilovna… îţi mulţumesc foarte mult, deşi simt că n-am meritat cu nimic… un astfel de simţământ… din partea dumitale… Şi în al doilea rând, ca om cinstit, trebuie să-ţi spun că… fericire poate fi numai acolo unde… şi unul şi celălalt… iubesc deopotrivă de mult…

Dar de-ndată ce spuse asta, Ognev se ruşină de bolboroseala lui şi tăcu. Îşi dădea seama că are o înfăţişare prostească de om vinovat şi lipsit de bun-simţ, şi că faţa îi era încordată şi nefirească… Se vede că Vera ştiuse să citească adevărul după chipul lui, pentru că deodată îi pieri orice umbră de zâmbet de pe faţă, păli şi-şi lăsă fruntea în piept.

— Iartă-mă, bâigui Ognev, nemaiputând să îndure tăcerea. Am pentru dumneata atâta respect că… mă doare!

Fata se-ntoarse dintr-o singură mişcare şi porni repede spre conac. Ognev se luă după ea.

— Nu, nu trebuie! spuse Vera, oprindu-l cu o mişcare a mâinii. Să nu vii cu mine… Mă duc singură…

— De ce?… Nu se poate… Trebuie să te petrec…

Ognev mai spuse ceva, dar tot ce rostea i se părea stupid şi dezgustător. Cu fiecare pas ce-l făcea, înţelegea tot mai mult că a greşit, se înfuria, strângea pumnii şi-şi blestema răceala şi neştiinţa de a se purta cu femeile. Căutând să trezească în sufletul său altfel de simţiri, el privea făptura drăgălaşă a Verocikăi, părul ei împletit, urmele mici lăsate de paşii ei în praful drumului şi-şi amintea vorbele şi lacrimile ei, dar degeaba! Toate astea îl înduioşau, dar nu-l tulburau.

„E cu neputinţă să iubeşti cu sila pe cineva! căuta el să se convingă, dar în acelaşi timp un alt gând îi mijea în minte: Şi de bunăvoie, când o să iubesc? Am aproape 30 de ani! O femeie mai drăguţă decât Vera n-am întâlnit şi nici n-o să întâlnesc vreodată… O, bătrâneţe afurisită! Bătrâneţe la 30 de ani!”

Vera mergea în faţa lui, din ce în ce mai repede, cu capul plecat. Lui Ognev i se părea că din pricina durerii fata s-a

micşorat, că-i mai adusă din umeri.

„Îmi închipui ce se petrece acum în sufletul ei! gândea Ognev, privind-o din spate. De durere şi ruşine îi vine să moară! Doamne, câtă viaţă, câtă poezie şi cât înţeles e în toate astea! Până şi o piatră s-ar înduioşa… iar eu?… Sunt prost şi fără minte!”

Când ajunseră la portiţă, Vera îi aruncă o privire fugară şi o luă repede pe alee, cu umerii aduşi şi înfăşurată strâns în şalul ei.

Ivan Alexeici rămase singur. Întorcându-se înapoi spre pădure, el mergea încet, se oprea des şi privea mereu spre portiţă cu o nedumerire care arăta că nu crede în cele ce se petrecuseră. Căuta din ochi urmele lăsate de paşii ei în praful drumului şi iar nu credea că fata care-i plăcea atât de mult i-a spus mai acum câteva minute că-l iubeşte, şi că el a „respins-o” cu atâta stângăcie şi chiar grosolănie. Pentru prima oară în viaţă avea prilejul să se încredinţeze prin el însuşi cât de puţin ascultă omul de îndemnul bun al sufletului său şi să încerce, tot prin el, cât de prost se simte un om cinstit şi bun, care, fără să vrea, i-a pricinuit aproapelui său o suferinţă amară şi nemeritată. I se părea că-l doare cugetul, iar când Vera nu se mai zări, simţi că a pierdut ceva nepreţuit de scump, rupt parcă din suflet, ceva ce n-o să mai regăsească niciodată. Odată cu Vera se ducea o părticică din tinereţea lui, iar clipele pe care nu ştiuse să le preţuiască n-o să se mai întoarcă pentru nimic în lume…

Când ajunse la podeţ, se opri îngândurat. Ar fi vrut să pătrundă pricina răcelii sale ciudate. Că venea dinăuntrul şi nu din afara lui, era limpede. Ognev îşi mărturisi din toată inima că aici nu-i vorba de o răceală calculată, cu care se mândresc atât de adeseori oamenii deştepţi, nici de o răceală izvorâtă din prostia omului care în afară de el nu mai ştie de nimeni, ci că e numai şi numai o neputinţă a sufletului său, o neputinţă de a înţelege şi a primi ceva frumos, o bătrâneţe timpurie datorită creşterii primite de el, luptei pentru o bucată de pâine şi vieţii de holtei, prin camere mobilate…

După ce zăbovi o vreme pe podeţ, se îndreptă încet, fără niciun chef, spre pădure. Aici, în întunecimea neagră şi grea, întretăiată doar pe alocuri de lumina lunii, Ognev nu mai simţi nimic altceva în afară de gândurile lui şi în suflet îi încolţi o dorinţă arzătoare de a redobândi ceea ce pierduse.

Ivan Alexeici îşi aminteşte că s-a întors iar din drum… Răscolindu-şi amintirile, silindu-se să-şi aducă înaintea ochilor chipul Verei, el înainta repede spre grădină. Nici pe drum şi nici în livadă nu mai era ceaţă şi luna privea curată şi strălucitoare de pe cer, de parcă ar fi fost proaspăt spălată…

Numai la răsărit, zarea era posomorâtă. Ognev îşi mai aminteşte de paşii lui furişaţi, de ferestrele întunecate ale conacului şi de mirosul puternic de heliotrop şi rezeda… Karo, dulăul prietenos din curte, se apropiase de el dând din coadă şi-i linsese mâna… Karo fusese singura fiinţă vie care l-a văzut făcând de două ori ocolul casei, oprindu-se câteva clipe la fereastra întunecată a Verei, apoi dând din mână a pagubă şi plecând din grădină cu un oftat adânc…

Peste un ceas Ognev ajunse în orăşel. Obosit mort de atâta umblet, se propti cu toată greutatea trupului de poarta hanului, îşi lipi faţa înfierbântată de lemnul ei şi începu să clămpăne cu zăvorul. Din oraş, de departe, venea un lătrat somnoros de câine şi, ca răspuns parcă la bătăile lui, se auzi clămpănind şi toaca din curtea bisericii…

— Ce tot rătăceşti noaptea… bodogăni stăpânul hanului, ieşit să-i deschidă, în cămaşă lungă de noapte, cum poartă numai femeile. Decât să umbli haimana, mai bine te-ai ruga lui Dumnezeu.

Ivan Alexeici intră în odaia lui, se lăsă pe pat, privi vreme îndelungată flacăra lumânării, apoi scutură o dată din cap şi începu să-şi facă bagajele…

Apărută pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea” Nr. 3944, 21 februarie, 1887. Semnată: An. Cehov. Cu modificarea unui cuvânt a intrat apoi în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale acestei culegeri (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1888— 1899). Cu înlocuirea unor cuvinte şi cu neînsemnate abrevieri de text, a intrat apoi în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

„«Verocika» ta, e foarte lăudată”, îi scria Al. Cehov fratelui său (23 februarie 1887).

D. Grigorovici îi scrie mai târziu lui Cehov: „Nuvelele «Nenorocirea», «Verocika», «Acasă». «În drum», îmi dovedesc încă o dată ceea ce ştiam de mult, şi anume că orizontul dumitale cuprinde foarte bine motivul iubirii, în cele mai subtile şi mai tainice manifestări ale ei” (30 decembrie 1888).

N. Leikin, directorul şi editorul revistei umoristice „Oskolki” a fost singurul care a vorbit negativ despre „Verocika”: „Ultima dumitale povestioară, («Din nebăgare de seamă») publicată în «Oskolki» e iarăşi foarte drăguţă; în schimb, cea din «Novoe vremea» nu e izbutită. Povestioarele mici le izbuteşti mai bine. Şi asta n-o spun numai eu!” (27 februarie 1887).

Lăsata Secului

— Pavel Vasilici! îşi trezeşte Pelagheia Ivanovna bărbatul. Ei, Pavel Vasilici! Ai face bine să-l ajuţi pe Stiopa la lecţii, că stă cu cartea-n mână şi plânge! Iar nu pricepe nu ştiu ce, acolo!

Pavel Vasilici se ridică, cască, îşi face semnul crucii peste gură şi răspunde cu blândeţe:

— Numaidecât, sufleţelule!

Pisica de lângă el se trezeşte şi ea, se scoală, îşi încovoaie spatele, ridică coada şi clipeşte somnoroasă. E linişte… Se aud doar şoarecii care foiesc pe după tapet. Pavel Vasilici, boţit şi posac de atâta somn, îşi pune halatul şi cizmele şi trece din camera de culcare în sufragerie; la intrarea lui, o altă pisică, ce mirosea de zor răciturile de peşte de pe fereastră, sare sprintenă jos şi se ascunde după dulap.

— Cin-te roagă să-ţi bagi nasul în blide? spune supărat Pavel Vasilici şi acoperă peştele cu o foaie de ziar. Frumos! Mâţă eşti tu, măgăriţo?!

Din sufragerie trece în odaia copiilor. Aici, la masa plină de zgârieturi şi de pete de cerneală, stă Stiopa, elev în clasa a doua de liceu; e morocănos şi are ochii plânşi. Stă cu genunchii aduşi până la bărbie, cu braţele încrucişate în jurul lor, se bălăbăne ca o păpuşă chinezească şi se uită înciudat în cartea de aritmetică.

— Înveţi? îl întreabă Pavel Vasilici, aşezându-se lângă el şi căscând. Aşa-i viaţa, frăţioare… Am petrecut şi am dormit în voie, am mâncat blinele, iar de mâine începe postul, rugăciunile şi… poftim, fiecare la treaba lui. Orice început are şi-un sfârşit… Dar ochii de ce ţi-s roşii? Te-a dat gata toceala? Ţi se apleacă de învăţătură după atâtea blinele? Asta-i, frăţioare!

— Da’ tu ce faci acolo? Îţi baţi joc de copil? strigă din odaia vecină Pelagheia Ivanovna. Decât să-ţi râzi de el, mai bine l-ai ajuta! Altminteri iar o să capete mâine unu! Of, păcatele mele!

— Ia să văd, ce nu-nţelegi? întreabă Pavel Vasilici.

— Să vezi… nu-nţeleg cum e cu împărţirea fracţiilor, răspunde Stiopa supărat. Cum se-mparte o fracţie cu alta…

— Hm! Prostuţule! Ce-i de înţeles aici? Nu-i nimic de înţeles! Învaţă regula şi gata socoteala. Ca să împarţi o fracţie cu alta, înmulţeşte numărătorul primei fracţii cu numitorul celeilalte şi ceea ce-ţi dă o să fie numărătorul câtului… Ei, după aceea, numitorul primei fracţii…

— Toate astea le ştiu eu şi fără dumneata! îl întrerupse Stiopa, dând un bobârnac cojii de nucă de pe masă. Dumneata să-mi arăţi pe hârtie cum vine asta!

— Cum vine? Bine! Dă-ncoa' creionul. Ascultă. Să zicem că vrem să-mpărţim şapte optimi la două cincimi. Aşa-a! Toată şmecheria, frăţioare e să le împarţi una la cealaltă… Or fi pus oare samovarul?

— Habar n-am!

— Ar cam fi vremea să bem ceai!… E trecut de şapte… Ei, şi acum, ascultă! Uite cum facem: zicem că şapte optimi nu le-mpărţim cu două cincimi, ci numai cu doi, adică numai cu numărătorul. Să facem împărţirea! Ce iese?

— Şapte şaisprezecimi.

— Buun! Bravo! Şi acum aicia-i clenciul, frăţioare… vezi, dacă am împărţit numai cu doi, vasăzică… Ia, stai puţin, că m-am încurcat şi eu! Mi-aduc aminte că la noi, la liceu, preda matematicele unul Sigismund Urbanîci, un polonez. Şi să-l fi văzut ce se mai încurca la fiecare lecţie! Începea să ne demonstreze câte o teoremă, îi pierdea şirul, se făcea roşu ca sfecla la obraz şi începea să alerge prin clasă, de parcă l-ar fi împuns careva cu sula-n coastă. Pe urmă îşi sufla de vreo cinci ori nasul cu zgomot în batistă şi-l podidea plânsul. Noi, însă, ştii, eram mărinimoşi: ne prefăceam că nu vedem nimic. „Ce-i cu dumneavoastră, Sigismund Urbanîci? Vă dor măselele?" Şi dacă ţi-oi spune că eram toţi nişte pişicheri, nişte năzdrăvani… dar vezi matale, eram mărinimoşi! Pe vremea mea, nu erau prichindei ca tine în şcoală, ci nişte prăjini, nişte găligani… care mai de care mai voinici! Şi ca să-ţi dau numai o pildă, în clasa a treia aveam pe unul Mamahin! Doamne sfinte, ce namilă! Înalt, ştii, de un stânjen! Când mergea, duduia pământul sub el, iar de te-ar fi atins cu pumnul pe la spate, rămâneai lat, fără suflare! Şi nu mai zic de noi, dar până şi profesorii îi ştiau de frică! Şi Mamahin ăsta…

În odaia de-alături se aud paşii Pelagheei Ivanovna. Pavel Vasilici îi face cu ochiul lui Stiopa spre uşă şi-i şopteşte:

— Vine maică-ta. Hai să facem lecţia. Şi cum ziceam, frăţioare, adăugă apoi cu glas tare, fracţia asta trebuie s-o înmulţim cu cealaltă. Pentru asta luăm numărătorul celei dintâi şi…

— Haideţi la ceai! le strigă Pelagheia Ivanovna.

Pavel Vasilici şi fiul lui lasă baltă aritmetica şi se duc să ia ceaiul. În sufragerie o găsesc pe Pelagheia Ivanovna, cu mătuşica – aia care tace întruna – şi cu altă mătuşică – surdo-mută – şi cu baba Markovna, moaşa care l-a primit pe Stiopa. Samovarul cântă şi scoate aburi, din pricina cărora se aştern pe pereţi umbre mari şi pletoase. Din tindă intră cele două pisici, cu cozile băţ în sus, cu ochii cârpiţi de somn şi plini de melancolie…

— Bea-l cu dulceaţă, Markovna, o îmbie Pelagheia Ivanovna pe moaşă. Mâine-i postul mare! Desfată-ţi azi sufletul.

Markovna îşi umple ochi linguriţa cu dulceaţă, o duce la gură cu sfială, de parcă ar umbla cu praf de puşcă, şi începe să mănânce, aruncându-i priviri piezişe lui Pavel Vasilici. Şi dendată îi înfloreşte pe faţă un zâmbet, tot atât de dulce ca şi dulceaţa.

— Dulceaţa asta e chiar foarte minunată, spune dânsa. Ai făcut-o singură, Pelagheia Ivanovna, maică?

— Cu mâna mea! Cine altul s-o facă? Pe toate le fac singură! Stiopacika, nu-i prea slab ceaiul tău? Aha, l-ai şi băut? Să-ţi mai torn unul, îngeraşule!

— Şi cum îţi spuneam, îşi urmează povestirea Pavel Vasilici, întorcându-se spre Stiopa, Mamahin ăla nu-l înghiţea pe profesorul de franceză şi pace! „Eu, zicea, sunt boier şi nu pot îngădui să-mi poruncească un franţuz! Noi, striga el în gura mare, i-am bătut pe franţuzi în 1812!” Şi, bineînţeles, mânca bătaie. Şi încă ce bătaie! El însă, de cum vedea că-i rost de ciomăgeală, zdup pe fereastră şi pe-aci ţi-e drumul! Vreo cinci-şase zile nici nu mai călca pe la liceu. Maică-sa venea pe la director şi-l ruga pe ce avea ea mai sfânt: „Domnule director! Fiţi bun, găsiţi-l pe Mişka al meu şi daţi-i câteva la spate, tâlharului!” Iar directorul îi întorcea vorba zicând: „Vai de mine, coniţă! Păi la noi, aici, cinci portari nu-i chip să-l ţină…”

— Doamne fereşte! Ca să vezi ce nemernici se nasc pe pământul ăsta! şopteşte Pelagheia Ivanovna, privind cu groază la bărbatul ei. Vai de maică-sa, nenorocita!

Se lasă tăcere… Stiopa cască de răsună odaia şi cercetează cu luare-aminte chinezul de pe ceainic, pe care l-a văzut de o mie de ori. Cele două tuşici şi Markovna sorb cu băgare de seamă ceaiul din farfurioare. În odaie e linişte şi moleşitor de cald din pricina sobei încinse… Pe feţele şi în mişcările tuturor se citeşte lenea şi lehamitea ce-l apucă pe om când burta-i plină iar de mâncat tot mai trebuie să mănânci. Apoi femeile strâng samovarul, ceştile şi faţa de masă, dar cei ai casei tot nu

se-ndură să se ridice… Pelagheia Ivanovna sare din când în când ca arsă de pe scaunul ei şi aleargă cu faţa preocupată la bucătărie, ca să se mai sfătuiască acolo cu bucătăreasa, în privinţa cinei. Tuşicile stau mai departe nemişcate, cu mânuţele frumos încrucişate pe piept, şi moţăie, privind din când în când lampa, cu ochişorii lor de plumb. Markovna sughite în fiecare clipă şi de fiecare dată se-ntreabă:

— De ce-oi fi sughiţând? Parcă n-am mâncat cine ştie ce… şi nici de băut n-am băut… Hâc!

Pavel Vasilici şi Stiopa stau alături, umăr la umăr, şi aplecaţi deasupra mesei cercetează amândoi revista „Niva”[10] pe anul 1878.

— „Monumentul lui Leonardo da Vinci[11] din faţa galeriei lui Victor Emanuel la Milano”… Ia te uită! Parcă-i un arc de triumf… Uite aici un cavaler cu o domnişoară, iar mai departe nişte omuleţi mititei de tot…

— Ăsta de-aici seamănă cu un elev de la noi. Îi zice Niskubin, spune Stiopa.

— Întoarce pagina… „Trompa unei muşte obişnuite, văzută la microscop!” Ce mai trompă! Halal muscă! Ce-ar fi, frăţioare, să vedem şi o ploşniţă la microscop! Aoleu, ce scârboşenie!

Orologiul străvechi din salon nu bate, ci mai degrabă tuşeşte de zece ori, cu glasul lui răguşit ca de răceală. În sufragerie intră Anna, bucătăreasa, şi nici una, nici două, cade în genunchi în faţa stăpânului.

— Iartă-mi, Pavel Vasilici, pentru numele lui Hristos, greşelile săvârşite! spune dânsa şi se ridică, cu obrajii ca para focului.

— Iartă-mă şi tu, în numele lui Hristos, îi răspunde netulburat Pavel Vasilici.

Anna se apropie rând pe rând de ceilalţi ai casei, cade în genunchi în faţa lor şi le cere tuturor iertare. Singura pe care o ocoleşte e Markovna, care, nefiind „os de boier”, nu-i vrednică, după părerea ei, de asemenea cinste.

Mai trece o jumătate de ceas în linişte şi pace… „Niva” s-a mutat acum pe canapea şi Pavel Vasilici, cu degetul ridicat în sus, spune pe de rost o poezie latinească pe care a învăţat-o cândva în copilărie. Stiopa se uită la degetul lui, pe care luceşte verigheta, ascultă slova neînţeleasă şi picoteşte de somn; îşi freacă el ochii cu pumnii, dar ei i se lipesc şi mai abitir.

— Mă duc să mă culc! spune el întinzându-se şi căscând.

— Cum să te culci? întreabă repede Pelagheia Ivanovna. Da’ Lăsata Secului?

— Nu vreau să mai mănânc!

— Eşti în toate minţile? se sperie mămica. Cum să nu laşi secul? Păi n-ai să mai mănânci de frupt, cât îi postul de mare!

Pavel Vasilici se îngrozeşte şi el:

— Da, da, frate, zice dânsul. Şapte săptămâni bătute pe muche n-o să-ţi dea maică-ta de dulce! Nu se poate! Trebuie să laşi secul în toată legea!

— V-am spus o dată că mi-e somn! face Stiopa, năzuros.

— Dacă-i aşa, puneţi repede masa! strigă Pavel Vasilici îngrijorat. Anno, ce stai acolo ca o toantă? Vino repede şi pune masa!

Pelagheia Ivanovna îşi plesneşte palmele cu deznădejde şi aleargă la bucătărie cu o faţă de parcă ar fi luat foc casa.

— Repede, repede! se aude pretutindeni! Stiopacika vrea să se culce! Anna! Of, Dumnezeule mare, da' ce-i cu voi astăzi? Mai repede!

Peste cinci minute masa-i pusă din nou. Şi din nou intră întinzându-se pe uşa sufrageriei pisicile, cu cozile băţ în sus şi cu spinările încovoiate… Familia se aşază la cină… Nimeni n-are chef să mănânce; toţi sunt sătui până-n gât, dar, vrei nu vrei… trebuie să mănânci!

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta" Nr. 52, 23 februarie. 1887, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. Mai târziu a fost revizuită pentru includerea ei în culegerea de „Opere", din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includere în culegerea de „Opere", povestirea a fost modificată din punct de vedere stilistic şi replicile lui Pavel Vasilievici mult scurtate.

O fiinţă fără apărare

Cu toată podagra ce-l chinuise cumplit noaptea şi cu toate că scârţâia acum din încheieturi, Kistunov s-a dus totuşi la slujbă de dimineaţă şi a început la ora cuvenită – primirea publicului şi a clienţilor băncii. Arăta obosit, vlăguit şi abia vorbea, ca unul care trage să moară.

— Dumneata ce doreşti? — întrebă el pe o cucoană îmbrăcată cu o haină lungă, de modă străveche şi care, din spate, aducea cu un gândac mare de bălegar.

— Să vedeţi, Excelenţă, începu femeia să turuie, bărbatul meu, asesorul de colegiu Şciukin[12], a fost bolnav vreme de cinci luni. Şi cât a zăcut, să avem iertare de vorba asta, cât şi-a văzut de sănătate, cei de la slujba lui l-au dat afară nitam-nisam, fără nicio pricină. Şi când m-am dus, Excelenţa Voastră, să-i ridic leafa, i-au oprit şi 24 de ruble şi 36 de copeici! Poftim de vedeţi! „Şi pentru ce, mă rog?” i-am întrebat eu! „Pentru că a luat din casa de ajutor şi au girat alţii pentru dânsul!” Parcă a putut să ia fără să mă întrebe pe mine?! Asta-i cu neputinţă, Excelenţă! Şi pentru ce o asemenea năpastă pe capul meu? Sunt o femeie săracă, mă ţin doar cu ce agonisesc de pe urma chiriaşilor… Sunt o fiinţă slabă, fără apărare… Toţi mă năpăstuiesc, nimeni nu-mi spune o vorbă bună…

Şi zicând aşa, femeia clipi des din ochi şi prinse a cotrobăi prin blană, după batistă. Kistunov îi luă cererea şi se apucă s-o citească.

— Dă-mi voie, cum vine asta? spuse el ridicând din umeri. Nu pricep nimic! Se vede că ai nimerit din greşeală la noi. Cererea dumitale n-are nicio legătură cu întreprinderea noastră. Fă bunătatea şi du-te cu ea la instituţia unde a lucrat bărbatul dumitale.

— Ehehei, taică! Am fost cu ea în cinci locuri şi nicăieri n-au vrut să mi-o primească! îi răspunse Şciukina. Mi-am pierdut şi capul de atâta alergătură! Dumnezeu să-i dea sănătate

ginerelui meu, Boris Matveici că numai el m-a îndreptat la Domnia Voastră. „Du-te, zice, mamă, la domnul Kistunov, că-i om cu greutate şi poate să-ţi facă orice!” Ajutaţi-mă, Excelenţa Voastră!

— Noi, cucoană, nu putem face nimic pentru dumneata… Înţelege-mă: bărbatul dumitale, după câte pricep eu, era slujbaş la o instituţie medico-militară, pe când la noi aici e o întreprindere particulară, comercială, o bancă! E foarte simplu de înţeles!

Kistunov mai ridică o dată din umeri, plictisit, şi se întoarse spre un domn în haină militară şi umflat la falcă.

— Excelenţă! făcu Şciukina cu o voce jalnică şi cântătoare. Am ţidulă de la doctor cum că bărbatul meu a fost bolnav cu adevărat! Binevoiţi s-o vedeţi!

— Foarte bine! Te cred! spuse Kistunov scos din fire. Dar îţi mai spun o dată că asta nu ne priveşte! Ce ciudat, zău! Îmi vine să şi râd! Să nu ştie bărbatul dumitale unde trebuie să se ducă?

— El, Excelenţă, nu ştie niciodată nimic! O ţine întruna cu: „Nu-i treaba ta, lasă-mă-n pace!” şi gata! Dar a cui treabă o fi? Cine-i ţine pe toţi, hai? Eu!

Kistunov se-ntoarse iar spre Şciukina şi începu să-i lămurească deosebirea dintre o instituţie medico-militară şi o bancă particulară. Femeia îl ascultă cu multă luare-aminte, dădu din cap în semn că a priceput şi zise:

— Da, da, da… înţeleg, taică! Dacă aşa stau lucrurile, Excelenţa Voastră să poruncească să mi se dea măcar 15 ruble! Mă învoiesc să-i iau şi cu ţârâita!

— Uf! făcu Kistunov, dându-şi capul pe spate. Cu dumneata nu-i chip să se-nţeleagă omul! Pricepe odată, femeia lui Dumnezeu, că jalba pe care ne-o aduci nouă aici e tot atât de nelalocul ei, ca o cerere de despărţenie – de pildă – dusă la o spiţerie sau acolo unde se marchează obiectele de valoare. Zici că bărbatul dumitale n-a primit toţi banii câţi i se cuveneau? Se poate, dar noi n-avem nicio vină!

— Excelenţă, nu mă lăsaţi, o să mă rog veşnic pentru dumneavoastră! Fie-vă milă de o orfană! spuse Şciukina şi începu să plângă. Sunt o femeie slabă, fără apărare!… Şi nu mai pot, zău, de câte am pe cap! Pricini cu chiriaşii, alergătură pentru bărbatu-meu, grijile gospodăriei! Şi… colac peste pupăză vreau să mă împărtăşesc săptămâna asta, şi ginere-meu e fără slujbă… Crezi că beau şi că mănânc? Aş, vorba vine! Abia mă ţin pe picioare… Toată noaptea n-am închis ochii!

Kistunov simţi că începe să aibă palpitaţii. Cu faţa crispată, duse mâna la inimă şi se apucă iar s-o lămurească pe Şciukina, dar vocea i se frânse…

— Nu zău, iartă-mă, dar mi-e cu neputinţă să mai vorbesc cu dumneata, zise el şi dădu din mână a lehamite. Mă apucă şi ameţeala! Şi pe noi ne ţii din lucru, şi dumneata îţi pierzi vremea de pomană! Uf!… Alexei Nikolaici, spuse el unuia dintre slujbaşii săi, vin' de-o lămureşte dumneata pe doamna Şciukina!

Apoi Kistunov vorbi pe rând cu toţi ceilalţi clienţi, se duse în biroul său, iscăli şi acolo vreo zece hârtii, iar Alexei Nikolaici tot îşi mai bătea capul cu Şciukina. Din odaia lui de lucru, Kistunov auzi vreme îndelungată două glasuri: unul gros, stăpânit şi monoton, al lui Alexei Nikolaici, altul chiţăit şi înecat în lacrimi – al Şciukinei.

— Sunt o femeie slabă, fără apărare, bolnavă, zicea Şciukina. Aşa dacă te uiţi la mine, zici că-s voinică, dar dacă stai să cercetezi mai de aproape, nu găseşti un locşor zdravăn în trupul meu! Abia mă ţin pe picioare şi n-am nici poftă de mâncare… Crede-mă zău, până şi cafeaua pe care am băut-o astăzi n-avea parcă niciun gust!

Iar Alexei Nikolaici îi tot lămurea care-i deosebirea dintre cele două instituţii şi drumul întortocheat pe care-l fac hârtiile oficiale. Curând însă, obosi şi dânsul, iar locul i-l luă contabilul.

— Ce muiere scârboasă! îşi zicea Kistunov scos din fire, pocnindu-şi nervos degetele şi sorbind mereu din cana cu apă. E o tâmpită, o încuiată! Şi mie mi-a scos sufletul, şi pe ei o să-i înnebunească! Uf! Cum îmi bate inima!…

Peste o jumătate de oră apăsă pe sonerie şi numaidecât veni Alexei Nikolaici.

— Ei, ce se mai aude, pe la voi? îl întrebă, cu o voce sfârşită, Kistunov.

— Nu putem s-o lămurim şi pace, Piotr Alexandrici! Ne-am istovit de tot! Noi îi spunem una, iar dânsa tot cu ce ştie o ţine!…

— Eu… eu nu mai pot să-i aud glasul!… Mă îmbolnăveşte… nu mai pot şi gata!…

— Să chemăm portarul, Piotr Alexandrici, ca s-o scoată afară.

— Nu, nu! făcu speriat Kistunov. O să înceapă să ţipe şi ştii doar câte locuinţe sunt în casa asta! Cine ştie ce dracu' o să mai creadă chiriaşii despre noi… Încearcă, drăguţule, vezi, poate o faci să-nţeleagă…

Peste o clipă se auzi iar zumzetul lui Alexei Nikolaici. Mai trecu un sfert de ceas şi-n locul vocii lui groase, bâzâi tenorul răsunător al contabilului.

— Nemaipomenit de afurisită! turba Kistunov şi umerii lui săltau des, scuturaţi de un tremur nervos. Şi-i proastă ca o

cizmă, naiba s-o ia! Mi se pare că iar mă apucă podagra!… Şi iar mă doare capul de-mi crapă…

Iar în odaia vecină, Alexei Nikolaici, scos din fire, ciocăni întâi cu degetul în masă, apoi în fruntea lui.

— Într-un cuvânt, ai pe umeri în loc de cap, uite, asta…

— Ia-o mai încet! se supără bătrâna. Poţi să-i faci aşa nevesti-tii… Necioplitule! Ţine-ţi mâinile acasă!

Şi privind-o cu răutate, crâncen, de parcă ar fi vrut s-o înghită, Alexei Nikolaici spuse încet, cu voce sugrumată:

— Afară!

— Cu-u-um îndrăzneşti? ţipă deodată Şciukina cu glas piţigăiat. Sunt o femeie slabă, fără apărare! Nu-ţi dau voie! Soţul meu e asesor de colegiu. Necioplitule! Dacă m-oi duce la Dmitri Karlîci, avocatul, n-o să rămână nici urmă de tine! Trei chiriaşi am băgat la puşcărie, iar tu, pentru vorbele tale de mârlan, o să-mi ceri în genunchi iertare! O să ajung până la generalul vostru! Excelenţă, Excelenţă!

— Afară, scorpie! şuieră Alexei Nikolaici.

Kistunov deschise uşa şi privi în odaie.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el cu glas plângăreţ.

În mijlocul încăperii stătea Şciukina, roşie ca un rac fiert, rotindu-şi ochii şi împungând aerul cu degetele. Slujbaşii băncii stăteau şi ei în picioare, pe lângă pereţi, roşii de istoviţi ce erau, şi-şi aruncau căutături aiurite.

— Excelenţă! se repezi Şciukina, de cum îl văzu pe Kistunov. Ăsta de-aici, da, da, dumnealui… chiar dânsul… (zicea ea arătându-l pe Alexei Nikolaici) a ciocănit cu deştul în capul lui, apoi în masă… Domnia ta i-ai poruncit să vadă ce-i cu jalba mea, iar dânsul mă ia peste picior! Sunt o femeie slabă, fără apărare… Bărbatu-meu e asesor de colegiu, iar eu îs fată de maior!

— Bine, cucoană, gemu Kistunov. Las-că lămuresc eu totul… O să iau măsuri… Dar pleacă… Altă dată…

— Dar când o să-i primesc, Excelenţă? Că banii îmi trebuie chiar azi!

Kistunov îşi trecu mâna tremurătoare peste frunte, oftă şi începu iar povestea:

— Cucoană, ţi-am mai spus o dată! Aici e bancă, întreprindere particulară, comercială… Ce vrei de la noi? Da' înţelege odată că ne ţii de la treabă!

Şciukina îl ascultă până la sfârşit, apoi oftă a încuviinţare.

— Da, da… Numai că o rog pe Excelenţa Voastră să facă bunătatea… iar eu o să mă rog veşnic pentru dumneavoastră! Ocrotiţi-mă, fiţi tată bun pentru mine! Dacă dovada ceea de la doctor n-ajunge, pot să aduc şi una de la poliţie… Porunciţi să mi se dea banii…

Kistunov simţi că-i joacă toate pe dinaintea ochilor. Îşi goli plămânii de aer şi se lăsă istovit pe scaun.

— Cât ai de primit? întrebă dânsul cu glas istovit.

— 24 de ruble şi 36 de copeici.

Kistunov scoase punga din buzunar, luă din ea o hârtie de 25 de ruble şi i-o întinse Şciukinei:

— Ia-o şi… pleacă!

Şciukina înfăşură banii în batistă, îi puse bine şi, zbârcindu-şi faţa într-un zâmbet dulceag, delicat şi chiar jucăuş, întrebă:

— Dar nu s-ar putea, Excelenţă, ca bărbatul meu să-şi capete iar slujba?

— Eu plec acasă… sunt bolnav, răspunse Kistunov cu voce stinsă. Am bătăi de inimă!…

După plecarea lui Kistunov, Alexei Nikolaici îl trimise pe Nikita după valeriană, din care luară toţi câte douăzeci de picături şi se apucară iar de treabă. Iar Şciukina mai rămase vreo două ceasuri în tindă, de vorbă cu portarul, tot aşteptând să se întoarcă Kistunov.

Ba mai veni şi a doua zi.

Apărută pentru prima oară în „Oskolki", Nr. 9, 28 februarie 1887. Semnată: A. Cehonte, apoi modificată pentru culegerea de „Opere" din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Pentru includerea ei în culegerea de „Opere", Cehov a revăzut povestirea din punct de vedere stilistic, iar la urmă i-a adăugat un fragment, începând cu vorbele: „iar Sciukina mai rămase vreo două ceasuri…"

În 1891, Cehov a folosit subiectul povestirii pentru vodevilul intitulat „Jubileul".

Fărădelege

— Cine-i?

Niciun răspuns. Paznicul nu vede nimic, dar cu tot şuieratul vântului şi al copacilor, aude limpede în faţa lui paşi pe alee. Noaptea de martie, ceţoasă şi înnorată, a înghiţit totul şi paznicului i se pare că cerul, pământul şi chiar el, cu gândurile lui, alcătuiesc un tot uriaş, de nepătruns. Nici de mers nu-i chip, decât pe dibuite.

— Cine-i acolo? mai strigă o dată paznicul şi i se năzare că aude şoapte şi un râs înăbuşit. Cine-i acolo?

— Eu, taică… îi răspunde apoi un glas bătrânesc.

— Şi cine eşti?

— Un… drumeţ!

— Care drumeţ?! strigă paznicul supărat, căutând să-şi ascundă frica. Naiba te-a adus aici! Ce dracu' rătăceşti noaptea prin ţintirim?

— Nu mai spune? E ţintirim aici?

— Da' ce alta? Ţintirim, se-nţelege! Ce, nu vezi?

— Of-of-of! Maică Precistă! se aude oftatul bătrânului. Nimic nu văd, taică! Chiar nimic! Nu vezi ce întunecime-i în jur? Să-ţi bagi degetele în ochi! Nu vezi la doi paşi! Of-of-of!!…

— Da' cine eşti matale?

— Eu? Un drumeţ, un călător, taică!

— Naiba să vă ia rătăcirile voastre în miez de noapte, cu tot! Halal drumeţi! Beţivi, nu drumeţi! bombăne paznicul, liniştit întru câtva de glasul şi tânguirile drumeţului. Băgaţi omul în păcat! Staţi şi vă cinstiţi cât îi ziulica de mare, iar noaptea vă mână necuratul te miri pe unde! Mie însă parcă mi s-a năzărit că n-ai fost singur! Parcă eraţi doi, trei!

— Ba îs numa' eu! Singur-singurel… Of-of-of, păcatele mele.

Paznicul mai face un pas, se izbeşte de celălalt şi se opreşte.

— Şi cum de-ai nimerit aici? îl întreabă dânsul.

— M-am rătăcit, om bun! Mergeam la moara lui Mitri şi am pierdut calea.

— Ehei! Parcă pe-aici poţi ajunge la moara lui Mitri? Cap sec ce eşti! Pentru moara ceea trebuie s-o apuci mult la stânga, după ce ieşi din oraş pe şoseaua cea mare. Mata, moşule, aburit cum eşti, ai făcut vreo trei verste de prisos! Te-ai cherchelit în oraş, hai?

— Am greşit, taică, la ce aş tăinui?… Am greşit! Ei, dar acum încotro s-o apuc?

— Du-te drept înainte pe aleea asta, până se sfârşeşte. Apoi o iei la stânga şi mergi, mergi până străbaţi tot ţintirimul şi dai de o portiţă. Că e şi o portiţă acolo… deschide-o şi… du-te cu Dumnezeu. Bagă de seamă să nu cazi în şanţ. După ce ieşi din ţintirim, ia-o peste câmp şi mergi, şi mergi, până dai în şoseaua cea mare.

— Dumnezeu să te ajute, taică! Ocroteşte-mă, fecioară preacurată, nu mă lăsa!… Ori… n-ai vrea să mă călăuzeşti tu, om bun? Fă-ţi pomană şi du-mă până la portiţă!

— N-am vreme de pierdut! Du-te singur!

— Fii milostiv, că nici eu nu te-oi uita în rugăciunile mele! Nu se vede la doi paşi, taică. E întuneric beznă! Haide, du-mă, drăguţule!

— Am eu vreme de asta! Dacă oi sta să-l petrec pe fieştecare, n-o să isprăvesc cât îi lumea!

— Hai cu mine, pentru numele lui Dumnezeu! Las’ că nu văd nimic, da’ mi-e şi frică să rătăcesc singur prin ţintirim. Mă ia cu teamă, mi-e groază, om bun!

— Te ţii ca scaiul de mine! suspină paznicul. Ei, da’ hai, să-ţi fac pe voie! Să mergem!

Paznicul şi trecătorul o iau din loc şi merg alături, umăr la umăr, fără să scoată o vorbă. Vântul umed şi pătrunzător le şfichiuieşte feţele, iar copacii nevăzuţi, care foşnesc şi scârţâie în jurul lor, îi împroşcă din belşug cu picuri mari de ploaie. Aleea toată e lac de apă.

— Un lucru nu-l pricep, zice paznicul după o lungă tăcere. Cum de ai nimerit aici? Poarta mare e încuiată cu lacăt. Ai sărit uluca? Dacă ai făcut asta, să ştii de la mine că nu-i frumos pentru un bătrân!

— De, ştiu şi eu, taică? Nu mă dumiresc şi pace, cum de-am ajuns aici! Parcă-i un făcut! M-a pedepsit Dumnezeu. Ori poate mi-a luat necuratul minţile de nu mai ştiu nimic! Dar mata ce eşti aici, taică? Paznic?

— Paznic!

— Numai unul pe tot ţintirimul?

În clipa aceea vântul îi izbeşte cu atâta putere, că amândoi se opresc locului. Paznicul tace până se potoleşte puţin furia

vântului, apoi răspunde:

— Ba suntem trei, da' unul zace rău bolnav, iar celălalt doarme. Noi doi facem cu rândul.

— Aşa, carevasăzică! Bine, taică! Ce zici de furtuna asta! Trebuie c-o aud şi morţii! Mugeşte ca o fiară sălbatică! Of-of-of!…

— Dar mata de unde eşti de fel?

— De prin meleaguri depărtate! Tocmai din Vologda. Umblu şi eu pe la locuri sfinte şi mă rog pentru cei milostivi. Ajută-ne, Doamne, şi ne miluieşte!

Paznicul se opreşte puţin ca să-şi aprindă luleaua. Se lasă pe vine în spatele străinului şi scapără câteva chibrituri. Flacăra celui dintâi izbucneşte o frântură de clipă şi luminează o parte a aleii din dreapta, o piatră albă de mormânt, cu un înger şi o cruce neagră, flacăra celui de al doilea scânteiază puternic, lunecă pe partea stângă ca un fulger, smulge din întunecime un colţ de grilaj de fier şi se stinge în bătaia vântului; cel de-al treilea chibrit luminează şi la dreapta şi la stânga, piatra albă, crucea neagră şi gardul de fier ce împrejmuieşte un mormânt de copil.

— Dorm morţii, dorm, drăguţii de ei! bolboroseşte trecătorul şi oftează zgomotos. Dorm! Şi cei bogaţi, şi cei săraci şi înţelepţii, şi proştii, şi cei buni şi cei haini. Aici toţi îs o apă ş-un pământ! Şi or dormi aşa până o răsuna glas de trâmbiţe. Odihnească-se în pace şi veşnica lor pomenire!

— Iar noi doi batem acum cărările. Da' o veni vremea şi om dormi şi noi ca ei, spune paznicul.

— Că bine zici, taică! Toţi o să dormim! Nu-i unul care să nu moară! Of-of-of! Făpturile noastre-s păcătoase, cugetările mincinoase! Of, păcatele mele cele grele! Sufletul meu afurisit îi veşnic lacom şi pântecul nesăţios! L-am supărat pe Domnul şi nu-i scăpare pentru mine nici aici, nici pe lumea cealaltă! M-am înnămolit în păcate, precum viermele în tină!

— Aşa-i! Şi moartea vine ea într-o zi!

— Asta zic şi eu!

— Un drumeţ ca tine, care colindă locurile sfinte, moare mai uşor decât alde noi… zice paznicul.

— Sunt drumeţi şi drumeţi! Unii cu adevărat plăcuţi Domnului, pentru că umblă să-şi mântuie sufletele, dar alţii… rătăcesc prin ţintirim în miez de noapte şi dau apă la moară dracilor… Da, da!… Câte unul dintre drumeţii ăştia, dacă i-o veni bine, îţi dă cu toporu-n cap de rămâi fără suflare.

— La ce bun spui toate astea?

— Aşa… Ei, iaca şi portiţa. Da, chiar ea e. Deschide-o, drăguţule!

Paznicul deschide pe dibuite portiţa, îl scoate de mânecă pe străin afară şi zice:

— Aici îi capătul ţintirimului. Acum ia-o peste câmp şi mergi şi mergi până dai de şoseaua cea mare. Atâta că la câţiva paşi de aici e şanţul de hotar. Vezi să nu cazi! Când ajungi la drum, ia-o la dreapta şi mergi tot înainte, până la moară…

— Of-of-of, oftează moşneagul, după o clipă de tăcere. Când stau să mă gândesc acum, n-am pentru ce mă duce la moara lui Mitri… Ce naiba să caut acolo? Mai bine stau oleacă aici cu tine, sufleţelule!

— Pentru ce să stai cu mine?

— Iac-aşa!… Cu tine mi-e mai vesel…

— Bine c-ai găsit cine să te înveselească! Văd, trecătorule, că-ţi place şaga…

— De ce să nu-mi placă? zice drumeţul, chicotind înfundat! Ehei, drăguţule, sufleţelule! Multă vreme n-o să-l poţi tu uita pe drumeţul tău!

— Da' la ce bun mi-aş aminti de tine?

— Aşa! Pentru că ţi-am tras o păcăleală de toată frumuseţea… Crezi că-s drumeţ cu adevărat? Aş!

— Dar… cine eşti?

— Un mort… M-am ridicat chiar adineauri din groapă… Îţi mai aminteşti de Gubareov, lăcătuşul acela de s-a spânzurat de lăsata secului? Ei, eu sunt Gubareov!…

— Minţi!

Paznicul nu-i dă crezare, dar simte deodată în toată fiinţa o teamă apăsătoare şi rece, încât se smuceşte din loc şi începe să cotrobăie pe-ntuneric, căutând portiţa.

— Stai! Încotro? întreabă drumeţul apucându-l de mână. Vasăzică din ăştia-mi eşti? Cui vrei să mă laşi?

— Dă-mi drumul! strigă paznicul, căutând să-şi smulgă mâna din strânsoare.

— Sta-a-i! Ţi-am spus să stai, trebuie să stai!… Nu te mai zvârcoli aşa, câine afurisit! Dacă vrei să scapi teafăr, stai pe loc şi taci molcom, până ţi-oi spune eu… Norocul tău că n-am chef să fac vărsare de sânge, că ai fi crăpat de mult, blestematule!… Stai aşa!

Paznicul simte că i se moaie genunchii. Închide ochii, înfricoşat, şi se propteşte de ulucă, tremurând din tot trupul. Ar vrea să ţipe, dar ştie că ţipătul lui n-o să ajungă până la căsuţă… Iar alături stă drumeţul şi-l ţine strâns de mână… Trec vreo trei minute: nici unul, nici celălalt nu scoate o vorbă.

— Unul boleşte, altul doarme, iar cel de-al treilea călăuzeşte drumeţii, bombăne străinul. Halal paznici! Să le tot dai leafă! Ehei, frăţioare! Tâlharii, de când lumea, au fost mai isteţi decât paznicii! Stai aşa, nu mişca!

Apoi trec în tăcere alte cinci sau zece minute. Deodată vântul aduce pe aripa lui un şuierat:

— Ei, acum poţi să te duci, spune străinul, slobozindu-i mâna. Du-te şi mulţumeşte-i lui Dumnezeu c-ai scăpat cu viaţă!

Drumeţul scoate şi el un şuierat, se depărtează-n fugă de lângă portiţă şi se aude apoi cum sare şanţul. Presimţind o nenorocire şi tremurând încă de spaimă, paznicul deschide sfios portiţa şi aleargă cu ochii închişi, înapoi, prin cimitir. Când să cotească pe aleea cea mare, aude paşi grăbiţi şi o voce şuierătoare care-l întreabă:

— Tu eşti, Timofei? Da Mitka unde o fi?

Iar după ce străbate în goană toată aleea, vede deodată în bezna nopţii o luminiţă palidă şi tremurătoare. Cu cât se apropie de luminiţă, cu atât mai tare îl cuprinde teama şi presimţirea unei nenorociri.

„Parc-ar veni din biserică luminiţa asta, îşi zice el. De unde până unde? Scapă-mă şi mă mântuieşte, Maică Precistă! Ba chiar aşa e!”

O clipă omul stă nemişcat în faţa geamului spart şi-şi holbează spre altar ochii plini de groază… Lumânărica de ceară, pe care tâlharii au uitat-o aprinsă, pâlpâie la fiecare smucitură de vânt ce pătrunde prin spărtura ferestrei şi aruncă pete şterse de lumină sângerie peste odăjdiile răspândite pe jos, peste dulăpiorul răsturnat, peste urmele numeroase de picioare de pe lângă pristol şi jertfelnic…

Nu mai trece mult şi vântul şuierător împrăştie prin cimitir dangătul grăbit şi neliniştit al clopotului…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta” Nr. 59. 2 martie, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu modificarea unui cuvânt, a intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale acestei culegeri (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1888-1899). A fost inclusă şi în culegerea de „Opere”, din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Într-o scrisoare a sa către Cehov (30 decembrie 1888), D. Grigorovici a caracterizat în felul următor povestirea: „După felul cum sună, ca un acord plin, după tonul general, sumbru, apăsător, atât de bine păstrat de la început până la sfârşit, «Fărădelege» este un model de povestire; de la primele pagini, deşi nu ştii ce are să urmeze, te cuprinde o teamă nelămurită şi presimţirea că o să se întâmple ceva rău”.

Acasă

— A fost cineva de la Grigoriev ca să ceară o carte, dar i-am spus că nu sunteţi acasă. Factorul a adus gazetele şi două scrisori. Şi încă ceva, Evgheni Petrovici! V-aş ruga să vă ocupaţi mai mult de Serioja: şi azi, şi acum trei zile, l-am prins că fumează. Iar când am vrut să-i vorbesc, şi-a astupat urechile – după obiceiul lui – şi a început să cânte cu voce tare ca să nu mă audă.

Evgheni Petrovici Bîkovski[13], procuror la tribunalul de circumscripţie, întors abia de câteva clipe acasă după o şedinţă şi ocupat să-şi scoată mănuşile, se uita la guvernanta care-i vorbise şi izbucni în râs.

— Serioja fumează?!… făcu el dând din umeri. Îmi închipui cum trebuie să-i stea prichindelului cu ţigara în gură! Câţi ani are acum?

— Şapte! Vi se pare că-i o glumă, dar la vârsta lui fumatul poate să ajungă un obicei urât şi vătămător, iar obiceiurile urâte trebuie stârpite din rădăcină.

— Sunt cu totul de aceeaşi părere! Dar tutunul de unde-l ia?

— Din sertarul dumneavoastră.

— Da? Atunci trimite-mi-l, te rog, aici!

După ce ieşi guvernanta, Bîkovski se aşeză în fotoliul din faţa biroului, închise ochii şi căzu pe gânduri. Îl vedea în închipuire pe Serioja al lui, cu o ţigară lungă cât toate zilele – nu ştia nici el de ce, atât de lungă – învăluit în nori de fum, şi această caricatură îl făcea să zâmbească; dar în acelaşi timp, faţa serioasă şi chiar îngrijorată a guvernantei trezi în el amintirea vremurilor de demult, pe jumătate uitate, când fumatul la şcoală ori acasă, în camera copiilor, stârnea în sufletul pedagogilor şi al părinţilor o groază ciudată şi… neînţeleasă. Groază! Ăsta era cuvântul! Copiii erau bătuţi crunt, alungaţi din şcoli, şi toată viaţa lor era uneori zădărnicită, deşi niciunul dintre pedagogi ori părinţi nu ştia de ce anume fumatul e un rău şi o crimă atât de mare. Până şi

oamenii cei mai deştepţi porneau fără pic de şovăială la luptă cu un viciu pe care nu-l înţelegeau. Evgheni Petrovici îşi aminti de directorul liceului la care învăţase dânsul, un bătrânel cu multă carte şi grozav de cumsecade, dar care se-ngrozea atât de tare ori de câte ori prindea câte un elev cu ţigara în gură, încât se îngălbenea la faţă, convoca profesorii la un consiliu extraordinar şi vinovatul era dat afară din şcoală. Se vede că aşa-i legea societăţii, cu cât înţelege mai puţin un rău, cu atât luptă mai aprig şi mai grosolan împotriva lui.

Apoi procurorul îşi mai aminti de vreo doi-trei băieţi daţi afară din liceu, de viaţa lor de mai târziu, şi nu se putu opri de la gândul că foarte adesea pedeapsa îi aduce omului un rău cu mult mai mare decât crima săvârşită. Un organism viu are proprietatea de a se acomoda foarte repede, de a se obişnui şi a se împăca cu orice mediu; altminteri omul ar fi nevoit să-şi dea seama în fiece clipă ce substrat lipsit de temei are de multe ori activitatea lui îndelung chibzuită şi cât de puţin adevăr bine cumpănit şi statornic stă la temelia unor ocupaţii de mare răspundere şi uneori chiar îngrozitoare prin rezultatele lor, ca cea pedagogică, juridică, literară…

Gândurile astea şi altele asemănătoare, gânduri fugare şi dezlânate, ce se nasc numai într-un creier obosit şi pornit pe odihnă, i se perindau acum prin capul lui Evgheni Petrovici. De obicei nu ştii de unde-ţi vin astfel de gânduri şi pentru ce; ele nu zăbovesc însă prea mult în minte şi se târăsc alerte numai pe suprafaţa creierului, fără să pătrundă în adâncul lui. Pentru oamenii nevoiţi să cugete ceasuri şi chiar zile-ntregi oficial, după un anumit tipic, într-o singură direcţie, asemenea gânduri libere, „de casă”, sunt un fel de lux, o desfătare plăcută.

Era trecut de opt seara. Sus, chiar deasupra capului, la etajul doi, cineva umbla fără încetare încoace şi încolo, iar şi mai sus, la etajul trei, se auzeau game cântate la patru mâini. Paşii omului – de altfel neegali, şi care te făceau să crezi că e chinuit fie de un gând stăruitor fie de o durere de dinţi – ca şi gamele mereu aceleaşi, făceau ca liniştea serii să fie adormitoare, prielnică visărilor leneşe. În odaia copiilor, despărţită de el prin alte două camere, se auzeau vocile guvernantei şi a lui Serioja.

— Ta-ta a venit! începu să cânte băieţelul. Ta-ta a ve-nit! Ta-ta-ta!

— *Votre pere vous appelle, allez vite!*[14] strigă guvernanta cu glas piţigăiat, de pasăre speriată. Ţi-am mai spus o dată!

„Ei, dar eu ce-o să-i spun?” se întrebă Evgheni Petrovici.

Înainte însă de a putea găsi vreo ieşire, Serioja, băieţelul lui de şapte ani, intră în birou. Era un omuleţ firav, delicat, cu faţa

albă, şi numai după felul cum era îmbrăcat puteai să ghiceşti că-i băiat… Avea un trupşor lipsit de vlagă, ca o floare de seră, iar mişcările, buclele, privirea, hăinuţa lui de catifea, într-un cuvânt tot ce era al lui era nespus de gingaş şi dulce.

— Bună seara, tată! spuse dânsul cu glas catifelat, căţărându-se pe genunchii tatălui său şi-l sărută grăbit pe gât. M-ai chemat?

— Daţi-mi voie, daţi-mi voie, Serghei Evghenîci, făcu procurorul, îndepărtându-l uşor. Aşteaptă cu sărutările, că avem o vorbă noi doi! Şi încă una serioasă… Sunt supărat pe tine şi nu te mai iubesc. Da, da! S-o ştii de la mine, frăţioare: nu te mai iubesc şi nu-mi eşti fiu! Asta-i!

Serioja se uită ţintă în ochii lui, apoi îşi întoarse privirea spre birou şi ridică din umeri.

— Ce ţi-am făcut? întrebă el uimit, clipind des. N-am călcat azi deloc în biroul tău şi n-am umblat cu lucrurile tale.

— Chiar acum mi s-a plâns Natalia Semionovna că te-a văzut fumând… E adevărat? Fumezi?

— Da, am fumat într-o zi… E adevărat!

— Vezi, vezi, că pe deasupra mai şi minţi! îi tăie vorba procurorul, încruntându-se ca să-şi înăbuşe un zâmbet. Natalia Semionovna te-a văzut fumând de două ori! Iată deci că eşti vinovat de trei fapte urâte: fumezi, iei din sertarul mesei tutun străin şi minţi. Trei păcate!

— A, da-a! îşi aminti deodată Serioja şi în ochi îi trecu o umbră de zâmbet. E adevărat! Ai dreptate! Am fumat de două ori: astăzi şi acum câteva zile.

— Vezi? Vasăzică nu o dată, ci de două ori… Sunt foarte nemulţumit de tine. Foarte! Înainte erai un băieţel bun, dar acum văd că te-ai stricat, te-ai făcut rău!

Evgheni Petrovici îndreptă guleraşul lui Serioja şi se gândi:

„Ce să-i mai spun?”

— Da, e foarte urât din partea ta, urmă el apoi. Nu m-aş fi aşteptat! În primul rând n-ai voie să iei tutunul care nu-i al tău! Orice om are dreptul să se folosească numai de lucrurile lui; iar dacă ia lucrul altuia, atunci… atunci e om rău! („Nu, nu asta ar trebui să spun”, se gândi Evgheni Petrovici). Iată de pildă, Natalia Semionovna are un scrin cu rochii! Scrinul e al ei şi noi, adică tu şi eu, nu putem umbla într-însul, pentru că nu-i al nostru. Aşa-i? Tu ai de asemenea căluţii şi pozele tale şi eu nu ţi le iau, aşa-i? Poate că mi-ar plăcea să le iau, dar… ştiu că sunt ale tale şi nu ale mele!

— Poţi să le iei, dacă-ţi plac! răspunse Serioja, înălţând din sprâncene. Zău tată, chiar te rog! Ia-le fără grijă! Căţeluşul ăsta galben de pe biroul tău, este de fapt al meu, dar eu nu zic nimic!… Las’ să stea aici la tine!

— Nu, nu m-ai înţeles, făcu Bîkovski. Căţeluşul acesta mi l-ai dăruit tu! E acum al meu şi pot să fac cu el ce vreau! Eu, însă, nu ţi-am dăruit tutun. Tutunul e al meu! („Nu-l lămuresc bine! se gândi iar procurorul. Altceva ar trebui să-i spun. Cu totul altceva!") Dacă mie, de pildă, îmi vine poftă să fumez tutun străin, primul lucru pe care trebuie să-l fac e să cer voie…

Agăţând leneş o frază de alta şi căutând pe cât se poate să vorbească în limba copiilor, Bîkovski începu să-i lămurească băiatului ce înseamnă „proprietate". Serioja, cu privirea aţintită în pieptul lui, îl asculta cu cea mai mare luare-aminte (îi plăcea mult să stea de vorbă, seara, cu tatăl său); apoi se sprijini cu cotul de birou şi se uită cu ochii lui miopi, închişi pe jumătate, la hârtiile şi călimara de pe el. Privirile îi rătăciră o clipă fără ţintă şi se opriră apoi la sticluţa cu gumă-arabică.

— Din ce se face cleiul, tată? întrebă el deodată, apropiindu-şi sticluţa de ochi.

Bîkovski i-o luă din mână, o puse la loc şi urmă:

— În al doilea rând, tu fumezi… şi asta-i foarte rău! Dacă mă vezi pe mine că fumez, nu înseamnă că şi tu poţi s-o faci. Eu fumez, dar ştiu foarte bine că fac un lucru urât, ba chiar mă dojenesc singur şi nu mă iubesc… („Grozav pedagog mai sunt şi eu!" îşi mai spuse procurorul.) Tutunul face foarte rău sănătăţii şi omul care fumează moare înainte de vreme. Dar pentru cei mici, ca tine, tutunul e deosebit de vătămător! Tu ai pieptul slab, eşti încă firav, iar oamenii firavi se îmbolnăvesc din pricina fumului de oftică şi de alte boli. Uite, şi unchiul Ignati a murit de oftică. Dar dacă n-ar fi fumat, poate că mai trăia şi azi.

Serioja se uită gânditor la lampă, atinse abajurul cu degetul şi oftă.

— Unchiul Ignati cânta frumos la vioară! zise el. Vioara lui e acum la Grigoriev.

Serioja se sprijini din nou de marginea mesei şi căzu iar pe gânduri. Faţa lui palidă încremeni câteva clipe, de parcă ar fi ascultat cu luare-aminte ceva, ori ar fi urmărit desfăşurarea propriilor lui gânduri. Tristeţea şi un fel de spaimă apărură deodată în ochii lui larg deschişi şi nemişcaţi. Se gândea pesemne la moartea care-i luase de curând mama şi pe unchiul Ignati. Moartea duce cu ea pe lumea cealaltă mame şi unchi, iar copiii şi viorile lor rămân pe pământ. Cei morţi trăiesc în cer, undeva printre stele, şi se uită de acolo pe pământ. Oare nu li se rupe inima după cei rămaşi?

„Ce să-i mai spun? se întrebă Evgheni Petrovici. Nu mă ascultă! Se vede cât de colo că nu i se par aşa de însemnate

nici greşelile lui, nici argumentele mele. Cum să-l fac să înţeleagă?”

Procurorul se ridică şi începu să umble prin birou.

„Pe vremea mea, lucrurile astea se rezolvau grozav de simplu, cugetă el. Orice băietan prins cu ţigara-n gură era bătut. Cei slabi de înger şi fricoşi se lăsau într-adevăr de fumat, dar cei mai îndrăzneţi şi mai deştepţi, după prima bătaie îşi vârau tutunul în tureatca cizmei şi fumau pe-ascuns, în vreo magazie. Când erau prinşi şi în magazie, mai mâncau o bătaie şi după aceea se duceau să fumeze pe malul râului… şi aşa mai departe, până când, în sfârşit, băiatul creştea şi ajungea om în toată firea. Mama, ca să nu fumez, mă umplea de bani şi de bomboane. Acum însă, asemenea metode par meschine şi imorale. Păşind în sfârşit pe calea logicii, pedagogul zilelor noastre luptă pentru a-i face pe copii să deprindă binele nu din pricina spaimei, nu din dorinţa de a se remarca şi a primi răsplată, ci din îndemnul conştiinţei”.

Cât se plimbă aşa de colo până colo prin încăpere, Serioja se urcă cu picioarele pe scaun şi se apucă să deseneze pe marginea mesei. Ca să nu mâzgălească hârtiile oficiale şi să nu umble la cerneală, pe biroul procurorului stătea întotdeauna pregătit un teanc de hârtii – sferturi de coală – tăiate anume pentru el, şi un creion albastru.

— Astăzi bucătăreasa noastră toca varză şi s-a tăiat la deget, spuse Serioja, desenând o căsuţă şi mişcând de zor din sprâncene. Şi a ţipat aşa de tare, că ne-am speriat cu toţii şi am alergat la bucătărie. Ce proastă! Natalia Semionovna i-a spus să ţină degetul în apă rece, dar ea l-a băgat în gură!… Cum de i-a venit să bage în gură un deget murdar? Spune şi tu, tată, nu-i aşa că nu se cade?

Apoi îi povesti că pe la prânz a intrat în curtea lor un flaşnetar cu o fetiţă; flaşnetarul a cântat la flaşnetă, iar fetiţa a dansat şi a cântat din gură.

„El se gândeşte la ale lui! îşi zise procurorul. El îşi are lumea lui mică şi înţelege în felul lui ce are însemnătate şi ce nu. Pentru a pune stăpânire pe atenţia şi mintea lui, nu e de ajuns să vorbeşti copilăreşte: trebuie să ştii să şi gândeşti în felul lui. M-ar fi înţeles foarte bine dacă mie mi-ar fi părut cu adevărat rău pentru tutunul meu, dacă m-aş fi simţit jignit şi aş fi plâns… Iată de ce mamele sunt de neînlocuit pe lângă copii: ele se pricep de minune să simtă la fel cu copiii, să plângă şi să râdă cu ei… Cu logica şi morala nu faci nimic. Ce să-i mai spun? Ce?”

Şi lui Evgheni Petrovici i se părea ciudat şi chiar caraghios că el, omul atât de priceput în ale dreptului, care jumătate din viaţă se îndeletnicise cu tot felul de oprelişti, sfătuiri şi

pedepsiri, îşi pierde cu totul capul în împrejurarea asta şi nu ştie ce să-i spună copilului.

— Ascultă, Serioja! Dă-mi cuvântul tău că n-o să mai fumezi! sfârşi el.

— Pe cu-vân-tul meu! cântă Serioja, apăsând tare creionul pe hârtie şi aplecându-se deasupra desenului. Cu-vân-tul meu-u-u!

„Ştie el oare ce-nseamnă să-ţi dai cuvântul? se-ntrebă Bîkovski. Hotărât, sunt un educator prost! Dacă cineva dintre pedagogi sau dintre colegii mei de la tribunal ar putea să vadă ce-i în capul meu, ar spune fără îndoială despre mine că-s o cârpă, ba m-ar învinui chiar că despic firul în patru… Bine, dar la şcoală sau la proces toate chiţibuşurile astea ale dracului de încurcate se rezolvă mult mai simplu decât acasă! Aici însă, ai de-a face cu oameni pe care îi iubeşti nebuneşte, iar dragostea e pretenţioasă şi complică lucrurile. Dacă băieţelul ăsta n-ar fi copilul meu, ci numai elevul meu sau vreun acuzat oarecare, nu mi-ar fi aşa de frică şi gândurile mele ar fi mult mai adunate!…”

Evgheni Petrovici se aşeză la masă şi trase înspre el unul dintre desenele lui Serioja: era o casă cu acoperişul cam strâmb, din coşurile căruia ieşea o şuviţă de fum în zig-zag, ca un fulger, şi lungă până în marginea hârtiei; lângă casă stătea de strajă un soldat cu două puncte în loc de ochi şi cu o baionetă ce semăna grozav cu cifra 4.

— Un om nu poate fi mai înalt decât casa! spuse procurorul. Ia, uită-te aici: acoperişul casei tale îi ajunge soldatului numai până la umăr.

Serioja se căţără pe genunchii lui şi se foi multă vreme, căutând să se ghemuiască cât mai bine.

— Ba nu, tată! spuse el apoi, uitându-se la desen. Dacă faci un soldat mititel, nu i se mai văd ochii.

Era oare cuminte să-i spună că nu-i aşa? Avându-l pe Serioja zi de zi sub ochii lui, procurorul ajunsese la convingerea că cei mici, la fel ca şi sălbaticii, au părerile lor artistice şi gusturi pe care cei mari nu le înţeleg. Un om în toată firea, care s-ar fi apucat să-l cerceteze cu de-amănuntul pe Serioja, l-ar fi socotit poate anormal. Copilul găsea că e cu putinţă, ba chiar că-i foarte firesc, să deseneze oameni mai înalţi decât casele şi să redea cu creionul, în afară de lucruri, şi ceea ce simte. Aşa, de pildă, sunetele unei orchestre el le desena în chip de rotocoale uşoare, fumurii, iar fluieratul – în chip de fir răsucit în spirală… În mintea lui de copil, sunetul era strâns legat de formă şi de culoare; de aceea, de câte ori se apuca să coloreze literele, făcea neapărat pe „L” galben, pe „M” roşu, pe „A” negru ş.a.m.d.

Apoi Serioja se lăsă de desenat, se foi cât se foi pe genunchii tatălui său, până se aşeză bine de tot, şi puse stăpânire pe barba procurorului. La început o netezi grijuliu, apoi o împărţi în două şi pieptănă fiecare parte ca pe nişte favoriţi.

— Acum semeni cu Ivan Stepanovici, bombănea el, iar acum o să semeni cu… feciorul nostru. Tată, de ce feciorii stau totdeauna lângă uşă? Ca să nu-i lase pe hoţi să intre-n casă?

Procurorul simţea pe faţă răsuflarea lui mângâietoare, îi atingea mereu căpşorul cu obrazul, iar inima îi era atât de caldă şi atât de moale, de parcă nu numai mâinile, ci sufletul lui întreg s-ar fi aşternut pe catifeaua hăinuţei lui Serioja. Din când în când îşi cufunda privirile în ochii mari şi întunecaţi ai copilului, şi i se părea că din luminile lor larg deschise îl priveşte mama, soţia, şi toţi cei pe care i-a iubit vreodată.

„Poftim de-l bate dacă poţi, se gândi el. Poftim de născoceşte pedepse!" Nu, nu sunt bun de pedagog! Înainte vreme oamenii erau mai simpli, se gândeau mai puţin şi de aceea rezolvau cu mai multă îndrăzneală tot felul de probleme. Noi, cei de azi, prea cugetăm mult! Ne omoară logica!… Cu cât omul e mai cult, cu cât gândeşte şi despică mai mult firul în patru, cu atât e mai nehotărât, mai şovăielnic şi mai sfios când e vorba să se apuce de o treabă. Şi într-adevăr, dacă stai să te gândeşti mai bine, îţi dai seama cât curaj îţi trebuie şi câtă încredere în tine ca să înveţi pe alţii, să judeci pe cineva, să scrii o carte…

Ceasornicul de perete bătu ora zece.

— Şi acum, la culcare, băieţaşule, zise procurorul. Spune-mi „noapte bună" şi du-te de te culcă.

— Nu, tată! se strâmbă Serioja. Vreau să mai stau puţin. Povesteşte-mi ceva! Spune-mi o poveste!

— Bine, dar după aceea te duci numaidecât la culcare!

Când avea câte o seară liberă, Evgheni Petrovici obişnuia să-i spună poveşti lui Serioja. Ca mai toţi oamenii peste măsură de ocupaţi, nu ştia pe de rost nicio poezie şi nu-şi aducea aminte de nicio poveste, aşa încât de fiecare dată trebuia să născocească. La început o lua cu „A fost odată ca niciodată", dar mai departe înşira tot felul de fleacuri nevinovate şi niciodată nu ştia dinainte care o să fie mijlocul şi care sfârşitul. Cadrul, eroii şi întâmplările răsăreau la nimereală, pe negândite, iar conţinutul şi morala se închegau firesc, de la sine, în afară de voinţa povestitorului. Serioja ţinea nespus de mult la astfel de poveşti născocite pe loc, şi procurorul îşi dădea seama că cu cât fabula lor era mai simplă şi mai puţin încurcată, cu atât pătrundea mai adânc în inima copilului.

— Ascultă, începu el, ridicându-şi ochii în tavan. A fost odată ca niciodată… A fost odată un rege bătrân, încărcat de ani, cu o barbă albă şi lungă şi… cu nişte mustăţi uite-atâta! Aşa! Şi trăia regele nostru într-un castel de cleştar, care lucea şi sclipea în soare ca un bulgăre mare de gheaţă curată. Iar castelul, frăţioare, se înălţa în mijlocul unei grădini uriaşe, unde creşteau portocali, peri şi cireşi, unde înfloreau lalele, trandafiri, lăcrămioare şi cântau păsări de toate culorile… Da-a… Iar în copaci atârnau clopoţei de sticlă care la cea mai uşoară adiere a vântului cântau atât de gingaş, că rămâneai vrăjit, ascultându-i. Ştii tu, sticla dă un sunet mult mai dulce şi mai mângâietor decât metalul… Da-a! Şi ce spuneam? Aşa! În grădină erau fântâni ţâşnitoare… Mai ţii minte fântânile ţâşnitoare pe care le-ai văzut la conac, la tanti Sonia? La fel erau şi în grădina regelui, dar mult, mult mai mari şi şuviţa de apă ce-o împroşcau ajungea până-n vârful celui mai înalt dintre plopi.

Evgheni Petrovici se gândi o clipă, apoi urmă:

— Bătrânul împărat avea un singur fecior, moştenitor al împărăţiei lui, un băiat mic, uite, cum eşti tu acum! Şi era un copil bun: nu plângea, se culca devreme, nu lua nimic de pe masa împăratului… într-un cuvânt era cuminte. Dar avea un păcat. Unul singur: fuma!…

Serioja asculta cu încordare şi privea, fără să clipească, în ochii tatălui său. Iar procurorul povestea înainte şi se întreba: „Mai departe ce o să-i spun?”

O lungi el cât o lungi, în fel şi chip, şi sfârşi aşa:

— Din pricina fumatului prinţişorul se îmbolnăvi de piept şi muri când împlini 20 de ani, iar bătrânul, bolnav şi încărcat de ani, rămase fără niciun sprijin. N-avea cine să ia în mână frâiele împărăţiei şi să apere palatul împărătesc. Şi atunci veniră duşmanii, îl uciseră pe împărat şi dărâmară castelul. Nu mai sunt în grădina lui nici cireşi, nici păsări şi nici clopoţei… Uite-aşa, frăţioare…

Sfârşitul acesta îi păru lui Evgheni Petrovici cât se poate de caraghios şi de copilăresc. Pe Serioja însă povestea îl tulbură grozav. Ochii i se învăluiră de tristeţe şi chiar de o umbră de spaimă. Rămase o clipă gânditor, privind ţintă spre fereastra întunecată, apoi tresări şi spuse cu glas tremurător:

— N-o să mai fumez niciodată…

După ce-şi spuseră „noapte bună” şi Serioja se duse la culcare, tatăl lui începu să umble încetişor de colo până colo, prin încăpere, cu zâmbetul pe buze.

„Ar putea să-mi spună cineva că frumuseţea şi forma artistică au avut înrâurire asupra lui, cugetă procurorul; mă rog, fie şi aşa, dar asta nu mă-ncântă! Orice-ai zice, dar

mijlocul acesta nu e cel mai bun!… De ce morala şi adevărul nu se servesc de-a dreptul, în forma lor crudă, ci neapărat cu adausuri, zaharate şi poleite, ca pilulele date de doctor? Nu-i firesc!… E o falsificare, o înşelătorie, o scamatorie…”

Şi îndată îi veniră în minte juraţii care vor neapărat să le ţii „o cuvântare”, publicul care învaţă istoria numai din legende şi romane şi… chiar el, care şi-a însuşit tâlcul vieţii nu din predici sau legiuiri, ci din fabule, romane şi poezii…

„Doctoria trebuie să fie dulce, iar adevărul frumos… Aşa cere omul, de când cu Adam… De altfel… poate că tocmai aşa e firesc şi aşa trebuie să fie… Oare natura nu ne oferă şi ea o mulţime de înşelătorii şi de iluzii binefăcătoare?…”

Şi se apucă de lucru, dar gândurile „de casă”, leneşe, i se mai perindară multă vreme prin minte. Gamele de deasupra lui nu se mai auzeau, dar vecinul de la etajul doi mai umbla încă din colţ în colţ…

Apărută pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 3958, 7 martie, 1887, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A fost introdusă şi în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, şi repetată apoi în ediţiile de mai târziu ale acestei culegeri (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1888-1899). A intrat apoi în culegerea „Copiii”, Sankt Petersburg, 1889 şi a fost repetată în ediţiile ei de mai târziu (ed. a 2-a, Sankt-Petersburg, 1890, şi ed. a 3-a, Sankt Petersburg 1895). A fost inclusă apoi în culegerea de „Opere”, din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Iată ce-i scria Cehov fratelui său Alexandru: „Deşi spui că m-am epuizat, trimit totuşi mâine povestirea obişnuită pentru sâmbătă. E o povestire grozav de «deşteaptă»! Nu că ar fi scrisă cu deşteptăciune, dar… «e deşteaptă»“ (februarie 1887).

După ce povestirea a fost tipărită, V. Bilibin îi scrie lui Cehov: „Am citit azi povestirea dumitale pentru sâmbătă. «Copiii» îţi reuşesc totdeauna foarte bine” (7 mai 1887). Şi D. Grigorovici pomeneşte de povestirea aceasta în scrisoarea către Cehov, din 30 decembrie 1888. În 1893, I. Gorbunov-Posadov, vrând să editeze la „Posrednik”[15] o culegere de povestiri de Cehov, i-a cerut autorului mai ales povestirea „Acasă”. „Această povestire a fost inclusă în culegere în urma sfatului meu, pentru că eu socotesc că dacă luăm în discuţie tema – este una dintre cele mai serioase povestiri ale dumitale. Întâlnirea dintre două lumi: cea a copiilor, curată şi caldă şi a noastră – complicată, bolnăvicioasă, făţarnică – este înfăţişată minunat în această istorioară atât de simplă” (16 mai 1893).

Lozul câştigător

Ivan Dmitrici, om cu venituri mijlocii, care cheltuieşte pe an – împreună cu familia – o mie două sute de ruble şi se simte foarte fericit de soarta lui, se aşează într-o seară, după cină, pe canapea, şi despături ziarul.

— Nu ştiu ce-am făcut de nu m-am uitat şi eu azi în gazetă, spuse nevastă-sa strângând de la masă.

— Vezi, te rog, au apărut rezultatele tragerilor?

— Da, au apărut, răspunse Ivan Dmitrici. Dar biletul tău nu s-a pierdut de când cu amanetarea?

— Nu! Am plătit marţi dobânda.

— Ce număr avea?

— Seria 9499, numărul 26.

— Bu-un!… Să vedem! Vasăzică 9499 şi 26.

Ivan Dmitrici nu prea credea în loterie şi altă dată nu şi-ar fi bătut capul pentru nimic în lume cu rezultatele tragerilor, dar în seara aceea n-avea altă treabă şi, cum gazeta tot era în faţa lui, începu să urmărească cu degetul, de sus în jos, numerele seriilor. Şi chiar la început, de parcă cineva ar fi vrut să-şi bată joc de necredinţa lui, în al doilea rând de sus, îi sări în ochi cifra 9499. Fără să mai urmărească numărul biletului şi fără să controleze încă o dată seria, lăsă repede ziarul pe genunchi, simţindu-se aşa de parcă i-ar fi turnat cineva o cană de apă rece pe burtă; îl încerca un fel de răcoare plăcută la lingurea, o gâdilare şi o teamă, dar şi o dulce înfiorare!

— Maşa, 9499… este! făcu el cu voce surdă.

Nevasta privi o clipă faţa lui uimită şi înspăimântată, şi înţelese numaidecât că nu glumea.

— 9499? întrebă ea pălind şi lăsă să-i scape faţa de masă pe care o ţinuse împăturită în mână.

— Da… da…! N-am glumit! este!

— Dar numărul biletului?

— Aha, da! A mai rămas numărul. Dar… stai puţin, aşteaptă! Ce zici? Oricum ar fi, dar seria este! Îţi dai seama?…

Ivan Dmitrici se uita la nevastă-sa şi zâmbea larg prosteşte, ca un copilaş căruia îi arată cineva o jucărie strălucitoare. Nevasta zâmbea şi ea. Ca şi soţul ei, femeia era bucuroasă că Ivan Dmitrici a controlat numai seria şi că nu se grăbeşte să afle numărul biletului norocos. Să te joci cu speranţa că poate ţi-a surâs norocul – ce poate fi mai plăcut, mai tulburător?

— Seria noastră a ieşit! făcu Ivan Dmitrici după o lungă tăcere. Vasăzică s-ar putea să fi câştigat. „S-ar putea" zic… şi asta-i ceva!

— Haide, uită-te acum!

— Stai! Las' că avem toată vremea să ne pierdem iluziile! Seria noastră e în rândul al doilea de sus. Aşadar câştigul ar fi de 75.000 ruble. Ce de bani! Forţă, capital, nu bani! Ce-ar fi să mă uit acum în tabelul numerelor şi să-l văd acolo pe 26! Ei? Nu, zău! Spune, ce-ar fi să fi câştigat cu adevărat?

Soţii izbucniră în râs şi se uitară multă vreme, în tăcere, unul la celălalt. Posibilitatea unui asemenea noroc îi zăpăci într-atât, încât nici nu-şi puteau închipui ce-ar face cu cele 75.000 ruble, ce-ar putea cumpăra cu ele, unde s-ar duce! Amândoi aveau în cap numai cifrele: 9499 şi 75.000, care le jucau prin faţa ochilor! Dar la fericirea care poate că era la doi paşi de ei, nici nu se gândeau!

Ivan Dmitrici se plimbă de câteva ori dintr-un colţ în altul al odăii, fără să lase ziarul din mână, şi numai după ce se mai linişti puţin după prima tulburare, începu să viseze.

— Ce-ar fi să fi câştigat? zise el. Asta ar însemna o viaţă nouă, o adevărată catastrofă! Lozul, bineînţeles că-i al tău! Dar dacă ar fi al meu, mi-aş cumpăra mai întâi şi-ntâi, pentru vreo 25 de mii, o avere imobilă. Să zicem o moşioară. Alţi 10 mii i-aş cheltui, să zicem, pe mobilă nouă… călătorii, plata datoriilor şi altele. Iar restul de 40 de mii – la bancă cu dobândă…

— Da, o moşie n-ar fi rău! spuse femeia, aşezându-se şi lăsându-şi mâinile pe genunchi.

— Pe undeva prin gubernia Tuia sau Orei… În primul rând nu ne-ar mai trebui vilă vara, iar în al doilea rând, orice ai spune, e un venit.

Şi în mintea lui prinseră a se-nghesui tablouri, unul mai îmbietor şi mai poetic decât altul, şi în toate Ivan Dmitrici se vedea sătul, liniştit, mulţumit, şi-i era cald, foarte cald! Iată-l de pildă, după ce s-a ospătat cu ciorba rece ca gheaţa, aşa numita „okroşka", cum stă întins cu burta-n sus pe nisipul fierbinte de pe malul unui râu, sau în livadă, sub un tei rotat… Ziua e dogoritor de caldă… Băieţelul şi fetiţa lui umblă de-a buşilea în jur, se joacă în nisip sau prind gâze prin iarbă, iar el se lasă furat de o dulce toropeală, fără gânduri, dar simte cu tot

trupul că nu trebuie să meargă la slujbă nici azi, nici mâine, nici poimâine. Dacă i se urăşte să stea tolănit, se duce să vadă cum se coseşte fânul, ori să culeagă ciuperci în pădure, ori să privească oamenii ce pescuiesc cu năvodul. La asfinţit, ia un cearşaf şi săpun şi se duce agale la cabina de scăldat; aici se dezbracă pe-ndelete şi-şi netezeşte îndelung cu palmele pieptul gol. Apoi se bagă în apă. În jurul lui plutesc rotocoale albicioase de săpun, se zbat peştişori sprinteni şi unduiesc ierburi de râu. După scaldă – un ceai cu frişcă şi cornuleţe din aluat de cozonac… Iar seara – o plimbare sau un joc de cărţi cu vecinii.

— Da! N-ar fi rău să cumpărăm o moşie, – spune femeia, furată şi ea de visuri. După faţa ei se vede că e încântată de cele ce-i trec prin minte.

Apoi Ivan Dmitrici vede în închipuirea lui, toamna cu ploi, cu seri reci şi zile însorite, cu funigei. E vremea prielnică plimbărilor cât mai lungi prin livadă, prin grădinile de zarzavat sau pe malul râului… După ce-ţi intră bine frigul în oase, dai de duşcă un păhărel respectabil de rachiu, după care mănânci o ciupercuţă-n oţet, sau un castravecior murat şi mai dai de duşcă un păhăruţ… Dinspre grădină vin fuga plozii cu braţele pline de morcovi ori de ridiche neagră, cu miros de pământ reavăn… Apoi te trânteşti frumuşel pe o canapea şi răsfoieşti fără grabă vreo revistă ilustrată, iar când te saturi, o pui peste faţă, deschei jiletca şi te laşi pradă moţăielii…

După zile cu soare şi funigei, începe şi vremea urâtă, cu cer mohorât. Zi şi noapte plouă. Copacii desfrunziţi gem în bătaia vântului umed şi rece. Câinii, caii şi găinile umblă muiaţi, trişti, sfioşi. Nu mai e rost de plimbare! Nici nasul nu-ţi vine să-l scoţi afară. Toată ziua nu faci altceva decât să te plimbi dintr-un colţ în altul al odăii şi să te uiţi trist la geamurile mohorâte. Ce plictiseală!

Ivan Dmitrici se opri şi se uită la nevastă.

— Ştii, Maşa, eu m-aş duce în străinătate, zise el.

Şi se gândi ce bine e s-o ştergi toamna târziu, în ţări străine, undeva în sudul Franţei, în Italia… ori chiar în India!

— Şi eu m-aş duce neapărat în străinătate, răspunse femeia. Hai, uită-te odată la număr!

— Stai! Stai niţel!

Şi Ivan Dmitrici îşi reluă plimbarea, tot gândindu-se întruna. Deodată îi veni în minte: ce-ar fi ca nevasta lui să plece într-adevăr şi ea în străinătate? O călătorie e bine s-o faci singur, sau însoţit de femei uşoare, fără griji, care trăiesc numai clipa de faţă, şi nicidecum de una care în tot timpul drumului s-ar gândi numai la copii, ar ofta şi ar tremura pentru orice ban cheltuit. Ivan Dmitrici şi-o închipui pe nevastă-sa în vagon, cu

mii de boccele, bocceluţe şi coşuleţe; oftează întruna şi se plânge că o doare capul şi că a cheltuit prea mulţi bani, iar dânsul trebuie mai la fiecare oprire să se dea jos ca să-i aducă apă clocotită pentru ceai, sendvişuri şi apă de băut… La ora mesei dumneaei nu poate să prânzească la restaurant pentru că… asta costă prea scump!

„Să ştii că mi-ar ţine socoteală de fiece ban cheltuit, îşi zise el şi-i aruncă o privire. Lozul e al ei, nu-i al meu! Şi la ce bun ar pleca în străinătate? Ce-a pierdut acolo? O să stea toată ziua la hotel şi o să mă ţină şi pe mine legat de fusta ei!… Las' că ştiu eu!"

Şi pentru prima oară în viaţă îşi dădu seama că nevasta lui a îmbătrânit, s-a urâţit şi miroase toată a bucătărie, pe când el e încă tânăr, sprinten, sănătos, bun de-nsurat a doua oară!

„Se-nţelege că toate astea-s fleacuri, prostii, se gândi el, dar… la ce bun să plece şi ea în străinătate? Multe ar mai pricepe! Şi totuşi ţine morţiş să meargă! Cred şi eu… La drept vorbind însă, pentru ea ori Neapole ori Klin – tot aia e! Numai aşa, ca să-mi strice mie rosturile! Ca să fiu legat de mâini şi de picioare! Cred că de îndată ce ar pune mâna pe bani, i-ar şi închide cu şase lacăte, ca orice muiere… I-ar ascunde de mine… Şi-ar ajuta rubedeniile, iar mie mi-ar scoate pe nas orice bănuţ!"

Şi Ivan Dmitrici îşi aminti de neamurile nevestei, de toţi acei frăţiori, surioare, tuşici, nenici, care de cum o să afle de câştig, o să se şi înfiinţeze, o să cerşească, o să zâmbească mieros, o să se prefacă… Ce oameni mici şi scârboşi! Dacă le dai, o să mai ceară. Dacă nu le dai, o să te afurisească, o să te bârfească şi o să-ţi dorească toate relele din lume!

Acum, când îşi amintea de rudele astea şi de feţele lor, care înainte vreme îl lăsau nepăsător, i se părea că toţi sunt scârboşi şi nesuferiţi.

„Nişte scorpii!" îşi zise el.

Şi chipul nevestei i se păru deodată la fel de scârbos şi de nesuferit ca şi celelalte. Simţea cum în suflet îi clocoteşte ura împotriva ei şi-şi zicea cu o bucurie răutăcioasă:

„Habar n-are cum să umble cu banii, de aceea-i zgârcită! Dacă a câştigat într-adevăr, o să-mi dea o sută de ruble, iar restul – sub cheie!"

Şi nu cu zâmbet, ci cu ură se uită acum la nevastă. Dar şi ea la rândul ei îi aruncă o căutătură plină de ură şi răutate. Avea şi ea visurile ei trandafirii, planurile şi socotelile ei, dar îşi dădea foarte bine seama ce se petrece în capul soţului. Ştia ea, pasămite, cine şi-ar întinde primul laba spre câştigul ei.

„Tare bine-i să visezi pe socoteala altuia! i se citea în ochi. Dar nu! Nu-ţi merge!"

Şi bărbatul îi înţelese privirea. Ura, ca un şarpe se răsuci în pieptul lui, şi ca să-i facă în ciudă nevestei, se uită cât putu mai repede pe pagina a patra a ziarului şi strigă triumfător:

— Seria 9499 numărul 46, nu 26!

Speranţa şi ura pieriră ca prin farmec, iar lui Ivan Dmitrici şi nevestei lui li se păru deodată că odăile lor sunt întunecoase, mici şi joase, că cina de adineauri în loc să-i sature le-a căzut ca un plumb în stomac şi că serile sunt lungi şi plicticoase…

— Dracu' s-o ia de treabă! făcu Ivan Dimitrici morocănos. N-ai unde pune piciorul în casa asta de atâtea hârtiuţe, fărâmiţe… Ba uite şi o coajă de ou! Nu se mătură cu zilele! O să plec cu totul de acasă, naiba să mă ia! O să plec şi… o să mă spânzur de primul plop ce mi-o ieşi în cale!

Ivan Dmitrici se uită la soţia lui şi zâmbi".

Sfârşitul nuvelei

„Naiba să mă ia! O să plec şi… o să mă spânzur de primul plop ce mi-o ieşi în cale!" – lipseşte în versiunea din gazetă.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", Nr. 60, 9 martie, 1887, la rubrica „Efemeride", sub titlul: Ş*aptezeci şi cinci de mii. S*emnată: A. Cehonte. Cu titlul nou şi cu numeroase modificări, a intrat în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La revizuire au fost scoase visările lui Ivan Dmitrici despre câştig. Aşa de pildă „[şi începu să cugete că ar fi bine să plece] în octombrie sau în noiembrie [în străinătate]. Călătoria însăşi, are o mulţime de lucruri atrăgătoare: prânzurile în gările mari, vagoanele în care stai întins, citeşti gazete sau intri în vorbă cu o cucoană, dormi, priveşti pe geam şi vezi trecând în fugă pe dinaintea ta tot felul de tablouri. Aş sta vreo trei zile la Viena, de acolo m-aş duce la Triest, la Veneţia, la Neapole… La Neapole e cald, iar cerul are o culoare a lui, deosebită. Decembrie şi ianuarie sunt luni de iarnă, dar în Italia umbli îmbrăcat uşor şi faci băi în mare. Asta aduce cu o scamatorie. Din Italia faci un pas şi ajungi la Nissa cea mult lăudată sau la Mentona, unde traiul este mai ieftin şi mai puţin pretenţios… Tot pe acolo, pe aproape, e şi Monaco. Face să joci la ruletă măcar o dată în viaţă, ca să ştii cum e aia! Şi pentru că omul îşi pierde uneori capul – aşa e firea omului! – şi nu poate pune mâna în foc pentru nervii săi, nu trebuie să iei cu tine mai mult de o mie de franci, când te duci să joci, şi să nu joci «mare». Dacă pierzi o mie de franci, treacă-meargă! Şi apoi… a risca e nobil! Şi… mai ştii de unde sare iepurele? Se întâmplă să intri într-o casă de joc cu o mie şi să ieşi de acolo cu milioane. La Paris ar trebui să stai cel puţin o lună, că altfel pleci prost. Locuinţele, mâncarea şi vinul sunt ieftine acolo. Cheltuieşti numai cu teatrele.

Tifos exantematic

În trenul de poştă ce pleca de la Petersburg la Moscova, în vagonul pentru fumători, călătorea tânărul locotenent Klimov. În faţa lui, şedea un om în vârstă, cu faţa rasă, ce aducea bine cu un căpitan de vas; se vedea după toate că era un finlandez sau un suedez avut, care în tot timpul drumului nu-şi lăsa o clipă din gură luleaua şi vorbea mereu pe aceeaşi temă:

— Ha, dumneata ofiţir! Şi la mine un frate ofiţir, dar marinar… Marinar şi face slujbă Kronstadt! Dumneata pentru ce mergi Moscova?

— Acolo-mi fac serviciul.

— Ha! Familie este?

— Nu sunt căsătorit, stau cu mătuşa şi cu sora mea.

— Şi la mine un trate ofiţir, marinar, dar familist! Are soţie şi trei copilaş. Ha!

De câte ori făcea „ha!”, parcă se mira de ceva, zâmbea larg, prosteşte, şi sufla des şi zgomotos în pipa lui puturoasă, ca s-o desfunde. Klimov, care se simţea prost, răspundea anevoie la întrebările lui şi-l ura din tot sufletul. Ce bine ar fi – visa Klimov – să-i smulgă din mâini pipa hârâitoare, s-o azvârle cât colo sub canapea, iar pe finlandez să-l izgonească într-un alt vagon.

„Urât neam de oameni mai sunt finlandezii ăştia, şi… grecii, îşi zicea el. Un neam de care nimeni n-are nevoie, care nu-i bun la nimic şi pe deasupra mai e şi urâcios. Ocupă degeaba un loc sub soare! La ce bun?”

Şi gândul la finlandezi şi greci îi stârnea un fel de lehamite în tot trupul lui. Ca să-şi abată atenţia de la ei, ar fi vrut să se gândească la francezi şi italieni, dar amintirea acestor popoare îi aduse – nu se ştie pentru ce – în faţa ochilor numai flaşnetari, femei goale şi tablourile în ulei ce atârnau acasă, deasupra scrinului mătuşii.

Ofiţerul nu se simţea în apele lui. Braţele şi picioarele nu-şi găseau loc pe cuşetă, deşi putea să se întindă în voie; gura îi

era uscată şi lipicioasă, iar capul şi-l simţea învăluit într-o pâclă grea. Gândurile păreau că i se învârtesc nu numai prin cap, dar şi în afara lui, printre cuşetele şi oamenii cuprinşi de întunecimea nopţii. Prin ceaţa deasă din creier, ofiţerul auzea ca prin vis murmur de voci, uruit de roţi, zgomot de uşi trântite. Bătăile clopotelor din gări, fluieratul însoţitorilor şi tropotul mulţimii grăbite se auzeau mai des ca de obicei. Timpul zbura atât de iute, încât părea că trenul se opreşte în staţii la fiece minut şi îndată după asta se aud de afară glasuri metalice:

— Gata poşta?

— Gata!

Lui Klimov i se mai părea că prea des intră în vagon însoţitorul care cercetează termometrul şi că zgomotul trenurilor ce trec în direcţie opusă, precum şi uruitul roţilor peste pod, nu mai contenesc. Zgomotul, fluierăturile, finlandezul, fumul de tutun – toate acestea amestecate cu ameninţări şi cu un şir întreg de chipuri nebuloase, a căror formă şi înfăţişare nu şi-o mai poate aminti un om sănătos, îl apăsau pe Klimov ca un coşmar chinuitor. Covârşit de deznădejde, ridica anevoie capul greu, privea becul în lumina căruia roiau umbre şi pete nedesluşite, voia să ceară apă, dar limba uscată abia de i se-ntorcea în gură, iar puterile aproape că nu-l mai ajutau nici măcar să răspundă la întrebările finlandezului. Se străduia totuşi să-şi găsească un loc cât mai bun şi să adoarmă, dar nu izbutea; finlandezul, dimpotrivă, adormea din când în când, dar apoi se trezea şi începea să vorbească, de fiecare dată cu obişnuitul lui: „ha!”, iar după aceea adormea din nou; picioarele locotenentului, însă, nu-şi găseau loc şi pace, iar în faţa ochilor vedea mereu chipuri ameninţătoare.

La Spirovo coborî pe peron să bea apă. La o masă şedeau oameni şi îmbucau în grabă.

„Cum pot să mănânce?!” îşi zicea Klimov, căutând să se ferească de mirosul de carne prăjită şi să nu privească gurile celor ce mestecau, pentru că şi una, şi alta i se păreau dezgustătoare şi-i făceau greaţă.

O femeie frumoasă vorbea tare cu un ofiţer cu chipiu roşu şi, de câte ori zâmbea, arăta un şirag de dinţi minunat de albi şi de strălucitori; zâmbetul ei, dinţii şi până şi femeia însăşi îi făcură tot atât de rău lui Klimov ca şi pârjoalele şi şunca văzute cu câteva clipe înainte. Nu putea pricepe cum de poate militarul cu chipiul roşu să stea alături de această femeie şi să privească chipul ei zâmbitor, plin de sănătate.

După ce bău apă şi se întoarse în vagon, îl găsi pe finlandez stând pe marginea canapelei şi fumând. Luleaua lui fâsâia şi

lipăia, ca un galoş găurit pe timp de ploaie.

— Ha! se minună el. Ce gară-i asta?

— Nu ştiu! răspunse Klimov, culcându-se şi închise strâns gura ca să nu mai tragă-n piept fumul usturător de pipă.

— Da' la Tver când ajungem?

— Nu ştiu! Iartă-mă, nu pot… să mai vorbesc. Sunt bolnav. Am răcit.

Finlandezul ciocăni de câteva ori cu pipa de marginea ferestrei şi începu să vorbească iar despre fratele său, marinarul. Dar Klimov nu-l mai asculta, ci se gândea cu nesaţ la patul lui moale şi bun de acasă, la carafa cu apă rece, la soră-sa, Katia, care se pricepea atât de minunat să-l culce, să-l liniştească, să-i dea de băut. Iar când în închipuire îi răsări o clipă Pavel, ordonanţa lui, pe care-l văzu trăgându-i din picioare cizmele grele şi punându-i apă proaspătă la căpătâi, un zâmbet îi lumină faţa. I se părea că dacă s-ar culca în patul său şi ar sorbi din apa aceea, coşmarul ce-l chinuia ar face numaidecât loc unui somn adânc şi liniştit.

— Gata poşta? se auzi din depărtare un glas înăbuşit.

— Gata! răspunse o voce groasă chiar sub geamul lor.

Era a doua sau a treia staţie de la Spirovo.

Timpul trecea nespus de iute, în salturi, şi lui Klimov i se părea că bătăile de clopot, fluierăturile şi opririle nu vor mai conteni. Cuprins de deznădejde se-ntoarse cu faţa la perete, îşi prinse capul în mâini şi se gândi iar la Katia şi la Pavel, dar sora şi ordonanţa se amestecară cu alte chipuri învăluite în ceaţă, prinseră a juca pe dinaintea lui şi… pieriră. Răsuflarea lui fierbinte, întoarsă înapoi de speteaza cuşetei, îi dogora faţa, picioarele iar nu-şi găseau locul, iar în spate îl sufla de la geam. Dar oricât de chinuitoare era starea asta, ofiţerul nu mai avea chef să se întoarcă pe partea cealaltă. O moleşeală grea şi apăsătoare puse încetul cu încetul stăpânire pe el şi-i ferecă mădularele.

Când se hotărî în sfârşit să înalţe capul, în vagon era lumină. Călătorii îşi puneau hainele şi se mişcau de colo până colo. Trenul se oprise. Hamalii, cu pestelci albe şi tinichele cu numere, forfoteau în jurul celor sosiţi şi le luau bagajele. Klimov îşi puse mantaua şi ieşi după ceilalţi din vagon, fără să ştie ce face. Mereu i se părea însă că nu el, ci un altul umblă în locul lui şi că odată cu dânsul au ieşit din tren fierbinţeala, setea şi chipurile ameninţătoare care-l chinuiseră toată noaptea. Tot fără să-şi dea seama, îşi luă în primire bagajul şi tocmi un birjar. Omul îi ceru până la Povarskaia o rublă şi douăzeci şi cinci de copeici, dar Klimov nu se tocmi defel şi, fără un cuvânt, se aşeză în sanie, ca un copil cuminte.

Deosebirea dintre numere o mai pricepea el, dar banii îşi pierduseră pentru dânsul orice valoare.

Acasă îi ieşiră înainte mătuşa şi sora lui, Katia, o fată de optsprezece ani. Când le spuse „bună ziua”, Klimov văzu în mâna Katiei un caiet şi un creion şi-şi aminti că fata dă examen de institutoare. Fără să răspundă la întrebările şi urările lor de bun sosit, răsuflând din greu din pricina fierbinţelii, ofiţerul trecu fără niciun rost prin toate încăperile şi, când ajunse la patul său, se trânti cum era pe pernă. Finlandezul, chipiul roşu, doamna cu dinţii sclipitori, mirosul de carne prăjită şi tot felul de pete săltăreţe puseră stăpânire pe închipuirea lui şi nu mai ştiu unde se află şi nu mai auzi glasurile îngrijorate ale celor din jur.

Când îşi veni în fire, se văzu dezbrăcat şi culcat în pat, mai văzu şi carafa cu apă şi pe Pavel, dar toate astea nu-i aduseră nici alinare, nici răcoare, nici mulţumire. Mâinile şi picioarele lui tot nu-şi puteau găsi locul, limba tot i se mai lipea de cerul gurii, iar în urechi îi răsuna mereu fâsâitul lulelei finlandezului… Lângă pat, împingându-l pe Pavel cu spatele său lat, trebăluia doctorul, un bărbat bine clădit, cu barbă neagră.

— Nu-i nimic, tinere! mormăia dânsul. Minunat, minunat… Dă, dă, dă!…

Doctorul îi spunea mereu „tinere”, iar în loc de „da” spunea „dă”, şi în loc de „bun” – „băn”.

— Dă, dă, dă! îi tot dădea el zor. Băn, băn! Minunat, tinere!… Totul e să nu-ţi pierzi curajul!

Vorba lui repezită, faţa sătulă şi acel „tinere” spus cam de sus, îl supărau pe Klimov.

— De ce-mi spui „tinere”? gemu ofiţerul. Ce-i familiarismul ăsta? La dracu’!

Şi se sperie singur de vocea lui, într-atât era de seacă, slabă şi cântătoare. Nici nu puteai s-o recunoşti.

— Minunat, minunat! bombănea înainte doctorul fără să se sinchisească câtuşi de puţin. Lasă, nu te mai supăra!… Dă, dă, dă!

Şi acasă timpul zbura cu aceeaşi iuţeală ameţitoare, ca şi în tren. Lumina de zi din iatac se schimba cât ai clipi cu amurgul înserării. Doctorul părea că nu se mişcă de lângă patul lui şi în fiecare clipă i se auzea obişnuitul „dă, dă, dă”. Prin iatac se perindau un şir întreg de chipuri: Pavel, finlandezul, căpitanul Iaroşevici, sergentul-major Maximenko, chipiul roşu, doamna cu dinţii sclipitori, doctorul, şi toţi vorbeau, dădeau din mâini, fumau, mâncau. Într-o zi, încă pe lumină, Klimov îl văzu chiar pe preotul regimentului, părintele Alexandr; avea patrafirul pe el şi o carte de rugăciuni în mână şi se ţinea chiar lângă patul

său, bolborosind ceva, cu un aer atât de preocupat, cum nu-l mai văzuse niciodată. În clipa aceea locotenentul îşi aminti că părintele Alexandr îi poreclise în glumă pe toţi ofiţerii catolici „leşi” şi, ca să-l înveselească puţin, strigă:

— Părinte, leahul Iaroşevici a zbughit-o leşeşte!…

Dar părintele Alexandr, de obicei vesel şi bun de glumă, nu râse, ci se încruntă şi mai tare şi făcu semnul crucii deasupra lui. În noaptea aceea, două umbre se strecurau mereu în odaie. Erau mătuşa şi sora. Umbra surorii se lăsa în genunchi şi se ruga făcând mătănii în faţa icoanei, iar pe perete, o altă umbră, cenuşie, se închina şi ea, astfel că în odaie se rugau dintr-odată două umbre. Deşi stăruia întruna mirosul de carne prăjită şi de pipă, Klimov simţi o clipă miros pătrunzător de tămâie. Atunci începu să se foiască, pentru că-l apucase greaţa, şi strigă:

— Tămâie! Luaţi tămâia de aici!

Dar nimeni nu-i răspunse; de undeva de alături venea o cântare stinsă, de preoţi, şi se auzeau paşi alergând pe scară.

Când se trezi din toropeală, în odaie nu era ţipenie de om. Soarele dimineţii pătrundea în iatac prin perdeaua lăsată şi raza lui tremurătoare, subţire şi mlădie ca un tăiş de pumnal, căzuse jucăuşă pe carafa cu apă. Afară se auzea uruitul roţilor pe caldarâm; aşadar, zăpada se topise. Locotenentul se uită la raza de soare, la lucrurile binecunoscute din jur, la uşă şi… începu să râdă. Pieptul şi pântecele îi tresăltară de acest râs, plăcut, fericit, gâdilitor. Toată făptura lui, din cap până-n picioare, era stăpânită de acea fericire nemărginită, de acea bucurie a vieţii, pe care probabil că o simţise cel dintâi om care a fost creat pe pământ, când a dat cu ochii de lumea din jur. Klimov dori din toată inima să vadă mişcare, oameni, să audă vorbă! Trupul lui zăcea neputincios ca o scândură; doar mâinile i se mişcau. El însă abia de-şi dădea seama de asta, ocupat cum era să privească mărunţişurile din jur; se bucura de răsuflarea şi de râsul lui, se bucura de carafă, de tavan, de raza soarelui şi de şnurul de la perdea. Universul, deocamdată restrâns, care se reducea la iatacul lui, i se părea neasemuit de frumos, măreţ şi plin de minunăţii. Când veni doctorul, Klimov se gândi că medicina e o ştiinţă minunată, că doctorul e şi el drăguţ şi simpatic, şi că oamenii în general sunt buni şi vrednici de luare-aminte.

— Dă, dă, dă… turui doctorul. Minunat, minunat! Iată-ne bine, sănătos!… Băn, băn!

Locotenentul îl ascultă şi râse fericit. Apoi îşi aminti de finlandez, de doamna cu dinţii sclipitori, de şuncă, şi-i veni pofta să fumeze şi să mănânce.

— Porunceşte, doctore, să mi se dea o coajă de pâine neagră cu sare şi… şi sardele.

Dar doctorul îi spuse că nu se poate, iar Pavel nu-i ascultă ordinul şi nu-i aduse pâinea cerută. Atunci locotenentul simţi că nu poate să îndure una ca asta şi începu să plângă ca un copil răsfăţat.

— Puişorul! râse doctorul. Mămico, papă-ă!

Klimov râse şi el, iar după plecarea doctorului adormi tun. Apoi se trezi cu aceeaşi veselie şi bucurie de a trăi. La căpătâiul lui şedea mătuşa.

— A, mătuşica! zise el plin de voie bună. Ce-am avut?

— Tifos exantematic.

— Aha! Acum însă sunt bine. Chiar foarte bine! Katia unde-i?

— Nu-i acasă! Pesemne s-o fi dus undeva de la examen.

Şi după ce o spuse, bătrâna se aplecă mult deasupra ciorapului la care împletea. Buzele începură să-i tremure, îşi întoarse faţa şi deodată izbucni în hohote de plâns. În marea ei deznădejde, uită de opreliştea doctorului şi spuse:

— O, Katia, Katia! Nu mai este îngerul nostru, s-a dus!

Ciorapul îi lunecă la pământ, bătrâna se aplecă să-l ridice şi atunci îi căzu boneta. Klimov se uită la părul ei alb, nu pricepu nimic, dar îl cuprinse deodată spaima pentru Katia şi o întrebă:

— Dar unde-i? Vorbeşte, mătuşă!

Bătrâna care între timp uitase de Klimov şi nu se gândea decât la durerea ei, zise:

— A luat boala de la tine şi… şi a murit. Alaltăieri am îngropat-o.

Vestea asta groaznică şi neaşteptată pătrunse pe de-a-ntregul în conştiinţa lui Klimov, dar oricât de înspăimântătoare şi de izbitoare ar fi fost, nu era în stare să doboare bucuria animalică de a trăi, ce umplea sufletul locotenentului pornit pe calea însănătoşirii. El plânse, râse şi curând după aceea începu să se certe cu toţi pentru că nu-i dădeau de mâncare.

…Doar peste o săptămână, când îşi puse cu chiu cu vai halatul şi, sprijinit de Pavel, se apropie de fereastră, privi cerul mohorât de primăvară şi ascultă zgomotul supărător stârnit de şinele vechi pe care oamenii le cărau în apropiere, inima lui se strânse deodată de durere; începu să plângă, sprijinindu-şi fruntea de giurgiuveaua ferestrei.

— Cât sunt de nenorocit, bâigui el. O, Doamne, cât de nenorocit sunt!

Şi bucuria lăsă loc urâtului de fiecare zi şi durerii de pe urma unei pierderi cu neputinţă de înlocuit.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 80, 23 martie, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat – cu modificări – în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888 şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale acestei culegeri (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1890-1899). A fost inclusă fără modificări în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

În culegere au fost înlocuite sau șterse unele cuvinte și modificată convorbirea dintre tânărul ofițer și mătușa lui.

De-ale vieţii valuri

Lev Ivanovici Popov, un om nervos, nenorocit în serviciu şi în viaţa de familie, trase înspre el abacul şi se apucă iar de socotit. Cu o lună înainte, cumpărase de la biroul băncii lui Koşker un titlu de împrumut, câştigător, seria I-a, cu obligaţia de a achita costul lui în rate lunare, şi acum socotea cât va trebui să plătească în răstimpul cuvenit şi când o să se simtă, în sfârşit, deplin stăpân pe acest titlu.

— Costul titlului – după cursul de azi – e de 246 de ruble, socotea Popov. Am dat 10 ruble aconto, deci au mai rămas 236. Bu-un!… La suma asta trebuie să adaug dobânda pe o lună, în valoare de 7% anual şi 1/4% comision, apoi impozitul de stat, cheltuielile de trimitere prin poştă a chitanţei 21 copeici, asigurarea titlului 1 rublă şi 10 copeici, tranzitul 1 rublă şi 22 copeici, elevatorul 74 copeici, daunele 18 copeici…

Pe patul de după paravan, zăcea nevasta lui Popov, Sofia Savvişna, venită de la Mţensk, ca să-i ceară soţului să-i vizeze buletinul de identitate. Pe drum însă răcise, făcuse un abces la măsea şi acum se chinuia îngrozitor.

Cu un etaj mai sus, chiar deasupra lui Popov, un bărbat cât se poate de energic, elev de conservator pesemne, învăţa să cânte la pian rapsodia lui Liszt, cu atâta sârguinţă, de parcă ar fi umblat pe acoperişul casei un tren de marfă. În apartamentul din dreapta un student în medicină se pregătea de examen: umbla dintr-un colţ în altul al odăii şi tocea cu voce groasă de seminarist:

— Catarul cronic al stomacului e boala de care suferă de asemenea beţivii, oamenii lacomi şi în general toţi aceia care fac excese…

În odaie stăruia un miros înăbuşitor de cuişoare, creozot, iod, acid fenic şi alte leacuri rău mirositoare, folosite de Sofia Savvişna pentru potolirea durerii de măsele.

— Bu-un! socotea înainte Popov. — Dacă adăugăm la 236 ruble încă 14 ruble 81 copeici, îmi rămân pentru luna asta 250

ruble 81 copeici. Dacă mai plătesc în martie 5 ruble, o să-mi rămână 240 ruble 81 copeici. Bu-un! Acum dacă mai socotim pentru o lună înainte 7% anual şi 1/4% comision…

— Aoleo! gemu nevasta. Ajutor, Lev Ivanici! Mo-or!

— Ce pot să-ţi fac eu, mamă dragă? Ce-s eu, doctor?… 1/4% comision, 1/5% curtaj, 1 rublă 22 copeici pentru cabotaj, 74 copeici tranzit…

— N-ai pic de inimă! izbucni în plâns Sofia Savvişna, scoţându-şi de după paravan obrazul umflat. Niciodată nu ţi-a fost milă de mine! Călăule! Ascultă odată când îţi vorbesc! Mârlane!

— Şi cum ziceam: 1/4% comision… 74 copeici tranzit, 18 copeici elevator, 32 copeici ambalaj, – adică 17 ruble şi 12 copeici în total.

— Catttarul crrronic al stomacului, tocea studentul, plimbându-se întruna din colţ în colţ, este boala de care suferă de asemenea beţivii, oamenii lacomi…

Popov scutură abacul, scutură şi din cap, atât se simţea de aiurit, şi începu iar să socotească. Mai trecu încă un ceas, dar Popov şedea în acelaşi loc, se holba buimac la chitanţă şi bolborosea:

— Vasăzică în aprilie 1896, o să-mi rămână de plată 228 ruble 67 copeici… Bu-un! În septembrie mai dau 5 ruble şi-mi rămân 223 ruble 67 copeici. Bu-un! Dacă adăugăm pentru o lună înainte cele 7 anual, 1/4% comision…

— Barbarule! Dă-mi amoniacul! chiţăi Sofia Savvişna. Tiran! Ucigaş!

— Cattarul crronic al stomacului e boala de care suferă de asemenea acei bolnavi de ficat…

Popov îi dădu nevestei amoniacul şi urmă:

— 1/4% comision, 74 copeici tranzit, cheltuieli de toleranţă 18 copeici, daune 32 copeici…

Deasupra capului său, muzica ce încetase pentru câteva clipe izbucni deodată cu atâta înverşunare, încât unul dintre arcurile canapelei pe care zăcea Sofia Savvişna începu să zbârnâie. Popov se uită buimac spre tavan şi începu să socotească iarăşi, din august 1896. Privea hârtiile din faţă şi abacul, dar în locul lor vedea un fel de vălurele ca acelea ce încreţesc de obicei faţa mării; toate-i jucau pe dinaintea ochilor, gândurile se învălmăşeau, gura îi era uscată iar fruntea brobonită de sudoare rece, dar era hotărât să nu se ridice de la masă până n-o să limpezească cu desăvârşire îndatoririle sale băneşti faţă de biroul băncii lui Koşker.

— Aoleu! se văicărea Sofia Savvişna. Îmi crapă falca dreaptă! Maică Precistă! Va-a-ai! Nu mai pot! Şi dumnealui, satana, ce-i pasă? Pot să şi mor, că nu-l priveşte! Nenorocita de

mine, martiră! M-am măritat c-un bolovan, vai de sufletul meu!

— Dar bine, ce pot eu să-ţi fac? Vasăzică în februarie 1903, o să datorez numai 208 ruble şi 7 copeici. Bu-un! Acum, dacă punem cei 7 anual şi 1/4% comision şi 74 copeici curtaj…

— Cattarul crronic al stomacului e o boală de care suferă şi cei bolnavi de piept…

— Soţ eşti tu? Tată de copii? Aş! Un tiran şi un călău! Dă-mi repede măcar cuişoarele, stană de piatră!

— Ptiu! 1/4% comision… adică… ce tot spun? Dacă scădem venitul încasat pe cupoane şi punem cei 7 anual pentru o lună înainte, 1/4% comision…

— Cattarul crronic al stomacului e o boală de care suferă şi cei bolnavi de piept…

Peste vreo trei ceasuri, Popov încheie în sfârşit socotelile. Ieşea că pe tot timpul până la achitarea datoriei, va trebui să plătească băncii Koşker 1347821 ruble şi 92 copeici şi că scăzând de aici câştigul de două sute de mii, tot îi rămâne o pagubă de peste un milion. Când văzu asemenea cifre, Lev Ivanovici se ridică încet de pe scaun şi simţi că îngheaţă… Pe faţă i se zugrăvi deodată o asemenea spaimă, uimire şi buimăceală, de parcă cineva ar fi tras un foc de armă chiar la urechea lui. În aceeaşi clipă, pianistului de sus i se alătură un tovarăş şi amândoi izbiră cu multă înfocare clapele şi-i dădură drumul la patru mâini, cu rapsodia lui Liszt. Studentul în medicină îşi iuţi şi el paşii, îşi drese vocea şi tună:

— Cattarul crronic al stomacului e o boală de care suferă de asemenea beţivii, oamenii lacomi…

Sofia Savvişna scoase un ţipăt răsunător, azvârli cât colo o pernă şi începu să dea năprasnic din picioare… Durerea, se vede, îşi lua abia acum avânt…

Popov îşi şterse sudoarea rece de pe frunte, se aşeză din nou la masă, scutură iar abacul şi zise:

— Trebuie să controlez… S-ar putea să fi greşit pe undeva!…

Şi luând chitanţa, începu iar să socotească:

— Vasăzică titlul mă costă la preţ oficial 246 ruble… Am dat aconto 10 ruble, deci au rămas 236.

Dar în urechi îi răsuna mereu:

— Bum, bum, bum…

Apoi începu să audă focuri de armă, şuierături, pocnete de bici, urlete de lei şi leoparzi…

— Vasăzică au mai rămas 236! strigă Popov, căutând să acopere toată această harababură. În iunie mai plătesc 5 ruble! Ei, drăcia dracului! 5 ruble am zis! Naiba să vă ia pe toţi!

Dare-ar muţenia-n voi să dea! 5 ruble! *Vive la France*![16]. Trăiască Déroulède!

Dimineaţa îl duseră la spital.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 13, 28 martie, 1887. Semnată: A. Cehonte. Cu mici modificări a intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887. A fost modificată pentru includerea ei în culegerea de „Opere” din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includere în culegerea de „Opere”, a fost schimbată forma umoristică în care sunt prezentate socotelile lui Popov şi au fost înlocuite pe ici, pe colo, unele cuvinte. Numele proprietarului biroului a fost schimbat din Singer în Koşker.

Sfârşitul nuvelei din revistă e altul:

„[… durerea se vede, îşi lua abia acum avânt]. Popov se uită repede şi cercetător pe masă, de parcă ar fi căutat revolverul, scotoci grăbit prin sertare, în scrin, şi negăsind nimic, se închină, îşi făcu vânt şi se izbi din fugă cu capul de zid…

Peste o clipă era mort”.

Déroulède – politician burghez şi poet.

În Săptămâna patimilor

— Acum du-te, că au început să bată clopotele! Şi vezi de stai frumos în biserică, altfel te pedepseşte Dumnezeu!

Mama îmi pune repede în palmă câţiva bănuţi de aramă şi, uitând cu desăvârşire de mine, se repede în bucătărie cu fierul de călcat, care se răcise. Eu ştiu foarte bine că după spovedanie n-o să capăt nici de mâncare, nici de băut, şi de aceea, înainte de a ieşi de acasă, înfulec – mai mult în silă – un codru de pâine albă şi beau două pahare de apă. Afară e o adevărată primăvară. Caldarâmul e acoperit cu un fel de pastă cenuşie, pe care încep să se deseneze cărăruile de mâine; acoperişurile şi trotuarele sunt uscate; pe lângă garduri, de sub iarba ofilită din vara trecută, străbat fire gingaşe de verdeaţă proaspătă. Prin şanţuri curg clipocind pâraie vesele de apă murdară şi înspumată, în care se scaldă, fără pic de scârbă, razele soarelui. O sumedenie de ţăndări, fire de pai şi coji de ouă plutesc cu repeziciune pe apă, se-nvârtesc şi se agaţă de spuma murdară. Încotro plutesc aceste ţăndări? S-ar putea ca din şanţ să ajungă în râu, din râu în mare, din mare în ocean… Caut să-mi închipui drumul lung şi primejdios pe care-l urmează, dar închipuirea mea se curmă înainte de a ajunge până la mare.

Pe lângă mine trece un birjar. El îşi îndeamnă caii plescăind din buzele ţuguiate, smuceşte hăţurile şi nu vede că la spatele birjei s-au agăţat doi mici derbedei. Straşnic m-aş mai agăţa şi eu, alături de ei, dar îmi amintesc numaidecât că mă duc la spovedanie şi cei doi băieţi din spatele birjei îmi par deodată doi păcătoşi fără seamăn.

„La judecata de apoi o să fie întrebaţi de ce şi-au făcut de cap şi l-au păcălit pe bietul birjar? îmi zic eu. Dânşii o să caute să se dezvinovăţească, dar dracii o să-i înşface şi o să-i târască în focul veşnic. Totuşi, dacă o să-şi asculte părinţii, dacă o să le dea cerşetorilor câte un bănuţ sau câte un covrig, Dumnezeu o să se îmbuneze şi o să-i lase şi pe ei în rai”.

Pridvorul bisericii e uscat şi scăldat în raze de soare. Nici ţipenie de om! Deschid sfios uşa şi intru în biserică. Penumbra de aici îmi pare mai întunecoasă şi mai mohorâtă ca oricând şi mă copleşeşte deodată gândul că sunt un păcătos şi un nimic. Mai întâi de toate îmi sare în ochi o cruce mare pe care e răstignit mântuitorul, iar de o parte şi de alta a crucii, stau Maica Domnului şi Ioan Teologul. Candelabrele şi sfeşnicele sunt îmbrăcate în negru, luminiţele candelelor pâlpâie sfios, iar razele soarelui parcă şi-au pus anume în gând să ocolească ferestrele bisericii. Precista şi ucenicul iubit al lui Hrist, amândoi înfăţişaţi în profil, privesc muţi chinurile îngrozitoare ale răstignitului şi nu mă bagă de seamă, iar eu mă simt de prisos şi străin pe lângă ei, pe care nu-i pot ajuta nici cu vorba, nici cu fapta, şi mai simt că sunt un băiat rău şi fără minte, care se ţine numai de şotii, vorbeşte urât şi pârăşte. Apoi îmi amintesc de toţi oamenii pe care-i cunosc şi toţi îmi apar mici la suflet, proşti, răi şi neputincioşi de a uşura măcar cât de cât marea durere ce o am acum în faţa ochilor; întunericul din biserică se înteţeşte, se face din ce în ce mai mohorât, iar Precista şi Ioan Teologul sunt atât de singuratici!

La măsuţa cu lumânări stă Prokofi Ignatici, un soldat bătrân lăsat la vatră şi care e acum ajutor de ţârcovnic. Cu sprâncenele uşor înălţate, el lămureşte în şoaptă o bătrână, mângâindu-şi în vremea asta barba:

— Utrenia o face părintele în seara asta, numaidecât după ce sfârşeşte cu vecernia. Iar mâine dimineaţă, după şapte, batem clopotele pentru „ceasuri”. Ai priceput? Pe la şapte dimineaţa!

Între cele două coloane groase, ce despart colţul preasfintei mucenice Varvara, stau aşteptându-şi rândul lângă paravan cei ce urmează a se spovedi… Printre ei e şi Mitka, un băiat zdrenţăros, tuns urât, cu urechi clăpăuge şi cu ochii mici şi foarte răi. E fiul Nastasiei, o văduvă ce umblă cu ziua pe la oameni, mare bătăuş şi tâlhar: fură mere de pe tarabele precupeţelor, iar mie mi-a luat în nenumărate rânduri arşicele. Mitka îmi aruncă o căutătură duşmănoasă şi – după câte înţeleg eu – se bucură cu răutate că mi-a luat-o înainte le spovedanie. Simt că sufletul mi se umple de o mânie clocotitoare şi caut să nu mă uit la el, dar undeva, în adânc, mi-e ciudă că nemernicul acela o să fie uite-acuşi iertat de păcate.

În faţa lui Mitka stă o doamnă frumoasă, minunat îmbrăcată, cu o pălărie cu pană albă. Se vede cât de colo că e nespus de tulburată şi aşteaptă cu încordare; unul dintre obraji îi e roşu ca focul din pricina aşteptării înfrigurate.

Trec cinci minute, zece… De după despărţitură iese un tânăr bine îmbrăcat, cu un gât lung şi subţire. În picioare poartă galoşi. Privindu-l, încep şi eu numaidecât să visez că după ce o

să mă fac mare, o să-mi cumpăr şi eu galoşi ca ai lui. O să-mi cumpăr neapărat! Doamna cea frumoasă tresare şi intră după paravan: i-a venit rândul.

Prin crăpătura dintre cele două jumătăţi ale paravanului, se vede bine cum se apropie de analoghion şi se-nchină adânc, până la pământ, apoi se ridică şi, fără să se uite la preot, rămâne în aşteptare, cu capul plecat. Preotul stă cu spatele spre paravan şi de aceea nu-i văd decât părul alb, uşor încreţit, lanţul de care-i atârnă crucea de pe piept, şi spatele lat. Faţa nu i-o văd… Preotul oftează şi, fără să se uite la femeie, vorbeşte repede, clătinând din cap, într-o şoaptă când mai tare, când slabă, ca un murmur. Femeia îl ascultă smerită, vinovată, şi-i răspunde blând, cu ochii în pământ.

„Cu ce o fi păcătuit? mă întreb eu, uitându-mă cu evlavie la chipul ei dulce şi frumos. Doamne, iartă-i greşelile! Dă-i fericire, Doamne!”

Apoi preotul îi acoperă capul cu patrafirul.

— Şi eu, nevrednicul preot şi duhovnic, i se aude glasul, cu puterea ce îmi este dată, te iert şi te dezleg de toate păcatele…

Femeia face iar o închinăciune adâncă până la pământ, sărută crucea şi iese de după paravan. Amândoi obrajii îi sunt aprinşi, dar chipul ei e liniştit, senin şi vesel.

„Acum trebuie să fie fericită, îmi zic eu, privind când la dânsa, când la preotul ce a dezlegat-o de păcate. Dar cât de fericit trebuie să fie omul care are dreptul de a ierta!”

E rândul lui Mitka, dar în mine clocoteşte iar ura împotriva acestui derbedeu şi dorinţa de a trece după paravan înaintea lui, de a fi primul… Dar Mitka prinde mişcarea şi mă loveşte cu lumânarea-n cap; eu îi răspund aşijderea şi timp de câteva clipe se aud gâfâieli şi zgomot uşor de lumânări frânte… Ne despart credincioşii. Duşmanul meu se apropie sfios de analoghion, se închină adânc, fără să îndoaie genunchii, dar ce se întâmplă mai departe, asta n-o mai văd. La gândul că după Mitka vin eu, toate mi se tulbură înaintea ochilor şi lucrurile se învălmăşesc parcă, se suprapun. Urechile clăpăuge ale lui Mitka cresc şi se contopesc cu ceafa-i întunecată, preotul se clatină, iar podeaua parcă ar fi toată numai vălurele.

Se aude iar glasul părintelui:

— Şi eu, nevrednicul preot şi duhovnic…

Acum păşesc eu spre paravan… Nu simt podeaua de sub mine… parcă aş pluti. Iată-mă lângă analoghionul care-mi trece de cap. O clipă văd înaintea mea faţa ostenită şi nepăsătoare a preotului, dar mai târziu nu-i zăresc decât mâneca şi căptuşeala ei albastră, crucea şi un colţ din analoghion. Simt că preotul e aici, lângă mine, în nări îmi pătrunde mirosul odăjdiilor lui, îi aud glasul sever şi obrazul

începe să-mi ardă… De tulburat ce sunt, nu aud multe din câte-mi spune, dar la toate întrebările lui, răspund cu inima deschisă; glasul parcă n-ar fi al meu, ci al unui străin… Prin minte-mi trec Precista şi Ioan Teologul, Mântuitorul răstignit pe cruce, mama, şi-mi vine să plâng şi să cer iertare.

— Cum te cheamă? întreabă preotul, acoperindu-mi capul cu patrafirul moale.

Mă simt atât de uşor cu sufletul plin de bucurie.

Nu mai am niciun păcat. Sunt sfânt şi aş putea să intru şi în rai! Mi se pare chiar că miros la fel ca rasa preotului… Ies de după paravan şi mă duc la diacon să mă înscrie pe catastif, tot mirosindu-mi pe drum mânecile. Penumbra ce domneşte în biserică nu-mi mai pare atât de mohorâtă, iar când dau cu ochii de Mitka, îl privesc cu nepăsare, fără ură.

— Cum îţi zice? mă întreabă diaconul.

— Fedea.

— Dar numele patronimic?

— Nu ştiu.

— Cum îi zice lui taică-tu?

— Ivan Petrovici.

— Da' numele de familie?

Tac.

— Câţi ani ai?

— Merg pe nouă.

Mă-ntorc acasă şi, ca să nu văd cum cinează ceilalţi, mă vâr în pat, închid ochii şi visez ce bine ar fi să îndur suferinţă multă de la vreun Irod[17] sau Dioscor[18], să trăiesc în pustiu şi-aidoma lui Serafim bătrânul, se hrănesc cu mâna mea urşii, să locuiesc într-o chiliuţă de pustnic, să mănânc numai anafura, să-mi împart averea celor săraci şi să mă duc pe jos la Kiev… Aud cum se pune masa în sufragerie; curând toţi ceilalţi o să cineze şi o să mănânce salată orientală, piroşti cu varză şi şalău prăjit. Doamne ce foame mi-e! Sunt gata să îndur orice chinuri, să trăiesc în pustiu fără mamă, să hrănesc urşii cu mâna mea, dar mai întâi aş vrea să mănânc măcar una dintre piroştile acelea cu varză!

— Doamne, mântuieşte-mă pe mine, păcătosul! mă rog eu, trăgându-mi plapuma peste cap. Înger păzitor, apără-mă de necuratul!

A doua zi, joi, mă trezesc cu sufletul curat şi senin ca o zi frumoasă de primăvară. Mă îndrept spre biserică voios şi neşovăitor, pentru că azi mă împărtăşesc şi pentru că am o preafrumoasă cămaşă de mătase, făcută dintr-o rochie rămasă de la bunica. În biserică toate mi se par pline de veselie, de fericire… primăvăratice! Chipurile Precistei şi a lui Ioan Teologul nu mai sunt atât de îndurerate ca în ajun; iar feţele

celor ce se-mpărtăşesc sunt luminate de nădejde, de parcă tot ce-a fost e de mult uitat şi iertat… Mitka e şi el îmbrăcat şi pieptănat ca de sărbătoare. Mă uit plin de voie bună la urechile lui clăpăuge, şi, ca să-i arăt că nu am nimic împotriva lui, îi zic:

— Azi eşti frumuşel! Dacă nu ţi-ar sta părul măciucă şi dacă n-ai fi aşa de sărăcăcios îmbrăcat, toată lumea ar zice că maică-ta nu-i spălătoreasă, ci boieroaică! Să vii de Paşti la mine, să jucăm arşice.

Mitka mă priveşte neîncrezător şi mă ameninţă pe ascuns cu pumnul.

Doamna din ajun îmi pare nespus de frumoasă. Are o rochie albastră ca cerul şi o broşă strălucitoare, în chip de potcoavă. Mă uit la ea plin de încântare şi-mi spun că după ce o să mă fac mare, o să mă însor neapărat cu o fată tot atât de frumoasă. Dar numaidecât îmi aduc aminte că e ruşine să te însori şi nu mă mai gândesc la asta, ci mă duc în strană, unde dascălul a şi început să citească ceasurile.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", Nr. 87, din 30 martie, 1887, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A fost modificată pentru includerea ei în culegerea de „Opere, din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includerea ei în culegerea de „Opere", textul a fost modificat din punct de vedere stilistic şi scurtat destul de simţitor.

Convorbirea dintre diacon şi copil la redacţia gazetei lipsea. În locul ei era: „Curând începe vecernia, iar îndată după ea – utrenia. Tatăl meu, mare iubitor de cântări bisericeşti, stă în strană, îmbrăcat cu o scurtă suedeză şi cizme înalte; împreună cu el, stau câţiva flăcăi de la fabrica de tutun, veniţi să se grijească, câţiva băieţi şi eu şi cântăm cu toţii. Dascălul Averki, bătrân de-i tremură capul, ameninţă cu mâna şi bombăne, zicând că-i prea mare înghesuială".

Taina

În prima zi de Paşti, seara, consilierul de stat Navaghin sentoarse acasă după vizitele făcute, luă din antreu foaia de hârtie cu iscăliturile celor ce trecuseră în timpul zilei pe la dânsul şi intră în birou. După ce-şi scoase haina şi bău un pahar de sifon, se aşeză frumos pe canapea şi se apucă să citească semnăturile vizitatorilor. Dar când ajunse cu privirea pe la mijlocul şiragului lung de iscălituri, Navaghin tresări, scoase un strigăt uşor şi pocni din degete, în timp ce pe faţă i se întipări cea mai adâncă uimire.

— Iar! făcu el, plesnindu-şi genunchiul cu palma. Bine, dar e nemaipomenit! Iar! Iar s-a iscălit acest… Fediukov… dracu' ştie cine o fi el… Fediukov!

Printre zecile de semnături de pe foaie, era şi semnătura unui anume Fediukov. Dar cine era Fediukov ăsta, Navaghin habar n-avea. Răscoli în minte toate cunoştinţele, rudele şi subalternii, îşi aminti de trecutul lui îndepărtat, dar nu găsi niciun nume cât de cât asemănător cu Fediukov. Şi mai ciudat era însă faptul că acest necunoscut se iscălea regulat în ultimii treisprezece ani, la fiecare Crăciun şi Paşte, pe lista lui Navaghin. Cine era, de unde şi cum arăta, asta n-o ştia nici Navaghin, nici soţia şi nici feciorul lui.

— Nemaipomenit! se minuna consilierul, umblând de colo până colo prin birou. Ciudat şi de neînţeles! Ceva cu totul cabalistic! Să vină feciorul! strigă el. Al dracului de ciudat! Şi totuşi o să aflu cine-i! Ia ascultă, Grigori, îi spuse apoi feciorului, care tocmai intrase pe uşă. Ştii că Fediukov s-a iscălit din nou pe foaia mea? L-ai văzut?

— Nu, să trăiţi…

— Cum se poate? Îţi spun doar că s-a iscălit! Vasăzică a fost în antreu la noi. A fost ori ba?

— N-a fost, să trăiţi!

— Cum a putut să se iscălească dacă n-a fost?

— N-am cum să ştiu!

— Dar cine vrei să ştie? Stai în antreu şi caşti gura la ce nu trebuie! Ia, aminteşte-ţi! Poate tot a intrat vreun necunoscut la noi! Haide, gândeşte-te bine!

— Nu, Excelenţă! N-a intrat nimeni pe care să nu-l cunosc! Au fost funcţionari de-ai noştri, a venit doamna baroană la coniţa, au trecut preoţii cu sfânta cruce, dar altcineva n-a mai fost…

— Atunci cum? Ce-i, fantomă?

— N-am cum să ştiu, Excelenţă; dar pot să vă spun că niciun Fediukov n-a fost pe la noi. Pun şi mâna pe cruce, dacă nu credeţi…

— Foarte ciudat! De neînţeles! Ne-mai-po-me-nit! făcu Navaghin dus pe gânduri. Bine, dar la urma urmei e şi caraghios! Omul se iscăleşte de treisprezece ani şi tu nu eşti în stare să afli cine e?! Poate-i o glumă? Poate că vreunul dintre funcţionarii mei, odată cu numele lui scrie şi „Fediukov”, numai aşa, că-i arde de glumă?

Şi Navaghin începu să cerceteze cu de-amănuntul iscălitura lui Fediukov.

Era lăbărţată, avântată, cu tot soiul de întortocheri şi înfloriturі, cum se scria altădată, şi nu semăna nici pe departe cu vreuna dintre celelalte iscălituri; era dedesubtul celeia a lui Şciukin, secretar gubernial, om slab de înger, care se temea şi de umbra lui şi care mai degrabă ar fi murit de groază, decât să-şi fi îngăduit o astfel de glumă îndrăzneaţă!

— Iar s-a iscălit Fediukov ăsta misterios, spuse Navaghin intrând la nevastă-sa. Şi iar nu pot să aflu cu niciun preţ cine e!

Madame Navaghina însă era „spiritistă” şi, ca atare, tălmăcea foarte simplu toate întâmplările înţelese sau neînţelese din lumea asta.

— Nu-i nimic de mirare, îi răspunse dânsa. Tu nu crezi, dar eu am spus întotdeauna şi spun şi acum că în natură se-ntâmplă foarte multe lucruri supranaturale, pe care mintea noastră neputincioasă nu va putea să le priceapă nicicând! Eu una sunt încredinţată că Fediukov e un spirit care are simpatie pentru tine… în locul tău, l-aş chema neapărat şi l-aş întreba ce vrea.

— Fleacuri, prostii!

Navaghin era un om fără prejudecăţi! Dar întâmplarea care-i stăpânea mintea era atât de misterioasă că, vrând-nevrând, îi veniră în cap te miri ce drăcovenii. Toată seara se gândi fără să vrea că acest incognito Fediukov e sufletul vreunui slujbaş mort de mult, pe care l-ar fi dat afară strămoşii lui Navaghin şi care acum se răzbună; sau poate o fi ruda vreunui funcţionar gonit din slujbă de însuşi Navaghin, sau a vreunei fete ademenite de el…

Toată noaptea, Navaghin visă un slujbaş bătrân şi slab, cu uniforma roasă, cu faţa gălbejită, părul vâlvoi şi ochi ca de plumb… Slujbaşul îi vorbea întruna cu un glas ca din mormânt şi-l ameninţa cu degetul său osos.

Navaghin fu cât p-aci să facă congestie cerebrală. Timp de două săptămâni umblă tăcut şi mohorât, cufundat în gânduri. În cele din urmă, biruindu-şi mândria lui de sceptic, intră într-o zi la nevastă-sa şi-i spuse cu glas înăbuşit:

— Zina, cheamă-l pe Fediukov!

Spiritista se bucură nespus, porunci să i se aducă foaia de carton şi farfurioara, îl aşeză pe Navaghin alături de dânsa şi începu să oficieze. Fediukov nu se lăsă aşteptat…

— Ce vrei de la mine? îl întrebă Navaghin.

— Căieşte-te!… răspunse farfurioara.

— Cine a fost aici, pe pământ?

— Un suflet rătăcit…

— Ai văzut? îi şopti nevasta. Şi tu, care nu credeai!

Navaghin stătu îndelung de vorbă cu Fediukov, apoi îl chemă pe Napoleon, pe Hannibal, pe Askocenski, pe mătuşă-sa Klavdia Zaharovna. Şi toţi îi dădură răspunsuri scurte, dar pătrunse de un înţeles adânc. După ce-şi pierdu vreo patru ceasuri cu farfurioara, se culcă şi adormi liniştit şi mulţumit că făcuse cunoştinţă cu o lume nouă şi tainică. De atunci, nu era zi de la Dumnezeu să nu facă spiritism, iar la instituţie îi lămurea pe funcţionarii săi că în lume se întâmplă foarte multe lucruri supranaturale, uimitoare, şi că învăţaţii noştri ar fi trebuit să ia de mult în seamă toate astea. Hipnotismul, mediumismul, bishopismul, spiritismul, a patra dimensiune şi alte aiureli de acelaşi soi puseră atât de temeinic stăpânire pe dânsul, încât zile întregi, spre marea mulţumire a consoartei sale, Navaghin citea cărţi de spiritism, îşi făcea de lucru cu farfurioara şi cu măsuţa sau tălmăcea fenomene supranaturale. După pilda lui Navaghin, se apucară de spiritism toţi subalternii lui şi cu atâta zel, încât un slujbaş bătrân se ţicni de-a binelea şi trimise într-o zi prin curier, următoarea telegramă: „În iad, birou afaceri stat. Simt că mă prefac duh necurat. Ce-i de făcut? Răspuns plătit. Vasili Krinolinski”.

După ce citi mai multe sute de broşuri spiritiste, Navaghin simţi o mare dorinţă să scrie şi el ceva. Cinci luni de zile stătu să compună şi în cele din urmă scrise o expunere cât toate zilele, intitulată „Şi părerea mea”. După ce isprăvi, se hotărî s-o trimită revistei de spiritism.

Ziua sorocită trimiterii articolului a rămas adânc întipărită în mintea lui. Navaghin îşi aduce aminte că în birou se afla tocmai secretarul, care copiase pe curat articolul, şi dascălul bisericii din oraş, chemat anume de Navaghin. Chipul lui

Navaghin strălucea de bucurie. Cu ochii plini de dragoste se uită la „copilul” plăsmuit de el, îl pipăi între degete ca să vadă cât e de gros, zâmbi fericit şi-i spuse secretarului:

— Cred c-ar trebui să-l trimitem recomandat, Filip Sergheici! E mai sigur aşa… Apoi îşi înălţă ochii la dascăl şi zise: Pe dumneata, stimabile, te-am chemat, uite pentru ce: băiatul meu mai mic intră la liceu şi am nevoie de extractul lui de naştere. Dar aş vrea să-l am cât mai repede.

— Prea bine, Excelenţă! spuse omul, înclinându-se. Prea bine! Am înţeles!…

— Mâine aş putea să-l am?

— Prea bine, Excelenţă! Fiţi pe pace! Mâine îl aveţi! Binevoiţi a trimite pe cineva la biserică, mâine înainte de vecernie. O să fiu acolo. Porunciţi să întrebe de Fediukov; eu sunt mereu la biserică…

— Cum ai spus? tună consilierul pălind.

— Fediukov!

— Dum… dumneata eşti Fediukov? întrebă Navaghin, holbându-şi ochii la el.

— Întocmai! Fediukov!

— Dumneata… te-ai iscălit în antreu la mine?

— Întocmai, mărturisi dascălul fâstâcit. Eu, Excelenţă… când umblăm cu botezul întotdeauna mă iscălesc pe lista persoanelor sus-puse… Tare-mi place s-o fac… De cum văd – să-mi fie cu iertare – foaia de semnături în antreu, simt că-mi dă ghes ceva să mă iscălesc şi eu…

Mut de uimire, fără să priceapă şi să audă ceva, Navaghin prinse a măsura în lung şi-n lat odaia. Pipăi perdeaua de la uşă, de vreo trei ori, îşi flutură mâna în văzduh, ca un balerin, când dă cu ochii de „ea”, fluieră, zâmbi prosteşte şi arătă cu degetul în gol.

— Atunci, mă duc să expediez chiar acum articolul, Excelenţă, spuse secretarul.

Vorbele acestea îl scoaseră pe Navaghin din încremenire. El se uită rând pe rând cu o privire aiurită la secretar şi la dascăl şi deodată îşi aminti totul, furios, izbi cu piciorul în duşumea şi ţipă cu glas subţire şi spart:

— Lăsaţi-mă-n pace! Lăsaţi-mă-n pace, dacă vă spun! Ce vreţi de la mine? Nu înţeleg!

Secretarul şi dascălul ieşiră din birou şi ajunseră până în stradă, în vreme ce consilierul tot mai izbea cu piciorul şi striga:

— Lăsaţi-mă-n pace! Nu înţeleg ce vreţi de la mine! Lăsaţi-mă-n pace!

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 15, 11 aprilie, 1887. Semnată: A. Cehonte. A fost modificată pentru includerea ei în culegerea de „Opere” din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Pregătind povestirea pentru culegerea de „Opere”, Cehov a revizuit-o din punct de vedere stilistic şi a scurtat-o. După vorbele: „…îi vorbea întruna cu un glas ca din mormânt şi-l ameninţa cu degetul său osos”, a fost omis următorul episod: „Visul se împlini… Dimineaţa, a doua zi de Paşte, când Navaghin se duse la baroană ca să ia cu dânsa o gustare, întâlni în drum o înmormântare. Pe un catafalc negru, ce semăna cu un eşafod, era aşezat un coşciug îmbrăcat în catifea vişinie-închisă. Navaghin simţi milă pentru omul care murise într-o zi de sărbătoare atât de mare, şi de aceea-l întrebă pe gardian:

„— Cine-i mortul?

„— Fediukov!

„— Cum? făcu uimit Navaghin. Şi când a murit?

„— Alaltăieri!

„Ciudat. Foarte ciudat! gândi Navaghin simţind că-l cuprinde frigul şi că locul uimirii îl ia acum spaima. A murit alaltăieri, dar s-a iscălit ieri. Vasăzică s-a iscălit după moarte?”

Iar mai departe, după vorbele: „De cum văd – să-mi fie cu iertare – foaia de semnături în antreu, simt că-mi dă ghes ceva să mă iscălesc şi eu…” urma:

„— Dar… dar cine a murit? strigă generalul sărind în sus ca ars. N-a murit unul Fediukov?

„— Da, Excelenţă, oftă dascălul, a murit fratele meu…”

Bisshopism – cuvânt care înseamnă citirea gândurilor străine; a fost la modă prin anii 1880-1890, după expunerea lui Bisshop: „ghicitor al gândurilor altora”.

V. I. Askocenski – publicist de prin anii 1860–1870.

Scrisoarea

Protoiereul, părintele Feodor Orlov, un bărbat frumos şi bine hrănit, ca la vreo cincizeci de ani, impunător şi sever, plin de obişnuita-i demnitate ce nu-i dispărea o clipă de pe faţă, se plimba grozav de obosit dintr-un colţ în altul în mica lui sală de primire şi se gândea încordat la un singur lucru: când o să-i plece în sfârşit musafirul? Gândul acesta istovitor nu-l părăsea o clipă. Iar musafirul, părintele Anastasi, preot într-un sat din apropierea oraşului, venise la dânsul de vreo trei ceasuri, pentru o chestiune personală foarte neplăcută şi plicticoasă, se întinsese la vorbă şi acum şedea într-un ungher, lângă o măsuţă rotundă, cu coatele sprijinite pe un catastif gros cu socoteli şi părea că n-are de gând să mai plece, cu toate că trecuse de ora opt seara.

Nu orice om ştie să tacă şi să plece la vreme. Se întâmplă adeseori că până şi cei cu educaţie aleasă, oameni de lume, nu-şi dau seama că şederea lor trezeşte în sufletul gazdei obosite, ori ocupate, un simţământ foarte asemănător cu ura, pe care acesta din urmă caută din răsputeri să-l ascundă sau să-l acopere prin minciuni. Dar părintele Anastasi vedea şi înţelegea cât se poate de bine că venise la o vreme nepotrivită şi că-l stânjeneşte pe protoiereul care slujise noaptea trecută, făcuse şi slujba lungă de la prânz şi acum era istovit şi ar fi vrut să se odihnească; în fiece clipă se gândea să se ridice şi să plece, dar nu se ridica, ci şedea mereu, de parcă ar fi aşteptat ceva. Părintele Anastasi avea 65 de ani, dar era din cale-afară de îmbătrânit faţă de vârsta lui, slab, încovoiat, cu o faţă neagră, zbârcită şi suptă, cu pleoapele roşii şi cu o spinare lungă şi îngustă ca de peşte; era îmbrăcat într-o rasă elegantă de un liliachiu deschis, dar mult prea largă pentru el (o primise în dar de la văduva unui preot tânăr, mort de curând), într-un caftan de postav încins cu un brâu lat de piele, iar în picioare avea o pereche de cizme butucănoase, a căror mărime şi culoare arătau limpede că părintele Anastasi nu purta galoşi.

Cu tot rangul şi vârsta lui respectabilă, ochii lui roşii şi tulburi, codiţele subţiri, cărunte, bătând în verzui, împletite la ceafă, omoplaţii mari şi ieşiţi în afară şi spinarea lui slabă aveau în ele ceva nespus de jalnic, de om abătut şi înjosit… Şedea tăcut, fără să facă o mişcare, şi tuşea cu atâta băgare de seamă, de parcă s-ar fi temut că din pricina tusei prezenţa lui aici o să fie mai supărătoare.

La protoiereu, bătrânul venise cu o treabă. Cu vreo două luni înainte, fusese oprit de a mai sluji pentru o vreme oarecare şi până una alta fusese pus sub anchetă. I se puneau în seamă destule păcate: că bea, că nu se are bine cu preoţimea şi cu mirenii şi nu-şi ţine catastifele la zi. Astea erau învinuirile oficiale. Dar pe lângă ele, mai umblau de mult zvonuri că săvârşea – pentru bani – cununii oprite de lege şi vindea ofiţerilor şi funcţionarilor veniţi din oraş adeverinţe cum că s-ar fi împărtăşit. Zvonurile astea se ţineau ca scaiul de el, mai cu seamă pentru că era sărac şi avea nouă copii, la fel de neizbutiţi cum era şi dânsul, şi care trăiau toţi pe spinarea lui. Feciorii nu învăţaseră la şcoală, erau răsfăţaţi şi nu făceau nimic, iar fetele, toate urâte, nu se măritau şi pace.

Protoiereul, care nu găsea în el destulă putere ca să-i spună deschis ce avea de spus, umbla de colo până colo prin odaie, tăcea, sau spunea câte ceva pe ocolite.

— Vasăzică nu pleci diseară acasă? îl întrebă el pe părintele Anastasi, oprindu-se lângă fereastră şi strecurându-şi degetul mic prin gratiile coliviei unde dormea un canar înfoiat.

Părintele Anastasi tresări, tuşi încetişor şi spuse repede:

— Acasă? Nu mă duc, Feodor Ilici! După câte ştiţi şi dumneavoastră, n-am dreptul să slujesc. Atunci ce să caut acasă? Am plecat dinadins, ca să nu mă mai uit în ochii oamenilor. Înţelegeţi şi dumneavoastră că mi-e ruşine să nu slujesc. Ş-apoi am treabă aici, Feodor Ilici. Aş vrea ca mâine, după ce se ia paştele, să stau de vorbă mai pe-ndelete cu părintele care face cercetările în legătură cu mine.

— Aşa! făcu protoiereul căscând. Da’ unde ai tras?

— La Ziavkin.

Părintele Anastasi îşi aminti dintr-odată că peste vreo două ceasuri protoiereul trebuie să facă slujba de Înviere, şi se simţi atât de ruşinat că-l stânjeneşte cu şederea lui supărătoare, încât luă hotărârea să plece neîntârziat şi să lase omul să se odihnească. Se ridică, gata să iasă, dar înainte de a-şi lua rămas-bun, tuşi îndelung şi rămase locului privind întrebător spatele protoiereului; o aşteptare încordată i se citea în toată făptura; pe faţă i se oglindiră deodată ruşinea şi sfiala şi omul începu să râdă cu acel râs jalnic, silit, cu care râd oamenii ce-au pierdut respectul faţă de ei înşişi. Apoi dădu hotărât din

mână în semn de nepăsare şi spuse cu acelaşi râs spart şi hârâit:

— Părinte Feodor, fiţi mărinimos până la capăt şi porunciţi să mi se dea de bun-rămas… un păhărel de rachiu!

— Nu se cade acum să bem rachiu! răspunse aspru protoiereul. Ar trebui să ai puţină ruşine!

Părintele Anastasi se fâstâci şi mai mult, râse iar şi, uitând de hotărârea de a pleca acasă, se lăsă din nou pe scaun. Protoiereul se uită la faţa lui descumpănită, ruşinată, la spatele lui adus, şi se simţi cuprins de milă pentru bătrân.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu o să bem mâine, mai spuse el, căutând să îndulcească asprimea cu care-l dojenise. Toate la vremea lor!

Protoiereul credea îndeobşte în îndreptarea oamenilor. Dar acum, sub imboldul milei ce-i covârşea sufletul, i se păru deodată că bătrânul acesta dat în cercetare pentru greşeli, beţiv, plin de păcate şi neputincios, e mort pe vecie pentru viaţă şi că nu se mai află putere pe lume care să-i dezdoaie spatele gârbovit, să-i limpezească privirile tulburi, să-l oprească de a mai râde cu râsul acela sfios şi supărător, prin care încerca să îndulcească niţel impresia respingătoare pe care o făcea asupra oamenilor.

Bătrânul nu-i mai părea nici vinovat, nici păcătos, ci umilit, obidit şi nefericit; apoi protoiereul îşi mai aminti de preoteasa părintelui Anastasi, de cei nouă copii ai lui, de laviţele murdare şi sărăcăcioase ale lui Ziavkin, îşi mai aminti nu ştiu de ce, de oamenii care se bucură când văd preoţi beţi sau şefi prinşi cu mâţa în sac, şi se gândi că cel mai bun lucru pe care ar putea să-l facă acum părintele Anastasi ar fi să moară cât mai degrabă, să plece pentru totdeauna din viaţa asta.

Deodată se auziră paşi.

— Părinte Feodor, nu dormiţi? întrebă o voce groasă din coridor.

— Nu, diacone, intră!

În odaie intră diaconul Liubimov, care slujea la aceeaşi biserică cu Orlov, un bătrân cu o chelie cât toate zilele în creştetul capului, dar încă în putere, cu părul negru şi sprâncenele negre şi groase ca la georgieni. Liubimov îi făcu o plecăciune părintelui Anastasi şi se aşeză.

— Ce veşti bune mi-aduci? întrebă protoiereul.

— Bune, nu prea am! răspunse diaconul şi, după ce tăcu o clipă, urmă cu un zâmbet: Copii mici – necazuri mici. Copii mari – necazuri mari. Mi s-a întâmplat una, părinte Feodor, de nu-mi pot veni în fire nici acum! Comedie şi pace!

Mai tăcu o vreme, zâmbi larg şi urmă:

— Astăzi s-a întors Nikolai Matveici de la Harkov şi mi-a povestit de Piotr al meu. A fost, zice, de vreo două ori pe la dânsul.

— Şi ce ţi-a povestit?

— Mi-a tulburat sufletul, asta-i! A vrut să mă bucure, dar dacă stau să mă gândesc mai bine, zău că n-aş avea de ce să mă bucur. Trebuie să plâng, nu să mă veselesc… „Petruşa al tău, mi-a zis el, duce o viaţă!… Nu-i mai ajungi nici cu prăjina la nas". „Foarte bine", i-am zis eu. Iar dânsul: „Am mâncat la el şi am văzut cum trăieşte. Duce o viaţă boierească, zice, alta mai bună nici că-ţi trebuie!" Eu, vezi Doamne, eram grăbit să aflu tot şi l-am întrebat: „Da' la masă ce ţi-a dat?" „La început, zice, o ciorbă de peşte, cum ar fi aceea pe care o obişnuim şi noi, apoi limbă cu mazăre şi mai pe urmă friptură de curcan". „Curcan în postul mare, zic?" Frumoasă bucurie pentru mine! Curcan în postul mare! Ei? Ce ziceţi?

— Nu mă miră! făcu protoiereul privind batjocoritor, cu ochii pe jumătate închişi.

Apoi îşi înfundă degetele mari de la amândouă mâinile după brâul lat, se-ndreptă şi vorbi cu glasul cu care ţinea de obicei predici, ori explica lecţia elevilor şcolii judeţene unde preda religia:

— Oamenii care nu ţin posturi se împart în două categorii deosebite: unii care o fac din uşurinţă şi nepăsare, alţii – care o fac din necredinţă. Piotr al tău, o face din necredinţă. Da!

Diaconul privi sfios faţa aspră a părintelui Feodor şi spuse:

— Să vedeţi mai departe!… Am vorbit noi de una şi de alta şi ce credeţi că aflu? Necredinciosul de fiu-meu trăieşte cu o madamă, cică, nevasta nu ştiu cui. Dumneaei ţine în casa lui loc de nevastă şi gospodină, toarnă ceai, primeşte musafiri şi… toate celelalte, de parcă ar fi luaţi cu cununie. Şi e al treilea an de când se ţine cu şerpoaica aceea. Comedie şi pace! De trei ani trăiesc împreună, da' copii n-au!

— Se vede treaba că trăiesc în deplină curăţie a trupurilor, făcu părintele Anastasi, chicotind şi tuşind hârâit. Au copii, au, părinte diacone, da' nu-i ţin acasă! Îi trimit în case de copii! Chhî, chhî, chhî! (Anastasi se înecă în tuse.)

— Nu te vârî în vorbă, părinte Anastasi, i-o tăie nemulţumit protoiereul.

— Nikolai Matveici l-a întrebat: „Cine-i madama asta care pune supa-n farfurii, la masa dumitale?" urmă diaconul după ce măsură cu o privire mohorâtă statura adusă de şale a lui Anastasi. Iar dânsul: „Asta-i nevastă-mea!" Atunci Nikolai Matveici l-a întrebat iar: „De mult aţi binevoit să vă cununaţi?" Iar Piotr i-a răspuns: „Ne-am cununat, cică, în cofetăria lui Kulikov!"

Ochii protoiereului se aprinseră de o sclipire mânioasă şi tâmplele i se roşiră. Lăsând la o parte că-i un păcătos, el nu-l avea la inimă pe Piotr, de multă vreme. Părintele Feodor avea împotriva lui, cum s-ar zice, un dinte. Îşi aducea aminte de el de pe vremea când era băiat de liceu, pentru că de atunci chiar, i se păruse altfel de cum trebuia să fie. Petruşa-liceanul se ruşina să dea o mână de ajutor în altar, se simţea jignit când ceilalţi îi spuneau „tu", nu-şi făcea cruce când intra într-o casă de om şi, ce e şi mai vrednic de luare-aminte, îi plăcea să vorbească mult şi înflăcărat, dar copiilor, după părerea părintelui Feodor, vorba multă nu le şade bine şi chiar le strică. Afară de asta, Petruşa privea de sus şi în bătaie de joc pescuitul, iar protoiereul şi diaconul erau mari iubitori de pescuit. Piotr-studentul nu călca niciodată pe la biserică, dormea până la amiază, privea cu dispreţ la cei din jur şi ridica întotdeauna, cu un ton cât se poate de provocator, fel de fel de probleme spinoase, cu neputinţă de dezlegat.

— Ce vrei? întrebă protoiereul, apropiindu-se de diacon şi uitându-se supărat la el. Ce vrei? La asta trebuia să te aştepţi. Am ştiut dintotdeauna, ba chiar am fost pe deplin încredinţat că din Piotr al tău n-o să iasă niciodată un om de omenie. Ţi-am spus-o şi ţi-o spun şi azi: ce-ai semănat, aceea culegi. Culege, poftim!

— Dar ce-am semănat, părinte Feodor? întrebă domol diaconul, privindu-l de jos în sus.

— Cine altu-i vinovat dacă nu tu? Nu eşti tu părintele lui? Nu e el progenitura ta? Trebuia să fii dârz, să-l creşti în frica lui Dumnezeu! Copiii trebuie învăţaţi! De făcut ştiţi să-i faceţi, da' de-ndrumat nu-i îndrumaţi! Păcat! Trist! Ruşine!

Protoiereul uitase de oboseală: umbla prin odaie şi vorbea înainte. Pe creştetul pleşuv şi pe fruntea diaconului mustiră picuri mici de sudoare. El înălţă spre protoiereu ochii vinovaţi şi spuse:

— Parcă n-am căutat să-l îndrumez? Că doară, slavă Domnului, îi sunt tată bun. Ştiţi şi dumneavoastră că n-am precupeţit nimic pentru el. Toată viaţa m-am trudit şi l-am rugat pe Dumnezeu, ca să-i pot da o creştere cât mai bună. L-am ţinut şi în liceu, i-am luat şi preparatori, l-am făcut să-şi sfârşească şi universitatea. Dar dacă n-am ştiut să-i îndrept mintea cum se cuvine, păi judecaţi şi dumneavoastră, părinte Feodor! Se cheamă că n-am pricepere pentru asta! Când venea acasă pe vremea studenţiei, mă apucam câteodată să-l povăţuiesc cum ştiam eu mai bine, dar dânsul nu mă asculta. Îi spuneam de pildă: „du-te la biserică", iar dânsul: „la ce bun?" Eu căutam să-l lămuresc, dar dânsul îi tot dădea zor mereu cu „de ce?", şi „pentru ce?" Sau mă bătea prietenos pe umăr şi

spunea: „Toate pe lumea asta sunt relative, aproximative şi convenţionale. Nici eu, nici mata, tăticule, nu ştim nimic!”

Părintele Anastasi râse dogit şi se-necă în tuse, dar ridică degetele în aer, ca şi când s-ar fi pregătit să spună ceva. Protoiereul îl privi cu asprime şi zise:

— Nu te băga, părinte Anastasi.

Dar bătrânul râdea cu faţa strălucitoare şi-l asculta cu nesaţ pe diacon, de parcă s-ar fi bucurat că pe lumea asta mai sunt şi alţi păcătoşi în afară de dânsul. Diaconul vorbea din toată inima, cu sufletul frânt de durere, şi ochii i se umplură de lacrimi. Părintele Feodor se simţi cuprins de milă.

— Eşti vinovat diacone, eşti vinovat! mai zise dânsul, dar fără asprimea şi pornirea de adineauri. Ai ştiut să-l aduci pe lume, trebuie să ştii să-l şi îndrumi. Trebuie să-l călăuzeşti din copilărie, că pe un student… ce să-l mai îndrepţi.

Se lăsă o clipă de tăcere. Diaconul îşi împreună mâinile şi spuse, oftând din greu:

— Şi când te gândeşti că tot eu o să răspund pentru dânsul!

— Aici îi aici!

După ce tăcu o vreme, protoiereul căscă şi oftă în acelaşi timp şi apoi întrebă:

— Cine citeşte „Faptele apostolilor”?

— Evstrat. El le citeşte întotdeauna.

Diaconul se ridică în picioare, privi cu ochii plini de rugă la protoiereu şi-l întrebă:

— Părinte Feodor, ce să fac acum?

— Ce vrei, aia faci! Tu eşti tată, nu eu. Prin urmare, ştii mai bine.

— Nu ştiu nimic, părinte Feodor! Sfătuiţi-mă dumneavoastră, faceţi-vă pomana! M-am istovit de tot, credeţi-mă! Nu pot nici să dorm, nici să stau liniştit şi nici de sărbătoare nu mă pot bucura. Sfătuiţi-mă, părinte Feodor!

— Trimite-i o scrisoare!

— Şi ce să-i scriu?

— Scrie-i şi tu că nu merge aşa. Să scrii în vorbe puţine, dar aspru şi pe şleau, fără să-l cocoloşeşti sau să-i micşorezi vina. E datoria ta de tată. Dacă-i scrii, se cheamă că ţi-ai făcut datoria şi poţi să te simţi liniştit.

— Asta aşa e. Dar ce să-i scriu? Cum să sune adică? De scris îi scriu eu, dar dacă o să-mi trimită răspuns, întrebându-mă: „De ce? Pentru ce? De ce-i păcat?”

Părintele Anastasi râse iar dogit şi-şi mişcă degetele.

— De ce? Pentru ce? De ce-i păcat? repetă el cu glas subţire. Într-o zi spovedeam un domn şi-i spuneam că e păcat să te bizui prea mult pe mila lui Dumnezeu. Iar dânsul m-a întrebat: „De ce?” Am dat să-i răspund, dar aici… – şi Anastasi

se lovi cu palma peste frunte – aici… n-aveam nimic! Hi-hi-hi, he-he-he!…

Vorbele lui Anastasi, ca şi râsul lui dogit şi spart – mai cu seamă că râdea de lucruri care nu sunt de râs – nemulţumiră pe protoiereu şi pe diacon. Protoiereul se pregăti chiar să-i spună „nu te băga”, dar nu i-o spuse, ci strâmbă numai din nas.

— Nu pot să-i scriu! oftă diaconul.

— Dacă nu poţi tu, cine crezi că poate?

— Părinte Feodor! izbucni deodată diaconul, înclinându-şi capul pe umăr şi ducându-şi mâna la inimă. Sunt un om fără carte şi nici capul nu mă duce! Dar pe dumneavoastră, Dumnezeu v-a dăruit cu minte limpede şi înţeleaptă! Pe toate le ştiţi, pe toate le pricepeţi, la toate vă duce mintea; pe când eu, nevrednicul, nu ştiu să leg două vorbe ca lumea. Fiţi milostiv şi îndrumaţi-mă întru plăsmuirea scrisorii! Învăţaţi-mă cum şi ce trebuie…

— Ce să te-nvăţ? N-ai ce învăţa! Te aşezi şi scrii!

— Ba nu, zău, faceţi-vă pomană, părinte Feodor! Vă rog din suflet! De scrisoarea dumneavoastră o să se sperie şi o să-i dea ascultare, pentru că şi dumneavoastră sunteţi un om învăţat. Fiţi milostiv! Eu o să mă aşez aici, iar dumneavoastră îmi spuneţi ce să scriu. Mâine e păcat dacă scriem, dar azi e numai bine. Şi m-aş linişti şi eu!…

Protoiereul aruncă o căutătură la faţa rugătoare a diaconului, îşi aduse aminte de Piotr pe care nu-l avea la inimă, şi primi să-i dicteze. Îi spuse diaconului să se aşeze la masa lui şi începu:

— Haide, scrie!… Hristos a înviat, iubite fiu… semnul mirării. Au ajuns până la mine, tatăl tău, zvonuri… aici pune în paranteză… din ce izvoare, asta nu te priveşte… închide paranteza… Ai scris?… Cum că duci o viaţă ce nici după legile lui Dumnezeu, nici după cele ale oamenilor, nu este îngăduită. Nici luxul, nici strălucirea lumească, nici învăţătura cu care te-ai acoperit de ochii oamenilor, nu pot ascunde înfăţişarea ta de păgân. După nume eşti creştin, dar după fire – păgân, tot atât de jalnic şi de nenorocit cum sunt şi ceilalţi păgâni. Ba şi mai vrednic de plâns, pentru că păgânii aceia ajung la pierzanie neştiind de Hrist, pe când tu te pierzi pentru că nu ştii să păstrezi comoara pe care o ai. Nu stau să-ţi înşir aici păcatele pe care ţi le cunoşti îndeajuns! Îţi spun numai că pricina pieirii tale o văd în necredinţa ta. Te crezi cel mai deştept din lume şi te fuduleşti cu învăţătura pe care o ai, dar un lucru nu vrei să înţelegi: că învăţătura fără credinţă nu numai că nu-l înalţă pe om, ci dimpotrivă, îl pogoară până la josnicia celui mai umil dobitoc, pentru că…

Toată scrisoarea era cam în felul acesta. După ce sfârşi de scris, diaconul o citi cu voce tare şi sări în sus, strălucind de bucurie:

— Ăsta-i un dar! Da, un adevărat dar! rosti el împreunându-şi evlavios mâinile, cu ochii ţintă la protoiereu. Se întâmplă, zău, să-ţi dea Domnul un asemenea dar! Doamne, Maică Precistă! O sută de ani n-aş fi scris o asemenea scrisoare! Să vă dea Dumnezeu sănătate!

Părintele Anastasi era şi el nespus de încântat.

— Da, fără o dăruire de la Dumnezeu, nu poţi să scrii aşa! făcu el sculându-se şi mişcându-şi degetele. Nu poţi să scrii! A ieşit o retorică… să-ncui cu ea orice filozof, să-l faci praf! Ce minte! Ce minte luminată! Dacă nu v-aţi fi însurat, părinte Feodor, de mult ajungeaţi arhiereu, zău aşa!

După ce-şi revărsase toată mânia în scrisoare, protoiereul se simţi mai uşurat, dar totodată se simţi şi zdrobit de oboseală.

Diaconul nu era un străin pentru el şi protoiereul nu pregetă să-i spună:

— Acum, diacone, du-te cu Dumnezeu! Iar eu o să mă întind o jumătate de ceas aici, pe canapea, ca să mă odihnesc puţin.

Diaconul plecă şi-l luă cu el şi pe Anastasi. Cum se-ntâmplă de obicei înaintea sărbătorii luminate a Paştilor, străzile erau cufundate în întuneric, dar cerul era spuzit de stele strălucitoare. În aerul adormit şi liniştit mirosea a primăvară şi a sărbătoare.

— Cât crezi că a dictat? se minună diaconul. Vreo zece minute, nu mai mult! Altul n-ar fi ticluit nici într-o lună un asemenea răvaş. Ai? Ce zici? Ce minte! O minte, cum nici nu pot să spun! Să te cruceşti şi alta nimic! O minunăţie!

— Ce-nseamnă cartea! oftă Anastasi, suflecându-şi până-n brâu poalele rasei la trecerea străzii. Putem noi să ne asemuim cu dânsul? Noi am ieşit din dascăli, pe când el a învăţat prin şcoli. Da! E un om şi jumătate! Ce să mai vorbim!

— Să-l auzi la noapte, cum o să citească evanghelia în latineşte! Că ştie şi latineasca, şi greceasca!… Da. Petruha! Petruha! îşi aminti el deodată. He-hei, ce o să-l mai usture! Cum o să-l mai pună cu botul pe labe! O să vadă el pe naiba! Acum n-o să mai întrebe „de ce” şi „pentru ce”! S-au ciocnit cum s-ar zice, un cărturar cu altul! Ha-ha-ha!

Diaconul izbucni într-un râs vesel şi răsunător. După ce se văzuse cu scrisoarea către Piotr gata scrisă, se înveselise şi se liniştise. Gândul că şi-a împlinit datoria de părinte şi încrederea în puterea scrisorii îi întoarseră blândeţea şi veselia lui firească.

— Piotr, în traducere înseamnă piatră, zicea el pe când se apropiau de casa lui. Dar al meu nu-i piatră! E cârpă! Vipera ceea a pus mâna pe el, iar dânsul îi cată-n coarne şi n-are putere s-o gonească. Ptiu! Mai sunt pe lume şi muieri de astea, Doamne iartă-mă! N-are pic de ruşine! L-a îmbrobodit şi-l ţine legat de fusta ei… Lua-o-ar relele s-o ia!…

— Poate că nu ea, ci el o ţine pe dânsa!

— Oricum, tot n-are obraz! Cât despre Piotr, nu-l apăr eu, n-ai grijă! Ce-o să păţească acum… mamă, mamă! Ce-o să se mai scarpine la ceafă când o citi scrisoarea! O să moară de ruşine!

— Scrisoarea e straşnică, asta aşa e; dar… eu n-aş trimite-o, diacone! Lasă-l în plata Domnului!

— De ce? se nelinişti diaconul.

— Aşa! N-o trimite, diacone! Ce folos? Ai s-o trimiţi, el are s-o citească şi – şi pe urmă? O să-i răscoleşti sufletul şi atâta tot! Iartă-l, lasă-l în plata Domnului!

Diaconul se uită uimit la faţa întunecată a lui Anastasi, la rasa lui descheiată, ce semăna în întuneric cu aripile unei păsări, şi ridică din umeri.

— Cum adică să-l iert? întrebă apoi… Nu răspund eu, în faţa lui Dumnezeu, pentru dânsul?

— Chiar dacă-i aşa, tot iartă-l! Zău! Iar Dumnezeu o să te ierte pe tine, pentru inima ta bună.

— Dar… nu mi-e fiu? Nu eu trebuie să-l învăţ minte?

— Să-l înveţi? De ce nu? Poţi să-l înveţi, dar nu văd pentru ce să-l faci „păgân”? O să-l doară, diacone!…

Diaconul era văduv şi şedea într-o căsuţă mică, cu trei ferestre. De gospodărie se îngrijea sora lui mai mare, rămasă nemăritată; cu trei ani în urmă căzuse la pat, paralizată, şi nu se mai ridicase. Diaconul se temea de dânsa, o asculta în toate şi nu făcea nimic fără s-o întrebe mai întâi pe ea. Părintele Anastasi intră puţin la diacon. Când dădu cu ochii de masa gătită frumos cu cozonaci şi ouă roşii, izbucni în plâns – se gândi, pesemne, la casa lui – dar ca să schimbe totul într-o glumă, râse iar cu râsul lui dogit.

— Da, curând o să mâncăm din pasca sfinţită, făcu el. Da’… N-ar strica nici acum… diacone… un păhăruţ de rachiu. Îmi dai voie? Îl beau aşa… pe tăcute… şopti el trăgând cu coada ochiului spre uşă. Bătrânica ta nici n-are să simtă…

Diaconul îi împinse, fără o vorbă, sticluţa şi păhărelul, apoi desfăcu scrisoarea şi se apucă s-o citească cu voce tare. Şi de data asta, scrisoarea îi plăcu tot atât de mult, ca în clipa când i-o dictase protoiereul. Faţa i se lumină iar de bucurie şi începu să dea mulţumit din cap, ca şi cum ar fi gustat ceva dulce şi bun.

— Da! O scrisoare pe cinste! făcu el. Petruha nici nu visează c-o să primească o asemenea scrisoare. Una ca asta îi trebuia ca să-l pună pe jăratic! Da, da!

— Ştii ceva, diacone? N-o trimite! spuse Anastasi, turnându-şi ca din nebăgare de seamă, un al doilea păhărel. Iartă-l, lasă-l în plata Domnului! Vezi tu… dumneata adică… ţi-o spun din tot sufletul! Dacă tu, care-i eşti tată bun n-o să-l ierţi, atunci cine să-l ierte? Să trăiască, adică, toată viaţa neiertat? Judecă şi tu, diacone! Ca să-l osândească, o să se găsească ei mulţi şi fără tine! Dar… ia cată pentru fecioru-tău şi dintre aceia care să-l ierte? Eu… eu, frăţioare, aş mai bea o duşcă!… Cea de pe urmă! Să fiu în locul tău, i-aş scrie aşa: „Te iert, Piotr!" Şi el o să înţeleagă, o să simtă! Eu, frate… ştiu asta după mine! Când trăiam în rând cu oamenii, nici capul nu mă durea… Acum însă, când am pierdut chipul şi asemănarea lor, nu vreau decât un lucru: să mă ierte oamenii buni! Ş-apoi gândeşte-te şi dumneata: nu cei drepţi au nevoie de iertare, ci păcătoşii. Pentru ce, de pildă, ai ierta-o pe bătrânica ta, dacă n-a păcătuit? Iartă-l mai bine pe acela care a ajuns de-ţi face milă… Da!

Anastasi îşi sprijini capul în pumn şi căzu pe gânduri.

— Jale mare, diacone, oftă el, luptând pesemne cu dorinţa de a mai bea. Jale! În păcat m-a născut muma, în păcat am trăit, în păcat o să mor… Doamne, iartă-mă pe mine, păcătosul! M-am înglodat în păcate, diacone, şi nu-i mântuire pentru mine. Şi n-am făcut-o în toiul vieţii, ci la bătrâneţe, în pragul morţii… Eei…

Bătrânul dădu din mână a deznădejde, apoi se ridică şi se aşeză pe alt loc. Diaconul, fără să lase scrisoarea, începu să umble de colo până colo. Se gândea la fiul lui. Nemulţumirea, durerea şi teama nu-l mai chinuiau: se revărsaseră în scrisoare. Acum nu făcea decât să şi-l închipuie pe Piotr, faţa lui, şi să-şi amintească anii când mai venea să-şi petreacă sărbătorile acasă. Într-un cuvânt, se gândea numai la ce-a fost bun, cald şi trist, adică la lucruri la care poţi să te gândeşti o viaţă întreagă, fără să te saturi. Dorul de fiu îl făcu să mai citească o dată scrisoarea şi să se uite întrebător la Anastasi.

— N-o trimite! spuse acesta, făcându-i semn cu mâna.

— Ba nu… totuşi… trebuie! Totuşi… o să-i bage măcar puţin minţile-n cap. Şi asta e ceva…

Diaconul scoase din sertar un plic, dar înainte de a pune scrisoarea în el, se aşeză la masă, zâmbi şi adăugă în josul paginii de la sine: „Să ştii că ne-au trimis un intendent nou, bugetar, care-i cu mult mai isteţ decât cel vechi. Ştie să joace, să spună snoave şi se pricepe la toate. Fetele lui Govorov sunt moarte după el! Şi comandantul cercului de recrutare, Kosîrev,

cică e vorba să iasă curând la pensie. Ar fi şi vremea!” Şi foarte mulţumit de el, diaconul scrise adresa şi puse scrisoarea în plic, iar plicul pe masă, la vedere. Nici prin minte nu-i trecea că zădărnicise cu cele câteva cuvinte adăugate de el, tot rostul scrisorii atât de aspre!

Apărută pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 3998, 18 aprilie, 1887, la rubrica: „Pomelnicul de sâmbătă”, sub titlul: *Mirenii. S*emnată: An. Cehov. Cu titlul schimbat şi cu însemnate abrevieri de text a intrat în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888, şi a fost publicată din nou în ediţiile următoare ale culegerii (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1888-1899). Cu noi modificări şi abrevieri a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

La includerea povestirii în culegere a fost scurtată caracteristica prototipului: după vorbele „…şi tâmplele i se roşiră”, urma: „Încă din fragedă copilărie, părintele Feodor ţinea cu străşnicie posturile, socotindu-le de datoria fiecărui om normal; ca să te hotărăşti să mănânci în post o bucată de carne, îţi trebuia – după părerea lui – o mare îndrăzneală sufletească. Neorânduiala, chiar dacă se manifesta sub o formă cuviincioasă, îi insufla întotdeauna, încă de pe când era tânăr de tot şi mai puţin serios – dezgust şi un soi de fereală, ca faţă de un lucru scârbos; iar arătarea nestingherită şi făţişă a acestei neorânduieli îi părea culmea obrăzniciei şi a neruşinării. Singura căsătorie pe care o recunoştea el era cea religioasă, făcută la biserică, iar restul era murdărie şi păcat care întina trupul şi sufletul. Îi era de ajuns să audă măcar pe de departe că un om a păcătuit împotriva celei de a 7-a porunci, ca să piardă toată stima faţă de el şi să-l ocolească. Iată de ce, îndată ce auzi despre feciorul diaconului, se aprinse şi simţi că sufletul îi fierbe de mânie”.

În textul care a intrat în culegerea de „Opere”, în afară de un şir de modificări, după vorbele: „probleme spinoase cu neputinţă de dezlegat”, a fost omis: „În amintirea părintelui Feodor, se întipărise adânc o frază pe care studentul i-o spusese adeseori: – dumneata pe toate le priveşti din punctul de vedere al meseriei pe care o ai, şi asta dovedeşte îngustime de minte. Uită-te măcar o dată în viaţă, obiectiv, omeneşte, la cele ce se întâmplă”. (În versiunea din culegerea „Povestiri”, era suprimată urmarea acestui fragment. „Părintele Feodor îşi amintea foarte bine de asemenea că Piotr, în tot timpul cât fusese student, adică până la 27 de ani, trăise pe banii tatălui său, pentru care nu avea nicio stimă”).

O întâmplare

POVESTIREA UNUI SURUGIU

În păduricea asta, care-i dincolo de râpă, s-a întâmplat, conaşule, toată tărăşenia. Tătuţa, Dumnezeu să-l ierte, îi ducea boierului cinci sute de ruble. Pe atunci mujicii noştri şi cei din Şepeleov luau în arendă pământ de la boier şi tătuţa îi ducea banii pentru jumătate de an. Şi era tătuţa om cu frica lui Dumnezeu şi citea din sfânta scriptură! Iar ca să înşele pe careva la numărat, sau să-l oropsească sau – Doamne fereşte de ceasul rău – să-l tragă pe sfoară, asta nu s-a pomenit! Şi mujicii îl iubeau nevoie mare şi când trebuia să trimită pe careva în oraş la mai-marii de acolo, sau cu niscaiva parale, pe dumnealui îl mânau. Era el om mai osebit decât ceilalţi, atâta doar că avea – să nu-i fie cu bănat – o meteahnă: îi plăcea să tragă la măsea. Nu era chip să treacă liniştit pe lângă o cârciumă! Intra, dădea de duşcă un păhărel, două, şi… ţin-te bine! Dar dumnealui ştia că are meteahna asta şi, când ducea banii obştii, ca să n-adoarmă cumva ori să piardă banii, lua de fiecare dată cu dânsul pe careva din noi: pe mine ori pe sorumea, Aniuşka.

Dacă ar fi să vorbim drept, tot neamul nostru trăgea grozav la băutură. Eu unul ştiu carte, am slujit şase ani de zile la oraş, într-o prăvălie cu tutun, mă pricep să vorbesc cu orice domn învăţat şi cunosc o seamă de cuvinte dintr-acelea mai întortocheate; dar cum am citit într-o zi la carte că rachiul e sângele satanei, apoi chiar ăsta-i adevărul gol-goluţ, conaşule! Din pricina rachiului m-am înnegrit şi eu la faţă şi m-am întunecat la minte, astfel că, după cum binevoiţi să vedeţi şi dumneavoastră, sunt surugiu, ca orice mujic fără carte, ca orice om prost.

Şi cum vă spuneam, tătuţa ducea banii la boier, şi cu dânsul mergea Aniutka; fetiţa avea pe vremea aceea şapte sau opt anişori, nu mai ştiu bine! Într-un cuvânt un noduleţ, abia de se

zărea de la pământ. Până la Kalancik au mers cum au mers, că tătuţa era treaz. Dar când au ajuns acolo, a intrat tătuţa în cârciuma lui Moiseika… mă rog, meteahna-i meteahnă. A băut trei păhărele şi a prins a se fuduli faţă de toată lumea.

— Sunt un om mic, zicea el, un om de rând, dar am în buzunar cinci sute de ruble! Numai să vreau, zice, şi cumpăr cârciuma asta cu toată sticlăria din ea şi pe Moiseika împreună cu balabusta şi plozii lui, pe deasupra. Totul, zice, pot să cumpăr şi să răscumpăr.

A şăguit el, carevasăzică, cu vorbele astea, iar mai apoi a început a se căina.

— Mai mare jalea, creştini dumneavoastră, zicea el, să fii om bogat, neguţător sau aşa ceva. N-ai bani, n-ai nici necazuri. Ai bani, trebuie să-ţi păzeşti toată vremea buzunarul ca să nu te fure vreun răufăcător. Unul care are bani cu ghiotura trăieşte toată viaţa lui cu frica-n sân.

Iar beţivanii din cârciumă ascultau şi-şi băgau în cap spusele lui. Pe atunci, la Kalancik se făcea tocmai drumul de fier şi împrejurimile gemeau de tot soiul de derbedei şi golani care năboiseră în locurile astea ca lăcustele. Tătuţa şi-a dat el sama mai pe urmă că şi-a lăsat gura slobodă, da' era prea târziu. Că vorba omului e mai înaripată decât o pasăre! Dacă o scapi, n-o mai prinzi. Şi cum mergeau ei aşa cu căruţa prin pădurice, numai iaca s-aude tropot de copite în urma lor. Tătuţa nu era defel fricos din fire, dar parcă tot l-a apucat oleacă de îndoială: drumul ce trecea prin pădurice nu prea era bătut de drumeţi. Mai mult umblau pe acolo care cu lemne sau cu fân.

Vasăzică n-avea cine să vină în fuga calului, mai cu osebire în ceasul când lucrătorii munceau la drumul de fier. Unul cu gând bun n-ar fi gonit aşa!

— Parcă ne-ar veni cineva pe urmă, i-a zis tătuţa Aniutkăi. Prea mână repede! Trebuia să tac molcom în cârciumă, puşchea pe limbă-mi! Ehei, fată! Simte inima mea că se apropie o nenorocire!

Apoi se socoti o vreme în minte despre primejdia ce-l păştea şi-i zise iar soru-mi, Aniutka:

— Parcă n-ar fi a bună! Mi-e că ne urmăreşte cu adevărat careva. O fi, n-o fi, ia tu banii, Annuşka dragă, ascunde-i în poală şi du-te de te piteşte după tufă. De-ar tăbărî asupră-mi – Doamne fereşte de ceasul rău – tu dă fuguţa la mămuca şi du-i banii, să-i dea dânsa starostelui. Dar bagă de seamă să nu te zărească cineva. Ia-o şi tu, când prin pădurice, când prin râpă, să nu dai de oameni. Mergi fuguţa şi te roagă-n gând la cel atotputernic. Hristos să te aibă-n paza lui!

Şi tătuţa i-a îndesat în mână săculeţul cu banii, iar Aniutka a ochit o tufă mai deasă şi s-a pitit după ea. Nu trecu mult şi se

apropiară de tătuţa trei călăreţi; unul dintre ei era voinic nevoie mare, cu faţa lată, îmbrăcat cu o cămaşă de stambă roşie, cu cizme în picioare, iar ceilalţi doi, rupţi şi zdrenţuroşi, se vedea de la o poştă că-s de la drumul de fier. De ce i-a fost frică tătuţii, conaşule, n-a scăpat! Cela cu cămaşa roşie, voinic şi tare de nu-i găseai seamăn, opri-n loc calul şi tustrei se repeziră la tătuţă.

— Sta-ai… aşa şi pe dincolo! Unde-s banii?

— Care bani? Dă-te la naiba!

— Care bani? Aceia de-i duci boierului pentru arendă! Dă-i încoa' diavol împieliţat, că de nu, vai de sufletul tău! Mori nepocăit!

Şi începură a-şi arăta toată mârşăvia de care erau în stare, dar tătuţă, în loc să se roage de ei ori să plângă, s-a mâniat foc şi i-a ocărât cum ştia el mai bine.

— Ce v-aţi legat de mine, afurisiţilor? Tâlhari de rând, lua-v-ar holera! Nu bani, ci vergi v-ar trebui, ca să vă mănânce vreo trei ani… spatele. Plecaţi, netoţilor, c-o să-ncep să mă apăr. Am în sân un pistol cu şase plumbi!

Da' tâlharii se-ndrăciră şi mai mult auzindu-l, şi tăbărâră să-l bată cu ce apucau.

Apoi scotociră toată căruţa, îl scotociră şi pe tătuţă, îi scoaseră chiar şi cizmele, iar când văzură că dânsul din ce-l bat mai mult din ce îi ocărăşte mai tare, începură a-l chinui în fel şi chip. În vremea asta, Aniutka şedea după tufă, sărăcuţa de ea, şi le vedea pe toate. Iar când îl zări pe tătuţă întins jos şi-l auzi horcăind, o luă din loc şi fugi cât o ţineau picioarele pe după tufe ori prin râpă, înapoi spre casă. Dar cum era încă mititică şi n-avea nici minte, nici drumul nu-l ştia, fugea şi ea încotro vedea cu ochii. Până acasă erau vreo zece verste. Un om în toată firea le-ar fi străbătut într-un singur ceas. Dar copilul, se-nţelege! Un pas înainte, doi în lături, ş-apoi nici că putea prea bine să umble din pricina spinilor. Şi pentru asta trebuie să ai obişnuinţă; iar pe la noi, fetele ori şed pe cuptor, ori îşi fac de lucru prin bătătură, dar în pădure nu prea se duc, că li-e teamă.

Aniutka ajunse cu chiu cu vai, la căderea serii, pe lângă o casă de oameni. Căsuţa era a pădurarului din pădurea statului, pe care o arendau pe atunci neguţătorii ce făceau aici cărbune. Aniutka bătu la uşă şi din căsuţă ieşi nevasta pădurarului. De cum o văzu, fata izbucni în plâns şi îi povesti toate câte se întâmplaseră, fără să-i ascundă nimic. Până şi despre bani îi spuse totul. Iar muierea se-nduioşă şi-i zise:

— Sărăcuţa de tine, puişorul meu! Numai pentru că eşti tu aşa de mititică, te-a ferit Dumnezeu de rele! Sufleţelul meu! Hai în casă să-ţi dau de mâncare!

Se gudura, pasămite, pe lângă Aniutka! Îi dădu să mănânce şi să bea şi plânse chiar împreună cu dânsa! Iar Aniutka de mult ce se înduioşă, îi dădu săculeţul cu bani! Închipuie-ţi şi dumneata, conaşule!

— Las' că ţi-i pun eu bine, puicuţo, i-a zis dânsa. Iar mâine ţi-i dau înapoi şi te petrec şi acasă, sufleţelule!

Şi zicând aşa, îi luă banii, iar pe Aniutka o culcă pe cuptor, unde se uscau tocmai măturile. Pe cuptorul cela, şi tot pe mături, dormea şi fetiţa pădurarului, la fel de mititică cum era şi Aniutka noastră. Mai târziu, Aniutka ne-a spus că măturile miroseau tare frumos a miere. Fetiţa se culcă, dar de dormit nu putu dormi. Plângea întruna pe înfundate, de jalea tătuţii. Trecu un ceas, mai trecu unul, conaşule, şi numai iacătă că vede Aniutka cum intră în casă cei trei tâlhari care-l canoniseră pe tătuţă. Iar acela cu faţa lată şi cămaşă roşie, care era şi căpetenia lor, se apropie de muiere şi spuse:

— Să ştii, femeie, că am pierdut degeaba un suflet de om! Azi la prânz, zice, am omorât un creştin. De omorât l-am omorât da' banii… ia-i de unde nu-s! N-am găsit un chior!

Carevasăzică tocmai cel cu cămaşa roşie era bărbatul pădurăresei.

— Geaba am pierdut un suflet de om! au zis şi ceilalţi golani, tovarăşii lui. Geaba ne-am încărcat sufletul cu păcat!

Dar muierea se uită la câteşitrei şi râse.

— Ce râzi, proasto?

— Râd, că eu una nici n-am omorât un om, nici nu mi-am încărcat sufletul cu păcat, da' m-am ales cu bani.

— Ce bani? Ce tot îndrugi, femeie?

— Priveşte şi tu, ce îndrug.

Şi muierea, afurisita de ea, dezlegă săculeţul, le arătă banii şi le povesti apoi cum a venit Aniutka la dânsa, ce i-a spus şi câte altele! Iar tâlharii s-au bucurat, au împărţit între ei prada, cât p-aci să se ia şi la bătaie din pricina ei, pe urmă s-au aşezat la masă să se îndoape. Aniutka şedea întinsă pe cuptor, sărăcuţa, asculta vorbele lor şi tremura ca jidovul în tigaie. Ce era de făcut? Din vorbele lor află iarăşi că tătuţa-i mort, că zace singur pe drumul mare şi-i părea, prostuţa de ea, că-l sfâşie lupii şi câinii, că iapa s-a dus singură hăt, în inima pădurii, şi că au mâncat-o şi pe ea lupii, iar că pe dânsa, pentru că nu s-a priceput să ferească banii, au s-o arunce în temniţă şi au s-o bată.

Tâlharii în vremea asta s-au săturat bine de tot şi au trimis-o pe muiere după rachiu. I-au dat cinci ruble, ca să cumpere şi rachiu şi vin dulce. Şi ce mai chiolhan au tras, cu cântece şi joc, pe banii altuia! După ce au băut şi au tot băut, câinii de

tâlhari au mânat-o iar pe muiere la cârciumă, ca să tot bea fără sfârşit.

— O să chefuim până dimineaţă! strigau ei. Avem bani berechet, de ce să ne pară rău după ei? Bea omule, da' vezi să nu-ţi bei judecata!

Pe la miezul nopţii, când erau beţi turtă, muierea se duse pentru a treia oară după rachiu, iar pădurarul se preumblă de vreo două ori prin casă, clătinându-se pe picioare, şi zise:

— Ia ascultaţi, fraţilor! Trebuie să-i facem de petrecanie şi fetei! Că dacă o lăsăm în viaţă, ea o să ne pârască a dintâi!

Stătură ei la sfat tustrei şi la urmă hotărâră că Aniutka nu trebuie să scape cu viaţa, ci să moară de topor. Dar ca să ucizi un copilaş nevinovat, ăsta-i lucru din cale-afară de spăimântător! Poate doar un om beat sau unul fără minte să facă o ispravă ca asta. Se sfădiră ei ca la un ceas, cine să dea-n copiliţă, şi căutară să arunce unul în spatele celuilalt sarcina asta, gata-gata să se ia la bătaie, dar niciunul nu voi. Atunci traseră la sorţi şi sorţii căzură pe pădurar. Iar dânsul dădu de duşcă încă un pahar plin de rachiu, mormăi ceva şi se duse în tindă să ia toporul.

Aniutka însă era un drac de fată! Aşa mică şi prostuţă cum era, da-i dădu prin cap ceva, ce nu i-ar fi dat niciunui cărturar! Poate se milostivise Dumnezeu de dânsa şi-i dase gândul ăl bun, poate iarăşi, că i se luminase mintea de frică, oricum ar fi fost, dar până la urmă s-a dovedit că a fost mai hâtră decât ei toţi. S-a sculat încetişor, s-a rugat în gând, a luat cojocelul cu care o învelise pădurăreasa… După cum ştii, conaşule, pe cuptor, împreună cu dânsa dormea şi fata pădurarului, care era de-o seamă cu ea. Aniutka a învelit-o cu cojocelul şi a luat în schimb scurteica muierii de pe dânsa şi şi-a pus-o pe umeri. A făcut schimb, cum ar fi. Apoi şi-a pus scurteica în cap şi a trecut prin casă, pe lângă beţivi. Iar beţivii au crezut că-i fata pădurarului şi nici nu s-au uitat la dânsa. Norocul ei că nu era muierea acolo! Era dusă după rachiu. Altminteri cred că n-ar fi scăpat de secure, pentru că ochiul muierii e ochi de uliu! Se ştie că ele au căutătura ageră.

Iar Aniutka a ieşit din casă şi a rupt-o la fugă încotro a văzut cu ochii. Toată noaptea a rătăcit prin pădure, iar în zori a ieşit în luminiş şi a dat de drumul mare. Dumnezeu a ajutat-o şi i l-a trimis în cale pe Egor Danilîci, pisarul, fie-i ţărâna uşoară. Dumnealui mergea cu undiţele la pescuit. Aniutka i-a povestit de-a fir-a-păr toată întâmplarea, iar dânsul s-a şi întors într-un suflet înapoi. De pescuit îi mai ardea lui? Când a ajuns în sat, a strâns oamenii şi haide la pădurar!

Când au venit, ce să vezi? Zăceau tâlharii beţi morţi, grămadă, care cum căzuse. Printre ei era şi muierea, beată şi

dânsa. Mai întâi de toate, oamenii îi căutară şi le luară banii. Iar când se uitară pe cuptor… Doamne, Maica Precistă! Zăcea acolo fata pădurarului, culcată pe mături şi învelită în cojocel, iar capul îi era lac de sânge, fărâmat cu securea. I-au sculat apoi pe tâlhari şi pe muiere, le-au legat mâinile la spate şi i-au dus la cei mari. Muierea urla şi bocea, iar pădurarul dădea din cap şi se ruga:

— Daţi-mi ceva să mă dreg, frăţiorilor! Mă doare capul.

Pe urmă a fost judecată în toată legea, la oraş, şi au fost pedepsiţi cu toată asprimea cuvenită.

Vezi mata, conaşule, ce istorie s-a întâmplat în pădurea de peste râpă, care abia de se mai vede. Uite şi ce soare roşu apune în spatele ei. Ei, dar cât m-am luat cu vorba, mi s-au oprit şi căluţii, de parcă ar fi vrut şi ei să asculte. Dii, dragii mei, dii! Trageţi mai repejor, că-i bun boierul şi ne-o cinsti şi el cu ce-l lasă inima! Dii, drăguţilor, dii!

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", Nr. 120, 4 mai, 1887, la rubrica „Efemeride", sub titlul: *În pădure* (Povestirea unui surugiu). Semnată: A. Cehonte. Sub titlul nou şi cu o serie de modificări în text, a intrat în „Culegerea – Puşkin", Sankt-Petersburg, 1899. Cu adăugirea unui cuvânt, a fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1900. vol. II. Publicăm textul din 1900.

În versiunea din gazetă, începutul nuvelei suna astfel:

„[În pădurícea asta, care-i dincolo de râpă, s-a întâmplat, conaşule, toată tărăşenia]… [Tătuţa, Dumnezeu să-l ierte,] se ducea [la boierul] de la care mujicii noştri şi cei din Şepeleov luau în arendă pământul… Îi duceau boierului şapte sute de ruble de la obşte [pentru jumătate de an. Şi era tătuţa om cu frica lui Dumnezeu, şi citea din sfânta scriptură], trăia în belşug şi bunul altuia nu-l ispitea şi de aceea se bucura de încrederea obştei. De două ori, a fost vreme de câte 3 ani primar în sat şi dacă trebuiau duşi undeva banii obştei, el îi ducea; ca [să înşele pe careva la numărat sau să-l oropsească, sau să-l tragă pe sfoară] – asta… Doamne fereşte! Se temea de Dumnezeu şi de cugetul său. Puteai să-i dai şi un milion pe mână, că el ţi-l ducea ban cu ban unde trebuie. Zău aşa! [Era el om mai osebit decât] toţi [ceilalţi], dar [să nu-i fie cu bănat], avea [o meteahnă: îi plăcea să tragă la măsea,] adică să se cherchelească. [Nu era chip să treacă liniştit pe lângă o cârciumă], ca să nu intre să bea un păhărel – iac-aşa! [Dar dumnealui ştia că are meteahna asta, şi] de aceea, [când ducea banii obştei, ca să n-adoarmă cumva sau să piardă banii], mă lua întotdeauna pe mine sau pe soră-mea [Aniutka] ".

Fragmentul următor, începând cu vorbele: „Dacă ar fi să vorbim drept" şi terminând cu vorbele: „ca orice om prost" a fost introdus în versiunea din 1899.

Judecătorul de instrucţie

Medicul judeţean şi judecătorul de instrucţie se duceau într-o zi frumoasă de primăvară, pe la amiază, la o autopsie. Judecătorul, un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, privea, dus pe gânduri, caii de la trăsură şi spunea:

— În natură sunt multe lucruri tainice şi de neînţeles. Dar şi în viaţa de toate zilele, doctore, ne ciocnim foarte adeseori de fenomene care, oricât ai vrea, nu poţi să le lămureşti. Aşa, bunăoară, cunosc câteva cazuri de moarte ciudată, a căror pricini le vor putea lămuri poate doar spiritiştii ori misticii; un om cu judecata limpede, însă, o să dea din umeri neputincios şi atâta tot. Cunosc, de pildă, o doamnă din lumea bună, care şi-a prezis moartea şi a murit fără nicio pricină aparentă, chiar în ziua hotărâtă de ea. A zis că moare la data cutare – şi a murit.

— Pe lumea asta nu se-ntâmplă nimic fără o cauză, zise doctorul. A murit – vasăzică a existat o cauză a morţii. Cât despre prevestire, nu-i nimic de mirare! Toate cucoanele şi muierile de la noi îşi închipuie că au darul de a proroci şi de a prezice.

— O fi aşa cum spui dumneata, dar doamna despre care vorbesc eu, doctore, a fost o femeie cu totul deosebită. În prezicerea şi în moartea ei, n-a existat nimic de cucoană sau muiere, aşa cum ai spus dumneata. Era tânără, sănătoasă, deşteaptă, fără prejudecăţi. Avea ochii senini, vioi, cinstiţi, şi o faţă deschisă, inteligentă, cu o umbră de zâmbet, specific rusesc, în priviri şi în colţul gurii. De cucoană sau muiere avea, dacă vrei, poate un singur lucru: frumuseţea! Era subţire şi mlădie ca mesteacănul cela, şi avea un păr… o bogăţie! Şi ca să-ţi dai mai bine seama, pot să-ţi spun că era plină de veselie molipsitoare, de voie bună şi de acea nepăsare sănătoasă şi de bun gust, pe care o au doar oamenii cu judecată şi cu sufletul voios şi deschis. Putea fi oare vorba la ea de misticism, de spiritism, de vreun dar de previziune sau de ceva asemănător? Ea râdea de toate astea.

Trăsura doctorului se opri lângă o fântână. Judecătorul şi doctorul băură apă, se dezmorţiră puţin şi se aşezară să aştepte până isprăveşte vizitiul să adape caii.

— Şi de ce ziceai că a murit doamna aceea? întrebă doctorul când porniră iar la drum.

— A avut o moarte ciudată! Într-o zi, bărbatul ei a intrat la dânsa şi i-a spus că ar fi bine să vândă până-n primăvară trăsura lor veche şi greoaie, iar în locul ei să cumpere alta nouă, mai uşoară, şi că n-ar fi rău, de asemenea, să schimbe lăturaşul din stânga, iar pe Bobcinski (aveau un cal cu numele ăsta) să-l înhame de aici înainte la mijloc.

Nevasta l-a ascultat, apoi a zis:

— Fă cum crezi. Mi-e totuna. Până-n vară o să fiu la cimitir.

Bărbatul, se-nţelege, a strâns din umeri şi a zâmbit.

— Nu, nu glumesc defel, a mai adăugat ea. Ţi-o spun foarte serios, că o să mor curând.

— Adică… ce-nseamnă curând?

— Îndată după naştere. O să nasc copilul şi apoi o să mor.

Bărbatul n-a luat în seamă vorbele ei. Las' că nu credea în prejudecăţi, dar pe deasupra mai ştia că o femeie într-o anumită stare se mai şi răsfaţă şi în general vede totul în negru. Trecu o zi şi nevasta sa i-a spus din nou că o să moară îndată după naşterea copilului şi pe urmă zi de zi i-a repetat acelaşi lucru. El râdea, îi spunea că-i babă, că-i ghicitoare, că-i cobe.

Dar moartea apropiată ajunsese o idee fixă pentru acea femeie. Când bărbatul n-o asculta, ea se ducea la bucătărie şi vorbea acolo cu dădaca şi cu bucătăreasa, despre moartea ei:

— Nu mai am mult de trăit, dădaco! Cum nasc copilul, îndată o să mor. N-aş fi vrut să mor aşa de tânără, dar se vede că aşa mi-a fost scris.

Dădaca şi bucătăreasa se porneau, bineînţeles, să bocească. Dacă se întâmpla să treacă pe la dânsa preoteasa ori moşiereasa de prin partea locului, le lua deoparte şi-şi descărca sufletul în faţa lor, vorbindu-le despre acelaşi lucru: moartea ei apropiată. Vorbea serios şi în acele clipe avea un zâmbet tăios pe buze şi o căutătură răutăcioasă; şi nu lăsa pe nimeni s-o contrazică. Până atunci îi plăcuse să se îmbrace după ultima modă, să se dichisească, dar de îndată ce-a declarat că o să moară curând, nu mai râdea, nu mai visa cu voce tare… Şi nu numai atât! Se duse cu mătuşa ei la cimitir, îşi alese un locşor pentru mormânt, iar cu vreo cinci zile înainte de naştere, îşi scrise şi testamentul. Şi, bagă de seamă! Toate astea se petreceau în ciuda sănătăţii ei înfloritoare, fără cel mai mic semn de boală sau primejdie! Naşterea e o încercare grea, uneori mortală! Dar la femeia de care-ţi vorbesc, toate mergeau cum nu se poate mai bine şi n-avea de ce să-i fie

teamă. În cele din urmă, bărbatul se plictisi de-a binelea şi într-o zi, la masă, o întrebă supărat:

— Ia ascultă, Nataşa, când o să isprăveşti cu prostiile tale?

— Astea nu-s prostii! Vorbesc foarte serios!

— Fleacuri! Te sfătuiesc să încetezi, ca să nu-ţi fie mai târziu ruşine de ele!

Dar iată că sosi şi ziua aşteptată. Bărbatul îi aduse din oraş cea mai bună moaşă. Deşi era vorba de primul copil, naşterea trecu cum nu se poate mai bine. Când totul se sfârşi, tânăra mamă vru să-şi vadă pruncul. Îl privi o vreme, apoi zise:

— Ei, acum pot să mor.

Apoi îşi luă rămas-bun de la toţi, închise ochii şi peste o jumătate de ceas îşi dădu sufletul. Până în ultima clipă a fost conştientă. Cel puţin, când în loc de apă i-au dat lapte, a şoptit încetişor:

— Pentru ce-mi daţi lapte în loc de apă?

Ca să vezi ce istorie! Cum şi-a prezis, aşa a murit!

Judecătorul tăcu o vreme, oftă, apoi zise iar:

— Poftim de lămureşte cum de a murit! Îţi dau cuvântul meu că tot ce ţi-am povestit nu-i o scorneală, ci adevărul-adevărat!

Doctorul se uită, gânditor, la cer.

— Ar fi trebuit să i se facă autopsia, zise el.

— Pentru ce?

— Pentru a afla pricina morţii. Că doar n-a murit numai pentru că şi-a prezis-o. După toate, s-ar părea că s-a otrăvit.

Judecătorul îşi întoarse repede faţa spre el şi întrebă, privindu-l cu ochii pe jumătate închişi:

— Din ce tragi concluzia că s-a otrăvit?

— Nu trag nicio concluzie! Presupun. Trăia bine cu bărbatul ei?

— Hm!… Nu prea! Neînţelegerile au început curând după nuntă! Într-o zi, s-a întâmplat chiar ceva foarte neplăcut… Răposata şi-a prins bărbatul cu o femeie… De altfel, curând după aceea l-a iertat.

— Dar ce s-a întâmplat mai întâi: trădarea soţului sau apariţia gândului morţii?

Judecătorul se mai uită o dată ţintă la doctor, de parcă ar fi vrut să ghicească pentru ce i-a pus această întrebare.

— Dă-mi voie! răspunse el apoi, după o vreme. Lasă-mă să-mi amintesc. Îşi scoase pălăria şi-şi şterse fruntea asudată. Da… da… A început să vorbească despre moarte, foarte repede după întâmplarea aceea. Da, da!

— Ei, vezi?… Pesemne că a hotărât chiar atunci să se otrăvească, dar cum nu voia să ucidă şi copilul odată cu dânsa, a amânat sinuciderea până după naştere.

— Nu cred, nu… E cu neputinţă! L-a iertat doar, chiar atunci!

— Prea repede! Vasăzică şi-a pus în minte ceva rău! Nevestele tinere nu iartă cu una cu două.

Judecătorul zâmbi silit şi, pentru a-şi ascunde tulburarea prea vădită, aprinse o ţigară.

— Nu cred, nu cred… urmă el. Nici prin gând nu mi-a trecut una ca asta… Şi apoi… soţul nu-i chiar atât de vinovat pe cât pare… A înşelat-o într-un fel ciudat, fără să vrea! A venit acasă noaptea, cam cu chef, şi ar fi vrut şi el să dezmierde pe cineva; dar nevastă-sa era „în poziţie interesantă”… Şi ca dintr-adins i-a ieşit înainte o cuconiţă, venită să-şi petreacă vreo trei zile la ei, o muieruşcă proastă, urâtă, fără minte… După mine, asta nici nu se poate socoti trădare. Nevasta a înţeles şi ea ce-a fost la mijloc şi foarte curând… şi-a iertat bărbatul. Nici n-au mai vorbit vreodată despre treaba asta…

— Oamenii nu mor fără o pricină, – răspunse doctorul.

— Asta aşa e, fără îndoială, dar nu pot să-mi închipui că s-a otrăvit. Ciudat totuşi! Cum de nu mi-a venit în cap, până acum, că ar fi putut fi o sinucidere! Şi nimeni nu s-a gândit la asta. Toţi erau uluiţi că prezicerea ei s-a împlinit întocmai şi gândul că s-ar fi putut otrăvi era departe de ei… Ş-apoi… e cu neputinţă să se fi otrăvit! Nu, nu se poate!

Judecătorul rămase tăcut. Gândul la femeia moartă nu-l părăsi nici în timpul autopsiei. Înscriind în carnet tot ce-i dicta doctorul, el încrunta sprâncenele şi-şi freca fruntea.

— Există oare otrăvuri care să ucidă un om într-un sfert de ceas, treptat şi fără dureri? îl întrebă el pe doctor, în clipa când acesta deschidea capul mortului.

— Da, sunt! Morfina de pildă.

— Hm… Ciudat!… Îmi amintesc că avea într-adevăr la dânsa ceva de felul acesta. Dar… nu, nu cred!

La întoarcere judecătorul arăta ostenit, îşi muşca nervos vârful mustăţilor şi vorbea fără chef.

— Hai să mergem puţin pe jos, îl rugă el pe doctor. M-am plictisit de trăsură.

După ce făcură vreo sută de paşi, judecătorul abia se mai ţinea pe picioare – aşa i se păru doctorului – de parc-ar fi urcat cine ştie ce munte; se opri în loc şi, privindu-l pe doctor cu ochi tulburi, ca de beţiv, zise:

— Dumnezeule mare! Dacă presupunerea dumitale e întemeiată… ar dovedi cruzime, lipsă de omenie!… S-a otrăvit, ca să osândească pe altul la chinuri veşnice! A fost oare atât de mare păcatul? O, Doamne! La ce bun mi-ai vârât în cap gândul ăsta afurisit, doctore?

Şi apucându-şi cu deznădejde capul în mâini, urmă:

— Ţi-am povestit despre nevastă-mea, despre mine! O, Doamne! Da, sunt vinovat, am jignit-o! Dar oare e mai lesne să mori decât să ierţi? Asta da, e logică de femeie! O logică crudă, nemiloasă! O, ea a fost crudă şi în viaţă!… Acum îmi amintesc! Acum pentru mine totul e limpede!

Judecătorul vorbea dând din umeri ori cuprinzându-şi capul în mâini şi ba se urca în trăsură, ba mergea pe jos. Gândul cel nou pe care i-l sugerase doctorul părea că-l năucise, că-l otrăvise! Se simţea descumpănit, vlăguit şi moraliceşte şi fiziceşte, iar când ajunseră în oraş, îşi luă rămas-bun de la doctor şi nu mai voi să ia masa cu dânsul, deşi îi făgăduise chiar în ajun că vor mânca împreună.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 127, 11 mai 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu numeroase modificări stilistice şi abrevieri de text, a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Volodea

Într-o duminică de vară, pe la cinci după-amiază, Volodea, un tânăr de şaptesprezece ani, urât, bolnăvicios şi timid, şedea în pavilionul din grădina familiei Şumihin[19], şi murea de plictiseală. Gândurile lui lipsite de bucurie se învârteau în jurul a trei probleme; în primul rând, a doua zi, luni, avea examen la matematici, şi ştia bine că nu va reuşi la teză, va fi eliminat din liceu pentru că mai rămăsese o dată repetent într-a şasea, iar acum isprăvise cu media anuală de 2,75 la algebră. În al doilea rând, şederea lui aici, la familia Şumihin, oameni avuţi şi cu pretenţii de aristocraţi, îi rănea mândria. I se părea că atât *madame* Şumihina cât şi nepoatele ei, îi privesc de sus pe el şi pe *maman,* ca pe nişte rude sărace care trăiesc pe spinarea lor, că n-o respectă defel pe *maman* şi că-şi bat joc de ea. Într-o zi o auzise fără să vrea pe *madame* Şumihina care-i spunea pe terasă verişoarei ei, Anna Feodorovna, că *maman* a lui caută cu orice preţ să pară mai tânără şi mai frumoasă decât este, că nu-şi plăteşte niciodată datoriile de la jocul de cărţi şi că are o mare slăbiciune pentru pantofii şi ţigările altora. Volodea căuta în fiecare zi s-o înduplece pe *maman* să nu se mai ducă la Şumihina, îi arăta ce rol umilitor joacă în casa acestor bogătaşi, stăruia, îi spunea obrăznicii, dar *maman,* o femeiuşcă uşuratică şi răsfăţată, care irosise în viaţa ei două averi – a ei şi a bărbatului său – şi care murea după lumea bună, nu voia să-l înţeleagă şi Volodea era nevoit s-o însoţească de vreo două ori pe săptămână, la nesuferitul acela de conac.

În al treilea rând, tânărul nu putea scăpa nicio clipă de un simţământ ciudat şi neplăcut în acelaşi timp, pe care nu-l cunoscuse înainte, dar care pusese stăpânire pe dânsul… I se părea că e îndrăgostit de Anna Feodorovna, verişoara Şumihinei, care-şi petrecea vara la conac. Anna Feodorovna era o cuconiţă vioaie, vorbăreaţă şi gata să râdă de orice fleac; avea ca la vreo 30 de ani şi era sănătoasă, bine legată, cu obraji trandafirii, cu umeri rotunzi, cu o bărbie grăsuţă şi cu un

zâmbet ce nu-i părăsea niciodată buzele subţiri. Nu era nici frumoasă şi nici tânără! Volodea ştia foarte bine acest lucru, dar îi era cu neputinţă să nu se gândească la ea, să nu se uite cum îşi mişcă umerii rotunzi şi spatele neted, când joacă crochet, sau cum se trânteşte în fotoliu istovită de râs, ori de atâta alergătură pe scări, cum închide ochii şi răsuflă anevoie, de parcă pieptul ei n-ar mai încăpea în strânsoarea ce-l apasă. Era măritată, bărbatul ei, un arhitect impozant, venea şi el o dată pe săptămână la conac, dormea pe săturate şi se întorcea iar în oraş. Simţământul ciudat al lui Volodea începu printr-o ură neîmpăcată şi cu totul neîntemeiată faţă de arhitect; tânărul se bucura nespus când acesta se întorcea în oraş.

Acum, stând în pavilion şi gândindu-se la examenul de a doua zi şi la *maman,* de care-şi bătea joc toată lumea, simţea o dorinţă nestăvilită s-o vadă pe Niuta (aşa-i spunea Şumihina, Annei Feodorovna), să-i audă râsul şi foşnetul rochiei… Dorinţa lui nu semăna întru nimic cu iubirea curată şi plină de poezie pe care o cunoştea din romane şi la care visa în fiecare seară, înainte de a adormi; era ciudată, neînţeleasă! Volodea se ruşina de ea şi se temea chiar, ca de ceva rău şi necurat, ca de un lucru pe care-l mărturiseşti anevoie chiar ţie însuţi.

— Asta nu-i dragoste! îşi zicea el. Doar nu te poţi îndrăgosti de o femeie de treizeci de ani, şi încă măritată!… E cel mult o intrigă amoroasă… Da, o mică intrigă amoroasă!…

Cu gândul la această intrigă amoroasă, Volodea îşi aminti că e cum nu se poate mai sfios, că n-are mustăţi, că-i plin de pistrui şi are ochii mici… Încercă să se gândească cum i-ar sta alături de Niuta, dar îşi dădu seama că o astfel de pereche ar fi cu totul nepotrivită! Atunci se văzu în închipuirea lui frumos, viteaz, plin de duh, îmbrăcat după ultima modă…

Chiar în toiul visărilor, când şedea cu umerii aduşi, ghemuit în ungherul cel mai întunecat al pavilionului, şi privea în pământ, se auzi deodată nişte paşi uşori – cineva trecea fără grabă pe alee. Curând paşii se opriră şi la intrarea în pavilion flutură ceva alb.

— E cineva aici? întrebă un glas de femeie.

Volodea recunoscu glasul şi-şi înălţă, speriat, capul.

— Cine-i? mai întrebă Niuta intrând. Ah, dumneata erai, Volodea! Ce faci aici? Cugeţi? Nu înţeleg cum poate un om să tot gândească atâta!… N-ar fi de mirare să-ţi pierzi şi mintea!

Volodea se ridică şi o privi pierdut. Niuta se întorcea tocmai de la scăldat. Un cearşaf de baie şi un prosop pluşat îi atârnau pe umăr, iar de sub baticul alb de mătase ieşea o şuviţă de păr ud, ce i se lipise de frunte. Femeia răspândea o mireasmă uşoară şi răcoroasă de apă şi de săpun de migdale. Gâfâia din

pricina mersului repede, iar năsturaşul de sus al bluzei era descheiat şi lăsa să i se vadă gâtul şi pieptul.

— De ce taci? întrebă Niuta cercetându-l cu ochii. Nu-i frumos să taci când îţi vorbeşte o doamnă. Ce urs eşti, Volodea! Stai mereu singur, nu scoţi o vorbă şi te gândeşti întruna, ca un filozof! N-ai pic de viaţă în dumneata! Nici căldură! Tii! Ce urâcios eşti!… La vârsta dumitale trebuie să trăieşti din plin, să zburzi, să flecăreşti, să faci curte femeilor, să te-ndrăgosteşti!…

Volodea privea ţintă cearşaful şi mâna albă, durdulie, care-l ţinea şi… era dus pe gânduri.

— Tace! se minună Niuta. Mă miră, zău! Ascultă Volodea! Fii bărbat! Haide, zâmbeşte, ce Dumnezeu! Vai, ce filozof nesuferit! şi izbucni în râs. Şi ştii de ce eşti aşa de ursuz? Pentru că nu faci curte femeilor! Dar nu văd de ce n-ai face-o! Ce e drept, domnişoare nu prea sunt pe aici, dar ce te împiedică să curtezi doamne? Pe mine, de pildă!

Volodea o asculta, frecându-şi tâmpla, cufundat în cugetări grele şi chinuitoare.

— Numai oamenii din cale-afară de mândri tac mereu şi caută singurătatea! urmă Niuta, îndepărtându-i cu forţa mâna de la tâmplă. Eşti trufaş, Volodea! Şi de ce te uiţi pe sub sprâncene? Fă bunătatea şi uită-te drept în ochii mei! Haide odată, ursule!

Şi Volodea se hotărî să vorbească… Vrând cu tot dinadinsul, să zâmbească, mişcă de câteva ori buza de jos, clipi din ochi şi-şi duse iar mâna la tâmplă.

— Eu… eu te iubesc! rosti el în cele din urmă.

Niuta înălţă din sprâncene a mirare şi râse.

— Ce-mi aud urechile? cântă ea, cum fac primadonele la operă când le-a fost dat să audă ceva îngrozitor. Cum? Ce ai spus? Ia, repetă! Hai, repetă!

— Eu… te iubesc! repetă Volodea.

Şi cu totul fără voia lui, fără să înţeleagă şi să-şi dea seama ce-i cu dânsul, făcu un pas spre Niuta şi o prinse de încheietura mâinii. Privirile i se tulburară, ochii i se umeziră de lacrimi şi în clipa aceea lumea întreagă se reducea pentru el la un prosop mare şi pluşat, mirosind a baie.

— Bravo, bravo! auzi el deodată râsul vesel al Niutei. De ce ai tăcut? Vreau să-mi mai vorbeşti! Haide!

Văzând că femeia nu-şi liberează mâna din strânsoarea lui, Volodea îşi înălţă ochii la chipul ei surâzător şi, stângaci, cu mişcări neîndemânatice, o cuprinse cu amândouă mâinile de mijloc, astfel că degetele i se împreunară la spatele ei. O ţinu aşa, înlănţuită, iar Niuta, cu braţele ridicate, îşi aşeză la ceafă

părul desprins de sub băsmăluţă, lăsând să i se vadă gropiţele de la coate, şi-i spuse cât se poate de liniştit:

— Trebuie să fii îndemânatic, atent, drăguţ, asta însă nu se poate decât dacă stai mai mult în preajma femeilor. Dar… ce faţă mânioasă, chiar rea, ai! Trebuie să vorbeşti mai mult, să râzi! Da, Volodea, nu fi ursuz! Eşti tânăr! De filozofie mai ai vreme! Şi acum, lasă-mă! Vreau să plec! Haide, dă-mi te rog drumul!

Şi slobozindu-şi fără greutate trupul din strânsoarea mâinilor lui, Niuta ieşi din pavilion, fredonând un cântec. Volodea rămase singur. Îşi netezi părul, zâmbi, se plimbă de câteva ori dintr-un colţ în altul, apoi se aşeză şi zâmbi iar. Îi era aşa de ruşine, încât se minuna şi el că acest simţământ poate fi atât de ascuţit şi de năprasnic. Şi tot de ruşine zâmbea întruna, bolborosea vorbe fără şir şi gesticula.

Îi era ruşine că Niuta se purtase cu dânsul ca şi cum ar fi fost un băieţandru; îi era ruşine de sfiala lui, dar mai mult încă de îndrăzneala cu care cuprinsese de mijloc o femeie cinstită, măritată, cu toate că nici vârsta, nici însuşirile lui fizice şi nici poziţia socială nu-i îngăduiau – după cum îşi închipuia – s-o facă!

Sări ca ars de pe bancă, ieşi din pavilion şi, fără să se uite nici în dreapta nici în stânga, o luă spre fundul livezii, cât mai departe de casă.

„De am pleca mai degrabă! îşi zicea dânsul, cuprinzându-şi capul în mâini. O, Doamne! De am pleca odată!”

Trenul cu care trebuiau să se-ntoarcă el şi *maman* pleca la opt patruzeci. Mai rămâneau deci aproape trei ceasuri, dar Volodea ar fi plecat cu plăcere la gară, chiar în clipa aceea, fără s-o mai aştepte pe *maman.*

Când trecu de şapte, porni spre casă. Toată înfăţişarea lui arăta o hotărâre neşovăitoare. Fie ce-o fi! O să intre fără pic de sfială, o să privească oamenii drept în faţă şi o să vorbească tare, fără să-i pese de nimic!

Străbătu terasa, sala mare şi ajunse în salon, unde se opri o clipă pentru a-şi trage sufletul. În sufrageria de alături, cei ai casei luau ceaiul şi vocile lor răzbăteau până în salon. *Madame* Şumihina, *maman* şi Niuta, vorbeau şi râdeau tare.

Volodea trase cu urechea.

— Şi cum vă spuneam, zăcea Niuta. Nu mi-am crezut ochilor! Când a început să-mi vorbească de dragostea lui şi – închipuiţi-vă! – m-a luat şi de talie, nu-l mai recunoşteam! Şi ştiţi, are un fel de a se purta!… Când mi-a spus că mă iubeşte, avea ceva sălbatic în priviri, ca un caucazian.

— Nu vorbi! se minună *maman* şi izbucni într-un râs prelung, cu cascade. Zi, aşa! Parcă-l văd pe taică-su!

Volodea o luă la goană înapoi şi ieşi la aer curat.

„Cum pot vorbi cu voce tare despre asemenea lucruri! îşi zise el chinuit, împreunându-şi mâinile a deznădejde şi privind cu groază la cer. O spun aşa, cu voce tare, şi nici nu le pasă!… *Maman* râdea şi ea! *Maman!* Doamne, Dumnezeule, pentru ce mi-ai dat o asemenea mamă! Pentru ce?"

Dar de intrat în casă, trebuia să intre neapărat! După ce se plimbă de vreo trei ori încolo şi încoace pe alee şi se mai linişti puţin, intră.

— De ce nu vii la vreme să-ţi iei ceaiul? îl întrebă cu asprime *madame* Şumihina.

— Vă rog să mă iertaţi!… Eu… e timpul să plec! bolborosi băiatul fără să-şi ridice ochii. *Maman,* e opt!

— Du-te singur, dragul meu! îi răspunse *maman,* cu o voce languroasă. Eu rămân să dorm la Lili. Cu bine, dragul meu! Vino să te binecuvântez…

Şi după ce făcu asupra lui semnul crucii, îi spuse Niutei, în franţuzeşte:

— Nu găseşti că… seamănă puţin cu Lermontov?

Volodea îşi luă în grabă rămas-bun de la toţi, fără să-i privească în faţă, şi ieşi din sufragerie. Peste zece minute, păşea pe drumul ce ducea la gară şi-i părea bine că plecase. Nu mai simţea nici spaimă, nici ruşine, şi răsufla liber şi nestingherit.

Când nu-i mai rămăsese decât vreo jumătate de verstă până la gară, se aşeză pe o piatră la margine de drum, cu ochii aţintiţi la soarele ce se şi ascunsese pe jumătate după terasament. La gară, se aprindeau ici-colo luminiţe şi una dintre ele, de un verde tulbure, începu să alerge de-a lungul peronului, dar trenul nu se zărea. Volodea simţi o plăcere nespusă să stea acolo, neclintit, şi să asculte apropierea serii. Amurgul, pavilionul, paşii uşori, mireasma trupului scăldat, râsul, mijlocul subţire al Niutei, toate răsăreau ca vii în închipuirea lui, dar acum îşi pierduseră ceva din însemnătatea lor şi nu i se mai păreau atât de înspăimântătoare ca adineauri…

„Fleacuri!… Când am cuprins-o de mijloc a râs şi nu mi-a îndepărtat mâinile, îşi zise el. Se vede că i-a plăcut! Dacă i-ar fi fost scârbă, s-ar fi supărat pe mine!…"

Şi-l apucă deodată ciuda că fusese atât de sfios! Îi părea rău acum că plecase prosteşte şi era încredinţat că dacă întâmplarea din pavilion s-ar mai repeta o dată, el s-ar arăta cu mult mai îndrăzneţ şi ar privi mai simplu lucrurile.

Şi… n-ar fi deloc greu să se mai repete! La conac, după cină, toată lumea se plimbă până târziu. Dacă el, Volodea, o să

se plimbe cu Niuta prin livada cufundată în întuneric… ce altă ocazie i-ar mai trebui?

„Ce-ar fi să mă-ntorc! îşi zise el. Plec mâine dimineaţă… O să le spun că am pierdut trenul”.

Şi se întoarse… *Madame* Şumihina, *maman,* Niuta şi una dintre nepoate şedeau pe terasă şi jucau cărţi. Când Volodea le spuse minciuna cu întârzierea, ele se arătară îngrijorate pentru examenul lui de a doua zi şi-l sfătuiră să se scoale mai devreme. În tot timpul cât jucară cărţi, Volodea stătu ceva mai la o parte; privirea lui lacomă era aţintită mereu asupra Niutei, de parcă ar fi aşteptat ceva… îşi făcuse şi un plan: o să se apropie de ea pe întuneric şi o să-i ia mâna într-ale lui; pe urmă, o s-o îmbrăţişeze, fără nicio vorbă. La ce bun vorbele, când amândoi o să se înţeleagă fără ele.

Dar după cină, doamnele nu se duseră la plimbare, ci îşi reluară jocul de cărţi şi jucară până la unu noaptea. Apoi se duseră să se culce.

„Ce prost s-au mai brodit lucrurile! se gândi cu ciudă Volodea, pregătindu-se de culcare! Dar nu face nimic! Să aşteptăm ziua de mâine… Poate vine iar în pavilion… Nu-i nimic!…”

Şedea treaz în pat, cu braţele încolăcite în jurul genunchilor şi cugeta. Dar nu la examen. Gândul examenului îi făcea rău. Ştia că o să fie dat afară din liceu, dar asta nu-l mai îngrozea. Dimpotrivă, găsea că ar fi bine. Chiar foarte bine. De mâine o să fie liber ca pasărea cerului, o să lepede uniforma, o să fumeze fără să se mai ascundă, o să vină la conac când o să vrea şi o să-i facă curte Niutei; de mâine n-o să mai fie un licean, ci „un tânăr”. Iar restul, adică ceea ce se cheamă „carieră” şi „viitor”, era cât se poate de limpede: va intra voluntar în armată, ori telegrafist, ori slujbaş la o farmacie unde va ajunge – în cele din urmă – farmacist, ori… Mă rog! Sunt atâtea posibilităţi pe lumea asta!… Trecu un ceas, trecură două; Volodea şedea mereu în pat şi se gândea…

Pe la trei dimineaţă, când începu să mijească de ziuă, uşa se deschise cu un scârţâit uşor şi în odaie intră *maman.*

— Nu dormi? îl întrebă dânsa, căscând. Culcă-te! Am venit doar pentru o clipă, să iau picăturile…

— Pentru ce?

— Biata Lili are iar colici! Culcă-te, băiatule, că mâine ai examen!

Apoi scoase din dulăpior o sticluţă, se apropie de fereastră, citi eticheta şi ieşi.

— Maria Leontievna, ai greşit picăturile! auzi deodată Volodea o voce de femeie. Astea-s lăcrămioare! Lili cere morfină! Fiul dumitale doarme? Roagă-l să caute el…

Era glasul Niutei şi Volodea simţi că-l trec fiorii. Se sculă repede, îşi trase pantalonii, îşi aruncă pe umeri mantaua de licean şi se apropie de uşă.

— Morfină, înţelegi? spunea în şoaptă Niuta. Trebuie să scrie în latineşte, pe sticluţă. Trezeşte-l pe Volodea, să caute el…

Maman deschise uşa şi Volodea o văzu pe Niuta. Femeia purta aceeaşi bluză cu care fusese la scăldat. Părul răvăşit îi cădea în valuri pe umeri, iar faţa somnoroasă părea oacheşă în lumina cenuşie a zorilor…

— Uite-l că nu doarme, spuse dânsa. Volodea, fii drăguţ şi caută morfina. Trebuie să fie în dulăpior! Mare bătaie de cap cu Lili… Nu-i zi de la Dumnezeu să n-aibă ceva!

Maman bombăni cuvinte fără înţeles, căscă şi ieşi din odaie.

— Haide, caută, ce stai? îl îndemnă Niuta.

Volodea se apropie de dulăpior, se lăsă în genunchi şi prinse să scotocească printre sticluţele şi cutiuţele cu doctorii… Mâinile-i tremurau, iar în piept şi în stomac simţea că-i umblă parcă valuri mici de apă rece. Din pricina mirosului de eter şi acid fenic, amestecat cu tot soiul de ierburi pe care le muta de colo-colo, fără nicio trebuinţă, şi le-mprăştia cu degetele lui tremurătoare, se simţea ameţit şi respira anevoie.

„Mi se pare că *maman* a plecat. Asta-i bine, e bine…” îşi spuse el.

— Ce te moşmoneşti atâta? îl întrebă Niuta.

— Îndată!… Uite, cred că asta-i morfina! spuse Volodea, care citi pe una dintre etichete: „morph”… Poftim!

Niuta stătea în uşă, cu un picior în sală şi cu celălalt în odaia lui, şi încerca să-şi îndrepte părul lung şi des. Privirile îi lunecau nepăsătoare asupra lui Volodea. Cu bluza ei largă, cu faţa somnoroasă şi părul despletit, scăldată în lumina tulbure ce pătrundea în odaie din cerul albit dar neluminat încă de razele soarelui, îi păru lui Volodea nespus de frumoasă, fermecătoare… Vrăjit, tremurând din tot trupul şi amintindu-şi cu nesaţ de clipa când ţinuse în braţe trupul ei minunat, în pavilion, Volodea îi întinse picăturile şi îngână:

— Cât eşti de…

— Cum? întrebă Niuta şi intră în odaie. Cum? mai repetă ea, zâmbind.

Băiatul o privi un timp în tăcere, apoi o luă de mână, ca atunci în pavilion… Niuta îl privea zâmbind întruna şi aştepta să vadă ce o să se mai întâmple.

— Te iubesc! şopti el.

Femeia încetă să zâmbească, se gândi puţin şi zise:

— Aşteaptă! Mi se pare că vine cineva! Ce ţi-e şi cu liceenii ăştia! Şi, apropiindu-se de uşă, privi pe sală. Nu! Nu se vede

nimeni!…

Apoi se întoarse în odaie…

Şi deodată Volodea simţi că odaia, Niuta, zorile şi el însuşi, se contopesc într-o senzaţie de fericire, dureroasă, nemaiîntâlnită, unică, pentru care poţi să-ţi dai viaţa, poţi să înduri chinuri veşnice… Dar… trecu o jumătate de minut şi toate astea pieriră fără urmă! Volodea văzu lângă el faţa plină, schimonosită de scârbă şi urâtă, a femeii, şi se simţi şi el cuprins de scârbă pentru tot ce se întâmplase…

— Acum trebuie să plec, spuse Niuta, cercetându-l cu dezgust. Ce urât şi prăpădit eşti! Un boboc dezgustător!

Cât de hâd îi părea acum lui Volodea părul ei lung, bluza largă, paşii, vocea!…

„Boboc dezgustător… îi răsuna în cap după plecarea ei. Da, are dreptate! Sunt dezgustător! Toate sunt dezgustătoare pe lumea asta!”

Răsărise soarele, se auzea cântecul vesel al păsărelelor; în livadă răsunau paşii grădinarului şi scârţâitul roabei lui… Nu trecu mult şi se auzi mugetul vacilor şi fluierul păstorului. Razele soarelui şi fluierul vorbeau de o viaţă curată, frumoasă, plină de poezie… Dar unde era această viaţă? Nici *maman* şi nici ceilalţi oameni din jurul lui Volodea nu-i vorbiseră vreodată despre ea.

Când feciorul veni să-l scoale pentru trenul de dimineaţă, Volodea se prefăcu adormit…

„Ducă-se dracului toate!” îşi zise el.

Se sculă din pat când trecuse de zece. În timp ce se pieptăna, îşi privi în oglindă faţa urâtă, palidă de nesomn, şi se gândi:

„Are dreptate… Sunt un boboc dezgustător!”

Iar când *maman* se arătă îngrozită că nu plecase la examen, Volodea zise:

— Nu m-am putut trezi la vreme, dar… fii liniştită, am să prezint un certificat medical.

Madame Şumihina şi Niuta se treziră după douăsprezece. Volodea auzi cum *madame* Şumihina deschide fereastra cu zgomot, cum îi vorbeşte Niutei cu vocea ei groasă şi cum Niuta îi răspunde cu cascade de râs. Văzu apoi cum se deschide şi uşa salonului din care ieşiră un şirag întreg de nepoate şi cucoane ce trăiau din mila gazdei (în rândul cărora era şi *maman);* se duceau cu toatele să ia gustarea de dimineaţă, cu *madame* Şumihina. Întrezări apoi chipul surâzător al Niutei şi lângă ea văzu sprâncenele şi barba neagră a arhitectului sosit chiar în dimineaţa aceea.

Niuta purta un costum naţional ucrainean, care nu-i şedea deloc bine şi o îngrăşa; arhitectul făcea glume nesărate şi grosolane; pârjoalele care s-au servit la ceai aveau în ele prea

multă ceapă; cel puţin aşa i se păru lui Volodea. I se mai păru iarăşi, că Niuta râde dinadins prea tare şi că aruncă uneori ocheade înspre el, anume ca să-i arate că amintirea nopţii n-o tulbură nicidecum şi că nu bagă în seamă „bobocul dezgustător" care se află şi el acolo.

După-amiază, pe la trei şi ceva, Volodea plecă la gară, împreună cu *maman.* Amintirile urâte, noaptea fără somn, eliminarea din liceu care-l aştepta fără doar şi poate, remuşcările, toate acestea treziră în el o mânie grea, apăsătoare. Văzu din profil chipul slab şi nasul mic al mamei sale, fulgarinul pe care i-l dăruise Niuta, şi bombăni:

— De ce te mai pudrezi? La vârsta dumitale nu s-ar cădea s-o mai faci! Cauţi cu tot dinadinsul să fii frumoasă, nu-ţi plăteşti niciodată datoriile de la cărţi şi fumezi ţigările altora!… Ce dezgustător! Nu te iubesc… Nu!

O copleşea cu vorbe jignitoare, iar *maman* clipea din ochişorii ei mici, îşi împreuna mâinile cu groază şi şoptea:

— Ce tot spui, dragul meu! Dumnezeule mare! Ne aude vizitiul! Taci, că ne aude vizitiul! Totul aude!

— Nu te iubesc… Nu! o ţinea întruna Volodea, înăbuşindu-se de mânie. Eşti o femeie stricată, rea… Să nu te mai văd că porţi fulgarinul ăsta, auzi? Că-l fac praf…

— Vino-ţi în fire, băiatul meu! izbucni *maman* cu lacrimi în ochi. Ne aude vizitiul!

— Unde-i averea tatei? Unde sunt banii tăi? I-ai vânturat pe toţi! Şi nu mi-e ruşine că sunt sărac! Mi-e ruşine numai că am o astfel de mamă… Când mă întreabă colegii de dumneata, simt că roşesc totdeauna.

Până la oraş aveau de mers două staţii cu trenul şi în tot timpul călătoriei Volodea rămase pe culoar, tremurând din toate mădularele. Nu voia să intre în vagon pentru că acolo era maică-sa, pe care o ura. Aceeaşi ură o simţea şi faţă de sine însuşi şi faţă de însoţitorii trenului. Până şi fumul locomotivei şi vântul, din pricina căruia credea că tremură, îi erau nesuferiţi… Şi cu cât mai grea era povara ce-i apăsa sufletul, cu atât mai viu simţea că undeva, în toată lumea asta, sunt şi oameni care duc o viaţă curată, cinstită, plină de căldură, gingăşie, dragoste, mângâiere şi voie bună… Volodea simţea bine că trebuie să fie aşa şi suferea atât de mult, încât unul dintre călători, care-l privise ţintă, îl întrebă:

— Vă dor dinţii, nu-i aşa?

În oraş, *maman* şi Volodea stăteau la o cucoană de neam mare, pe nume Maria Petrovna, care ţinea cu chirie o casă întreagă şi avea, la rândul ei, chiriaşi. *Maman* avea două odăi: una – cea în care îşi pusese patul şi în care stătea dânsa – avea două ferestre şi două tablouri în rame aurite pe pereţi, şi alta

mai mică, întunecoasă, unde şedea Volodea. În cămăruţa asta, în afară de canapeaua pe care dormea băiatul, nu mai era niciun fel de mobilă: în schimb pretutindeni erau îngrămădite coşuri de paie, cu rochii, cutii de pălării şi alte fleacuri cam de acelaşi fel, pe care *maman* le păstra, fără să ştie nici ea pentru ce. Lecţiile Volodea şi le făcea în odaia mamei sau în odaia „comună", o încăpere mare, unde se adunau toţi chiriaşii la prânz şi seara.

După ce se întoarseră acasă, Volodea se trânti pe canapea şi se acoperi cu pătura ca să nu mai tremure. Cutiile de pălării, coşurile şi celelalte fleacuri îi amintiră că nu are o odaie a lui, un refugiu în care să se poată ascunde de *maman,* de toţi musafirii ei şi de vocile care se auzeau în clipa aceea din odaia comună; geanta şi cărţile de şcoală, răspândite prin toate ungherele, îi amintiră de examenul la care nu se dusese… Apoi, îi veni deodată în minte, fără nicio legătură, Mentona, unde stătuse cu răposatul taică-su când avea doar şapte ani; îşi mai aduse aminte şi de Biaritz şi de cele două fetiţe englezoaice cu care se jucase acolo, în nisip… Ar fi vrut să-şi împrospăteze în gând culoarea cerului şi a oceanului, Înălţimea valurilor şi starea lui sufletească de atunci, dar nu izbuti; numai fetiţele englezoaice trecură o clipă ca vii, pe dinaintea ochilor lui. Toate celelalte se învălmăşiră, se încurcară şi se destrămară fără urmă…

„E frig aici!" îşi spuse Volodea, se ridică, îşi aruncă haina pe umeri şi se duse în camera comună.

Era ora ceaiului. În jurul samovarului şedeau trei oameni: *maman,* profesoara de muzică – o bătrânică cu ochelari în ramă de baga, şi Augustin Mihailîci, un francez în vârstă şi foarte gras, funcţionar la o fabrică de parfumuri.

— Astăzi, n-am mâncat la prânz, – spuse *maman.* Ar trebui să trimitem fata după pâine.

— Duniaş'! strigă francezul.

Dar fata era dusă undeva, din porunca stăpânei.

— O, asta nu face nimic! făcu francezul cu un zâmbet larg. Mă duc eu după pâine! O, asta nu-i nimic!

Îşi puse pălăria şi plecă, după ce mai întâi îşi lăsă ţigara de foi, rău mirositoare, pe masă, la vedere. După plecarea lui, *maman* începu să-i povestească profesoarei de muzică despre şederea ei la Şumihina şi despre frumoasa primire ce i s-a făcut acolo.

— Lili Şumihina mi-e rudă, zise ea. Răposatul general Şumihin, soţul ei, era văr cu bărbatul meu. Ea e născută baroană Kolb…

— Nu-i adevărat, *maman!* o întrerupse deodată Volodea cu năduf. De ce minţi?

Ştia bine că tot ce spune maică-sa e adevărat; în toată povestea cu generalul Şumihin şi baroana Kolb nu era o singură minciună, şi cu toate acestea Volodea avea senzaţia că minte! Felul ei de a vorbi, faţa, ochii, totul te făceau să crezi că minte.

— Minţi! repetă băiatul şi izbi atât de tare cu pumnul în masă, că vasele prinseră a zăngăni, iar ceaiul din ceaşca mamei se răspândi pe faţa pe masă. La ce bun toată povestea asta cu generali şi baroane! Minciuni.

Profesoara de pian se fâstâci de-a binelea şi tuşi în batistă, prefăcându-se că s-a înecat, iar *maman* izbucni în plâns.

„Unde să mă duc? se întrebă Volodea. Pe stradă".

Dar pe stradă abia fusese adineauri, iar la colegi… Îi era ruşine să dea ochii cu ei. Şi iar îi veniră în minte, fără nicio legătură, cele două fetiţe englezoaice… După ce se plimbă de câteva ori încolo şi încoace prin odaia comună, intră în camera lui Augustin Mihailîci, unde mirosea pătrunzător a esenţe de parfum şi a săpun de glicerină. Pe masă, pe geamuri şi chiar pe scaune, erau grămădite o sumedenie de flaconaşe, păhărele, borcănaşe cu esenţe diferit colorate. Volodea luă de pe masă un ziar, îl despături şi-i citi titlul: „Figaro"… Ziarul avea un miros al lui, tare şi plăcut… Apoi luă de pe masă un revolver…

— Haide, haide, nu-ţi mai face inimă rea, se auzea din odaia vecină vocea profesoarei de pian, care căuta s-o împace pe *maman.* E atât de tânăr! La vârsta lui, băieţii îşi îngăduie de multe ori unele ieşiri! Trebuie să ţii seama de asta!

— Ba nu, Evghenia Andreevna, e un băiat rău! îi răspunse *maman,* cu voce cântătoare. Ştie că nu există o mână de bărbat care să-l strunească, iar eu sunt prea slabă şi n-am nicio putere asupra lui. Ah, cât sunt de nenorocită!

Volodea puse ţeava revolverului în gură, dibui ceva care trebuia să fie trăgaci sau piedică, şi apăsă cu degetul… Mai dibui un alt gurgui şi mai apăsă o dată… Apoi scoase ţeava din gură, o şterse cu poala paltonului şi cercetă închizătorul. Niciodată până acum nu ţinuse o armă în mână…

— Mi se pare că trebuie să trag asta în sus, chibzui el. Da, aşa mi se pare!

Augustin Mihailîci intră în clipa aceea în odaia comună şi se apucă să povestească ceva, râzând cu hohote. Volodea puse iar ţeava pistolului în gură, o strânse între dinţi şi apăsă pe undeva cu degetul. Se auzi o bubuitură… O putere neînchipuit de mare îl izbi în ceafă şi el căzu cu faţa drept în păhăruţele şi flacoanele de pe masă… Apoi îl văzu deodată pe răposatul taică-su, cu cilindru pe cap şi cu o panglică lată, neagră, pe care o purta în semn de doliu după nu ştiu ce doamnă, pe când era la Mentona…

Taică-su îl înlănţui cu braţele şi porniră amândoi în zbor într-o prăpastie adâncă şi neagră ca noaptea.

Apoi totul se învălmăşi şi se destrămă…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", Nr. 147, 1 iunie, 1887, la rubrica „Efemeride", sub titlul *Prima lui dragoste.* Semnată: A. Cehonte. Într-o versiune cu totul nouă, a intrat în culegerea: „Oameni posomorâţi", Sankt-Petersburg, 1890 şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale acestei culegeri (de la 2 până la 10, Sankt-Petersburg, 1890-1899). De asemenea a intrat fără modificări în culegerile: „Sclipiri", editată la „Posrednik", Moscova, 1895. A fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

În culegerea din 1890, nuvela a apărut într-o formă refăcută: două scene, aceea a întâlnirii nocturne dintre Volodea şi Niuta, precum şi sinuciderea tânărului, au fost scrise din nou.

Mih. P. Cehov, îşi aminteşte că istoria lui Volodea a fost povestită la Babkino de V. P. Beghicev, dar sfârşitul tragic lipsea din povestirea lui. (Vezi culegerea „Despre Cehov", Moscova, 1910, pag. 253, ed. rusă).

Discuţiile duse la Comisia ştiinţifică de pe lângă Ministerul Instrucţiunii Publice, în jurul volumului V al Operelor lui Cehov, în care au intrat şi nuvelele „Volodea" şi „Accesul", au stârnit certuri.

Cei mai mulţi dintre membri au fost de părere să se interzică volumul pentru bibliotecile şi sălile de lectură publică. Rezoluţia pusă de ministrul adjunct al instrucţiunii publice, pe „hotărârea Comisiei ştiinţifice", suna astfel: „Sunt de acord cu părerea majorităţii. 27.1.1902".

Fericirea

DEDICATĂ LUI I. P. POLONSKI

Pe marginea drumului larg de stepă, zis şleaul mare, înnoptase o turmă de oi, păzită de doi ciobani. Unul dintre ei, un moşneag de vreo optzeci de ani, cu gura ştirbă şi capul tremurător de bătrâneţe, se culcase pe burtă chiar lângă drum, cu coatele proptite în frunzele prăfuite de patlagină; celălalt, un flăcău tinerel, fără mustaţă, cu sprâncene negre şi stufoase, îmbrăcat în straie de pânză groasă, din care se fac de obicei sacii de rând, stătea întins pe spate, cu mâinile la ceafă şi privea cerul, unde, drept deasupra lui, se întindea Calea Laptelui şi clipeau somnoroase stelele.

Ciobanii nu erau singuri. Ca la vreun stânjen depărtare de ei, în întunericul ce învăluia drumul, se zărea silueta neagră a unui cal înşeuat, iar alături de cal, sprijinit de şa, un bărbat cu cizme şi haină scurtă, un supraveghetor de-al boierului, după înfăţişare. Statura lui înaltă, dreaptă şi neclintită, apucăturile, felul cum se purta cu ciobanii şi cu calul său, dovedeau un om cu scaun la cap, aşezat şi care îşi cunoaşte preţul; până şi pe întuneric se ghiceau la dânsul urmele educaţiei militare şi acel aer de măreţie şi îngăduinţă totodată, pe care îl capeţi când te învârţi printre boieri şi vătafi.

Oile dormeau. Doar ici-colo, pe cerul care începuse să pălească înspre răsărit, se vedeau umbrele mioarelor ce vegheau; cu capetele adânc plecate, păreau cufundate în gânduri. Cugetările lor greoaie şi tărăgănate, înrâurite pesemne de întinderea fără sfârşit a stepei şi a cerului, de lungimea zilelor şi a nopţilor, le uluiau şi le copleşeau până la nesimţire, astfel încât stăteau nemişcate de parc-ar fi prins rădăcini şi nu luau în seamă nici omul străin, nici hărmălaia dulăilor.

În văzduhul adormit şi încremenit, pluteau zgomotele obişnuite ale nopţii de vară: ţârâitul nesfârşit al greierilor, strigătele pitpalacilor, iar în râpa ce se afla la depărtare de o

verstă şi pe fundul căreia curgea un pârâiaş şi creşteau sălcii, cântau alene privighetori tinere.

Supraveghetorul se oprise ca să le ceară un foc ciobanilor, pentru luleaua lui. După ce isprăvi să fumeze, fără să rostească o vorbă, se sprijini în şa şi căzu pe gânduri. Ciobanul cel tinerel nu-l luă în seamă: şedea întins pe spate şi privea întruna cerul. Dar bătrânul îl cercetă îndelung cu privirea şi la urmă îl întrebă:

— Nu îi fi dumneata Pantelei, de la curtea boierului Makarov?

— Chiar eu sunt, îi întoarse vorba omul.

— Aşa mi-am zis şi eu. La început nu te-am cunoscut! Ai să te îmbogăţeşti! De unde te-a adus Dumnezeu?

— De pe lângă Kovîli.

— Cam depărtişor! Aveţi de gând să daţi pământul de acolo în dijmă?

— În toate felurile! Şi în dijmă, şi în arendă, şi pentru bostănărie! Dar eu de altceva am fost acolo: m-am dus la moară.

Un dulău mare şi bătrân, de un alb murdar, cu smocuri stufoase de păr pe lângă ochi şi pe bot, se prefăcu mai întâi că nu-i pasă de noul venit, dar după ce ocoli de vreo trei ori, liniştit, calul, se repezi deodată cu un lătrat bătrânesc, hârâit şi plin de ură, asupra străinului, pe la spate şi, ca la poruncă, toţi ceilalţi dulăi săriră şi ei de la locurile lor.

— Ţîba, afurisitule! strigă bătrânul înălţându-se într-un cot. Dar-ar boala-n tine, javra naibii!

După ce dulăii se liniştiră, bătrânul se întinse iar la locul lui şi vorbi cu glas potolit:

— Acolo la Kovîli, chiar de sărbătoarea Înălţării, a murit Efim Jmenea. Cu toate că suntem în puterea nopţii şi nu s-ar cădea s-aduc vorba despre unul ca el, trebuie să spun că a fost un bătrân spurcat! Îi fi auzit şi mata de dânsul?!

— Nu, n-am auzit!

— Efim Jmenea îi moşul lui Stiopka, fierarul. Îl cunoaşte toată suflarea de prin împrejurimi! Ptiu! Că afurisit a mai fost bătrânul! Eu îl ştiam de vreo şaizeci de ani, de pe vremea când l-au dus pe Alexandru împăratul – cela de i-a gonit pe franţuzi din Taganrog, cu căruţele, la Moscova. Amândoi, dânsul şi cu mine, ne-am dus atunci înaintea alaiului ce aducea pe răposatu' împărat; numai că pe vremea aceea şleaul mare nu mergea spre Bahmut, ci trecea de la Esaulovka la Gorodişce, iar acolo unde-i acum Kovîli erau numai cuiburi de dropii: n-aveai unde pune piciorul, de multe ce erau! Încă de pe atunci am înţeles eu că Jmenea şi-a vândut sufletul necuratului! Eu aşa ştiu: dacă un om – neam de mujic – tace întruna, se

îndeletniceşte cu treburi muiereşti şi caută să trăiască singur, departe de ceilalţi – apăi nu-i a bună! Iar Efimka de când era flăcău, tăcea cât îi ziulica de mare şi privea omul chiorâş, de parcă tot supărat şi îmbufnat era, ca un curcan. Ca să se ducă la biserică, sau în primblare pe uliţă cu alţi flăcăi, ori la cârciumă – l-a ferit Dumnezeu! Se ţinea mereu la o parte de toţi şi şuşotea cu babele! De tânăr se tocmise prisăcar şi bostănar. Şi când se-ntâmpla să vină la bostănăria lui oameni de-ai noştri, să vezi? Harbujii şi zămoşii lui şuierau! Într-o zi, iar aşa! A scos din apă – de faţă cu lumea – o ştiucă şi ştiuca aceea: „ha-ha-ha", s-a pornit să râdă cu hohote…

— Asta se întâmplă! făcu Pantelei.

Ciobanul cel tânăr se întoarse într-o rână, îşi înălţă sprâncenele negre şi privi ţintă la bătrân.

— Ai auzit şi mata cum şuierau harbujii? îl întrebă dânsul.

— De auzit, n-am auzit! M-a ferit Dumnezeu, oftă bătrânul, da' mi-au spus şi mie oamenii! Ş-apoi, nici că-i de mirare! Dac-o vrea necuratul, şuieră şi pietrele. Când a fost să ne slobozească din iobăgie, trei zile şi trei nopţi de-a rândul a vuit o stâncă! Am auzit-o şi eu, cu urechile mele. Iar ştiuca aceea a hohotit pentru că era diavol, nu ştiucă!

Deodată bătrânul îşi mai aminti ceva; se aşeză iute în genunchi şi, zgribulindu-se ca de frig, îşi vârî cu o mişcare smucită mâinile în mâneci şi vorbi pripit, ca muierile:

— Ajută-ne, Doamne, şi ne miluieşte! Mergeam într-o bună zi la Novopavlovka, tot pe malul apei. Se gătea de furtună şi era un vânt… maică sfântă, fecioară preacurată!… Am luat-o şi eu la sănătoasa cât mă ţineau picioarele, când deodată, pe cărăruia dintre mărăcini – mărăcinii erau în floare – văd un taur alb. Stau şi mă gândesc: al cui o fi? Ce naiba caută aici? Iar taurul mergea pe potecă, mişca din coadă şi mugea: mu-u-u! Numai că, frăţiorilor, drăguţilor, când l-am ajuns din urmă şi m-am mai apropiat… ce să vezi? Taurul nu mai era taur! Era Jmenea! Sfinte, apără şi mântuieşte! Mi-am făcut semnul crucii, iar dânsul se holba la mine şi bolborosea nu mai ştiu ce! Straşnică spaimă am tras! Apoi am pornit-o la drum amândoi, da' mie îmi era frică să scot o vorbă! Tuna fraţilor, fulgerele brăzdau cerul şi sălciile se plecau până la pământ! Şi deodată… – să mă trăsnească Dumnezeu dacă mint, să mor fără grijanie creştinească!… – cine credeţi că ne taie calea de-a curmezişul? Un iepure! Ţop, ţop, apoi s-a oprit în loc şi a grăit cu glas de om: „Noroc, oameni buni!" Ţîba – de, afurisitule! strigă bătrânul la dulăul miţos ce începuse iar să-i dea târcoale calului. Dar-ar boala-n tine!

— Asta se-ntâmplă, rosti din nou străinul care stătea neclintit, sprijinit în şa. Vorbise cu un glas surd, înăbuşit, cum

vorbesc de obicei oamenii duşi pe gânduri. Da, se-ntâmplă, mai spuse el o dată, de parcă ar fi fost vorba de o cugetare adâncă, pătrunsă de adevăr.

— Ptiu, ce bătrân afurisit era! urmă moşneagul oleacă mai potolit. Ca la vreo cinci ani după ce ne-au dat slobozenie, a fost într-o zi bătut în canţilerie, din porunca obştei. Atunci, ca să-şi dovedească ura împotriva oamenilor, a răspândit în Kovîli boala aceea de gât! Ce de oameni s-au prăpădit de pe urma ei, mamă-mamă! Ca la holeră!…

— Şi cum a făcut de a răspândit-o? întrebă ciobanul tinerel, după o vreme de tăcere.

— Iaca bine! Pentru asta nu-ţi trebuie cine ştie ce minte! Poftă să ai! Jmenea îi omora pe oameni cu grăsime de viperă! Ştii tu ce-i asta? Numai de mirosul ei şi încă moare omul!

— Asta-i drept! încuviinţă şi Pantelei.

— Au vrut atunci nişte flăcăi să-i facă de petrecanie, dar nu i-au lăsat bătrânii. Nu era bine să-l omoare: ştia pe unde sunt ascunse comorile. În afară de el, nu era om s-o ştie! Comorile de prin părţile noastre sunt descântate: dai de ele şi nu le vezi! Dar dânsul le vedea! Mergea uneori pe malul apei, ori prin pădure, iar pe sub tufe numai ce vedeai că pâlpâie o luminiţă, două, trei… Erau nişte flăcări mititele, ca de pucioasă. Le-am văzut şi eu. Oamenii aşteptau că poate o să le arate Jmenea într-o zi locul, ori o să sape chiar el la comoară, dar… vorba ceea: şade câinele pe claia de fân, nici el nu mănâncă, nici pe altul nu-l lasă! Tot aşa şi Jmenea: a murit fără să scoată nici el vreo comoară, şi fără să le arate nici oamenilor locul.

Străinul îşi aprinse luleaua şi o clipă flacăra îi lumină mustăţile mari şi nasul ascuţit de om care ştie ce vrea. Rotocoale mici, strălucitoare, îi săriră jucăuşe de pe mâini spre şapcă şi se răspândiră sprintene peste şa, pe spatele calului, ca să se stingă apoi în coama şi la urechile lui.

— Prin părţile noastre sunt multe comori, spuse el.

Apoi trase adânc şi fără grabă fumul în piept, îşi aţinti ochii spre zarea tot mai albă şi adăugă:

— Trebuie să fie comori!

— Ce să mai vorbim! oftă moşneagul! Se vede după toate că sunt, dar n-are cine să le scoată! Asta-i, frăţioare! Nimeni nu ştie locul ăl bun, ş-apoi în zilele noastre, eu aşa gândesc, că toate comorile sunt descântate! Ca să le găseşti şi să le vezi, trebuie să ai talismane, fară de care nu faci nimic! Jmenea avea, dar parcă era chip să capeţi vreunul de la diavolul cela? Le-a ţinut cu gândul să nu le dea nimănui!

Ciobanul tinerel se apropie târâş de bătrân, îşi sprijini bărbia în pumni şi aţinti asupra moşneagului privirea sa neclintită. În ochii lui întunecaţi pâlpâi ca o luminiţă spaimă şi curiozitate

copilărească; trăsăturile feţei lui grosolane şi tinere părură mai alungite şi mai turtite, în lumina tulbure a zorilor. Flăcăul asculta cu încordare.

— Scrie şi prin hârţoage cum că-s multe comori pe-aici, urmă bătrânul. Ce mai?! E limpede! Un soldat bătrân din Novopavlovka a văzut la Ivanovka o scriere în care zicea unde-i îngropată o comoară şi chiar câte puduri trage şi în ce vas sunt puşi galbenii; nu era mare lucru să găsească încă de mult oamenii comoara după scrierea ceea, da' pas de te-apropie! Comoara e vrăjită.

— Şi cum adică să nu poţi să te apropii? întrebă flăcăul.

— Trebuie că o fi vreo pricină, dar nu mi-a spus soldatul. E vrăjită şi pace! Trebuie talisman!

Bătrânul vorbea aprins, de parcă ar fi vrut să-şi spună păsul în faţa străinului. Nedeprins cum era cu vorbă multă, vorbea pe nas, se încurca de atâta grabă, se bâlbâia şi, căutând să mai acopere acest neajuns, dădea mereu din cap, din mâini şi din umerii lui slabi; la fiece mişcare, cămaşa de pânză i se încreţea, se urca în sus spre umeri şi lăsa dezgolit spatele înnegrit de soare şi de bătrâneţe. Bătrânul o trăgea în jos, dar cămaşa se ridica din nou. În cele din urmă, scos parcă din fire de cămaşa neastâmpărată, moşul sări în picioare şi spuse cu amărăciune:

— Este şi fericire pe lumea asta, da' ce folos, dacă-i ascunsă în pământ? Piere degeaba, fără niciun rost! Ca pleava ori murdăria de la oi! Şi când te gândeşti câtă fericire se află pe-aici! Atât de multă, flăcăiaşule, că ar ajunge pentru toate împrejurimile! Atâta că n-o vede nimeni! Ş-o să tot aştepte omul nostru până or dezgropa-o boierii sau până o lua-o vistieria ţării! Că boierii au şi început să sape colnicele… Au simţit ceva! Îi roade pizma când se gândesc că mujicii ar putea găsi fericirea! Vistieria, iarăşi, are gândurile ei ascunse. În lege stă scris că de-o găsi vreunul dintre mujici vreo comoară, s-o ducă numaidecât la oamenii stăpânirii. Dar asta – mai încet. Pot s-aştepte ei mult şi bine! O fi chilipir, dar nu-i de nasul lor!

Bătrânul râse cu dispreţ şi se aşeză iar pe pământ. Străinul îl ascultase cu luare-aminte şi-i încuviinţase spusele, dar după felul cum privea şi după tăcerea lui se vedea cât de colo că tot ce povesteşte moşneagul nu-i nou pentru el, că a rumegat bine în minte toate astea şi că ştie mult mai multe decât moşul.

— În toată vieţişoara asta a mea, drept să spun, am căutat de vreo zece ori fericirea, începu iar bătrânul, scărpinându-se cu un aer ruşinat. Am căutat-o pe locuri bune, dar se vede c-am dat tot de comori vrăjite. A căutat şi taica, a căutat şi frăţine-meu, dar n-au găsit nicio leţcaie şi au murit fără să fi dat de fericire! Fratelui meu, fie-i ţărâna uşoară, i-a dezvăluit un călugăr o

taină: cum că din cetatea din Taganrog, într-un loc anume, sub trei pietre, se află o comoară, dar că-i fermecată. Pe vremea aceea – mi-aduc aminte că era prin treiş'opt – stătea la Matveev-Kurgan un armean care vindea talismane. Ilia a cumpărat un talisman de la dânsul, a luat cu el şi alţi doi flăcăi şi s-a dus la Taganrog. Dar când să intre în cetate, chiar pe locul cu pricina, şedea o santinelă cu armă în mână…

În liniştea dimineţii se auzi deodată un zgomot ce se rostogoli prin toată stepa. În depărtare căzu mai întâi ceva cu un bubuit îngrozitor, se lovi de o piatră şi se duse de-a dura prin stepă, cu un fel de: „tah-tah" prelung. Când zgomotul muri în depărtare, bătrânul se uită întrebător la Pantelei, care stătea tot atât de nemişcat şi de nepăsător ca şi înainte.

— E la mină! O fi scăpat vreo găleată din lanţ, răspunse acesta după o clipă de gândire.

Se lumina de ziuă. Calea Laptelui pălea şi se topea încetul cu încetul, ca un morman de zăpadă care-şi pierde conturul. Cerul căpăta acea culoare mohorâtă şi tulbure, când nu poţi şti încă dacă e senin ori acoperit de nori şi numai marginea curată şi strălucitoare dinspre răsărit, precum şi stelele ce se mai zăresc ca prin minune ici-colo, te fac să pricepi cum va fi ziua.

Cea dintâi adiere de vânt trecu lin de-a lungul drumului, clătinând uşor, fără foşnet, scaieţii uscaţi din anul trecut şi tulpinile de laptele cucului.

Străinul se dezmetici din gândurile ce-l năpădiseră şi scutură din cap. Apoi încercă cu amândouă mâinile şaua, pipăi chinga şi, neîndrăznind parcă să încalece, se opri iar, gânditor.

— Da, zise el după o vreme. Aproape-i cotul, da' nu-l poţi muşca!… Este fericire, da' nu ne duce capul s-o găsim!

Şi se întoarse cu faţa la ciobani. Chipul lui aspru era trist şi batjocoritor în acelaşi timp ca al celor dezamăgiţi.

— Da! Uite-aşa moare omul fără să vadă cum arată la faţă fericirea… mai spuse el răspicat, punând piciorul stâng în scară. Cei tineri poate or vedea-o într-o zi! Noi, însă, trebuie să ne lepădăm de gândul ăsta!

Apoi încălecă greoi, îşi netezi mustăţile lungi, umezite de rouă, şi aţinti în zare privirea ochilor pe jumătate închişi, cu aerul unui om care a uitat sau n-a isprăvit de spus cele ce-i stăteau pe inimă. În depărtarea albăstrie, unde cel de pe urmă colnic ce-l puteai zări se făcea una cu ceaţa, totul era nemişcat; gorganele de pază sau cele care erau urma vechilor morminte se înălţau pe-alocuri prin stepă şi o priveau cu ochii reci şi morţi. În nemişcarea lor mută, se simţeau veacuri nenumărate şi o mare nepăsare faţă de oameni; vor mai trece alţi o mie de ani, vor muri alte miliarde de oameni, iar ele vor sta la fel ca acum, fără să le pară rău de cei morţi, fără să le pese de cei vii

şi nimeni nu va şti de ce sunt acolo şi ce taină a stepei ascund în măruntaiele lor!

Ciorile trezite din somn zburau singuratice şi somnoroase deasupra pământului. Şi zborul leneş al acestor păsări cu viaţă lungă, şi dimineaţa care vine nesmintit o dată la 24 de ore, şi stepa fără margini păreau că n-au niciun înţeles pe lume. Străinul zâmbi amar şi spuse:

— Ce întindere, Dumnezeule mare! Poftim de caută fericirea. Pe aici, urmă el coborând glasul şi luând o înfăţişare severă, pe aici sunt îngropate, fără doar şi poate, două comori. Domnii nu ştiu de ele, dar ţăranii bătrâni, şi mai ales soldaţii, cunosc foarte bine povestea lor. Aici pe undeva, pe înălţimile celea (şi arătă în lături cu biciuşca), odată, tare demult, nişte tâlhari au prins o caravană ce ducea aur din Petersburg la Voronej, unde împăratul Petru construia pe atunci flota. Tâlharii i-au ucis pe însoţitori, iar aurul l-au îngropat; pe urmă însă nu l-au mai găsit. Cealaltă comoară au îngropat-o cazacii noştri de la Don. În 1812 au luat de la franţuzi atâta argint şi aur, cât nici n-aş şti să spun! Dar pe drum le întoarcere, le-a ajuns la urechi cum că mai-marii lor vor să le ia tot aurul şi argintul. Şi, decât să-l dea de pomană şefilor, au îngropat voinicii în pământ toată bogăţia, ca măcar copiii să se bucure de ea. Dar unde au îngropat-o, asta n-o ştie nimeni!

— Am auzit şi eu despre comorile astea, bombăni mohorât bătrânul.

— Da!… făcu Pantelei dus pe gânduri. Aşa…

Se lăsă o tăcere adâncă. Străinul cercetă depărtările, cu gândul aiurea, apoi zâmbi şi trase de dârlogi cu aceeaşi înfăţişare de om care a uitat sau n-a spus până la sfârşit ce avea de spus. Calul porni alene, la drum. După ce făcu aşa vreo sută de paşi, Pantelei scutură cu hotărâre din cap, se trezi din visările lui, dădu bici calului şi porni la trap.

Ciobanii rămaseră singuri.

— Ăsta-i Pantelei, de la moşia lui Makarov, spuse moşneagul. Are o sută cincizeci de ruble pe an, şi hrană pe deasupra. E om cu carte…

Oile trezite din somn – vreo trei mii la număr – se apucară, neavând ce face, să pască iarba pe jumătate strivită de copitele lor. Soarele nu răsărise încă, dar se vedeau ca-n palmă toate colnicele şi, în depărtare, colnicul numit Mormântul lui Saur, asemenea unui nor, îşi înălţa vârful ascuţit. Dacă te urci pe acest Mormânt, vezi de pe el stepa, tot atât de netedă şi nesfârşită ca cerul; vezi moşii boiereşti, vezi cătune de-ale nemţilor şi de-ale molocanilor[120], vezi sate, iar kalmâcul cel cu privirea ageră vede chiar oraşe şi trenuri ce umblă pe drumul de fier! Numai de pe acel pisc se poate vedea că pe lumea asta

mai este şi altceva afară de stepa tăcută şi colnice seculare, că mai e şi o altfel de viaţă, căreia nu-i pasă de comori îngropate, nici de gândurile oilor…

Bătrânul dibui cu mâna măciuca lui lungă, cu un cârlig la capătul de sus, şi se ridică. Tăcea şi se gândea. Chipul celui tânăr mai păstra încă urme de spaimă şi curiozitate copilărească. Era încă în puterea celor auzite şi aştepta cu nerăbdare noi povestiri.

— Moşule, zise el, sculându-se şi luându-şi măciuca, da' ce-a făcut fratele matale, Ilia, cu soldatul cela?

Dar bătrânul nu auzi bine întrebarea, îl privi pe flăcău cu gândul aiurea, morfoli din buze şi răspunse:

— Mă tot gândesc, Sanka, la scrierea ce-a văzut-o soldatul la Ivanovka! N-am vrut să-i spun lui Pantelei, dar în scrierea aceea se vorbeşte de un loc pe care şi o muiere îl poate nemeri! Ştii care-i? În „Râpa Bogaţilor", acolo, ştii, unde se-mparte în trei, ca o labă de gâscă; apăi pe valea cea de mijloc îi e locul.

— Şi ce? Vrei să sapi?

— O să-mi încerc norocul…

— Şi ce o să faci, moşule, cu comoara, când îi găsi-o?

— Eu? făcu moşul zâmbind cu dispreţ. Hm! Numai s-o găsesc şi… o să le arăt tuturor cum se trăieşte! Hm!… Ştiu eu ce să fac atunci!

Dar nu putu să răspundă ce o să facă dacă o să dea de comoară. De când trăia, întrebarea aceasta îi răsărise pesemne pentru prima oară în minte şi, judecând după nepăsarea şi uşurinţa cu care o privea, n-o socotea vrednică de luat în seamă. În capul lui Sanka mai stăruia o nedumerire: de ce numai bătrânii caută comori şi la ce bun le mai trebuie fericirea unor oameni care stau cu un picior în groapă?! Dar nedumerirea asta, Sanka nu ştia s-o prefacă într-o întrebare, iar bătrânul pesemne că tot n-ar fi ştiut să-i dea un răspuns.

Învăluit într-o pâclă uşoară, se arătă soarele mare şi roşu. Dâre late de lumină, încă reci, se scăldau în roua de pe iarbă, se întindeau vesele, ca după somn, şi se aşterneau pe pământ, căutând parcă să arate că nu s-au plictisit s-o facă de atâta amar de ani. Pelinul argintiu, florile albastre de ceapa ciorii, rapiţa galbenă şi albăstrelele, luciră deodată vesele, împestriţând câmpul cu rochiţele lor de toate culorile, ca şi cum raza soarelui ar fi fost chiar zâmbetul lor.

Bătrânul şi Sanka se depărtară unul de celălalt şi se aşezară unul în capul şi altul în coada turmei. Stăteau amândoi neclintiţi ca nişte stâlpi, cu ochii în pământ, cufundaţi în gânduri. Cel dintâi se gândea întruna la fericire; al doilea – la cele auzite noaptea. Îl frământa nu atât fericirea însăşi de care

n-avea nevoie şi pe care n-o înţelegea, ci nimbul de basm şi fantezie ce o înconjura.

Un pâlc de vreo sută de oi tresări deodată ca la poruncă şi, cuprins de o spaimă neînţeleasă, se aruncă în lături, răzleţindu-se de turmă. Şi întocmai ca şi cum gândurile greoaie şi tărăgănate ale oilor ar fi pătruns o clipă în capul lui Sanka, el sări în lături cuprins de aceeaşi spaimă animalică, neînţeleasă, ca şi ele, dar numaidecât îşi veni în fire şi strigă:

— Ptiu, afurisitelor! Aţi turbat cu toatele, lua-v-ar moartea!

Iar când soarele – care făgăduia o arşiţă îndelungată şi chinuitoare – începu să dogorească pământul, toate vietăţile care se mişcaseră şi strigaseră pe glasurile lor în timpul nopţii se cufundară în toropeală grea. Bătrânul şi Sanka, sprijiniţi în toiegele lor, stăteau unul la capul şi altul la coada turmei, neclintiţi ca fachirii în rugăciune, stăpâniţi mereu de acelaşi gând. Uitaseră unul de celălalt; acum fiecare dintre ei îşi trăia numai viaţa lui. Oile se gândeau şi ele… la ale lor.

Apărută pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 4046, 6 iunie, 1887, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”, fără nicio dedicaţie. Semnată: An. Cehov. Cu dedicaţie şi cu un cuvânt schimbat, a intrat în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888 şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale culegerii (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1889-1899). După aceea a intrat, cu unele cuvinte schimbate, în culegerea de „Opere”, din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

Cehov i-a dedicat povestirea lui Polonski, după ce poetul îi dedicase o poezie lungă, intitulată „La uşă” (18 ianuarie 1888). Cehov îi scrie: „La dorinţa dumitale de a-mi dedica o poezie, pot să-ţi răspund numai cu o plecăciune şi cu rugămintea să-mi îngădui să-ţi dedic pe viitor pe aceea dintre povestirile mele pe care o voi scrie cu mai multă dragoste”. Povestirea „Fericirea” care s-a bucurat de o mare preţuire din partea cititorilor, era prima din culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888. Iată ce îi scria Cehov lui I. P. Polonski: „Scot acum o culegere nouă de povestiri. În culegerea aceasta figurează şi «Fericirea» pe care o găsesc cea mai bună din povestirile mele. Fii bun şi îngăduie-mi să ţi-o dedic. Încuviinţarea dumitale va îndatora mult muza mea. Povestirea înfăţişează stepa: o întindere nesfârşită, noapte, o geană de lumină albind spre răsărit, o turmă de oi şi trei siluete omeneşti vorbind despre fericire. Aştept încuviinţarea dumitale” (25 martie 1888). I. Polonski i-a răspuns că-i mulţumeşte pentru dedicaţie (27 martie).

După ce povestirea a fost publicată în gazetă, Al. Cehov scria (14 iunie) „Ce mai vâlvă ai stârnit, prietene, cu ultima ta povestire «de stepă», publicată la rubrica «Pomelnicul de sâmbătă». E o povestire minunată. Se vorbeşte mult despre ea. Laudele ce i se aduc sunt dintre cele mai înfocate. Doctorii duc bolnavilor numărul gazetei, învechit şi jerpelit, ca să-i liniştească. La restaurantele de pe Nevski, la Dononov şi Dusso, unde gazetele se schimbă zilnic, numărul vechi cu povestirea ta se mai păstrează şi acum. L-am văzut şi azi-dimineaţă. Lumea te laudă zicând că deşi povestirea ta n-are temă, totuşi produce asupra tuturor o impresie puternică. Razele soarelui, pe care le faci să lunece la ora răsăritului pe pământ şi peste firele de iarbă, stârnesc potop de laude, iar oile adormite sunt redate de tine atât de fermecător, viu şi colorat, încât eu unul sunt încredinţat că tu însuţi ai fost un berbec când ai trăit şi ai descris simţămintele oilor. Te felicit pentru noul tău succes. Încă o povestire ca asta şi «mori Denise, că ceva mai bun tot n-ai să scrii!…»“ În răspunsul său (din 21 iunie), Cehov scria pe tonul glumeţ cu care obişnuia să-i scrie fratelui său Alexandru: „Povestirea cu stepa, apărută la rubrica «Pomelnicul de sâmbătă», îmi place şi mie, tocmai prin tema ei, pe care voi, proştilor, n-o găsiţi! E un produs al inspiraţiei. O *quasi* simfonie”.

Vreme urâtă

În ferestrele întunecate băteau picuri mari de ploaie… Era una dintre acele ploi urâcioase de vară, care te plictisesc de obicei în timpul vilegiaturii şi care, odată începute, ţin mult, săptămâni întregi, până când omul venit la odihnă se pătrunde până în măduva oaselor de frig şi începe să se obişnuiască cu ele, adică se cufundă într-o totală nepăsare. Era frig, pretutindeni se simţea o umezeală pătrunzătoare, neplăcută. Soacra avocatului Kvaşin şi soţia acestuia, Nadejda Filippovna, îmbrăcate în mantale de ploaie şi încotoşmănate cu şaluri, şedeau la masă, în sufragerie. Pe faţa bătrânei se putea citi că e – slavă Domnului – sătulă, bine îmbrăcată, sănătoasă, că şi-a măritat singura fiică după un om bun şi că acum poate să-şi vadă de pasienţe, cu cugetul împăcat. Fiica ei, o blondină plinuţă, mică de statură, ca de vreo douăzeci de ani, cu o faţă blândă şi palidă, citea cu coatele sprijinite de masă; judecând după ochi, era preocupată nu atât de citit, cât mai mult de gândurile ei, nescrise în nicio carte. Amândouă tăceau… În odaie pătrundea zgomotul ploii de afară şi căscatul prelung al bucătăresei.

Kvaşin nu era cu ele. În zilele ploioase el nu venea la ţară; rămânea în oraş. Aerul umed îi făcea rău din pricina bronşitei de care suferea şi-l stânjenea în muncă. El era de părere că cerul plumburiu şi lacrimile de ploaie pe geam omoară energia şi aduc gânduri negre. Pe când în oraş, unde ai la îndemână tot ce-ţi trebuie, aproape că nu bagi de seamă vremea urâtă de afară!

După ce făcu două pasienţe, bătrâna amestecă cărţile şi se uită la fata ei.

— Am zis că, dacă iese, o să avem mâine vreme frumoasă şi o să vină şi Alexei Stepanîci al nostru, începu ea. E a cincea zi de când n-a mai dat pe-aici… Ce ploaie! Adevărată pedeapsă de la Dumnezeu!…

Nadejda Filippovna o privi cu nepăsare, se ridică şi începu să se plimbe prin odaie.

— Ieri barometrul era în urcare, zise ea gânditoare, dar azi, am auzit că iarăşi a început să coboare.

Bătrâna aşează din nou cărţile în trei şiruri lungi şi clătină din cap.

— Ţi-e dor de el? îşi întrebă ea fiica, aruncându-i o privire în treacăt.

— Se-nţelege!

— Aşa ziceam şi eu. Cum să nu-ţi fie dor, dacă e a cincea zi de când n-a venit. În mai se-ntâmpla să nu vină cel mult două, hai să zicem trei zile, dar acum e a cincea! Nu-i glumă! Eu nu-i sunt soţie, dar parcă şi mie mi-e dor de el! Ieri când am aflat că barometrul e în urcare, am poruncit să se taie nişte pui, anume pentru Alexei Stepanîci al nostru, şi să se cureţe caraşi. Ştiu că-i plac. Răposatul taică-tău nu putea să sufere peştele, dar dumnealui îi place. Îl mănâncă cu multă poftă!

— Mă doare inima pentru el, zise fata. Dacă nouă ne e urât, ce urât trebuie să-i fie lui!

— Cum de nu! Toată ziua pe la procese, iar noaptea, singur ca un huhurez în casa pustie!

— Şi ce-i mai rău, mamă, e că n-are nici servitoarea să-i pună samovarul sau să-i dea un pahar cu apă! De ce nu vrea să-şi ia un fecior pe timp de vară? Şi, în sfârşit, la ce bun vila asta de la ţară, dacă lui nu-i place? Îi spuneam că nu trebuie, dar el – nimic! Pentru „sănătatea ta”, zicea. Sănătatea mea! Eu sunt bolnavă mai mult din pricina chinurilor pe care le îndură el pentru mine!

Privind peste umărul mamei, fiica văzu o greşeală în pasienţă şi se apucă s-o îndrepte. Tăceau. Fiecare dintre ele se uita în cărţi şi îşi închipuia cum stă Alexei Stepanîci singur-singurel în oraş, în biroul lui mohorât şi pustiu şi lucrează flămând şi obosit, cu gândul la cei dragi…

— Ştii ceva, mamă? spuse deodată Nadejda Filippovna cu ochi luminaţi. Dacă mâine o să fie vremea la fel de urâtă, iau trenul de dimineaţă şi mă duc la dânsul la oraş. Cel puţin o să aflu dacă-i sănătos, o să-l văd, o să-i fac un ceai!

Şi amândouă se minunară cum de nu le-a venit înainte în minte un lucru atât de simplu şi uşor de înfăptuit. Până la oraş nu era decât o jumătate de ceas cu trenul şi vreo douăzeci de minute cu trăsura. Cele două femei mai vorbiră o vreme şi apoi se culcară, în aceeaşi odaie.

— Of-of-of… Doamne, iartă-ne pe noi, păcătoşii! oftă bătrâna când ceasul din salon bătu două. Nu pot să dorm şi pace!

— Nu dormi, mamă? întrebă fata în şoaptă. Eu tot la Aleoşa mă gândesc întruna. Mi-e teamă să nu-şi prăpădească sănătatea în oraş. Cine ştie unde mănâncă la prânz şi seara, prin ce restaurante şi cârciumi!

— M-am gândit şi eu la asta! oftă bătrâna. Apără-ne şi ne mântuieşte, maică preacurată! Şi cum mai toarnă, cum toarnă!

Dimineaţa, ploaia nu mai bătea în geam, dar cerul era la fel de plumburiu ca în ajun. Copacii stăteau trişti şi, la fiecare smucitură de vânt, împroşcau stropi. Urmele de paşi de pe cărările noroioase, ca şi şănţuleţele şi făgaşul drumului, erau pline de apă. Nadejda Filippovna se hotărî să plece.

— Vezi să-i spui închinăciuni din partea mea, o dăscălea bătrâna, înfofolind-o. Mai spune-i să nu se ostenească prea mult cu procesele lui… Trebuie să se mai şi odihnească omul. Când iese afară, să-şi înfăşoare bine gâtul, că vremea asta… să te ferească Dumnezeu! Să-i iei şi un pui fript! Mâncarea făcută-n casă, chiar dacă-i rece, e mai bună decât la orice cârciumă.

Şi fata plecă, spunând că o să se întoarcă seara, sau cu trenul de a doua zi dimineaţă.

Dar se întoarse mult mai devreme, înainte de masă, tocmai când bătrâna şedea moţăind pe sipetul din odaia ei şi se gândea ce ar putea să pregătească la cină, în cinstea ginerelui.

Fata intră la dânsa, palidă, tulburată, şi, fără să spună o vorbă, fără să-şi scoată pălăria, se aşeză pe pat şi îşi sprijini fruntea de pernă.

— Ce-i cu tine? se minună bătrâna. De ce te-ai întors atât de repede? Unde-i Alexei Stepanîci?

Nadejda Filippovna înălţă capul şi o privi cu ochi arzători, plini de rugă.

— El ne înşală, mamă! rosti ea, în sfârşit.

— Ce tot spui, Doamne fereşte! se sperie bătrâna aşa de tare că-i lunecă şi boneta de pe cap. Cum să ne înşele, Doamne iartă-mă?!

— Ne înşală, mamă! repetă fata şi bărbia începu să-i tremure.

— Ce ţi-a venit? ţipă bătrâna, îngălbenindu-se.

— Casa noastră e închisă. Portarul mi-a spus că în aceste cinci zile Aleoşa n-a dat o singură dată pe acolo. Nu stă acasă! Nu stă acasă, nu stă acasă!

Şi izbucni în plâns, dând din mâini cu deznădejde şi repetând întruna:

— Nu stă acasă, nu stă acasă!

Plânsul se schimbă într-o adevărată criză de isterie.

— Ce-o mai fi şi asta? bolborosi bătrâna speriată. A scris alaltăieri că nici nu iese din casă! Unde o fi dormind,

Dumnezeule mare?

Nadejda Filippovna se simţea atât de sleită de puteri, că nu putea nici măcar să-şi scoată pălăria. Parcă băuse cucută: îşi rotea ochii în toate părţile, fără să înţeleagă nimic, şi se agăţa cu deznădejde de mâinile mamei.

— Ţi-ai găsit şi tu cui să dai crezare! Portarului! spunea bătrâna, învârtindu-se pe lângă fie-sa şi plângând. Te-a apucat gelozia! Cum să te înşele?… Şi-apoi nici n-ar îndrăzni! Ce, suntem dintr-acelea… de pe drumuri? Om fi noi neam de negustori, dar n-are dreptul, că-i eşti nevastă cu cununie! O să ne plângem! I-am dat douăzeci de mii de ruble! Nu te-a luat fără zestre!

Până la urmă, bătrâna începu şi ea să bocească şi să dea din mâini, apoi, sleită de puteri se culcă pe sipetul ei. Niciuna nici cealaltă nu văzură că afară se înseninează, că norii se risipesc, că pe iarba udă din grădină lunecă cea dintâi rază de soare şi că vrăbiile, deodată înveselite, ţopăie în jurul băltoacelor în care se oglindesc norii trecători.

Pe seară veni Kvaşin. Înainte de a pleca din oraş, dăduse pe acasă şi aflase de la portar că în lipsa lui l-a căutat soţia.

— Iată-mă! spuse el vesel, intrând în odaia soacrei şi prefăcându-se că nu vede feţele plânse şi aspre ale celor două femei. Iată-mă! De cinci zile nu ne-am văzut!

Apoi sărută grăbit mâna nevestei şi a soacrei şi se trânti în fotoliu cu aerul unui om mulţumit că a sfârşit o muncă istovitoare.

— Uf! făcu el, golindu-şi plămânii de aer! Sunt atât de istovit, că abia mă mai ţin puterile! De cinci zile şi cinci nopţi trăiesc ca pe picior de război! Nici n-am dat pe acasă, puteţi să vă închipuiţi! Mi-am bătut capul cu pricina lui Şipunov şi a lui Ivaneikov! A trebuit să lucrez la biroul lui Galdeev, de la magazinul lui… Nici n-am mâncat, nici n-am băut ca lumea, am dormit pe o bancă, am tremurat de frig… N-am avut o clipă liberă ca să mă duc pe-acasă. Da, Nadiuşa, nici n-am fost pe-acasă!…

Şi ţinându-se de şale, de parcă l-ar fi durut spatele de atâta muncă, Kvaşin aruncă o uitătură fugară pe sub sprâncene, nevestei şi soacrei, ca să vadă ce efect a avut asupra lor minciuna sau – cum îi zicea el – diplomaţia lui. Iar nevasta şi soacra se uitau una la alta cu o uimire plină de bucurie, ca nişte oameni care au regăsit o bijuterie pierdută… Feţele lor străluceau, ochii le ardeau…

— Drăguţul de el! spuse deodată soacra, sărind ca arsă, şi eu care stau cu mâinile în sân! Ceai! Daţi-i repede un ceai! Ori poate eşti flămând?

— Bineînţeles că-i flămând! spuse soţia, smulgându-şi de pe frunte cârpa muiată în oţet. Mamă, adă iute vin şi gustări! Natalia, pune masa! Doamne, Doamne, nimic nu-i gata!

Şi amândouă femeile începură să alerge vesele, făcându-şi de lucru prin odăi. Pe bătrână o pufnea acum râsul de câte ori se uita la fiică-sa, care ponegrise un om cu totul nevinovat, iar fata se simţea ruşinată…

Curând masa fu gata. Kvaşin, care mirosea a madera şi lichioruri şi care abia răsufla de sătul ce era, se plângea că a răbdat de foame, mesteca în silă şi vorbea întruna despre pricina lui Şipunov şi a lui Ivancikov, iar soţia şi soacra îl mâncau din ochi şi îşi ziceau:

„Ce deştept şi simpatic e! Şi ce frumos!”

„Straşnic! gândea la rândul lui Kvaşin, trântindu-se după cină pe salteaua mare de puf. Cu toate că dumnealor sunt neam de negustori şi cam necioplite, au un farmec al lor şi o zi-două pe săptămână se poate petrece aici destul de drăguţ…”

Apoi se înveli bine, se încălzi şi, gata să adoarmă, mai spuse o dată:

„Straşnic!”

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 154, 8 iunie, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Apoi, revizuită pentru culegerea de „Opere” din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

Drama

— Pavel Vasilici! A venit o doamnă şi întreabă de dumneavoastră, spuse Luka, feciorul. Să tot fie un ceas de când aşteaptă…

Pavel Vasilievici abia îşi isprăvise gustarea de dimineaţă. Când auzi de doamnă, se strâmbă şi zise:

— S-o ia dracu'! Spune-i că am treabă!

— E a cincea oară de când vine, Pavel Vasilici! Zice că trebuie neapărat să vă vadă!… E gata să plângă.

— Hm!… Bine! Pofteşte-o în birou.

Pavel Vasilievici îşi puse fără grabă haina, luă într-o mână o pană, iar în alta o carte şi se îndreptă spre birou, prefăcându-se foarte ocupat. Acolo îl aştepta vizitatoarea, o femeie voinică, grasă, cu faţa plină şi roşie, cu ochelari pe nas, destul de impunătoare ca înfăţişare şi îmbrăcată mai mult decât corect (avea o rochie cu turnură, în patru clini, şi o pălărie înaltă cu o pasăre roşcovană pe ea). Când văzu că intră stăpânul casei, dădu ochii peste cap şi îşi împreună mâinile ca la rugăciune:

— Fără îndoială că nu vă mai aduceţi aminte de mine, începu ea cu un glas gros, ca de bărbat; se vedea bine că era tulburată. Eu… eu… Am avut plăcerea să vă cunosc în familia Hruţki… Numele meu e Muraşkina.[21].

— A-a-a!. Mmm… Staţi jos. Cu ce vă pot fi de folos?

— Să vedeţi eu… eu… urmă doamna aşezându-se, din ce în ce mai tulburată. Ştiu că nu vă amintiţi de mine… Mă numesc Muraşkina… Sunt o mare admiratoare a talentului dumneavoastră şi citesc cu mare plăcere articolele pe care le publicaţi… Să nu credeţi cumva că vă măgulesc!… Doamne fereşte! Nu fac decât să vă aduc laudele ce vi se cuvin!… Da, citesc regulat tot ce scrieţi… Într-o măsură oarecare nu sunt nici eu străină de această meserie… adică bineînţeles nu vreau să spun că sunt scriitoare, dar… trebuie să recunosc că în stupul creaţiei se află şi picătura mea de miere… Am publicat, la date diferite, trei povestiri de copii – nu le-aţi citit,

bineînţeles – am făcut numeroase traduceri şi… şi răposatul frate-meu a colaborat la „Delo”[22].

— Aşa-a!… Aăă… cu ce vă pot fi de folos?

— Vedeţi… (Muraşkina îşi lăsă sfioasă ochii în pământ şi roşi) eu vă cunosc talentul… felul dumneavoastră de a privi lucrurile, Pavel Vasilievici, şi aş vrea să-mi spuneţi părerea dumneavoastră, adică mai bine zis să-mi daţi un sfat. Trebuie să vă mărturisesc că eu… *pardon pour l'expression*[23] m-am produs, cu o dramă, şi aş vrea ca înainte de a o trimite la redacţie, să ştiu ce părere aveţi dumneavoastră despre ea.

Muraşkina, nervoasă, cu o înfăţişare de pasăre prinsă în colivie, se scotoci prin buzunarele fustei şi scoase la lumină un caiet gros şi mare cât toate zilele.

Lui Pavel Vasilievici îi plăceau însă numai articolele scrise de el; cele străine, pe care era nevoit să le citească sau să le asculte, i se păreau ca un fel de gură de tun îndreptată spre faţa lui. De aceea, când zări caietul cu pricina se îngrozi şi spuse repede:

— Bine, lăsaţi-o aici… Am s-o citesc.

— Pavel Vasilievici! spuse Muraşkina languros, ridicându-se şi împreunându-şi mâinile a rugă. Ştiu că sunteţi ocupat… ştiu că orice clipă vă e preţioasă, şi mai ştiu că în fundul sufletului mă trimiteţi la dracu', dar… fiţi bun şi îngăduiţi-mi să vă citesc chiar acum drama mea… Fiţi mărinimos!

— Bucuros, dar… începu să dea din colţ în colţ Pavel Vasilievici, dar… eu… eu sunt ocupat, duduie!.. Tocmai mă pregăteam să plec.

— Pavel Vasilievici! gemu doamna, şi ochii i se umplură de lacrimi. Vă cer un sacrificiu! Sunt obraznică, vă bat la cap, dar… fiţi mărinimos! Mâine plec la Kazan şi aş vrea să aflu astăzi părerea dumnevoastră. Daţi-mi timp de o jumătate de ceas atenţia dumneavoastră… Numai o jumătate de ceas. Vă implor!

Pavel Vasilievici era de felul lui moale ca o cârpă şi nu ştia să refuze. Când i se păru că doamna e gata să bocească şi să-i cadă în genunchi, se fâstâci şi bolborosi descumpănit:

— Bine… mă rog… ascult!… Jumătate de ceas, nu mai mult!

Muraşkina scoase un ţipăt de bucurie, îşi puse pălărioara pe masă, se aşeză şi începu să citească. La început era vorba despre un fecior şi o fată în casă, care mătură un salon luxos şi vorbesc – la nesfârşit – despre domnişoara Anna Sergheevna, prin grija căreia a fost construit un spital şi o şcoală la ţară. După ieşirea feciorului, fata din casă rosteşte un monolog despre foloasele învăţăturii: „Ai carte, ai parte!” Apoi Muraşkina îl aduse din nou pe fecior în salon şi-l făcu să

rostească un monolog lung despre boierul-general care nu vrea să audă de convingerile fiicei sale şi se pregăteşte s-o mărite cu un kammerjunker bogat şi care mai crede pe deasupra că salvarea norodului stă într-o totală neştiinţă de carte. După plecarea slugilor apăru domnişoara, care le povesti spectatorilor că n-a dormit toată noaptea şi s-a gândit la Valentin Ivanovici, fiu de învăţător sărac, care îşi ajută cu totul dezinteresat părintele bolnav. Valentin a învăţat tot ce se poate învăţa, dar nu crede nici în prietenie, nici în dragoste, nu vede niciun scop în viaţă şi doreşte din răsputeri moartea! Iată de ce dânsa, adică domnişoara, trebuie să-l salveze.

Pavel Vasilievici asculta piesa şi se gândea cu dor la canapeaua lui. El o privea cu ură pe Muraşkina, simţea că vocea ei de bărbat îi loveşte timpanele ca un ciocan, nu pricepea o iotă şi gândea:

„Naiba te-a adus!… Numai prostiile tale îmi lipseau!… Cu ce-s eu vinovat că ai scris o dramă? Doamne şi ce caiet gros are! Un adevărat canon!”

Pavel Vasilievici lunecă cu privirea pe peretele unde, între două geamuri, atârna portretul soţiei lui şi îşi aminti că soţia i-a spus să cumpere cinci arşini de şiret, un funt de caşcaval şi praf de dinţi şi să i le aducă la ţară.

„De n-aş fi pierdut bucăţica de şiret de model! îşi zicea el. Unde am băgat-o? Mi se pare că în haina albastră… Afurisitele astea de muşte au umplut cu… puncte de suspensie portretul nevestei mele! Ar trebui să-i spun Olgăi să spele geamul… A ajuns la scena a XII-a, vasăzică se apropie de finalul actului întâi. Oare pe un zăduf ca ăsta şi la o grăsime de bivol ca a ei, mai poate fi vorba de inspiraţie? Decât să scrie drame, mai bine ar mânca ciorbă rece de peşte cu bucăţele de gheaţă în ea şi ar dormi în pivniţă!…”

— Nu găsiţi că monologul acesta e cam lung? întrebă deodată Muraşkina, ridicând ochii de pe caiet.

Pavel Vasilievici nu auzise monologul. De aceea se ruşină şi răspunse cu un aer atât de vinovat, de parcă el şi nu cucoana, ar fi scris monologul cu pricina:

— Ba nu, deloc… Foarte drăguţ…

Muraşkina se lumină de bucurie şi citi mai departe:

— *Atina:* Te omoară autoanaliza! Ai încetat prea devreme să trăieşti cu inima şi te-ai lăsat în voia raţiunii. *Valentin:* Dar ce este inima? Un organ anatomic şi nu recunosc sub acest termen convenţional acel ceva pe care noi îl denumim „sentiment”. *Anna:* (tulburată). Dar dragostea? Crezi oare că şi dragostea e un produs al asociaţiei de idei? Spune drept, ai fost vreodată îndrăgostit? *Valentin:* (cu amărăciune). Să nu atingem

rănile vechi, nevindecate încă. (Pauză.) De ce ai căzut pe gânduri? *Anna:* Mi se pare că eşti nefericit!

La scena a XVI-a, Pavel Vasilievici căscă şi, fără să vrea, clănţăni din dinţi ca un câine care prinde muşte. Speriat de acest zgomot necuviincios şi căutând să îndrepte lucrurile, se prefăcu a fi numai ochi şi urechi.

„Scena a XVII-a… Dar nu se mai isprăveşte odată? se întreba el. Doamne, Dumnezeule! Dacă se prelungeşte încă zece minute chinul ăsta, o să strig după ajutor!… Nu mai pot îndura!"

Deodată însă, cucoana începu să citească mai repede şi mai tare, ridică vocea şi rosti: „Cortina!"

Pavel Vasilievici oftă uşurat şi se pregăti să se scoale, dar Muraşkina întoarse numaidecât pagina şi citi înainte:

— Actul doi. Scena reprezintă uliţa satului. La dreapta – şcoala, la stânga – spitalul. Pe treptele spitalului – săteni şi sătence.

— Daţi-mi voie! o întrerupse Pavel Vasilievici. Câte acte sunt cu totul?

— Cinci! răspunse Muraşkina şi urmă să citească atât de grăbită, de parcă s-ar fi temut că Pavel Vasilievici o să plece. Prin fereastra deschisă a şcolii priveşte Valentin. În fundul scenei se văd săteni care-şi cară avutul la cârciumă.

Ca un condamnat la moarte care nu aşteaptă graţiere, Pavel Vasilievici nu mai aştepta nici el sfârşitul piesei, nu mai avea nicio speranţă în general şi se străduia doar să-şi ţină ochii deschişi şi să păstreze o înfăţişare de om care ascultă… Clipa când cucoana o să sfârşească de citit drama şi o să plece i se părea atât de îndepărtată, încât nici nu mai visa la ea.

— Tu-tu-tu-tu-tu… îi răsuna în urechi glasul Muraşkinei. Tru-tu-tu… Vjjj!…

„Am uitat să iau puţin bicarbonat, se gândea el. Ce ziceam? A, da, despre bicarbonat!… Nici vorbă că am un catar al stomacului… Şi de unde? Smirnovski bea votcă cât îi ziulica de mare şi n-are niciun catar… Uite, o păsărică s-a aşezat pe prichiciul ferestrei! O vrăbiuţă!"

Pavel Vasilievici se strădui din răsputeri să-şi deschidă ochii care se lipeau de somn, căscă pe înfundate şi o privi pe Muraşkina. Şi deodată femeia se-nvălui ca într-o ceaţă, se lungi, căpătă o formă triunghiulară şi ajunse cu capul până în tavan…

— *Valentin:* Ba nu! Te rog să mă laşi să plec… *Anna:* (speriată). De ce? *Valentin:* (aparte). S-a îngălbenit la faţă! (Ei) Nu mă sili să-ţi dezvălui motivul! *Anna:* (după o pauză). Nu poţi pleca!…

Muraşkina începu să se umfle, ajunse cât un munte şi se făcu una cu pâcla cenuşie din birou. Nu i se vedea decât gura, care se mişca mereu; apoi dintr-odată se făcu mică, mică, cât carafa, şi prinse a pluti, legănându-se, împreună cu masa, spre fundul odăii…

— *Valentin:* (strângând-o pe Anna la piept). M-ai înviat! Mi-ai arătat scopul vieţii! M-ai întinerit, cum întinereşte ploaia de primăvară pământul trezit din amorţire! Dar… e prea târziu! O boală nemiloasă îmi macină trupul.

Pavel Vasilievici tresări şi îşi pironi asupra Muraşkinei ochii tulburi, pe jumătate buimăciţi de somn; o clipă o privi ţintă, neînţelegând nimic.

— *Scena a XI-a.* Aceiaşi, baronul şi poliţaiul cu martorii… *Valentin:* Luaţi-mă! *Anna:* Sunt a lui. Luaţi-mă şi pe mine! Da, luaţi-mă şi pe mine! Îl iubesc mai presus de orice! *Baronul:* Anna Sergheevna! Uiţi că-l nenoroceşti pe tatăl dumitale prin purtarea asta…

Muraşkina începu iar să se umfle… Aruncând în jur căutături sălbatice, Pavel Vasilievici se ridică, scoase un ţipăt înăbuşit, nefiresc, apucă tamponul greu de pe masă şi, fără să se poată stăpâni, o pocni în cap pe Muraşkina…

— Legaţi-mă, am ucis-o! spuse el slugilor, care năvăliră peste câteva clipe în odaie.

…Juraţii l-au achitat…

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 24, 13 iunie, 1887. Semnată: A. Cehonte. A intrat apoi, fără modificări, în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887. Cu câteva fraze scoase, a fost inclusă în ediţia a doua a culegerii „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1891 şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale culegerii (de la 3 la 14, Sankt-Petersburg, 1892— 1899). A fost inclusă în culegerea de „Opere” din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

Primul ajutor

— Oameni buni, descurcaţi drumul! Vine primarele cu pisarul!

— La mulţi ani şi sănătate, cu prilejul sărbătorii de azi, Gherasim Alpatîci! vuieşte mulţimea zărindu-l pe primar. Să dea Dumnezeu să nu fie – cum s-ar zice – nici pe-a dumitale, nici pe-a noastră, ci pe voia Celui de Sus!

Primarul, ameţit de băutură, dă să zică ceva, dar nu poate. Mişcă degetele de la mâini fără să ştie nici el de ce, cască ochii mari şi îşi umflă cu atâta înverşunare obrajii roşii şi puhavi, de parcă se pregăteşte să-i zică la trombon pe nota cea mai de sus. Pisarul, un om mărunţel şi puţintel, cu năsucul roşu şi cu o cască de jocheu pe cap, ia o înfăţişare hotărâtă şi intră în mulţime.

— Care-i înecatul? întreabă dânsul. Care, zic, a căzut în apă?

— Uite-l, acilea!

Un moş înalt şi slab, cu cămaşă albastră, încălţat cu opinci şi ud din cap până-n picioare ca unul scos tocmai atunci din apă, stă pe mal, într-o băltoacă, ţine mâinile şi picioarele desfăcute şi bombăne:

— Sfinţi părinţi… fraţi creştini!… Sunt din gubernia Riazan, judeţul Zaraiski… Tot ce-am avut am împărţit între cei doi feciori ai mei, iar eu m-am băgat la Prohor Sergheev, ca zidar! Acum, carevasăzică, îmi dă ‘mnealui şapte ruble şi-mi spune: tu, zice, Fedea, trebuie, zice, să mă ţii de aici-nainte în mare cinste, ca pe un părinte! Mânca-l-ar lupii!

— De unde ziceai că eşti? întreabă pisarul.

— …ca pe un părinte!… Auzi? Mânca-l-ar lupii! Asta pentru şapte ruble!

— Uite-aşa o ţine-ntruna şi nu ştie nici el ce spune! strigă ipistatul Anisim cu o voce piţigăiată; e şi el ud până în brâu şi tulburat precum se vede de cele întâmplate. Stai că te lămuresc eu, Egor Makarîci! Potoliţi-vă, oameni buni, nu mai strigaţi

aşa! Îi spun eu toate cum s-au petrecut, lui Egor Makarîci!… Venea, carevasăzică, din Kurnevo!… Da' potoliţi-vă odată, oameni buni, şi nu vă mai bateţi gura degeaba! Venea, carevaz'ică din Kurnevo şi l-a împins naiba să treacă vadul. Era cam aburit dumnealui şi – deh! – n-avea, cum s-ar zice, mintea limpede, de aceea s-a băgat ca un prost în apă, da' l-a luat şuvoiul, l-a doborât şi când mi ţi l-a învârtit o dată, parcă era o scândurică şi alta nimic! Ţipa sărmanul ca din gură de şarpe!… Eu şi cu Liaxandra, ne-am nimerit prin apropiere… Ce să fie, zic? Care o fi ţipând pe-acolo? Când, ce să vezi? Era gata-gata să se înece. Ce era de făcut? Liaxandra, zic eu, dă-o-ncolo de armonică, las-o jos, să scoatem omul din apă. Şi ne băgăm în apă, aşa cum eram! Ne sucea vâltoarea şi ne răsucea, de ziceai ce-i asta! Scapă-ne şi ne miluieşte, Maica Precistă! Am nimerit drept unde era bulboana mai adâncă! L-am apucat noi care de păr, care de poala cămăşii… În vremea asta oamenii de pe mal, câţi ne-au zărit, au dat fuga cu ţipete şi strigăte!… Fieştecare era dornic să scape de la moarte un suflet de creştin… Ne-am istovit de-a binelea, Egor Makarîci! Dacă n-ajungeam la vreme, tocma bine se-neca în zi de sărbătoare!…

— Cum îţi zice? îl întreabă pisarul pe înecat. Şi cine eşti de felul tău?

Dar bătrânul îşi roteşte ochii fără să priceapă şi tace.

— E aiurit de tot! spune Anisim. Şi cum să nu fie? O fi având burta plină de apă! Haide, spune frăţioare, cum ţi-e numele? Tace! De-abia mai pâlpâie viaţa-n el! Noi zicem că-i viu, numai pentru că aşa s-arată! Dar sufletul lui o fi pe jumătate plecat… Ce belea! Tocmai de sărbătoare! Ce-i de făcut? Dacă-şi dă sufletul?!… Şi apoi uitaţi-vă la dânsul cum s-a învineţit!

— Ia ascultă tu, strigă pisarul zgâlţâindu-l pe înecat de umăr. N-auzi? Răspunde când îţi vorbesc! De unde eşti? Taci de parcă ai avea apă şi-n cap! Hei, omule!

— Pentru şapte ruble, auzi? bombăne înecatul. Du-te, zic, la naiba!… Nu vreau şi gata!…

— Ce nu vrei, omule? Răspunde ca lumea!

Înecatul tace şi dârdâie de frig. I se aud şi dinţii clănţănind.

— Numai la înfăţişare-i viu! zice Anisim. Dacă stai să te uiţi mai bine nici nu seamănă a om. I-ar trebui niscaiva picături…

— Picături! îl îngână în batjocură pisarul. Ce picături? Omul s-a înecat, iar dânsul îi dă zor cu picăturile! Trebuie legănat! Ce staţi cu gurile căscate, oameni fără suflet! Daţi fuga la primărie, aduceţi o rogojină şi legănaţi-l!

Câţiva oameni se reped în aceeaşi clipă în sat, după rogojină. Pisarul se simte inspirat. Îşi suflecă mânecile, freacă

palmele de şolduri şi face o mulţime de mişcări care dovedesc că e plin de energie şi hotărâre.

— Nu vă grămădiţi aici! Nu vă înghesuiţi, bombăne dânsul. Care-i de prisos să plece! S-a dus cineva să-l cheme pe uriadnic? Mata. Gherasim Alpatîci, îi zice el primarului, ai face mai bine să pleci, că te-ai aburit binişor de tot şi în starea asta, cel mai bun lucru pe care poţi să-l faci e să stai acasă.

Primarul îşi mişcă iar degetele, dă să spună şi el o vorbă şi îşi umflă atât de năprasnic obrajii, încât ţi se pare că uite-acuşi o să plesnească şi o să sară ţăndări în toate părţile.

— Haide, întindeţi-l! strigă pisarul când vin oamenii cu rogojina. Luaţi-l de mâini şi de picioare… Aşa-a! Acum lăsaţi-l jos.

— Du-te la naiba, bodogăneşte înecatul, fără nicio împotrivire şi nu bagă de seamă că-i luat pe sus şi întins pe rogojină. Nu vreau şi pace!

— Nu-i nimic, prietene, îi spune pisarul. N-ai de ce te teme! Te legănăm olecuţă şi poate dă Dumnezeu şi-ţi vii în simţire! Acuşica vine şi uriadnicul şi întocmeşte un proces-verbal, întocmai cum scrie la carte! Daţi-i drumul, oameni buni! Doamne ajută!

Opt ţărani voinici, printre care şi ipistatul Anisim, apucă rogojina de colţuri. La început ei leagănă mai sfios, de parcă n-ar avea destulă încredere în puterile lor; dar pe urmă prind gust, feţele lor capătă o înfăţişare de înverşunată hotărâre şi îşi văd de treabă cu un fel de lăcomie şi înfrigurare; îşi îndreaptă spetele, se ridică în vârful picioarelor şi se saltă chiar puţin de la pământ, de parcă ar vrea să zboare în cer, împreună cu înecatul.

— Dă-i! Dă-i! Dă-i! Dă-i!

În jurul lor aleargă pisarul cel mititel şi, întinzându-se din răsputeri ca să ajungă cu mâinile marginea rogojinii, ţipă ca apucat:

— Mai repede! Mai! Toţi o dată! Aşa! Dă-i, dă-i! Anisim, dă-i zor, te rog din suflet, drăguţule! Dă-i!

În timpul unui scurt răgaz, de pe rogojină se înalţă pentru o clipă capul ciufulit al bătrânului, cu faţa palidă, pe care stă întipărită uimire, groază şi durere fizică dar dispare tot aşa de repede, pentru că rogojina zboară cu iuţeala fulgerului în sus, spre dreapta, apoi coboară şi se înalţă din nou, pârâind, în sus, spre stânga. Din mulţime se ridică strigăte de încuviinţare.

— Aşa da! Străduiţi-vă, băieţi, că-i vorba de un suflet de om! Vă mulţumim, fraţilor!

— Straşnic, Egor Makarîci! Dă-i înainte, frate, pentru creştinul ăsta! Faci o faptă bună!

— Da’ nici noi nu l-om lăsa să plece aşa! Când l-om pune pe picioare, când l-om vedea că i s-a limpezit şi mintea, „aldămaş, frate, o vadră de rachiu, pentru osteneala ce ne-am dat-o!”

— Tii, frăţiorilor, ce veste-poveste! Ia priviţi! Vine încoace cucoana de la Şmelevo, cu vătaful ei cu tot! Da, da! Chiar aşa e! Şi vătaful îi cu pălărie!

În apropierea gloatei se opreşte o trăsură cu o cucoană în vârstă, grasă, cu ochelari şi cu umbrelă înflorată; pe capră, alături de surugiu şi cu spatele la cucoană, stă tânărul ei vătaf, cu pălărie de pai pe cap. Cucoana face o mutră speriată:

— Ce-i aici? întreabă dânsa. Ce se-ntâmplă?

— Iata, ajutăm un înecat! La mulţi ani de sărbători! Suntem cam aburiţi, nu-i vorba, da’ ce să-i faci? Am umblat cu icoane şi prapure prin tot satul ş-apoi e şi sărbătoare!…

— Sfinte Dumnezeule! se sperie cucoana. Să legene un înecat! Vai de mine şi de mine! Étienne! îi spune ea vătafului. Du-te te rog şi spune-le să înceteze! O să-l omoare! Să-l legene! Dar asta-i o prejudecată! Trebuie să-l tragă şi să-i facă respiraţie artificială! Du-te dacă-ţi spun!

Étienne sare de pe capră şi se îndreaptă spre oamenii cu rogojina. Faţa lui e aspră:

— Ce faceţi aici? strigă el supărat. Nu ştiţi că nu trebuie legănat?

— Da’ cum altfel? întreabă pisarul. Că doară s-a înecat!!

— Şi ce-i cu asta? Omu’ care-i gata să moară de înec nu trebuie legănat! Trebuie frecat! Aşa scrie în orice calendar! Haide, încetaţi!

Pisarul dă din umeri ruşinat şi se depărtează. Oamenii pun rogojina jos şi privesc uimiţi când la cucoană, când la Étienne. Înecatul zace pe spate. Acum ţine ochii închişi şi răsuflă greu.

— Beţivanilor! se înfurie Étienne.

— Stepan Ivanîci, drăguţule! spune Anisim gâfâind, cu mâna la inimă. Se poate să ne spui asemenea vorbă? Ce, suntem porci? Nu înţelegem?

— Să nu vă mai prind că-l legănaţi! Trebuie frecat! Frecaţi-l, n-auziţi? Hai iute, dezbrăcaţi-l!

— Hai să-l frecăm, oameni buni!

Înecatul e dezbrăcat şi sub îndrumarea lui Étienne oamenii încep să-l frece. Cucoana, care nu vrea să vadă un bărbat gol, se depărtează puţin cu trăsura.

— Étienne!! geme dânsa. Étienne! Vino-ncoace! Ştii cum se face respiraţie artificială? Trebuie să-l întoarceţi mereu când pe o parte, când pe alta, şi să-i apăsaţi pieptul şi burta.

— Suciţi-l pe o parte şi pe alta! spune Étienne, întorcându-se de la cucoană la ceata de ţărani. Şi apăsaţi-l pe burtă, da’

binişor!

Pisarul, care după toată strădania lui înflăcărată se simte cam nu ştiu cum, se apropie şi el şi începe să-l frece pe bătrân.

— Mai repede, fraţilor! Vă rog din suflet! zice el. Vă rog din suflet!

— Étienne! geme iar cucoana. Vino-ncoace! Daţi-i să miroase pene arse şi gâdilaţi-l!… Spune-le să-l gâdile! Dar mai repede, pentru numele lui Dumnezeu!

Trec cinci minute, trec zece… Cucoana priveşte gloata şi vede în sânul ei o mare frământare. Se aud gâfâielile celor ce „lucrează" şi poruncile lui Étienne şi ale pisarului. Miroase a pene arse şi a spirt. Mai trec alte zece minute şi oamenii tot mai lucrează. Dar iată că, în cele din urmă, ţăranii se dau în lături şi apare Étienne, roşu la faţă şi asudat. După el, Anisim.

— Trebuia frecat de la bun început, zice Étienne. Acum nu mai e chip să-i facem nimic!

— Cum să fie chip, Stepan Ivanîci! oftează Anisim. Prea târziu l-am frecat.

— Ei? întreabă cucoana. Şi-a venit în fire?

— Da' de unde! A murit! Dumnezeu să-l ierte! oftează Anisim şi îşi face cruce. Când l-am scos din apă mişca şi ţinea ochii deschişi, da' acum e ţeapăn tot!

— Păcat de el!

— Se cheamă că aşa i-a fost scris, să-şi primească moartea din apă! Poate binevoieşti să ne dai de un rachiu?

Étienne sare pe capră, iar vizitiul îşi mai întoarce o dată ochii spre mulţimea care stă roată, la o oarecare depărtare de mort, apoi dă bice cailor şi trăsura pleacă mai departe.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", Nr. 168, 22 iunie, 1887, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat fără modificări în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887. Cu modificări stilistice şi abrevieri de text, a fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În afară de modificările stilistice, în textul din 1899 s-a omis: „… vuieşte mulţimea zărindu-l pe primar: să dea Dumnezeu toate cele… [cum s-ar zice…]"; „[stă pe mal într-o băltoacă], se holbează [şi bombăne]", „[… şi l-a împins naiba să treacă vadul], dar din pricina ploilor de ieri, apa crescuse cu un arşin. [Era cam aburit dumnealui şi deh!], n-avea atâta minte ca să-i întrebe pe ceilalţi; [de aceea s-a băgat, ca un prost, în apă]"; „[Ce staţi cu gurile căscate?] Decât să staţi aşa, de mult trebuia să-l legănaţi, dracilor! Ce [oameni fără suflet!] De ce staţi cu mâinile în sân? Ptiu, ce lume, Doamne fereşte!"; „[Aşa da! Străduiţi-vă, băieţi, că-i vorba de un suflet de creştin!] Straşnic! În felul acesta, fraţilor, sculaţi şi-un mort din groapă"; „[Chiar aşa e! Şi vătaful îi cu pălărie!] Şi ce mai cai! Zici că-s numai nişte dobitoace, acolo, dar au os subţire, boieresc!; „[Ajungă-vă! Daţi-i pace!] Luaţi-l dacă vă spun, că dau poruncă să vă facă un proces-verbal. Afurisiţilor! V-aţi îmbătat ca nişte diavoli şi nu ştiţi să legănaţi un om! Beţivanilor!"; „[Stepan Ivanîci!] Se poate să ne spui asemenea vorbă? Beţivan e acela care bea până cade jos, pe când noi… am umblat cu icoanele, cu prilejul sărbătorii. Ei, Doamne sfinte!"; „[Trebuie să-l întoarceţi mereu când pe o parte, când pe alta şi să-i apăsaţi pieptul şi burta]. Nu or fi având ceva coniac în sat? Dacă nu, atunci măcar votcă"; „Apăsaţi-l pe burtă, da' binişor. Dă fuga după votcă!" În loc de: „Mai repede fraţilor! Vă rog din suflet! — zice el. Vă rog din suflet!" era înainte: „N-o să iasă nimic din toate astea – oftează dânsul. O să-l jupuim de piele şi atâta tot. Dacă l-am mai legăna puţintel, şi-ar reveni de tot în fire!"; în loc de „da' acum îi ţeapăn tot" era înainte: „iar acum s-a răcit tot. Gata!"

Păcatul

Făcându-şi obişnuita lui plimbare de seară, asesorul de colegiu Miguev se opri lângă un stâlp de telegraf şi oftă amar. Cu o săptămână în urmă, pe când se întorcea seara de la plimbare, îl ajunsese din urmă chiar în acest loc, fosta lor fată-n casă, Agnia, şi-i spusese cu ură:

— Aşteaptă tu! O să-ţi fac una de te-nvăţ eu minte cum să-ţi baţi joc de fete nevinovate! O să-ţi aduc şi pruncul, o să mă plâng şi la judecătorie, o să-i spun şi nevesti-tii!…

Şi îi ceru să pună la bancă, pe numele ei, cinci mii de ruble. Miguev îşi aminti de toate astea, oftă din greu, plin de căinţă, şi se dojeni amarnic pentru nebunia lui de o clipă, ce-i adusese atâtea necazuri şi amărăciuni!

Când ajunse la vila lor, Miguev se aşează pe prag ca să-şi mai tragă sufletul. Era zece seara; de după nori, ieşea un colţişor de lună. Nici pe uliţă şi nici în preajma caselor nu se zărea ţipenie de om: bătrânii – veniţi la odihnă – se pregăteau de culcare, iar tineretul se plimba în crâng. Dând să caute prin buzunare un chibrit ca să-şi aprindă ţigara, Miguev împinse cu cotul ceva moale; neavând ce face, asesorul se uită cam ce ar putea fi în dreptul cotului său şi deodată faţa i se schimonosi de o spaimă atât de cumplită, de parcă ar fi zărit lângă el o viperă. Pe prag, chiar lângă uşă, se afla o legăturică. Ceva lunguieţ era înfăşurat în altceva, care la pipăit părea a fi o plăpumioară vătuită. Unul din capetele legăturii era deschis; asesorul pipăi cu mâna şi dădu de ceva cald şi umed. Atunci sări în picioare, plin de spaimă, şi se uită în jur, ca un tâlhar gata să fugă de sub pază…

— Mi l-a adus! strecură el cu ură, printre dinţi, strângându-şi pumnii. Iată-l aici… aici în faţa mea, rodul păcatului! O, Dumnezeule mare!

De teamă, ură şi ruşine, simţi că înţepeneşte!… Ce-i de făcut? Ce o să spună soţia, dacă o să afle? Dar colegii? Excelenţa Sa o să-l bată, probabil, prieteneşte pe burtă şi o să-i

spună: „Felicitările mele… Ha-ha-ha!… Ţi-a dat cărunţeala, da’ nu te laşi de isprăvi, ştrengarule!” Toată lumea asta venită să-şi petreacă vara aici în sat o să afle taina lui şi n-ar fi de mirare ca respectabilele mame de familie să-i închidă acum uşa. Şi apoi, despre copiii găsiţi pomenesc de obicei toate gazetele, astfel că paşnicul nume al lui Miguev o să ajungă acum binecunoscut în toată Rusia…

Fereastra de mijloc a casei era deschisă şi printr-însa se auzea limpede cum Anna Filippovna, soţia lui Miguev, pune masa; în curte, chiar lângă poartă, Ermolai, paznicul, zdrăngănea jalnic la balalaică… Era de ajuns să se deştepte pruncul şi să scoată un scâncet, ca taina să fie descoperită. Şi deodată Miguev simţi că trebuie neapărat să se grăbească.

— Mai repede, mai repede… bolborosi el, chiar acum, până n-a văzut nimeni… Să-l duc undeva, să-l pun pe un alt prag…

Miguev luă legătura cu o mână şi se îndreptă încet, cu paşi măsuraţi, pe uliţă, ca să nu trezească bănuiala nimănui.

„Ce situaţie afurisită! gândi el, căutând să-şi dea un aer de nepăsare. Ditai asesor de colegiu, merge pe uliţă cu un prunc în braţe! O, Doamne, dacă mă vede cineva şi-şi dă seama de ce se întâmplă, sunt pierdut!… Ia să-l pun mai bine aici pe pragul ăsta! Ba nu! Aici sunt ferestrele deschise. Dacă se uită cineva? Unde să-l duc? Aha, da! La vila negustorului Melkin… Negustorii sunt de obicei bogaţi şi miloşi. Poate o să le pară şi bine şi o să-l crească în casa lor!”

Şi Miguev luă hotărârea să ducă pruncul neapărat la Melkin, deşi vila acestuia se afla tocmai la capătul celălalt al satului, pe malul râului.

„Numai să nu înceapă să ţipe şi să-mi cadă din legătură, îşi zise asesorul. Ei, poftim, ce năpastă pe capul meu! Duc sub braţ un suflet de om de parcă aş duce o servietă! Un om viu, cu inimă şi simţiri, la fel cu toţi ceilalţi… Dacă Melkin o să-l crească în casa lui, poate să iasă într-o zi din copilaşul ăsta un… hai să zicem un profesor, sau un comandant de oşti, sau un scriitor!… Se întâmplă şi de astea pe lume! Acum îl port sub braţ ca pe te miri ce nimic, dar peste vreo treizeci-patruzeci de ani – mai ştii – o să stau smirna în faţa lui!”…

Când trecu printr-o hudiţă îngustă şi tăcută, pe lângă un şir de garduri lungi, pe sub umbra deasă şi neagră a teilor, i se păru deodată că săvârşeşte o faptă cât se poate de crudă şi chiar o fărădelege.

„Dacă stăm să judecăm bine, e o mişelie! îşi spuse el. O mişelie mai mare, nici nu-şi poate închipui cineva!… Pentru ce să arunci un biet prunc de pe un prag pe altul? Ce vină are el că a venit pe lume? Ce rău ne-a făcut? Nişte nemernici, asta suntem!… Ne place să ne desfătăm, dar ponoasele le trag

copilaşii fără vină… Nu zău, dacă stai să te gândeşti bine la toată povestea asta, eu sunt acela care mi-am făcut de cap, iar pe pruncul ăsta îl aşteaptă poate o soartă amară… O să-l las pe furiş la Melkin, Melkin o să-l trimită la un azil… Acolo-s numai străini, totul e ca la cazarmă… Nu tu mângâieri, nu tu dragoste, nu tu răsfăţ. De acolo o să-l dea calfă la vreun cizmar… O să înceapă să bea, o să suduie, o să fie muritor de foame… Cizmar! Auzi vorbă! El, fiu de asesor, odraslă de neam bun… Sânge din sângele meu!…"

Miguev ieşi din umbra teilor pe drumul scăldat de raze de lună, desfăcu plăpumioara şi privi pruncul.

— Doarme! şopti dânsul. Ia te uită! Are năsucul coroiat năzgâmbul ăsta, curat taică-su!… Doarme şi nu ştie că-l priveşte părintele lui!… Ce dramă, frăţioare!… Dar ce să-i faci? Iartă şi tu!… Iartă-mă, frate!… Se vede că aşa ţi-a fost scris…

Asesorul de colegiu clipi des şi simţi deodată pe obraji, ca o furnicare de gâze… Înveli la loc pruncul, îl luă sub braţ şi merse înainte… În tot lungul drumului, până la vila lui Melkin, în capul lui se îngrămădeau fel de fel de probleme sociale şi-l rodeau mustrările de conştiinţă.

„Dacă aş fi un om cinstit şi de treabă, se gândi el, puţin mi-ar păsa de cei din jur! Aş lua copilaşul în braţe, m-aş duce cu dânsul la Anna Filippovna, aş cădea în genunchi înaintea ei şi i-aş spune: „Iartă-mă! Am greşit! Canoneşte-mă cum vrei, dar să cruţăm sufleţelul ăsta nevinovat! Noi doi n-avem copilaşi! Nu vrei să-l creştem?" Şi ea, care-i bună la suflet, ar primi… Şi copilaşul meu ar creşte pe lângă mine… Eh!"

Miguev se apropie de vila lui Melkin şi se opri cuprins de şovăială… Se vedea în gând stând în salon cu gazeta în mână, iar lângă dânsul un băieţaş cu năsucu' coroiat se joacă cu ciucurii halatului său… Dar în acelaşi timp îi veniră în cap colegii care-şi fac cu ochiul pe socoteala lui şi Excelenţa Sa care-l bate pe burtă, pufnind de râs… Iar în suflet, alături de remuşcările usturătoare, era ceva nespus de cald şi duios…

Asesorul puse cu multă băgare de seamă pruncul pe treptele terasei şi dădu din mână a lehamite! Şi iar simţi pe obraji, de sus în jos, furnicări de gâze…

— Iartă-mă pe mine, ticălosul! bolborosi dânsul. Şi… nu mi-o lua în nume de rău!

Apoi făcu un pas îndărăt, dar numaidecât scoase un „hm!" plin de hotărâre şi spuse:

— Fie ce-o fi! Puţin îmi pasă de ce-or zice alţii! Îl iau cu mine şi zică lumea ce-o vrea!

Miguev luă pruncul şi porni repede spre casă.

«Zică ce-or vrea! gândi el. O să cad chiar acum în genunchi în faţa Annei Filippovna şi o să-i spun: „Anna Filippovna…!” Iar dânsa, bună cum e, o să înţeleagă totul… Şi o să creştem copilaşul! Dacă-i băieţel, o să-i spunem „Vladimir”. Iar dacă-i fetiţă – „Anna”. Cel puţin om avea şi noi mângâiere la bătrâneţe…»

…Şi făcu întocmai! Plângând, cu sufletul plin de teamă şi ruşine, dar şi de nădejdi şi de bucurie nelămurită, intră în casă, se duse drept la soţie şi-i căzu în genunchi…

— Anna Filippovna! spuse el sughiţând de plâns şi punând copilaşul jos. Nu mă osândi, ascultă-mă! Am păcătuit! Copilaşul ăsta e al meu!… Ţi-o mai aminteşti pe Agniuşka?… Ei… asta e! Mi-a luat necuratul minţile!…

Şi copleşit de ruşine şi teamă, sări în picioare, ca un copil bătut, fără să mai aştepte răspunsul soţiei şi ieşi într-un suflet afară, la aer liber…

„O să stau aici, până mă cheamă! îşi zise el. S-o las să-şi vină în fire şi să chibzuiască…”

Ermolai, paznicul, trecu pe lângă dânsul cu balalaica, îi aruncă o căutătură şi ridică din umeri… Peste câtăva vreme trecu înapoi şi strânse iar din umeri.

— Ca să vezi ce-ntâmplare! bombăni el, râzând înfundat. A venit pe la noi acum, Semion Erastîci, muierea ceea, spălătoreasa Axinia, şi toanta de ea şi-a pus pruncul pe prag, în uliţă, şi cât a stat cu mine, i-a luat careva plodul… Ce întâmplare!

— Cum? Ce-ai spus? strigă cât îl ţinea gura Miguev.

Ermolai, care tălmăcise în felul lui mânia boierului, se scărpină la ceafă şi oftă:

— S-avem iertare, Semion Erastîci! zise el. Dar ştiţi şi dumneavoastră… acum îi vreme de vară şi nu se poate fără asta… fără muiere, adicătelea!…

Şi văzând ochii holbaţi, uluiţi şi mânioşi ai boierului, tuşi vinovat şi urmă:

— De păcat, se-nţelege că-i păcat! Dar ce să-i faci… Aţi dat poruncă, ce e drept, să nu calce picior de muiere străină în curte, da’ de unde să le luăm, dacă noi n-avem? Înainte vreme când şedea aici Agniuşka, nu intrau muieri străine, pentru că o aveam pe a noastră! Dar acum… vedeţi şi dumneavoastră, fără străine nu-i chip… Când era Agniuşka, toate erau în mare rânduială, pentru că…

— Piei din faţa mea, ticălosule! strigă Miguev, bătu din picior şi intră repede în casă.

Anna Filippovna, mirată şi mânioasă, şedea aşa cum o lăsase el, cu ochii plânşi, aţintiţi asupra copilului.

— Haide, haide… bâigui Miguev, palid, străduindu-se să zâmbească. Am glumit. Nu-i al meu… e al spălătoresei Axinia… Am glumit… Du-l afară, portarului…

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 27, 4 iulie, 1887. Semnată: A. Cehonte. Fără nicio schimbare a intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887. Cu abrevieri de text și nume schimbate, a intrat în ediția a 2-a a culegerii „Povestiri felurite” Sankt-Petersburg, 1891, și a fost repetată în edițiile următoare ale culegerii (de la 3 la 14, Sankt-Petersburg, 1892–1899). A intrat apoi în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Din jurnalul unui om iute la mânie

Sunt un om serios. Creierul meu are o înclinaţie vădită spre filozofie. De profesie sunt un financiar, adică studiez dreptul financiar şi scriu o disertaţie intitulată: „Trecutul şi viitorul impozitului pe câini”. Cred că vă daţi seama că nu-mi pasă câtuşi de puţin de fete, romanţe, lună şi alte fleacuri de acest soi.

Ora zece dimineaţa! *Maman* îmi toarnă o ceaşcă de cafea. O beau şi ies pe balconaş ca să mă apuc de disertaţia mea. Iau o coală curată de hârtie, moi condeiul în cerneală şi scriu frumos şi caligrafic titlul: „Trecutul şi viitorul impozitului pe câini”. Apoi mă gândesc o clipă şi încep: „Scurtă privire istorică. Judecând după unele aluzii pe care le găsim la Herodot[24] şi Xenophon[25], impozitul pe câini îşi are începuturile…”

Dar ajungând aici, aud deodată nişte paşi care nu prevestesc nimic bun. Privesc în jos şi o văd pe domnişoara cu obrazul lung şi talia lungă. Se numeşte Nadenka sau Varenka, ceea ce, de altfel, n-are nicio însemnătate. Domnişoara caută ceva, se preface că nu mă vede şi fredonează:

„Ţii minte melodia pătimaşă”…

Recitesc cele scrise de mine până acum, vreau să scriu mai departe, dar domnişoara se preface că m-a observat deodată şi spune cu tristeţe:

— Bună dimineaţa, Nikolai Andreici! Închipuie-ţi ce nenorocire: aseară, când m-am plimbat pe-aici, am pierdut bumbişorul de la brăţară!

Mai recitesc o dată începutul disertaţiei mele, îndrept codiţa „b”-ului şi vreau să scriu mai departe, dar domnişoara nu se astâmpără.

— Nikolai Andreici, – zicea ea, – fii drăguţ şi vino de mă petrece te rog până acasă! Karelinii au un câine înfiorător de mare şi nu îndrăznesc să trec singură pe lângă casa lor.

Ce pot face? Las condeiul şi cobor din balconaş. Nadenka, sau Varenka, mă ia de braţ şi pornim spre vila ei.

De fiecare dată când sunt nevoit să merg la braţ cu o doamnă sau o domnişoară, mi se pare că sunt un cârlig de care atârnă o şubă grea; iar Nadenka, sau Varenka – între noi fie vorba – este o fire pătimaşă (bunicul ei a fost armean): se anină de braţul omului cu toată greutatea trupului şi se lipeşte de el ca o lipitoare. Aşadar, o pornim amândoi la drum… Când trecem pe lângă vila familiei Karelin, zăresc într-adevăr un câine mare, care mă face să-mi amintesc de „impozitul pe câini”. Mă gândesc cu părere de rău la lucrarea începută şi oftez.

— De ce oftezi? mă întreabă Nadenka sau Varenka şi îndată după asta lasă şi ea să-i scape un oftat.

Aici trebuie să fac o mică paranteză. Nadenka sau Varenka (acum îmi amintesc că o cheamă mai degrabă Maşenka) şi-a băgat în cap, nu ştiu de ce, că sunt îndrăgostit de dânsa şi găseşte că are datoria – ca una ce-şi iubeşte aproapele – să se uite la mine cu ochi plini de milă şi cu o vorbă bună să-mi aline durerea sufletului meu.

— Ascultă-mă, zice dânsa, oprindu-se o clipă. Ştiu de ce oftezi! Iubeşti! Da, iubeşti! Dar te rog, în numele prieteniei noastre, să crezi că fata care ţi-e dragă are pentru dumneata o stimă adâncă! La iubirea dumitale, ea nu-ţi poate răspunde prin iubire, dar… e oare vinovată că inima ei a fost dată de mult altuia?

Nasul Maşenkăi se roşeşte, iar ochii i se umezesc de lacrimi; aşteaptă – pesemne – să-i răspund ceva, dar, din fericire, am sosit… Pe terasă stă *maman,* o femeie bună la suflet dar… cu prejudecăţi! Ea aruncă o singură privire fugară peste chipul tulburat al fiicei sale, se uită ţintă la mine şi oftează ca şi când ar vrea să spună: „Ce ţi-e şi cu tineretul ăsta! Nici măcar nu se pricepe să-şi ascundă sentimentele!” Afară de *maman,* pe terasă se mai află câteva domnişoare pestriţe, iar între ele, vecinul meu de vilă, ofiţer pensionat din pricina rănilor la tâmpla stângă şi la şoldul drept, căpătate în ultimul război. Nenorocitul de el şi-a pus în gând, ca şi mine, să se ocupe în vara aceasta de literatură. Vrea să scrie: „Memoriile unui om de arme”, şi tot la fel ca şi mine se apucă în fiecare dimineaţă de munca lui atât de onorabilă, dar de-abia apucă să scrie: „M-am născut la…”, că sub balconaşul lui se iveşte ca din pământ vreo Varenka sau Maşenka şi sărmanul rănit începe pe mâini de nădejde!

Toţi cei de pe terasă curăţă nu ştiu ce fruct amărât pentru dulceaţă. Le fac o plecăciune şi dau să plec, dar domnişoarele pestriţe se reped cu ţipete la pălăria mea, mi-o smulg din mână şi cer toate într-un glas să rămân. Mă aşez pe scaun. Una dintre domnişoare îmi pune dinainte o farfurie cu vişine şi un ac de cap. Încep să le curăţ.

Domnişoarele vorbesc despre bărbaţi. Cutare e drăguţ, cutare – frumos dar neplăcut, un altul urât, dar în schimb plăcut, un al patrulea „ar fi ceva de capu' lui" dacă nasul nu i-ar semăna cu un degetar ş.a.m.d.

— Dumneata, *monsieur* Nikolas, îmi spune mama Varenkăi, nu eşti frumos, dar eşti simpatic… Ai în figură ceva care… De altfel, adaugă ea oftând, un bărbat nu trebuie să fie frumos, ci deştept!

Domnişoarele oftează şi ele şi îşi pun ochii în pământ… Încuviinţează şi dumnealor că la un bărbat nu frumuseţea, ci deşteptăciunea este lucrul cel mai de seamă. Trag cu coada ochiului spre oglindă, ca să-mi dau seama dacă sunt sau nu simpatic, şi văd un cap ciufulit, o barbă ciufulită, mustăţi, sprâncene, smocuri de păr pe obraji şi sub ochi, într-un cuvânt o pădure de păr, din care, aidoma unui foişor, răsare respectabilul meu nas! Frumuşel bărbat, n-am ce zice!

— De altfel, Nikolas, dumneata o să ai parte de noroc în viaţă datorită calităţilor dumitale sufleteşti, mai oftează *maman,* căutând parcă să întărească un gând tainic al ei.

Nadenka suferă pentru mine, dar, în acelaşi timp, gândul că în faţa ei stă un bărbat îndrăgostit de dânsa, îi face o plăcere nespusă. După ce sfârşesc cu bărbaţii, domnişoarele încep să vorbească îndelung despre iubire; pe urmă una dintre ele se ridică şi pleacă, iar celelalte o bârfesc în voie; toate sunt de părere că e proastă, pisăloagă, urâtă şi cam gheboasă.

În sfârşit dă Dumnezeu şi vine femeia trimisă de *maman* a mea, care mă cheamă la masă. Acum pot să părăsesc cu uşurinţă această societate neplăcută şi să-mi văd mai departe de disertaţie. Mă ridic şi fac plecăciuni. Dar *maman* a Varenkăi, Varenka însăşi şi celelalte domnişoare pestriţe, fac cerc în jurul meu şi mă încredinţează că n-am dreptul să plec, pentru că mi-am dat încă de ieri cuvântul că o să iau masa cu ele, iar după masă o să le însoţesc în pădure, la cules de ciuperci. Mă înclin din nou în faţa lor şi mă aşez la locul meu… În suflet îmi clocoteşte o mânie năprasnică. Simt că… încă o clipă şi… nu mai răspund de mine! O să izbucnesc! Numai creşterea mea aleasă şi teama de a nu călca bunacuviinţă mă fac să mă supun femeilor. Şi… mă supun.

Ne aşezăm la masă. Ofiţerul pensionar, care din pricina rănii de la tâmplă are falca încleştată, mănâncă aşa de parcă ar avea

o zăbală în gură… Eu fac cocoloaşe de pâine, mă gândesc întruna la impozitul pe câini şi, ştiindu-mă iute din fire, caut să tac. Nadenka mă priveşte cu o milă plină de înţelegere. Mâncăm ciorbă de la gheaţă, limbă cu mazăre, friptură de găină şi compot. N-am poftă de mâncare, dar mănânc ca să nu supăr gazda. După masă, ies singur pe terasă ca să fumez o ţigară, dar mă trezesc numaidecât cu *maman* a Maşenkăi, care-mi strânge mâinile într-ale ei şi-mi spune înecându-se de tulburată ce e:

— Nu fi deznădăjduit, Nikolas!… Are o inimă… o inimă!!…

Apoi ne ducem în pădure după ciuperci… Varenka se atârnă cu toată greutatea de braţul meu şi mi se lipeşte de coapsă. Sufăr cumplit, dar rabd!

Intrăm în pădure.

— Ascultă, *monsieur* Nikolas, oftează Nadenka, de ce eşti atât de trist? De ce taci mereu?

Curioasă întrebare! Despre ce am putea vorbi noi doi, dacă n-avem nimic comun!

— Haide, spune-mi măcar ceva!… se roagă dânsa.

Îmi frământ mintea ca să scornesc ceva mai… popular, ceva mai pe înţelesul ei. După ce mă gândesc o vreme, îi spun:

— Nimicirea pădurilor aduce un mare rău Rusiei!

— Nikolas! oftează Varenka, şi nasul i se roşeşte. Nikolas, văd că faci totul, ca să nu-mi vorbeşti de ceea ce te doare!… Tăcerea dumitale parcă ar ascunde o osândă!… Pentru că nu ţi se răspunde la dragostea pe care o porţi în suflet, vrei să suferi singur, în tăcere… E groaznic, Nikolas! izbucneşte ea în cele din urmă şi mă apucă de mână cu o mişcare smucită, iar nasul i se roşeşte tot mai tare. Ce ai zice dacă fata pe care o iubeşti ţi-ar dărui pe veci prietenia ei?

Bolborosesc ceva, pentru că habar n-am ce i-aş putea răspunde… Doamne fereşte! În primul rând nu iubesc nicio fată, în al doilea rând, la ce mi-ar putea folosi o prietenie veşnică? Iar în al treilea rând, sunt grozav de iute la mânie! Dar Maşenka sau Varenka îşi acoperă ochii cu mâinile şi spune încet, ca pentru ea:

— Tace… Se vede că aşteaptă o jertfă din partea mea! Dar nu-l pot iubi, pentru că iubesc un altul! Totuşi… o să mă mai gândesc… Bine, o să mă gândesc!… O să mă străduiesc din toate puterile sufletului meu şi poate că o să-l mântui de suferinţă, cu preţul propriei mele fericiri!

Nu pricep o iotă! Ce aiureală o mai fi şi asta? Mergem mai departe, culegem ciuperci şi tăcem amândoi. Pe faţa Nadenkăi se văd urmele unei lupte sufleteşti. Deodată se aude un lătrat de câini şi asta îmi aminteşte de disertaţia mea; oftez din greu!

Ceva mai încolo, printre arbori, întrezăresc o clipă pe ofiţerul rănit. Şchioapătă rău de tot, nenorocitul de el, când cu piciorul stâng, când cu cel drept: în partea dreaptă îl doare rana din şold, iar de partea stângă e agăţată una dintre domnişoarele pestriţe. Pe faţă i se poate citi o adâncă supunere în faţa sorţii.

După plimbarea din pădure, ne întoarcem iar la Varenka, bem ceai, apoi jucăm crochet şi ascultăm cum cântă una dintre domnişoarele pestriţe romanţa „Nu! Tu nu mă iubeşti! Nu, nu!”… Şi când ajunge la „nu”, îşi strâmbă gura până la urechi.

— *Charmant!*[26] oftează celelalte domnişoare. *Charmant!*

Se înserează. De după tufe iese încet, târâş, o lună dezgustătoare. În jur e linişte şi miroase neplăcut a fân proaspăt. Îmi iau pălăria şi vreau să plec.

— Trebuie să-ţi spun ceva, îmi şopteşte Maşenka, dându-mi a înţelege că e ceva însemnat. Nu pleca!

Presimt că nu-i a bună, dar n-am încotro şi rămân. Maşenka mă ia de braţ şi mă duce nu prea ştiu încotro… pe alee. Acum toată făptura ei vădeşte o luptă crâncenă. E palidă, răsuflă greu şi are de gând, parcă, să-mi rupă din umăr braţul drept. Ce-o fi având?

— Ascultă… bolboroseşte ea. Ba nu! Nu pot… Nu!…

Vrea să spună ceva, dar şovăie. Apoi văd după faţa ei că s-a hotărât. Ochii îi lucesc, nasul i se roşeşte. Mă apucă de mână şi spune pe nerăsuflate:

— Nikolas, sunt a dumitale! Nu pot să te iubesc, dar îţi făgăduiesc credinţă neclintită…

Apoi se lipeşte de mine, dar deodată sare speriată în lături:

— Vine cineva!… şopteşte dânsa. Cu bine!… Mâine la 11 te aştept în pavilion. Cu bine!

Şi dispare. Fără să înţeleg ceva, cu inima palpitând, mă duc acasă. Acolo mă aşteaptă „Trecutul şi viitorul impozitului pe câini”, dar nu mai pot lucra. Turbez de mânie. Pot spune chiar că sunt înspăimântător! Dracu’ s-o ia de treabă! Doar n-o să îngădui nimănui să se poarte cu mine de parcă aş fi un băieţandru! Sunt iute la mânie şi e cam primejdios de glumit cu mine! Când vine fata din casă să mă cheme la cină, îi strig mânios: „Ieşi afară!” O astfel de fire iute nu făgăduieşte nimic bun!

A doua zi dimineaţa. Vremea e… „de vilegiatură”, adică temperatura sub zero, vânt rece şi tăios, ploaie, noroi şi miros de naftalină, pentru că *maman* a mea şi-a scos din ladă haina de iarnă. Afurisită dimineaţă! Şi când te gândeşti că e 7 august 1887, ziua eclipsei de soare. Trebuie să pomenesc în treacăt, că pe timpul eclipsei, fiecare dintre noi poate aduce un mare folos ştiinţei, fără să fie astronom. Aşa, de pildă, fiecare dintre noi poate: 1) să afle diametrul soarelui şi al lunii; 2) să deseneze

coroana soarelui; 3) să noteze temperatura; 4) să cerceteze cu luare-aminte animalele şi plantele; 5) să-şi noteze impresiile ş.a.m.d. Toate astea au o însemnătate atât de mare, încât las la o parte – deocamdată – „Trecutul şi viitorul impozitului pe câini” şi mă pregătesc să studiez eclipsa. Ne-am sculat cu toţii foarte devreme. Munca pe care trebuia s-o facem am împărţit-o aşa: eu să calculez diametrul soarelui şi al lunii, ofiţerul rănit să deseneze coroana, iar Maşenka şi celelalte domnişoare pestriţe să facă restul. Ne-am adunat cu toţii şi aşteptăm:

— De ce se întâmplă eclipse? întreabă Maşenka.

— Eclipsa de soare se produce atunci când luna, în mersul ei pe ecliptică, se aşază pe linia care uneşte centrul soarelui cu centrul pământului, îi răspund eu.

— Dar ecliptică ce înseamnă?

Încep să-i explic. Maşenka mă ascultă cu luare-aminte şi întreabă:

— Dacă o să mă uit printr-o sticlă afumată, o să văd oare linia care uneşte centrul soarelui cu centrul pământului?

Îi răspund că linia asta e imaginară.

— Dacă e imaginară, spune Varenka uluită, atunci cum de se aşază luna pe ea?

Tac. Simt cum la auzul acestei întrebări „nevinovate” mi se umflă ficatul.

— Astea-s fleacuri, îşi dă cu părerea *maman.* Omul nu poate şti toate câte o să se întâmple, iar dumneata, pe deasupra, n-ai fost niciodată în cer, ca să ştii ce o să facă luna şi soarele. Născociri de-ale voastre, asta-i!

Dar iată că soarele se acoperi cu o pată întunecată. Începu o zarvă nemaivăzută. Vacile, oile şi caii cuprinşi de spaimă alergau în neştire pe pajişte cu cozile-n vânt, strigând fiecare pe glasul lui. Câinii urlau, iar ploşniţele, închipuindu-şi pesemne că începe noaptea, ieşiră de prin crăpături şi se apucară să-i muşte pe cei ce dormeau. Diaconul, care tocmai atunci se întorcea acasă din grădină cu căruţa plină de castraveţi, se sperie aşa de tare, încât sări din căruţă şi se ascunse sub pod, iar calul intră într-o curte străină, unde castraveţii fură mâncaţi de porci. Accizarul, care îşi petrecuse noaptea la una dintre doamnele venite la aer, ieşi glonţ din casă numai în albituri şi, repezindu-se în mulţime, prinse a striga cât îl ţinea gura:

— Păzea, oameni buni, că-i jale!

Multe dintre doamnele ce îşi petreceau vara în localitate chiar cele tinere şi frumoase, se repeziră în stradă desculţe. Afară de aceasta se mai petrecură multe alte lucruri pe care nu îndrăznesc să le povestesc.

— Vai, ce grozăvie! chiţăie domnişoarele pestriţe. Ah! Mor de frică.

— *Mesdames,* priviţi cu luare-aminte în jurul vostru! le strig eu. Fiecare clipă e preţioasă.

Mă apuc, grăbit, să calculez diametrul… Deodată îmi aduc aminte de coroană şi caut din ochi pe ofiţerul rănit. El stă fără să facă nimic.

— Ce faci? îi strig eu. Ai uitat de coroană?

Omul dă din umeri neputincios şi-mi arată din ochi braţele. Vai de el săracul! De fiecare braţ îi atârnă câte o domnişoară pestriţă, care se îndeasă în el de spaimă şi… pas de lucrează dacă poţi! Iau creionul şi notez timpul în secunde. Este şi asta cât se poate de însemnat. Când mă apuc să calculez diametrul, Maşenka mă ia de mână şi-mi spune:

— Te rog nu uita! Azi la unsprezece!

Îmi desprind mâna şi, tremurând pentru orice clipă pierdută, caut să-mi urmez cercetările, dar Varenka mă apucă de braţ cu o mişcare smucită şi se lipeşte de mine. Creionul, bucăţile de sticlă şi desenele, toate zboară în iarbă. Naiba s-o ia de treabă! Ar fi timpul să înţeleagă odată fata asta că sunt iute la mânie, că devin ca turbat şi că în asemenea clipe nu răspund de mine.

Vreau să-mi văd mai departe de treabă, dar eclipsa s-a sfârşit!

— Haide, uită-te la mine! îmi şopteşte Varenka duios.

Bine, dar asta-i culmea batjocurii! Când pui astfel la încercare răbdarea unui om, s-ar putea să iasă rău, cred că sunteţi de aceeaşi părere, nu? Atunci, vă rog să nu mă osândiţi dacă o să se întâmple ceva îngrozitor! Eu nu îngădui nimănui să glumească pe socoteala mea şi să mă ia peste picior… Când mă apucă năbădăile, vai de acela care se apropie de mine! Ei, drăcia dracului! Sunt în stare de orice!

Una dintre domnişoare, care a citit, pesemne, după figura mea că sunt înfuriat, îmi spune ca să mă liniştească:

— Eu una am făcut tot ce mi-ai spus dumneata, Nikolai Andreevici! M-am uitat la mamifere! Şi uite ce am văzut: câinele acela sur s-a luat chiar, când începea eclipsa, după o pisică, iar apoi a dat îndelung din coadă.

Vasăzică, povestea cu eclipsa a căzut baltă! Mă duc acasă şi, pentru că plouă, nu ies în balconaş ca să lucrez. Ofiţerul rănit a îndrăznit să iasă în balconaşul lui şi a scris chiar: „M-am născut la…", dar tocmai în clipa asta văd prin fereastră cum una dintre domnişoarele pestriţe îl târăşte spre vila ei. De lucrat nu pot lucra pentru că tot mă mai simt cuprins de furie şi am palpitaţii. Dar nici în pavilion, la întâlnire, nu mă duc. Nu prea e frumos din partea mea, dar înţelegeţi-mă, vă rog; nu mă pot duce pe ploaie! La ora 12 primesc de la Maşenka o

scrisoare plină de dojană şi rugăminţi; mă aşteaptă în pavilion şi-mi spune „tu”… La unu primesc o altă scrisoare, la două – a treia… N-am încotro, trebuie să mă duc! Dar înainte de a porni, să mă gândesc ce o să-i spun?! Am să mă port ca un om cumsecade. Am să-i spun în primul rând că degeaba îşi închipuie că o iubesc. De altfel, asemenea lucruri nu prea li se spun femeilor. Să-i spui unei femei: „nu te iubesc”, e ca şi cum i-ai spune unui scriitor: „nu ştii să scrii”. Mai bine îi spun Varenkăi tot ce gândesc eu despre căsătorie… Îmi pun paltonul de iarnă, iau umbrela şi mă duc spre pavilion. Iute la mânie cum sunt, tare mi-e teamă că o să spun ceva care nu se cuvine. Dar o să-mi dau toată silinţa să mă stăpânesc.

Sunt aşteptat!… Nadenka e palidă şi are ochii plânşi. Când mă vede, scoate un strigăt de bucurie, mi se aruncă de gât şi spune:

— În sfârşit!… *Tu*... îmi pui răbdarea la încercare! Ascultă-mă, n-am dormit toată noaptea!… Şi m-am gândit… Mi se pare că… după ce o să te cunosc mai bine… o să te iubesc…

Mă aşez pe bancă şi încep să-i spun ce cred eu despre căsătorie. La început, ca să nu merg prea departe şi să fiu cât se poate de scurt, fac un mic istoric al căsătoriei: îi vorbesc despre căsătoria la hinduşi şi la egipteni, apoi trec ceva mai departe, la epocile următoare, şi rostesc câteva cugetări din Schopenhauer. Maşenka mă ascultă cu luare-aminte dar, deodată, gândurile ei iau o întorsătură ciudată şi neaşteptată şi fata găseşte de cuviinţă să mă întrerupă:

— Nikolas, sărută-mă! spune dânsa.

Mă simt stânjenit şi nu ştiu ce să-i răspund. Dar Maşenka îşi repetă rugămintea. N-am ce face: mă ridic şi ating cu buzele obrazul ei lung… Ceea ce simt în clipa asta seamănă cu ceea ce am simţit în copilărie când am fost silit să sărut la prohod obrazul bunicii mele moarte… Dar Varenka nu e mulţumită de sărutul meu: ea sare în sus ca arsă şi mă îmbrăţişează furtunos. În aceeaşi clipă apare în uşa pavilionului mămica ei, face ochi mari de spaimă, spune cuiva „tsst”! şi dispare ca Mefistofel în trapă.

Ruşinat şi furios mă întorc la vila mea, dar aici dau de *maman* a Varenkăi care, cu lacrimi în ochi, o îmbrăţişează pe *maman* a mea, care plânge şi ea şi spune:

— Şi eu am dorit-o!

— Pe urmă… nu, zău, cum vă place?… *maman* a Nadenkăi se apropie de mine, mă îmbrăţişează şi-mi spune:

— Dumnezeu să vă binecuvânteze! Vezi, s-o iubeşti!… Nu uita că se jertfeşte pentru tine…

Şi iată-mă ginere! În clipa când scriu aceste rânduri, cavalerii de onoare stau aici, pe sufletul meu, şi mă zoresc…

Oamenii ăştia habar n-au de firea mea! Iar eu sunt iute la mânie şi nu pot răspunde de mine! La dracu'! O să vedeţi ce o să se întâmple acum! Să duci la cununie un om gata să se aprindă în orice clipă şi pe deasupra şi înfuriat, e o prostie tot atât de mare cum ar fi de pildă să-ţi vâri mâna în cuşca unui tigru dezlănţuit. O să vedeţi, o să vedeţi ce are să se mai întâmple!

S-a făcut! Sunt însurat. Toată lumea mă felicită, iar Varenka se lipeşte de mine şi spune:

— Acum eşti al meu, numai al meu, înţelegi? Spune-mi că mă iubeşti! Spune!

Şi nasul i se roşeşte şi i se umflă.

…De la cavalerii mei de onoare am aflat că ofiţerul rănit a scăpat printr-o şmecherie dibace de lanţurile căsniciei: i-a arătat domnişoarei pestriţe un certificat medical în care se spune că din pricina rănii de la tâmplă el nu prea e în toate ale lui şi, ca atare, legea nu-i dă dreptul să se însoare. Straşnică idee! Şi eu aş fi putut face rost de un asemenea certificat. Unchiul meu a fost un beţiv fără pereche, un alt unchi era din cale-afară de distrat (într-o bună zi şi-a pus în cap, în loc de căciulă, un manşon de cucoană), iar mătuşa cânta peste măsură de mult la pian şi scotea limba la fiecare bărbat pe care-l întâlnea în cale. Pe deasupra, şi firea mea atât de iute la mânie este ceva care ar pune pe gânduri pe oricine… Dar cum se face că întotdeauna gândul bun îţi vine prea târziu? De ce oare?

Apărută pentru prima oară în revista „Budilnik"[271], Nr. 26, 5 iulie, 1887, şi Nr. 27, 12 iulie, cu subtitlul: *(Nu-i un fapt, ci întâmplare adevărată).* Semnată: A. C.; în Nr. 31 din 9 august a apărut cu semnătura: „Un om iute la mânie". Într-o redactare nouă, a fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1899, vol.I. Publicăm textul din 1899.

Povestirea, care în primele versiuni se sfârşea cu însurătoarea eroului (Nr. 26, 27), a fost lungită, la rugămintea directorului revistei, V. Levinski, pentru numărul consacrat eclipsei de soare, care era pe atunci, senzaţia zilei.

În Nr. 31, redacţia a adăugat o notă la titlul „Din Jurnalul unui om iute la mânie": „a acelui om, dragi cititori, care în Nr. 27 din «Budilnik» şi-a povestit nenorocitele întâmplări din vilegiatură şi şi-a descris cunoştinţele de acolo: ofiţerul rănit, domnişoarele pestriţe ş.a.m.d. Cu una dintre aceste domnişoare s-a şi însurat, întâmplător; dar cu care, cu Maşenka ori cu Varenka, asta nu-şi mai aminteşte. De altfel nici n-are însemnătate!" N. Leikin i-a scris lui Cehov, spunându-i că intervenţia aceasta a redacţiei a fost lipsită de tact, la care Cehov i-a răspuns: „Ştiu foarte bine că cei de la «Budilnik» s-au purtat fără tact faţă de mine. Domnii aceştia, fie din pricina faptului că sunt lipsiţi de talent, fie din pricina obrăzniciei lor de moscoviţi, găsesc că e tot ce poate fi mai spiritual să facă glume familiare cu publicul cititor şi cu colaboratorii lor. Urât obicei! Nu există niciun număr în care să nu fie atins ori publicul, ori colaboratorul, ori vreun actor… Numai clovnii de la circ – răsfăţaţii publicului, proşti şi răzgâiaţi, întrebuinţează asemenea procedee!" (7 oct. 1887.)

Vântură-Lume

SCHIŢĂ DIN CĂLĂTORIE

Mă întorceam de la priveghere. Orologiul din turnul mănăstirii „Sfântul Munte” intonă mai întâi, ca o introducere, cântecul lui dulce şi mângâios, după care bătu miezul nopţii. Curtea mare a mănăstirii înălţate pe malul Doneţului, la poalele muntelui cu acelaşi nume, împrejmuită ca de un zid de clădirile înalte menite să adăpostească oaspeţii şi luminată doar de pâlpâirea slabă a felinarelor, de lumânările din ferestre şi de licărul stelelor, arăta acum, în toiul nopţii, ca un furnicar plin de forfotă, zgomote şi ciudată neorânduială. Toată acea curte era înţesată dintr-un capăt în altul, cât cuprindeai cu ochii, de tot soiul de care, trăsuri acoperite, harabale şi căruţe cu coviltir; pe lângă ele se grămădeau cai închişi la culoare ori bălani, boi cu coarne mari, oameni grăbiţi şi poslușnici cu rase lungi şi negre. Peste care şi peste capetele oamenilor şi ale cailor se aşterneau dâre mişcătoare de umbră şi lumină – aruncate de ferestre – cărora întunericul gros din jur le dădea formele cele mai întortocheate şi mai ciudate: hulubele păreau uneori alungite până la cer, caii aveau ochi de foc, iar poslușnicii aripi mari şi negre… Pretutindeni se auzeau oameni vorbind, cai fornăind şi ronţăind grăunţe, copii ţipând şi roţi scârţâind. Pe poartă intrau mereu tot alte cete de oameni şi căruţe întârziate.

Pinii aciuiaţi pe povârnişul repede al muntelui, unul deasupra altuia şi plecaţi peste acoperişul arhondaricului, priveau în curte ca într-o groapă adâncă şi ascultau uimiţi. În desişul lor întunecos striga neîncetat cucul şi cântau privighetorile… Dacă te uitai la tot acest du-te vino şi îţi plecai urechea la zgomotul lui, ţi se părea că în furnicarul ce domneşte acolo, nimeni nu înţelege nimic, toţi caută ceva şi nu găsesc şi că împletitura aceea de trăsuri şi oameni n-o să se descurce niciodată.

În ajunul sărbătorilor sf. Ioan Teologul şi sf. Nicolae făcătorul de minuni, se strângeau la mănăstire peste zece mii de credincioşi. Nu numai odăile de musafiri, dar şi brutăria, croitoria, tâmplăria şi atelierul de trăsuri erau înţesate de lume… Cei sosiţi la căderea nopţii se ghemuiau pe lângă ziduri sau puţuri, ca un roi de muşte de toamnă, aşteptând să li se arate locul de mas, ori se înghesuiau pe săliţele înguste ale hanului. Posluşnicii, tineri ori bătrâni, umblau forfota de colo până colo, fără pic de odihnă şi fără speranţa de a fi înlocuiţi de alţii. În timpul zilei ori în toiul nopţii ei păreau nişte călători grăbiţi şi tulburaţi de griji, dar cu toată această oboseală istovitoare, chipurile lor erau vioaie şi prietenoase, glasurile binevoitoare şi mişcările sprintene. Sarcina lor era să-i arate fiecărui nou sosit pe jos ori cu trăsura, un locşor pentru odihnă, să-i dea de mâncare şi de băut, iar celor care erau surzi, grei de cap ori aveau chef de vorbă, trebuiau să le tălmăcească îndelung, până la oboseală, de ce nu mai sunt camere libere, la ce oră se fac slujbele, unde se vinde anafură şi altele. Şi posluşnicii alergau, cărau, vorbeau întruna… Pe deasupra trebuiau să fie drăguţi cu toată lumea, să nu supere pe nimeni şi să ţină seama de unele amănunte, ca de pildă: grecii din Mariupol, care erau mai cu dare de mână decât ucrainenii, trebuiau să şadă la mănăstire neapărat cu greci; iar vreo precupeaţă de prin Bahmut sau Lisiceansk, îmbrăcată ca „cucoanele”, nu trebuia nici în ruptul capului să nimerească laolaltă cu „mujicii”, că ieşea bucluc. De pretutindeni se auzea neîncetat: „Binevoiţi a ne da nişte cvas, părinte!” „Faceţi-ne bine cu un braţ de fân!” Sau: „Spune, părinte, pot să beau o gură de apă după spovedanie?” Şi posluşnicul trebuia să aducă cvas, fân sau să răspundă fiecăruia: „Mata, măicuţă, întreabă preotul! Noi n-avem putere să dăm dezlegări”. După care urma o nouă întrebare: „Da’ preotul unde-i?” Şi posluşnicul o lămurea unde-i chilia preotului. Şi pe lângă toată alergătura asta, posluşnicii mai găseau vreme să se ducă la biserică la slujbă, să se îngrijească de musafirii simandicoşi din „odăile boierilor” şi să răspundă pe larg la puzderia de întrebări cu care îi copleşeau credincioşii umblaţi prin şcoli. Cei care-i urmăreau din ochi zi şi noapte nu puteau pricepe când se odihnesc şi când dorm omuleţii aceştia negri în veşnică mişcare.

Când m-am întors de la priveghere şi m-am apropiat de clădirea în care mi se dăduse o odăiţă, am văzut în prag un călugăr care avea menirea să vadă de musafiri, iar pe trepte câţiva bărbaţi şi femei în straie de oraş.

— Fiţi aşa de bun, domnule, mă opri călugărul, şi îngăduiţi-i acestui tânăr să-şi petreacă noaptea în odaia dumneavoastră.

Vă rog frumos! A venit o grămadă de lume şi nu mai avem locuri! Curată nenorocire!

Şi îmi arătă un omuleţ mărunţel care purta un pardesiu şi o pălărie de paie. Am răspuns că nu am nimic împotrivă şi tovarăşul meu întâmplător de odaie porni în urma mea. De câte ori deschideam lacătul mic, aninat de uşa odăiţei mele, eram silit să mă uit, vrând-nevrând, la poza atârnată deasupra uşorului şi care îmi venea cam în dreptul obrazului. Această poză, intitulată „Cugetări despre moarte", înfăţişa un călugăr îngenuncheat în faţa unui coşciug în care se afla un schelet. În spatele călugărului se ţinea un alt schelet, ceva mai mare, cu o coasă în mână.

— Oasele omului nu arată aşa! spuse deodată colegul meu de cameră, arătând bazinul scheletului. Şi în general… ştiţi… hrana spirituală care se serveşte la noi oamenilor de rând nu prea este de soi, mai adăugă dânsul şi scoase pe nas un fel de oftat prelung şi cât se poate de jalnic, care trebuia pesemne să-mi arate că am de-a face cu un om care se pricepe la „hrana spirituală".

În vreme ce bâjbâiau după chibrituri şi aprindeau lumânarea, omul mai oftă o dată şi zise:

— Când eram la Harkov m-am dus de câteva ori în sala de anatomie şi am văzut cum arată oasele. Am fost şi la morgă… Dar… nu vă supăr?

Odăiţa ce mi se dăduse era mică şi strâmtă, n-avea nici masă, nici scaune; un scrin aşezat în dreptul ferestrei, soba şi două canapele mici de lemn aşezate lângă pereţi, una în faţa celeilalte, umpleau tot locul şi nu lăsau decât o trecere îngustă. Fiecare dintre canapele avea câte o salteluţă nenorocită, ieşită de vreme, peste care mi-am pus lucrurile, dar faptul că erau două arăta limpede că odaia era prevăzută pentru doi locatari, ceea ce i-am şi spus-o colegului meu.

— De altfel în curând o să bată clopotele pentru liturghie, astfel că n-o să vă stingheresc prea multă vreme, îmi răspunse dânsul.

Şi urmărit mereu de gândul că mă stânjeneşte, omul se strecură încurcat, cu un aer vinovat, spre canapeaua lui, oftă şi se aşeză. Când se înteţi în sfârşit flacăra leneşă şi pâlpâitoare a lumânării de seu şi ne lumină pe amândoi, am putut să-l privesc cu luare-aminte. Era un tânăr ca de vreo douăzeci şi doi de ani, cu o faţă rotundă şi drăguţă, cu ochi negri de copil, îmbrăcat cu haine cenuşii şi ieftine de oraş; culoarea feţei şi umerii înguşti dovedeau că nu făcuse niciodată muncă fizică. După înfăţişare nu puteai să-ţi dai seama din ce tagmă de oameni face parte. Nu părea a fi nici student, nici negustor, şi cu atât mai puţin muncitor; iar când te uitai la faţa lui plăcută,

la ochii blânzi de copil, nu-ţi venea să te gândeşti că poate fi unul dintre acei pierde-vară şmecheri, care mişună din belşug pe lângă toate căminele unde este rost de mâncare şi adăpost şi care se dau drept seminarişti daţi afară din şcoală pentru că au cutezat să spună adevărul, sau drept foşti corişti care şi-au pierdut vocea… Figura tânărului avea ceva caracteristic, tipic şi foarte cunoscut, dar ce anume – nu-mi puteam da seama, nu-mi venea în minte.

Străinul rămase vreme îndelungată tăcut, cufundat în gânduri. Poate pentru că nu-i preţuisem cum se cuvine cugetările despre oase şi morgă, i s-a părut că aş fi supărat şi că prezenţa lui m-ar nemulţumi. După un timp, scoase din buzunar o bucată de cârnat, îl răsuci de câteva ori pe dinaintea ochilor şi spuse cu şovăială:

— Iertaţi-mă… Vă supăr puţin: n-aveţi un cuţit?

I-am dat cuţitul cerut.

— Tii, ce cârnat dezgustător! se strâmbă el, tăindu-şi o felie. Negustorul din dugheana de aici îţi vinde toate ciurucurile din lume, dar îţi ia zece piei pe ele!… V-aş „servi” şi pe dumneavoastră, dar nu cred că o să vreţi să mâncaţi. Ce ziceţi?

În felul lui de a spune: „serviţi” şi „mâncaţi” era de asemenea ceva tipic care avea mult comun cu trăsăturile caracteristice ale feţei, dar ce anume, tot nu mă puteam dumiri. Ca să-i trezesc încrederea faţă de mine şi să-i arăt că nu sunt supărat, am luat felia de cârnat ce mi-o întindea. Cârnatul, ce e drept, era groaznic! Ca să-i poţi veni de hac, trebuia să ai colţi de dulău. Tot dând din fălci, am intrat în vorbă. Dintru început ne-am plâns unul altuia că slujbele durează prea mult.

— Rânduiala de aici seamănă întru câtva cu cea de la Muntele Athos, am zis eu. Atâta că acolo o slujbă obişnuită de noapte durează 10 ceasuri, iar în ajun de sărbători mari – 14. Acolo ar fi de dumneata!

— Da! răspunse tovarăşul meu de cameră şi scutură din cap. Sunt aici de trei săptămâni şi n-a fost zi de la Dumnezeu să nu fie slujbă!… Când nu e sărbătoare, la 12 noaptea bat clopotele pentru priveghere, la 5 dimineaţa pentru utrenie şi la 9 pentru liturghie. Nu-i chip să dormi şi pace. În timpul zilei se citesc acatiste, canoane, vecernii… Când m-am grijit, cădeam de-a-n picioarelea de oboseală! Apoi oftă şi urmă: Ca să nu mă duc… parcă nu s-ar cuveni… Călugării mi-au dat găzduire şi mâncare şi parcă mi-e ruşine să nu mă duc la slujbe. O zi-două mai merge, dar trei săptămâni e greu! Foarte greu! Aţi venit pentru multă vreme?

— Mâine seară plec.

— Eu mai rămân încă două săptămâni!

— Bine, dar aici, după câte ştiu, parcă nu se obişnuieşte să stai mai mult?! am zis eu.

— Da! Aşa e! Cine rămâne timp mai îndelungat şi mănâncă pâinea călugărilor este rugat să plece. Judecaţi şi dumneavoastră! Dacă li s-ar îngădui proletarilor să locuiască aici cât vor, n-ar mai rămâne o odaie liberă şi ar mânca şi pereţii mănăstirii. Asta e adevărat! Pentru mine însă, călugării calcă orânduiala mănăstirii şi nădăjduiesc că încă multă vreme n-o să mă alunge de aici. Ştiţi… eu sunt creştinat de curând!

— Adică?

— Sunt evreu creştinat… Am trecut de puţină vreme la legea pravoslavnică.

Acum înţelegeam foarte bine ceea ce îmi rămăsese neînţeles în figura lui: buzele groase, obiceiul de a ridica puţin în sus colţul drept al gurii şi sprânceana dreaptă când vorbea, ca şi strălucirea untoasă a ochilor pe care o au numai cei de rasă semită. Am înţeles şi „serviţi” şi „mâncaţi”… Ceva mai târziu am aflat că acum se numeşte Alexandr Ivanîci, dar că numele lui vechi era Isaac, că s-a născut în gubernia Moghilev şi că a nimerit aici, la „Muntele Sfânt”, din Novocerkask, unde primise botezul.

După ce sfârşi de mâncat, Alexandr Ivanîci se sculă şi, ridicând sprânceana dreaptă, se rugă la icoană. Sprânceana lui rămase ridicată şi mai târziu, când se aşeză iar pe pat şi începu să-mi istorisească pe scurt viaţa lui plină de peripeţii.

— De mic copil mi-a fost dragă cartea, începu el cu aerul cuiva care povesteşte nu despre el, ci despre cine ştie ce om mare. Părinţii mei sunt nişte ovrei sărmani care fac comerţ dintr-acela de câţiva bani şi trăiesc ca nişte cerşetori, în lipsuri şi murdărie. Într-un cuvânt, locuitorii de prin acele părţi sunt săraci şi superstiţioşi şi nu au la inimă şcolile, pentru că învăţătura, după cum ştiţi, îl îndepărtează pe om de religie… Sunt toţi grozav de fanatici… Părinţii mei nu voiau nici în ruptul capului să mă dea la şcoală, ci ar fi vrut să ajung şi eu negustor şi să nu cunosc altceva decât talmudul… Dar… ca să te zbaţi o viaţă întreagă pentru un codru de pâine, să te bălăceşti în noroi şi să rumegi la nesfârşit talmudul… cred că înţelegeţi şi dumneavoastră că nu poate oricine. Câteodată se abăteau pe la cârciuma lui taică-meu ofiţeri şi moşieri care povesteau lucruri ce nici în vis nu le-am văzut! Toate acestea mă atrăgeau, bineînţeles, şi mă rodea invidia. Plângeam şi mă rugam de părinţi să mă dea la şcoală, dar ei m-au învăţat să citesc ovreieşte şi atâta tot. Într-o zi am găsit pe undeva un ziar rusesc şi l-am adus acasă; voiam să-mi fac un zmeu dintr-însul, dar tata m-a bătut pentru ziar, cu toate că nu ştiam să citesc ruseşte. Se-nţelege că fără fanatism nu se poate, pentru că

fiecare popor îşi apără instinctiv naţionalitatea. Pe atunci însă eu nu ştiam toate astea şi am fost foarte supărat!…

După ce rosti această frază plină de înţelepciune, fostul Isaac ridică şi mai sus sprânceana dreaptă de fericire şi mă privi cu coada ochiului, cum priveşte cocoşul bobul de cucuruz, cu aerul de a-mi spune: „Sper că te-ai încredinţat şi dumneata că sunt un om deştept!” După ce mai vorbi o vreme despre fanatism şi despre pornirea lui nestăvilită spre învăţătură, urmă:

— Ce era de făcut? Am fugit de acasă şi m-am dus la Smolensk. Acolo aveam un frate care spoia tingiri şi făcea bidoane de tablă. Am intrat calfă la dânsul, pentru că n-aveam alte mijloace de trai. Umblam desculţ, jerpelit… Mi-am făcut socoteala că ziua am să lucrez, iar noaptea şi sâmbăta am să învăţ. Şi chiar aşa am şi făcut o vreme, dar a aflat poliţia că n-am bilet de liberă-petrecere în oraş şi m-a trimis la urmă…

Alexandr Ivanîci ridică din umăr şi oftă:

— Ce să-i faci! urmă dânsul. Şi cu cât mai viu învia în mintea lui trecutul, cu atât mai tare se simţea în glasul lui accentul ovreiesc. Părinţii m-au pedepsit şi m-au dat în seama bunicului, un habotnic bătrân, care trebuia să-mi bage minţile în cap. Dar în aceeaşi noapte am fugit la Şklov. Iar când şi acolo s-a luat un unchi pe urmele mele, am plecat la Moghilev. Am stat şi acolo două zile şi pe urmă m-am dus cu un prieten la Starodub.

Mai departe, povestitorul depănă amintirile sale despre Gomei, Kiev, Belaia-Ţerkov, Uman, Balta, Benderî şi, în sfârşit, ajunse şi la Odesa.

— La Odesa am rătăcit o săptămână întreagă, fără nicio treabă şi flămând, până când m-au cules nişte ovrei care umblă prin oraş şi cumpără haine vechi. Pe vremea aceea ştiam să scriu şi să citesc, ştiam şi aritmetică până la fracţii şi voiam să intru şi într-o şcoală, ca să învăţ mai departe, dar n-aveam mijloace. Ce să-i faci!? Vreo jumătate de an am colindat şi eu Odesa, în lung şi în lat, cumpărând haine vechi, dar ovreii aceia s-au dovedit a fi nişte tâlhari şi nu mi-au dat niciun ban. Atunci m-am supărat şi m-am despărţit de dânşii. Mai târziu, am plecat cu vaporul la Perekop.

— Pentru ce?

— Aşa! Un grec de acolo mi-a făgăduit o slujbă, într-un cuvânt, până la 16 ani m-am vânturat prin lume, fără nicio meserie anumită, fără să mă pot bizui pe ceva, până când, în sfârşit, am nimerit la Poltava. Acolo, un student ovrei a aflat că aş vrea să învăţ şi mi-a dat o scrisoare către nişte studenţi din Harkov şi bineînţeles că m-am dus numaidecât la Harkov. Studenţii de acolo s-au sfătuit între ei şi s-au hotărât să mă

pregătească pentru o şcoală tehnică. Şi trebuie să vă spun că studenţii aceia au fost nişte oameni pe care n-o să-i uit nici până la groapă. Nu mai vorbesc de faptul că mi-au dat un adăpost şi o bucată de pâine, dar m-au îndreptat pe drumul cel bun, m-au făcut să gândesc, mi-au arătat care este scopul vieţii. Printre ei erau oameni deştepţi, oameni minunaţi, care de pe acum încep să fie cunoscuţi. Aşa, de pildă, poate aţi auzit despre unul Grumaher?

— Nu, n-am auzit.

— N-aţi auzit?!… El a scris articole foarte isteţe în gazetele din Harkov. Pe atunci se pregătea să ajungă profesor. Am început să citesc mult şi mă duceam la întrunirile cercurilor studenţeşti unde nu auzi niciodată lucruri urâte şi meschine. Aşa am învăţat timp de jumătate de an, dar pentru o şcoală tehnică trebuie să cunoşti la matematici toată materia de liceu şi Grumaher m-a sfătuit să mă pregătesc mai bine pentru Institutul veterinar, unde poţi intra cu şase clase de liceu. Bineînţeles că i-am urmat sfatul. Nu prea voiam, ce e drept, să ajung veterinar, dar am aflat că după ce termini acest institut, poţi intra – fără examen – în anul trei la Facultatea de medicină. L-am învăţat pe Künner din scoarţă-n scoarţă, am ajuns să citesc „alivruver”[28] pe Cornelius Nepos, iar la greacă l-am citit aproape în întregime pe Curţius. Dar ştiţi cum se-ntâmplă pe lume: ba una, ba alta!… Studenţii mei s-au împrăştiat care încotro, trăiam într-o continuă nesiguranţă şi pe deasupra am aflat că a sosit la Harkov mama mea şi mă caută prin tot oraşul. Şi atunci, am plecat. Ce să-i faci?! Din fericire însă, am auzit că pe aici, prin regiunea Doneţului, se află o şcoală de mine. De ce n-aş învăţa acolo, mi-am zis eu? Pentru că ştiţi, şcoala de mine îţi dă dreptul să intri ca ştaigăr într-o mină. O slujbă minunată! La unele mine ştaigării au câte 1500 de ruble pe an. Bun!… Am intrat acolo…

Şi Alexandr Ivanîci îmi înşiră, cu o teamă pioasă ce i se citea pe faţă, vreo două duzini de materii savante, care se predau la şcoala de mine, apoi îmi descrise chiar şcoala, organizarea unei mine, traiul muncitorilor mineri… Îndată după asta, îmi istorisi o poveste plină de groază, care semăna bine de tot cu o născocire, dar căreia trebuia neapărat să-i dau crezare, pentru că tonul povestitorului era din cale-afară de sincer, iar spaima din ochii lui de semit prea de tot vădită.

— Să vedeţi ce mi s-a-ntâmplat într-o zi, pe când făceam practică, spuse el ridicând amândouă sprâncenele dintr-odată. Lucram pe atunci la o mină de aici, din regiunea Doneţului. Cred că aţi văzut şi dumneavoastră cum coboară oamenii într-o mină! Ştiţi când începe să alerge calul şi pune în mişcare troliul, atunci, cu ajutorul unui scripete, una dintre găleţi

coboară în puţ, pe când alta se ridică; când se ridică cea dintâi, coboară cea de-a doua, întocmai ca la o fântână cu două căldări. Într-o zi, m-am aşezat într-una dintre găleţi şi am început să cobor, când deodată – puteţi să vă închipuiţi! – aud un prrr! Se rupsese lanţul şi eu m-am pomenit zburând la dracu' cu găleată cu tot şi cu ceea ce mai rămăsese din lanţ… Am căzut de la o înălţime de trei stânjeni, cu faţa în jos, cu burta la pământ; găleata, care era mult mai grea, căzuse înainte şi eu m-am lovit cu umărul de marginea ei. Pe când zăceam în fundul puţului, năucit de lovitură, şi mă gândeam că s-a sfârşit cu mine, ce să vezi? O nouă nenorocire! Cealaltă găleată, care se ridica în clipa aceea, nemaifiind trasă în sus, porni la vale, cu un uruit asurzitor, drept peste mine… Ce să-i faci?! Când mi-am dat seama ce o să se întâmple, m-am ghemuit lângă perete, m-am făcut mic de tot şi… m-am pregătit să aştept clipa când această găleată o să mă izbească drept în cap… Prin mintea mea au trecut fulgerător tata, mama, oraşul Moghilev, Grumaher… îmi spuneam în gând o rugăciune, dar din fericire… mi-e groază chiar să-mi aduc aminte…

Alexandr Ivanîci zâmbi silit şi îşi şterse cu palma fruntea asudată.

— …dar, din fericire, găleata căzu pe lângă mine şi nu făcu decât să-mi atingă puţin coasta… îmi rupse haina, cămaşa, şi-mi zdreli pielea… Pentru că ştiţi, venea cu o iuţeală îngrozitoare. Mi-am pierdut cunoştinţa. Oamenii m-au scos din puţ şi m-au trimis la spital. Acolo am stat patru luni şi doctorii mi-au spus că o să am oftică. De atunci tuşesc mereu, mă doare pieptul şi am nervii grozav de zdruncinaţi… Când rămân singur în odaie, mă apucă spaima. Se-nţelege că nu am mai putut să mă fac ştaigăr din pricina sănătăţii. A trebuit să mă las de şcoala ceea de mine…

— Dar acum ce faci? l-am întrebat eu.

— Am dat examen ca să ajung învăţător la sat. Acum, când sunt creştin, am dreptul să fiu învăţător. La Novocerkassk, unde m-am botezat, oamenii s-au arătat plini de grijă pentru mine şi mi-au făgăduit un loc de învăţător la şcoala parohială. Peste două săptămâni o să mă duc iar la Novocerkassk şi o să mă rog iar de ei pentru locul acela.

Alexandr Ivanîci îşi scoase paltonul şi rămase numai într-o cămaşă rusească cu guler brodat şi încinsă cu un brâu de lână.

— Ar trebui să ne culcăm, spuse el punându-şi la căpătâi paltonul şi casca. Eu până acum câtăva vreme, nu l-am cunoscut deloc pe Dumnezeu. Eram ateu. Dar pe când zăceam bolnav la spital mi-am adus aminte de religie şi am început să mă gândesc la ea. După părerea mea, pentru un om cu judecată, nu poate exista decât o singură religie, şi anume,

religia creştină. Dacă nu crezi în Hristos, atunci chiar că nu ai în ce să crezi!… Nu-i aşa? Iudaismul şi-a trăit veacul şi nu dăinuie decât datorită trăsăturilor particulare ale neamului ovreiesc. Când civilizaţia o să-i atingă pe ovrei, n-o să mai rămână urmă de iudaism. Ştiţi ceva?! Toţi ovreii tineri sunt de pe acum atei. Noul Testament este o urmare firească a Vechiului Testament. Nu-i aşa?!

Am încercat să-l descos ca să aflu care sunt pricinile ce l-au îndemnat să facă un pas atât de însemnat, adică să-şi schimbe religia, dar el o ţinea întruna morţiş că: „Noul Testament este urmarea firească a Vechiului Testament" – frază care se vedea cât de colo că e străină de el, învăţată pe de rost şi care nu lămurea întru nimic întrebarea mea. Oricât m-am străduit, oricât am încercat să umblu cu vicleşuguri, pricinile adevărate mi-au rămas ascunse. Dacă ar fi fost să cred că el a trecut la creştinism din convingere – după cum susţinea – în orice caz mi-ar fi fost cu neputinţă să aflu din vorbele lui de unde anume a izvorât această convingere. Pe de altă parte îmi era iarăşi cu neputinţă să-mi închipui că şi-a schimbat credinţa din interes: hainele ieftine şi ponosite pe care le purta, traiul de azi pe mâine pe care-l ducea, cu bucăţica de pâine pe care o primea pe la mănăstiri şi viitorul destul de nesigur nu aveau în ele nimic din ceea ce se cheamă profit. Îmi rămânea doar să mă mulţumesc cu gândul că ceea ce îl îndemnase să-şi schimbe credinţa a fost acelaşi neastâmpăr care-l purta ca pe o aşchie prinsă de vârtej, din oraş în oraş, şi pe care el îl numea năzuinţa spre învăţătură, după moda timpului.

Înainte de a mă culca, am ieşit puţin din odaie ca să beau o înghiţitură de apă. Când m-am întors, tovarăşul meu stătea în picioare în mijlocul odăii şi mă privea cu ochi plini de spaimă. Faţa lui era cenuşiu-pământie şi fruntea brobonită de sudoare.

— Am nervii grozav de zdruncinaţi, bâigui el cu un zâmbet chinuit pe buze. Grozav! O mare depresiune sufletească. De altfel, toate astea-s fleacuri!

Şi începu să-mi spună iar că Noul Testament e o urmare firească a Vechiului Testament şi că iudaismul şi-a trăit traiul. Alegând frazele, părea că-şi dă silinţa să vorbească cu toată puterea convingerii, pentru a-şi înăbuşi neliniştea din suflet şi pentru a-şi dovedi că, schimbând religia moşilor şi strămoşilor săi, nu a făcut nimic îngrozitor şi deosebit, ci s-a purtat ca un om cu judecată limpede, liber de orice superstiţii şi că tocmai de aceea poate să rămână fără nicio grijă, singur în odaie, între patru ochi cu conştiinţa lui. Căuta să se convingă pe sine însuşi, iar ochii lui îmi cereau stăruitor sprijin…

Între timp, feştila lumânării de seu, de mult ce arsese, se acoperise cu un strat negru şi gros de funingine. Se lumina de

ziuă. Prin fereastra mohorâtă, care se înalbăstrea din ce în ce, se vedeau limpede malurile Doneţului şi păduricea de stejari de dincolo de râu. Era timpul să ne culcăm.

— Mâine o să fie foarte frumos aici, spuse tovarăşul meu de cameră, după ce am stins lumânarea şi m-am culcat. După utrenie, alaiul de credincioşi, cu prapure şi preoţi în frunte, o să meargă cu bărcile de la mănăstire la schit.

Apoi, Alexandr Ivanîci se rugă la icoană, cu capul uşor plecat pe umăr şi cu sprânceana dreaptă ridicată; după aceea, fără să se dezbrace, se întinse pe patul lui.

— Da, mai zise el şi se întoarse pe partea cealaltă.

— Adică ce? l-am întrebat eu.

— Când am primit la Novocerkassk botezul, mama m-a căutat de zor la Rostov. Presimţea, pesemne, că vreau să-mi schimb credinţa. Şi urmă oftând: De şase ani n-am mai călcat pe acolo, prin gubernia Moghilev. Sora mea cred că s-a măritat între timp.

După ce tăcu o vreme, Alexandr Ivanîci, văzând că nu dorm, începu să vorbească din nou, încetişor; îmi spuse că foarte curând, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să capete o slujbă, că o să-şi aibă un colţişor al lui, o situaţie a lui şi mâncarea asigurată în fiecare zi… Dar eu, gata să adorm, mă gândeam că omul acesta nu va avea niciodată niciun colţişor al lui, nicio situaţie hotărâtă şi nici hrana asigurată. Alexandr Ivanîci visa cu voce tare la slujba de învăţător, ca la pământul făgăduinţei. Asemenea celor mai mulţi dintre oameni, avea un fel de prejudecată faţă de viaţa rătăcitoare, pe care o socotea nefirească, întâmplătoare şi străină omului, ca o boală; tocmai de aceea căuta el mântuire în traiul obişnuit de fiecare zi. Tonul cu care vorbea lăsa să se întrevadă că el îşi dă seama de această stare a lui nefirească şi că suferă din pricina ei. Părea că se dezvinovăţeşte şi cere iertare.

Doar câteva palme de loc mă despărţeau de acest rătăcitor: dar dincolo de pereţii odăii, în celelalte camere şi în curte, pe lângă căruţe, printre credincioşii veniţi la mănăstire, cine ştie câte sute de rătăcitori la fel cu acesta aşteptau zorii zilei, iar mai departe, dacă ştiai să vezi cu ochii minţii tot întinsul pământului rusesc, ce puzderie de asemenea vântură-lume păşeau acum pe drumuri mari şi mici, în căutare de mai bine, sau aşteptând şi ei zorii zilei, moţăiau pe la hanuri, prin cârciumi, prin hoteluri, sau numai în iarbă, sub cerul liber… Gata să adorm, îmi închipuiam cât de miraţi şi cât de fericiţi, poate, s-ar fi simţit toţi aceşti oameni, dacă s-ar fi găsit o minte şi o limbă în stare să le arate că viaţa lor nu are nevoie de dezvinovăţiri, cum nu are nevoie de ele nici viaţa celorlalţi oameni.

Tot prin somn am auzit în dosul uşii sunetul jalnic al clopoţelului ce părea că plânge cu lacrimi amare şi glasul poslușnicului care strigă de câteva ori:

— Doamne Isuse Hristoase, fiul lui Dumnezeu, mântuieşte-ne pre noi! Poftiţi la liturghie!

Când m-am trezit de-a binelea, tovarăşul meu nu mai era în odaie. Afară strălucea soarele şi se auzea vuietul mulţimii. Am ieşit în curte şi am aflat că slujba se sfârşise şi că alaiul de preoţi şi credincioşi plecase la schit. Norodul umbla pâlcuri-pâlcuri pe malul râului, fără nicio treabă, neştiind cum să-şi treacă timpul. De mâncat şi de băut nu era voie pentru că la schit se mai slujea încă liturghia. Dughenele mănăstirii, unde le place atât de mult credincioşilor să se înghesuie şi să se târguiască, erau închise. Mulţi dintre oaspeţii mănăstirii, cu toate că se simţeau obosiţi, mergeau agale pe jos, spre schit. Cărăruia care ducea de la mănăstire la schit – unde m-am dus şi eu – şerpuia pe malul înalt şi râpos al râului, când în sus, când în jos, ocolind stejarii şi brazii. La picioarele noastre strălucea Doneţul, oglindind în apele lui soarele, iar sus albea creasta malului repede, acoperită pe alocuri de verdele proaspăt al stejarilor şi pinilor care, plecându-se unii peste ceilalţi, izbuteau, Dumnezeu ştie cum, să crească fără să cadă, pe povârnişul pietros. Credincioşii mergeau înşiraţi unul după altul – de-a lungul potecii. Cei mai mulţi dintre ei erau ucraineni din judeţele vecine, dar mai erau aici şi mulţi alţii, veniţi de prin meleaguri depărtate, care făcuseră drumul pe jos, din guberniile Kursk şi Orei; în şiragul pestriţ de oameni se zăreau şi greci – săteni de prin Mariupol, bine legaţi, blânzi la înfăţişare, locuitori ai stepelor, cu totul deosebiţi de fraţii lor firavi pe cale de degenerare, ce mişună prin oraşele-porturi din partea de miazăzi a ţării. Mai erau acolo şi cazaci cu vipuşcă roşie la pantaloni şi locuitori goniţi din gubernia Tavriceskaia. Dar mai erau acolo de asemenea şi mulţi credincioşi despre care nu prea ştiai ce soi de oameni sunt, ca Alexandr Ivanîci; cine erau şi de unde veneau, nu puteai ghici nici după feţele lor, nici după straie, nici după vorbă.

Potecuţa se sfârşea lângă un podeţ mic de la care pornea spre stânga, la schit, o şosea îngustă ce tăia muntele. Lângă podeţ erau priponite două bărci mari şi grele de culori mohorâte, ce aduceau cu pirogile din Noua Zeelandă, desenate prin cărţile lui Jules Verne. Una dintre bărci, cu covoare şi bănci, era menită feţelor bisericeşti şi cântăreţilor; cealaltă, fără covoare, era pentru muritorii de rând. Când alaiul se îndrepta înapoi spre mănăstire, printre cei aleşi – care ştiuseră să-şi facă loc în barca a doua – eram şi eu. „Aleşii”, erau atât de mulţi, că barca abia se mişca; în tot timpul drumului am stat

în picioare, fără să ne clintim, iar eu mi-am ferit pălăria, amenințată în fiecare clipă să fie strivită. Drumul era minunat. Amândouă malurile – unul înalt, povârnit, alb, cu pini şi stejari care se plecau peste apă şi cu norodul care se grăbea înapoi spre mănăstire, pe potecuţa îngustă, iar celălalt lin, acoperit de pajişti verzi şi cu o pădurice de stejari – erau scăldate de lumină şi păreau atât de încântătoare şi pline de bucurie, de parcă numai lor le datora acea dimineaţă de mai strălucitoarea ei frumuseţe. Razele soarelui, oglindite în undele repezi ale Doneţului, tremurau şi se răsfirau în toate părţile, jucând apoi pe odăjdiile preoţilor, pe prapure şi în stropii aruncaţi de vâsle. Sunetele canonului pascal intonat de cor, dangătul clopotelor, plescăitul vâslelor şi strigătele păsărilor se amestecau în văzduh, prefăcându-se într-o cântare dulce şi armonioasă. Luntrea cu feţele bisericeşti şi prapure luneca înaintea noastră. La cârma ei, neclintit ca o statuie, se ţinea un poslușnic îmbrăcat în negru.

Când ne apropiam de mănăstire am zărit în rândurile mulţimii de pe mal pe Alexandr Ivanîci. Stătea în faţa celorlalţi, cu gura căscată de plăcere şi privea alaiul, cu sprânceana dreaptă ridicată, ca de obicei. Chipul lui strălucea; în acele clipe, când în jurul lui era atâta lume şi atâta lumină, el se simţea pesemne mulţumit de soartă, de credinţa cea nouă şi chiar de conştiinţa lui.

Puţin mai târziu, în vreme ce ne luam ceaiul în odăiţa noastră, Alexandr Ivanîci tot mai strălucea de bucurie; pe faţa lui se putea citi că e mulţumit de ceai şi de mine şi că preţuieşte cum se cuvine faptul că sunt un intelectual subţire, dar că nici el n-o să rămână mai prejos dacă va fi la o adică…

— Spuneţi-mi, vă rog, ce psihologie mă sfătuiţi să citesc? începu el o discuţie înaltă, încreţindu-şi tare nasul.

— Pentru ce anume?

— Pentru că nu se poate să fii învăţător, dacă nu cunoşti psihologie. Înainte de a învăţa carte pe un băieţel, trebuie să-i cunosc sufletul.

I-am răspuns atunci că e prea puţin să citeşti un manual de psihologie pentru ca să cunoşti sufletul unui băieţel şi că pe deasupra o psihologie, pentru un pedagog care nu şi-a însuşit încă metoda de a-i învăţa pe copii să citească, să scrie şi să socotească, ar fi un lux tot atât de mare, ca de pildă matematicile superioare. Alexandr Ivanîci încuviinţă numaidecât vorbele mele şi începu să-mi spună cât de grea şi plină de răspunderi este meseria de învăţător şi cât de anevoie poţi stârpi din sufletul unui copil pornirea către rău şi superstiţii, a-l face să gândească cinstit, numai cu capul lui, a-i inspira credinţa cea adevărată, idei sănătoase despre libertate,

individualitate şi câte altele. I-am răspuns şi la asta nu mai ştiu ce şi el încuviinţă din nou. În general, Alexandr Ivanîci încuviinţa foarte repede tot ce-i spuneam. Se vede că „lucrurile deştepte” nu erau prea temeinic aşezate în capul lui.

În tot timpul, până la plecarea mea, am hoinărit împreună prin împrejurimile mănăstirii, căutând să ne ţinem de urât unul altuia şi să scurtăm ziua aceea lungă şi călduroasă. Alexandr Ivanîci se ţinea după mine pas cu pas; că s-o fi legat cu adevărat de mine, că i-o fi fost frică de singurătate, numai Dumnezeu ştie! Îmi amintesc că am stat pe urmă amândoi sub o tufă de salcâm galben, într-una dintre grădiniţele mănăstirii, răspândite pe tot povârnişul.

— Peste două săptămâni plec de aici, mi-a zis el.

— Va fi şi timpul.

— Ai să faci drumul pe jos?

— De aici şi până la Slaviansk o să merg pe jos; de acolo o să iau trenul până la Nikitovka. De la Nikitovka porneşte o ramură a căii ferate a Doneţului. Am să urmez această ramură pe jos, până la Haţepetovka, iar de acolo o să mă ducă pe degeaba un conductor pe care-l cunosc de mult.

Mi-am amintit numaidecât de stepa goală şi pustie dintre Nikitovka şi Hatepetovka şi mi l-am închipuit pe Alexandr Ivanîci păşind prin această stepă, cu toate îndoielile lui, cu dorul de meleagurile de baştină şi cu teama de singurătate, care-l chinuia… El îmi citi pe faţă gândurile triste şi oftă.

— Surioara mea cred că s-a măritat de mult! gândi el cu voce tare şi îndată, vrând să scape de cugetări chinuitoare, îmi arătă vârful stâncii şi zise: De pe piscul de colo se vede Iziumul.

În timp ce ne plimbam pe deal, Alexandr Ivanîci păţi ceva destul de neplăcut: se împiedică pesemne, pentru că îşi rupse pantalonii de pânză şi-i căzu una dintre tălpi.

— Pss!… făcu el, strâmbându-se şi scoţându-şi gheata din care ieşi la iveală piciorul gol. Ce ghinion!… Dacă aţi şti câte greutăţi mă aşteaptă din pricina asta, câte greutăţi care… Da!

Apoi răsuci multă vreme gheata în mână, de parcă nu-i venea să creadă că talpa e pierdută pentru totdeauna, şi în tot acest timp strâmbă din nas, oftă şi plescăi din buze. Aveam cu mine în geamantan o pereche de pantofi cam vechi, ce e drept, dar după ultima modă, cu vârfuri ascuţite şi cu şireturi; îi luam de obicei pentru orice întâmplare şi-i puneam numai când era umezeală. Odată întorşi în odaia noastră, am pregătit o frază mai diplomatică şi l-am rugat să primească pantofii. El i-a primit şi mi-a spus cu multă demnitate:

— V-aş mulţumi, dar ştiu că socotiţi vorbele de mulţumire drept o prejudecată.

Vârfurile ascuţite ale pantofilor, precum şi şireturile îl mişcară adânc, ca pe un copil, şi îl făcută chiar să-şi schimbe planurile.

— O să mă duc la Novocerkassk nu peste două, ci peste o săptămână, cugetă el cu voce tare. În pantofii ăştia n-o să-mi fie ruşine să mă arăt în faţa naşului meu. La drept vorbind, nu voiam să plec de aici numai pentru că nu prea sunt îmbrăcat cum se cuvine…

Când veni vizitiul să-mi ia geamantanul, intră în odaie şi un poslușnic cu o faţă plăcută şi puţin batjocoritoare; voia să mătură. Alexandr Ivanîci începu deodată să se grăbească, se fâstâci şi îl întrebă cu sfială:

— Să rămân aici, ori să trec altundeva?

Nu îndrăznea să ocupe de unul singur o odaie întreagă şi se ruşina, pesemne, că trăieşte din mila mănăstirii. Îi venea tare greu să se despartă de mine; ca să îndepărteze cât se poate mai mult clipa singurătăţii, îmi ceru îngăduinţa să mă petreacă puţin.

Drumul de la mănăstire, săpat în dealul văros, greu de urcat, ducea în sus, aproape în spirală, trecând peste rădăcinile pinilor mohorâţi, cu frunţile plecate… Mai întâi, pieri în vale Doneţul, după el curtea mănăstirii, cu miile de oameni, apoi acoperişurile verzi… Şi pentru că urcam mereu, mi se părea că toate cele pomenite se cufundaseră într-o groapă. Crucea de pe turla bisericii, încinsă ca de pălălăi de razele soarelui gata să asfinţească, scânteie o clipă în prăpastie, apoi pieri şi ea. Rămaseră doar pinii, stejarii şi drumul alb. Dar iată că trăsura ajunse în sfârşit într-un câmp neted şi totul rămase jos, mult în urmă… Alexandr Ivanîci sări din trăsură, îmi zâmbi trist, se uită pentru cea din urmă oară la mine, cu ochii lui de copil, şi porni la vale, ascunzându-se pentru totdeauna privirilor mele…

Tot ce am văzut şi am trăit la „Sfântul Munte” începea să fie doar o amintire; aveam acum în faţa ochilor alte privelişti: câmpul întins, depărtările cenuşii-alburii, crângul de lângă drum, dincolo de care se întrezărea o moară de vânt, nemişcată, ce părea că moare de urât, pentru că din pricina sărbătorii oamenii nu-i îngăduiau să dea din aripi…

Apărută pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 4084, 14 iulie, 1887. Semnată: An. Cehov. A intrat, cu text abreviat, în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888 şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale acestei culegeri (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg 1889-1899). Cu unele cuvinte înlocuite, a fost introdusă în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

Povestirea este legată de unele impresii ale lui Cehov, culese în timpul călătoriei făcute în sud şi la Sviatîe Gori[29] (de pe Doneţul de sus) în aprilie-mai 1887. Despre viaţa lui la Sfântul Munte, A. P. Cehov îi povestea surorii sale Maria Pavlovna, în scrisoarea din 11 mai 1887. Eroul povestirii, Alexandr Ivanovici, este A. I. Surat, cu care Cehov a dormit în aceeaşi odăiţă din hotelul călugărilor. La muzeul

„Cehov" din Taganrog, se păstrează amintirile lui A. I. Surat despre Cehov. În aceste amintiri, Surat spune că n-a umblat hoinar în viaţa lui, şi că n-a căzut în mină, ci într-un puţ adânc.

Künner – autorul unui manual de lb. latină.

Curţius – autorul unei gramatici de lb. greacă.

Tatăl

— La drept vorbind, sunt cam aburit… Iartă-mă! În drum spre tine, am trecut pe la o bodegă şi am băut două sticluţe… din pricina căldurii. Că e o zăpuşeală, frate!…

Bătrânul Musatov scoase din buzunar o cârpă cu care îşi şterse faţa rasă de beţiv.

— Am venit doar pentru o clipă la tine, Borenka, îngeraşule, urmă el, fără să-şi privească fiul în ochi. Am cu tine o treabă foarte însemnată. Iartă-mă! Poate că te stingheresc. N-ai putea să-mi dai până marţi zece ruble? Ştii, încă de ieri trebuia să plătesc chiria, şi banii… ia-i de unde nu-i! N-am o leţcaie, măcar de m-ar tăia cineva!

Tânărul Musatov ieşi din odaie fără să scoată o vorbă şi se sfătui în şoaptă, după uşă, cu gazda vilei şi cu colegii cu care stătea laolaltă. Cam peste trei minute se întoarse îndărăt şi-i întinse tatălui său o hârtie de zece ruble, tot fără să scoată o vorbă. Bătrânul o luă cu nepăsare şi, fără să se uite măcar la hârtie, o vârî în buzunar şi spuse:

— *Merci!* Şi tu cum o duci? Nu te-am văzut de mult.

— Da, de mult! De la Paşte!

— De vreo cinci ori m-am gândit să vin la tine, dar n-am avut vreme. Ba una, ba alta… Treburi până peste cap! De altfel, mint!… Tot ce ţi-am spus sunt minciuni. Tu să nu mă crezi, Borenka! Ţi-am spus că marţi îţi întorc cele zece ruble. Nici asta să n-o crezi. Să nu crezi nicio vorbă de-a mea. Şi n-am avut nicio treabă. Mi-a fost lene, am băut şi mi-e şi ruşine să ies pe stradă cu hainele astea. Iartă-mă, Borenka! Ţi-am trimis de vreo trei ori o fetişcană după bani şi ţi-am scris scrisori care să te înduioşeze. Pentru bani, mulţumesc! Dar scrisorilor să nu le dai crezare: sunt minciuni! Mi-e ruşine să te storc de bani, îngerul meu! Ştiu foarte bine că abia o scoţi la capăt şi că te hrăneşti ca vai de lume. Dar aşa-s eu, obraznic, şi n-ai ce-i face! Un obraznic fără pereche! Bun de arătat la

panoramă!… Tu să mă ierţi, Borenka! Îţi spun toate astea pe şleau, pentru că nu pot privi cu nepăsare chipul tău de înger.

O clipă tăcură amândoi. Apoi bătrânul oftă din adânc şi spuse:

— N-ai vrea să mă cinsteşti cu o bere?

Fiul ieşi tăcut şi îndată se auziră iar de după uşă şoapte înăbuşite. Ceva mai târziu, când sosi berea, bătrânul se învioră la vederea sticlei şi îşi schimbă dintr-odată felul de a vorbi.

— Am fost deunăzi la curse, frăţioare, povesti el, făcând ochii mari. Eram trei şi am luat cu toţii un bilet de trei ruble, de la totalizator… Am jucat pe Isteţul. Dumnezeu să-i dea sănătate Isteţului nostru! Am câştigat fiecare câte treizeci şi două de ruble, pentru o rublă de-a noastră. Nu pot trăi fără curse, frate. E o distracţie onorabilă! Muierea mea îmi trage de fiecare dată câte o chelfăneală zdravănă, pentru curse, dar eu tot mă duc. Îmi place şi gata socoteala!

Boris, un tânăr bălai, cu faţa tristă şi nemişcată, se plimba prin odaie, fără să facă vreun zgomot, şi asculta tăcut. Când bătrânul îşi întrerupse o clipă povestirea, ca să-şi dreagă vocea, se apropie de el şi zise:

— Acum câteva zile mi-am cumpărat nişte pantofi, tată. Dar nu-mi vin bine. Sunt prea strâmţi pentru mine. Nu vrei să-i iei tu? O să ţi-i las mai ieftin.

— Asta se poate, încuviinţă bătrânul cu o strâmbătură. Dar îţi plătesc preţul întreg. Niciun ban mai puţin.

— Bine! Deocamdată ţi-i dau aşa! Îmi plăteşti mai târziu.

Fiul se aplecă şi trase de sub pat o pereche de pantofi noi. Tatăl îşi scoase cizmele greoaie, roase, împrumutate pesemne, şi încercă pantofii.

— Îmi vin tocmai bine! zise el. Atunci, ne-am înţeles. Îi iau eu. Marţi, când primesc pensia, îţi trimit banii. De altfel, mint, urmă el, întorcându-se iar la tonul jalnic de mai înainte. Şi totalizatorul e o minciună şi pensia la fel. Dar şi tu mă minţi, Borenka… Crezi că nu simt că o faci din mărinimie? Îţi citesc în suflet, ca-n palmă! Pantofii îţi sunt prea strâmţi, pentru că sufletul îţi e larg. Ah, Borea, Borea! Toate le văd, toate le înţeleg!

— Te-ai mutat într-o locuinţă nouă? îl întrerupse fiul, ca să schimbe vorba.

— Da, m-am mutat, frate. În fiecare lună mă mut. Muierea mea, cu firea pe care o are, nu poate să stea multă vreme în acelaşi loc.

— Te-am căutat la locuinţa veche; voiam să te poftesc să stai cu mine, la vilă. Cu sănătatea pe care o ai, ţi-ar fi făcut bine aerul curat.

— Ei, asta-i! făcu bătrânul dând a lehamite din mână. N-o să mă lase muierea şi apoi… nici eu nu vreau. De zeci de ori aţi încercat voi toţi să mă scoateţi din groapa asta, ba chiar am încercat şi eu să ies din ea, dar praf s-a ales din încercările noastre. Las-o baltă! Tot în groapă mi-e dat să şi crăp. Uite şi acum, de pildă! Stau aici cu tine, mă uit la chipul tău de înger, dar simt că mă trage aţa acasă, în groapă. Se vede că aşa mi-a fost scris. Gândacul de bălegar nu-l poţi ademeni să stea pe-un trandafir. Nu! Dar… e timpul să plec, frăţioare. Se-ntunecă.

— Atunci aşteaptă o clipă; merg să te petrec. Am şi eu treabă în oraş.

Amândoi, bătrânul şi tânărul, îşi puseră pardesiurile şi ieşiră. Ceva mai târziu, când se urcară într-o birjă, se întunecase de-a binelea şi ferestrele caselor se luminau una câte una.

— Te-am stors de bani. Borenka! bombăni tatăl. Bieţii mei copilaşi! Ce nenorocire trebuie să fie un tată ca mine! Borenka, îngeraşule! Nu pot să mint când mă uit în ochii tăi. Iartă-mă!… Doamne, Dumnezeule, până unde merge obrăznicia mea! Doar acum câteva clipe ţi-am stors iar nişte bani, te fac de râs cu mutra mea de beţivan, pe fraţii tăi îi storc de asemenea de bani şi-i fac de râs, dar să mă fi văzut ieri!! De ce ţi-aş ascunde-o, Borenka? S-au adunat ieri la muierea mea vecinii şi alte secături de tot soiul, iar eu m-am îmbătat împreună cu ei şi am început să vă ocărăsc cum e mai rău, pe voi, copilaşii mei! Vă ocăram şi mă plângeam cum că m-aţi părăsit! Voiam – vezi mata – să-nduioşez toate muierile acelea bete, spunându-le că sunt un tată nenorocit. Aşa fac eu totdeauna: când vreau să-mi ascund păcatele, arunc toată vina pe bieţii mei copii nevinovaţi. Dar ţie, Borenka, nu pot să-ţi ascund nimic şi nici de minţit nu pot să te mint. Mergeam spre tine ţanţoş şi îngâmfat, dar de cum ţi-am văzut blândeţea şi bunătatea nemărginită, mi s-a lipit limba de cerul gurii şi mi s-a trezit conştiinţa.

— Lasă asta, tată! Hai să vorbim mai bine despre altceva.

— Ce copii am eu, Maică Precistă! îi dădu înainte bătrânul, fără să-şi asculte feciorul. Ce comoară mi-a dat bunul Dumnezeu! De copii ca voi nu trebuia să am parte eu, un netrebnic, ci un om adevărat, cu suflet mare şi simţire! Eu nu sunt vrednic de voi!

Bătrânul îşi scoase şapca mică, cu un năsturaş în vârf, şi-şi făcu de câteva ori cruce.

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne! oftă el uitându-se în jur, de parcă ar fi căutat o icoană. Sunteţi nişte copii minunaţi, rari! Trei feciori am, şi toţi trei ca unul! Nu beau, sunt toţi cu scaun la cap, îşi văd de treabă… şi ce deştepţi! Birjar, ştii tu ce deştepţi sunt?! Numai Grigori are atâta minte cât ar ajunge

pentru zece! Ştie şi franţuzeşte, ştie şi nemţeşte… iar când începe să vorbească, apoi nu-l întrece niciun avocat! Stai şi-l asculţi cu gura căscată… Copilaşii mei, copilaşi! Parcă nici nu-mi vine să cred că sunteţi ai mei! Nu, nu cred! Tu Borenka, eşti un adevărat mucenic! Te storc întruna de bani şi o să te mai storc… iar tu mi-i dai întruna, deşi ştii că banii tăi se duc pe altceva decât ar trebui. Deunăzi ţi-am trimis scrisoarea aceea înduioşătoare în care îţi spuneam că sunt bolnav, dar toate nu erau decât minciuni. Banii îmi trebuiau pentru rom. Iar tu îmi dai mereu, pentru că nu vrei să mă superi. Toate astea le ştiu şi le simt. Şi Grişa e un mucenic. Joi m-am dus la el, frate, chiar la birou; eram beat, murdar, jerpelit… Şi trăsneam a rachiu, ca un butoi. M-am înfiinţat la dânsul, făcut de ţi-era mai mare dragul, şi am început să-i spun tot soiul de vorbe josnice… iar împrejur erau colegii lui, şefii, oamenii veniţi cu treburi la instituţie. L-am făcut de râs pe toată viaţa. Dar dânsul… o clipă nu s-a ruşinat de mine! A pălit puţin, dar s-a apropiat de mine cu zâmbetul pe buze, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic şi m-a prezentat chiar colegilor săi. Mai pe urmă, m-a petrecut până acasă şi nu mi-a spus o singură vorbă de dojană! De bani nu mai vorbesc! Îi cer mai mulţi chiar decât de la tine! Parcă frate-tău Saşa nu-i şi el un mucenic! S-a însurat, cum ştii, cu o fată de colonel, din lumea bună, a luat zestre… Parcă n-ar trebui să-i mai pese de mine. Dar dânsul, dimpotrivă! De cum s-a însurat, şi-a luat nevasta şi la cine crezi că a venit cel dintâi? La mine!… În groapa mea! Zău!

Un sughiţ de plâns îi tăie vorba, dar numaidecât după aceea bătrânul râse iar.

— Şi parcă fusese un făcut! Chiar în ziua aceea mâncasem ridiche rasă cu cvas şi prăjisem peşte. Era o duhoare în casa noastră, să-ţi vină rău, nu alta! Eu zăceam beat, iar muierea mea cu mutra roşie ca focul a ieşit înaintea celor doi însurăţei… Într-un cuvânt, curată porcărie! Dar Saşa nici n-a clipit din ochi.

— Da, Saşa al nostru e un om de ispravă, răspunse Boris.

— Un om minunat! Dar voi toţi sunteţi nişte oameni de aur! Şi tu, şi Grişa, şi Saşa, şi Sonia! Eu vă scot sufletul, vă canonesc, vă fac de râs în ochii lumii, vă storc de bani, dar în toată viaţa mea n-am auzit de la voi nicio vorbă de dojană, n-am văzut la voi nicio privire piezişă. Şi măcar de-aş fi un tată bun! Că aşa… ptiu! Afară de rău, n-aţi avut altceva de la mine! Sunt un om pierdut, un om de nimic… Şi acum încă m-am potolit, slavă Domnului! M-am mai domolit la fire! Dar înainte, când eraţi mici, eram dârz, aveam caracter. De câte ori spuneam sau făceam ceva, mi se părea că aşa e bine. Mă întorceam câteodată noaptea de la club, beat turtă şi pornit pe

ceartă, şi mă apucam s-o ocărăsc pe răposata maică-ta; ziceam că face cheltuieli nesăbuite. Şi dă-i şi dă-i, toată noaptea… Şi credeam că-i bine ce fac. Dimineaţa, după ce vă sculaţi voi şi vă duceaţi la şcoală, eu tot îmi mai arătam tăria de caracter. Am băgat-o în groapă, sărmana de ea, Dumnezeu s-o ierte! Iar când se întâmpla să vă întoarceţi de la şcoală şi să mă găsiţi adormit, nu aveaţi voie să vă aşezaţi la masă până când nu mă sculam eu. La masă iar începea povestea. Cred că n-ai uitat! Ferească-l Dumnezeu pe oricine de un asemenea tată! Vouă, Dumnezeu v-a dat un astfel de părinte, ca să vă pună la încercare. Da! La încercare, ăsta-i cuvântul! Şi trebuie s-o duceţi aşa până la capăt, copilaşii mei! „Cinsteşte-l pe tatăl tău ca să trăieşti ani mulţi şi fericiţi!” Pentru răbdarea voastră poate că o să vă răsplătească Dumnezeu cu o viaţă lungă. Opreşte, birjar!

Bătrânul sări din trăsură şi dădu fuga la bodega de-alături. Peste o jumătate de ceas se întoarse, mormăi ceva cu limba împleticită şi se aşeză în trăsură, alături de fiu-său.

— Dar Sonia unde o fi acum? întrebă el. Tot la pension?

— Nu! În mai a sfârşit cu pensionul şi acum stă la soacra lui Saşa.

— Ia te uită! se minună bătrânul. Bravo, fată! Se cheamă că şi ea vă seamănă vouă, fraţilor ei! Ehei, Borenka! Unde-i sărmana maică-ta, ca să se bucure de voi?! Ia ascultă, Borenka! Sonia… ştie cum trăiesc eu? Ştie?

Boris nu răspunse. Vreo cinci minute tăcură amândoi. Apoi bătrânul înăbuşi un sughiţ de plâns, îşi şterse ochii cu petecuţa lui şi zise:

— Tare mi-e dragă fata, Borenka! Că doar e singura mea fată! Iar la bătrâneţe nici că se poate o mângâiere mai mare, decât o fată! Tare aş vrea s-o văd! Ce zici, s-ar putea, Borenka?

— Se-nţelege că da! Oricând vrei!

— Zău? Dar ea o fi vrând?

— Ce tot spui, tată? Sonia te-a căutat. A vrut neapărat să te vadă.

— Nu mai spune!… Dumnezeule, ce copii! Ce zici, birjar? Ajută-mă s-o văd, Borenka, dragul meu! Sonia e acum domnişoară mare, „delicates”, „consume” şi altele de felul ăsta… de, ca-n lumea bună! Şi tare n-aş vrea să mă arăt în ochii ei, în starea asta ticăloasă. Să vezi tu, Borenka! Uite cum o să facem noi toată povestea asta! Vreo trei zile n-o să iau pic de spirt în gură, pentru ca mutra mea scârboasă de beţiv să-şi mai vină în fire. Pe urmă o să vin la tine şi tu o să-mi dai pentru acel prilej vreo hăinuţă de-a ta, pe care vrei. O să mă rad, o să mă tund şi numai după aceea tu ai să te duci după ea şi ai s-o aduci la tine. E bine aşa?

— Bine!

— Opreşte, birjar!

Bătrânul se dădu iar jos din trăsură şi iar dădu fuga la bodegă. Până să-l ducă Boris acasă, mai coborî încă de două ori din trăsură şi, de fiecare dată, fiul îl aşteptă tăcut şi răbdător. Iar când îi dădură drumul trăsurii şi o luară bâjbâind prin curtea lungă şi murdară spre locuinţa „muierii", bătrânul luă deodată o înfăţişare grozav de ruşinată şi vinovată, mormăi sfios ceva de neînţeles şi plescăi din buze.

— Borenka, zise el în cele din urmă cu un aer rugător. Dacă muierea mea o să-ţi spună ceva, aşa… ştii tu… n-o lua în seamă şi… şi poartă-te cu ea, aşa, ştii, mai cumsecade. E cam necioplită şi înfiptă, dumneaei! Dar oricum, nu-i femeie rea. Bate în pieptul ei o inimă bună, o inimă caldă!

Curtea cea lungă se isprăvi şi Boris intră într-o tindă întunecată. Apoi scârţâi o uşă, din casă veni un miros de bucătărie şi de fum de samovar şi se auziră voci tăioase. Trecând din tindă, prin bucătărie, Boris nu văzu decât fum negru, o funie cu rufe întinse pe ea şi un coş de samovar prin crăpăturile căruia ieşeau mănunchiuri de scântei aurii.

— Iată şi chilioara mea, spuse bătrânul, aplecându-se şi intrând într-o cămăruţă cu tavanul jos, grozav de încălzită din pricina bucătăriei de alături.

La masă şedeau trei femei şi se cinsteau. Când dădură cu ochii de musafir, schimbară între ele priviri şi încetară să mai mănânce.

— Ei, ai făcut rost? întrebă aspru una dintre ele, care era pesemne chiar „muierea".

— Am făcut, am făcut, bâigui bătrânul. Pofteşte, Boris, şi aşază-te la masă! La noi aici, tinere, e fără fasoane… Trăim şi noi în simplitate.

Şi începu să se învârtă fără rost, prin odaie. Îi era ruşine de fiul său şi în acelaşi timp voia, pesemne, să se ţină „ţanţoş" faţă de femei, cum îi era obiceiul, şi să se arate ca un tată nefericit şi părăsit de copiii săi.

— Da, frate, tinere! Noi trăim cum dă Dumnezeu, fără fasoane, îndrugă el. Suntem oameni simpli, tinere… Nu aruncăm praf în ochii oamenilor cum faceţi voi. Da… Nu bem rachiu?

Una dintre femei (care nu bea de ruşine, pentru că era un străin la masă) oftă şi zise:

— Eu aş mai bea un păhărel din pricină de ciuperci… Ce mai ciuperci!… N-ai vrea să mai bei şi tot bei! Ivan Gherasimîci, cinsteşte-l şi pe dumnealui! Poate vrea un păhărel.

— Bea, tinere! spuse bătrânul, fără să se uite în ochii fiului. Noi, frate, nu bem nici vin, nici lichior. Noi suntem oameni simpli.

— Se vede că nu-i place cu noi! oftă „muierea”.

— Nu-i nimic! Las’ că bea el un păhărel!

Ca să nu-şi supere tatăl, Boris goli tăcut un păhărel. Când aduseră samovarul, bău – tot fără să scoată o vorbă – cu o înfăţişare tristă şi numai ca să-i facă plăcere bătrânului, două ceşti de ceai scârbos. Tot tăcut, ascultă vorbele „muierii”, care spunea pe ocolite că pe lumea asta sunt copii răi şi nemiloşi, care-şi uită de părinţii lor.

— Eu ştiu ce-i acum în capul tău! spuse bătrânul ameţit de băutură, care avea acum chef de vorbă, ca întotdeauna, la beţie. Tu îţi spui că eu am căzut jos de tot, că m-am cufundat în noroi şi că sunt vrednic de milă. După mine însă, viaţa asta simplă e mult mai bună decât viaţa ta, tinere. Nu sunt la cheremul nimănui şi… n-am de gând să mă umilesc… Nu pot să sufăr când mă priveşte vreun băieţandru cu milă…

După ce băură ceaiul, bătrânul se apucă să cureţe o scrumbie pe care o presără apoi cu ceapă tăiată şi puse atâta suflet în toate astea, că-i dădură până şi lacrimile. Apoi vorbi iar despre totalizator, despre câştiguri şi despre nu ştiu ce pălărie de panama, pe care plătise, cică, în ajun, 16 ruble. Minţea cu aceeaşi poftă cu care mânca din scrumbie şi bea rachiu. Fiul rămase cam un ceas în casa bătrânului, fără să rostească o vorbă, apoi se ridică şi-şi luă rămas-bun.

— Nu îndrăznesc să te mai reţin, spuse falnic bătrânul. Te rog să mă ierţi, tinere, că trăiesc altfel de cum ai fi dorit dumneata.

Bătrânul se umfla în pene, pufăia cu demnitate şi făcea cu ochiul femeilor.

— Drum bun, tinere! zise el, petrecându-l pe Boris spre tindă. „Atande”!

Dar în tindă, unde era întuneric, îşi lipi deodată obrazul de mâneca fiului şi izbucni în lacrimi.

— Tare aş vrea s-o văd pe Soniuşka! şopti el. Ajută-mă s-o văd, îngeraşule! O să mă rad, o să-mi pun haina ta, o să-mi iau o înfăţişare demnă… şi o să tac în faţa ei. Zău că o să tac!

Apoi aruncă o privire sfioasă înspre uşa de după care se auzeau vocile celor trei femei, îşi stăpâni lacrimile şi spuse cu voce tare:

— Cu bine, tinere! „Atande”!

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 196, 20 iulie, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu unele modificări stilistice şi abrevieri de text, a intrat în culegerea „Nuvele şi povestiri”, Moscova, 1894 şi s-a reeditat în ediţia a 2-a a aceleiaşi culegeri, Moscova, 1898. Cu mici modificări a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

Un sfârşit fericit

Şeful de tren Stîcikin[30] stătea de vorbă, într-una din zilele lui libere, cu Liubov Grigorievna, o cucoană voinică, dolofană, ca de vreo patruzeci de ani, peţitoare de meserie şi care mai mijlocea şi multe alte trebuşoare, despre care se vorbeşte de obicei numai în şoaptă. Stîcikin, puţin cam tulburat, dar ca întotdeauna serios, aşezat şi cumpătat, umbla de colo până colo prin odaie, fumându-şi ţigara de foi şi spunea:

— Îmi pare foarte bine de cunoştinţă. Semion Ivanovici mi-a vorbit de dumneata ca de cineva care poate să mă ajute într-o chestiune delicată şi foarte însemnată, de care atârnă fericirea vieţii mele. Eu, Liubov Grigorievna, am 52 de ani, adică sunt la o vârstă la care mulţi alţii au copii mari. Slujba mea e o slujbă bună. Avere mare n-am, e drept, dar pot să ţin şi să hrănesc pe lângă mine o fiinţă iubită şi nişte copilaşi. Între noi fie zis, în afară de leafă, mai am ceva părăluţe la bancă, pe care le-am strâns datorită vieţii mele cumpătate. Sunt om cu scaun la cap, nu beau, duc o viaţă tihnită şi chibzuită şi pot sluji drept pildă multora. Singurul lucru care-mi lipseşte e un cămin cald şi o tovarăşă de viaţă; că aşa, trăiesc fără nicio plăcere de parcă aş fi cine ştie ce ungur nomad, care rătăceşte din loc în loc. N-am cu cine schimba o vorbă, când mă îmbolnăvesc, n-are cine să-mi dea un pahar cu apă şi aşa mai departe. În afară de aceasta, Liubov Grigorievna, omul însurat se bucură de mai multă cinstire în societate, decât un holtei… Sunt om cu carte, banii nu-mi lipsesc, dar dacă stai să te uiţi la mine dintr-un anume punct de vedere, cine sunt eu? Un burlac! Parc-aş fi preot catolic. Iaca pentru ce doresc nespus de mult să-mi pun, cum s-ar zice, pirostriile pe cap, adică să mă unesc printr-o căsătorie legitimă cu o persoană vrednică.

— Ţi-ai pus în gând un lucru bun! răspunse peţitoarea şi oftă.

— Sunt singur pe lume şi nu cunosc pe nimeni în oraşul ăsta. Unde să mă duc şi la cine să caut sprijin, dacă toţi cei din

jur îmi sunt străini? Tocmai de aceea Semion Ivanovici m-a sfătuit să cer ajutorul unei persoane care se pricepe la treaba asta şi care şi-a făcut chiar o meserie din făurirea fericirii oamenilor. Te rog deci din suflet, Liubov Grigorievna, să mă rostuieşti şi pe mine. Cunoşti doar toate fetele de măritat din oraş şi cred că nu ţi-ar fi greu să mă căpătuieşti.

— Asta se poate…

— Cinsteşte-te, te rog frumos!…

Cu un gest ce trăda obişnuinţă, peţitoarea duse păhărelul la gură, îl goli pe nerăsuflate şi nici măcar nu clipi.

— Asta se poate, repetă ea. Şi cam ce fel de mireasă ţi-ai dori mata, Nikolai Nikolaici?

— Eu? Care o vrea soarta!

— Se-nţelege de la sine că aici hotărăşte soarta, dar totuşi fiecare are un gust al lui: unuia îi plac negruţele, altuia bălăioarele…

— Vezi matale, Liubov Grigorievna… spuse Stîcikin, oftând cu demnitate. Sunt om cu scaun la cap şi am caracter. Pentru mine frumuseţea şi în general înfăţişarea vin în al doilea rând. Pentru că ştii şi dumneata că nu tot ce străluce e aur! Iar cu o nevastă frumoasă ai de obicei multă bătaie de cap. După mine, la o femeie, lucrul cel mai de seamă nu e ceea ce se vede, ci dimpotrivă, ceea ce-i ascuns în ea, adică trebuie să aibă suflet şi alte multe însuşiri. Cinsteşte-te, rogu-te!… Fără îndoială că-i tare bine dacă nevasta e rotunjoară, dar ăsta nu e lucrul cel mai de seamă pentru fericirea căminului conjugal. Mai mult decât toate preţuieşte mintea. Dar… dacă stai să te socoteşti mai bine, o femeie nu prea are nevoie nici de multă minte, pentru că atunci începe să-şi ia nasul la purtare şi să stea să viseze la cine ştie ce idealuri. Fără carte, iarăşi nu se poate în zilele noastre; dar şi în privinţa asta există învăţătură şi învăţătură. Îţi face plăcere dacă nevasta o rupe pe franţuzeşte şi pe nemţeşte, se descurcă cum s-ar zice, pe diferite glasuri; e foarte plăcut, nu zic ba! Dar ce folos dacă nu ştie de pildă să-ţi coasă un bumb? Eu unul sunt om umblat prin şcoli şi pot spune că-s prieten la cataramă cu prinţul Kanitelin[31], cu care vorbesc, uite-aşa, cum vorbesc acum cu dumneata, dar nu sunt sclifosit din fire. Mie-mi trebuie o fată mai simplă. Ştii la ce ţin mai mult decât la orice? Să mă stimeze şi să simtă că eu am făcut-o fericită.

— Se-nţelege!

— Buuun! Acum să vorbim despre lucruri ceva mai materiale… Una bogată nu-mi trebuie. N-o să fiu într-atâta de mişel ca să mă însor cu banii ei. Nu vreau să mănânc din pâinea nevestei. Vreau mai degrabă să mănânce ea dintr-a mea şi să simtă acest lucru. Dar nici una săracă nu-mi trebuie.

Pentru că eu, deşi am bani şi nu mă însor din interes, ci din dragoste, una săracă nu pot lua, pentru că ştii şi dumneata cât de scumpe sunt toate astăzi şi apoi… o să vină şi copiii.

— Putem face rost şi de una cu zestre, răspunse peţitoarea.

— Cinsteşte-te, rogu-te!

Vreo cinci minute rămaseră tăcuţi. Apoi peţitoarea oftă din nou, îl privi cu coada ochiului pe şeful de tren şi-l întrebă:

— Ei, dar asta, cum să zic… până una alta, pentru sufleţelul matale de holtei, nu ţi-ar fi cu trebuinţă?… Mă rog… Avem marfă bună. O franţuzoaică sau o grecoaică. Şi una şi alta fac toate paralele, te rog să mă crezi!

Şeful de tren se gândi o clipă şi răspunse:

— Nu, foarte mulţumesc! Şi acum, după ce am văzut din partea dumitale atâta bunăvoinţă, dă-mi voie să te-ntreb cât mi-ai lua pentru osteneala în privinţa miresei?

— Nu iau mult. Îmi dai 25 de ruble şi o stofă de rochie, după cum e obiceiul, şi gata, sunt mulţumită… Pentru zestre însă, îmi dai separat. Zestrea-i altă socoteală.

Stîcikin îşi încrucişă braţele pe piept şi se adânci în gânduri. După ce cugetă aşa o vreme, oftă şi zise:

— E scump!

— Cum să fie scump, Nikolai Nikolaici? Înainte vreme când se făceau nunţi multe, luam şi noi mai ieftin; dar acum, care-i câştigul nostru? Dacă punem mâna în lunile de frupt pe câte două hârtii de douăzeci şi cinci, spunem bogdaproste! La drept vorbind, câştigul nostru cel adevărat nu de la nunţi ne vine.

Stîcikin privi uluit la peţitoare şi ridică din umeri.

— Hmm! Cum adică? Cincizeci de ruble e puţin?

— Vezi bine! Înainte, se întâmpla uneori să câştigăm şi peste o sută.

— Hmm!… Nu m-aş fi aşteptat defel ca dintr-o treabă ca asta să poţi câştiga o sumă atât de frumuşică: cincizeci de ruble! Sunt bărbaţi care nu scot atâţia bani pe lună! Cinsteşte-te, rogu-te!

Peţitoarea dădu iar de duşcă păhărelul fără să clipească. Stîcikin o măsură tăcut din cap până-n picioare şi zise:

— Cincizeci de ruble… Asta face 600 de ruble pe an… Cinsteşte-te, rogu-te!… Păi cu asemenea venituri nu ţi-ar fi deloc greu, Liubov Grigorievna, să-ţi găseşti o partidă nimerită…

— Eu? întrebă peţitoarea râzând. Eu îs bătrână…

— Ba nicidecum… Şi la stat eşti aşa, cum să zic… Şi faţa ţi-e albă şi plină… şi celelalte…

Peţitoarea se fâstâci. Stîcikin se fâstâci şi el puţin, dar se aşează alături de ea.

— Îţi spun eu că poţi să mai fii încă mult şi bine pe placul unui bărbat, îi spuse el. Şi dacă ai să-ţi găseşti un soţ liniştit, cumpătat şi strângător, apoi cu leafa lui şi cu ce câştigi dumneata, i-ai putea fi tare pe plac şi aţi trăi toată viaţa ca doi porumbei…

— Doamne fereşte! Ce tot spui acolo, Nikolai Nikolaici?

— Ce să spun? Nu spun nimic!…

Câteva clipe rămaseră tăcuţi. Stîcikin îşi suflă zgomotos nasul, iar peţitoarea, cu obrajii îmbujoraţi, îi aruncă o privire sfioasă şi-l întrebă:

— Dar mata cât ai pe lună, Nikolai Nikolaici?

— Eu? 75 de ruble! Başca gratificaţiile… În afară de asta, îmi mai pică ceva bani de la lumânările de stearină şi… de la iepuri.

— Vânezi, carevasăzică?

— Nu! Noi le zicem „iepuri” la călătorii care merg fără bilete.

Şi iar tăcură. Apoi Stîcikin se ridică şi, tulburat, începu să umble prin odaie.

— Eu nu caut nevastă tânără, zise el. Sunt om în vârstă şi mi-ar trebui o soţie, aşa… cum ai fi dumneata, de pildă… aşezată, surioară… şi cam tot aşa de durdulie…

— Doamne fereşte! Ce-ţi trece prin minte!… chicoti peţitoarea, ascunzându-şi în batistă faţa stacojie.

— La ce-am mai sta pe gânduri? Dumneata îmi eşti pe plac şi însuşirile dumitale mi se par foarte potrivite. Iar eu sunt om cu scaun la cap, nu beau… şi dacă-ţi sunt şi eu pe plac, ce ne trebuie mai mult? Dă-mi voie să-ţi cer mâna!

Peţitoarea lăcrimă puţin, apoi izbucni în râs şi, ca semn că îi primeşte cererea, ciocni cu el un păhărel.

— Şi acum, spuse fericitul şef de tren, acum dă-mi voie să-ţi spun pe larg cum aş vrea eu să te porţi şi ce viaţă aş vrea să duci, alături de mine… Sunt un om serios, cumpătat, cu greutate. Am despre toate lucrurile părerile mele, bine cumpănite şi doresc ca şi nevasta mea să fie serioasă şi să-i intre bine în cap că eu am făcut-o fericită şi că sunt pentru ea cel mai de seamă dintre oameni.

Stîcikin trase adânc aerul în piept, se aşeză şi începu să-i povestească cu de-amănuntul logodnicei sale părerile lui asupra vieţii de familie şi asupra îndatoririlor unei soţii.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 30, 25 iulie, 1887. Semnată: A. Cehonte; a fost revizuită apoi pentru culegerea de „Opere” din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Textul care a intrat în culegerea de „Opere”, a fost temeinic refăcut din punct de vedere stilistic şi prescurtat. Aşa, de pildă, după vorbele: „Cât îmi iei pentru osteneala cu mireasa?” a fost suprimat:

„— Eu n-am o taxă anume pentru asemenea lucruri, spuse peţitoarea ruşinată. Ce-mi dai dumneata!

„— Vezi mata, Liubov Grigorievna, spuse Stîcikin grav. Eu sunt om cu greutate, cu caracter şi îmi place rânduiala în toate. Ca să nu te păgubesc cumva, şi ca să faci şi dumneata o treabă pe cinste, trebuie să ne înţelegem de la bun început. Orice afacere atârnă de buna înţelegere dintre părţi…”

În magazie

Era trecut de nouă seara. Vizitiul Stepan, portarul Mihailo, nepoţelul vizitiului Aleoşka – venit din sat ca să stea câteva zile cu bunicul său – şi Nikandr, un bătrân de 70 de ani, care se abătea în fiecare seară pe la curtea boierilor ca să vândă scrumbii, şedeau în jurul unui felinar, într-o magazie mare de trăsuri şi jucau cărţi: „de-a regele”. Prin uşa larg deschisă a magaziei se vedea toată curtea, casa mare boierească, poarta, becurile şi căsuţa slugilor de la curte. Totul era cufundat în întuneric şi numai cele patru ferestre ale aripii locuite de boieri erau puternic luminate. Umbrele trăsurilor şi ale săniilor, cu hulubele ridicate în sus, se aşterneau de la pereţi înspre uşă, se încrucişau cu umbrele jucătorilor şi a felinarului şi tremurau uşor… Dincolo de peretele subţire care despărţea magazia de grajd, se mişcau caii. Mirosea a fân, iar Nikandr, bătrânul, răspândea un miros neplăcut de scrumbii.

Portarul ieşi „regele”; îşi luă o pozã – după părerea lui – demnă de un rege, îşi suflă zgomotos nasul într-o batistă mare, roşie, cu pătrăţele, şi zise:

— Acum, dacă vreau, pot să vă tai şi capetele. Aleoşa, un băieţel ca de vreo opt ani, bălai cu plete lungi, de mult netunse, căruia îi lipseau doar două levate pentru a fi „rege”, îl măsură cu o privire pizmaşă şi supărată. Apoi se încruntă, se bosumflă şi zise:

— Stai că ştiu eu cum să te prind mai bine, moşule! Şi după ce se uită o vreme gânditor la cărţi, urmă: Eu aşa zic, că dama de tobă e la mata.

— Haide, prostuţule! Ce te gândeşti atâta? Pune cartea!

Aleoşa puse nehotărât pe masă valetul de tobă. În clipa aceea, se auzi de afară clopoţelul.

— Naiba să te ia… bombăni portarul ridicându-se. Rege nerege, trebuie să mă duc să deschid poarta.

După o vreme, când se întoarse iar în magazie, Aleoşa era „prinţ”, vânzătorul de scrumbii „soldat”, iar vizitiul „mujic”.

— Se vede că lucrurile stau prost, spuse portarul, aşezându-se pe locul său şi reluând jocul. Doctorii au plecat. Nu l-au putut scăpa.

— Cum să poată? Se vede treaba că i-au răscolit doar creierii şi atâta. Dacă glonţul a nimerit în cap, ce să mai facă doctorii?…

— Zace întruna, fără simţire, urmă portarul. Eu cred că o să-şi dea sufletul. Nu mai trage cu coada ochiului în cărţile mele. Aleoşka, ţâncule, că-ţi rup urechile! Şi uite aşa: de-abia au ieşit doctorii, că au şi intrat tata şi mama… Abia acum au sosit. Dar ce bocete! Ce ţipete! Doamne fereşte! Cică atâta fiu au avut şi ei!… Jale mare!

Toţi, afară de Aleoşka, prea cufundat în jocul de cărţi, se uitară la ferestrele viu luminate ale casei.

— Mâine, mi-au spus să mă duc la poliţie, zise portarul. Au să mă întrebe acolo cum a fost… dar eu ce ştiu? Parcă am văzut ceva?! M-a chemat dânsul azi-dimineaţă, mi-a dat o scrisoare şi mi-a zis: „Du-te, cică, şi pune-o la cutie!” Şi avea ochii plânşi. Nevasta şi copilaşii nu erau acasă. Ieşiseră să se plimbe… Şi până m-am dus cu scrisoarea ceea, dumnealui şi-a descărcat arma drept în tâmplă. Când m-am întors, bucătăreasa bocea cât o ţinea gura.

— Mare păcat a săvârşit, făcu bătrânul cu vocea lui spartă şi clătină din cap. Mare păcat!

— Asta de prea multă învăţătură, spuse portarul, trăgând cărţile înspre el. I s-a întunecat mintea. Uneori şedea nopţi întregi şi scria… Haide, „mujicule”, e rândul tău! Dă cartea!… A fost un boier bun. Avea faţa albă, părul negru şi era înalt de statură!… Cât a stat aici, s-a dovedit a fi tare cumsecade.

— Cică vina ar purta-o o muiere, răspunse vizitiul, bătând cu un nouă de atu, popa de tobă. A îndrăgit, cică, nevasta altuia şi a lăsat-o în părăsire pe a lui. De! Se întâmplă!

— Uite-l pe „rege” ce isprăvi face! zise portarul.

În clipa aceea răsună iar clopoţelul. „Regele” care făcea „isprăvi” scuipă înciudat în lături şi ieşi din magazie. În casă, în faţa geamurilor, se mişcară mai multe umbre – ai fi zis că sunt perechi la dans. Afară se auziră voci pline de nelinişte şi răsunară paşi grăbiţi.

— Se vede că iar s-au întors doctorii, făcu vizitiul. O să cadă de-a-n picioarelea Mihailo al nostru…

Deodată văzduhul fu sfâşiat de un ţipăt prelung şi jalnic, care se stinse numaidecât. Aleoşa ridică ochii speriaţi la bunicul său, la vizitiu, apoi se uită înspre ferestrele casei şi spuse:

— Ieri m-a văzut lângă poartă şi m-a mângâiat pe cap. „De unde eşti tu, băieţaşule?”, m-a întrebat dânsul. Bunicule, cine a

ţipat aşa de tare?

Moşul nu-i răspunse şi potrivi lumina felinarului.

— S-a sfârşit cu el, spuse dânsul după o clipă de tăcere şi căscă. Şi cu el s-a sfârşit, şi cu copilaşii lui. O să rămână pătaţi de ruşine pentru tot restul zilelor.

Portarul se întoarse şi se aşeză lângă felinar.

— Şi-a dat duhul, spuse şi dânsul. Au trimis după bătrânele de la azil.

— Dumnezeu să-l ierte şi veşnică pomenire! şopti vizitiul şi-şi făcu semnul crucii.

Aleoşka îşi făcu şi el numaidecât semnul crucii, după pilda bunicului său.

— Nu se cade să pomeneşti pe unul ca el, spuse vânzătorul de scrumbii.

— De ce?

— Aşa, că-i păcat!

— Are dreptate, încuviinţă şi portarul. Sufletul lui se duce acum drept în iad, la necuratu'…

— Da, e păcat! repetă vânzătorul de scrumbii.

— Cei de soiul lui nu trebuie nici îngropaţi, nici pomeniţi în rugăciuni, ci lăsaţi aşa, ca un stârv, fără pogrebanie.

Bătrânul îşi trase şapca pe cap şi se ridică.

— Cucoana noastră, ghinerăleasa, a păţit la fel, zise el, trăgându-şi şi mai tare şapca peste ochi; era pe vremea iobăgiei. Mezinul ei şi-a tras un foc de pistol drept în gură… tot de prea multă minte. Legea spune că unul care-şi ia zilele trebuie să fie îngropat fără popi, fără prohod şi dincolo de uluca ţintirimului. Dar cucoana, ca să nu-i iasă vorbe de ocară, mitui oamenii legii şi pe doftori şi dânşii îi dădură la mână un zapis, cum că fiul ei a făcut ce-a făcut când a zăcut fără cunoştinţă, bolnav de cap. Cu bani poţi face orice. Şi l-au îngropat, carevasăzică, cu popi, după toate datinele, ba a mai cântat şi muzica. Mormântul i l-au făcut sub lespedea bisericii, pentru că răposatul ghinărar a ctitorit acea biserică şi neam de neamul lui zace sub lespedele ei. Numai ce să vedeţi, fraţilor! Trece o lună, trec două, şi nu se întâmplă nimic. Dar într-a treia vine o slugă la cucoană şi-i spune că o caută paznicii bisericii. „Ce-or fi vrând"? se întreabă cucoana. Când i-au adus în faţa ei, paznicii au căzut în genunchi: „Nu-i chip, cică, cinstită cucoană, să ne mai facem slujba… Caută-ţi alţi strajnici, iar pe noi, fă-ţi milă şi pomană şi lasă-ne la vetrele noastre". „Da' ce s-a întâmplat?" „Nu mai putem", zic paznicii, „nu mai putem şi gata. Feciorul domniei-tale plânge sub lespedea bisericii câtu-i noaptea de lungă".

Aleoşka tresări şi îşi lipi obrazul de spatele vizitiului, ca să nu mai vadă în faţa ochilor geamurile luminate.

— Dintru început, cucoana nici n-a voit să audă, urmă bătrânul. Toate astea, zice, vă vin din pricină că sunteţi mujici proşti şi vi se năzare. Un mort nu poate să plângă. Mai trece o bucată de vreme şi paznicii vin iar la dânsa, dar de data asta cu dascălul. Se vede treaba că şi dascălul auzise cum plânge mortul. Dacă a văzut şi a văzut ghinerăleasa că se îngroaşe gluma, s-a închis cu paznicii în iatacul ei şi le-a zis: „Iaca 25 de ruble, dragii mei. Iar voi să-mi dezgropaţi încetişor şi tiptil feciorul, în miez de noapte, ca să nu vă vadă şi să nu vă simtă nimeni, şi îngropaţi-mi-l dincolo de uluca ţintirimului". Şi trebuie că le-a mai dat şi câte un păhăruţ… Iar paznicii i-au făcut pe voie. Piatra de mormânt, cu slova scrisă pe ea, a rămas în biserică, până în ziua de astăzi; dar feciorul ghinărarului zace dincolo de uluca ţintirimului… Doamne, Dumnezeule, iartă-ne pe noi păcătoşii! oftă bătrânul. În tot anul este o singură zi când îi dezlegat să te rogi pentru alde ăştia: în sâmbăta Rusaliilor… Nici cerşetorilor nu se cade să le dai de pomană pentru sufletul lor, că-i păcat. Numai păsărelelor poţi să le arunci pâine pentru pomenirea păcătoşilor. Iaca de ce cucoana, la fiece trei zile, ieşea la răscruce de drumuri şi hrănea păsărelele. Dar într-o zi, a răsărit ca din senin, la acea răscruce, un câine negru, s-a repezit la pâine, a apucat-o şi pe-aci ţi-e drumul… Se-nţelege ce fel de câine a fost acela. Cinci zile după acea întâmplare, ghinerăleasa a umblat năucă, fără să bea, fără să mănânce… Umbla prin grădină şi cădea deodată în genunchi… se ruga, se ruga fierbinte… Şi acum vă las cu bine, fraţilor. Dumnezeu şi maica Domnului să vă aibă în pază! Haide, Mihailuşka! Vin' de-mi deschide poarta!

Bătrânul şi portarul ieşiră din magazie. Vizitiul şi Aleoşka ieşiră şi dânşii ca să nu stea singuri.

— A trăit omul şi acum, gata… s-a dus! făcu vizitiul, cu ochii la geamurile luminate, prin faţa cărora treceau mereu umbre. Încă azi-dimineaţă a umblat pe aici prin curte şi acum zace fără suflare.

— O să vină vremea şi o să murim şi noi, răspunse portarul, plecând cu bătrânul, şi se pierdură amândoi în întunecimea nopţii.

Vizitiul, urmat de Aleoşka, se apropie sfios de geamurile luminate. O doamnă cu chipul foarte palid şi nişte ochi mari, plânşi, şi un bărbat cu părul alb şi faţa plăcută puneau, una lângă alta, două mese de cărţi de joc; voiau pesemne să aşeze mortul pe ele. Stofa verde a meselor mai păstra încă urme de cifre scrise cu cretă. Bucătăreasa, care bocise dimineaţa în curte, stătea căţărată pe un scaun, în vârful picioarelor, şi căuta să acopere cu un cearşaf oglinda din odaie.

— Ce fac ei acolo, bunicule? întrebă Aleoşa în şoaptă.

— Se pregătesc să aşeze mortul pe mese, răspunse bătrânul. Hai la culcare, băiatule. E târziu.

Vizitiul şi Aleoşka se întoarseră în magazie, îşi făcură rugăciunea şi se descălţară. Stepam se culcă pe jos într-un colţ, iar Aleoşka într-o sanie. Uşa magaziei era închisă; mirosea pătrunzător o feştilă de curând stinsă. Dar nu trecu mult şi Aleoşka înălţă capul şi se uită în jur; prin crăpăturile uşii pătrundea lumina celor patru ferestre ale boierilor.

— Mi-e teamă, bunicule! spuse copilul.

— Dormi, dormi, băiatule!…

— Mi-e teamă, n-auzi?

— De ce să-ţi fie teamă, ştrengarule?

Câteva clipe rămaseră tăcuţi.

Deodată, Aleoşka sări din sanie, plângând cu hohote, şi se repezi la bunic.

— Ce-i cu tine? Ce-ai păţit? întrebă vizitiul cu glas speriat şi se ridică.

— Plânge!

— Cine plânge?

— Mi-e teamă, bunicule!… N-auzi?

Vizitiul ciuli urechile.

— Plâng cei din casă, zise el. Asta-i, prostuţule! Le pare rău după răposat şi de aceea plâng.

— Vreau acasă, în sat… urmă băiatul, plângând cu sughiţuri şi tremurând din tot trupul. Să mergem în sat la noi, bunicule! La mama! Să mergem, bunicule dragă! Dumnezeu o să te răsplătească pentru asta…

— Tare prostuţ mai eşti! Haide, taci, taci!… Potoleşte-te. O să aprind îndată felinarul… prostuţule!

Vizitiul găsi pe dibuite chibriturile şi aprinse felinarul, dar lumina nu-l potoli pe Aleoşka.

— Să mergem în sat la noi, bunicule! se ruga el plângând întruna. Mi-e frică aici… Aoleeeo, ce frică mi-e! La ce bun mi-ai scris răvaş ca să vin aici, la tine, răule?

— Cine-i rău? Se poate oare să-i spui bunicului tău vorbe de ocară? Ai să mănânci bătaie.

— Bate-mă, bunicule! Bate-mă ca pe un câine, dar du-mă la mămuca! Fă-ţi pomană cu mine!…

— Linişteşte-te, nepoate! Potoleşte-te! îi şopti vizitiul mângâios. Nu-ţi fie teamă!… Că şi mie mi-e teamă… Roagă-te lui Dumnezeu.

Uşa se deschise scârţâind şi prin ea apăru capul portarului.

— Nu dormi, Stepane? întrebă dânsul. Mie nu mi-e dat să închid ochii toată noaptea. Parcă văd că mereu o să închid şi o să deschid poarta… Tu de ce plângi, Aleoşka?

— De frică! răspunse vizitiul în locul copilului.

Văzduhul fu iar sfâşiat de un strigăt prelung şi dureros.

— Bocesc, zise portarul. Biata mamă nu-şi crede ochilor… Se omoară de atâta jale, săraca!

— Şi taică-su e aici?

— Şi dânsul… Dar tatăl se ţine bine: stă într-un colţ şi tace. Pe copilaşi i-au dus la nişte rude. Ce zici, Stepane? Jucăm popa prostu'?

— De ce nu? încuviinţă vizitiul, scărpinându-se.

— Tu Aleoşka du-te de te culcă. Mâine, poimâine, o să fii flăcău de însurat şi plângi! Mai mare ruşinea! Hai, du-te de te culcă, nepoate…

De când venise portarul, Aleoşka se mai liniştise; cu paşi şovăitori el se îndreptă spre sanie şi se culcă. Dar până să-l fure somnul, auzi mereu:

— Te bat de te rup, zicea bunicul său.

— Şi eu te bat de te rup… îi întorcea vorba portarul.

Se auzi clopoţelul, uşa se deschise scârţâind; părea că zice şi ea „te bat de te rup". Aleoşka îl visă pe boier şi, îngrozit de privirea ochilor lui, sări ca ars şi începu să plângă, dar văzu că afară se făcuse lumină, că e dimineaţă, că bunicul lui doarme sforăind şi magazia nu îi mai păru defel plină de spaime.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta" No 210, 3 august, 1887, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. Cu temeinice modificări stilistice şi abrevieri apreciabile, a intrat în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Zinocika

Mai mulţi vânători înnoptaseră într-o izbă ţărănească, aşternută cu fân proaspăt. Prin ferestrele căsuţei pătrundeau razele lunii, de pe uliţă răzbăteau tânguirile unei armonici, iar fânul răspândea o mireasmă dulce, uşor tulburătoare. Vânătorii vorbeau despre câini, despre femei, despre cea dintâi iubire, despre becaţe. După ce bârfiră îndeajuns pe socoteala tuturor cucoanelor cunoscute şi îşi povestiră unul altuia peste o sută de anecdote, cel mai gras dintre ei, semănând pe întuneric cu o căpiţă de fân şi vorbind cu un glas gros de ofiţer superior, căscă cu poftă şi zise:

— Nu e mare lucru să fii iubit! Asta-i menirea cucoanelor, să ne iubească. Dar spuneţi-mi, domnilor! A fost vreodată cineva dintre dumneavoastră urât cu patimă, nebuneşte? A avut cineva dintre dumneavoastră prilejul să simtă toată voluptatea urii dezlănţuite? Nu?

Nimeni nu răspunse.

— Aşadar, nimeni, domnilor? întrebă glasul gros al ofiţerului. Eu, în schimb, am fost urât! Urât de o fată drăguţă şi am putut studia pe propria mea piele toate simptomele primei uri. Zic primei pentru că era ceva opus primei iubiri. De altfel, tot ce am de gând să vă povestesc s-a întâmplat pe vremea când eu habar nu aveam nici de iubire, nici de ură. Aveam vreo opt ani. Dar asta n-are importanţă! În această povestire, rolul principal îl joacă „ea", nu „el". Vă rog să mă ascultaţi cu luare-aminte. Într-o seară minunată de vară, înainte de asfinţitul soarelui, eu şi guvernanta mea Zinocika, o fiinţă drăgălaşă şi romantică, abia ieşită dintr-un pension, învăţam în camera copiilor. Zinocika se uita pe fereastră cu gândul aiurea şi spunea:

— Bine! Vasăzică noi inspirăm oxigen. Acum, spune-mi te rog, Petea, ce expirăm noi?

— Bioxid de carbon, i-am răspuns eu, privind de asemenea pe fereastră.

— Bine! încuviinţă Zinocika. Cu plantele se întâmplă tocmai pe dos: ele inspiră bioxid de carbon şi dau afară oxigen. Bioxidul de carbon se mai găseşte şi în sifon, şi în fumul samovarului… E un gaz cât se poate de vătămător. În apropiere de Neapole se află o peşteră, numită Peştera Câinelui, plină de bioxid de carbon. Dacă laşi un câine în această peşteră, câinele moare otrăvit.

Apoi mă făcu să repet tot ce mi-a spus. Eu am repetat şi atunci Zinocika m-a întrebat ce este orizontul. I-am răspuns şi la asta. Pe când rumegam în felul acesta orizontul şi peştera, în curte tatăl meu se pregătea să plece la vânătoare. Câinii urlau, lăturaşii jucau nerăbdători în loc, făcând graţii vizitiilor, iar feciorii împănau trăsura cu tot soiul de pachete şi pacheţele. Lângă trăsura tatei, mai era şi un brec în care tocmai se urcau mama şi surorile mele, ca să plece la familia Ivaniţki, unde se sărbătorea ziua cuiva. Acasă rămâneam numai eu, Zinocika şi fratele meu mai mare, studentul, pe care-l dureau dinţii. Cred că vă închipuiţi şi dumneavoastră cât îi pizmuiam eu pe cei care plecau şi cât de grozavă era plictiseala mea.

— Aşadar, ce inspirăm noi, mă întrebă din nou Zinocika, uitându-se pe fereastră.

— Oxigen…

— Da. Şi orizont se numeşte locul unde ni se pare că cerul se uneşte cu pământul…

Afară, trăsura se urni din loc şi brecul o urmă… Deodată am văzut-o pe Zinocika că scoate din buzunar un bileţel, îl mototoleşte cu mişcări nervoase şi-l duce la tâmplă. Apoi se îmbujorează şi se uită la ceas.

— Atunci n-ai să uiţi, îmi zise ea. Lângă Neapole se află o peşteră numită Peştera Câinelui… Se uită iar la ceas şi urmă, – unde ni se pare că cerul se uneşte cu pământul…

Sărăcuţa de ea! Făcu tulburată câţiva paşi prin odaie şi iar se uită la ceas. Până la sfârşitul lecţiei noastre mai erau pe puţin treizeci de minute.

— Acum, aritmetica! zise ea, răsuflând anevoie şi răsfoind cu o mână tremurătoare o Culegere de probleme. Să-mi faci te rog problema Nr. 325, iar eu… mă întorc numaidecât…

Şi ieşi. Am auzit paşii ei uşori coborând scara şi am văzut apoi prin fereastră rochia ei albastră ca cerul apărând o clipă în curte şi făcându-se apoi nevăzută pe portiţa grădinii. Repeziciunea mişcărilor ei, obrajii îmbujoraţi şi tulburarea de care era cuprinsă îmi treziră bănuieli. Unde o fi alergând şi pentru ce? Eram prea deştept pentru vârsta mea şi într-o clipă am priceput totul: s-a dus în grădină pentru că au plecat părinţii mei, amândoi oameni foarte severi, şi acum poate să mănânce în pace zmeură sau să-şi culeagă cireşe! Dacă e aşa –

la naiba – mă duc şi eu să mănânc cireşe şi, azvârlind cât colo culegerea de probleme, m-am repezit şi eu într-un suflet în grădină. Când m-am apropiat de cireşi însă, Zinocika nu mai era acolo. Trecuse pe lângă zmeuriş, lăsase în urma ei tufele de agriş şi bordeiul paznicului şi se îndrepta acum înspre iaz, de-a dreptul prin grădina de zarzavat. Era palidă şi tresărea la orice zgomot, cât de mic. M-am furişat binişor pe urmele ei şi ce credeţi că am văzut? Pe malul iazului, între două sălcii bătrâne, stătea fratele meu mai mare, Saşa, şi nimeni n-ar fi putut spune, după felul cum arăta, că suferă de dureri de dinţi. El se uită spre Zinocika şi faţa i se lumină deodată de fericire. Cât despre Zinocika… pe ea parcă o mâna cineva în Peştera Câinelui, ca să inspire acolo bioxid de carbon, într-atât de anevoie îşi mişca picioarele şi într-atât de greu răsufla, cu capul dat pe spate… Se vedea după toate că era cea dintâi întâlnire din viaţa ei. Dar iat-o că se apropie… Câteva clipe se uitară ţintă unul la altul, de parcă nu şi-ar fi crezut ochilor. Apoi o putere nevăzută o împinse uşor pe Zinocika din spate şi ea îşi puse mâinile pe umerii lui Saşa şi îşi culcă obrăjorul pe jiletca lui. Saşa începu să râdă, să îndruge vorbe fără şir şi cuprinse obrajii fetei între palmele lui, cu mişcările stângace ale unui om grozav de îndrăgostit. Şi ce frumuseţe era în jur! Soarele care apunea după colnic, cele două sălcii, malurile verzi ale iazului, cerul albastru – toate astea, împreună cu Saşa şi cu Zinocika, se oglindeau în apele liniştite. Şi niciun zgomot! Deasupra rogozului se rotea un nor de fluturaşi de aur, cu antene lungi, iar mai încolo, dincolo de livadă, se întorceau cirezile. Într-un cuvânt, un tablou vrednic de un pictor.

Din tot ce am văzut, n-am priceput decât un singur lucru! Că Saşa şi Zinocika s-au sărutat şi asta „nu se cade”. Dacă o să afle *maman,* amândoi au s-o păţească. Deodată mi-am dat seama că mi-e ruşine nu ştiu de ce şi am alergat înapoi, în odaia mea, fără să mai aştept sfârşitul întâlnirii. Mai târziu, stând aplecat asupra problemei, mă tot gândeam şi chibzuiam. Mutra mea strălucea de un zâmbet triumfător. Pe de o parte îmi părea grozav de bine că am descoperit o taină străină, iar pe de altă parte îmi făcea o plăcere nemaipomenită gândul că două persoane care aveau atâta autoritate în ochii mei, adică Saşa şi Zinocika, pot fi învinuiţi în orice clipă de mine, cum că nu cunosc manierele alese. Acum erau amândoi în mâna mea, iar liniştea lor era la cheremul mărinimiei mele. Las’că o să-i învăţ eu minte!

Când m-am culcat, Zinocika a intrat ca de obicei în odaia mea, să vadă dacă nu cumva am adormit îmbrăcat şi dacă mi-am făcut rugăciunea. M-am uitat la faţa ei drăgălaşă şi fericită

şi am zâmbit cu răutate. Taina pe care o cunoşteam mă înăbuşea şi cerea cu tot dinadinsul să izbucnească. Trebuie neapărat s-o fac să înţeleagă că ştiu ceva şi să mă bucur apoi de efectul vorbelor mele.

— Ştiu tot! am zis eu cu acelaşi zâmbet pe buze. Hî, hî, hî!

— Ce ştii?

— Hî, hî, hî! V-am văzut pe amândoi, pe dumneata şi pe Saşa, cum vă sărutaţi pe sub sălcii. M-am luat după dumneata şi am văzut tot…

Zinocica tresări, roşi toată şi, uluită de vorbele mele, se lăsă pe scaunul pe care stăteau paharul cu apă şi sfeşnicul.

— V-am văzut… cum v-aţi sărutat… am repetat eu chicotind şi desfătându-mă. Aha! O să vă spun mamei!

Zinocika cea sfioasă din fire mă privi o clipă ţintă şi, după ce se încredinţă că ştiu într-adevăr totul, mă apucă de mână şi bolborosi cu voce întretăiată:

— Petea, dar asta e o josnicie!… Te rog din suflet… Fii bărbat!… Să nu spui nimănui!… Oamenii cumsecade nu spionează pe nimeni… E o mişelie!… Te rog!…

Sărăcuţa de ea! Se temea ca de foc de mama, o cucoană plină de virtuţi şi foarte aspră. Asta în primul rând. În al doilea, zâmbeţelul de pe râtul meu mânjea dragostea ei frumoasă şi curată, prima ei iubire, şi… cred că vă închipuiţi starea ei sufletească! Mulţumită mie, fata nu dormi toată noaptea, iar dimineaţa apăru la ceai cu cearcăne vinete la ochi. Ceva mai târziu când l-am întâlnit pe Saşa, iarăşi nu m-a răbdat inima! M-am hlizit la el şi i-am spus şi lui:

— Ştiu tot! Te-am văzut ieri când o sărutai pe *mademoiselle* Zina! Saşa mă măsură cu privirea şi-mi răspunse:

— Eşti un prost!

El nu se pierdu cu firea ca Zinocika şi de aceea lovitura mea dădu greş, ceea ce mă întărâtă şi mai mult. Dacă Saşa nu se speriase, asta arăta că el nu crede cum că aş fi văzut totul. Dacă-i aşa, las' că-ţi arăt eu ţie!

Dimineţile, cât făcea lecţie cu mine, Zinocika se ferea să mă privească în ochi şi mă măgulea în fel şi chip. Aşa, de pildă, în loc să mă strunească, ea îmi cânta în strună, îmi punea numai cinci şi nu i se plângea tatălui meu de năzbâtiile pe care le făceam. Iar eu, fiind mai deştept decât copiii de vârsta mea, căutam să trag tot felul de foloase de pe urma tainei mele: nu-mi învăţam lecţiile, umblam prin clasă cu picioarele în sus şi spuneam obrăznicii. Într-un cuvânt, dacă situaţia aceasta ar fi ţinut mai multă vreme, cred că ar fi ieşit din mine un şantajist de prima clasă. Aşa trecu o săptămână. Taina străină mă zădăra, mă chinuia şi o simţeam ca pe un ghimpe în suflet. Ardeam de dorinţa s-o spun şi altora şi să mă bucur de

răsunetul pe care-l va stârni. Într-o zi, la prânz, când aveam o mulţime de musafiri la masă, am început să chicotesc prosteşte şi, uitându-mă cu răutate la Zinocika, am spus:

— Ştiu ceva!… Hî, hî, hî! Am văzut ceva!…

— Ce ştii? mă întrebă mama.

Am aruncat atunci o privire şi mai răutăcioasă înspre Saşa şi Zinocika. Trebuia să fi văzut cum s-au aprins obrajii fetei şi cu ce ochi răi s-a uitat Saşa la mine! Mi-am muşcat limba şi am tăcut. Încetul cu încetul, Zinocika s-a făcut albă ca peretele, şi-a încleştat fălcile şi n-a mai luat nicio bucăţică în gură. În aceeaşi seară, la lecţie, am văzut pe faţa Zinocikăi o mare schimbare. Părea mai aspră şi mai rece… ca de marmură, iar ochii mă priveau ciudat, drept în faţă, şi vă dau cuvântul meu că nici copoii, gata să ajungă lupul din urmă, n-au o căutătură mai fioroasă, mai nimicitoare! Am priceput cât se poate de bine ce spuneau ochii ei, când deodată, în mijlocul lecţiei, Zinocika lăsă să-i scape printre dinţi:

— Te urăsc! O, dacă ai şti, fiinţă rea şi hidoasă, cât de mult te urăsc! Ce scârbă îmi e de capul tău tuns, de urechile tale clăpăuge, dezgustătoare.

Dar numaidecât îi fu teamă de vorbele ei şi adăugă:

— N-am vorbit cu dumneata. Repetam un rol…

Şi apoi, credeţi-mă, am văzut-o noaptea cum s-a apropiat de patul meu şi a stat aşa, cu ochii pironiţi asupra mea. Mă ura cu toată patima şi îi era cu neputinţă să trăiască fără mine. Simţea un fel de nevoie să se uite la mutra mea nesuferită… Îmi mai aduc aminte şi de altceva. Era o seară fermecătoare de vară… Mirosea a fân cosit, era linişte, mă rog, şi toate celelalte. Luna lumina din plin. Rătăceam pe alei cu gândul la dulceaţa de vişine. Deodată se apropie de mine Zinocika. Era palidă şi nespus de frumoasă. Mă apucă de mână şi începu să-mi spună, cu voce sugrumată:

— O, cât te urăsc! Nimănui nu i-am dorit vreodată răul pe care-l ţi-l doresc ţie! Pricepi? Aş vrea s-o pricepi!

Luna plină, chipul palid al fetei, liniştea încărcată de voluptate… toate acestea, până şi pe mine, un godac, m-au tulburat! O ascultam, mă uitam în ochii ei… La început, am fost încântat şi totul mi s-a părut nou şi necunoscut; dar îndată după asta, m-am speriat, am ţipat şi m-am repezit ca un nebun, înapoi în casă.

Mi s-a părut că cel mai bun lucru pe care-l aveam de făcut era să mă plâng mamei. Şi m-am plâns, povestindu-i totodată cum s-au sărutat Saşa şi Zinocika. Eram prost şi nu-mi dădeam seama de cele ce o să se întâmple. Altfel, aş fi păstrat taina pentru mine… *Maman* m-a ascultat până la sfârşit, apoi a izbucnit, plină de mânie:

— Nu-i treaba ta să te amesteci în lucrurile astea. Eşti încă prea mic… Dar, frumoasă pildă pentru un copil, n-am ce zice!

Maman nu era numai virtuoasă, ci şi plină de tact. Ca să nu stârnească vâlvă, ea o îndepărtă pe Zinocika încetul cu încetul, dar cu o stăruinţă neclintită, cum se îndepărtează de obicei oamenii cumsecade pe care nu-i poţi suferi. Îmi amintesc că în ziua plecării, cea din urmă privire a fetei era îndreptată spre fereastra mea, şi vă dau cuvântul că nici până acum nu am uitat această privire.

Curând după aceea, Zinocika s-a căsătorit cu fratele meu. Acum e Zinaida Nikolaevna pe care o cunoaşteţi cu toţii. M-am întâlnit cu dânsa mult mai târziu, când eram elev la şcoala de ofiţeri. Cu toată stăruinţa pe care şi-o dădea, Zinocika n-a putut recunoaşte în tânărul mustăcios pe nesuferitul Petea, totuşi nu s-a purtat cu mine cum te-ai purta cu o rudă… Chiar şi în ziua de azi, cu toată chelia mea respectabilă, burtica mea paşnică şi înfăţişarea mea blajină, ea tot mă mai priveşte pieziş şi nu se simte deloc la îndemână când trec uneori să-l văd pe fratele meu. Se pare că ura rămâne la fel de neştearsă în sufletul omului, ca şi dragostea… Dar… ce se aude? Cântă cocoşii. Noapte bună! Milord, treci la locul tău!

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 217, 10 august, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat, fără modificări, în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887. Cu unele cuvinte modificate şi cu o frază lipsă, a intrat în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, şi a fost repetată în ediţiile de mai târziu ale culegerii de la 3 la 14, Sankt-Petersburg, 1892–1899). Cu unele cuvinte modificate, a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Cântec de sirenă

După una dintre şedinţele adunării judecătorilor de pace din districtul X, judecătorii se strânseră în odaia de deliberare, ca să-şi scoată robele, să se odihnească puţin şi numai după aceea să plece pe la casele lor. Preşedintele adunării, un bărbat cât se poate de arătos, cu favoriţi stufoşi, care făcuse „opinie separată" într-unul dintre procesele dezbătute chiar la acea şedinţă, stătea la masă, grăbit să-şi aştearnă pe hârtie „opinia". Judecătorul de ocol Milkin, un tânăr cu faţa melancolică şi visătoare, cunoscut ca un filozof nemulţumit de mediul în care trăia şi veşnic în căutarea scopului vieţii, stătea în picioare la fereastră şi privea cu tristeţe afară. Celălalt judecător de ocol şi unul dintre cei onorifici apucaseră să plece. Cel de al doilea judecător onorific, un bărbat gras şi puhav, cu răsuflarea întretăiată, ca şi substitutul de procuror, un neamţ tânăr cu o înfăţişare de om bolnav de catar, şedeau pe canapea şi aşteptau să termine preşedintele ce avea de scris, ca să se ducă împreună la masă. În faţa lor stătea în picioare Jilin, secretarul adunării, un omuleţ cu două bucăţele de favoriţi pe lângă urechi şi cu o faţă dulceagă. Jilin zâmbea mieros şi vorbea cu jumătate de glas, privind în ochii judecătorului cel gras:

— Toţi am vrea să îmbucăm câte ceva, pentru că suntem obosiţi şi pentru că e trecut de trei, dar să ştiţi, Grigori Savvici, dragul meu, că asta nu-i adevărată poftă de mâncare. Adevărata foame, „foamea de lup", când ţi se pare că l-ai mânca şi pe tata, te apucă numai după o osteneală fizică: după o vânătoare cu copoi, de pildă, sau după ce-ai făcut vreo sută de verste, fără hodină, cu cai închiriaţi. Şi apoi, iarăşi, un rol cât se poate de însemnat îl joacă în toate astea închipuirea. Dacă, să zicem, te întorci acasă de la vânătoare şi vrei să mănânci cu poftă, nu trebuie pentru nimic în lume să te gândeşti la lucruri… prea înţelepte; gândurile savante strică pofta de mâncare. Ştiţi şi dumneavoastră că în ceea ce priveşte mâncarea, filozofii şi învăţaţii sunt cei mai de pe urmă oameni

şi se mulţumesc cu nişte bucate pe care – vă rog să mă iertaţi – nici porcii nu le-ar mânca! În drum spre casă, omul trebuie să se gândească numai la clondiraşul cu votcă şi la gustărică. Într-o zi, întorcându-mă acasă, am închis ochii şi mi-am închipuit că am în faţă un purceluş de lapte, fript, cu sos de hrean! Credeţi-mă, m-au apucat istericalele de poftă!… Iar în clipa când trăsura intră pe poarta casei, din bucătărie este bine să vină miros îmbietor…

— Gâsca friptă răspândeşte de obicei un miros de ţi-e mai mare dragul! răspunse judecătorul onorific, răsuflând greu.

— Ce tot spuneţi, Grigori Savvici, dragul meu! Raţa ori culicul bat gâsca cu zece la zero! Friptura de gâscă n-are buchetul acela fin şi delicios! Dar mai grozav decât orice miroase cepşoara tânără când – ştii matale – o pui la prăjit şi când începe să sfârâie, drăguţa de ea, de răsună casa! Bun! Apoi iarăşi, când deschizi uşa casei, masa trebuie să fie pusă, iar tu, de cum te aşezi, îţi vâri capătul şervetului pe după guler şi întinzi mâna fără grabă, după clondiraşul cu votcă! Şi votculiţa aceea n-o torni într-un păhărel oarecare, ci într-o năstrapă veche de când lumea, din argint cizelat, rămasă de la vreun moş-strămoş, sau una mai burduhănoasă, pe care stă scris bunăoară: „Dintr-aceasta s-au înfruptat şi monahii”… Şi n-o dai de duşcă aşa, dintr-odată ci mai întâi şi-ntâi oftezi, îţi treci mâinile, te uiţi nepăsător în tavan şi numai după aceea duci încet, pe-ndelete, votculiţa la gură şi… deodată simţi cum îţi pornesc din stomac mii de scântei în tot trupul.

Pe faţa secretarului se zugrăvi o dulce încântare.

— Scântei!… mai repetă el o dată, închizând ochii. Iar după ce ai dat de duşcă păhărelul, trebuie să iei numaidecât o gustărică.

— Uite, ce e, dragul meu! spuse preşedintele, ridicându-şi ochii asupra secretarului. Vorbeşte, te rog, mai încet! Din pricina dumitale am stricat două coli de hârtie!

— Iertare, Piotr Nikolaici! O să vorbesc mai încet, răspunse secretarul şi urmă aproape în şoaptă. …Dar şi gustărica, Grigori Savvici, trebuie să ştii cum s-o iei! Să ştii, adică, ce merge mai bine! Cea mai grozavă gustare, dacă vreţi s-o ştiţi, e scrumbia! După ce-ai mâncat o bucăţică de scrumbie cu ceapă şi cu sos de muştar, trebuie să îmbuci iute de tot, cât mai simţi încă scântei în stomac, nişte icre, fie simple, fie cu lămâie dacă vrei, apoi ridiche cu sare, apoi iar o bucăţică de scrumbie… Dar şi mai bine, dragă Grigori Savvici, ar fi nişte râşcoave în oţet! Le iei, le toci mărunţel ca pe vinete, le amesteci cu ceapă şi cu untdelemn de măsline… O bunătate, zău aşa! Dar ficăţelul de mihalţ?! O nebunie!

— Mda!… încuviinţă judecătorul onorific, închizând pe jumătate ochii de plăcere. Ca gustare nu strică nici asta, cum să zic… mânătărci înăbuşite…

— Da, da, da… cu ceapă, foi de dafin şi alte mirodenii. Ridici capacul cratiţei şi te izbeşte drept în nas aburul cu mireasmă de ciuperci!… Îţi dau şi lacrimile uneori! Bun!… Apoi când vezi că se aduce din bucătărie plăcinta, trebuie neapărat să mai dai de duşcă încă un păhărel!

— Ivan Gurici! făcu preşedintele cu glas plângăreţ. Am stricat, din pricina dumitale, şi a treia coală.

— Dracu’ să-l ia! Numai la mâncare îi e gândul! bombăni Milkin, filozoful, strâmbându-se cu dispreţ. Oare în afară de plăcinte şi ciuperci, nu mai există şi altceva în viaţă?

— Ziceam, aşadar, că înainte de plăcintă trebuie să bei un păhărel, urmă secretarul cu jumătate de glas. Era atât de prins de ceea ce spunea, că aidoma privighetorii care cântă, nu mai auzea nimic în afară de propriul său glas. Iar plăcinta trebuie să fie îmbietoare şi neruşinată în goliciunea ei, ca să te momească mai bine. Atunci îi faci cu ochiul, tai o bucăţoaie bună şi îţi plimbi degetele deasupra ei, uite-aşa… de prea multă simţire ce-ţi apasă pieptul! Când muşti, dintr-însa musteşte untul ca lacrimile, iar umplutura e şi ea grasă, pufoasă, cu ouă răscoapte, potroace, cepşoară…

Secretarul îşi dădu ochii peste cap şi îşi strâmbă gura până la ureche. Judecătorul onorific scoase un mormăit şi, închipuindu-şi pesemne că mănâncă din plăcintă, mişcă într-un fel anumit degetele.

— Bine, dar asta-i… dracu’ ştie ce! bombăni judecătorul de ocol şi trecu la altă fereastră.

— Mănânci două bucăţi, iar pe cea de-a treia o laşi pentru borş, urmă secretarul cu însufleţire. Şi n-apuci bine să sfârşeşti plăcinta, că dai poruncă să ţi se aducă ciorba din varză acră, ca să nu-ţi piară cumva pofta!… Iar ciorba trebuie să fie fierbinte, ca focul. Dar şi mai bun ar fi un borşuleţ de sfeclă, dintre acelea pe care le mănâncă ucrainenii: cu şuncă şi cu crenvurşti. Odată cu el ţi se aduc la masă smântână şi nişte mărar şi pătrunjel proaspăt. Minunată e iarăşi ciorba de potroace, ori de rinichi tânăr, iar dacă îţi place mai mult supa, apoi dintre supe cea mai bună e cea de zarzavat: morcov, sparanghel, conopidă şi tot soiul de marafeturi de-alde astea.

— Da! Nu e rău!… oftă preşedintele ridicându-şi ochii de pe hârtie, dar numaidecât îşi luă seama şi gemu: Ai milă, omule! Altminteri nici pân’ diseară n-o să-mi isprăvesc „opinia”! Am stricat şi a patra coală.

— Iaca, nu mai zic nimic! Iertare! făcu secretarul şi urmă în şoaptă: După ce isprăveşti ciorba ori supa, porunceşti să ţi se

aducă peşte! Dintre toţi peştii cei necuvântători, mai bun e carasul cu smântână. Ca să nu miroasă a baltă şi să fie cât mai gustos cu putinţă, trebuie ţinut viu în lapte, 24 de ore!

— N-ar fi rea nici o ceguţă răsucită în inel, adăugă judecătorul onorific închizând ochii de plăcere, dar deodată, spre mirarea tuturor, sări de la locul lui şi, cu faţa plină de mânie năprasnică, urlă la preşedinte: Pentru numele cerului, Piotr Nikolaici, mai ai mult? Nu mai pot să aştept! Nu mai pot şi gata!

— Lasă-mă să isprăvesc!

— Atunci mă duc singur! Naiba să te ia!

Şi dând din mână a pagubă, judecătorul cel gras îşi apucă pălăria şi, fără să-şi ia rămas-bun de la nimeni, ieşi glonţ din odaie. Secretarul oftă şi, aplecându-se la urechea substitutului de procuror, urmă încetişor:

— Nu e rău nici un şalău sau crap, cu sos de roşii şi ciuperci. Dar peştele nu te satură, Stepan Franţîci! Peştele e o mâncare uşoară şi când e vorba de o masă în toată legea, apoi nu peştele, ci sosurile şi fripturile au precădere. Ce pasăre îţi place dumitale mai mult şi mai mult dintre toate?

Substitutul de procuror făcu o mutră acră şi răspunse cu un oftat:

— Din păcate n-am cum să-ţi ţin hangul: am catar la stomac.

— Vai de mine, Stepan Franţîci! Boala asta au scornit-o doctorii! O capeţi mai ales din prea multe gânduri ori din prea mare fandoseală. N-o băga în seamă, zău aşa! Să zicem că n-ai chef de mâncare ori că ţi-e greaţă, dar dumneata fă-te că nu-ţi pasă şi mănâncă înainte! Dacă, de pildă, pe lângă o friptură obişnuită ţi se aduc o pereche de becaţe şi o potârniche, sau o pereche de prepeliţe rotunjoare, uiţi de orice catar, îţi dau cuvântul meu de cinste! Da' friptura de curcan? Mai ales când pasărea îi albă, grăsuţă şi mustoasă, ştii… ca o nimfă?!

— Da! Cred că trebuie să fie tare bună! făcu procurorul cu un zâmbet trist. Friptură de curcan parcă aş mânca şi eu!

— Doamne sfinte! Da' raţa? Dacă iei, de pildă, o răţuşcă tinerică, ce n-a apucat decât o zăpadă în viaţa ei, şi o frigi pe frigăruie, şi să aibă şi cartofiori alături… Iar cartofiorii să fie mărunţei tăiaţi, bine rumeniţi şi pătrunşi de untură de raţă şi să mai fie şi..

Filozoful Milkin se uită la ei cu ochi de fiară, dădu să spună ceva, dar deodată plescăi din buze, închipuindu-şi pesemne că mănâncă friptură de raţă şi, fără să mai scoată o vorbă, ca sub imboldul unei puteri necunoscute, îşi apucă pălăria şi o zbughi glonţ pe uşă…

— Da! Cred că aş mânca şi raţă… oftă substitutul de procuror.

Preşedintele se ridică, făcu câţiva paşi prin odaie şi se aşeză iar.

— După friptură, omul se simte sătul şi îl cuprinde un fel de toropeală dulce şi moleşitoare, urmă secretarul, când şi trupul se simte bine şi sufletul e plin de o nespusă duioşie! În astfel de clipe, ca să te îndulceşti şi mai abitir, poţi să bei vreo trei păhărele de vişinată.

Preşedintele scoase un mormăit surd şi trase o cruce mare peste tot ce scrisese pe foaia din faţa lui.

— E a şasea coală pe care o stric din pricina dumitale! făcu el supărat. Asta-i curată neobrăzare!

— Scrieţi! Daţi-i zor mai departe, Domnia Voastră! şopti grăbit secretarul. Iaca, nu mai fac! O să vorbesc încetişor de tot! Pe cinstea mea, Stepan Franţîci, urmă el în şoaptă abia auzită, vişinata făcută în casă e mai ceva decât orice şampanie! După primul păhărel te cuprinde o încântare şi o fericire de parcă nici n-ai sta pe un jilţ la tine acasă, ci pe undeva în Australia, pe cel mai mătăsos struţ din lume…

— Ah, Piotr Nikoilaici! Haide odată! spuse procurorul, dând nerăbdător din picior.

— Da! Şi cum vă spuneam… urmă secretarul. La un păhărel de vişinată e numai bine să fumezi o ţigară de foi şi să trimiţi rotocoale în tavan, în vreme ce prin cap îţi trec fel de fel de gânduri, care mai de care mai plăcute… Visezi bunăoară că eşti generalissim, ori însurat cu cea mai frumoasă femeie din lume şi nu ştiu cum se face că frumuseţea asta înoată cât îi ziulica de mare într-un bazin cu peştişori de aur, aşezat chiar sub ferestrele tale… Ea pluteşte, iar tu îi zici cam aşa: „Vin' de-mi dă o guriţă, comoara mea!"

— Piotr Nikolaici! gemu substitutul de procuror.

— Da! Şi cum vă spuneam… urmă secretarul, după ce isprăveşti de fumat, îţi ridici puţintel poalele halatului şi… aide în pat! Te culci frumuşel pe spate, cu burticica în sus şi iei un ziar în mână. Când ţi se lipesc ochii şi te cuprinde o dulce toropeală, e tare bine să citeşti politică: ba că Austria şi-a dat în petic, ba că Franţa nu i-a cântat cuiva în strună, ba că papa de la Roma îi face în ciudă nu ştiu cui… Le citeşti astea toate şi parcă îţi face şi plăcere!

Preşedintele sări ca ars de pe locul lui, azvârli cât colo condeiul şi îşi apucă pălăria cu amândouă mâinile. Substitutul de procuror, care îşi uitase de mult boala şi abia de mai putea sta locului, de nerăbdător ce era, sări şi el de pe scaun, strigând:

— Să mergem!

— Da’ cum rămâne cu „opinia separată”, Piotr Nikolaici? se sperie secretarul. Când o sfârşiţi? Că la şase trebuie să plecaţi la oraş!

Preşedintele făcu a lehamite cu mâna, adică „lasă-mă”, şi se repezi spre uşă. Substitutul de procuror făcu şi el a lehamite cu mâna. Îşi înşfăcă geanta şi dispăru odată cu preşedintele. Secretarul oftă, se uită dojenitor în urma lor şi se apucă să strângă hârtiile răvăşite…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta” Nr. 231, 24 august, 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu reducerea considerabilă a vorbăriei secretarului, a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La revizuire, textul a suferit scurtări însemnate în spusele secretarului: „Ştiţi şi dumneavoastră că în ceea ce priveşte mâncarea, filozofii şi învăţaţii sunt cei mai de pe urmă oameni şi se mulţumesc cu nişte bucate pe care – vă rog să mă iertaţi – nici porcii nu le-ar mânca. În drum spre casă, omul trebuie să se gândească numai la clondiraşul cu votcă şi la gustărică şi din pricina acestor gânduri, credeţi-mă, pofta creşte îndoit. Într-o zi, întorcându-mă acasă, am închis ochii şi mi-am închipuit că am în faţă un purceluş de lapte, fript, cu sos de hrean! Credeţi-mă, m-au apucat istericalele de poftă. Se mai întâmpla, uneori, ca în drum spre casă, să simţi că în stomac parcă-ţi şade un prunc nevinovat şi scânceşte jalnic… Iar în gât parcă iarăşi te chinuie un dor şi dinţii încep să rumege fără să-ţi dai seama”; „Dar mai grozav decât orice miroase cepşoara tânără când – ştii matale – o pui la prăjit şi când începe să sfârâie, drăguţa de ea, de răsună casa. Cu mirosul de cepşoară nu se pot lua la întrecere niciun fel de mirodenii grozave. Bun! Apoi iarăşi, când deschizi uşa casei, masa trebuie să fie pusă, pentru că altfel, nerăbdător cum eşti, te înfurii pe nevastă şi mânia ar putea să-ţi taie pofta de mâncare! La masă nu te aşezi dintr-odată: trebuie mai întâi să-ţi stârneşti bine de tot pofta. Te dezbraci pe-ndelete, îţi pui tot pe-ndelete papucii, schimbi o vorbă două cu nevasta, îţi mângâi copilaşii pe cap, de parcă nici n-ai zări masa pusă [iar de cum te aşezi, îţi vâri capătul şervetului pe după guler şi întinzi mâna fără grabă, după clondiraşul cu votcă], drăguţa de ea. Şi votculiţa aceea n-o torni într-un păhărel oarecare, ci într-o nastrapă veche de când lumea din argint cizelat, rămasă de la vreun moş-strămoş, cu izvod caucazian pe ea, că aşa-i mai frumos, şi n-o dai de duşcă, aşa dintr-odată, ci mai întâi şi-ntâi oftezi, îţi freci mâinile, te uiţi nepăsător în tavan de parcă i-ai face un mare bine votculiţei că o bei şi numai…”, „Da, cred că aş mânca şi raţă… — oftă substitutul de procuror.

„— Mâncaţi, se-nţelege! se bucură secretarul. Ce, să staţi numai şi să vă uitaţi la catar? Dar să daţi poruncă să vi se aducă la friptură o salată cât mai bună! Cea mai gustoasă e de varză roşie. Dacă vă place iarăşi, sunt tare bune coacăzele murate, sau fasolea grasă, păstăi, sărată! Dar mie, mai mult decât orice, îmi place, dragul meu, un castravecior, proaspăt murat. Învăţaţii gândesc mereu, de când îi lumea, dar n-au ştiut să născocească nimic mai bun decât un castravete. Fără îndoială că sunt castraveţi şi castraveţi. Cei adevăraţi sunt tăricei, verzi şi miros a mărar, a usturoi şi au niţică amărăciune de la ardeiaşi”…

Din câte îşi aminteşte A. Lazarev-Gruzinski („Russkoe slovo”[321], No 151, 2 iulie, 1914), Cehov a scris nuvela asta la Babkino, dintr-odată, fără nicio ştersătură. Iar când Cehov l-a rugat să-i revizuiască punctuaţia şi să-i corecteze greşelile, Lazarev-Gruzinski a găsit o singură literă în plus la un cuvânt de la sfârşit şi Cehov a făcut corectura pe loc.

LUCRĂRI CARE NU AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

Martiri ai Anului Nou

Străzile înfăţişează un adevărat tablou al infernului în ramă de aur. Dacă n-ar fi expresia sărbătorească de pe feţele portarilor şi ale vardiştilor, ai putea crede că duşmanul e la porţile capitalei. O puzderie de sănii şi caleşti frumos împodobite aleargă de colo până colo, cu zgomot asurzitor… Pe trotuar umblă grăbiţi, cu limba scoasă şi ochii holbaţi, cetăţenii porniţi să facă obişnuitele vizite… Graba lor e atât de năprasnică, încât dacă i-ar trece prin cap nevestei lui Putifar[33] să prindă de pulpană vreun registrator de colegiu, cred că s-ar alege nu numai cu o bună bucată din pulpana hainei lui, dar şi cu toată coasta preacinstitului slujbaş, împreună cu măruntaiele respective…

Deodată răsună fluieratul asurzitor al vardistului. Ce s-a întâmplat? Portarii îşi părăsesc posturile şi aleargă într-un suflet înspre locul de unde vine fluieratul…

— Circulaţi, vă rog! Căutaţi-vă de drum! N-aveţi ce vedea aici! Ori poate n-aţi văzut în viaţa voastră un mort? Circulaţi!…

Pe trotuar, în faţa unei case, zace întins un domn bine îmbrăcat, cu şubă de castor şi galoşi noi în picioare… Pe jos, alături de capul lui cu faţă galbenă ca de mort, zac şi ochelarii care s-au făcut ţăndări… Şuba i s-a desfăcut la piept şi mulţimea adunată vede o bucată de frac pe reverul căruia e prins ordinul sf. Stanislav clasa a 3-a. Omul răsuflă încet, anevoie, şi ţine ochii închişi…

— Hei, domnule! spune vardistul, zgâlţâindu-l. Domnule… Nu-i voie să staţi întins pe stradă! Hei, Înălţimea Voastră!

Dar domnul nici nu se clinteşte… După ce încearcă în van, vreme de vreo cinci minute, să-l aducă în simţiri, păzitorii ordinii publice îl încarcă într-o birjă şi îl duc la spital.

— Straşnici pantaloni mai are! spune vardistul care-l ajută pe felcer să dezbrace bolnavul. Trebuie că a dat pe ei vreo şase

ruble, cel puţin! Şi jiletca nu e rea… Dacă ar fi să te iei după pantaloni, e neam de boier…

După ce a stat întins la spital cam un ceas şi jumătate, în care timp a băut o sticluţă întreagă de valeriană, bolnavul îşi vine în fire… Din gura lui, cei din jur află că e consilier titular, pe nume Gherasim Kuzmici Sinkleteev.

— Ce vă doare? îl întreabă medicul poliţiei.

— La mulţi ani şi mult noroc… bolboroseşte bolnavul, răsuflând greu şi ţinându-şi prosteşte ochii pironiţi în tavan.

— Să trăiţi, la fel… Dar… ce vă doare? De ce aţi leşinat pe stradă? Aduceţi-vă aminte! Aţi băut?

— Nu… nu!..

— Atunci de ce v-a venit rău?

— Eram aiurit!… Am făcut vizite…

— Se vede că aţi făcut tare multe?!

— Ba nu… deloc… După liturghie… am luat un ceai şi m-am dus la Nikolai Mihailîci… unde m-am iscălit pe foaia de semnături… De acolo am luat-o pe strada Ofiţerskaia… la Kacialkin… Şi la el m-am iscălit… Parcă îmi aduc aminte că în antreu la dumnealui m-a luat un curent… De la Kacialkin m-am dus în cartierul Vîborg, la Ivan Ivanîci… M-am iscălit şi acolo…

— Au mai adus un funcţionar! raportează vardistul.

— La doi paşi de Ivan Ivanîci, îi dă zor înainte Sinkleteev, şade negustorul Hrîmov… M-am dus şi pe la dânsul ca să-i urez mulţi ani, lui şi familiei domniei sale… Hrîmov m-a poftit la un păhărel, cu prilejul Anului Nou… Cum era să nu beau? S-ar fi mâniat foc… Aşa fiind, am dat de duşcă vreo trei păhărele… am luat o bucăţică de cârnat şi… de acolo… m-am dus spre cartierul Peterburgski, la Lihodeev… Ce om cumsecade!…

— Şi ai mers numai pe jos?

— Da, pe jos… Şi cum ziceam: m-am iscălit la Lihodeev… De acolo m-am dus la Pelagheia Emelianova… Dumneaei m-a poftit la o gustare şi mi-a dat şi o ceaşcă de cafea. Cafeaua m-a încălzit şi se vede treaba că atunci m-a şi lovit sângele la cap… De la Pelagheia Emelianovna m-am dus la Obleuhov… Pe dumnealui însă îl cheamă Vasili şi-i ziua lui, vezi Doamne!… Dacă n-aş fi gustat din plăcinta lui de sărbătorit, s-ar fi făcut foc şi pară…

— Au adus un ofiţer de rezervă şi doi funcţionari!… raportează vardistul…

— Şi cum ziceam: am mâncat o bucată de plăcintă, am băut un păhărel de rachiu din boabe de sorb şi am luat-o frumuşel pe Sadovaia, la Iziumov… La Iziumov am băut nişte bere rece şi… parcă a început să mă încerce gâtul… De la Iziumov la

Koşkin, de la Koşkin la Karl Karlîci… de la dânsul la unchi-meu, Piotr Semionîci… Acolo, nepoată-mea, Nastia, mi-a dat o ceaşcă de ciocolată… De la ei m-am dus la Leapkin… Ba, nu, mint! Nu la Leapkin, ci la Daria Nikodimovna şi abia de la dânsa la Leapkin… şi pretutindeni m-am simţit cât se poate de bine… După aceea am mai fost la Ivanov, la Kurdiukov şi la Şiler, iar după ei, la colonelul Poroşkov… Şi la dânsul m-am simţit bine… Apoi m-am dus la negustorul Dunkin… Acesta s-a ţinut de capul meu să beau un coniac cu dânsul şi să mănânc crenvurşti pe varză… Ce să-i faci? Am băut vreo trei păhărele de coniac şi am mâncat doi crenvurşti pe varză, dar nici după asta nu m-am simţit rău… Abia mai târziu, când ieşeam de la Rîjov, am simţit că-mi vâjâie capul… că-mi joacă pe dinaintea ochilor… apoi o slăbiciune… Dar nu ştiu de ce, zău!…

— De oboseală!… Stai de te odihneşte un pic şi o să te trimitem acasă…

— Asta nu se poate… geme Sinkleteev. Trebuie să mai trec pe la ginerele meu, Kuzma Vavilîci… apoi pe la şeful personalului… pe la Natalia Egorovna… Şi pe la mulţi alţii, pe la care n-am fost încă!

— N-ar trebui să vă mai duceţi…

— Nu se poate! Să nu le urez, adică, la mulţi ani? Cum vine asta? Păi numai la Natalia Egorovna dacă nu m-aş duce, ce belea mi-aş găsi!… Vă rog, domnule doctor, lăsaţi-mă să plec, nu mă ţineţi cu sila!…

Şi ridicându-se cu greu, Sinkleteev îşi întinde mâinile după haine.

— Acasă vă puteţi duce… De vizite însă nu mai poate fi vorba!…

— Nu-i nimic! Mă ajută el, Dumnezeu!… oftează Sinkleteev. O să mă duc şi eu, târâş-grăpiş…

Şi funcţionarul se îmbracă anevoie se înfăşoară în şubă şi iese în stradă, clătinându-se…

— Au mai adus cinci funcţionari! raportează vardistul. Unde porunciţi să-i culcăm?

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, No 1, 4 ianuarie, 1886. Semnată: „Omul fără splină”. Publicăm acest text.

Şampania

GÂNDURI DUPĂ BEŢIA DE ANUL NOU

Să n-ai încredere în şampanie… Scânteiază ca un diamant, este limpede ca un izvor de munte şi dulce ca nectarul; e preţuită mai scump decât truda unui muncitor, decât cântecul poetului şi decât mângâierile unei femei, dar… fereşte-te cât poţi de ea! Şampania este o cocotă strălucitoare, al cărei farmec e amestecat cu minciuna şi neruşinarea Gomorei; şampania este un coşciug aurit plin de oseminte de mort şi de alte scârnăvii. Omul bea şampanie numai în clipe de durere, de tristeţe şi de iluzie optică…

O bea când este bogat şi sătul de toate, adică atunci când îi vine tot atât de greu să-şi facă drum spre lumină, ca unei cămile să treacă prin urechile acului.

Şampania este vinul casierilor care au furat, al întreţinuţilor, al lichelelor fără pic de ruşine şi al cocotelor… Pretutindeni unde domnesc dezmăţul, beţia, desfrâul, înşelarea aproapelui, triumful gheşeftului, acolo şampania e pe primul plan. Ea nu-i plătită cu bani munciţi din greu, ci cu bani picaţi din senin, bani de prisos, bani mulţi, foarte adeseori străini…

O femeie care porneşte pe calea pierzaniei începe cu şampania! De aceea, pesemne, şampania şuieră ca şarpele care a ademenit-o pe Eva!

Şampania se bea la logodnă şi însurătoare, când în schimbul a două-trei iluzii te fereci pentru toată viaţa cu lanţuri grele.

Şampania se bea la aniversări, când e subţiată de obicei cu măguliri şi cuvântări siropoase rostite în cinstea sărbătoritului, care de cele mai multe ori e cu un picior în groapă.

Când mori, rudele beau şampanie de bucurie că le-ai lăsat moştenire.

Şampania se bea la Revelion, când oamenii cu cupele în mână strigă „ura” în cinstea Anului Nou, deşi sunt convinşi că exact peste 12 luni o să-i dea una după ceafă, ca unui

netrebnic. Într-un cuvânt, pretutindeni unde-i vorba de o bucurie la comandă, de o încântare cumpărată, de linguşire, de vorbe deşarte, de lehamite faţă de orice, de lene şi de porcării, „Veuve Cliquot” e nelipsită. Da, da! Feriţi-vă de şampanie!

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, No 1, 4 ianuarie, 1886. Semnată: „Omul fără splină”. Publicăm acest text.

O noapte în cimitir

POVESTIRE DE SĂRBĂTORI

— Spune-ne, Ivan Ivanîci, o poveste de groază!

Ivan Ivanîci îşi răsuci mustaţa, tuşi, plescăi din buze, se trase mai aproape de domnişoare şi-i dădu drumul:

— Povestirea mea începe cum încep de obicei cele mai bune legende ruseşti; eram – trebuie s-o mărturisesc – cam cu chef… Făcusem Revelionul la un vechi prieten al meu şi băusem cât şapte. Pot să spun însă – întru apărarea mea – că nu mă îmbătasem de bucurie! După mine e o neghiobie şi un lucru nedemn de raţiunea omenească să te bucuri de un fleac ca Anul Nou! Anul Nou nu-i cu nimic mai breaz ca cel vechi; singura deosebire este că cel vechi a fost rău, iar cel nou e întotdeauna şi mai rău… Eu unul cred că în seara de Revelion nu trebuie să te bucuri, ci dimpotrivă: să suferi, să plângi, să nutreşti gânduri de sinucidere. Nu trebuie să uităm că fiecare an nou ne apropie de moarte, ne măreşte chelia, ne adânceşte zbârciturile, ne îmbătrâneşte nevestele, sporeşte numărul copiilor noştri şi ne împuţinează banii…

Şi cum spuneam, mă îmbătasem de inimă rea… Când ieşeam de la prietenul meu, orologiul din turnul catedralei bătea orele două. Afară era o vreme… ferească sfântul!… Nici dracu' n-ar fi putut pricepe de e iarnă ori toamnă. O întunecime… să-ţi vâri degetele-n ochi! Nu vedeam la doi paşi, de parcă m-ar fi băgat cineva într-o cutie cu cremă de ghete. Ploua cu găleata, iar vântul rece şi tăios urla de te lua groaza. În răbufnirile lui se simţeau plâns de om, gemete şi ţipete, de parcă însăşi muma pădurii ar fi dirijat orchestra firii dezlănţuite. La fiecare pas, noroiul vâscos clefăia jalnic sub picioarele mele, ca un suspin înăbuşit. Felinarele priveau în noapte cu ochi tulburi şi plânşi, ca de văduve îndoliate… Sărmana fire se zvârcolea de parcă-i venea să-şi verse măruntaiele… Într-un cuvânt, era o noapte de care s-ar fi putut

bucura un ucigaş sau un tâlhar, dar nicidecum un târgoveţ paşnic, ameţit de băutură, cum eram eu. Pe mine, dimpotrivă, mă făcea nespus de trist…

„Viaţa e o corvoadă nesfârşită, filozofam eu, clămpănind anevoie cu galoşii prin noroi şi clătinându-mă. O vegetare deşartă… un vis amăgitor… Zilele trec unele după altele, anii trec şi ei, iar tu… rămâi aceeaşi vită dintotdeauna… Vor trece şi alţi ani iar tu vei fi acelaşi Ivan Ivanîci, cu veşnicul lui păhărel, gustăricǎ şi somnişor… În cele din urmă or să te îngroape, neghiobule, într-un mormânt, or să mănânce blinele la praznicul tău şi or să zică: a fost un om cumsecade… păcat numai că a lăsat prea puţini bani, ticălosul!”… Mergeam dinspre Mesceanskaia spre Presnia, adică aveam de făcut o bucată de drum destul de serioasă pentru un om cherchelit… În timp ce mă strecuram anevoie prin hudiţele strâmte şi întunecoase, n-am întâlnit în calea mea un suflet de om, n-am auzit o mişcare… La început, de teamă să nu iau apă la galoşi, am mers pe trotuar; dar mai târziu, când în ciuda grijii mele, galoşii au început să smiorcăie jalnic, am luat-o prin mijlocul drumului, unde cel puţin nu mă puteam izbi de „ciupercile” de tuci aşezate pe marginea trotuarului şi nu mă puteam rostogoli în şanţ…

Păşeam printr-o beznă neagră şi rece. În prima parte a drumului am mai întâlnit pe ici, pe colo, câte un felinar cu lumină tulbure, dar mai târziu, după vreo două-trei străzi se sfârşi şi cu bucuria asta. A trebuit să înaintez pe dibuite… Întunecimea prin care orbecăiam şi vaierul plângător al vântului mă făceau să mă grăbesc… Încetul cu încetul sufletul mi se umplu de o teamă ciudată… Teama aceasta se prefăcu într-o adevărată groază când mi-am dat seama că m-am abătut de pe drumul cel bun, că m-am rătăcit.

— Birjar! am strigat eu.

Dar n-am primit niciun răspuns… Atunci m-am hotărât să merg încotro văd cu ochii, fără nicio ţintă, doar-doar oi ieşi odată într-o stradă largă, cu felinare şi birjari. Fără să-mi întorc capul, temându-mă să privesc la dreapta sau la stânga, am luat-o la fugă… Vântul rece şi tăios mă izbea drept în faţă, iar picurii mari de ploaie mă orbeau… Alergam când pe trotuar, când prin mijlocul drumului… Cum de a rămas fruntea mea întreagă după nenumăratele izbituri de ciupercile de tuci şi de stâlpii felinarelor – nu pot să pricep.

Ivan Ivanîci dădu de duşcă un păhărel şi urmă, răsucindu-şi mustaţa:

— Nu mai ştiu cât am alergat aşa… Îmi amintesc numai că la urma urmelor m-am împiedicat şi m-am lovit rău de un obiect ciudat… De văzut nu puteam vedea de ce anume mă

lovisem, dar pe pipăite mi-am dat seama că e ceva rece, ud şi foarte neted… M-am aşezat pe acest „ceva” ca să-mi trag sufletul… Nu vreau să vă pun răbdarea la încercare şi de aceea vă spun că peste câteva clipe, când mi-am aprins o ţigară, am văzut că stau pe o lespede de mormânt…

Eu, care nu vedeam în jurul meu nimic afară de bezna neagră şi nu auzeam nicio mişcare, când am zărit lespedea, am închis ochii de groază şi am sărit ca ars… Dar n-am apucat bine să fac un pas în lături, că m-am izbit de altceva… Şi… cred că vă închipuiţi groaza mea, când am văzut că e o cruce de lemn…

„Doamne sfinte! Am nimerit într-un cimitir! mi-am zis eu, acoperindu-mi faţa cu mâinile şi lăsându-mă din nou pe lespede. În loc s-o iau înspre Presnia, am ajuns la Vagankovo!”

De obicei nu mi-e teamă nici de cimitire, nici de morţi, n-am prejudecăţi şi m-am liberat de mult de înrâurirea poveştilor dădacei, dar… când m-am trezit în miez de noapte printre mormintele tăcute, cu vântul care gemea în jur şi cu gândurile negre ce-mi umblau prin cap, am simţit că mi se face părul măciucă, iar pe şira spinării îmi umblă furnici de gheaţă…

— Bine, dar asta-i cu neputinţă!… căutam eu să mă mângâi. Mă înşală ochii, am vedenii!… Toate acestea mi s-au năzărit numai pentru că am capul împuiat de Deprés, Bauer şi Arabadji[34]… Sunt un fricos!

Dar tocmai în clipa când căutam să mă îmbărbătez în felul acesta, am auzit nişte paşi furişaţi… Cineva înainta încet înspre mine, dar… nu erau paşi de om… Erau prea uşori şi prea mărunţi ca să fie de om…

„Un mort!” mi-am zis eu.

În sfârşit, acest tainic „cineva” s-a apropiat de mine, mi-a atins genunchiul şi a scos un oftat… Îndată după asta a slobozit un urlet!… Urletul era groaznic, un urlet de dincolo de mormânt, care îţi îngheţa sufletul… Dacă v-aţi temut vreodată de poveştile dădacelor care v-au împuiat capul cu tânguirile morţilor, puteţi să vă închipuiţi cum se simte cineva care aude cu urechile lui aceste tânguiri!… De frică nu mai înţelegeam nimic: mă prefăcusem într-o stană de piatră. Deprés, Bauer şi Arabadji mi-au ieşit într-o clipă din cap şi n-a mai rămas nici urmă din beţia mea… Mi se părea că dacă o să deschid ochii şi o să privesc în întuneric, o să văd în faţa mea un chip alb-gălbui, numai oase, şi un giulgiu pe jumătate putrezit…

— Doamne, de s-ar lumina mai curând! mă rugam eu…

Dar până să se lumineze, mi-a fost dat să mai trăiesc încă o spaimă, ce nu se poate descrie prin vorbe. Tot şezând aşa pe lespede şi ascultând urletele mortului ieşit din groapă, am auzit deodată alţi paşi… Cineva venea spre mine, călcând rar şi

apăsat… Când ajunse în dreptul meu, cel de-al doilea ieşit din mormânt oftă şi el, iar după o clipă mâna lui rece şi osoasă se lăsă grea pe umărul meu… Mi-am pierdut cunoştinţa.

Ivan Ivanîci mai bău un păhărel şi mormăi mulţumit.

— Şi mai departe? îl întrebară domnişoarele.

— M-am trezit într-o cămăruţă mică şi pătrată… Prin singura ei ferestruică zăbrelită pătrundeau şovăielnic cele dintâi licăriri ale dimineţii… „Haida-de! mi-am zis eu. Să ştii că m-au târât morţii într-un cavou!…” Dar care nu-mi fu bucuria când am auzit voci de oameni venind din încăperea vecină:

— Unde l-ai cules? întrebă un glas gros.

— Lângă prăvălia de monumente a lui Belobrîsov, Înălţimea Voastră, răspunse o altă voce groasă. Acolo, ştiţi, unde stau afară la vedere cruci şi pietre de mormânt. Treceam prin faţa ei, când ce să vezi? Şedea jos şi strângea în braţe o lespede, iar lângă dânsul urla de zor un câine… Trebuie că era cherchelit…

Dimineaţa, după ce m-am trezit de-a binelea, mi-au dat drumul…

Apărută pentru prima oară în revista „Sverciok”[35] Nr. 1, 8 ianuarie 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Publicarea nuvelei în „Sverciok” a stârnit nemulţumirea lui N. Leikin. „Ia spune-mi, te rog, domnule colaborator la «Sverciok» – îi scria el lui Cehov – cât ţi s-a plătit – dacă nu-i un secret – ca să publici povestirea dumitale în Nr. 1? Cred că nu mai mult de 20 de ruble, pe când eu ţi-aş fi oferit 50 numai ca ea să nu apară în No. 1 al «Sverciok»-ului. E foarte lăudabil să sprijini publicaţiile jurnaliştilor care scot reviste cu binecuvântarea lui Katkov”, (7 februarie 1886). Şi în altă scrisoare:… „Dar în privinţa faptului că te-ai gândit să fericeşti Nr. 1 al «Sverciok»-ului cu povestirea dumitale – chiar mă mir!” (17 februarie 1886). Cehov i-a răspuns lui N. Leikin: „Să nu-mi scrii despre «Sverciok». Ţi-am dat cuvântul meu că în decembrie şi ianuarie, la Moscova, n-am să iscălesc A. Cehonte… Amintindu-mi despre acest lucru, i-am dat lui Werner povestirea mea şi afară de onorariu i-am cerut cu tot dinadinsul să-mi dea *cuvântul lui de cinste* că n-o să pună la sfârşitul nuvelei pseudonimul meu… Dar el n-a găsit de cuviinţă să se ţină de cuvânt” (20 febr. 1886). E. Werner, directorul revistei, fiind tras la răspundere de Cehov în această chestiune, a susţinut că nu şi-a dat cuvântul de a nu pune pseudonimul lui Cehov.

Concurs

Redacţia revistei „Oskolki”[36] înfiinţează un concurs *cu premiu.*

Acela care va izbuti să scrie *cea mai bună scrisoare de dragoste* va primi fotografia unei femei frumoase, o dovadă (iscălită de redactor şi de juriu) cum că a ieşit învingător la concurs, precum şi dreptul de a fi înscris în rândul abonaţilor gratuiţi ai revistei, pe anul în curs sau pe cel viitor, după dorinţă. În afară de aceasta, scrisoarea publicată în „Oskolki” îi va aduce autorului ei 15 copeici de fiecare rând.

Condiţiunile concursului: 1) Nu pot participa decât bărbaţi; 2) Scrisoarea trebuie să fie înaintată redacţiei cel mai târziu până la data de 1 martie a.c. şi trebuie să cuprindă numele şi adresa autorului. 3) În scrisoare, autorul va face o declaraţie de dragoste, va dovedi că este îndrăgostit cu adevărat şi că suferă; va face totodată – în treacăt – o paralelă între iubirea adevărată şi o patimă fugară şi trecătoare; va descrie simţământul nou pe care-l încearcă, fără să intre într-o analiză prea adâncă; va cere mâna femeii iubite; se va arăta gelos faţa de X şi Y; va descrie chinurile prin care trece numai la gândul că ar putea fi respins; va trimite închinăciuni tatălui şi mamei *ei;* va atinge dibaci şi pe ocolite problema zestrei şi toate acestea în cel mult 50 de rânduri; 4) Condiţia *sine qua non*[37]: autorul trebuie să aibă un stil literar, plin de bună-cuviinţă, duios, glumeţ şi poetic. Văicărelile, pseudoclasicismul şi versurile proaste nu sunt îngăduite. Asta-i tot.

Juriul va fi alcătuit numai din femei.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 2, 11 ianuarie, 1886, fără semnătură. Apoi a apărut din nou, în Nr. 7 din 15 februarie. Publicăm versiunea din urmă.

Trimiţându-i lui Leikin „Concursul”, Cehov îi scria: „Ca să mai înviorăm revista, o să născocim scrisori deschise, întrebări, ghicitori şi concursuri… şi eu zic să-i dăm bătaie cu astea. Ca model îţi propun pe verso un concurs… Cititorului îi plac astfel de glume. Nu mi-a prea izbutit, dar dacă Bilibin o să vrea să parafrazeze cele scrise de mine, o să iasă mai reuşit. Rebusurile premiate nu mai au haz, pe când concursurile, în afară de Wolf, n-au fost încercate de nimeni” (5 ianuarie 1886).

La 7 ian. N. Leikin i-a răspuns: „Pentru «Concurs» mulţumesc. Cred într-adevăr că o să le placă abonaţilor. Păcat că trebuie să recurgem la glumă, *à la* «Strekoza»[38], deşi până acum am păstrat tonul serios chiar şi în bucăţile umoristice. Ei, dar nu-i nimic!" Mai târziu Cehov l-a întrebat pe Leikin cum a fost cu „Concursul": „Ce-i cu concursul pentru scrisoarea de dragoste? S-a primit ceva? Ar fi trebuit să publicăm condiţiile în două numere de revistă (3 febr. 1886). La care Leikin i-a răspuns: „Concursul pentru «o scrisoare de dragoste», n-a izbutit. Până în clipa de faţă am primit numai două scrisori, scrise de analfabeţi… în versuri" (6 febr. 1886).

Debutul

POVESTIRE

Ajutorul de avocat Piateorkin[39] se întorcea cu o căruţă simplă, ţărănească, dintr-un orăşel de provincie unde fusese ca să apere un dughenghiu învinuit de a fi pus foc pe undeva. Sufletul îi era plin de scârbă. Se simţea jignit, căzut la examen, batjocorit. I se părea că ziua aceea, ziua debutului atât de aşteptat şi plin de făgăduieli, îi nenorocise pe vecie cariera, încrederea în oameni, părerile despre viaţă…

În primul rând cel care-l trăsese pe sfoară, atât de urât şi de neomenos, fusese chiar osânditul. Până în ceasul judecăţii omul clipise din ochi cu atâta sinceritate şi îi arătase cu atâta suflet şi naturaleţe că e nevinovat, încât unui psiholog şi fizionomist (apărătorul socotea că este şi una şi alta) toate dovezile aduse împotriva acuzatului i se păreau scorneli neruşinate, pretexte, idei preconcepute. Dar la judecată, împricinatul se dovedi a fi un şmecher şi un ticălos şi toată psihologia lui Piateorkin se duse dracului.

În al doilea rând i se părea că el, Piateorkin, se purtase la judecată într-un fel cu totul caraghios; se bâlbâise, se încurcase când fusese vorba de întrebări, se sculase în picioare în faţa martorilor, roşise ca un prost… Limba nu-l ascultase defel, i se împleticea la vorbele cele mai obişnuite, de parcă ar fi avut de spus cine ştie ce calambururi. Pledoaria şi-o rostise fără nerv, privind cu ochii împăienjeniţi ca de ceaţă, peste capetele avocaţilor. În timp ce vorbea i se păruse că juraţii se uită la dânsul cu batjocură şi dispreţ.

În al treilea rând, ceea ce era cel mai grav, substitutul de procuror şi „partea civilă”, un avocat bătrân, învechit în de-ale meseriei, nu se purtaseră colegial faţă de el. Se înţeleseseră, se vede treaba, să nu-l bage în seamă şi dacă îşi ridicau uneori ochii asupra lui o făceau numai ca să facă pe grozavii, să-şi râdă de dânsul, sau să-l înţepe cu abilitate. În cuvintele lor se

simţea ironia şi condescendenţa. Vorbeau cu aerul de a-şi cere iertare pentru faptul că apărătorul e un prostănac şi un bleg. În cele din urmă, Piateorkin nu mai putuse îndura: într-o pauză el se repezise la avocatul părţii civile şi, tremurând din tot trupul, îl copleşise cu obrăznicii. Mai târziu, după ce şedinţa se isprăvi, îl ajunse din urmă şi pe substitutul de procuror şi i-o zise şi lui.

În al patrulea rând… De altfel, dacă ar fi să socotim tot ce-l întorcea acum pe dos şi îl rodea la inimă pe eroul nostru ar trebui să spunem ce s-a întâmplat în al cincilea rând, în al şaselea… şi în al sutelea rând inclusiv.

„Ce ruşine, ce scârbă!… îşi spunea avocatul cu durere, stând în căruţă şi înfundându-şi urechile în gulerul paltonului. S-a sfârşit! La naiba cu avocatura mea! Am să mă retrag într-un fund de provincie, în singurătate, departe de toţi aceşti domni… departe de uneltirile lor murdare”.

— Da’ mână odată, omule, naiba să te ia! se năpusti el la căruţaş. Mergi de parcă ai duce un mort la însurătoare! Mână mai iute!

— Mână… mână… îl îngână căruţaşul. Ce, nu vezi cum îi drumul? Pe dracu’ dacă l-ai mâna, şi el şi-ar da sufletul. E o vreme… pedeapsă de la Dumnezeu, nu alta!

Într-adevăr vremea era îngrozitoare! Părea că fierbe de ură, clocoteşte de mânie şi suferă împreună cu Piateorkin. Prin văzduhul negru ca funinginea, vântul umed şi rece sufla şi şuiera pe toate glasurile. Ploua… Pe sub roţi plescăia zăpada amestecată cu noroi lipicios. La fiecare pas dădeai de muşuroaie, hârtoape şi podeţe rupte:

— Noaptea-i neagră ca smoala… urmă căruţaşul. N-ajungem nici până-n ziuă! Trebuie să rămânem peste noapte la Luka..

— Care Luka?

— Un bătrân care locuieşte în pădure. Drept în drumul nostru. Un fel de pădurar. Iaca şi căsuţa lui!

Şi într-adevăr se auzi prin apropiere un lătrat răguşit de câine, iar printre crengile desfrunzite licări o luminiţă înceţoşată. Poţi fi un mizantrop cât de mare, dar dacă dai în calea ta, într-o noapte neagră şi furtunoasă, de o luminiţă ce străluce în pădure, simţi că te trage înspre oameni. Întocmai aşa s-au petrecut lucrurile şi cu Piateorkin. Când căruţa opri la căsuţa prin fereastra căreia licărea sfios şi îmbietor o luminiţă, tânărul îşi simţi sufletul mai uşor.

— Să trăieşti, moşule! îi spuse el prietenos bătrânului care ieşise în tindă, scărpinându-şi burta cu amândouă mâinile. Aş putea să mâi la tine în noaptea asta?

— Se… se poate… bombăni Luka. Mi-au mai picat doi… Pofteşte în odăiţă.

Piateorkin se aplecă puţin, intră în cămăruţă şi… toată ura de oameni i se întoarse în suflet cu puterea ei dinainte. La o măsuţă mică, pe care ardea o singură lumânare de seu, şedeau cei doi oameni care avuseseră o înrâurire atât de mare asupra stării lui sufleteşti: substitutul de procuror von-Pach şi avocatul părţii civile, Semecikin[40]“. Se întorceau şi ei ca şi Piateorkin, din acelaşi orăşel, şi nimeriseră de asemenea la Luka. De cum dădură cu ochii de apărătorul care intra în odăiţă, se zugrăvi pe chipul lor o mirare plăcută şi amândoi săriră de pe locurile lor.

— A, colega! Cum de ai nimerit aici? îl întrebară dânşii. Te-a adus şi pe dumneata vremea de afară? Poftim la masă! Stai jos!

Piateorkin îşi închipuia că la vederea lui cei doi o să-şi întoarcă ochii în altă parte, o să se simtă stingheriţi şi o să tacă; de aceea, primirea lor prietenoasă i se păru cel puţin o obrăznicie.

— Nu pricep… bâigui dânsul, ridicând cu demnitate din umeri. După cele ce s-au petrecut între noi, eu… eu… sunt uluit!

Von-Pach privi cu mirare la Piateorkin, ridică din umeri, apoi se întoarse frumuşel spre Semecikin şi înnodă iar firul povestirii întrerupte.

— Şi cum îţi spuneam, citesc ancheta, iar acolo… o contrazicere după alta… Scrie, de pildă, poliţaiul, că răposata Ivanova, ţăranca, era beată turtă când a plecat din casa oamenilor la care fusese poftită, şi a murit după ce a făcut vreo trei verste pe jos. Dar cum de a putut face trei verste, dacă era „beată turtă”? Este asta o contrazicere? Este!

În timp ce von-Pach îi povestea avocatului toate acestea, Piateorkin se aşeză pe bancă şi începu să-şi cerceteze locuinţa vremelnică… O luminiţă în pădure e poetică numai de departe; de aproape însă e o proză cât se poate de tristă… Aici, de pildă, lumina o cămăruţă mititică şi cenuşie, cu pereţii povârniţi şi un tavan înnegrit de fum. În ungherul din dreapta atârna o icoană veche, iar în cel din stânga se înălţa o sobă grosolană ce aducea cu o scorbură mohorâtă. De-a curmezişul grinzilor tavanului era bătut un fel de drug lung, de care atârnase odată un leagăn. O măsuţă şubredă şi două bănci înguste şi hodorogite alcătuiau toată mobila căsuţei. Încăperea era întunecoasă, rece şi fără aer. Mirosea a putregai şi a seu ars.

„Porcii, îşi zicea Piateorkin, trăgând cu coada ochiului înspre duşmanii săi. Au jignit un om, l-au împroşcat cu noroi şi

acum stau liniştiţi de vorbă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic”.

— Ia ascultă, îl chemă el pe Luka, n-ai cumva o altă odaie? Nu pot să rămân aici!

— Am o tindă, da-i frig acolo!

— Frig al dracului… mormăi şi Semecikin. Dacă ştiam, aduceam ceva de băut şi o pereche de cărţi de joc. Să luăm măcar un ceai, ce ziceţi? Moşulică dragă, vezi de ne pune samovarul!

Peste o jumătate de ceas, Luka aduse pe masă un samovar, murdar, un ceainic cu gurguiul ciocănit şi trei ceşti.

— Ceai am eu, zise von-Pach. Numai de zahăr dacă am putea face rost… Dă-ne ceva zahăr, moşule!

— Tii, ce vorbă! făcu moşul zâmbind. De unde zahăr în pădure? Că aici doară nu-i oraş!

— Ei, ce să-i faci? O să-l bem fără zahăr, hotărî von-Pach.

Semecikin opări ceaiul şi turnă trei ceşti.

„Mi-au pus şi mie… gândi Piateorkin. Mare nevoie am eu de ceaiul lor! M-au scuipat în obraz şi după aceea mă cinstesc cu ceai. Oamenii ăştia nu ştiu ce-i mândria! Am să-i cer o altă ceaşcă lui Luka şi am să beau numai apă fiartă. Din fericire am şi zahăr”.

Dar Luka n-avea patru ceşti în casa lui. Atunci Piateorkin vărsă dintr-una ceaiul turnat, puse în loc apă fiartă şi începu s-o soarbă cu înghiţituri mici, muşcând dintr-o bucată de zahăr. Când îl auziră muşcând cu zgomot din zahăr, cei doi duşmani schimbară o privire între ei şi pufniră în râs.

— Nu, că asta-i drăguţă de tot! spuse von-Pach.

— Noi n-avem zahăr şi dânsul n-are ceai… Ha-ha-ha… Straşnic! Dar ce ziceţi ce puşti e dumnealui! A crescut ditamai vlăjgan, dar a rămas atât de copil, că se bosumflă ca o domnişoară de pension… Hei, colega! făcu el întorcându-se spre Piateorkin. Faci rău că ne dispreţuieşti ceaiul… E de calitate!… Iar dacă nu-l bei cumva din ambiţie, atunci ar fi mai simplu să ni-l plăteşti cu zahărul dumitale!

Piateorkin nu răspunse nicio vorbă.

„Ce obrăznicie, îşi zise el. M-au jignit, m-au ponegrit şi acum mi se vâră în suflet! Ce oameni! Nu i-au atins deloc toate mojiciile pe care le-au auzit de la mine la judecată… N-am să-i bag în seamă!… Am să mă culc şi gata!…”

Jos lângă sobă era întins un cojoc, lângă care, drept căpătâi, zăcea o pernă umplută cu paie… Piateorkin se întinse pe cojoc, îşi puse capul înfierbântat pe pernă şi se înveli cu şuba.

— Ce plictiseală! căscă Semecikin. De citit nu poţi citi că-i întuneric şi frig, iar de dormit n-avem unde… Brrr… Ia spune-mi, Osip Osipîci, dacă de pildă Luka are să mănânce într-un

restaurant şi n-are să plătească, ce o să fie asta: furt sau escrocherie?

— Nici una, nici alta… Un simplu prilej pentru o acţiune civilă…

Se iscă o controversă care ţinu un ceas şi jumătate. Piateorkin asculta şi tremura de ciudă… De vreo cinci ori simţi dorinţa să sară din culcuşul lui şi să se amestece în vorbă.

„Ce prostii! gândea el chinuit, ascultându-i. Cât de înapoiaţi sunt aceşti oameni! Ce lipsă de logică!”

Discuţia se sfârşi când von-Pach se întinse alături de Piateorkin, se înveli cu şuba şi zise:

— Haide, ajunge!… Noi vorbim şi nu-l lăsăm pe domnul apărător să doarmă. Culcă-te şi dumneata!…

— Mi se pare că a şi adormit… răspunse Semecikin, culcându-se de cealaltă parte a lui Piateorkin. Colega, dormi?

„Uite cum se leagă de mine… îşi zise Piateorkin. Porcii…”

— Tace! Vasăzică a adormit… mormăi von Pach. Mare lucru să poţi adormi în grajdul ăsta!… Şi se mai spune că avocaţii duc viaţă de birou!… Nu de birou, ci de câine… Ca să vezi în ce văgăună au nimerit! Ştii ceva? Mie îmi place vecinul nostru… cum îi zice… Şesteorkin[41] sau cam aşa ceva!… E aprins, înflăcărat!…

— Mdaa!… Peste vreo cinci anişori o să iasă un avocat bun… Are „manieră” puştiul!… Tinerel şi cu caş la gură, dar l-ai văzut cu ce înfloriturivorbeşte şi ce figuri de stil îndrăzneţe foloseşte?! Numai când l-a amestecat pe Hamlet în pledoaria sa n-a prea fost la locul lui.

Vecinătatea atât de apropiată a duşmanilor şi tonul lor liniştit şi condescendent îl înnebuneau pe Piateorkin! Simţea că se înăbuşe de mânie şi de ruşine.

— Da’ cu zahărul a fost bună de tot! râse încet von-Pach. Fetiţă de pension şi pace! Şi de ce s-o fi supărat pe noi? Ai idee?

— Dracu’ ştie!…

Piateorkin nu mai putu îndura. Sări ca ars, deschise gura, dădu să spună ceva, dar suferinţele îndurate în tot timpul zilei fuseseră prea mari: în loc de vorbe, izbucni din pieptul lui un hohot de plâns.

— Ce-o fi având? întrebă von-Pach speriat. Ce ţi s-a întâmplat, dragul meu?

— Eşti… eşti bolnav? făcu Semecikin, sărind în picioare. Ce-i cu dumneata? Ai rămas cumva fără bani? Vorbeşte odată!

— E o josnicie. E o mişelie! O zi întreagă… o zi întreagă!

— Dar bine, sufleţelule, despre ce mişelie şi josnicie e vorba? Osip Osipîci, dă-i te rog puţină apă! Ce s-a întâmplat, îngeraşule? De ce eşti atât de pornit? După câte înţeleg,

procesul de azi a fost cel dintâi din viaţa dumitale. Aşa-i? Ei bine, atunci e limpede! Plângi, drăguţule!… Eu, la timpul meu, am vrut să mă spânzur. Ori, să plângi e mult mai bine decât să te spânzuri. Hai dă-i drumu', o să te simţi mai uşurat!

— Ce josnicie… ce mişelie!

— N-a fost nicio mişelie, dragul meu! Toate s-au petrecut cum trebuie! Ai vorbit bine şi ai fost ascultat cum se cuvine. Îţi faci gânduri zadarnice, drăguţule!… Îmi aduc aminte de prima mea pledoarie! Aveam pe mine nişte pantaloni tociţi, iar fracul mi-l împrumutase un muzicant. Tot mi se părea că râde lumea de pantalonii mei! Se făcea nu ştiu cum că şi împricinatul mă dusese de nas şi procurorul râdea de mine, şi eu mă dovedisem un prost fără pereche. Nu-i aşa că te-ai şi gândit s-o dai dracului de meserie? Toţi trecem prin asta! Nu eşti nici primul, nici ultimul. Debutul se plăteşte scump, dragul meu!

— Dar cine şi-a bătut joc de mine? Cine… m-a luat peste picior?

— Nimeni! Ţi s-a părut! Debutanţilor li se pare întotdeauna aşa! Nu ţi s-a părut, de pildă, că juraţii te privesc drept în ochi, cu dispreţ? Ţi s-a părut, da? Ei, atunci e în regulă! Bea, drăguţule, şi te linişteşte!

Duşmanii l-au învelit bine cu şubele lor şi l-au dădăcit toată noaptea, ca pe un copil. Toate suferinţele din ziua aceea se dovediră a fi simplă închipuire.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta". Nr. 12, 13 ianuarie, 1886, la rubrica „Efemeride". Semnată: A Cehonte.

Publicăm acest text.

La telefon

— Ce doriţi? întreabă un glas de femeie.

— Daţi-mi „Bazarul slav”.

— Aveţi legătura.

Peste vreo trei minute zbârnâie telefonul… Duc pâlnia la ureche şi aud zgomote ciudate, de parcă ar vâjâi vântul sau ar arunca cineva cu boabe de mazăre… Apoi un fel de gungurit.

— Aveţi separeuri libere? întreb eu.

— Nu-i nimeni acasă, îmi răspunde un glăscior pripit de copil. Tata şi mama s-au dus la Serafima Petrovna, iar Luiza Franţovna are gripă…

— Dumneata cine eşti? Eşti cumva de la „Bazarul slav”?

— Eu sunt Serioja… Tăticul meu e doctor… Consultă dimineaţa…

— Dar nu de doctor am nevoie, îngeraşule, ci de „Bazarul slav”…

— Ce bazar? (Râde.) Acum ştiu cine eşti! Pavel Andreici!… Ştii că am primit o scrisoare de la Katia? (Râde.) Katia se *însoară* cu un ofiţer… Când îmi cumperi culori?

Închid telefonul, las să treacă vreo zece minute şi telefonez din nou.

— Dă-mi, te rog, „Bazarul slav”, cer eu.

— În sfârşit! îmi răspunde un glas răguşit. Fuks e cu dumneata?

— Ce Fuks? Am cerut legătura cu „Bazarul slav”!

— A, eşti la „Bazarul slav”? Perfect. Vin acolo. Terminăm chiar azi afacerea!… Vin imediat… Te rog să-mi comanzi o porţie de ciorbă de nisetru… n-am luat masa…

„Ptiu! Naiba s-o ia de treabă! îmi zic şi închid telefonul. Poate că nu ştiu eu să umblu cu aparatul şi de aceea ies încurcături!… Ia stai! Cum se face asta? Se învârte întâi de aici, pe urmă se ia drăcia asta şi se pune la ureche… Pe urmă?… Pe urmă asta de aici se anină de asta de dincoace, iar asta se învârte de trei ori… Mi se pare că vine cam aşa!”

Sun iar. Niciun răspuns. Sun cu deznădejde, gata-gata să smulg manivela. În pâlnie se aud zgomote de parcă ar alerga o turmă de şoareci pe hârtie…

— Cu cine vorbesc? ţip eu. Mai tare! Nu s-aude!

— Manufactura „Timofei Vaxin şi fiii”…

— Mulţumesc, dar n-am nevoie de manufactura voastră…

— Eşti Sîciov? Ţi-am trimis şifonul acela…

Agăţ receptorul în furcă şi îmi fac un examen: nu cumva încurc eu lucrurile? Citesc „regulamentul de funcţionare”, fumez o ţigară şi sun iar. Niciun răspuns.

«Se vede că „Bazarul slav” are telefonul defect, îmi zic eu. Hai să vorbesc cu „Ermitajul”…»

Mai citesc o dată instrucţiunile şi… sun.

— Dă-mi, te rog, „Ermitajul”, strig eu. Da, da, „Ermitajul!”

Trec cinci minute, trec zece… Simt că încetul cu încetul îmi pierd răbdarea, când, în sfârşit… – ura! – se aude o zbârnâială.

— Cu cine vorbesc? întreb eu.

— Cu centrala…

— Ptiu! Dă-mi „Ermitajul”. Dar dă-mi-l odată, pentru numele lui Dumnezeu!

— Ce să vă dau? „Ferrein?”

— Er-mi-ta-jul!”

— Aveţi legătura!

„Poate că s-au terminat chinurile mele… îmi zic eu. Uf! M-au trecut toate năduşelile!”

Sună! Apuc receptorul şi chem:

— Aveţi separeuri?

— Tata şi mama s-au dus la Serafima Petrovna, iar Luiza Franţovna are gripă… Nu-i nimeni acasă.

— Tu eşti, Serioja?

— Eu… Dar dumneata cine eşti? (Râde.) Pavel Andreici? De ce n-ai venit ieri? (Râde.) Tata a făcut umbre chinezeşti pe pereţi… S-a gătit cu pălăria mămichii şi a făcut-o pe Avdotia Nikolaevna…

Deodată glăsciorul lui Serioja se curmă şi se lasă linişte. Închid telefonul şi învârt manivela vreo trei minute, până mă dor degetele.

— Daţi-mi „Ermitajul”! strig eu. Restaurantul din piaţa Trubnaia! Mă auzi sau nu?

— Aud perfect, numai că aici nu-i „Ermitajul”, ci „Bazarul slav”.

— „Bazarul slav?”

— Întocmai „Bazarul slav”!

— Vai de mine! Nu mai înţeleg nimic! Aveţi separeuri libere?

— Mă duc să întreb…

Trece un minut, trec două… În pâlnie se simte ca un fel de freamăt uşor de voci omeneşti… Ascult încordat, dar nu înţeleg nimic…

— Răspunde odată: aveţi separeuri libere?

— Ce doreşti, domnule? mă întreabă un glas de femeie.

— Sunteţi de la „Bazarul slav?”

— Ba sunt centrala…

(Se poate continua până la *nec plus ultra.*[42])

Apărută pentru prima oară în revista „Budilnik”, Nr. 3, 19 ianuarie, 1886. Semnată: „Fratele fratelui meu”. Publicăm acest text.

Descoperire

Tot scormonind prin bălegar,
Găsi cocoşul un mărgăritar…
KRÎLOV

Inginerul Bahromkin[43], consilier de stat, şedea acasă, la biroul lui, şi, neavând ce face, se gândea la lucruri triste. Chiar în seara aceea, întâlnise la balul dat de nişte prieteni, o cuconiţă pe care o cunoscuse cu vreo 20-25 ani în urmă şi de care fusese chiar îndrăgostit. Pe timpul acela femeia fusese nespus de frumoasă şi ţi-ar fi fost tot atât de lesne să te îndrăgosteşti de ea, ca, de pildă, să-ţi calci vecinul pe bătătură. Îi rămăseseră mai cu seamă în minte lui Bahromkin ochii ei mari, albaştri, al căror fund părea aşternut cu o catifea gingaşă, de culoarea cerului, şi părul lung, castaniu-auriu, asemănător cu un lan de secară pârguită, când se zbuciumă în ajun de furtună… Frumoasa era mândră de nu te puteai apropia de dânsa, avea o privire rece şi zâmbea rar, dar când zâmbea… „văpaia flăcărilor stinse o-nsufleţea cu a ei zâmbire”… Acum însă… era o bătrână flecară, uscată, cu privirea acră şi dinţii galbeni… Eh!!

„Ce revoltător! gândea Bahromkin, mâzgălind în neştire hârtia cu creionul. Nimeni nu e în stare să-i facă atâta rău omului, cât îi poate face natura! Dacă ar fi ştiut frumoasa de atunci că după un număr de ani o să se prefacă într-o astfel de pupăză, fără îndoială că ar fi murit de groază…”

Bahromkin cugetă îndelung la tot soiul de lucruri asemănătoare şi deodată sări ca ars…

— Doamne, Isuse Hristoase! se îngrozi dânsul. Ce-o mai fi şi minunea asta? Eu… ştiu să desenez?!

Pe foaia de hârtie, mâzgălită de el în neştire, dintre linii şi zig-zaguri, privea un căpşor încântător de femeie… aceea de care fusese odată îndrăgostit. Desenul în ansamblu avea defecte, nu-i vorbă, dar privirea languroasă şi severă,

trăsăturile gingaşe şi părul des într-o uşoară neorânduială, toate acestea erau redate întocmai…

— Ce minunăţie! nu mai contenea Bahromkim. Ştiu să desenez! De 52 de ani trăiesc pe lume şi n-am bănuit nicicând că port în mine vreun talent. Şi deodată… acum la bătrâneţe, poftim de vezi! Am descoperit unul! Dar nu, nu se poate!

Şi neputând să-şi creadă ochilor, Bahromkin apucă creionul şi, alături de căpşorul drăgălaş, desenă un cap de bătrână, pe care-l izbuti la fel de bine ca şi pe cel dintâi…

— Uimitor! făcu el dând din umeri. Şi nu-i rău deloc, naiba s-o ia de treabă! Cum adică? Înseamnă că sunt pictor! Am, vasăzică, o chemare! Cum de n-am bănuit-o înainte? Mare minune!

Dacă ar fi găsit în buzunarul jiletcii sale vechi nişte bani, sau dacă ar fi primit ştirea că a fost ridicat în grad, Bahromkin n-ar fi simţit acea mirare plăcută care-l cuprinse acum, când descoperise că are darul de a crea. Un ceas întreg rămase la masă, desenând sârguincios capete de oameni, copaci, vâlvătăi, cai…

— Straşnic! Bravo mie! îşi zicea el încântat. Dacă aş învăţa puţină tehnică a desenului, ar ieşi bine de tot.

Feciorul, care aduse în birou măsuţa cu cina, îl întrerupse de la desen şi din încântarea lui. După ce mâncă friptură de ieruncă şi bău două pahare de „Bourgogne”, Bahromkin se muie de tot şi căzu pe gânduri… Îşi aminti că vreme de 52 de ani nu se întrebase măcar o dată dacă n-are cumva vreun talent. Drept e că toată viaţa se simţise atras de frumos. În tinereţe, activase pe tărâm dramatic, într-un cerc de amatori: jucase, cântase, zugrăvise decoruri… Apoi toată viaţa i-a plăcut să citească, să se ducă la teatru, să înveţe pe de rost versuri bune, să le treacă într-un caiet… Ştia să facă glume pline de duh, vorbea frumos şi critica destul de ager. Se vede treaba că avusese în el o scânteie, pe care însă o înăbuşise deşertăciunea vieţii…

„Mai ştii? Câte nu se întâmplă în viaţă… îşi zicea Bahromkin, te pomeneşti că mă pricep să fac versuri ori să scriu un roman? Nu zău! Dar ce-ar fi fost dacă îmi descopeream un talent în tinereţe, când nu era încă prea târziu, şi ajungeam pictor ori poet? Hai?”

Şi numaidecât, închipuirea lui îi zugrăvi o viaţă cu totul deosebită de milioane de alte vieţi. Nici n-ar fi fost cu putinţă s-o asemuieşti cu vieţile muritorilor de rând…

„Au dreptate oamenii că *nu* le conferă ordine şi titluri… gândi Bahromkin. *Ei* sunt în afară de toate rangurile şi capitolele de regulament… Şi apoi, făptuirile lor pot fi preţuite numai de cei aleşi…”

Şi tot cu acest prilej, Bahromkin îşi aminti o întâmplare din trecutul îndepărtat… Măicuţa lui, o femeie nervoasă şi excentrică, coborând într-o zi pe scară, împreună cu dânsul, întâlnise în cale un om beat, cu o înfăţişare respingătoare şi… îi sărutase mâna. „Pentru ce ai făcut asta, mamă?" se minunase dânsul. „Omul acesta este un poet!" îi răspunsese mama. Şi el găsi că făcuse bine… Dacă ar fi sărutat mâna unui general sau a unui senior, ea, o doamnă, ar fi însemnat că se linguşeşte pe lângă ei, se înjoseşte… Dar să sărute mâna unui poet, a unui pictor sau a unui compozitor – asta i se părea firesc…

„O viaţă liberă, nu cenuşie şi obişnuită ca viaţa de toate zilele… gândea Bahromkin, îndreptându-se spre patul lui. Glorie, renume! Oricât de repede aş înainta în slujba mea, oricâte trepte aş urca eu acolo, numele meu n-o să treacă de limitele furnicarului în care lucrez… Cu *ei* însă, este cu totul altceva!… Un poet sau un pictor doarme liniştit sau bea în neştire prin vreo cârciumă, fără să-i pese de nimic, pe când prin oraşe şi sate, oamenii învaţă pe dinafară versurile scrise de el, ori se desfată privindu-i tablourile… Dacă nu cunoşti numele lor, se cheamă că eşti un incult, un ignorant… un necioplit…"

Întristat de-a binelea, Bahromkin se lăsă pe pat şi îi făcu un semn feciorului… Acesta se apropie de dânsul şi începu să-l dezbrace încet, cu băgare de seamă.

„Mdaa!… O viaţă cu totul neobişnuită… Căile ferate, de pildă, vor fi într-o zi date uitării, dar un Fidias[44] şi un Homer[45] vor trăi veşnic… Până şi un Trediakovski[46]… Oricât ar fi el de slab, dar oamenii nu-l uită… Brrr!… Mi-e frig!… Dar dacă eram pictor? Oare cum m-aş fi simţit acum?

Şi până să-i scoată feciorul cămaşa de zi şi să i-o pună pe cea de noapte, Bahromkin îşi închipui un tablou întreg… Iată-l pictor sau poet… Afară e noapte neagră şi el se întoarce spre casă, anevoie, împleticindu-se… Talentele n-au de obicei trăsuri… Vrei, nu vrei, du-te pe jos… Şi el merge, un biet nenorocit, cu paltonaşul ros de atâta purtat şi poate chiar fără galoşi… La intrarea casei cu odăi mobilate, moţăie un portar. Bruta asta, lipsită de simţire, îi deschide uşa, fără să se uite măcar la dânsul… Poate acolo, undeva, în mulţime, numele lui de poet sau pictor se bucură de preţuire, dar asta nu-i ţine nici de cald, nici de frig: portarul nu-l primeşte mai omeneşte, feciorii nu-l servesc mai cu tragere de inimă, cei ai casei nu sunt mai îngăduitori… Numele se bucură de faimă, dar omul e lăsat în părăsire… Iată-l, în sfârşit, obosit şi flămând, cum intră în odaia întunecoasă şi lipsită de aer pe care o ţine cu chirie… Ar vrea să mănânce ceva dar ieruncă şi vin de Bourgogne ia-le de unde nu-s! Este obosit mort, i se lipesc ochii de somn şi

capul îi cade în piept, dar… patul e tare, rece, şi miroase a hotel… Apa trebuie să şi-o toarne singur, de dezbrăcat se dezbracă tot singur… Umblă prin casă cu picioarele goale… Într-un târziu adoarme pe podeaua rece, dârdâind de frig, fără să uite o clipă că n-are ţigări de foi, că n-are o trăsură a lui, iar în sertarul de mijloc al mesei n-are Ordinul Sf. Ana sau Sf. Stanislav, cum n-are nici în cel de jos, un carnet de cecuri…

Bahromkin scutură de câteva ori din cap, se trânti pe patul moale cu arcuri şi se înveli repede cu plapuma de puf.

„La dracu’”! gândi el, întinzându-se cu plăcere şi gata-gata să adoarmă. La dra… cu… Foarte bine… că… asta… că… n-am descoperit-o în tinereţe…”

Feciorul îi stinse lampa şi ieşi în vârful picioarelor.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 4, 25 ianuarie, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Cel mai mare oraş

Locuitorii oraşului Tim, din gubernia Kursk, păstrează în amintire o legendă, foarte măgulitoare pentru mândria lor: într-o bună zi, nu se ştie prin ce minune, dracu' îl adusese în oraşul Tim pe un oarecare corespondent englez. Se vede că nimerise acolo din întâmplare.

— Ce oraş e ăsta? întrebă el birjarul, când intrară pe prima stradă.

— Tim, răspunse omul, căutând să se strecoare cât mai dibaci printre numeroasele bălţoace şi hârtoape.

Tot aşteptându-l să iasă cu bine din noroaie, englezul se ghemui în spatele caprei şi aţipi. Când se trezi peste un ceas, văzu o piaţă mare şi murdară, cu prăvălii, porci şi un foişor de foc.

— Dar ăsta ce oraş este? întrebă dânsul.

— Ti… Tim! Dii, afurisitule! îi răspunse birjarul, sărind jos de pe capră ca să ajute căluţul împotmolit într-o groapă.

Corespondentul căscă, închise ochii şi adormi iar. Ca la vreo două ceasuri după aceea, trezit de o smucitură de toată nădejdea, el se frecă la ochi şi văzu o stradă cu căsuţe albe. Vizitiul, înfundat până la genunchi în noroi, trăgea din răsputeri calul de dârlogi şi suduia.

— Dar asta ce oraş mai e? întrebă iar corespondentul, cercetând casele.

— Tim!

Puţin după aceea, corespondentul trase la un han unde scrise următoarele: „Cel mai mare oraş din Rusia nu este nici Moscova, nici Petersburgul, ci Timul".

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 4, 25 ianuarie, 1886. Semnată: Ruver. Publicăm acest text.

Cum au stat de vorbă un om beat şi un drac treaz

Un fost funcţionar la manutanţă, Lahmatov[47], secretar de colegiu ieşit la pensie, stătea acasă, la masă, şi, sorbind cel de al şaisprezecelea păhărel, cugeta la fraternitate, egalitate şi libertate. Deodată, de după lampă, ieşi un drac… Dar… nu te speria, cititoare dragă! Ştii dumneata ce este un drac? Este un tânăr cu înfăţişare plăcută, cu o mutră neagră ca cizma şi cu ochii roşii şi grăitori, iar pe cap, deşi nu este însurat, are cornițe… Părul şi-l piaptănă *à la Capoul.* Trupul îi e acoperit de păr verzui, cu miros de câine; la spate are o coadă lungă, ascuţită la capăt… În loc de degete are gheare, iar în loc de picioare – copite de cal. De cum îl văzu, Lahmatov se fâstâci puţin, dar numaidecât îşi aduse aminte că dracii verzi au prostul obicei de a li se arăta tuturor oamenilor chercheliţi, şi se linişti.

— Cu cine am onoarea? îl întrebă el pe musafirul nepoftit.

Dracul lăsă ruşinat ochii în pământ.

— Nu te sfii, urmă Lahmatov. Vino mai aproape… Eu… n-am prejudecăţi şi de aceea poţi să-mi vorbeşti liniştit… Deschide-ţi inima… Cine eşti dumneata?

Dracul se apropie sfios de Lahmatov, cu coada între picioare, şi-i făcu o plecăciune respectuoasă.

— Sunt drac, sau diavol… se recomandă el. Îndeplinesc slujba de funcţionar cu însărcinări speciale pe lângă Excelenţa Sa directorul cancelariei iadului, domnul Satana!

— Am auzit, am auzit… îmi pare bine! Stai jos. Nu bei un păhărel? Îmi face mare plăcere… Da' cu ce te ocupi mata?

Dracul se ruşină şi mai cumplit.

— La drept vorbind… o muncă anumită n-am… răspunse dânsul, tuşind stânjenit şi suflându-şi nasul într-un număr din revista „Rebus". Înainte vreme aveam într-adevăr o ocupaţie… Ispiteam oamenii… îi abăteam de pe calea cea dreaptă pe

drumul pierzaniei… Acum însă, o asemenea meserie, *„antr-nu-suadi”*[48], nu face nici cât o ceapă degerată… Calea cea dreaptă nu mai există şi deci n-avem de unde să mai abatem oamenii. Pe deasupra, oamenii din ziua de azi sunt mai vicleni decât noi… Ce să mai ispiteşti pe unul care a învăţat la universitate tot ce se poate învăţa şi cunoaşte tot ce se poate cunoaşte! Pot eu oare să te învăţ, de pildă, să şterpeleşti o rublă, când ştiu bine că şi fără ajutorul meu ai şterpelit mii întregi?

— Asta cam aşa-i… Totuşi… bănuiesc că aveţi şi voi o muncă oarecare?

— Da!… Cea veche a rămas doar cu numele, dar facem şi noi câte ceva… Ispitim câte o pedagogă, îl îndemnăm pe câte un tinerel să scrie versuri, îi punem pe negustorii beţi să spargă oglinzi… Dar în politică, în literatură şi în ştiinţă nu ne amestecăm de multă vreme… Nu mai pricepem o iotă din toate astea… Mulţi dintre noi colaborează la „Rebus”, iar unii s-au lăsat de meseria de drac şi s-au făcut oameni… Aceşti foşti draci şi actuali oameni s-au însurat cu negustorese bogate şi o duc împărăteşte. Unii dintre ei s-au făcut avocaţi, alţii scot gazete, într-un cuvânt sunt nişte oameni activi, respectabili.

— Iartă-mi, te rog, întrebarea indiscretă: cam ce leafă primiţi?

— În privinţa asta, lucrurile au rămas cum au fost, îi răspunse dracul. Întreţinerea n-a suferit nicio schimbare!… Locuinţa, luminatul, încălzitul sunt de la stat. Dar leafă nu primim, pentru că suntem socotiţi extrabugetari şi pentru că funcţia de drac e o funcţie onorifică… În general – ca să fiu sincer – o ducem rău… Ne vine să ne luăm lumea-n cap… Bine că oamenii ne-au învăţat să luăm mită – fapt pentru care le suntem foarte recunoscători – că altfel s-ar fi sfârşit de mult cu noi… Doar cu asta ne mai ţinem… Le furnizăm păcătoşilor materialul trebuincios şi… ne înfruptăm şi noi… Satana a îmbătrânit… Se duce mereu s-o vadă pe Zukki şi puţin îi pasă de ceea ce facem…

Lahmatov îi turnă dracului un păhărel de votcă. Acesta îl goli şi se aşezară amândoi la taifas. Dracul îi dezvălui toate tainele iadului, îşi deschise sufletul, i se plânse de viaţa pe care o duce şi îi plăcu atât de mult lui Lahmatov, încât acesta îl lăsă chiar peste noapte în casa lui. Dracul se culcă în sobă şi aiură toată noaptea. În zori… se făcu nevăzut.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 6, 8 februarie, 1886. Semnată: „Omul fără splină”. Publicăm acest text.

„Zukki” – balerină italiană, care dădea spectacole la Moscova în 1885.

„Rebus” – „revistă săptămânală cu mistere”, apare din 1881 sub direcţia lui V. Pribîtkov şi constituie obiectul deselor glume ale lui Cehov.

Un franţuz prost

Clovnul circului „Fraţii Ghinţ”, pe nume Henry Pourquoi, intră într-o zi în birtul lui Testov[49], din Moscova, ca să ia o gustare.

— Dă-mi te rog un consome![50] îi porunci el chelnerului.

— Doriţi cu pateuri sau fără?

— Nu, cu pateuri ar fi prea săţios. Poate două-trei frigănele şi atât…

Aşteptând să i se aducă consomeul, Pourquoi se apucă să cerceteze localul. Primul om asupra căruia îşi opri ochii fu un domn gras, cu înfăţişare plăcută, care şedea la o masă vecină şi se pregătea să mănânce blinele.

„Grozav de mult se mai mănâncă în restaurantele ruseşti! gândi franţuzul, cu ochii ţintă la vecinul lui, care tocmai turna nişte unt fierbinte peste blinele. Cinci blinele! Să fie oare în stare un singur om să mănânce atâta cocă?”

În vremea asta, vecinul îşi unse blinelele cu icre, le tăie pe fiecare în două şi le înghiţi cât ai zice peşte.

— Chelner! se întoarse el, înspre omul care servea. Mai adă-mi o porţie! Şi… ce fel de porţii sunt astea, hai? Mie să-mi aduci 10-15 bucăţi dintr-odată! Să-mi dai şi nişte batog sau somon, ce-o fi!

„Ciudat! gândi Pourquoi, cercetându-şi cu luare-aminte vecinul. A înghiţit cinci boţuri de aluat şi tot mai vrea! De altfel fenomene dintr-astea se mai întâlnesc… Chiar eu, de pildă, am avut un unchi – François – în Bretania, care era în stare să mănânce două farfurii de supă şi cinci pârjoale de berbec, numai ca să câştige o prinsoare. Se zice că există o boală care-l face pe om să mănânce mult…”

Între timp, chelnerul aşeză în faţa vecinului un munte întreg de blinele şi două farfurii, una cu batog, alta cu somon. Domnul cu înfăţişarea plăcută bău un păhărel de votcă, mâncă puţin somon şi se apucă de blinele. Spre marea mirare a lui

Pourquoi, omul mânca în grabă, aproape pe nemestecate, ca unul care-i flămând de-a binelea…

„E limpede: este bolnav… îşi zise franţuzul. Şi-o fi închipuind, caraghiosul, că o să poată da gata tot muntele ăsta? N-o să înghită bine nici trei bucăţi, că o să-şi simtă stomacul încărcat, iar de plătit o să trebuiască să plătească pentru toată claia!”

— Mai adu nişte icre! strigă vecinul, ştergându-şi buzele grase cu şervetul. Şi nu uita să pui ceapă verde!

„Dar… ce-o mai fi şi asta? Aproape o jumătate de grămadă s-a topit! îşi zise clovnul cu spaimă. Dumnezeule mare! A înghiţit şi tot peştele! Bine, dar asta e împotriva firii!… Să fie oare stomacul unui om atât de elastic, ca să se întindă fără sfârşit? Nu! E cu neputinţă! Oricât de elastic ar fi, nu poate depăşi dimensiunile burţii!… Dacă am fi în Franţa, omul acesta ar fi arătat la panoramă… Vai de mine! S-a topit muntele!”

— Dă-mi o sticlă de „Nuit”, spuse vecinul, luând din mâna chelnerului icrele şi ceapa. Dar vezi să-l încălzeşti mai întâi… Şi mai ce? Stai să văd! Poate să mai fie o porţie de blinele… Dar mai repede…

— Am înţeles… Şi după blinele ce să fie?

— Ceva mai uşor… O ciorbă de nisetru *à la russe* şi… şi… Las’ că mă mai gândesc eu. Du-te!

„Nu cumva visez? se minuna clovnul, lăsându-se pe speteaza scaunului. Omul acesta şi-a pus în gând să moară! Nu e cu putinţă să înghiţi atâta amar de mâncare şi să rămâi teafăr! Da, da! Vrea să moară! De altfel, se şi vede după faţa lui tristă! Să nu-şi fi dat seama chelnerul că pofta asta a lui nemăsurată nu-i a bună? Nu, nu se poate!…”

Pourquoi chemă chelnerul care servea la masa vecină şi îl întrebă în şoaptă:

— Ia ascultă, de ce îi dai atâta mâncare?

— Păi… ăă… dacă cere! Cum să nu-i dau? se minună chelnerul.

— Bine, bine, dar gândeşte-te, el ar putea să stea până diseară aici şi să tot ceară! Dacă dumneata singur nu îndrăzneşti să-i spui că nu se mai poate, cheamă patronul, pofteşte poliţia!

Chelnerul zâmbi, ridică din umeri şi se depărtă.

„Nişte sălbatici! se revoltă franţuzul. Se mai şi bucură că la masa lor stă un nebun, un sinucigaş, care vrea să cheltuiască o rublă mai mult! Ce le pasă că moare un om? Bani să iasă!”

— Ce rânduială! bombăni vecinul, vorbindu-i de data aceasta franţuzului. Mă scot din sărite pauzele astea lungi între mâncăruri! De la o porţie la alta trebuie să aştepţi o jumătate

de ceas! Ţi se duce dracului pofta de mâncare şi mai şi întârzii!… Poftim! E ora trei, iar la cinci trebuie să fiu la un prânz, la o aniversare!

— *Pardon, monsieur!* făcu Pourquoi îngălbenindu-se la faţă. Dar… dumneata acum ce faci? Nu prânzeşti?

— Nu-u!… Ce fel de prânz e ăsta?… Iau şi eu o gustare!… Nişte blinele, acolo…

În clipa aceea i se aduse ciorba de peşte. Omul îşi puse o farfurie plină, adăugă piper negru şi începu să mănânce.

„Săracu'!… nu mai contenea franţuzul speriat. Sau o fi bolnav şi nu-şi dă seama de primejdia ce-l pândeşte, sau o face cu bună ştiinţă pentru că vrea să-şi curme zilele… O, Doamne! Dacă ştiam că o să dau aici de un asemenea spectacol, nu veneam pentru nimic în lume! Nervii mei nu suportă asemenea privelişti!"

Şi franţuzul începu iar să cerceteze cu milă faţa vecinului, aşteptând ca, dintr-o clipă în alta, să-l apuce convulsiile, cum se întâmpla întotdeauna cu unchiul François după prinsorile lui nesăbuite…

„Se vede după toate că e un om subţire, tânăr… voinic… îşi zicea el cu ochii pironiţi asupra vecinului. Poate că aduce foloase patriei sale… şi fără îndoială că are o nevastă tânără şi copii… Judecând după îmbrăcăminte este bogat, duce un trai îndestulat… ce l-o fi împins oare la pasul acesta deznădăjduit?… Şi… cum de nu şi-a ales un alt mijloc de sinucidere? Dracu' ştie, ce puţin preţ pun oamenii pe viaţă! Dar eu! Ce josnic, ce lipsit de omenie sunt, că stau aici şi nu-i vin în ajutor! Poate că ar mai putea fi salvat!"

Pourquoi se ridică hotărât de pe locul său şi se apropie de vecinul lui.

— Uite ce este, *monsieur!* îi vorbi dânsul cât se poate de blând şi liniştit. N-am cinstea să vă cunosc, dar… credeţi-mă, vă sunt un prieten… N-aş putea oare să vă fiu de folos? Gândiţi-vă, sunteţi tânăr… aveţi nevastă, copii…

— Nu vă înţeleg! răspunse vecinul, scuturând din cap şi căscând ochii mari.

— Ah, de ce vă prefaceţi, *monsieur?* Credeţi că nu văd? Mâncaţi atât de mult că… că mi-ar fi cu neputinţă să nu bănuiesc…

— Mănânc mult? se minună vecinul. Eu?! Vai de mine!… Cum să nu mănânc, domnule, dacă de dimineaţă şi până acum n-am pus nimic în gură!

— Bine, dar mâncaţi din cale-afară de mult!

— Ei, şi? Plăteşti dumneata? Atunci de ce să te frământi atâta? Şi apoi dacă vrei să ştii, nici nu mănânc aşa de mult! Priveşte şi dumneata! Nu mănânc mai mult decât alţii!

Pourquoi se uită în jur şi se cruci! Îmbrâncindu-se şi încurcându-se între ei, chelnerii duceau pretutindeni munţi de blinele… Iar la mese stăteau oameni care înfulecau aceşti munţi, ba mai mâncau şi peşte, şi icre… şi toţi cu aceeaşi poftă şi acelaşi curaj pe care-l văzuse şi la domnul cu înfăţişare plăcută.

„O, ţară a minunilor! îşi zise Pourquoi, ieşind din local. Nu numai clima, dar şi burţile lor fac minuni! O, ţară, ţară a minunilor!”

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 7, 15 februarie, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Despre deşertăciune

TEMĂ DE PREDICĂ PENTRU LĂSATA SECULUI

Consilierul de curte Semion Petrovici Podtîkin se aşează la masă, îşi acoperi pieptul cu un şervet şi aşteptă, arzând de nerăbdare, să i se aducă blinelele… În faţa lui, ca în faţa unui comandant de oşti care inspectează câmpul de bătaie, se desfăşura un tablou vrednic de luare aminte. În mijloc, înşiruite în front, stăteau sticlele zvelte: trei feluri de votcă, lichior de Kiev, „Château-la-rose", „Rheinwein" şi chiar o ulcică burduhănoasă cu licoarea călugărilor benedictini. În jurul băuturilor, se înghesuiau într-o dezordine poetică: scrumbii cu sos de muştar, sardele, smântână, icre de manciuria (3 ruble şi 40 de copeici funtul), somon proaspăt şi altele. Podtîkin se uita la toate astea şi înghiţea lacom – în sec… Ochii lui priveau galeş, faţa i se schimbase de atâta voluptate…

— Da' mult vă mai moşmoniţi, îi spuse el nevestei, cu o strâmbătură de nemulţumire. Dă-i zor, Katia!

În sfârşit apăru şi bucătăreasa cu blinelele… Cu toată primejdia de a-şi frige degetele, Semion Petrovici înşfăcă două blinele din vârful grămezii, cele mai fierbinţi, şi le trânti pe farfurie, cu un plescăit îmbietor. Blinelele erau rumene, pufoase, cu gropiţe, ca umerii duducilor de negustor… Podtîkin zâmbi încântat, icni de mulţumire şi le opări cu unt fierbinte. Apoi, zădărându-şi parcă şi mai mult pofta şi gustând dinainte plăcerea ce-l aştepta, le unse încet, fără grabă, cu icre, iar locurile neunse le umplu cu smântână… Nu mai rămânea decât să le mănânce. Aşa-i? Dar nu! Podtîkin privi făptuirea mâinilor sale şi nu rămase pe deplin mulţumit… După ce chibzui o vreme, aşeză peste blinele bucăţica cea mai grasă de somon, nişte sardele, şi abia după aceea, topindu-se de fericire, cu răsuflarea tăiată, răsuci blinelele sul, goli un păhărel de votcă, mormăi de plăcere, deschise gura…

Dar în clipa aceea fu lovit de dambla.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki” Nr. 8, 22 februarie 1886. Semnată: „Omul fără splină”. Publicăm acest text.

Persoana

„În cancelaria domnului inspector fiscal se găseşte *un loc vacant* de copist. Leafa – 250 de ruble pe an. Doritorii – care trebuie să fi isprăvit cel puţin şcoala judeţeană sau trei clase de liceu – vor înainta cereri scrise, la care vor alătura şi *descrierea vieţii lor.* Cererile vor fi adresate pe numele domnului inspector fiscal, casa doamnei Podjilkina[{51}], strada Gâştelor”.

După ce citi pentru a 20-a oară anunţul, Mişa Nabaldaşnikov[{52}], un tânăr cu fruntea plină de coşuri, cu nasul roşu din pricina unui guturai vechi şi cu pantaloni cafenii, se plimbă o vreme prin odaie dus pe gânduri, apoi îi spuse mamei sale:

— Am terminat nu trei, ci patru clase de liceu. Cât despre scris… ministru sau scriitor să mă fi făcut, atâta-i de frumos! Leafa – vezi şi dumneata, grozavă! 20 de ruble pe lună! Nevoiaşi cum suntem, m-aş fi dus şi pentru 5. Orice-ai spune, un loc minunat! Nici nu mi-ar trebui unul mai bun!… Un singur lucru e prost mamaie: trebuie să scriu despre viaţa mea!

— Ei, şi? Apucă-te şi scrie!…

— Uşor de zis: scrie! Ca să-ţi povesteşti viaţa cum se cuvine, trebuie să ai talent, că fără talent, cum vrei să scrii? Iarăşi ca să scrii numai aşa, de mântuială, ca să nu zici că n-ai scris, parcă nu s-ar cuveni, înţelegi şi mata! Că doară nu e vorba de o compunere pe care s-o dai la urmă învăţătorului; asta trebuie trimisă odată cu cererea, la cancelarie! Şi n-ajunge să fie pe hârtie bună şi frumos scrisă! Mai trebuie să aibă şi stil… Da, da, stil! Mata cum credeai? Dacă stai, de pildă, şi te uiţi la inspectorul fiscal Ivan Andreici, nu prea e cine ştie ce de capul lui! Un secretar gubernial acolo, care a rămas vreo şase ani fără loc şi e dator la toţi băcanii! Dar dacă stai să te gândeşti mai bine, ajungi să pricepi, mamaie, că inspectorul acela e o persoană! E cineva! Ai văzut ce scrie în anunţ? „Cererile vor fi adresate”… Ce-re-ri-le! Păi, cererile nu se

înaintează decât persoanelor de vază! Dumitale, ori mie, ori lui nenea Nil Kuzmici, nimeni n-o să ne înainteze vreo cerere!

— Aşa-i! încuviinţă mamaia. Dar la ce i-o fi trebuind povestea vieţii tale?

— Asta, vezi, n-aş putea să-ţi spun… Se vede că-i trebuie la ceva!

Mişa mai citi o dată anunţul, începu să umble de colo până colo prin odaie şi să viseze… Numai acela care a rămas măcar o dată în viaţa lui fără slujbă, nenorocit că trebuie să stea cu mâinile în sân, ştie cât de mult te poate răscoli un anunţ asemănător. Mişa, care încă de pe băncile şcolii nu înghiţise un singur dumicat fără să fie dojenit că ar fi trântor, Mişa care umbla îmbrăcat cu pantaloni vechi de-ai lui nenea Nil Kuzmici şi care nu îndrăznea să se arate pe stradă decât seara, când nu i se vedeau cizmele găurite şi haina ponosită, se simţi mai om numai la gândul că ar putea căpăta o slujbă! 20 de ruble pe lună – n-ar fi puţin lucru! Nu-i vorbă, o trăsură nu poţi să-ţi cumperi cu banii ăştia şi nici nuntă mare nu poţi să faci, dar în schimb îţi ajunge cu prisosinţă să cumperi chiar din prima lună – cum visa Mişa – o pereche de pantaloni noi, cizme, o şapcă, o armonică şi să-i mai dai şi mamei vreo 5-6 ruble pentru mâncare. Oricum ar fi, o leafă mică e mult mai bună decât o mizerie mare. Dar ceea ce îl atrăgea şi mai mult pe Mişa nu erau atât cele 20 de ruble, cât vremea mult dorită, când maică-sa n-o să-i mai scoată ochii că-i trântor şi n-o să se mai bocească toată ziulica, iar nenea Nil Kuzmici o să înceteze cu veşnicele lui predici şi făgăduieli întărite cu jurământ, că o să-şi bată măr nepotul derbedeu.

— Decât să măsori aşa odaia în lung şi în lat, mai bine te-ai aşeza şi ai scrie, îi întrerupse maică-sa visările.

— Nu ştiu să compun, mamaie, oftă Mişa. Drept să-ţi spun, am încercat de vreo cinci ori până acum să scriu, dar nu iese nimic! Aş vrea şi eu să-i zic ceva mai deştept şi când colo iese de parcă i-aş scrie tuşichii la Kremenciug!…

— Nu face nimic… Las' că n-o să se uite la asta inspectorul acela!… Pentru toate rugăciunile mele de mamă şi răbdarea mea, domnul o să-i îmblânzească inima şi, dacă n-o fi ceva cum trebuie, n-o să se supere dumnealui… Ce, dânsul a fost mai învăţat la anii tăi?

— Hai să mai încerc o dată! Numai că parcă văd că iar n-o să iasă… Bine, hai să încerc!…

Mişa se aşeză la masă, puse în faţa lui o coală de hârtie şi căzu pe gânduri. După ce se holbă multă vreme la tavan, luă condeiul, mişcă de câteva ori mâna din încheietură, cum obişnuiesc să facă toţi cei îndrăgostiţi de scrisul lor, şi începu: „Excelenţă! M-am născut în 1867, în oraşul K., din părinţii

Kiril Nikanorovici Nabaldaşnikov şi Natalia Ivanovna. Tata era funcţionar de birou la fabrica de zahăr a negustorului Podgoiski şi avea 600 de ruble pe an. Mai târziu şi-a dat demisia şi a trăit multă vreme fără să mai lucreze nicăieri. Pe urmă…”

Pe urmă, taică-su s-a dedat la beţie şi tot din beţie a murit, dar asta era o taină pe care Mişa nu voia s-o dezvăluie Excelenţei Sale. Tânărul rămase o vreme pe gânduri, apoi trase o cruce peste tot ce scrisese înainte şi, după ce mai cugetă puţin, scrise din nou acelaşi lucru.

„…pe urmă a murit, urmă el, sărac şi plâns de soţie şi de singurul lui fiu Mihail, care l-a iubit cu o dragoste fierbinte. Când am împlinit 9 ani, părinţii m-au dat la şcoală şi Podgoiski a plătit pentru învăţătura mea; dar când tata şi-a dat demisia, negustorul n-a mai plătit pentru mine şi a trebuit să ies din clasa a IV-a. Am învăţat… mulţumitor. În clasele I-a şi a III-a am stat câte doi ani, dar la caligrafie şi la purtare am avut întotdeauna cinci” ş.a.m.d.

Mişa umplu toată coala. Scrisese din tot sufletul, dar fără nicio noimă; nici tu plan, nici tu cronologie; de multe ori repetase acelaşi lucru şi se încurcase. Până la urmă ieşi un fel de peltea lungă şi copilăroasă. Sfârşitul suna aşa: „Acum trăiesc pe cheltuiala mamei care n-are niciun fel de mijloace de trai, şi de aceea vin a vă ruga, Excelenţă, cu plecăciune, să-mi daţi acea slujbă ca să pot trăi şi să-mi pot hrăni mama bolnavă care şi ea vă roagă. Şi să mă iertaţi de supărare” (urma iscălitura).

A doua zi, după multe codiri şi şovăieli ruşinoase, povestea vieţii fu copiată pe curat şi trimisă, împreună cu actele, la adresa cu pricina, iar peste două săptămâni Mişa, care se istovise aşteptând, stătea în antreu la inspectorul fiscal şi, tremurând din tot trupul, aştepta răsplata operei lui.

— Daţi-mi voie să vă întreb, unde-i cancelaria? rosti el băgându-şi capul din antreu, într-o odaie mare, sărăcăcios mobilată, unde un om roşcovan în papuci şi pelerină de vară ce-i ţinea loc de halat zăcea trântit pe o sofa.

— Şi ce vrei dumneata? întrebă roşcovanul.

— Aici… eu… acum două săptămâni am dat o cerere… pentru locul de copist… Pot să-l văd pe domnul inspector?

— Bine, dar asta-i revoltător!… mormăi roşcovanul înfăşurându-se mai strâns în pelerină, în vreme ce pe faţa lui se zugrăvi o mare suferinţă. O sută de oameni pe zi! Vin şi vin, fără sfârşit! Oare n-aveţi, voi ăştia, altă treabă decât să mă bateţi la cap?

Şi sărind în picioare, roşcovanul mai spuse, apăsând pe fiecare vorbă:

— De-o mie de ori v-am spus tuturor că am un copist! Am, am, am! Ar fi timpul să încetaţi să vă mai perindaţi pe aici! Am un copist, pricepi? Aşa! Şi te rog s-o spui şi tuturor celorlalţi!

— Mă iertaţi… şopti Mişa fâstâcit. N-am ştiut!…

Şi după ce îi făcu o plecăciune stângace, ieşi… Leafa… se dusese pe apa sâmbetei…

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 9, 1 martie 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Otrava

Pe pământ tot neamul omenesc… ş.a.m.d.
Din aria lui Mefisto

Piotr Petrovici Lîsov[53] este idealist până în vârful unghiilor, cu toate că lucrează la biroul băncii Kunst et Co. Ştie să cânte romanţe cu glasul lui slăbuţ de tenor, cântă şi din chitară, se dă cu pomadă pe păr şi poartă pantaloni de culoare deschisă, semne neîndoielnice după care deosebeşti oricând un idealist de un materialist. Cu Liubocika, fiica lui Kadîkin[54], căpitan la pensie, Piotr Petrovici s-a însurat din cea mai fierbinte dragoste… Credeţi-mă că îşi iubea atât de mult logodnica, încât dacă l-ar fi pus cineva să aleagă între un milion şi fată, el ar fi ales-o neapărat pe aceasta din urmă. Dracului însă nu i-a fost pe plac o astfel de poveste ideală şi de aceea n-a pregetat să-şi vâre codiţa…

În ajunul nunţii (pentru că dracul s-a apucat de isprăvile lui drăceşti din acea clipă), căpitanul Kadîkin l-a chemat pe Lîsov în biroul său şi, apucându-l prietenos de un nasture, i-a zis:

— Trebuie să-ţi spun, scumpul meu prieten Petea, că eu… într-un fel oarecare… asta… Într-un cuvânt, o înţelegere bună face mai mult decât banii… Şi ca să n-avem pe urmă cine ştie ce vorbe şi neplăceri, hai să ne înţelegem de la bun început… Ştii foarte bine că, însurându-te cu Liubocika, tu nu… într-un cuvânt, eu nu-i dau nicio zestre!

— Vai de mine, dar ce importanţă are asta? se ofensă idealistul. Drept cine mă luaţi? Eu nu mă însor cu banii, ci cu fata!

— Aşa, vezi! Înţelegi de ce îţi spun toate astea? Ca să ştii; că-i mai bine aşa!… Sărac nu sunt! Am ceva avere, dar vezi şi tu că în afară de Liubocika mai am cinci copii… Aşa, Petea, frăţioare!… Of-of-of!… (se văicări căpitanul). Ştiu prea bine că nici tu n-ai s-o duci uşor, dar… ce să-i faci? Ţine-te şi tu cum poţi!… Dacă s-ar întâmpla ceva aşa… mă rog, o naştere

sau mai ştiu eu ce alt eveniment, pot să te ajut… Puţin, dar pot!… Chiar şi acum, de pildă…

— Ce tot spuneţi, zău aşa! îi întoarse vorba Lîsov, făcând a lehamite cu mâna.

— În clipa de faţă pot să te împrumut cu 400 de ruble. Mai mult, să mă ierţi, nu pot, chiar de m-ai tăia bucăţele!

Şi deschizând sertarul mesei, Kadîkin scoase de acolo o hârtie şi i-o întinse lui Lîsov.

— Uite, ia-o! făcu dânsul. Patru sute de ruble în cap! I-aş fi încasat chiar eu cu foaia aceasta executorie, dar n-am vreme. Tu însă, când ai să vrei, ai să-i încasezi… Du-te frumuşel, fără pic de sfială la doctorul Kleabov şi spune-i să-ţi dea banii. Iar dacă vezi că face fiţe, du-te la portărel şi gata…

La început Lîsov nu voi cu niciun chip şi-i tot dădu zor că se însoară cu fata, nu cu banii, dar până la urmă împături biletul şi-l puse în buzunar. A doua zi, pe când se întorcea în caleaşcă de la cununie, Lîsov îi spuse Liubocikii, ţinând-o drăgăstos de mijloc:

— Alaltăieri te plângeai că n-avem în cuibuşorul nostru un pian… Ei bine, Liububuncik, bucură-te! Am să-ţi cumpăr un pian de 400 de ruble!…

După ospăţul de nuntă, când tinerii rămaseră singuri, Lîsov se plimbă îndelung de colo până colo prin odaie, apoi deodată scutură din cap, ca înseninat de un gând neaşteptat, şi îi spuse nevestei sale:

— Ştii ceva, Liuba? N-ar fi mai bine să aşteptăm puţin cu pianul? Ce zici? Hai să cumpărăm mai întâi mobilă! Pentru 400 de ruble putem găsi o mobilă straşnică! O să ne facem nişte odăi de ţi-e mai mare dragul! Colo punem o canapea şi nişte fotolii îmbrăcate cu mătase… În faţa canapelei, sigur, o măsuţă rotundă cu o lampă… ştii, una… hoaţă… de să zici ce-i aia!… Dincoace punem un lavoar cu marmură. *Vu comprene?* [55] Ha-ha-ha… în golul acesta tocmai bine, băgăm un dulap de haine sau un scrin cu oglindă… Nu zău, o să iasă al dracului de frumos!

— Ne trebuie şi nişte perdele!

— Da, şi perdele! Chiar mâine mă duc la doctorul acela! Numai să-l prind acasă… Că doctorii sunt morţi după câştig, şi se duc pe la clienţi cu noaptea-n cap… Tu să mă ierţi, Liuba, dar mâine o să mă scol devreme…!

La opt dimineaţa Lîsov se sculă încetişor, se îmbrăcă şi se duse pe jos la doctorul Kleabov. La nouă fără un sfert era în antreul lui.

— Doctorul e acasă? întrebă el fata care-i deschise.

— E acasă, dar doarme şi nu se scoală curând.

Auzind un astfel de răspuns, Lîsov făcu o mutră atât de acră, încât fata se sperie şi-i spuse:

— Dacă aveţi aşa o mare nevoie de doctor, îl trezesc! Poftiţi în cabinetul dumnealui!…

„Ehei, da' bine mai stă canalia! se gândi Lîsov, aşezându-se în fotoliu şi cercetând încăperea. Numai sofaua asta o fi costând vreo 400 de ruble!…"

Trecură vreo zece minute şi undeva în fundul casei se auzi mai întâi o tuse, apoi nişte paşi şi în odaie intră doctorul Kleabov, nespălat, cu ochii cârpiţi de somn.

— Ce ţi s-a întâmplat? îl întrebă el pe Lîsov, aşezându-se în faţa lui.

— Să vedeţi, domnule doctor! Eu… de fapt nu sunt bolnav, începu idealistul cu un zâmbet dulce pe buze. Am însă o treabă cu dumneavoastră… Să vedeţi: ieri m-am însurat şi… am mare nevoie de bani… O să vă fiu foarte îndatorat dacă o să-mi plătiţi chiar astăzi, aşa cum scrie aici, în hotărârea asta…

— Ce hotărâre? se holbă doctorul.

— Uite asta! Mă cheamă Lîsov şi m-am însurat cu fata lui Kadîkin. Acum îi sunt ginere şi el, adică socrul meu, mi-a dat această foaie executorie. Vorbesc de Kadîkin.

— Doamne fereşte! spuse Kleabov dând din mână a lehamite şi se ridică de pe scaun cu faţa plictisită. Credeam că eşti bolnav, iar dumneata umbli cu fleacuri!… Nu zău! Asta e chiar neruşinare din partea dumitale! Eu m-am culcat după şase dimineaţa, iar dumneata mă scoli pentru drăcia asta!… Parcă mi-e şi ruşine pentru dumneata!

— Vă rog să mă iertaţi… credeam… se fâstâci Lîsov, nu ştiam că…

Şi văzând că doctorul se întoarce să plece, se ridică bâiguind:

— Când porunciţi să vin după bani?

— Niciodată! De o mie de ori i-am spus lui Kadîkin să mă lase în pace! M-am săturat!

Tonul şi felul de a vorbi al doctorului îl lăsară pe Lîsov descumpănit, dar în acelaşi timp îl scoaseră din fire.

— Dacă-i aşa, zise dânsul, iertaţi-mă, dar mă simt nevoit să cer sprijinul portărelului şi… să pun sechestru pe lucrurile dumneavoastră.

— N-ai decât! Zatîkin[56] ăsta al dumitale, ori Kadîkin, dracu' ştie cum îi spune, ştie foarte bine că averea nu-i a mea, ci a nevestei mele.

Când ieşi de la doctor, Lîsov era roşu şi tremura de necaz.

„Bădăranul! îşi zicea el. Vită! Se lăfăie în bogăţie, are pacienţi, dar datoriile nu vrea să şi le plătească! Stai că te învăţ eu minte!…"

Seara, în loc să se culce, Lîsov se aşeză să-i scrie doctorului… În scrisoare, el îi cerea acestuia să-l înştiinţeze în ce zi şi la ce oră poate să-l găsească acasă, amenințându-l că altfel o să-l dea pe mâna portărelului. A doua zi, văzând că nu primeşte răspuns, îi mai scrise o scrisoare… În sfârşit, după ce cheltui în zadar bani pe şase mărci loco, Lîsov se supără de-a binelea şi se duse la portărel…

Cu scrisorile astea pe care i le scria doctorului şi cu alergătura la portărel, timpul trecea şi firea omenească lucra… Foarte curând i se păru lui Lîsov că are o cumplită nevoie de cele 400 de ruble, că nu mai poate trăi fără ele şi se miră chiar cum de a putut să se descurce până acum fără aceşti bani. Lăsând la o parte mobila care se mai putea amâna, banii îi trebuiau pentru stingerea unei datorii din trecut la croitor, băcan şi alţii… La vreo zece zile după nuntă, când Liubocika îi ceru cinci ruble pentru bucătăreasă, Lîsov îi răspunse:

— O să-i plătesc din banii ce mi-i datorează doctorul. Acum n-am… Ştii ceva? Mă duc chiar azi la Kleabov. O să-i spun să-mi plătească măcar în rate. Cred că aşa o să primească…

Acasă la doctor dădu peste o mulţime de pacienţi şi fu nevoit să-şi aştepte rândul. După ce isprăvi de citit toate ziarele de pe masă şi se istovi până într-atât că îşi simţi gâtul uscat şi o durere uşoară la lingurică, îi veni şi lui rândul să intre în cabinetul doctorului.

— Iar ai venit! se strâmbă Kleabov.

Lîsov se aşeză şi îi povesti pe şleau cum îi dăruise Kadîkin foaia executorie şi cât de mult îi trebuie banii.

— Puteţi să-mi daţi banii treptat, câte 10 ruble… sfârşi el. Primesc şi aşa.

— Te rog să mă ierţi, dar eşti nebun! se hlizi Kleabov. Se poate să primeşti în dar o ademenea hârtie?

— Am primit-o pentru că îmi închipuiam că dumneata… asta… ai să te porţi ca un om cinstit!…

— Aha, aşa vasăzică! Dumneata îmi vorbeşti de cinste? Ştii ce-i cu foaia asta? Când eram student, m-am împrumutat de la socrul dumitale cu 50 de ruble. Restul e dobândă! Şi n-o să plătesc nimic… N-o să plătesc din principiu! Niciun ban!

Lîsov se întoarse acasă obosit şi supărat foc.

— Nu-l înţeleg defel pe tatăl tău! îi spuse el nevestei sale. Ceea ce a făcut e o josnicie, o mişelie! Ce, nu putea găsi pentru mine 400 de ruble? De zestre n-am nevoie, dar vorbesc aşa… în principiu! De azi înainte nici nu vreau să-i mai vorbesc!… E un zgârie-brânză, un coţcar! Să te duci te rog, uite-aşa, dinadins la dânsul şi să-i spui, să-şi ia hârtia asta caraghioasă îndărăt şi în locul ei să-mi dea 400 de ruble… Auzi? Chiar aşa să-i spui. Hai, du-te!

— Cum să i-o spun? Zău, Petea, mi-e ruşine!

— Aha, vasăzică pentru tine dumnealui face mai mult decât soţul! Poate că îi dai şi dreptate? Zestre nu i-am cerut, şi tot lui îi dai dreptate, da?

Liubocika clipi des şi se porni pe plâns.

— Începe povestea, bombăni Lîsov. Numai asta îmi lipsea! Te rog, draga mea, fără mofturi de-astea! Cu mine nu merge! Nici n-o să mă convingi aşa, nici n-o să mă înduioşezi! Şi să ştii că nu-mi place! Poţi să urli acasă la tat-tu, nu aici! M-auzi?

Şi Lîsov bătu în masă cu marginea cărţii pe care o ţinea în mână… Ciocănitul acela puse capăt lunii lor de miere…

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 10, 8 martie, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Trimiţându-i povestirea lui Leikin, Cehov îi scria: „Am început s-o scriu de dimineaţă, ideea n-a fost rea şi începutul a ieşit cumsecade, păcat însă că a trebuit s-o scriu cu antracte… iar o scriere cu antracte e întocmai ca un puls cu bătăi neregulate" (4 martie 1886). Leikin i-a răspuns: „Povestirea «Otrava» într-adevăr nu-i strălucită, dar o publicăm totuşi în Nr. 10. Nu înţeleg de unde până unde titlul «Otrava». Nici avocaţii dintr-însa n-au ce căuta. Am citit-o împreună cu Bilibin şi am luat hotărârea să scoatem avocatul. Fără el e mult mai bine şi sper că n-ai să te superi pe mine pentru samavolnicie" (6 martie).

Poveste fără sfârşit

SCENETĂ

Într-una dintre nopţile demult trăite, în ceasul al treilea dinspre ziuă, dădu buzna în biroul meu bucătăreasa noastră, galbenă la faţă şi tulburată, şi-mi spuse că în bucătărie la dânsa aşteaptă proprietăreasa căsuţei de alături, pe nume Miliutiha.

— Vă roagă, boierule, să mergeţi la ea… mi-a spus bucătăreasa cu răsuflarea tăiată. Chiriaşul ei şi-a făcut seama: s-a împuşcat ori s-a spânzurat, nu ştiu…

— Şi eu ce pot face? Să cheme doctorul… sau pe cineva de la poliţie…

— Unde să caute doctor? E aşa de speriată că abia îşi trage sufletul şi stă ghemuită lângă cuptor… Zău, boierule… Ar trebui să vă duceţi!

M-am îmbrăcat şi m-am dus la Miliutiha. Portiţa casei îi era deschisă. M-am oprit o clipă lângă ea, neştiind ce să fac, dar când am văzut că nu dau pe întuneric de soneria care răspunde la portar, am intrat în curte. Uşa de la intrare, neagră şi strâmbată de vreme, nu era nici ea încuiată. Am deschis-o şi am intrat în tindă. Aici era întuneric beznă şi stăruia un miros pătrunzător de tămâie. Tot bâjbâind după o uşă care să mă scoată din tindă, m-am izbit cu cotul de un obiect de fier şi am dat de o scândură pe care eram gata s-o dobor la pământ. În sfârşit am găsit o uşă căptuşită cu pâslă zdrenţuită şi am intrat într-un mic antreu.

Întâmplarea pe care o descriu nu e nicidecum o poveste de ajun de Bobotează, bună să înspăimânte cititorii, dar tabloul care mi s-a înfăţişat ochilor când am deschis uşa din tindă era de-a dreptul fantastic şi putea fi zugrăvit numai de mâna morţii. Drept în faţa mea se deschidea o altă uşă ce dădea într-un salonaş. Tapetul ieşit de vreme, în culoarea ardeziei, era slab luminat de trei lumânărele de ceară de câte cinci copeici, aşezate una lângă alta. Drept în mijlocul salonaşului, pe două

mese alăturate, se afla un coşciug. Flacăra lumânărilor de ceară lumina o faţă mică, cenuşiu-gălbuie, cu gura întredeschisă şi nasul ascuţit. Din bărbie şi până în vârful ghetelor se învălmăşeau în neorânduială valuri de tifon şi pânză subţire albă, iar dintre ele se întrezăreau două mâini galbene, nemişcate, cu o cruce de ceară în ele. Ungherele negre, mohorâte, ale salonaşului, icoanele din spatele coşciugului şi coşciugul însuşi, totul în afară de pâlpâirea slabă a lumânărilor era mort şi nemişcat, ca o groapă de cimitir…

„Ce minune mai e şi asta? mi-am zis eu, izbit de priveliştea neaşteptată a morţii. Cum e cu putinţă?… Atât de repede? Abia s-a spânzurat ori s-a împuşcat omul şi l-au şi pus în sicriu?!”

M-am uitat împrejur. La stânga era o uşă cu partea de sus de sticlă, iar în dreapta – un cuier şchiop, cu o şubă ponosită agăţată în el…

— Apă… am auzit eu ca un fel de geamăt.

Geamătul venea din stânga, de după uşa cu geam.

Am deschis-o şi am intrat într-o odaie mică, întunecoasă, cu o singură fereastră, peste care luneca sfios pâlpâirea slabă a felinarului din stradă.

— E cineva aici? am întrebat eu.

Şi fără să aştept răspunsul, am aprins un chibrit. Cât a pâlpâit flacăra lui, am văzut cele ce urmează: jos, la picioarele mele, şedea un om într-o băltoacă de sânge. Dacă aş fi făcut un pas mai mare, aş fi călcat peste el. Cu picioarele întinse înainte şi mâinile proptite în podea, omul se silea să-şi ridice faţa lui frumoasă, dar galbenă ca de mort, încadrată de o barbă stufoasă, neagră ca tăciunele. În ochii lui mari, ridicaţi spre mine, am citit o spaimă neomenească, suferinţă, durere, rugăminte. Pe faţă îi şiroiau broboane mari de sudoare rece. Sudoarea aceea, chinul zugrăvit pe faţa lui, tremurul mâinilor sprijinite de podea, răsuflarea întretăiată şi dinţii strânşi, totul arăta că suferă cumplit. Lângă mâna-i dreaptă, în băltoaca de sânge, zăcea un revolver.

— Nu pleca… spuse el cu voce slabă, când se stinse chibritul. Lumânarea e pe masă!

Am aprins lumânarea şi, neştiind cu ce să încep, m-am oprit în mijlocul odăii. Stăteam aşa, cu ochii ţintă la omul aşezat pe jos şi mi se părea că-l mai văzusem undeva.

— Mă doare îngrozitor, şopti el, şi totuşi n-am putere să mai trag o dată! Nu înţeleg de ce preget!

Mi-am scos paltonul şi am început să îngrijesc de bolnav: l-am ridicat de jos ca pe un copil, l-am pus pe divanul acoperit cu muşama şi l-am dezbrăcat cu băgare de seamă. Omul, rece ca gheaţa, tremura în timp ce-i scoteam haina. Dar rana de care am dat nu îndreptăţea nici tremurul, nici spaima bolnavului.

Era o simplă zgârietură. Glontele trecuse printre a 5-a şi a 6-a coastă din stânga, îi zdrelise pielea şi atâta tot! Plumbul l-am găsit în căptuşeala hainei, lângă buzunarul din spate. După ce am oprit sângele cum m-am priceput mai bine şi am legat rana cu fâşii smulse dintr-o faţă de pernă, un prosop şi două batiste, i-am dat bolnavului să bea şi l-am acoperit cu şuba ce atârna în antreu. Cât timp l-am bandajat, nici eu, nici el n-am scos o vorbă. Eu îmi vedeam de treabă, iar dânsul zăcea nemişcat şi mă privea de sub pleoapele aproape închise, ca şi cum s-ar fi ruşinat de încercarea neizbutită de a se omorî şi de bătaia de cap pe care mi-a pricinuit-o.

— Acum fă bunătatea şi stai liniştit, i-am zis eu sfârşind pansamentul, până mă duc fuga la farmacie ca să-ţi aduc ceva.

— Nu trebuie! şopti el apucându-mă de mânecă şi deschizând ochii mari.

Am citit groază în ochii lui. Se temea că am să plec.

— Nu trebuie! Mai stai cu mine vreo cinci minute… sau zece… Dacă nu ţi-e scârbă; stai jos te rog!

Se ruga de mine şi tremura aşa de tare, că îi clănţăneau dinţii. L-am ascultat şi m-am aşezat pe marginea divanului. Vreo zece minute s-au scurs în tăcere. Fără să scot o vorbă, mă uitam în jur, la odaia în care mă adusese pe neaşteptate soarta. Ce sărăcie! Omul cu faţa frumoasă şi barba stufoasă şi îngrijită avea o odaie pe care nu şi-ar fi dorit-o nici măcar un simplu lucrător! Un divan îmbrăcat cu o muşama jerpelită şi găurită, un scaun slinos, o masă plină de hârţoage vechi, un tablou ieftin în perete – şi atâta tot. Umezeală, mohoreală, cenuşiu…

— Ce vânt! spuse bolnavul fără să deschidă ochii. Cum se mai tânguie!

— Da… am răspuns eu. Ascultă, mi se pare că te cunosc de undeva. N-ai jucat cumva, anul trecut, în spectacolul de amatori dat la vila generalului Luhaceov?

— De ce întrebi? mă întrerupse el grăbit, deschizând ochii.

Pe faţa lui trecu un nor.

— Parcă acolo te-am văzut. Nu eşti Vasiliev?

— Şi dacă-i aşa, are vreo însemnătate? Schimbă ceva faptul că mă cunoşti?

— Nu schimbă nimic, dar întreb şi eu aşa… ca să ştiu.

Vasiliev închise ochii, ca şi cum s-ar fi supărat, şi îşi întoarse faţa către speteaza divanului.

— Nu înţeleg curiozitatea asta, bodogăni el. Mai lipseşte să mă întrebi ce motive m-au determinat să mă sinucid.

Dar nu trecu mult şi se întoarse iar spre mine, deschise ochii şi spuse cu lacrimi în glas:

— Nu te supăra de felul cum îţi vorbesc, dar cred că înţelegi şi dumneata că am dreptate. Nu e nici mărinimos şi nici delicat

să întrebi un puşcăriaş pentru ce stă între gratii, sau un sinucigaş pentru ce s-a împuşcat… Asta înseamnă să-ţi potoleşti curiozitatea deşartă, pe nervii altuia.

— Degeaba te frământi atâta… N-aveam de gând să te întreb pentru ce ai făcut-o.

— Tot m-ai fi întrebat până la urmă. Aşa fac de obicei oamenii! Dar… la ce bun? Dacă o să-ţi spun, ori n-ai să mă înţelegi, ori n-ai să mă crezi… La drept vorbind, nici eu nu prea înţeleg… Există termeni de proces-verbal ori de ziar, ca de pildă: „amor nefericit" sau „mizerie neagră", dar pricinile adevărate nu se cunosc… Nu le ştiu nici eu, nici dumneata, nici redacţiile voastre care îndrăznesc să publice „din jurnalul unui sinucigaş". Numai Dumnezeu înţelege ce-i în sufletul unui om care vrea să-şi curme viaţa. Oamenii însă – n-o ştiu!

— Toate astea sunt foarte bune, dar dumneata n-ar trebui să vorbeşti atâta… i-am răspuns eu.

Bolnavul meu, însă, îşi luase avânt: cu capul sprijinit în pumn, urmă pe tonul unui profesor bolnav:

— Niciun om nu poate pricepe subtilităţile psihologice ale sinuciderii. Care sunt pricinile? Astăzi o pricină te face să pui mâna pe revolver, iar mâine aceeaşi pricină ţi se pare o prostie!… Totul depinde, pesemne, de felul cum priveşte individul un anumit lucru la un moment dat… Uite, eu de pildă: acum o jumătate de ceas doream din tot sufletul să mor; pe când acum, când arde lumânarea şi stai dumneata aici cu mine, nici prin gând nu-mi mai trece să mor. Poţi să-mi tălmăceşti această schimbare? Sunt eu oare mai bogat acum? Sau a înviat soţia mea? Ori poate lumina sau prezenţa unui om străin or fi avut vreo influenţă asupra mea?

— Da, lumina are într-adevăr o influenţă… am bolborosit eu, numai ca să spun ceva. Influenţa luminii asupra organismului…

— Influenţa luminii!… Mă rog! Dar sunt şi oameni care se împuşcă la lumina lumânărilor! Şi apoi, ce să zic? Asta le face cam puţină cinste eroilor din romanele dumneavoastră, dacă un fleac de lumânare poate schimba mersul unei drame! Toată aceasta aiureală poate fi tălmăcită, cred, dar nu de noi! Când dai de un lucru neînţeles, nu trebuie nici să întrebi despre el şi nici să-l tălmăceşti…

— Te rog să mă ierţi, i-am răspuns eu, dar… judecând după ochii dumitale, mi se pare că în clipa de faţă… vrei să pari interesant.

— Da?! făcu Vasiliev revenindu-şi parcă. Se prea poate! Sunt din fire cam vanitos şi cam filfizon. Poftim de tălmăceşte asta, dacă crezi în darul dumitale de fizionomist. Acum o

jumătate de oră trăgeam în mine şi acum vreau să par interesant… Haide, lămureşte-o!…

Vorbele astea din urmă Vasiliev le rostise cu glasul slab, stins. Obosise şi acum simţea nevoia să tacă. Se lăsă o linişte adâncă. Cercetam cu de-amănuntul faţa lui. Era palidă ca de mort. Părea că viaţa se stinsese în el şi doar urmele suferinţelor îndurate de omul acesta, „vanitos şi filfizon", dovedeau că trăieşte. Faţa lui îmi făcea teamă. Dar ce trebuie să fi fost în sufletul lui Vasiliev însuşi, care mai găsea puteri să filozofeze şi – dacă nu mă înşelam – voia să mai pară şi interesant?!

— Mai eşti aici? mă întrebă el deodată, săltându-se în coate. Dumnezeule mare! Ascultă!

Am ciulit urechile. În fereastra întunecată bătea necontenit, fără nicio clipă de răgaz, o ploaie mohorâtă. Vântul urla jalnic şi plângăreţ.

— „Mai albă ca omătul mă voi face şi urechilor mele le va fi dată bucuria şi veselia", citea în salonaş Miliutiha, întoarsă acasă, cu glasul ei obosit şi leneş, fără să-l ridice ori să-l coboare, ţinând-o întruna pe acelaşi ton adormitor.

— Grozav de vesel! Nu găseşti? şopti Vasiliev, întorcându-şi spre mine faţa speriată. Doamne, câte îi sunt date omului să audă şi să vadă! Ce-ar fi dacă am transpune tot haosul ăsta în muzică?! „Pe cei neştiutori i-ar fi adus la tulburare, după cum spune Hamlet, iar ochilor şi auzului el le-ar fi stors putere". Ce bine aş înţelege o astfel de muzică! Ce bine aş simţi-o! Cât e ceasul?

— Trei fără cinci.

— Mai e până se luminează! Dimineaţă au s-o înmormânteze! Mă aşteaptă ceva foarte plăcut: să merg după sicriu prin noroi, sub ploaie… Să merg aşa, fără să văd nimic afară de cerul noros şi privelişti urâte: ciocli murdari, cârciumi, depozite de lemne… pantalonii uzi până la genunchi. Străzile par nespus de lungi, orele nesfârşite ca veşnicia, oamenii grosolani… Iar pe suflet… o piatră, o piatră grea!

După ce trecu o vreme, întrebă deodată:

— Pe generalul Luhaceov când l-ai mai văzut?

— Nu l-am văzut din vară.

— Îi place să se cam umfle în pene; altfel e un bătrânel tare cumsecade. Dar dumneata, tot cu scrisul?

— Da, scriu câte puţin!

— Aşa… Îţi mai aduci aminte cum zburdam ca un mânz la spectacolele acelea de amatori, când îi făceam curte Zinei? Petreceam prosteşte, dar era plăcut, ne simţeam bine… E destul să-mi aduc aminte ca să simt în nări mirosul primăverii! Uite, poftim o temă pentru dumneata. Atâta te rog, să nu-ţi

vină în cap să scrii „jurnalul unui sinucigaş”, că prea e meschin şi banal. Compune şi dumneata ceva umoristic!

— Iar… vrei să pari interesant, i-am spus eu. În tot ce ţi se întâmplă dumitale nu-i nimic umoristic.

— Nimic de râs? Zici că nu-i nimic comic?

Vasiliev se ridică în capul oaselor şi în ochi îi luciră lacrimi. O amărăciune grea i se zugrăvi pe faţa gălbejită şi bărbia începu să-i tremure.

— Voi, scriitorii, vă bateţi joc de casieri şi de femeile necredincioase – adică de cei care înşală. Dar niciun casier şi nicio soţie necredincioasă n-au înşelat vreodată aşa cum m-a înşelat ursita pe mine. Am fost minţit cum n-a fost minţit niciun client care şi-a depus banii la bancă şi niciun soţ încornorat! Îţi dai seama cât de caraghios sunt! Anul trecut, chiar sub ochii dumitale, nu ştiam ce să mai fac de atâta fericire, iar acum, tot sub ochii dumitale…

Vasiliev căzu cu capul pe pernă şi izbucni în hohote de râs.

— O schimbare mai prostească şi mai caraghioasă nici nu se poate închipui! Capitolul întâi: primăvară, iubire, lună de miere… Într-un cuvânt – numai miere. Capitolul doi: căutarea unei slujbe, bani împrumutaţi pe garanţie, mizerie, farmacie şi… mersul prin noroi, mâine, la cimitir.

Şi râse iar. Nu mă simţeam în apele mele şi m-am hotărât să plec.

— Ascultă-mă, i-am zis eu bolnavului. Stai aici liniştit, până mă duc la farmacie!

Omul nu răspunse. Mi-am pus paltonul şi am ieşit din odaie. Trecând prin antreu, m-am mai uitat o dată la sicriu şi la Miliutiha care citea rugăciuni, la căpătâiul moartei. Oricât de mult m-aş fi uitat, n-aş fi putut recunoaşte în obrazul acela galben-cenuşiu pe Zina, zglobia şi drăguţa ingenuă din trupa lui Luhaceov.

„Sic transit…”[57] mi-am zis eu.

Apoi am ieşit. Şi-am pornit spre farmacie. Nu uitasem să iau cu mine revolverul. Totuşi n-am făcut bine că am plecat. Când m-am întors de la farmacie, Vasiliev zăcea pe divanul lui, fără cunoştinţă. Pansamentul era smuls şi din rana răscolită curgea sânge. Până la ziuă n-am izbutit să-l aduc în simţire. Aiura zguduit de friguri, tremura şi îşi plimba prin încăpere căutătura de nebun; şi asta ţinu până în clipa când se lumină de-a binelea şi se auzi glasul preotului care slujea prohodul.

Când locuinţa lui Vasiliev se umplu de bătrâne şi de ciocli, iar coşciugul fu ridicat de pe locul lui şi dus afară, l-am sfătuit pe Vasiliev să rămână acasă. Dar el n-a vrut să mă asculte, cu toate că-l durea rana, cu toate că afară era o dimineaţă cenuşie şi ploioasă. A mers în urma sicriului cu capul descoperit, tăcut,

abia târându-şi picioarele şi ducând uneori mâna, cu o mişcare smucită, la coasta rănită. Pe faţa lui se citea o nepăsare desăvârşită. Numai o dată, când l-am scos din această uitare de sine, printr-o întrebare oarecare, el a cuprins cu privirea trotuarul şi gardul cenuşiu, iar în ochi i-a lucit o clipă o ură mocnită.

— „Atelier cu roate", citi el o firmă. Dracu' să-i ia de analfabeţi! zise apoi.

De la cimitir l-am dus acasă la mine.

…A trecut numai un an de la acea noapte şi Vasiliev nu şi-a tocit încă de-a binelea cizmele cu care a clămpănit prin noroi, în urma coşciugului nevestei sale.

În clipa de faţă, pe când eu sfârşesc de scris povestea asta, el stă în salonul meu şi, acompaniindu-se la pian, arată doamnelor cum cântă duduile prin provincie romanţe sentimentale. Doamnele se prăpădesc de râs şi Vasiliev râde şi dânsul. Petrece de minune.

Îl chem în birou la mine. Vădit nemulţumit că l-am făcut să lase plăcuta lui societate, intră şi se opreşte în faţa mea cu aerul unui om care se grăbeşte. Îi întind povestirea asta şi îl rog s-o citească. Vasiliev e întotdeauna îngăduitor faţă de scrisul meu; acum îşi înăbuşe cu greu un oftat de lene, se aşază în fotoliu şi începe să citească.

— Tii, ce grozăvie! murmură el, zâmbind.

Dar pe măsură ce citeşte mai departe, faţa lui devine mai serioasă. În sfârşit, chinuit de amintiri grele, se îngălbeneşte de-a binelea şi-şi urmează cititul în picioare. Când isprăveşte, măsoară camera în lung şi în lat.

— Ce sfârşit să-i dau? îl întreb eu.

— Ce sfârşit? Hm!…

Privirea lui măsoară pereţii camerei, lunecă peste mine, peste el… Vasiliev se uită la costumul său nou, cusut după ultima modă, aude râsul doamnelor de alături şi… trântindu-se în fotoliu începe să râdă, la fel ca în noaptea aceea.

— N-am avut dreptate când îţi spuneam că toate astea sunt vrednice de râs? Doamne, Dumnezeule! Am dus pe umerii mei atâta cât n-ar fi putut duce un elefant în spinare! Am suferit naiba ştie cât… mai mult nici că se poate, dar… unde sunt urmele? Ce curios! S-ar părea că pecetea pe care o lasă suferinţa asupra omului trebuie să fie veşnică, neştearsă şi sfântă! Şi când colo!… Pecetea asta se uzează tot atât de repede ca o pereche de pingele ieftine. N-a rămas nimic, de parcă nici n-ar fi fost nimic vreodată! De parcă n-aş fi suferit, ci aş fi dansat o mazurcă! Cât de schimbătoare sunt toate pe lumea asta şi cât de caraghioase! Ce teren vast pentru umor!… Arde-i, frate, un sfârşit umoristic!

— Piotr Miloşevici, haide, nu vii odată? strigă doamnele nerăbdătoare.

— O clipă! le răspunde omul „vanitos şi filfizon”, îndreptându-şi cravata. Îmi vine să râd şi să plâng, să plâng şi să râd. Dar ce să-i faci? Homo sum[58]… Şi totuşi… toate laudele mele naturii-mame pentru schimbul ei de materii! Dacă am rămâne cu amintirea durerii de dinţi sau a suferinţelor pe care fiecare dintre noi le-a îndurat vreodată, dacă amintirea aceasta ar dăinui veşnic, prost am mai duce-o pe lume noi, oamenii!

Mă uit la faţa lui zâmbitoare şi îmi amintesc de deznădejdea şi groaza ce-i umpleau ochii acum un an, când privea fereastra întunecată. Îl văd că e gata să-şi joace rolul obişnuit de savant flecar şi să facă paradă în faţa mea cu teoriile lui inutile, ca de pildă cea a schimbului de materii, şi în acelaşi timp mi-l închipui şezând pe jos, într-o băltoacă de sânge, cu suferinţă şi implorare în ochi.

— Cum rămâne cu sfârşitul? mă întreb de data asta singur, cu voce tare.

Vasiliev se duce în salon, fluierând şi îndreptându-şi cravata din mers, iar eu privesc în urma lui şi mă apucă ciuda. Şi nu ştiu cum, îmi pare rău de suferinţele lui din trecut, cum îmi pare rău şi după tot ce am pătimit eu pentru dânsul, în aceea noapte nenorocită. Mă simt aşa, de parcă am pierdut ceva…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 67, 10 martie, 1886, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A Cehonte.

Publicăm acest text.

De vorbă cu un diriginte de poştă

— Spune-mi, te rog, Semion Alexeici, îl întreb eu pe dirigintele poştei, luând din mâna lui un pachet de bani în valoare de una rublă. De ce este nevoie de cinci sigilii cu ceară, pe un pachet de bani?

— Fără asta nu se poate… îmi răspunde Semion Alexeici, mişcând din sprâncene, ca un om care ştie ce spune.

— Dar de ce?

— De aia!… Nu se poate şi gata!

— După câte mă pricep eu, sigiliile astea cer oarecari jertfe, atât din partea primitorilor, cât şi din partea statului. Ele măresc greutatea pachetului şi deci ating la buzunar pe adresant, iar slujbaşilor de la poştă le răpesc timp şi deci păgubesc statul. Dacă este cineva care se alege cu câştig de pe urma lor, apoi ăştia sunt numai fabricanţii de ceară roşie…

— Păi vedeţi? Trebuie să trăiască şi ei… răspunde Semion Alexeici, de parcă ar rosti o cugetare profundă.

— Foarte bine, dar fabricanţii ar putea aduce folos patriei, în alt domeniu… Nu zău, Semion Alexeici, ce rost au peceţile astea? Pentru că nu-mi închipui că s-ar pune aşa, de flori de măr. Or fi având o însemnătate simbolică, profetică, mai ştiu eu care? Lămureşte-mă, te rog, dacă nu este cumva vreun secret de stat.

Semion Alexeici se gândeşte puţin, oftează şi zice!

— Mdaa!… Se vede că nu se poate fără ele, dacă se pun!

— Bine, dar pentru ce? Înainte vreme, când plicurile n-aveau lipici, treacă-meargă! Poate îşi aveau rostul să apere banii împotriva celor care s-ar fi lăcomit la ei. Dar acum…

— Ei, vedeţi? se bucură, dirigintele. Credeţi că sunt puţini aceia care jinduiesc la banul altuia?

— …acum însă, urmez eu, plicurile se lipesc bine de tot cu gumă arabică şi asta ţine mai ceva decât ceara roşie. Afară de aceasta, voi, cei de la poştă, înveliţi pachetele astea în atâtea hârtii şi saci, că până şi un infuzoriu şi-ar face cu greu drum

până la ele, da'mite un hoţ! Şi pentru ce le împachetaţi aşa, voi ştiţi! Că doar la poştă nu se fură; iar dacă vreunul dintre slujbaşii voştri mai mititei ar vrea s-o facă, păi crezi că ar sta el să se uite la peceţi? Cred că ştii bine, şi fără să ţi-o spun, că poţi să dezlipeşti o pecete şi apoi să pui alta, la loc, cât ai zice peşte.

— Asta aşa e! oftează Semion Alexeici. Când e vorba de hoţii dinăuntru, nicio pază n-ajută!…

— Dacă-i aşa, atunci de ce se pecetluiesc pachetele?

— Dacă ai sta să te gândeşti la toate, răspunde tărăgănat dirigintele, şi să te întrebi de ce şi pentru ce, o să te doară şi capul până la urmă. Mai bine să le faci pe toate cum scrie la carte şi gata… Zău!

— Foarte adevărat, încuviinţez eu. Dar mai am o întrebare! Dumneata te pricepi în ale poştei şi de aceea spune-mi, te rog, de ce când se naşte un om ori se însoară nu sunt nici pe departe atâtea chiţibuşuri de făcut, ca atunci când trimite ori primeşte bani? S-o luăm de pildă pe mama mea, care mi-a trimis rubla asta. Crezi că i-a venit uşor? Da' de unde! Mai uşor i-ar fi venit să mai aducă pe lume vreo cinci copii, decât să-mi trimită rubla asta… Judecă şi dumneata: mai întâi a trebuit să meargă cale de trei verste până la poştă. Acolo a trebuit să stea în picioare o grămadă de timp şi să-şi aştepte rândul, pentru că civilizaţia de la poştă n-a ajuns încă până la bănci ori scaune. Stă bătrânica în picioare, iar funcţionarul îi mai şi spune: „Aşteaptă, ce te-nghesui? Şi nu te sprijini cu cotul de ghişeu!"

— Fără asta nu se poate!

— Nu s-o fi putând, dar ai răbdare, lasă-mă să vorbesc… I-a venit în sfârşit rândul. Slujbaşul de la ghişeu îi ia pachetul, dar numaidecât se încruntă şi i-l zvârle înapoi. «Ai uitat, zice, să scrii: „conţine bani"»… Şi bătrânica mea se duce de la poştă la dugheană, ca să scrie acolo „conţine bani", apoi de la dugheană iar la poştă şi se aşază iar la rând… Slujbaşul îi ia pachetul, numără banii şi zice: „Ceara dumitale, te rog!" Mamei, însă, nici prin minte nu i-a trecut de ceară. Acasă nu are aşa ceva, iar la dugheană costă, cum ştii, zece copeici bastonaşul. Slujbaşul, bineînţeles, se supără şi se apucă să pecetluiască pachetul cu ceara statului. Şi îi trânteşte nişte peceţi care trag nu grame, ci kilograme. „Sigiliul dumitale", mai zice el. Dar mama, în afară de degetar şi ochelarii ei cu ramă de fier, ce alta poate să mai aibă?…

— Se poate şi fără sigiliu!

— Bine, bine! Acum urmează plata: pentru greutate, asigurare, ceară, pentru… te apucă ameţeala când te gândeşti! Ca să trimiţi o rublă, trebuie să ai cu tine, pentru orice întâmplare, două… Buun! Pe urmă rubla asta se trece în 20 de

registre şi, în sfârşit, se trimite… Acum o primeşti dumneata aici, la poştă, şi în primul rând o treci iar în 20 de registre, îi dai cinci numere de înregistrare şi o închizi cu zece lacăte, de parcă ar fi un tâlhar sau cine ştie ce răufăcător! După aceea, poştaşul dumitale îmi aduce un aviz şi eu iscălesc că am primit avizul în ziua cutare. Poştaşul pleacă, iar eu încep să măsor odaia în lung şi-n lat şi să cârtesc: „Of, mamă, mamă! Cu ce te-am supărat aşa de amarnic şi cu ce ţi-am greşit aşa de mult că mi-ai trimis o rublă? Acum o să am o bătaie de cap!… Doamne, Doamne!”

— E păcat mare să cârteşti împotriva părinţilor! oftează Semion Alexeici.

— Aşa zic şi eu. E păcat, dar cum să nu cârteşti, de pildă, când ai treburi până peste cap şi eşti nevoit să le laşi pe toate baltă ca să te duci la poliţie şi să dovedeşti că tu eşti tu şi că iscălitura ta e bună… Bine că hârtia de la poliţie nu costă decât 10-15 copeici. Ce ne-am face dacă ar fi vreo 5 ruble? Şi la ce bun un asemenea document? Dumneata, Semion Alexeici, mă cunoşti foarte bine… Am fost împreună şi la baie, am stat împreună şi la un pahar de ceai, şi la o vorbă… Pentru ce-ţi trebuie certificatul meu de identitate de la poliţie?

— Altfel nu se poate!… Forma, domnul meu, e un lucru cu care… e mai bine să n-ai de-a face. Într-un cuvânt – formalistică!

— Dar dumneata mă cunoşti, doar!

— Ei, şi? E drept, ştiu că eşti dumneata!… Dar… dacă nu eşti dumneata? Mai ştii? Poate eşti „incognito”…

— Bine, dar stai şi judecă şi dumneata: ar merita să contrafac semnătura cuiva ca să-i fur banii? Asta se cheamă „fals” şi se pedepseşte mult mai rău decât dacă aş intra la dumneata aici şi aş pune mâna pe toate pachetele din lada aceea!… Nu, zău, Semion Alexeici! În străinătate toate acestea sunt mult mai simple. Acolo îţi vine poştaşul acasă şi te întreabă: Dumneata eşti cutare? Primeşte banii!”

— Asta e cu neputinţă! clatină din cap dirigintele.

— Cu neputinţă şi totuşi se poate! Acolo toate se bazează pe încrederea oamenilor între ei… Eu am încredere în dumneata, dumneata în mine… Deunăzi mi-a venit un comisar din cartier ca să-i dau nişte speze de judecată şi eu nu i-am cerut niciun fel de acte şi i-am dat banii aşa. Noi, simpli cetăţeni, nu vă cerem vouă acte, pe când voi…

— Dacă stai să te gândeşti la toate, mă întrerupe Semion Alexeici, zâmbind cu tristeţe, şi să le judeci pe toate, de ce şi pentru ce şi din ce pricina, eu unul cred că…

Şi dând din mână a lehamite, fără să sfârşească vorba, Semion Alexeici cade pe gânduri. După o clipă de gândire,

adaugă:

— Eu unul cred că nu-i treaba noastră!

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 11, 1 martie, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Lupul

Moşierul Nilov, un bărbat bine legat, vestit în toată gubernia pentru neobişnuita lui putere fizică şi judecătorul de instrucţie Kuprianov, întorcându-se într-o seară de la vânătoare, se abătură pe la moară, la moş Maxim. Până la conacul lui Nilov nu mai rămâneau decât vreo două verste dar vânătorii erau atât de osteniţi că nu mai voiră să meargă mai departe şi hotărâră să facă un popas mai îndelungat la moară. Hotărârea asta îşi avea cu atât mai mult rostul, cu cât ştiau că Maxim are în casă ceai şi zahăr, iar vânătorii aveau cu ei destulă votcă, coniac şi mâncare.

După gustare, prietenii băură câte un ceai şi limbile se dezlegară.

— Ce mai e nou pe la dumneata pe aici, moşule? îl întrebă Nilov pe Maxim.

— Ce mai e nou? făcu bătrânul zâmbind. Iaca ce-i nou: tocmai mă pregăteam să cer domniei tale puşculiţa.

— Puşca? La ce-ţi trebuie?

— Cum? La drept vorbind poate că nici nu-mi trebuie! Am spus numai aşa… mai mult ca să mă grozăvesc!… Că tot nu mai văd să trag! Dar… dracu' ştie de unde s-a ivit pe-aici un lup turbat. De două zile rătăceşte pe la noi… Aseară, la căderea întunericului, a răpus – lângă sat – un mânz şi doi câini, iar astăzi când am ieşit afară în zori l-am văzut şi eu: şedea afurisitul sub o salcie şi se izbea cu laba peste bot. I-am strigat: „ho-o!" dar el stătea neclintit şi se holba la mine de parcă ar fi fost necuratul… Am aruncat cu o piatră într-însul şi atunci a început a clănţăni din dinţi şi a-şi roti ochii scânteietori, ca de jăratic; apoi a zbughit-o înspre crângul de plopi… M-am speriat de ziceam că mor!

— Naiba s-o ia de treabă, bombăni judecătorul.

— Umblă un lup turbat pe-aici, iar noi hoinărim, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Şi dacă! Ce, n-avem puşti?

— Ai să tragi cu alice într-un lup?

— La ce-aş trage? Pot să-l dobor şi cu patul puştii…

Şi Nilov se apucă să-l încredinţeze pe judecător că nimic nu-i mai simplu decât să omori un lup cu patul puştii şi povesti că într-o zi a omorât pe loc, cu o singură lovitură de baston, un câine mare, turbat, care se aruncase asupra lui.

— Dumitale ce-ţi pasă? oftă judecătorul de instrucţie, privind cu pizmă umerii laţi ai moşierului. Ai o putere… slavă Domnului!… Cât zece. Nu cu băţul, ci cu degetul ai putea să dobori un câine. Dar un muritor de rând – până ridică băţul, până ocheşte locul şi până loveşte, are vreme câinele să-l muşte de vreo cinci ori! Şi iese prost! Nu-i pe lume boală mai îngrozitoare şi mai chinuitoare decât turbarea! Când am văzut pentru prima oară un om bolnav de turbare, am umblat vreo cinci zile ca năuc şi am urât toţi câinii şi toţi iubitorii de câini din lume! În primul rând, iuţeala cu care înaintează boala şi faptul că te apucă pe neaşteptate e cumplit!… Mergi pe drum sănătos, liniştit, habar n-ai de nimic şi deodată, netam-nesam, hop!… şi te muşcă un câine turbat! Şi numaidecât începe să te obsedeze gândul înfiorător că eşti pierdut pentru totdeauna şi că nu mai ai nicio scăpare… Apoi îţi închipui şi dumneata ce înseamnă pentru cel muşcat continua şi chinuitoarea aşteptare a bolii. Apoi se dezlănţuie boala… Dar ceea ce este şi mai îngrozitor e că boala n-are leac. Dacă te-ai îmbolnăvit, pune-ţi cruce! În medicină, după câte ştiu eu, nu se cunoaşte nimic care să te poată vindeca.

— Da’ la noi în sat sunt oameni care ştiu să tămăduiască, boierule! spuse Mim. Miron mi ţi-l vindecă pe oricine!

— Fleacuri! oftă Nilov. Toate câte se spun despre Miron sunt poveşti. Vara trecută, în sat, l-a muşcat pe Stiopka un câine turbat şi niciun Miron nu l-a putut scăpa… L-au îndopat cu tot soiul de porcării, da’ până la urmă tot a turbat! Nu, moşule! Nu-i nimic de făcut! Dacă mie mi s-ar întâmpla una ca asta, dacă m-ar muşca un câine turbat, mi-aş trage un glonte-n tâmplă şi gata!

Povestirile de groază despre turbare îi tulburară pe cei doi vânători care puţin câte puţin încetară de a mai vorbi şi îşi sorbeau acum ceaiul în tăcere. Fiecare dintre ei se gândea fără să vrea că viaţa şi norocul omului depind de te miri ce fleac, care nu face, cum s-ar zice, nici cât o ceapă degerată. Toţi se simţeau cuprinşi de tristeţe şi urât.

După ceai Nilov se ridică în picioare şi îşi întinse mădularele să se mai dezmorţească niţel. Simţea nevoia să iasă la aer. După ce umblă o vreme pe lângă hambare, deschise portiţa ce dădea în câmp şi ieşi. Amurgul făcuse loc întunericului. Râul dormea un somn liniştit, adânc.

Pe stăvilarul scăldat de lumina lunii nu se zărea nicio pată de umbră; în mijlocul lui, strălucea ca o stea gâtul unei sticle sparte. Cele două roţi ale morii, pe jumătate ascunse în umbra unei sălcii pletoase, priveau triste, mohorâte…

Nilov trase aerul adânc în piept şi se uită înspre râu… Nicio mişcare… Apa şi malurile erau adormite; se potoliseră până şi peştii. Deodată însă, lui Nilov i se păru că pe malul celălalt, mai sus de tufişurile de salcie, se mişcă o umbră, un ghemotoc negru. Nilov închise pe jumătate ochii şi privi încordat. Umbra nu se mai zărea, dar nu trecu mult şi apăru din nou, rostogolindu-se în zig-zag spre stăvilar.

„Lupul!” se gândi deodată Nilov.

Dar înainte de a-i veni în minte gândul să fugă înapoi, spre moară, ghemotocul întunecat porni rostogolindu-se de-a lungul stăvilarului, tot în zig-zag, drept spre el.

„Dacă fug, o să-mi sară în spate, cumpăni Nilov, simţind o sudoare rece la rădăcina părului. Dumnezeule mare, n-am nici măcar o bâtă la mine! Ce să fac? Am să stau pe loc şi… Şi am să-l sugrum!” Nilov urmări cu încordare mişcările lupului şi unduirile trupului său. Fiara alerga de-a lungul stăvilarului şi ajunse curând în dreptul omului…

„Poate trece şi nu mă vede!” gândi Nilov, fără să slăbească din ochi animalul.

Dar în aceeaşi clipă, lupul scoase, în silă parcă, un urlet jalnic, scârţâitor, îşi întoarse botul înspre Nilov şi se opri, ca şi cum s-ar fi întrebat dacă să sară la om sau ba?

„Am să-l izbesc cu pumnul în creştet… îşi zise omul, şi am să-l năucesc!…”

Era atât de aiurit de întâmplare, încât nu-şi putu da seama care dintre ei a pornit primul la luptă: el sau lupul! Înţelese numai că venise o clipă groaznică, hotărâtoare, când trebuia să-şi adune întreaga lui putere în mâna dreaptă şi să apuce lupul de grumaz, lângă ceafă. Şi atunci se petrecu ceva cu totul neobişnuit, de necrezut aproape… Lui Nilov i se păru că trăieşte un vis. Lupul apucat de el mârâi jalnic şi se smuci cu atâta putere că pielea grumazului, prinsă în strânsoarea omului, lunecă, umedă şi rece, printre degetele acestuia. Iar lupul, căutând să scape, se ridică pe labele dindărăt. Atunci Nilov apucă cu mâna stângă laba dreaptă a fiarei şi o strânse puternic aproape de subsuoară. Apoi îşi trase repede mâna dreaptă de pe ceafa lupului şi, prinzându-l lângă subsuoara stângă, îl ridică în aer. Toate se petrecură într-o frântură de clipă. Şi pentru ca fiara să nu-l muşte de mâini şi nici să nu sucească gâtul în voie, Nilov îşi înfipse amândouă degetele mari sub claviculele lui, ca nişte pinteni… Lupul, însă, se propti cu labele în umerii omului şi căpătând astfel un punct de sprijin, se scutură cu o

putere înspăimântătoare. Să muşte mâinile ori braţele lui Nilov până la coate îi era cu neputinţă; să-şi întindă botul spre faţa sau umerii lui, îl împiedicau degetele mari înfipte în grumaz şi care îi pricinuiau o durere ascuţită.

„Urâtă treabă! îşi zise Nilov, dându-şi capul cât mai spre spate. Balele lui mi-au picat pe buză. Oricum, s-a zis cu mine, chiar dacă izbutesc să scap de el printr-o minune."

— Ajutor! strigă el. Maxim, ajutor!

Amândoi, omul şi lupul, ale căror capete erau la aceeaşi înălţime, se priveau ţintă în ochi… Lupul clănţănea din dinţi, scotea mârâieli scârţâitoare şi împroşca bale… Labele lui dindărăt, căutând sprijin, lunecau pe genunchii lui Nilov; în ochii animalului se oglindea luna, dar nu întrezăreai în ei nimic asemănător urii; acei ochi, de om parcă, ai fi zis că plâng.

— Ajutor! mai strigă o dată Nilov. Maxim!

Dar cei de la moară nu-l auzeau. Nilov simţea fără să-şi dea seama, că dacă o să strige tare, puterile au să-i slăbească şi de aceea striga cu jumătate de glas.

„Am să merg de-a-ndărătelea… hotărî dânsul. Am să ajung cu spatele până la uşă şi abia atunci am să strig."

Şi porni de-a-ndărătelea… Dar nu făcu bine câţiva paşi, şi simţi că mâna lui dreaptă slăbeşte şi amorţeşte. Apoi veni o clipă când îşi auzi cu mirare propriul strigăt sfâşietor şi simţi o durere ascuţită în umărul drept, iar un şuvoi fierbinte îi inundă deodată braţul şi pieptul. O clipă mai târziu auzi glasul lui Maxim şi citi o groază nebună pe faţa judecătorului ce alerga spre el…

Dar nu-şi slobozi duşmanul din strânsoare, decât numai atunci când ceilalţi doi îi descleştară cu silă degetele şi îi dovediră că lupul e mort. Nilov se întoarse la moară aiurit de senzaţiile tari pe care le încercase, cu şoldul şi cizma dreaptă plină de sânge, mai-mai să leşine. Lumina, samovarul şi sticlele de pe masă îl aduseră în simţiri şi îl făcură totodată să-şi dea seama că grozăvia şi primejdiile prin care trecuse nu erau decât începutul. Palid, cu ochii măriţi şi capul asudat, el se trânti pe grămada de saci şi-şi lăsă istovit braţele în jos. Judecătorul şi Maxim îl dezbrăcară şi îl cercetară; rana era mare. Lupul îi spintecase pielea de pe umăr şi îi atinsese muşchiul.

— De ce nu l-ai azvârlit în râu? întrebă revoltat judecătorul, în vreme ce îi oprea sângele. De ce, zic, nu l-ai aruncat în râu?

— Uite, la asta nu m-am gândit! Doamne sfinte, asta nu mi-a trecut prin cap!

Judecătorul făcu mai întâi o încercare să-l îmbărbăteze, dar după ce descrisese mai adineauri turbarea în culori aşa de vii, toate vorbele de acum ar fi fost nelalocul lor, şi de aceea găsi

că e mai nimerit să tacă. După ce legă rana, cum se pricepu mai bine, îl mână pe Maxim la conac după trăsură, dar Nilov nu stătu să aştepte caii, ci o luă pe jos înspre casă.

A doua zi dimineaţa însă, se întoarse iar la moară, galben la faţă, supt şi ciufulit din pricina durerii şi a nopţii fără somn.

— Moşule! îi zise el lui Maxim, du-mă la Miron. Mai iute! Haide, vino în trăsura mea.

Maxim, galben şi el la faţă după o noapte de nesomn, se fâstâci, se uită de câteva ori în jur şi spuse în şoaptă:

— Nu-i nevoie, boierule, să ne ducem la Miron. Şi eu, să avem iertare, ştiu să lecuiesc oamenii.

— Bine, dar grăbeşte-te, rogu-te!

Şi Nilov bătu nerăbdător din picior. Bătrânul îl aşeză cu faţa înspre răsărit, bolborosi vorbe neînţelese şi îl făcu să bea dintr-o licoare călduţă şi greţoasă, cu gust de pelin.

— Dar Stiopka tot a murit… bolborosi Nilov. Să zicem că poporul cunoaşte unele leacuri… dar… dar, atunci de ce a murit Stiopka? Oricum, tu să mă duci neapărat şi la Miron!

De la Miron, în puterea căruia n-avea încredere, Nilov se duse la spital, la doctorul Ovcinnikov. Acesta îi dădu nişte pilule de beladonă şi îl sfătui să stea în pat, dar moşierul schimbă caii şi fără să ia în seamă durerea sfâşietoare ce-i chinuia braţul se duse în oraş, la doctorii de acolo.

Peste vreo patru zile, seara târziu, Nilov dădu buzna la Ovcinnikov şi se trânti istovit pe canapeaua lui.

— Doctore! începu el cu voce sugrumată, ştergându-şi cu mâneca faţa palidă şi trasă, brobonită de sudoare. Grigori Ivanîci! Fă ce vrei cu mine, dar nu mă lăsa în starea în care sunt! Tămăduieşte-mă sau otrăveşte-mă, dar nu mă lăsa, pentru Dumnezeu! Îmi pierd mintea!

— Trebuie să stai în pat! îi răspunse Ovcinnikov.

— Ah, slăbeşte-mă, te rog, cu patul dumitale! Te întreb limpede, ce să fac? Eşti doctor şi trebuie să mă ajuţi! Mă chinuiesc groaznic! În fiece clipă mi se pare că turbez. Nu mai dorm, nu mai mănânc, nu mă pot ţine de nicio treabă! Uite, am revolverul aici, în buzunar şi îl scot mereu ca să-mi trag un glonte în creier. Vezi puţin de mine, Grigori Ivanîci! Spune-mi ce să fac? N-ar fi mai bine să mă duc la profesori?

— Asta n-ar schimba nimic. Du-te dacă crezi!

— Dar dacă aş anunţa un concurs pentru vindecarea mea? Acela care mă va tămădui, va primi cincizeci de mii de ruble de pildă?! Ce zici? De altfel, până dau la gazetă, până… am vreme să turbez de zece ori! Sunt gata să-mi dau şi toată averea! Hai, fă-mă bine şi ai cincizeci de mii ruble de la mine! Dar, haide odată, fă ceva! Nu pot pricepe această nepăsare

revoltătoare! Înţelege-mă: am ajuns să pizmuiesc până şi-o muscă!… Sunt nenorocit! Familia mea e nenorocită!

Şi umerii lui Nilov se cutremurară de un plâns năprasnic.

— Ascultă-mă! începu să-l mângâie Ovcinnikov. Nu înţeleg totuşi starea aceasta de surescitare în care te afli. De ce plângi? Şi de ce cauţi să vezi primejdia mult mai mare decât este? Pricepe odată că ai mai multe şanse să nu te îmbolnăveşti, decât să te îmbolnăveşti! În primul rând, dintr-un număr de o sută de muşcaţi, nu se îmbolnăvesc decât treizeci. În al doilea rând – şi asta-i foarte însemnat – lupul te-a muşcat prin haină şi deci otrava a rămas în ţesătură! Iar dacă a pătruns şi în rană, a ieşit afară odată cu sângele, pentru că ai sângerat foarte mult. În privinţa turbării sunt pe deplin liniştit. Dacă mă îngrijorează ceva, apoi asta e numai rana dumitale! Delăsător cum eşti, ai putea uşor să te alegi cu un dalac sau cu ceva asemănător.

— Nu zău! Vorbeşti serios, ori cauţi să mă mângâi?

— Pe cuvântul meu! Na, poftim, citeşte şi dumneata!

Şi luând de pe raft o carte, doctorul începu să-i citească lui Nilov despre turbare, sărind dinadins locurile ce l-ar fi putut înspăimânta.

— Aşa că, vezi şi dumneata că-ţi faci degeaba atâtea griji, încheie dânsul, sfârşind cu cititul. Unde mai pui că nici dumneata, nici eu nu ştim dacă lupul a fost turbat ori sănătos!

— Mdaa! încuviinţă Nilov zâmbitor. Acum văd şi ei! Aşadar, mă frământ degeaba?!

— Se-nţelege!

— Mulţumesc, dragul meu! râse deodată moşierul şi începu să-şi frece mâinile bucuros. Acum m-am liniştit, bunul meu prieten!… Sunt mulţumit şi chiar… fericit! Zău aşa!… Ba nu, zău, chiar fericit!

Nilov îl îmbrăţişă pe Ovcinnikov şi îl sărută de trei ori. Apoi fu cuprins de o veselie tinerească spre care sunt înclinaţi de obicei oamenii buni la suflet şi puternici. El apucă o potcoavă de pe masa doctorului şi dădu s-o dezdoaie, dar nu izbuti, din pricina bucuriei prea mari şi a durerii din umăr ce-i sleia puterile; atunci se mulţumi să-l cuprindă pe doctor cu braţul stâng, ceva mai jos de mijloc şi deodată îl săltă în aer, şi-l puse pe umăr şi îl duse din birou în sufragerie… Când ieşi de la Ovcinnikov era atât de vesel şi de bucuros încât odată cu el păreau că se bucură până şi boabele de lacrimi aninate în barba lui neagră şi deasă. Coborând pe scări, se porni deodată să râdă cu vocea lui groasă şi zgâlţâi cu atâta putere parmalâcul scării, încât unul dintre stâlpişori sări din loc şi pragul se cutremură sub picioarele lui Ovcinnikov.

„Ce om voinic! îşi zise doctorul, privind înduioşat spetele largi ale lui Nilov. Doamne, ce voinic!”

Când se aşezară în trăsură, Nilov începu să-i povestească din nou doctorului până în cele mai mici amănunte, cum s-a războit cu lupul, la stăvilar.

— Da' ştiu că a fost o petrecere pe cinste! sfârşi el râzând. O să am ce povesti la bătrâneţe! Hai, mână odată, Trişka!

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", Nr. 74, 17 martie, 1886, la rubrica „Efemeride", cu titlul „Turbarea" *(Întâmplare adevărată).* Semnată: A. Cehonte. În Biblioteca de Stat (Moscova) se păstrează manuscrisul nuvelei revăzute din punct de vedere stilistic, cu noul ei titlu: „Lupul", destinată pesemne de Cehov pentru culegerea de „Opere" din anul 1899. Publicăm textul din manuscris.

Imaginea nopţii cu lună [„Pe stăvilarul scăldat de lumina lunii nu se zărea nicio pată de umbră; în mijlocul lui, strălucea ca o stea, gâtul unei sticle sparte"], era dată de Cehov ca exemplu de cum se poate alcătui un tablou general, cu ajutorul unor amănunte mici. În scrisoarea sa către fratele Alexandru, Cehov scria: „Ai să capeţi de pildă imaginea nopţii cu lună, dacă ai să scrii că pe stăvilarul de la moară, strălucea ca o stea gâtul unei sticle sparte"… (10 mai 1886). Aceeaşi imagine o pomeneşte Treplev în „Pescăruşul", act. IV: „Trigorin şi-a alcătuit un stil al lui şi-i vine uşor. El spune de pildă că pe stăvilar luceşte gâtul unei sticle sparte şi se profilează umbra neagră a roţii morii şi… gata o noapte cu lună…"

La Paris!

Secretarul zemstvei Greaznov[{59}] şi profesorul liceului judeţean Lampadkin[{60}] se întorceau într-o zi pe înserat de la comisarul de poliţie Voniucikin[{61}], care îşi serbase onomastica. Cei doi se ţineau de braţ şi semănau bine de tot cu cifra 10. Greaznov era slab, lung şi vânjos, purta hainele strâns lipite pe trup şi aducea cu un băţ, iar Lampadkin era gras şi rotunjor, purta haine largi şi aducea cu un zero. Amândoi erau cam chercheliţi şi se clătinau pe picioare.

— Văd că se recomandă acum noua gramatică a lui Grot, bombănea Lampadkin, plescăind prin noroi cu galoşii lui plini de apă. Grot ăsta susţine că adjectivele la masculin, singular, în cazul genitiv, primesc terminaţia *ogo* şi nu *ago* cum ştiam noi… Descurcă-te, dacă poţi! Ieri l-am lăsat la arest pe Perhotkin[{62}] pentru că mi-a scris *zolotogo*[{63}] cu *ogo,* iar mâine se cheamă să mă fac de râs în ochii lui!… Ce ruşine! Ce ruşine!

Dar Greaznov nu-şi pleca urechea la vorbele învăţate ale pedagogului. Toată atenţia lui era îndreptată înspre podeţul murdar din faţa cârciumii lui Şireaev, unde se petrecea o mică neînţelegere. Vreo două duzini de câini stăteau în cerc în jurul unei jevruţe negre, jigărite, şi lătrau la ea prelung şi triumfător, de se cutremura văzduhul. Potaia se răsucea ca pe jăratic, le arăta colţii şi căuta să-şi strângă cât mai mult între picioare coada jumulită.

Întâmplarea nu prea merita luarea-aminte, dar secretarul zemstvei era din rândul acelor oameni care pun la inimă te miri ce fleac, se înfierbântă repede şi nu pot privi nepăsători o ceartă sau o bătaie! Când ajunseră în dreptul câinilor, el nu-şi mai putu ţine firea şi se amestecă:

— Şo pe el! Muşcaţi-l, afurisitul! Hai! şi începu să mârâie şi să fluiere, ţinând partea câinilor adunaţi în cerc. Mrrr!… Pe el! Aşa! Dă-i!…

Şi ca să-i zădărească şi mai mult, se aplecă şi trase de picior javra încolţită. Aceasta schelălăi jalnic şi înainte ca Greaznov să-şi tragă mâna, îl muşcă de deget. Dar numaidecât, speriată parcă de îndrăzneala ei, sări peste lanţul duşmanilor, îşi înfipse în treacăt colţii în pulpa lui Lampadkin şi o luă la goană de-a lungul străzii, cu toată haita după ea.

— Ptiu, afurisit-o! îi strigă din urmă Greaznov, amenințând-o cu degetul. Călca-te-ar căruţa, potaia dracului! Şo pe ea, fraţilor, n-o lăsaţi!

— Ţine-o! se auziră şi alte voci amestecate cu şuierături. Prinde-o! Dă-i la cap, că-i turbată! Ţine coada-n jos şi botul în pământ! Ce mai? E turbată!

Cei doi prieteni stătură în loc până când haita de câini nu se mai zări, apoi se luară iar de braţ şi îşi văzură de drum. Când ajunseră acasă (pedagogul locuia şi mânca la secretar, pentru şapte ruble pe lună), nici nu-şi mai aminteau de povestea cu câinele… Îşi scoaseră pantalonii plini de noroi şi îi întinseră la uscat, după care se aşezară la ceai, grozav de binedispuşi, paşnici şi înclinaţi spre cugetări filozofice… Dar ca la vreun ceas şi jumătate după asta, când începură să joace „popa prostul” cu mătuşa, cuscra şi cele patru surori ale lui Greaznov, se înfiinţă deodată la ei doctorul Kataşkin şi le tulbură întru câtva liniştea.

— Nu face nimic, că doară nu-s cucoană, începu noul venit, văzând străduinţa cu care secretarul şi pedagogul căutau să-şi ascundă pe sub masă indispensabilii şi picioarele goale. Eu, domnii mei, am fost trimis anume la dumneavoastră. Mi s-a spus că aţi fost amândoi muşcaţi de un câine.

— Cum să nu! Am fost! răspunse Greaznov zâmbind cu gura până la urechi. Ne pare foarte bine! Şedeţi, Mitri Fomici! Cam de multişor nu ne-am mai văzut, zău aşa!… Nu luaţi un ceai? Glaşa, adu votcă! Ce gustare luaţi la votcă? Ridiche ori cârnat?

— Câinele a fost, cică, turbat! urmă doctorul, privindu-i pe amândoi cu îngrijorare. Turbat, neturbat, n-avem dreptul să lăsăm treaba asta la voia întâmplării! Cine ştie ce se mai întâmplă? Ia să văd, unde v-a muşcat?

— Las-o baltă, doctore! făcu secretarul cu lehamite. M-a apucat uşurel de un deget… Doar n-oi turba dintr-atâta lucru!… Poate vreţi mai bine bere? Glaşa, dă fuga la jidoavcă şi spune-i să ne dea pe datorie două sticle!

Kataşkin se aşeză la masă şi străduindu-se din răsputeri să strige mai tare decât cei doi prieteni beţi, începu să-i sperie cu turbarea… La început Greaznov şi Lampadkin făcură pe grozavii, dar încetul cu încetul îi cuprinse teama şi-i arătară medicului muşcăturile. Doctorul examină rănile, le arse cu

piatra iadului şi-şi văzu de drum. Cei doi prieteni s-au culcat şi multă vreme au mai discutat aprins, întrebându-se ce este piatra iadului şi din ce se face ea.

A doua zi dimineaţă, Greaznov se cocoţase într-un plop înalt să aşeze o căsuţă pentru grauri, iar Lampadkin, stând la rădăcina copacului, îi ţinea ciocanul şi sforicelele. Grădiniţa secretarului era încă toată acoperită cu zăpadă, dar fiecare rămurică şi coajă udă de copac mirosea a primăvară.

— Grot mai are şi o altă teorie, bombăni pedagogul. Zice că substantivul *„vorota”*[64] nu-i de genul neutru, ci masculin… Hm! Vasăzică nu se scrie *crasnîia vorota*[65] ci *crasnîie?* Asta s-o creadă el! Nu mă las! Mai curând îmi dau demisia, decât să mă iau după el!

Pedagogul înălţă ciocanul şi tocmai se pregătea să lovească cu înverşunare în toţi academicienii prea savanţi, când deodată scârţâi portiţa şi – spre marea surpriză a celor doi prieteni – intră în grădiniţă Pozvonocinikov[66], mai-marele judeţului. Lampadkin se îngălbeni de uimire şi scăpă ciocanul din mână.

— Să trăieşti, prietene! îi zise Pozvonocinikov. Cum te simţi? Mi s-a spus că atât pe dumneata cât şi pe Greaznov v-a muşcat ieri un câine turbat.

— Poate că n-a fost turbat, mormăi Greaznov din vârful plopului. Poate că-s numai vorbe de clacă!

— Se poate! Dar dacă a fost turbat?! răspunse Pozvonocinikov. Nu se poate să privim lucrurile aşa!… Trebuie să luăm măsuri.

— Şi care ar fi măsurile? întrebă încet pedagogul. Ieri, doctorul ne-a ars rănile.

— Da, mi-a spus-o chiar acum, dar nu-i de ajuns! Trebuie să procedăm mai serios… Să mergeţi la Paris, de pildă… Da, da, chiar aşa cred că o să şi trebuiască să faceţi: să mergeţi la Paris!

Pedagogul scăpă din mână sforicica şi încremeni, iar secretarul fu cât pe-aci să cadă din copac de uimire…

— La Pari-is? întrebă el. Dar ce să fac acolo?

— O să vă duceţi la Pasteur… Se-nţelege că o să coste ceva parale povestea asta, dar… ce să-i faci? Sănătatea şi viaţa omului preţuiesc mai mult… Şi voi o să vă liniştiţi, şi noi o să fim cu cugetul împăcat… Am vorbit chiar adineauri cu preşedintele Ivan Alexeici. El crede că municipiul o să vă dea bani de drum… Soţia mea e gata să vă dea şi dânsa, din partea ei, 200 de ruble… Ce vreţi mai mult? Pregătiţi-vă de plecare. Cât despre paşapoarte, nicio grijă: vi le scot eu, cât ai bate din palme…

— Au înnebunit de-a binelea caraghioşii ăştia! spuse Greaznov după plecarea lui Pozvonocinikov, zâmbind

batjocoritor. La Paris! Da' proşti mai sunt, Doamne iartă-mă. Aş mai înţelege la Moscova sau la Kiev. Când colo… na, poftim! La Paris! Şi pentru ce? Măcar să fi fost un câine ca lumea, de rasă… dar aşa? O biată javră. Ptiu! Ne-a şi găsit boieri simandicoşi: Paris, auzi vorbă? Să mă ia dracu' dacă plec!

Pedagogul rămase multă vreme gânditor, cu ochii în pământ, apoi chicoti vesel şi cu aerul unui om căruia i-a venit în minte un gând strălucit, îi spuse prietenului:

— Ştii ceva, Vasea? Hai să mergem! Să mă bată Dumnezeu dacă nu zic bine! Parisul e doar străinătate… Europa!

— Şi ce-am pierdut acolo? Dă-l încolo de Paris!

— Civilizaţie! urmă Lampadkin încântat. Şi ce civilizaţie! Ce vederi, fel de fel de Vezuvii… împrejurimi! La fiecare pas alte împrejurimi! Nu, zău! Eu zic să mergem!

— Ai căpiat, Iliuşa! Ce avem noi de împărţit cu nemţii?

— Păi acolo sunt franţuzi, nu nemţi!

— Tot un drac! Ce să fac eu printre ei? O să mă prăpădesc de râs numai văzându-i! Şi-apoi cu firea mea, îi mai snopesc şi în bătaie! Zici să plecăm! Ce ne trebuie bătaie de cap? Cine ştie, ne mai pradă, ne mai dă să mâncăm de frupt!… Şi-apoi, te pomeneşti că în loc de Paris nimerim în cine ştie ce ţară afurisită că cinci ani n-o să ne mai revenim în fire…

Greaznov era hotărât să nu plece dar, chiar în seara aceleiaşi zile, cei doi prieteni se plimbau ţinându-se de gât prin oraş şi cum dădeau de cineva cunoscut, îi povesteau pe loc despre călătoria ce-i aşteaptă. Secretarul era îmbufnat, prost dispus şi neliniştit, pedagogul însă dimpotrivă dădea din mâini plin de mulţumire şi căuta mereu alţi oameni cărora să le împărtăşească bucuria lui…

— Toate ar fi bune, dacă n-ar fi la mijloc Parisul ăsta! căuta să se mângâie Greaznov. Ce mai viaţă ducem! Toţi ne privesc cu milă, oriunde ne arătăm se înghesuie care mai de care să ne dea câte o gustare, câte un păhărel, ba chiar şi bani, dar… Parisul ăsta, bată-l vina! Ce naiba am pierdut acolo? Rămâneţi cu bine, fraţilor! le spunea el trecătorilor pe care-i întâlnea în cale. Plecăm la Paris! Dacă v-am fi făcut vreun rău, iertaţi-ne! S-ar putea să nu ne mai vedem!

Peste cinci zile, la gara oraşului, lumea îi petrecea cu mare pompă pe cei doi, pe secretar şi pe pedagog. Toţi oamenii subţiri erau de faţă, începând cu Pozvonocinikov, mai-marele peste judeţ, şi sfârşind cu feciorul vitreg, puţin cam chior, al comisarului Voniucikin. Soţia lui Pozvonocinikov le înmână călătorilor două scrisori de recomandaţie, iar judecătoreasa le dădu o sută de ruble, rugându-i să-i cumpere nişte stofă… Urările de bine, suspinele şi jelirile nu mai conteneau.

Mătuşica, cuscra şi cele patru surori ale lui Greaznov plângeau cu trei şiruri de lacrimi. Pedagogul – care se vedea cât de colo că-şi face curaj – ţinea fruntea sus, în schimb secretarul, care dăduse de duşcă un păhărel şi îşi simţea sufletul înduioşat, se încrunta mereu ca să nu izbucnească în plâns… Dar când sună pentru a doua oară clopotul gării, nu se mai putu ţine şi îşi dădu drumul…

— Nu plec şi gata! strigă el, smucindu-se de lângă vagon. Mai bine turbez, decât să mă duc la pastorul ăla! Ducă-se pe pustii!

Dar cei din jur îl potoliră, îl mângâiară şi îl urcară în vagon. Apoi trenul porni.

Dacă ar fi să ne ţinem fără nicio abatere de datele cronologice, nu trecură bine patru zile de la plecarea celor doi şi surorile lui Greaznov, care şedeau la fereastră şi mureau de urât, îl văzură deodată pe Lampadkin… venind spre casă. Pedagogul era roşu la faţă, plin de noroi, şi scăpa mereu geamantanul din mână. La început, domnişoarele crezură că e o arătare, dar foarte curând scârţâi portiţa, apoi din tindă se auzi un smiorcăit binecunoscut, aşa că arătarea îşi pierdu caracterul „spiritistic”. Surorile înlemniră de uimire şi în loc de întrebări, întoarseră spre noul venit feţele lor palide şi alungite. Pedagogul clipi des, dădu din mână a pagubă, apoi izbucni în plâns şi iar dădu din mână.

— Am sosit, carevasăzică, la Kursk… începu el, plângând hârâit. Acolo Vasea mi-a spus: „În gară, zice, ne-ar costa prea mult o masă! Hai, zice, la o cârciumă. Cunosc eu una chiar lângă gară. Mâncăm acolo!…” Zis şi făcut! Am luat geamantanele şi ne-am dus (pedagogul slobozi un sughiţ de plâns)… La cârciumă însă, Vadea dă-i şi dă-i, un păhărel după altul, un păhărel după altul… „Tu, zicea, mă duci la pieire!” Şi s-a pornit pe scandal… Iar când a isprăvit cu votca şi s-a apucat de xeres… i-au făcut ăia de acolo un proces-verbal! Dar el nu se potolea… Şi a tot băut aşa până… nu ne-a rămas o leţcaie. Cu chiu cu vai am păstrat de drum!

— Dar Vadea unde-i? se neliniştiră domnişoarele.

— La… păi la Kursk!… Vă roagă să-i trimiteţi cât mai degrabă bani de întoarcere…

Pedagogul scuturǎ din cap cu năduf. Îşi şterse ochii şi adăugă:

— Grozav oraş Kurskul ăsta! Straşnic! Am petrecut cu plăcere o zi acolo…

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 12, 22 martie, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Cioroiul

Pe deasupra ogoarelor proaspăt arate ale Rusiei se roteau stoluri de ciori de câmp, întoarse de curând de pe meleaguri mai calde. Mi-am ales din mijlocul lor un cioroi mai arătos şi am intrat în vorbă cu el. Din păcate am dat peste unul filozof şi moralist, din care pricină convorbirea a ieşit plicticoasă. Şi iată cam despre ce am vorbit.

Eu: Se zice că voi, ciorile, trăiţi foarte mult. Sunteţi date ca pildă de longevitate, de către naturalişti. Voi şi ştiucile. Tu câţi ani ai?

Cioroiul: 376!

Eu: Oho! Da' ştiu că ai trăit ceva! Să fi fost eu în locul tău, bătrâne, dracu' ştie câte articole aş fi trântit la „Russkaia ţarina”[67] şi la „Istoriceskii vestnik”[68]! Dacă trăiam ca tine, 376 de ani, ce de nuvele, scenete şi alte fleacuri aş fi scris! Ce de bani aş fi luat de pe la edituri!… Dar tu, cioroiule, ce ai făcut în tot acest timp?

Cioroiul: Nimic, domnule om! Am băut, am mâncat şi m-am înmulţit…

Eu: Să-ţi fie ruşine! Roşesc eu de ruşinea ta şi parcă îmi pare şi rău pentru tine, pasăre fără minte! Ai trăit pe lume 376 de ani şi ai rămas la fel de prost ca acum 300 de ani! Niciun progres, nimic!

Cioroiul: Deşteptăciunea, domnule om, nu ţi-o dau anii, ci educaţia şi învăţătura. Să luăm de pildă China… Ea dăinuie pe lume de mult mai multă vreme decât mine şi totuşi… a rămas la fel de proastă ca acum 1000 de ani!.

Eu: (mereu uimit). 376 de ani! Dar îţi dai tu seama ce-i asta? O veşnicie! Eu unul aş fi avut vreme să trec prin toate facultăţile, să mă însor de 20 de ori, să încerc toate carierele şi funcţiunile, să ajung la… dracu' ştie ce grad şi să mor un adevărat Rothschild! Judecă şi tu, pasăre fără minte, o singură rublă pusă la bancă cu dobândă compusă de 5%, dă în 283 de ani un milion! Şi acum socoate: dacă ai fi pus la bancă – acum

283 de ani – o rublă, aveai acum un milion! Ei, nu eşti prost? Şi nu te doare, nu te mâhneşte prostia ta?

Cioroiul: Niciun pic!… Om fi noi proşti, dar avem mângâierea că în cei 400 de ani de viaţă, facem mult mai puţine prostii decât un om în cei 40 de ani ai lui! Da, da, domnule om, aşa să ştii! Trăiesc pe pământ de 376 de ani, dar n-am văzut niciodată ca alde noi, ciorile, să ne războim între noi sau să ne ucidem, pe când voi, oamenii, cred că nu vă puteţi aminti de un singur an fără războaie!… Noi nu ne jefuim unii pe alţii şi nici nu deschidem case de împrumut sau pensioane fără limbi clasice; nu clevetim şi nu şantajăm pe nimeni, nu compunem romane şi versuri proaste, nu editǎm gazete care să ponegrească pe cineva… Sunt de 376 de ani pe lume şi n-am văzut niciuna dintre femeiuştele noastre să-şi înşele ori să-şi tiranizeze bărbatul. Pe când la voi, domnule om?… Printre noi nu se află lachei, linguşitori, periuţe, iude…

În clipa asta însă, cioroiul meu fu chemat de tovarăşii lui, şi o luă în zbor, peste ogoarele proaspăt arate, fără să-şi fi isprăvit tirada.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 13, 29 martie, 1886. Semnată: „Omul fără splină” Publicăm acest text.

Pe râu

TABLOURI DE PRIMĂVARĂ

— S-a urnit gheaţa! se aud strigăte într-o zi limpede şi senină de primăvară. Oameni buni, a pornit gheaţa!

N-a fost pe lume primăvară în care să nu pornească gheaţa pe râuri, şi totuşi acest lucru este privit întotdeauna ca un eveniment al zilei. La auzul strigătelor, dacă trăieşti în oraş, dai neapărat fuga la pod, cu o figură atât de preocupată, de parcă ar fi vorba de cine ştie ce omor sau tâlhărie săvârşită ziua în amiaza mare. La fel arată şi băieţii care te întrec în fugă, şi birjarii şi precupeţele. Pe pod s-a şi adunat mulţimea: liceeni cu ghiozdane, doamne cu haine de ploaie, vreo două-trei sutane preoţeşti, un băieţandru cu obrazul mânjit, care ţine de urechi o pereche de cizme noi-nouţe, oameni în mantale încreţite la mijloc şi soldăţei. Şi toată lumea asta stă plecată peste parmaclâcul podului şi priveşte tăcută şi nemişcată în jos, pe râu. Domneşte o linişte de mormânt! Doar vardistul tot povesteşte unui domn cu palton pufos şi gaică la spate, cu cât a crescut apa şi arareori trece cu zgomot câte o birjă. Vardistul povesteşte, cu jumătate de glas, dar când e vorba de arşini, faţa lui se lungeşte, devine gravă şi aproape speriată, iar când pomeneşte de verşoci se înduioşează ca de milă, de parcă verşocii i-ar fi copii buni.

Mă aplec şi eu peste parmaclâc şi privesc ca şi ceilalţi în jos pe râu; dar – ce dezamăgire! Mă aşteptam la pârâit şi plesnituri şi când colo nu se aude altceva decât un zgomot surd şi neîntrerupt, asemănător unui bubuit îndepărtat de tunet. În loc de frângeri uriaşe, de ciocniri şi asalturi, văd grămezi nemişcate de gheaţă spartă, care zac foarte liniştite de la un mal la altul, acoperind toată faţa râului, răvăşită şi brăzdată, ca o câmpie peste care a trecut un plugar uriaş cu plugul său de basm. Nu se zăreşte nicăieri nicio picătură de apă, ci numai gheaţă, gheaţă, şi iar gheaţă! Mormanele de gheaţă par

nemişcate, dar simţi că ameţeşti şi că podul cu toată lumea de pe el a pornit-o la vale, şi aşa greu cum e, zboară în jos pe râu, împreună cu cele două maluri, spărgând cu pilele lui mormanele de gheaţă din cale. Iată un sloi mare, care s-a proptit în pilă şi ţine vreme îndelungată podul în loc, nelăsându-l să fugă; deodată însă prinde viaţă şi începe să se caţere în sus, drept spre mine, de parcă ar vrea să mă sărute de rămas-bun, dar se frânge sub povara propriei greutăţi, se despică în două şi se prăbuşeşte neputincios… Sloiurile par triste şi abătute: ai zice că îşi dau seama că sunt izgonite de pe meleagurile de baştină, undeva departe, înspre Volga cea plină de spaime, în apele căreia au să moară, adică au să se prefacă în nimic, după tot soiul de încercări grozave!

Dar nu trece mult şi grămezile încep să se rărească, iar între ele se arată şuviţe întunecate şi foarte grăbite, de apă. Acum iluzia se destramă şi începi să vezi că nu podul, ci râul e acela care se mişcă. Spre seară faţa lui s-a curăţat aproape de tot; doar arareori se mai arată ici-colo câte un sloi, dar sunt atât de puţine că nu mai stânjenesc felinarele să se privească în apă ca într-o oglindă.

— Asta încă nu-i adevărata gheaţă! îşi spun cei de pe pod. Cea adevărată o să fie atunci când s-or porni gheţurile din susul râului!… Azi la prânz a venit cineva din judeţul X şi zice că la ei s-au şi pornit sloiurile… Vasăzică pe la noi o să fie pe mâine.

…Şi într-adevăr, a doua zi cerul e mohorât şi suflă o boare rece şi umedă. O astfel de schimbare bruscă a vremii arată că undeva, destul de aproape, a pornit gheaţa… Pe pod s-a adunat iar lumea şi se uită la râu. Apa s-a urcat, dar faţa ei mai este încă limpede. Privitorii, nerăbdători, cască şi se zgribulesc de frig. Dar iată că pe râu se arată primul sloi mare de gheaţă. După el, ca după berbecul turmei, vin la o oarecare depărtare câteva sloiuri mai mărunte… Sloiul se loveşte cu zgomot de pod, se face ţăndări şi aşchiile lui purtate de un vârtej nebunesc, care le face să se ciocnească între ele, fug sub pod… La cotitură se arată un alt sloi, după el altul şi apoi încă unul… Curând văzduhul se umple de un vuiet surd, asemănător celui din ajun. Dar gheaţa de azi nu e de prin partea locului, ci străină, sosită din depărtări, din susul râului.

Şi gheaţa asta o să treacă repede, dar odată cu ea, n-o să se potolească freamătul vesel de pe râul însufleţit de venirea primăverii. Îndată după trecerea sloiurilor, au să se arate plutele…

Iată o plută care zboară pe râuleţul Jija, răsucindu-se ca un şarpe şi ocolind cu dibăcie primejdiile. Vara, Jija e un fel de băltoacă pe care nici n-o vezi din pricina sălciilor şi o treci cu

piciorul oriunde ţi se năzare. Dar acum nici n-o recunoşti! Te uiţi la ea şi te minunezi: de unde atâta vioiciune? Se umflă, se opinteşte gata-gata să potopească întreg pământul şi se joacă cu pluta mare de parcă ar fi o aşchie! Pluta asta a cam întârziat; e dintre cele din urmă şi o paşte primejdia să rămână undeva, la jumătatea drumului. Makitrov, negustorul, a coborât ieri şase plute! Ar fi trebuit să se mulţumească cu atât dar lăcomia din el a biruit, şi astăzi, a mai trimis-o şi pe cea de-a şaptea, cu toate că oamenii i-au spus că apa a început să scadă.

Pe plută îşi fac de lucru vreo douăzeci de oameni, muieri şi bărbaţi. Mujicul adevărat, acela de-i sătul şi înţolit, nu se tocmeşte plutaş. De aceea pe plută, vezi numai oameni zdrenţăroşi, sfrijiţi, aduşi de spate şi mohorâţi la chip, de parcă a ros cineva din ei! Au cu toţii opinci în picioare şi nişte straie… de ţi se pare că dacă ai să apuci de umeri pe careva dintre ei şi ai să-l scuturi cu nădejde, zdrenţele de pe el o să cadă fâşii-fâşii. Fiecare are o faţă a lui: unul, roşcovană ca lutul, altul, oacheşă ca arabul; unuia de-abia îi dau tuleiele, altul e bărbos nevoie mare, ca o fiară miţoasă; fiecare îşi are şapca lui găurită, zdrenţele lui, glasul lui, dar pentru un ochi nedeprins toţi par o apă ş-un pământ. Trebuie să te afli multă vreme în mijlocul lor, ca să ajungi să ştii care-i Mitri, care Ivan, care Kuzma. Asemănarea aceea izbitoare le-o dă pecetea pe care o pune sărăcia lucie pe toate chipurile supte şi mohorâte, pe toate zdrenţele şi şepcile găurite.

Munca lor nu cunoaşte nicio clipă de răgaz. La fiece pas Jija face câte un cot şi oamenii trec mereu în fugă de la o margine la alta a plutei şi lucrează cu pari, pentru a feri pluta de mal sau de vreo ieşitură pietroasă de care ar putea să se spargă… Sunt năduşiţi cu toţii, roşii de sforţări şi răsuflă greu… Niciunul nu stă jos, cu toate că pe plută sunt răspândite paie pentru şedere. Muierile, slabe şi jerpelite, cu poalele muiate şi sumese, fac aceeaşi muncă, la rând cu bărbaţii…

…Malurile râuleţului sunt scăldate în lumina vie a soarelui de nămiezi şi în faţa plutaşilor se perindă în goană privelişti care mai de care mai frumoase… În zbor de pasăre trec pe dinaintea lor poduri, ogoare, sate, conace boiereşti… Iată o bisericuţă albă cu turlă verde, cocoţată pe malul înalt… Dar trece o clipă şi bisericuţa nu se mai zăreşte; în locul ei se întinde o vale, potopită până hăt departe de Jija cea supărată. Dincolo de vale – alt ogor negru deasupra căruia se roteşte un cârd de ciori ori de stăncuţe… Iată un ţăran lung şi deşirat ca o greblă, cum mână pe mal o vacă costelivă cu un singur corn… Mai la vale – un alt conac boieresc. Pe terasă stă cucoana şi arată grăbită cu umbreluţa, fetiţei de lângă ea, pluta de pe râu. Apoi un tânăr îmbrăcat cu dolman şi încălţat cu cizme înalte,

îşi cercetează vârşa… Apoi un alt ogor, o pădure şi un sat… Dacă întorci capul, bisericuţa cea albă abia de se mai vede în zare, iar ţăranul cu vaca – parcă l-a înghiţit pământul… Dar să nu credeţi cumva că pluta a înaintat cine ştie cât! Nu trece mult şi plutaşii văd înainte o pată albă… Când se uită mai cu luare-aminte, ce să vezi? Mai-mai să nu-şi creadă ochilor! Pluta lor zboară iar înspre bisericuţa pe care mai adineauri o lăsaseră în urmă!… Şi cu cât se apropie mai mult, cu atât nu mai rămâne nicio îndoială că e aceeaşi bisericuţă cu turlă verde, pe malul ei înalt. Acum i se văd şi ferestrele şi crucea de pe turlă şi coşul… încă vreo câteva clipe şi plutaşii vor ajunge chiar în dreptul bisericuţei, dar… pluta coteşte repede şi bisericuţa rămâne iar în urmă…

Într-o clipă de răgaz câţiva plutaşi se adună în mijlocul plutei, se privesc în ochi şi îşi trag sufletul… Asta se cheamă odihnă! Printre ei doar unul singur are cizme; cizmele sunt îngrozitoare: scâlciate, roase de atâta purtat, dar… sunt cizme! O biserică părăsită, se cheamă că tot biserică este! În cizme sunt băgaţi pantaloni strâmţi de postav, atât de ponosiţi că-i păcat să mai vorbeşti despre ei. Omul cu cizme poartă o scurtă îmblănită, prin găurile căreia se întrezăreşte o jiletcă. Pe capul lui mare, stă cocoţat un chipiu de licean cu cozorocul rupt şi marginile din cale-afară de soioase. Faţa lui de beţiv e puhavă şi nu seamănă cu a celorlalţi… Într-un cuvânt e individul nelipsit acum în Rusia, din niciun artel, de la nicio cârciumă şi de la nicio adunare a cerşetorilor şi nevolnicilor… E un „cineva” amarnic lovit de soartă, pătruns până în fundul sufletului de conştiinţa decăderii sale, şi care din această pricină îşi ascunde cât se poate de stăruitor „boieria” de care e bănuit… În scurta ţărănească, acest om respiră mai în voie decât în vreun palton jerpelit sau în vreo jiletcă pe care i-ar dărui-o cineva într-o clipă de mărinimie. Ca să-l întrebi cine e, de unde vine, ce a fost înainte şi ce gânduri are, nu ţi-e la-ndemână şi apoi nici n-ar duce la nimic. Dacă totuşi încerci să-l întrebi, îţi spune vreo minciună, că a fost, de pildă, ofiţer, actor sau puşcăriaş…

Acest „cineva” de pe plută se numeşte Diomid. Diomid a ajuns plutaş nu atât din dorinţa de a câştiga trei-patru ruble, cât pentru că s-a bucurat de prilejul unei călătorii gratuite la oraş, care l-ar putea scuti de a face drumul pe jos… Dar munca aceasta nouă îi place, şi el caută să nu rămână întru nimic mai prejos decât mujicii: aleargă la fel cu ei de la o margine la alta a plutei, se află în treabă, cufundă parul în apă, asudă, abia îşi trage sufletul… După mişcările lui se vede că nu-i obişnuit cu plutăritul… Nici la muncă nu se pricepe, şi nici puterile nu-l

ţin şi osteneşte repede… De îndată ce vede doi-trei plutaşi odihnindu-se, hop şi el!

Oamenii osteniţi se uită unul la altul şi intră în vorbă. Pe toate plutele se vorbeşte despre acelaşi lucru.

— Vremurile de azi, ale noastre adicătelea, sunt… mai mare jalea! bombăne unul cu ţăcălie de ţap şi cu o căciulă cu clape. Acum vreo cinci anişori, niciun plutaş nu se tocmea fără opt ruble. Dai opt – mă rog, mă tocmesc, dar cu mai puţin nu primesc!… Azi, în sat, cu chiu cu vai ne dă patru! Ei, ce ziceţi? Curată belea! Şi de ce o fi aşa, numai Dumnezeu ştie!

— Prea s-au înmulţit oamenii aici pe pământ! mârâie altul, cu barba ca o lopată. Nu mai e de trăit de atâta lume! Dacă nu te duci pentru patru ruble, altul o să se ducă pentru trei. Înainte vreme, cine a mai văzut muiere pe plută? Pe când azi, cată de vezi câte sunt! Şi muierea n-are minte: se tocmeşte şi pentru o rublă…

— Patru ruble! bombăne întruna ţăcălia de ţap, privind gânditor malul care fuge pe dinaintea lui. Patru ruble! Frumoasă poveste!

Diomid n-a venit de dragul banilor! Lui îi este totuna că sunt patru ori opt ruble, dar ca să intre în vorbă, găseşte şi dânsul cu cale să încuviinţeze.

— Mda!… zice el. O mizerie! Toate astea se întâmplă fraţilor, numai pentru că neguţătorul e doldora de bani şi se teme să se despartă de ei…

Ceilalţi nu-i răspund… Stau cu ochii aţintiţi înainte, într-acolo unde zboară pluta, şi văd iarăşi pata albă. Pluta se îndreaptă din nou spre aceeaşi bisericuţă. Lăcaşul Domnului sclipeşte blând în soarele ce se oglindeşte în crucea lui poleită şi în verdele lucios al turlei, ca şi cum le-ar făgădui oamenilor să nu-i scape din ochi.

— Ce de întortocheri face râuleţul ăsta! spune Diomid. Plutim de nu ştiu câtă vreme şi parcă tot pe loc ne învârtim…

— Dacă mergi pe drumul drept înspre oraş, faci vreo cincizeci de verste. Dar dacă iei calea râului, n-ar fi de mirare să faci şi şase sute. De ne-ar ajuta Dumnezeu să nu scadă apa, mâine pe seară ajungem…

Ziua trece cu bine, fără păţanii, dar în amurg pluta dă de bucluc. Prin lumina cenuşie a înserării, plutaşii văd deodată o stavilă: de unul dintre maluri stă legat cu nădejde un pod plutitor, de la care, până la celălalt mal, se întind scânduri subţiri, abia prinse în cuie. Cum să treci cu pluta? Pe amândouă malurile domneşte o mare însufleţire. Câţiva oameni aleargă înaintea plutei, dau din mâini şi strigă:

— Opriţi, opriţi, lua-v-ar naiba!

Plutaşii aiuriţi opresc pluta-n loc.

— Să nu vă prind că treceţi mai departe! le strigă unul gras, cu faţa roşie, îmbrăcat cu un palton de postav. O să vă fac eu una, cu lemnele voastre cu tot, de o să mă pomeniţi toată viaţa! Până să ajungeţi voi aici, au fost alţii care mi-au rupt de două ori scândurile! Da' pe voi nu vă las, Doamne fereşte!

Plutaşii schimbă priviri între ei, se lasă când pe un picior, când pe altul şi îşi scot căciulile.

— Şi noi ce ne facem, boierule? întreabă unul dintre ei.

— Faceţi ce-oţi şti, dar nu vă las să-mi stricaţi podul! Oamenii mei trec mereu dincolo, spre fabrică şi nu mă pot lipsi de pod!

— Aveţi inimă, boierule! încep deodată plutaşii, toţi ca unul, cu lacrimi în glas. Faceţi-vă pomană! La urmă strângem noi scândurile şi le potrivim cum au fost… pe cinste! Faceţi-vă pomană, zău!

— Las' că vă ştiu eu câte parale faceţi! Să nu vă atingeţi de pod!

Şi omul cu mutra roşie ameninţă cu mâna şi pleacă. Plutaşii amărâţi se lungesc la faţă.

— N-are dreptul! se stropşeşte Diomid. Ce samavolnicie! N-are dreptul să facă pod până la sorocul cuvenit Treceţi peste el, oameni buni! Ce să vă împiedicaţi de un neghiob!

Multă vreme se mai răţoieşte Diomid, iar plutaşii umblă până la căderea nopţii pe mal, cu capetele descoperite şi se închină boierului, dar nimic nu ajută… Trebuie să se împace cu soarta.

Toată noaptea, arde lângă pod un foc mocnit. Plutaşii, uzi până la piele şi rebegiţi, cară tăcuţi, peste pod, fără o clipă de răgaz, trunchiurile plutei şi le leagă la loc. Ca un roi de furnici se moşmonesc ei la munca aceasta de caznă, până la revărsatul zorilor.

Iar dimineaţa pornesc mai departe.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta". Nr. 88, 31 martie, 1886, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Iubirea

„Ora trei după miezul nopţii. Prin fereastra mea se uită o noapte liniştită de aprilie şi îmi clipeşte blând cu stelele ei fără număr. Nu dorm. Mi-e sufletul plin.

M-a cuprins din creştet până-n tălpi un simţământ pe care nu l-am mai încercat. N-aş şti să spun ce anume este, şi-apoi n-am nici timp, mi-e lene… La urma urmei ducă-se pe pustii, analiza asta! Ce rost ar avea, de pildă, să caute un sens în simţămintele lui, un om care zboară cu capul în jos de pe turla unei biserici, ori unul care a aflat că a câştigat două sute de mii la loterie? De analiză îi arde lui?”

Cam aşa începea scrisoarea mea de dragoste către Saşa, o fată de nouăsprezece ani, pe care o iubesc. De cinci ori m-am apucat de ea şi tot de atâtea ori am rupt hârtia, ori am tras câte o cruce mare peste pagini întregi, copiindu-le apoi din nou. Mi-am bătut capul o grămadă cu scrisoarea asta, de parcă ar fi fost un roman comandat de o editură, dar n-am făcut-o nici ca să iasă mai lungă, nici ca să fie mai curgătoare ori mai cu foc, ci numai pentru că simţeam nevoia să lungesc la nesfârşit procesul însuşi al scrisului, în liniştea biroului meu, prin ferestrele căruia se uita o noapte de vară şi într-o clipă când stam de vorbă cu propriile mele visări!… Printre rânduri vedeam mereu chipul ei drag, iar la masă, alături de mine, părea că stau năluci, fără minte ca şi mine, îmbătate de aceeaşi fericire naivă, cu un zâmbet larg pe buze şi scriu şi ele câte o scrisoare… Scriam şi mă uitam mereu la mâna mea, care mai păstra încă amintirea dulce şi chinuitoare a strângerii ei de mână, iar dacă îmi întorceam ochii în altă parte, vedeam aievea portiţa cu gratii verzi… Prin gratiile acelea m-a privit Saşa după ce ne-am luat rămas-bun… Când m-am despărţit de dânsa, n-aveam niciun gând; mă uitam încântat la fiinţa ei, cum face orice bărbat când vede o fată drăguţă; dar când i-am zărit printre gratii ochii mari, am înţeles dintr-odată, de parcă m-ar fi luminat o putere de sus, că sunt îndrăgostit de ea, că

noi doi ne-am şi înţeles şi că nu-mi rămâne decât să îndeplinesc nişte formalităţi plictisitoare.

Ce mare bucurie este iarăşi, să lipeşti o scrisoare de dragoste, să te îmbraci pe-ndelete, să te strecori pe nesimţite din casă şi să-ţi duci comoara la cutie… Pe cer nu mai sunt stele. În locul lor, spre răsărit, peste acoperişurile mohorâte ale caselor, păleşte o fâşie de cer, întreruptă ici-colo de nori. De acolo se revarsă peste toată bolta o lumină lăptoasă. Oraşul doarme, dar sacagiii au şi pornit la treabă, iar undeva, în depărtare, sirena unei fabrici trezeşte muncitorii la lucru. Lângă cutia poştală, umezită de rouă, dai de nelipsitul portar, îmbrăcat cu un cojoc înfoiat la poale, ca un clopot, şi în mână cu o măciucă. Paznicul e între vis şi realitate: nu doarme, dar nici treaz nu e…

Dacă ar şti cutiile de scrisori cât de des apelează oamenii la ele când e vorba să li se hotărască soarta, poate că ar avea o înfăţişare ceva mai semeaţă! Eu, de pildă, era cât pe ce să acopăr cu sărutări cutia cu pricina şi uitându-mă la ea îmi spuneam că poşta e cel mai mare bun al oamenilor!…

Pe aceia care au fost odată îndrăgostiţi, îi rog să-şi aducă aminte că după ce pui o scrisoare la cutie, te grăbeşti de obicei acasă, te culci în pat şi te înveleşti bine, ştiind dinainte că îndată ce vei face ochi a doua zi, te va cuprinde amintirea celor petrecute în ajun şi atunci îţi vei îndrepta privirile încântate spre fereastra prin perdelele căreia răzbat nerăbdătoare razele soarelui…

Dar să ne întoarcem la oile noastre… A doua zi pe la prânz, servitoarea Saşei îmi aduce un răspuns care sună aşa: „Îmi pare foarte bine vin-o azi pe la noi neapărat te aştept. A dumitale S”. Virgule – niciuna! Această lipsă a semnelor de punctuaţie, „vino” scris cu liniuţă, ca şi toată scrisoarea de altfel, cu plicul lunguieţ în care este închisă, îmi umplu sufletul de duioşie. Scrisul larg, dar sfios, are ceva din felul de a umbla al fetei, din obiceiul ei de a înălţa tare din sprâncene când râde, din mişcarea buzelor ei… Dar conţinutul scrisorii nu mă mulţumeşte!… În primul rând, la o epistolă de amor nu se răspunde aşa! În al doilea rând, de ce m-aş duce acasă la Saşa şi aş aştepta clipa fericită când mama ei cea grasă, frăţiorii şi prietenele mamei, care trăiesc pe socoteala ei, ar înţelege în sfârşit că trebuie să ne lase singuri?! Poate că nici n-o să le dea prin cap una ca asta şi nu-i nimic mai urât pe lume decât să-ţi înfrânezi pornirile inimii numai şi numai pentru că lângă tine stă proţăpit vreun nimic însufleţit, vreo baborniţă pe jumătate surdă, sau vreo fetişcană care-ţi dă ghes cu întrebările. I-am trimis Saşei – prin servitoarea ei – un răspuns în care o rugam să aleagă un loc de *rendez-vous* în grădina publică sau în parc.

Propunerea mea fu primită cu multă căldură. Nimerisem, cum s-ar zice, drept la ţintă!

În jurul orei cinci, după-amiază, m-am strecurat cu grijă în ungherul cel mai îndepărtat şi mai sălbatic al parcului. În jur nu era nici ţipenie de om şi ne-am fi putut întâlni cu mult mai aproape, în pavilion sau pe una dintre alei, dar femeilor nu le place romantism pe jumătate: dacă-i chef, chef să fie şi dacă-i întâlnire, atunci să se petreacă în desişul cel mai sălbatic, unde ai putea foarte bine să dai de vreun hoţ sau un cetăţean puţin cherchelit.

Când m-am apropiat de Saşa, ea stătea cu spatele la mine şi spatele acesta mi s-a părut al dracului de învăluit de mister! Părea că umerii ei, ceafa şi rochiţa cu picăţele negre, îmi spuneau „ssst!" Fata purta o rochie simplă, de stambă şi o pelerină uşoară aruncată pe umeri, iar pentru ca totul să fie şi mai… tainic, faţa îi era ascunsă după un văl alb. Ca să nu stric armonia din jur, trebuia neapărat să calc uşor, în vârful picioarelor şi să vorbesc în şoaptă…

Pe cât îmi amintesc acum, eu n-am fost „miezul" acelei întâlniri, ci doar un amănunt al ei! Saşa se simţea atrasă mai mult de romantismul întâlnirii decât de „el"; o preocupau mai mult misterul, sărutările, tăcerea încruntată a bătrânilor arbori, jurămintele mele… Nicio clipă fata n-a uitat de lumea din jur, nu şi-a pierdut capul şi nici înfăţişarea tainică pe care o avusese de la început; îmi vine să cred că dacă în locul meu s-ar fi găsit alături de ea vreun Ivan Sidorîci sau Sidor Ivanîci, ea s-ar fi simţit la fel de bine! Mă rog! Încearcă dacă poţi, în asemenea împrejurări, să afli dacă eşti iubit sau nu! Iar dacă eşti iubit, atunci să te lămureşti dacă sentimentul e sincer sau nesincer!

Din parc, am adus-o pe Saşa la mine. Prezenţa femeii iubite în casa unui burlac îmbată ca muzica ori ca vinul. De obicei te apucă dorinţa să vorbeşti despre viitor; eşti atât de încrezut şi te simţi atât de sigur pe tine, că nu-ţi mai încapi în piele! Faci planuri şi proiecte de viitor, vorbeşti cu înflăcărare de ziua în care vei ajunge general – cu toate că nu eşti nici măcar sublocotenent la ora aceea – într-un cuvânt îndrugi atâtea bazaconii pompoase, încât fata care te ascultă trebuie să fie prea îndrăgostită ori prea neştiutoare ca să te aprobe. Din fericire pentru bărbaţi, femeile îndrăgostite sunt întotdeauna neştiutoare şi orbite de dragostea lor, de aceea ele nu numai că te aprobă, dar se îngălbenesc cuprinse de emoţie şi caută să prindă cu lăcomie orice vorbă pe care o rosteşte un maniac ca tine. Saşa mă asculta cu luare-aminte, dar curând am văzut după faţa ei că se gândeşte aiurea: nu mă înţelegea. Viitorul despre care îi vorbeam o atrăgea numai prin strălucirea lui

exterioară şi zadarnic îmi desfăşuram în faţa ei proiectele şi planurile mele… Mult mai mult ar fi vrut ea să ştie unde va fi odaia ei, ce tapete va avea, de ce am pian şi nu pianină ş.a.m.d. Cercetă apoi foarte amănunţit fleacurile mici de pe biroul meu, fotografiile, mirosi flaconaşele, dezlipi mărcile de pe diferite plicuri vechi, spunând că are nevoie de ele…

— Te rog să strângi pentru mine mărci vechi, mă rugă ea cu toată seriozitatea. Te rog mult!

Găsi apoi o alună, o sparse cu zgomot între dinţi şi o mâncă.

— De ce nu lipeşti bileţele pe cărţile tale? mă întrebă ea apoi, aruncând o privire fugară asupra dulapului meu de cărţi.

— La ce bun?

— Aşa!… Fiecare carte trebuie să aibă numărul ei… Dar cărţile mele unde vor sta? Că am şi eu cărţi!

— Şi ce fel de cărţi ai? am întrebat-o eu.

Saşa ridică din sprâncene, se gândi puţin şi-mi răspunse:

— De toate felurile…

Şi dacă mi-ar fi dat prin cap s-o întreb ce gânduri are, ce convingeri sau ce scopuri, fără îndoială că la fel ar fi înălţat din sprâncene şi mi-ar fi răspuns: „de toate felurile!”…

Apoi am condus-o acasă şi am plecat de la ea ca cel mai veritabil şi mai autentic logodnic şi aşa am fost socotit până în clipa când ne-am cununat. Dacă cititorul mi-ar îngădui să judec numai şi numai după cele ce mi s-au întâmplat mie, l-aş încredinţa că a fi logodnic e o plictiseală mult mai mare, decât de a fi soţ sau nimic! Un logodnic nu este nici una, nici alta: a plecat de la un ţărm dar n-a ajuns încă la celălalt; nu e însurat, dar nu se poate spune că ar fi holtei… E un fel de stare ce seamănă cu a pazniculuidespre care am pomenit mai sus.

…Nu era zi să nu-mi fac o clipă liberă şi să nu mă reped pe la logodnica mea. De obicei, mergând spre ea, duceam cu mine o puzderie de nădejdi, dorinţi, intenţii, propuneri, vorbe. De fiecare dată mi se părea că de-abia o să-mi deschidă servitoarea uşa, că fiinţa mea, care se înăbuşă şi nu-şi găseşte loc, o să se scufunde până în gât într-o fericire răcoritoare… Dar lucrurile se petreceau altfel. De fiecare dată, venind la logodnica mea, găseam în casa ei toată familia în păr şi pe toţi ceilalţi ai casei: coseau de zor la zestrea ei prostească! *(A propos:* au cusut şi au tot cusut fără întrerupere două luni în şir dar tot ce au cusut nu valora nici măcar o sută de ruble.) Mirosea a fier încins, a stearină şi a mangal. Nu puteai face un pas fără să n-auzi scrâşnet de mărgele strivite sub picioare. Două dintre odăile cele mai mari erau pline de valuri întregi de pânză, percal şi batist, iar dintre ele apărea căpşorul Saşei cu o aţă între dinţi. Toate femeile mă întâmpinau cu strigăte de bucurie, dar îndată după asta mă trimiteau în sufragerie ca să

nu le încurc şi ca să nu văd cumva ceea ce are dreptul să vadă numai un soţ. Vrei nu vrei, trebuia să stau în sufragerie şi să-i ţin de urât Pimenovnei, una dintre cucoanele pripăşite în casa logodnicei mele. Iar Saşa trecea în fiecare clipă valvârtej pe dinaintea mea, preocupată, cu câte un degetar, un ghem de lână sau un alt fleac plicticos în mână.

— Numai o clipă…

— Vin acuşica! îmi spunea dânsa, ori de câte ori ridicam asupra ei ochii plini de rugă. Poţi să-ţi închipui! Afurisita aceea de Stepanida mi-a stricat la rochia de voal de lână, tot corsajul!

Şi fără să mă fi bucurat până la urmă de fericirea dorită, plecam, plin de mânie, să mă plimb pe străzi, însoţit numai de bastonaşul meu de mire! Altădată, aş fi vrut să ies în lume cu logodnica mea, ori să o duc la plimbare cu trăsura şi o găseam gata îmbrăcată, în antreu, împreună cu mămica ei, învârtind nerăbdătoare umbreluţa în mână.

— Ne duceam tocmai în pasaj! îmi zicea ea. Trebuie să mai luăm nişte caşmir şi să schimbăm o pălărioară.

Adio plimbare! Mă agăţam şi eu de cucoane şi mă duceam cu ele în pasaj… Ce dezgustătoare sunt femeile când cumpără: se tocmesc şi caută să tragă pe sfoară pe vicleanul vânzător. Îmi era şi ruşine pentru Saşa, care după ce răscolea un morman întreg de stofe şi se tocmea până în pânzele albe, pleca din magazin fără să cumpere ceva, ori îl punea pe vânzător să-i taie marfă de 40-50 de copeici. La ieşirea din prăvălie, Saşa şi mămica ei discutau la nesfârşit, cu feţe îngrijorate şi speriate, că s-au înşelat şi au cumpărat ce nu trebuia, că prea sunt întunecate floricelele de pe stambă ş.a.m.d.

Nu zău, e o mare plictiseală să fii logodnic!

…Acum sunt însurat. E seară. Stau în biroul meu şi citesc. În spatele meu, pe o sofa, stă Saşa şi ronţăie cu zgomot nu ştiu ce. Am poftă de bere.

— Saşa, caută-mi te rog tirbuşonul, îi zic eu. Ştiu că-i undeva pe-aici.

Saşa sare de la locul ei, scotoceşte la nimereală prin nişte mormane de hârtie, scapă jos cutia de chibrituri, dar nu dă de tirbuşonul căutat şi se aşază, liniştită, la loc… Mai trec vreo cinci minute… Simt că mă roade ca un viermuşor setea şi ciuda totodată…

— Saşa, te-am rugat să-mi cauţi tirbuşonul, îi zic eu.

Saşa sare iar de la locul ei şi scotoceşte printre hârtiile mele. Ronţăitul ei şi foşnetul hârtiei au asupra mea efectul a două cuţite frecate unul de celălalt… Mă scol şi caut singur tirbuşonul. În cele din urmă îl găsesc şi deschid sticla de bere.

Saşa rămâne lângă masa mea şi începe să-mi istorisească pe îndelete nu ştiu ce poveste nesfârşită…

— Ai face bine să citeşti ceva, Saşa… zic eu.

Saşa ia o carte, se aşază în faţa mea şi începe să-şi mişte buzele… Mă uit la fruntea ei îngustă, la buzele care citesc pe tăcute şi… cad pe gânduri.

„A trecut de 19 ani… îmi zic eu. Dacă iei un băiat deştept de aceeaşi vârstă şi îi compari, ce deosebire! Băiatul are cunoştinţe, convingeri, minte!”

Dar eu îi iert Saşei această deosebire, cum îi iert fruntea îngustă şi buzele ce silabisesc cuvintele cărţii… Îmi aduc aminte că pe vremea când eram mare crai, mă despărţeam de o femeie pentru o pată pe ciorap, pentru o singură prostie spusă de ea, pentru că nu se spăla pe dinţi… Iar acum, iert totul: ronţăitul, povestea cu tirbuşonul, hârtiile răvăşite, şi vorba lungă pentru… o nimica toată. Iert aproape fără să mă gândesc, iert făr’ să-mi calc pe inimă, de parcă greşelile Saşei ar fi ale mele, iar o mulţime de lucruri care înainte vreme mă întorceau pe dos, mi se par drăguţe şi chiar încântătoare. Pricina acestei iertări atotcuprinzătoare stă în dragostea mea pentru Saşa, dar care-i pricina acestei dragoste – asta chiar că n-o mai ştiu!

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 95, 7 aprilie, 1886, la rubrica: „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Despre femei

Femeia, încă de la facerea lumii, este socotită o fiinţă vătămătoare şi primejdioasă. Nivelul ei de dezvoltare fizică, morală şi intelectuală este atât de scăzut, încât oricine, până şi un mişel lipsit de drepturi sau un flecar bun de nimic, socoteşte că are dreptul s-o judece şi s-o ia peste picior.

Structura ei anatomică este mai prejos de orice critică. Aşa, de pildă, când un respectabil tată de familie vede în poză o femeie *„au-naturel”,* neapărat strâmbă din nas cu dispreţ şi scuipă în lături. A ţine astfel de poze la vedere iar nu în sertarul mesei sau în buzunar, dovedeşte că eşti prost crescut! Un bărbat este neasemuit mai frumos decât o femeie. Oricât de sfrijit, păros sau plin de coşuri ar fi el, oricât de roşu i-ar fi nasul şi de îngustă fruntea, el priveşte întotdeauna de sus frumuseţea femeii şi se însoară numai după o alegere chibzuită. Orice Quasimodo e încredinţat până în fundul sufletului că numai o femeie foarte frumoasă ar putea să-i fie pe potrivă.

Un sublocotenent de rezervă, care-şi jecmănise soacra şi făcea pe elegantul în cizmuliţele nevesti-sii, spune că dacă omul se trage din maimuţă, apoi cea care s-a născut mai întâi din acest animal este femeia şi numai după aceea bărbatul. Consilierul titular Sliunkin[69], a cărui nevastă era nevoită să ţină votca sub cheie, ca să n-o găsească bărbatul ei, spunea adesea: „Cea mai răutăcioasă insectă de pe lume este femeia”…

Mintea femeii nu face nici două parale. Femeia are părul lung, dar mintea scurtă, pe când bărbatul tocmai dimpotrivă. Cu o femeie nu poţi discuta nici politică, nici cursul bursei, nici despre clăcaşi. În vreme ce un licean dintr-a III-a rezolvă probleme de însemnătate mondială, iar registratorii de colegiu studiază cartea „30.000 de cuvinte străine”, femeile deştepte şi în puterea vârstei vorbesc numai despre modă şi despre ofiţeri.

Logica femeii a ajuns proverbială. Când un oarecare Anafemski[70], consilier de curte, sau Dorofei, portar la minister, aduc vorba despre Bismarck[71], sau despre folosul ştiinţei, ţi-e mai mare dragul să-i asculţi: e şi plăcut şi înduioşător! Dar când nevasta cuiva, în lipsă de alte subiecte, începe să vorbească de copii sau de bărbatul ei care are darul beţiei, ce soţ s-ar putea stăpâni să nu strige plictisit: „Ia, mai schimbă placa! Te-ai pornit ca o flaşnetă!" Ca să înveţe vreo ştiinţă, femeia nu-i în stare. Asta se vede limpede chiar şi numai din faptul că nu există şcoli pentru femei! Un bărbat, fie el chiar idiot sau cretin, poate nu numai să înveţe orice, dar să ocupe chiar şi o catedră, pe când o femeie… numele ei e nulitatea! O femeie nu compune manuale care să fie puse în vânzare, nu face expuneri şi nu rosteşte discursuri academice nesfârşite, nu călătoreşte pe socoteala statului pentru a face cercetări ştiinţifice şi nu citeşte disertaţiile publice din străinătate. Este şi grozav de mărginită! Talente – nici cât negru sub unghie. Tot ce se scrie pe lume, nu numai lucrurile măreţe şi geniale, dar şi fiţuicile vulgare sau de şantaj – sunt scrise numai de bărbaţi, iar femeii i-a fost dat de la natură să învelească în operele bărbaţilor plăcinte sau să-şi facă din ele bigudiuri – şi atâta tot. Femeia e vicioasă şi imorală. Ea e capul tuturor relelor. O carte străveche spune: *„Mulier est malleus, per quem diabolus mollit et malleat universum mundum*"[72]. De câte ori i se năzare diavolului să-i joace cuiva o festă, el se foloseşte mai totdeauna de femei. Aduceţi-vă aminte că frumoasa Elena a fost pricina izbucnirii războiului Troiei, iar Messalina a ademenit pe calea pierzaniei nenumăraţi flăcăi nevinovaţi… Gogol spune că funcţionarii iau mită numai pentru că la asta îi îndeamnă nevestele lor. Să ştiţi că are perfectă dreptate! Pe băutură, whist şi femei funcţionarii îşi dau numai leafa… Iar averile antreprenorilor, furnizorilor precum şi ale secretarilor de instituţii mai mari sunt puse întotdeauna pe numele nevestelor. Femeia e dezmăţată la culme: orice cucoană bogată e înconjurată totdeauna de zeci de tineri ce se străduiesc care mai de care să ajungă întreţinuţii ei. Bieţii tineri!

Patriei, femeia nu-i aduce niciun folos. Ea nu merge la război, nu copiază hârtii, nu construieşte căi ferate, iar prin faptul că încuie clondiraşul cu rachiu ca să nu-l găsească bărbatul ei, contribuie la micşorarea veniturilor realizate de stat din impozitele pe alcool.

Mai pe scurt femeia este vicleană, guralivă, gălăgioasă, mincinoasă, făţarnică, interesată, lipsită de talent, uşuratică, rea… Un singur lucru îl are bun: aduce pe lume fiinţe drăgălaşe, frumuşele şi isteţe ca… bărbaţii… Pentru această

virtute merită să-i iertăm toate păcatele! Să fim mărinimoşi faţă de ea, toţi, până şi cocotele cu pantaloni şi domnii care-şi pierd onoarea pe la cluburi!…

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 17, 26 aprilie, 1886. Semnată: „Omul fără splină”. Publicăm acest text.

„30.000 de cuvinte străine” – dicţionar alcătuit de M. I. Mihelson.

O zi la marginea oraşului

SCENETĂ

E dimineaţă. Ceasul al nouălea.

Un nor greu şi plumburiu, brăzdat necontenit de scânteierile roşietice şi frânte ale fulgerelor, se târăşte pe cer întru întâmpinarea soarelui. În depărtare se aude bubuitul înăbuşit al tunetului. Un vânt cald răscoleşte iarba, îndoaie la pământ copacii şi stârneşte vârtejuri de praf. Nu mai e mult şi o să izbucnească o adevărată furtună de mai, cu ploaie.

Prin sat aleargă Fiokla, mica cerşetoare de şase ani. Îl caută pe Terenti, cizmarul. Fetiţa bălaie şi desculţă e palidă, cu ochii măriţi şi buzele tremurătoare.

— Nene, nu l-ai văzut cumva pe Terenti? îl întreabă ea pe fiecare trecător ce-i iese în cale. Dar nimeni nu-i răspunde. Toţi caută să se adăpostească de furtuna care vine, să se ascundă prin case. În sfârşit, fetiţa dă de clopotarul Silanti Silîci, prieten bun de-al lui Terenti. Silanti abia de se ţine pe picioare în bătaia vântului.

— Nene, unde-i Terenti?

— Ia, colea, prin grădinile de zarzavat, îi răspunde Silanti.

Mica cerşetoare aleargă într-un suflet înspre grădinile de zarzavat din spatele căsuţelor şi îl găseşte acolo pe Terenti. Cizmarul, un bătrân înalt, cu faţa suptă, pistruiată şi cu nişte picioare din cale-afară de lungi, desculţ, îmbrăcat cu o bluză veche de-a nevesti-sii, stă pe lângă straturile cu legume şi se uită cu ochi beţi, uşor împăienjeniţi, în sus, la norul plumburiu. Picioarele lui lungi ca de cocostârc se clatină în bătaia vântului ca o căsuţă de grauri.

— Nene Terenti! îl cheamă mica cerşetoare bălaie. Nenişorule, drăguţule!

Terenti se apleacă spre ea şi faţa lui aspră de beţivan se luminează de un zâmbet larg ce apare pe chipul oamenilor

atunci când dau cu ochii de o fiinţă mică, prostuţă, caraghioasă, dar nespus de dragă.

— Aaa… Roaba lui Dumnezeu, Fiokla! spune el, sâsâind duios. De unde mi-ai picat?

— Nene Terenti, şi Fiokla îl trage de poalele cămăşii, sughiţând de plâns. Frăţiorul meu Danilka a păţit-o rău de tot! Hai, vino cu mine!

— Ce-a păţit? Of, că tare mai tună! Sfinte, mântuieşte şi ne apără… Ce zici că a păţit?

— Păi, şi-a băgat mâna într-o scorbură de copac, colo, în crângul boieresc şi nu poate să şi-o scoată. Vin' nenişorule, şi i-o scoate! Fă-ţi pomană!

— Cum de-a băgat mâna în scorbură? Pentru ce?!

— A vrut să-mi scoată un ou de cuc.

— Nici n-a început bine ziua, şi aţi şi dat de necaz… zice Terenti, clătinând încet din cap şi scuipând cu năduf în lături. Ia zi! Ce să fac cu tine acum, hai? Să mergem… N-am încotro, mânca-v-ar lupul de poznaşi! Haidem, orfana mea!

Terenti iese din grădină şi o ia de-a lungul uliţei, ridicând cât mai sus picioarele lui lungi. Păşeşte repede, fără să se uite nici în dreapta, nici în stânga şi fără să se oprească, de parcă l-ar mâna cineva din spate ori i-ar călca poteraşii pe urme. Micuţa cerşetoare abia se ţine după el…

Cei doi drumeţi ies din sat şi o apucă pe drumul plin de colb spre fâşia albastră ce se desluşeşte în zare – acolo e crângul boieresc. Până la crâng să tot fie două verste, dar norii au şi acoperit soarele cu un zăbranic negru şi într-o clipă n-o să mai rămână pe tot cerul niciun petic azuriu. Se întunecă.

— Sfinte, mântuieşte şi ne apără, şopteşte Fiokla, alergând grăbită după Terenti.

Cei dintâi picuri mari şi grei de ploaie se aştern ca nişte puncte negre în colbul drumului. Un strop greu loveşte obrăjorul Fioklei şi se prelinge spre bărbia fetiţei, aidoma unei lacrimi.

— A început ploaia! bombăne cizmarul, răscolind praful cu picioarele lui desculţe şi osoase. Asta-i bine, Fiokla, frăţioare. Ploaia hrăneşte iarba şi copacii cum ne hrăneşte pâinea pe noi. Cât despre tunet, de el să nu te temi, puicuţo. Pentru ce te-ar omorî pe tine, aşa mititică cum eşti?

De îndată ce începe să picure, vântul se potoleşte. Nu se mai aude decât ropotul ploii lovind secara tânără şi drumul uscat, ca nişte alice mărunte.

— O să ne ude la piele, Fiokluşa! bombăne Terenti. N-o să rămână o aţă uscată pe noi… Tii, frate! A început să-mi picure pe după ceafă! Da' tu nu te teme, prostuţo… Iarba o să se

usuce, pământul o să se usuce şi el, şi noi doi o să ne uscăm aşijderea. Că soarele îi unul pentru toţi.

Deasupra capetelor drumeţilor se aprinde un fulger de vreo doi stânjeni. Apoi se aude o bubuitură prelungă şi Fioklei i se pare că un ghemotoc greu şi mare se rostogoleşte pe cer şi îl despică în două chiar deasupra creştetului ei.

— Sfinte, apără şi ne mântuieşte… zice Terenti şi îşi face cruce. Nu te teme, orfană mică. Că dacă tună, nu tună de răutate.

Picioarele cizmarului şi ale Fioklăi se acoperă cu bucăţi grele de lut muiat. E anevoie de mers şi alunecos, dar Terenti păşeşte din ce în ce mai repede… Micuţa cerşetoare, slăbuţă cum e, gâfâie mai-mai să cadă în drum de oboseală.

În sfârşit iată-i ajunşi la crângul boieresc. Copacii, spălaţi de ploaie şi răscoliţi de vânt, îi împroaşcă cu un potop de stropi. Terenti se loveşte de cioturi şi îşi domoleşte paşii.

— Unde-i Danilka? întreabă Terenti. Du-mă la dânsul!

Fiokla îl duce unde-i desişul mai mare şi după ce străbat ca la vreo pătrime de verstă, îi arată cu degetul înspre Danilka. Frăţiorul ei de opt anişori, cu părul roşu ca focul şi faţa gălbejită şi bolnăvicioasă, stă proptit de copac, ţine căpşorul aplecat pe umăr şi trage cu coada ochiului la cer. Cu una din mâini îşi ţine şapca ponosită, iar cealaltă e afundată în scorbura unui tei bătrân. Băiatul priveşte ţintă cerul de unde se aud bubuituri şi habar n-are de propria lui nenorocire. Când aude paşi şi dă cu ochii de cizmar, zâmbeşte trist şi zice:

— Doamne cum mai tună, Terenti! De când sunt n-am auzit să tune aşa…

— Dar mâna unde ţi-e?

— În scorbură… Scoate-mi-o, fă bunătatea, Terenti!

Marginea scorburii s-a rupt şi a prins mâna lui Danila: mai în fund poate s-o împingă, dar înapoi nu poate să o tragă. Terenti rupe bucata de scorbură cu pricina şi mânuţa băiatului, roşie şi umflată, e în sfârşit liberă.

— Doamne, cum mai tună! repetă băiatul, scărpinându-şi mâna. De ce o fi tunând aşa, Terenti?

— Pentru că norii se lovesc unul de altul… îi răspunde cizmarul.

Apoi ies cu toţii din crâng şi, ţinându-se mereu pe marginea păduricii, se îndreaptă spre drumul ce şerpuieşte în faţa lor ca o panglică neagră. Încetul cu încetul tunetele se domolesc şi bubuitul lor se aude acum din depărtare, dinspre sat.

— Uite, Terenti! Deunăzi a trecut pe aici un cârd de raţe… zice Danilka, scărpinându-şi întruna mâna umflată. Trebuie că o să se aşeze în smârcurile din Lunca mlăştinoasă. Fiokla, vrei să-ţi arăt un cuib de privighetori?

— Să nu mai pui mâna pe cuib, că sperii păsărelele! zice Terenti, storcându-şi şapca de apă. Privighetoarea e o pasăre cântătoare, care nu face rău nimănui… A dăruit-o firea cu un glas frumos, ca să-l proslăvească pe Dumnezeu şi să-l înveselească pe om. E păcat mare s-o sperii…

— Dar vrabia?

— Vrabia poţi s-o sperii, că-i pasăre rea şi vicleană. Îi umblă prin cap gânduri mişeleşti ca la pungaşi. Nu-i place să-l ştie pe om vesel. Când a fost să-l răstignească pe Hristos, ea le aducea jidovilor cuie în cioculeţ şi le striga: „Viu! Viu!”…

Pe cer apare un petic azuriu.

— Ia priviţi! zice Terenti. A potopit ploaia un muşuroi de furnici şi le-a înecat pe toate, săracele!

Drumeţii se apleacă câteşitrei deasupra muşuroiului. Ploaia repede a nimicit căsuţa furnicilor; micile vietăţi umblă forfota prin noroi şi trebăluiesc pe lângă prietenele lor înecate.

— Las’ că nu vi se întâmplă nimic! Nu crăpaţi! spune cizmarul cu un zâmbet larg pe buze. De cum iese soarele o să vă încălziţi şi o să vă veniţi în fire… Asta o, să vă slujească de învăţătură! Altă dată să nu vă faceţi muşuroi pe locuri joase…

Cei trei îşi văd de drum…

— Iaca, albine! strigă Danilka, arătând o rămurică a unui stejar tânăr.

Pe rămurica aceea stau claie peste grămadă, ghemuite unele în altele, albinele ude şi înfrigurate. Sunt atât de multe, că nu se mai văd pe locul unde stau nici scoarţa şi nici frunzele. Unele dintre ele s-au aşezat peste surorile lor.

— E un roi întreg, îi lămureşte Terenti. Zbura tocmai în căutarea unui loc unde să se aciuieze, când l-a prins ploaia şi l-a silit să se aşeze. Un roi de albine în zbor, dacă îl stropeşti cu niţică apă, se aşază numaidecât jos. Şi dacă, să zicem, vrei cumva să iei albinele, apleci rămurica întreagă cu ele cu tot în sac; scuturi apoi rămurica şi albinele cad pe fund.

Deodată micuţa Fiokla se strâmbă de durere şi începe să se scarpine din răsputeri la ceafă. Frăţiorul se uită la ceafa ei şi vede că i-a răsărit o băşică mare cât toate zilele.

— Ha-ha-ha, râde cizmarul. Ştii tu, Fiokla, frăţioare, de unde ţi-a venit năpasta asta? În crâng, se vede treaba că or fi pe undeva gândaci de frasin. O picătură de ploaie s-a prelins de pe vreun asemenea gândac şi ţi-a picurat pe ceafă. De acolo ţi-a răsărit şi băşica.

Soarele îşi arată faţa dintre nori şi scaldă în lumina lui caldă pădurea, câmpia şi pe cei trei drumeţi.

Norul plumburiu şi ameninţător s-a dus departe şi odată cu el s-a dus şi furtuna. Aerul e cald şi înmiresmat. Desluşeşti

parfumul mălinului în floare, al codiţei şoricelului, al lăcrămioarelor.

— Uite, floarea asta e bună când îţi dă sânge pe nas, spune Terenti, arătând o floare pufoasă. Şi ajută negreşit…

Apoi deodată se aude un şuierat şi un bubuit, dar nu bubuitul tunetului care s-a dus acum departe, cu norul negru. În faţa lui Terenti, al lui Danila şi a Fioklei trece un tren de marfă. Locomotiva trage după ea, gâfâind şi scoţând pe coş, fum negru – mai bine de douăzeci de vagoane. Câtă putere! Copiii ar vrea să ştie cum face locomotiva, care nici vie nu este şi nici cai nu are, ca să alerge şi să tragă după sine atâta greutate. Şi Terenti se apucă să le tălmăcească taina:

— Toată şmecheria, copii, stă în aburi… Aburul o face să meargă… El, carevasăzică, împinge drăcovenia ceea de pe lângă roţi, iar locomotiva, vezi bine… merge!…

Drumeţii trec dincolo de drumul de fier, coboară în vâlcea şi se îndreaptă spre râu. Nu au nicio treabă şi merg încotro văd cu ochii fără să înceteze o clipă să pălăvrăgească. Danila întreabă mereu, iar Terenti îi răspunde…

Terenti ştie să dea lămuriri la toate întrebările copilului – natura nu are taine pentru el. Ce nu ştie el? Ştie cum se numesc toate ierburile câmpului, toate vietăţile şi toate pietrele. Ştie ce ierburi tămăduiesc bolile şi nu stă pe gânduri când e vorba să spună câţi ani are cutare cal sau cutare vacă. Dacă se uită cu luare-aminte la soarele gata să asfinţească, la lună ori la păsări, ştie să spună ce vreme va fi mâine. Şi nu numai Terenti este atât de deştept. Silanti Silîci, cârciumarul, grădinarul, ciobanul, într-un cuvânt satul întreg ştiu tot atât de multe. N-au învăţat după cărţi, ci în câmp, în pădure, pe malul râului. I-au învăţat păsările cântându-le cântecele lor, soarele când lăsa la asfinţit o fâşie sângerie în urma sa, copacii şi ierburile.

Danilka îl priveşte cu ochi mari pe Terenti şi-i soarbe cu nesaţ fiecare vorbă. Primăvara, când nu te-ai săturat încă de căldură şi de verdele monoton al câmpurilor, când firea din jur pare nouă şi proaspătă, nu se află om pe lume care să nu vrea să asculte despre cărăbuşi, despre cocori, despre grânele ce leagă spic şi despre clipocitul apelor.

Cizmarul şi orfanul păşesc alături de-a lungul câmpului şi flecăresc întruna fără să obosească. Ar umbla amândoi la nesfârşit prin lumea largă. Merg mereu înainte şi de mult ce vorbesc despre frumuseţile pământului nu bagă în seamă mica şi slăbuţa cerşetoare, care abia se ţine după ei, lipăind cu picioruşele obosite. Fetiţa calcă greu, gâfâie. Lacrimi mari i s-au aninat de gene. I-ar lăsa pe drumeţii ăştia neastâmpăraţi să-şi vadă singuri de drum, dar n-are unde se duce. N-are nici

casă nici părinţi. Vrei-nu-vrei, trebuie să mergi înainte şi să le asculţi vorbele.

La amiază tustrei se aşază pe malul râului. Danila scoate din desagă un codru de pâine udă, muiată ca un terci, şi drumeţii îmbucă din ea. După ce-şi sfârşesc prânzul, Terenti se închină, apoi se întinde pe malul nisipos şi adoarme. Până să se trezească, băiatul se uită în apă şi se gândeşte. O puzderie de gânduri îi trec prin cap. Câte n-a văzut el astăzi? Furtuna, albine, furnici şi un tren, iar acum în faţa ochilor lui se joacă peştişorii. Unii dintre ei sunt cât palma, alţii mai mari, alţii mici cât unghia. Pe apele râului trece înot, cu capul ridicat, un şarpe.

Abia pe seară se întorc drumeţii în sat. Copiii se duc amândoi într-o magazie părăsită, unde se strângeau înainte grânele obştii şi unde îşi petrec ei acum nopţile, iar Terenti îşi ia rămas-bun de la dânşii şi o porneşte la cârciumă. Strâns lipiţi unul de celălalt, copiii stau culcaţi pe paie, cuprinşi de toropeală.

Băieţelul nu doarme. Ochii lui larg deschişi în întuneric văd din nou tot ce au văzut în timpul zilei: norii, soarele strălucitor, păsările, peştii şi pe Terenti cu picioarele lui lungi. Dar prea au fost multe, iar acum oboseala şi foamea îşi cer drepturile lor. Copilul arde ca focul şi se perpeleşte, întorcându-se când pe o parte, când pe alta. Ar vrea să împărtăşească cuiva tot ce îi trece acum ca o vedenie pe dinaintea ochilor, în întunecimea magaziei, tulburându-i sufletul, dar n-are cui să o spună. Fiokla e prea mică şi nu-l poate înţelege.

„Las' că-i spun mâine lui Terenti…" îşi zice băiatul.

Copiii adorm, gândindu-se la cizmarul care nici el nu are un acoperiş. Dar în toiul nopţii Terenti vine la ei, face semnul crucii peste micuţii adormiţi şi le pune sub căpătâi câte un codru de pâine. Dragostea asta nu o vede nimeni. O vede poate doar luna, care lunecă domol pe bolta cerului şi se uită cu drag prin şura găurită în magazia lăsată în părăsire.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta". Nr. 135, 19 mai, 1886, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

La pension

Pensionul particular al doamnei Jevuzem. Orologiul sună ora douăsprezece. Elevele, palide, moleşite, se plimbă în ordine pe coridor, ţinându-se de braţ. Pedagogele, gălbejite şi pistruiate, cu feţele grozav de preocupate, nu le slăbesc o clipă din ochi şi cu toate că domneşte o linişte exemplară, nu mai contenesc cu: *„Mesdames! Silence!”*[73]

În cancelarie, această misterioasă „sfântă a sfintelor”, stau *madame* Jevuzem şi profesorul de matematici Dîreavin[74]. Ora profesorului s-a isprăvit de mult şi ar fi vremea să plece acasă, dar el a rămas anume, pentru a-i cere directoarei un spor de leafă. Ştiind însă cât e de zgârcită „vulpea bătrână”, Dîreavin nu ridică direct problema lefii, ci acţionează cu diplomaţie.

— Mă uit la dumneata, Bianka Ivanovna, începe el oftând, şi îmi amintesc de vremea de demult… Ce femei frumoase erau pe vremea noastră! Doamne, ce frumoase! Să-ţi lingi degetele, nu altceva! Dar acum? Parcă s-a isprăvit cu frumuseţea! Nu vezi în jur o femeie adevărată, ci numai – Doamne iartă-mă – nişte momâi, nişte scrumbii… Care mai de care mai slută!…

— Ba nu! Sunt şi acum femei frumoase! răspunde Jevuzem, graseind.

— Unde? Arată-mi-le şi mie! se înfierbântă Dîreavin. Lasă, zău, Bianka Ivanovna! Bună cum eşti la suflet, ai fi în stare să spui şi de o pocitanie că-i frumoasă! Te cunosc eu! Te rog să mă ierţi pentru aceste „expresion”, dar îţi vorbesc cu toată sinceritatea! Dinadins, ieri, în timpul concertului, m-am uitat mai atent la cucoane: una mai pocită decât alta! Una mai strâmbă decât alta! Şi apoi, să luăm măcar şi ultima clasă a pensionului nostru! Când te gândeşti, sunt nişte flori abia îmbobocite, fete de măritat, crema – cum s-ar zice. Şi când colo? Optsprezece la număr şi măcar una de ar fi frumuşică!

— Nu-i adevărat! Poţi să întrebi pe cine vrei şi are să-ţi spună că în ultima clasă a pensionului meu sunt o mulţime de

fete drăguţe! Kocikina, de pildă! Ori Ivanova doi, ori Palţeva… Cel puţin Palţeva e frumoasă ca o cadră! Eu, că sunt femeie, şi nu-mi pot lua ochii de la ea!…

— Curios!… bombăne Dîreavin. Nu găsesc nimic frumos la dânsa!…

— Are nişte ochi negri… o minune! se înfierbântă Jevuzem. Negri ca tuşul! Uită-te bine la dânsa! E desăvârşită! În antichitate, după una ca ea s-ar fi făcut statui de zeiţe!

Dîreavin n-a văzut în viaţa lui femeie mai frumoasă decât Palţeva, dar setea de bani învinge simţul dreptăţii şi el continuă să-i demonstreze „vulpii bătrâne” că în ziua de azi nu mai sunt femei frumoase!…

— Numai când te uiţi la o cucoană mai în vârstă, ţi se mai odihnesc ochii, zice el. Drept e că tinereţe şi prospeţime nu mai vezi, dar în schimb poţi să admiri nişte trăsături regulate. Pentru că aici e totul: să ai trăsături regulate! Pe când Palţeva asta a dumitale are nişte trăsături o… amestecătură, o peltea!…

— Asta dovedeşte că nu te-ai uitat bine la ea! îi taie vorba Jevuzem! Priveşte-o bine mai întâi şi numai după aceea stăm de vorbă!…

— N-are nimic frumos! oftează posomorât Dîreavin.

Jevuzem sare de la locul ei, se apropie de uşă şi strigă:

— Să vină Palţeva la mine! Să te uiţi atent la dânsa, îi spune apoi lui Dîreavin, depărtându-se de uşă. La ochi, la nas!… Un nas mai frumos nu găseşti în toată Rusia!

Peste câteva clipe, intră în cancelarie Palţeva, o fată de vreo şaptesprezece ani, oacheşă, mlădie, cu ochi mari negri şi cu un nas grecesc, nespus de frumos.

— Apropie-te!… îi spune Jevuzem aspru. Domnul Dîreavin mi s-a plâns că dumneata… că dumneata nu eşti atentă la lecţiile de matematică! Eşti în general cam distrată şi… şi…

— Şi nu prea înveţi la algebră… bolboroseşte Dîreavin, privind cu luare-aminte chipul fetei.

— Ruşine, Palţeva! urmează Jevuzem. Nu-i frumos. Ori vrei cumva să te pedepsesc ca pe elevele din clasele inferioare? Eşti mare, slavă Domnului, şi ar trebui să fii o pildă pentru ele. Iar dumneata… ce purtare!… Dar… vino mai aproape, te rog!

Jevuzem mai spune o mulţime de banalităţi, iar Palţeva o ascultă cu gândul aiurea şi priveşte pe fereastră, peste capul lui Dîreavin… Nările îi freamătă uşor.

„Să dai tot ce ai pe lume şi ar fi prea puţin, îşi zice profesorul de matematică, privind-o îndelung. O minune! Şi cum îi mai freamătă nările, ştrengăriţa!… Simte că în iunie scapă de-aici, spre libertate!… Şi cum scapă, adio tu Jevuzemo, adio caraghiosule de Dîreavin, adio algebră!… Că

multă nevoie are ea de algebră! Ei îi trebuie libertate, strălucire… viaţă!”

Dîreavin oftează adânc şi-şi reia şirul gândurilor:

„Ce nări!… Nu trece bine o lună şi toată algebra mea s-a dus la naiba!… Iar Dîreavin… din el va rămâne doar o amintire cenuşie şi plicticoasă… Dacă o fi să ne întâlnim vreodată, o să-şi umfle o clipă nările şi nici „bună ziua” n-o să-mi spună. Să zic mersi dacă n-o să mă strivească sub roţile trăsurii ei!…”

— Poţi s-ajungi departe numai dacă eşti ascultătoare şi sârguincioasă, urmează Jevuzem. Iar dumitale cine ştie pe unde-ţi zboară gândurile… Dacă o să mai primesc plângeri, o să fiu nevoită să te pedepsesc… Ruşine!

„Nu asculta, îngeraşule, lămâia asta stoarsă! gândeşte Dîreavin. Şi… nu-i nicio ruşine!… Eşti mai ceva decât noi ăştia toţi laolaltă!”

— Acum du-te! spune aspru Jevuzem.

Palţeva face o reverenţă şi iese.

— Ei? Te-ai uitat bine? întreabă directoarea.

Dîreavin nu-i aude întrebarea. Nu s-a trezit încă din visare.

— Ei? mai întreabă o dată directoarea. Tot mai spui că nu-i frumoasă?

Dîreavin o priveşte buimac, apoi îşi vine în fire şi amintindu-şi de leafă, se înviorează.

— Omoară-mă, da’ nu găsesc nimic la dânsa… răspunde el. Dumneata eşti acum femeie în vârstă, dar ai nasul şi ochii mult mai frumoşi decât ai ei!… Pe cuvântul meu!… Uită-te în oglindă!

În cele din urmă *madame* Jevuzem e de acord cu Dîreavin şi îi aprobă un spor de salariu!

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 21, 24 mai, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

În vilegiatură

„Te iubesc! Eşti viaţa mea, bucuria mea, eşti totul pentru mine! Iartă-mă că ţi-o spun, dar nu mai am putere să sufăr şi să tac. Nu-ţi cer să mă iubeşti. Îţi cer să ai milă! Vino astăzi, la opt seara în pavilionul cel vechi… Să mă iscălesc? Găsesc că-i de prisos! Dar nu te speria de anonimatul meu. Sunt tânără, frumoasă… ce mai vrei?”

După ce isprăvi de citit scrisoarea, Pavel Ivanîci Vîhodţev, plecat din oraş în vilegiatură, familist şi om serios, ridică din umeri şi îşi scărpină gânditor fruntea.

„Ei, drăcia dracului! gândi el. Sunt însurat şi… na, poftim! Ce scrisoare ciudată şi… prostească! Cine o fi scris-o?”

Pavel Ivanîci răsuci scrisoarea între degete, o mai citi o dată şi scuipă cu năduf.

— „Te iubesc”… îngână el batjocoritor! Ce-s eu, un tinerel fără minte? Aşteaptă tu mult şi bine să alerg eu la tine în pavilion! Cum de nu!… Eu, puişorule, am uitat de mult istorioarele astea romantice de amor!… Hm! Trebuie să fie o aiurită… o zăpăcită!… Doamne, ce ţi-e şi cu femeile astea! Ce fluşturatică trebuie să fie – Doamne iartă-mă – ca să scrie o astfel de scrisoare unui necunoscut, care pe deasupra mai este şi însurat! O adevărată… demoralizare, zău aşa!

În cei opt ani de căsnicie, Pavel Ivanîci a uitat ce-i aceea simţire gingaşă, iar cât despre scrisori, în afară de cele de felicitare, altele n-a mai primit. De aceea oricât de mult ar fi vrut să se grozăvească faţă de el însuşi, scrisoarea primită îl puse pe gânduri şi-l răscoli.

La un ceas după primirea ei, Pavel Ivanîci stătea întins pe canapea şi îşi spunea:

„Se înţelege că nu sunt un băieţandru şi că n-o să alerg la întâlnirea asta prostească, dar mult aş da să ştiu cine mi-a scris! Hm… E scrisă de o femeie. În privinţa asta nu poate fi nicio îndoială… După sinceritate şi căldură, n-aş crede că e o glumă… O fi vreo nebună sau… o văduvă… Văduvele sunt de

obicei uşuratice şi excentrice… Hm! Cine-ar putea să fie?” Era cu atât mai greu de răspuns la această întrebare, cu cât, în toată localitatea de odihnă, Pavel Ivanîci nu cunoştea nicio femeie, afară de nevastă-sa.

„Ciudat! nu se dumirea dânsul. «Te iubesc!»… Când oare o fi avut vreme să se îndrăgostească de mine? Curioasă femeie! S-a îndrăgostit aşa… netam-nesam, fără să mă cunoască, fără să ştie ce fel de om sunt?… Pesemne că este încă prea tânără şi romantică, dacă a fost în stare să facă o pasiune pentru un bărbat pe care l-a văzut abia de vreo două-trei ori!… Totuşi, cine poate fi?”

Deodată Pavel Ivanîci îşi aminti că în ajun şi cu o zi înainte, pe când se plimba pe promenada din localitate, s-a întâlnit de vreo câteva ori cu o blondă tinerică, într-o rochie azurie şi cu un năsuc cârn. Fata îi aruncase nenumărate ocheade, iar când Pavel Ivanîci se aşezase pe bancă, se aşezase şi ea lângă el.

„Ea să fie oare? gândi Vîhodţev. Nu se poate! Cum să se îndrăgostească o fiinţă atât de vaporoasă şi gingaşă de un bursuc bătrân şi jigărit ca mine? Nu! E cu neputinţă!”

La masa de prânz, Pavel Ivanîci stătea cu ochii pironiţi prosteşte asupra nevesti-sii şi se gândea:

„Scrie că e tânără şi frumoasă… Vasăzică, bătrână nu-i… Hm!… La drept vorbind, nici eu nu sunt aşa de bătrân şi de urât ca să nu te poţi îndrăgosti de mine… Ce, nevasta nu mă iubeşte? Şi apoi… dragostea-i oarbă…”

— La ce te gândeşti? îl întrebă deodată nevasta.

— La nimic… aşa… mă doare puţin capul… minţi Pavel Ivanîci.

Apoi căută să-şi bage în cap că e o prostie să te uiţi la nişte fleacuri cum ar fi bunăoară o scrisoare de dragoste, râse de scrisoare şi de fată, dar… vai!… duşmanul viclean al omului e tare! După masă, Pavel Ivanîci stătea întins pe pat şi în loc să doarmă, îşi zicea:

„Unde mai pui că dumneaei speră, poate, că o să vin! Ce proastă! Îmi închipui cum au s-o apuce pandaliile şi cum o să dea din turnură când o să vadă că n-am venit!… Şi chiar că n-o să mă duc!… Lua-o-ar relele!…”

Dar, repet, cel viclean e puternic!

„Ce-ar fi să mă duc doar aşa, de curiozitate!… se gândea Pavel Ivanîci peste o jumătate de ceas. Să mă duc şi s-o privesc mai de departe, ca să văd ce poamă e! Zău că m-ar distra s-o văd! Aşa, de haz! Şi de ce n-aş râde puţin, dacă am prilejul?”

Pavel Ivanîci se ridică din pat şi începu să se îmbrace.

— Unde te găteşti aşa? îl întrebă nevasta, văzându-l că-şi pune o cămaşă curată şi o cravată nouă.

— De!… Vreau să fac o plimbare… Mă cam doare capul… Hm! Hm!…

Pavel Ivanîci se dichisi cu grijă şi când trecu de şapte, ieşi din casă. Iar când zări pe fondul verde strălucitor al ierbii siluete multicolore de bărbaţi şi femei ieşiţi la plimbare şi scăldaţi în razele soarelui gata să asfinţească, inima începu să-i bată mai repede.

„Care dintre ele o fi? se întrebă el, aruncând cu coada ochiului priviri sfioase asupra femeilor. Cea blondă nu se vede… Hm… Dacă dânsa mi-a trimis scrisoarea, înseamnă că acum aşteaptă în pavilion”…

În cele din urmă Vîhodţev ajunse pe aleea la capătul căreia se întrezărea, prin frunzişul tânăr al teilor, „pavilionul cel vechi”, şi-o porni încetişor într-acolo.

„Am să arunc o privire mai de departe… îşi zise el înaintând sfios. Şi de ce mă pierd aşa cu firea? Că doar nu mă duc la *rendez-vous!* Hai, curaj!… Totuşi… ce-ar fi să intru în pavilion? Nu! La ce bun?

Inima îi bătea acum şi mai tare… Fără să vrea, îşi închipui lămurit amurgul din pavilion, apoi îi răsări o clipă în faţa ochilor fata blondă şi mlădie, cu năsucul cârn… Şi-o închipui ruşinată de dragostea ei, o văzu înaintând spre el, sfioasă şi tremurătoare, cu răsuflarea fierbinte, şi… strângându-l pătimaş în braţe.

„Mă rog, dacă nu eram însurat, mai mergea… gândi el, căutând să alunge din cap ispita păcătoasă. De altfel… o dată în viaţă n-ar strica să guşti şi din asta, că altfel mori şi nu ştii cam cum ar veni… Dar nevasta?… Nevasta-i nevastă! ce are să i se întâmple? Slavă Domnului, de opt ani de zile mă ţin nedezlipit de fustele ei! Opt ani – cum s-ar zice – de serviciu credincios! I-o ajunge!… Mă apucă şi ciuda… Uite aşa, dinadins am s-o înşel!”

Înfiorat, abia stăpânindu-şi răsuflarea, Pavel Ivanîci se apropie de pavilionul îmbrăcat în iederă şi viţă sălbatică şi privi înăuntru… Un aer umed, cu miros de mucegai, îl izbi în faţă…

„Mi se pare că nu-i nimeni…” gândi el, dar când păşi în pavilion, zări o siluetă…

Silueta era a unui bărbat. Iar când îl privi mai cu luare-aminte, Pavel Ivanîci recunoscu într-însul pe fratele nevestei, Mitea, studentul care-şi petrecea vara la vila lor.

— A, tu erai?… făcu Vîhodţev nemulţumit, scoţându-şi pălăria şi aşezându-se.

— Da, eu! îi răspunse Mitea.

Câtva timp tăcură amândoi.

— Te rog să mă ierţi, Pavel Ivanîci, începu Mitea, dar te-aş ruga să mă laşi singur… Vreau să cuget asupra tezei mele de candidat şi… într-un cuvânt oricine care ar vrea să stea aici, m-ar stingheri…

— Du-te şi tu pe o alee mai retrasă… îi răspunse blând Pavel Ivanîci. La aer cugeţi mai în voie. Şi apoi… asta… eu aş vrea să trag un pui de somn aici, pe bancă… Parcă-i mai răcoare decât afară…

— Dumitale îţi arde de somn, iar eu cuget la teză… bombăni Mitea. Cred că teza e mai însemnată, nu?

Tăcură iar… Pavel Ivanîci, care-şi dăduse frâu liber închipuirii sale şi căruia i se părea mereu că aude paşi, sări deodată ca ars de pe locul lui şi vorbi cu lacrimi în glas:

— Bine, Mitea, dar eu te rog! Eşti mai tânăr decât mine şi ar trebui să-mi împlineşti dorinţa… Sunt bolnav… şi… şi vreau să dorm!… Pleacă!

— Ce egoism… De ce trebuie să rămâi neapărat dumneata aici, şi nu eu? Uite, nu plec! Din principiu!

— Te rog, Mitea! Las' să fiu egoist, despot, prost… dar te rog! O dată în viaţă te rog şi eu ceva! Fă-o pentru mine, Mitea!

Dar Mitea clătină din cap…

„Ce bestie!… gândi Pavel Ivanîci. Dacă o să rămână aici, nici vorbă de întâlnire! De faţă cu el nu merge!"

— Uite ce e, Mitea! Te rog pentru ultima oară!… Dovedeşte-mi că eşti un intelectual, un om deştept, înţelegător!

— Nu pricep de ce insişti… ridică din umeri Mitea. Ţi-am spus o dată că nu plec şi nu plec! Rămân aici din principiu, uite-aşa!…

Chiar atunci, la intrarea în pavilion se arătă o clipă un căpşor de femeie, cu năsuc cârn.

Văzându-i pe Mitea şi pe Pavel Ivanîci, se posomorî şi dispăru…

„S-a dus! gândi Pavel Ivanîci, uitându-se înciudat la Mitea. A dat cu ochii de nemernicul ăsta şi s-a dus! Totul s-a sfârşit!"

După câteva clipe Vîhodţev se ridică, îşi puse pălăria şi zise:

— Eşti o bestie, un derbedeu, un nemernic! Da, da! Bestie! E josnic din partea ta şi… stupid! Între noi doi totul s-a sfârşit!

— Încântat! bombăni Mitea, ridicându-se şi punându-şi şi el pălăria. Să ştii că prin prezenţa dumitale mi-ai jucat acum o festă, pe care n-am să ţi-o iert toată viaţa!

Pavel Ivanîci ieşi din pavilion şi, năucit de mânie, se îndreptă grăbit spre vila lui… Nu-l linişti nici măcar masa pusă pentru cină.

„O dată în viaţă am avut şi eu prilejul… îşi zicea el tulburat, şi dânsul mi-a pus beţe în roate. Acum ea trebuie să se simtă jignită… distrusă!"

În tot timpul cinei, Pavel Ivanîci şi Mitea nu-şi ridicară ochii din farfurie şi tăcură încruntaţi.

— Şi tu, de ce râzi? se răsti Pavel Ivanîci la nevastă-sa. Numai proştii râd fără pricină!

Nevasta privi chipul înfuriat al soţului şi pufni iar…

— Ia, spune! Ce scrisoare ai primit tu azi-dimineaţă? îl întrebă ea.

— Eu?… Niciuna!… se fâstâci Pavel Ivanîci. Ce fantezie… Ţi s-o fi părut!

— Haide, haide, că ştiu eu! Mărturiseşte mai bine că ai primit o scrisoare! Ştii cine ţi-a trimis-o? Eu! Zău că eu! Ha-ha-ha!

Pavel Ivanîci se făcu stacojiu şi se plecă şi mai mult peste farfurie.

— Ce glume prosteşti! mormăi el supărat.

— Ce era să fac? Judecă şi tu! Trebuia să spălăm azi pe jos, iar pe voi doi nu-i chip să vă scoată omul din casă! Numai aşa puteam să vă gonesc!… Dar nu fi supărat, prostuţule!… Ca să nu-ţi fie urât în pavilion, i-am trimis şi lui Mitea o scrisoare la fel. Mitea, ai fost şi tu în pavilion?

Mitea zâmbi şi nu-şi mai privi cu duşmănie rivalul.

Apărută pentru prima oară în revista „Budilnik”, Nr. 20, 26 mai 1886. Semnată: A. Cehonte. A fost retipărită apoi, fără nicio corectură din partea autorului, în culegerea „Surpriza”, sept. – oct. 1899. Din scrisorile lui A. Lazarev-Gruzinski, din 27 oct. şi 12 dec. 1899 adresate lui Cehov, se vede limpede că acesta din urmă a protestat când a fost vorba să i se retipărească povestirea. Publicăm textul apărut în revistă.

De plictiseală

ROMAN DE VILEGIATURĂ

Notarul Nikolai Andreevici Kapitonov sfârşi prânzul, fumă o ţigară de foi şi se duse să se odihnească în iatac. Se întinse în pat, se înveli cu o cuvertură subţire ca să scape de ţânţari, închise ochii, dar… nu izbuti să adoarmă. Ciorba de peşte cu ceapă pe care o mâncase îi producea acum arsuri atât de cumplite, că nici vorbă nu putea fi de somn.

— Nu! Simt că n-o să pot închide ochii astăzi, hotărî el, după ce se răsuci de vreo cinci ori, când pe o parte, când pe alta. Hai să citesc gazetele!

Nikolai Andreevici se ridică, îşi puse halatul şi, fără papuci, numai în ciorapi, se duse în birou, după gazete. Nu presimţea, pasămite, că în birou îl aşteaptă o privelişte cu mult mai interesantă decât arsurile şi gazetele lui.

De-abia trecu pragul odăii şi ochii lui văzură următorul tablou: pe canapeaua îmbrăcată cu catifea, stătea pe jumătate tolănită, cu picioarele proptite într-un mic scăunaş, nevasta lui, Anna Semionovna, femeie de 33 de ani; poza pe care şi-o luase, lascivă şi neglijentă, semăna întocmai cu poza în care e înfăţişată de obicei Cleopatra, regina Egiptului, ţinând în mână şarpele ce-i aduce moartea. La căpătâiul ei, lăsat pe un genunchi, stătea Vanea Şciupalţev, meditatorul copiilor, student în primul an la politehnică, un băiat cam de vreo 19-20 de ani, fără mustăţi, cu obrazul trandafiriu. Nu era greu de ghicit ce însemna acest „tablou vivant”: cu o clipă înainte de a fi intrat notarul, buzele cucoanei şi ale tânărului se uniseră într-o sărutare nesfârşită, arzătoare şi pătimaşă.

Nikolai Andreevici se opri locului ca trăsnit, îşi ţinu răsuflarea şi aşteptă să vadă ce o să se mai întâmple, dar nu se putu stăpâni şi tuşi de câteva ori. Studentul întoarse capul şi când dădu cu ochii de notar încremeni o clipă, apoi se aprinse

la faţă, şi ieşi glonţ din birou. Anna Semionovna se cam pierdu şi ea cu firea.

— Frumos, n-am ce zice! Drăguţ! începu soţul, făcându-i temenele şi gesticulând. Felicitările mele! Straşnic, admirabil!

— Dar şi din partea dumitale e drăguţ… să asculţi pe la uşi! bâigui Anna Semionovna, căutând să-şi vină în fire.

— *Merci!* Încântat! urmă notarul, zâmbind cu gura până la urechi. A fost, puicuţa mea, aşa de minunat, că aş da pe loc o sută de ruble ca s-o mai văd o dată!

— Dar ce-a fost? N-a fost absolut nimic!… Cine ştie ce ţi s-a năzărit… O prostie, zău aşa!

— Dar cine s-a pupat, eu?

— De sărutat – da, ne-am sărutat, dar altceva… crede-mă că nu ştiu ce tot născoceşti, zău!

Nikolai Andreevici privi batjocoritor chipul stânjenit al nevestei şi clătină din cap.

— Ţi s-a făcut de prospătură, la bătrâneţe! spuse el tărăgănat. Te-ai săturat, zi, de cal bătrân, şi te dai la mânji, hai? Ce neruşinare! De altfel, ce mă mir? Vârsta critică! N-ai ce-i face! Înţeleg! Înţeleg şi compătimesc!

Nikolai Andreevici se aşeză lângă fereastră şi începu să bată toba cu degetele pe pervaz.

— Tot aşa să faci şi de azi înainte! spuse el, căscând.

— Prostii! i-o tăie Anna Semionovna.

— Naiba s-o ia de căldură! Mai bine spuneai să ne cumpere limonadă!… Aşa, cucoană! Înţeleg şi compătimesc. Toate pupăturile astea, suspinele, ofurile – ptiu, cum mă arde! – toate-s foarte bune, dar nu făcea, draga mea, să-i suceşti mintea băiatului! Da, da! E cumsecade, inimos… deştept şi merită o soartă… o soartă mai bună. Trebuia să te gândeşti la asta!

— Nu înţelegi nimic! Băiatul s-a îndrăgostit de mine până peste urechi, iar eu… i-am făcut o plăcere… i-am îngăduit să mă sărute.

— S-a îndrăgostit!… o îngână Nikolai Andreevici. Cine ştie câte sute de curse şi capcane i-ai întins tu pentru asta!

Notarul căscă şi se întinse.

— Curios! rosti el cu ochii pe geam. Dacă eu aş fi sărutat o fată, tot atât de nevinovat cum ai făcut-o tu acum, ce de ocări ar fi plouat peste capul meu: tâlhar! Seducător! Corupător! Iar vouă, cocoanelor, la o anumită vârstă vi se iartă orice! Să nu-mi mai pui altă dată ceapă în ciorbă, că mor de arsuri! Ptiu!… Ia vin' de te uită la „amorul" tău: aleargă pe alee, mucosul, ca din puşcă! Îşi închipuie poate că o să-l provoc la duel pentru o comoară ca tine! Stricător ca o pisică şi fricos ca un iepure! Ia

stai, bobocule, că o să te învăţ eu minte! Ce fugi acum, da' ce-ai să fugi atunci!

— Nu, zău, te rog! Dă-i pace! făcu Anna Semionovna. Nu-l certa, că nu-i vinovat!

— N-o să-l cert! Dar vreau să glumesc, puţin pe socoteala lui!

Notarul mai căscă o dată, adună gazetele şi, ridicându-şi poalele halatului, se duse alene în iatac. După ce se odihni vreo oră şi jumătate şi citi toate gazetele, Nikolai Andreevici se îmbrăcă şi ieşi să se plimbe. Umbla prin grădină şi învârtea vesel bastonaşul în mână, dar de îndată ce-l văzu în depărtare pe studentul Şciupalţev, îşi încrucişă mâinile pe piept, se încruntă şi se îndreptă spre el ca un tragedian de provincie, păşind întru întâmpinarea rivalului său. Şciupalţev şedea pe bancă sub un frasin, galben la faţă, tremurând şi se pregătea pentru încercarea grea ce ştia că-l aşteaptă. Îşi făcea el curaj, nu-i vorbă, căuta să arate cât mai impunător, dar se vedea bine că-l trec – cum s-ar zice – toate năduşelile. Când îl zări pe notar, se îngălbeni şi mai mult, oftă din rărunchi şi strânse smerit picioarele sub bancă. Nikolai Andreevici se apropie de el dintr-o parte, stătu câteva clipe tăcut şi fără să-l privească, începu:

— Nădăjduiesc, stimate domn, că ştii despre ce vreau să-ţi vorbesc! După cele ce mi-au văzut ochii, noi doi nu mai putem rămâne prieteni. Da! Sunt atât de tulburat că abia pot vorbi, dar… cred că înţelegi şi fără vorbă multă că nu mai putem rămâne sub acelaşi acoperiş. Ori dumneata, ori eu!

— Vă înţeleg! bâigui studentul, răsuflând greu.

— Vila asta este a nevestei mele şi deci, ai să rămâi dumneata, iar eu… eu am să plec! N-am venit aici ca să-ţi spun vorbe de dojană, nu! Dojenile şi lacrimile n-au putere să-mi întoarcă fericirea pierdută pentru totdeauna! Am venit să te întreb ce gânduri ai?!… (Pauză) Se-nţelege că nu-i treaba mea să-mi vâr nasul în viaţa dumitale, dar cred că înţelegi că dorinţa mea de a şti ce se va întâmpla pe viitor cu femeia pe care o iubesc atât de fierbinte n-are nimic care… nimic ce… într-un cuvânt să poată fi luat drept amestec! Ai de gând să trăieşti cu nevasta mea?

— Cum… adică? întrebă ruşinat studentul, ascunzându-şi şi mai mult picioarele sub bancă. Eu… eu nu ştiu… Toate sunt atât de ciudate!…

— Văd că te fereşti să-mi dai un răspuns precis, făcu notarul morocănos, încruntându-se şi mai mult. Atunci ţi-o spun pe şleau: ori iei femeia pe care ai sedus-o şi îi asiguri mijloacele de trai, ori ne batem în duel! Dragostea cere anumite îndatoriri, domnul meu, şi dumneata, ca orice om cinstit, trebuie să

înţelegi asta! Peste o săptămână plec, şi Anna cu copiii vor trece în grija dumitale! Pentru copii o să dau, bineînţeles, lunar, o sumă…

— Dacă Anna Semionovna vrea aşa, se bâlbâi tânărul, eu… eu, ca un om cinstit ce sunt, iau asupră-mi… Dar sunt sărac!… Deşi…

— Eşti un suflet nobil! spuse grav notarul, scuturându-i mâna. Mulţumesc! În orice caz îţi dau o săptămână de gândire. Vezi ce faci!

Notarul se aşeză alături de student şi îşi acoperi faţa cu mâinile.

— Dar vai! Ce ai făcut cu mine! suspină el. Mi-ai distrus viaţa… Mi-ai răpit femeia pe care o iubesc mai mult decât orice pe lume. Nu! Nu pot să îndur această lovitură a sorţii!

Tânărul îl privi cu durere şi îşi scărpină, gânditor, fruntea! Îl apucase spaima.

— Sunteţi singur de vină, Nikolai Andreici! spuse el oftând. După ce-ai greşit, degeaba mai plângi! Amintiţi-vă că aţi luat-o pe Anna numai pentru banii ei… Apoi, toată viaţa n-aţi înţeles-o, aţi terorizat-o!… N-aţi ţinut seamă de cele mai curate şi mai sfinte porniri ale inimii ei!

— Ea ţi-a spus toate astea? întrebă deodată Nikolai Andreici, luându-şi mâinile de pe faţă.

— Da, ea! Îi cunosc toată viaţa şi… şi credeţi-mă, am început să iubesc în ea nu atât femeia, cât martira!

— Ai suflet mare!… oftă notarul, ridicându-se. Adio! Fii fericit! Sper că tot ce-am vorbit aici va rămâne între noi.

Nikolai Andreevici mai oftă o dată şi se îndreptă spre casă.

Pe la jumătatea drumului îi ieşi înainte Anna Semionovna.

— Ce, îţi cauţi bobocul? o întrebă dânsul. Du-te de vezi câte rânduri de năduşeli l-au trecut din pricina mea… Dar tu te-ai şi spovedit lui! Ce-i obiceiul ăsta pe voi, cucoanele, la o anumită vârstă, zău nu pricep! Dacă vă lipseşte frumuseţea şi prospeţimea, căutaţi să impresionaţi omul cu spovedanii, cu văicăreli! I-ai trântit nişte minciuni cât tine de mari! Că m-am însurat cu tine pentru banii tăi, că nu te-am înţeles, că te-am terorizat, că dracu', că lacu'!…

— Nu i-am spus nimic din toate astea! se roşi Anna Semionovna.

— Haide, haide!… Las' că te înţeleg eu, îmi dau seama! Nu te speria, nu-ţi fac reproşuri! Păcat numai de băiat, că-i bun şi sincer!…

Când se pogorî înserarea şi întunericul învălui toată firea, notarul mai ieşi o dată să se plimbe. Era o seară minunată. Copacii dormeau şi părea că nimic, nici chiar furtuna cea mai puternică nu-i va putea deştepta din somnul lor sănătos de

primăvară. De pe cer priveau stelele, abia înfrângându-şi toropeala… De dincolo de grădină se auzea orăcăitul leneş al broaştelor şi câte un ţipăt de cucuvaie. De departe veneau triluri scurte şi întrerupte, de privighetoare.

Trecând în întuneric pe sub un tei rotat, Nikolai Andreevici dădu de Şciupalţev.

— Ce faci aici? îl întrebă el.

— Nikolai Andreevici! începu studentul cu glasul tremurând de tulburare. Sunt gata să primesc toate condiţiile dumneavoastră, dar… toate astea sunt grozav de ciudate. Aşa, deodată, să vă treziţi nenorocit, să suferiţi… îmi spuneţi chiar că viaţa dumneavoastră este distrusă…

— Da, şi?

— Dacă vă simţiţi jignit, eu… eu… cu toate că sunt împotriva duelului, dar pot să vă dau satisfacţie. Dacă duelul vă poate aduce o uşurare cât de mică, poftim!… Sunt gata chiar pentru o sută de dueluri…

Notarul râse şi îl cuprinse de mijloc.

— Haide, ajunge! Am glumit, drăguţule! zise el. Fleacuri! O femeiuşcă uşuratică şi… de nimic, nu merită să iroseşti pentru ea vorbe frumoase şi să te frământi atâta. Destul! Hai să ne plimbăm!

— Dar… nu vă înţeleg.

— N-ai ce înţelege! E o muieruşcă proastă şi rea… N-ai gust, drăguţule! Ce te-ai oprit locului? Te miri că spun asemenea cuvinte despre nevastă-mea? La drept vorbind, n-ar fi trebuit să-ţi spun toate astea, dar pentru că într-un fel oarecare eşti în cauză, n-am de ce să mă ascund de dumneata! Ţi-o spun din suflet: las-o baltă! Nu face, zău! Tot ce ţi-a spus a fost o minciună, şi-i „martiră” cum sunt eu popă. O cucoană la vârsta critică, o isterică! Proastă şi mincinoasă. Ţi-o spun pe cuvânt de cinste, drăguţule! Nu glumesc!…

— Da, dar e nevasta dumneavoastră! se miră studentul.

— Ei şi? M-am însurat când eram cam ca dumneata şi acum aş fi bucuros să mă despart de ea, dar… tprrr!… Las-o baltă, dacă-ţi spun! Aici nu poate fi vorba de iubire ci… e o joacă, o pierdere de timp. Şi dacă îţi arde de joacă, apoi, ia te uită, vine Nastia!… Hei, Nastia, unde te duci?

— După cvas, boierule! se auzi un glas de fată.

— Asta da! urmă notarul. Dar toate istericele, martirele… mai dă-le-ncolo! Nastia e o prostuţă, dar măcar n-are ifose… Vrei să ne mai plimbăm puţin?

Notarul şi studentul ieşiră din grădină, se uitară în jur, scoaseră amândoi câte un oftat adânc şi o luară peste câmp.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 142, 26 mai, 1886, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Urâtul vieţii

„După câte au putut să-şi dea seama oamenii cu experienţă, *nici chiar* bătrânii *nu se despart uşor de viaţa asta*; *pe deasupra ei mai vădesc adeseori şi zgârcenie sau lăcomie, apoi iarăşi ipohondrie, meschinărie, încăpăţânare, nemulţumire, şi altele de acelaşi fel, proprii vârstei lor…*

(„Călăuză practică pentru preoţi”
P. NECEAEV)

Colonelesei Anna Mihailovna Lebedeva îi murise singura ei fiică, fată tânără de măritat. Sfârşitul acesta adusese după sine un alt sfârşit: bătrâna, lovită de acest semn venit de la Dumnezeu, simţi că trecutul ei este şi el mort pentru totdeauna şi că acum începe o altă viaţă, cu totul deosebită de cea dintâi…

…Şi vădi o grabă lipsită de orice rânduială: mai întâi de toate trimise la Muntele Athos o danie de o mie de ruble, iar bisericuţei din cimitirul lor îi dărui jumătate din argintăria casei. Ceva mai târziu se lăsă de fumat şi făcu legământ să nu mai mănânce carne. Dar toate acestea nu-i aduseră nicio alinare. Dimpotrivă, simţea din ce în ce mai viu şi mai copleşitor bătrâneţea şi apropierea morţii. Atunci, Anna Mihailovna îşi vându pe nimic casa din oraş şi se mută la ţară, la conacul ei, fără să ştie dinainte ce anume va face acolo.

Când se naşte în cugetul omului întrebarea pentru ce trăim – sub orice formă ar fi ea – şi când omul simte o nevoie arzătoare să arunce o privire dincolo de mormânt, nu-l mai pot împăca niciun fel de danii, nici postul, nici mutările de pe un loc pe altul. Din fericire pentru Anna Mihailovna însă, îndată după sosirea ei la Jenino, soarta îi mijloci o întâmplare care o făcu să uite pentru multă vreme de bătrâneţe şi de moartea apropiată. Chiar în ziua când veni la conac, bucătarul Martîn îşi opări amândouă picioarele cu apă clocotită. Slugile trimise

în grabă după doctorul zemstvei nu-l găsiră acasă. Văzând asta, Anna Mihailovna, care până atunci simţea o scârbă şi o teamă nebiruită pentru lucrurile de acest fel, îi spălă cu mâinile ei rănile, i le unse cu alifie şi i le legă, iar apoi rămase toată noaptea la căpătâiul bucătarului. Şi când – datorită strădaniilor ei, Martîn încetă să se mai văicărească şi adormi, generăleasa simţi – după cum povesti chiar dânsa mai târziu – că parcă a luminat-o Cel de Sus, şi i-a arătat ca în palmă ţelul vieţii ei de aici înainte… Palidă, cu ochii plini de lacrimi, ea sărută cu evlavie fruntea bucătarului adormit şi se rugă îndelung…

Din ziua aceea, Lebedeva începu să lecuiască oameni. În tot timpul vieţii sale păcătoase şi neorânduite, de care îşi amintea acum cu dezgust, Anna Mihailovna se căutase mult pe la doctori. În afară de aceasta, printre ibovnicii ei se-ntâmplase să fie şi doctori, de la care vrând-nevrând prinsese câte ceva. Şi una şi alta îi erau acum cât se poate de folositoare. Scrise la oraş să i se trimită cele trebuincioase unei mici spiţerii, cumpără câteva cărţi de medicină, se abonă la gazeta „Vraci”[175], şi se apucă cu mult curaj să vindece bolnavi. La început, veneau să se caute la dânsa numai ţăranii din Jenino, dar mai târziu începură să-i sosească şi oameni de prin toate satele din jur.

— Închipuie-ţi, draga mea! se făcea dânsa faţă de preoteasă, cam la trei luni după sosirea ei la conac, ieri am avut şaisprezece bolnavi, iar azi – mă crezi? – douăzeci în cap! Am obosit! De-abia mă mai ţin picioarele! Am irosit cu ei tot opiul! La Gurino bântuie dizenteria.

În fiecare dimineaţă când se trezea, Lebedeva îşi amintea că o aşteaptă bolnavii şi inima i se înfiora de bucurie. După ce se îmbrăca şi îmbuca ceva în mare grabă, începea cercetarea pacienţilor. Dichisul cu care-i primea îi făcea o deosebită plăcere. Mai întâi îi înscria fără grabă într-un caiet – ca să guste mai din plin mulţumirea – iar apoi îi chema pe fiecare la rând. Cu cât era boala mai grea, cu cât erau rănile mai murdare sau mai respingătoare munca i se părea mai plăcută. Nimic n-o încânta mai mult decât gândul că luptă cu dezgustul ce-o stăpâneşte, că nu-şi cruţă puterile, şi de aceea se moşmonea cât mai mult când era vorba de răni cu puroi. Erau clipe când vederea rănilor înfiorătoare şi puturoase îi aducea o încântare atât de mare, încât ajungea uneori la un fel de cinism, care o făcea să-şi siluiască propria-i fire. În astfel de clipe i se părea că a atins culmea menirii ei pe pământ. Anna Mihailovna îşi adora pacienţii. Un simţ lăuntric îi şoptea că de la dânşii îi va veni mântuirea, iar judecata îi poruncea să nu vadă în ei pe cutare sau cutare mujic, ci o noţiune abstractă: poporul! De aceea se purta cu bolnavii nespus de blând, era sfioasă în faţa

lor, roşea pentru orice greşeală şi în orele când îi primea, avea întotdeauna aerul că-i vinovată de ceva…

După fiecare primire, care-i răpea mai bine de o jumătate de zi, Lebedeva, obosită, roşie la obraz de atâta sforţare şi bolnavă aproape, se grăbea să se apuce de citit cărţi de medicină sau acele dintre operele autorilor ruşi, care se apropiau mai mult de starea ei de spirit.

Odată cu această viaţă nouă, Anna Mihailovna se simţi împrospătată, mulţumită şi chiar fericită. Mai mult nici nu cerea de la viaţă! Ba pe deasupra, ca fericirea să-i fie şi mai deplină – un fel de desert al vieţii – nu ştiu cum se făcu şi cum se brodi că Anna Mihailovna se împăcă cu bărbatul ei, faţă de care se simţea adânc vinovată. Cu 17 ani în urmă, foarte repede după naşterea fetei, ea îşi înşelase soţul, pe Arkadi Petrovici, şi fusese nevoită să se despartă de el. De atunci nu se mai văzuseră. Arkadi Petrovici era comandant de baterie pe undeva prin sudul ţării; pe vremuri îi scria fiicei sale în fiecare an câte două scrisori şi fata le ascundea cu multă grijă de maică-sa. După moartea copilei însă, Anna Mihailovna se pomeni într-o zi, cu totul pe neaşteptate, cu o scrisoare lungă de la el. Arkadi îi scria, cu litere lăbărţate şi tremurătoare de bătrân, că odată cu moartea singurei lui fiice, pierduse şi cea de pe urmă legătură cu viaţa, că se simte bătrân şi bolnav şi că îşi doreşte cu nerăbdare moartea, dar că în acelaşi timp se teme de ea. Se plângea că i s-a urât cu totul, că nu mai are plăcere de nimic, că nu se mai înţelege cu oamenii şi că abia aşteaptă să predea comanda bateriei şi să plece cât mai departe de intrigile murdare de acolo. Ca încheiere, o ruga să-l pomenească în rugăciunile ei, să-şi vadă de sănătate şi să nu se lase copleşită de durere. De atunci, cei doi bătrâni îşi scriseră mereu. După câte putea judeca Anna Mihailovna din ultimele lui scrisori – toate la fel de jalnice şi de triste – colonelul o ducea foarte greu, nu numai din pricină că era bolnav şi că-şi pierduse fata, dar şi pentru că făcuse nenumărate datorii, se certase cu superiorii şi cu colegii săi, adusese bateria într-un hal de neorânduială de nu mai putea s-o predea şi multe altele! Cei doi soţi îşi scriseră aşa aproape doi ani şi până la urmă bătrânul îşi dădu demisia şi se mută la nevastă-sa, la Jenino.

Sosi la conac într-o amiază de februarie, când clădirile din curtea boierească stăteau pitulate pe după mormane înalte de zăpadă, iar în văzduhul limpede şi albastru, încătuşat de gerul ţeapăn, domnea linişte adâncă.

Uitându-se pe fereastră la omul care cobora din sanie, Anna Mihailovna nu recunoscu în bătrânelul mic, gârbov, împovărat de ani şi nesigur în mişcări, pe bărbatul ei! Primul lucru ce-i sări în ochi fură zbârciturile adânci de pe gâtul lui lung şi

picioarele subţiri ce păreau de lemn, atât de greu le îndoia din genunchi. Când trebui să-i plătească vizitiului, bătrânul îi vorbi îndelung, căutând să-i dovedească nu ştiu ce şi la urmă scuipă înciudat.

— Mi-e şi scârbă să stau de vorbă cu dumneata! auzi Anna Mihailovna bombănitul lui morocănos de bătrân. Înţelege odată că bacşişul e un lucru ruşinos! Orice om trebuie să se mulţumească numai cu ceea ce a câştigat muncind!

Când intră în tindă, Anna Mihailovna văzu o faţă gălbejită, pe care nici măcar gerul iernii n-o putuse rumeni, doi ochi bulbucaţi ca de rac şi o bărbuţă rară, în care firele albe se amestecau cu altele roşcate. Arkadi Petrovici îşi îmbrăţişă nevasta cu o mână şi o sărută pe frunte. Dar când se uitară unul la altul, cei doi bătrâni se îngroziră parcă de ceva şi se simţiră nespus de stânjeniţi, ca şi cum le-ar fi fost ruşine de bătrâneţea lor.

— Ai venit la vreme! se grăbi să rupă tăcerea Anna Mihailovna. Chiar acum am pus masa şi ai să te mai întăreşti puţin după drum.

Şi se aşezară să prânzească. Primul fel îl mâncară în tăcere. Arkadi Petrovici scoase din buzunar un portofel şi se apucă să cerceteze nişte însemnări şi bileţele de-ale lui, iar Anna Mihailovna părea cu totul cufundată în pregătirea salatei. Amândoi aveau pe suflet mormane de lucruri să-şi spună, dar nici unul, nici celălalt nu cutezau să le atingă. Simţeau amândoi că amintirea fetei o să le pricinuiască o durere ascuţită şi lacrimi, iar de la celelalte amintiri din trecut, venea o boare înăbuşitoare, ca de pe fundul unui butoi adânc şi negru, în care fusese cândva oţet.

— Aaa! Tu nu mănânci carne! se dumiri Arkadi Petrovici.

— Da! M-am legat să nu mănânc niciun fel de carne… răspunse încet soţia.

— Mă rog! Pentru sănătate e bine… Şi dacă stai să cercetezi din punct de vedere chimic, peştele şi celelalte mâncăruri de post au în ele aceleaşi elemente ca şi carnea… („La ce bun le spun toate astea?” se întreba în acelaşi timp bătrânul.) Iar castravetele ăsta nu este mai puţin „de dulce” decât un pui…

— Ba nu!… Când mănânc castravete, ştiu foarte bine că n-a fost ucis şi că nu s-a vărsat niciun pic de sânge…

— Asta-i curată iluzie optică, draga mea! Odată cu castravetele, înghiţi o sumedenie de infuzorii şi apoi… el însuşi n-a avut viaţă? Plantele sunt şi ele organisme vii! Dar peştele?

„La ce bun îndrug toate parascoveniile astea?” se mai întrebă o dată Arkadi Petrovici şi începu numaidecât să-i vorbească soţiei despre progresele pe care le face chimia.

— Să te minunezi şi pace bună! spunea el, mestecând cu greu pâinea. Foarte curând o să se facă laptele pe cale chimică şi cred că o să se ajungă şi la carne! Da! Peste o mie de ani, orice casă va avea în loc de bucătărie un laborator de chimie, unde din te miri ce gaze fără preţ şi alte nimicuri se va pregăti tot ce-ţi doreşte inima.

Anna Mihailovna se uita în ochii lui bulbucaţi cu priviri neliniştite şi-i asculta spusele. Simţea că bătrânul vorbeşte de chimie numai ca să nu pomenească alte lucruri, dar teoriile lui asupra mâncărurilor de post şi de dulce o interesau totuşi.

— Te-ai pensionat cu grad de general? întrebă dânsa când Arkadi tăcu şi îşi suflă nasul.

— Da… cu grad de general… Excelenţă, mă rog matale!…

Generalul vorbi fără răgaz în tot timpul prânzului şi se dovedi astfel din cale-afară de guraliv – însuşire pe care altădată, în tinereţea lor, Anna Mihailovna nu i-o ştia. Din pricina flecărelii lui, o apucă durerea de cap…

După masă, generalul se duse în odaia lui să se odihnească, dar cu toată oboseala drumului, nu putu aţipi. Iar când bătrâna intră la dânsul pe la ora ceaiului de seară, Arkadi zăcea închircit sub plapumă, cu ochii holbaţi în tavan şi scotea nişte gemete întretăiate de suspine.

— Ce ai, Arkadi? se îngrozi Anna Mihailovna, văzându-i faţa cenuşie şi suptă.

— Ni… nimic! rosti el anevoie. Reumatism.

— De ce nu mi-ai spus nimic? Poate că te-aş putea ajuta cu ceva!

— N-ai cu ce să m-ajuţi!

— La reumatism face bine iodul şi… salicilatul…

— Fleacuri!… De opt ani mă caut… Ia, nu mai bocăni aşa! se răsti deodată generalul la bătrâna servitoare a casei, privind-o cu ochii lui holbaţi, plini de ură. Bocăneşti ca un cal!

Anna Mihailovna şi servitoarea ei, neobişnuite cu asemenea ton, schimbară o căutătură fugară şi se înroşiră… Dându-şi seama de stânjeneala lor, generalul se strâmbă acru şi se întoarse cu faţa la perete.

— Trebuie să te previn, Aniuta… gemu el. Am o fire nesuferită! La bătrâneţe m-am făcut un morocănos!…

— Ar fi bine să te schimbi! oftă Anna Mihailovna.

— E uşor să zici: „Ar fi bine!” Uite, ar fi bine să nu mă doară, dar natura nu vrea să ştie de ceea ce „ar fi bine!” Of-of-of! Ieşi, te rog, Aniuta!… Când mă apucă reumatismele, oamenii din jur mă supără!… Mi-e greu până să şi vorbesc!…

Trecură zile, săptămâni, luni şi Arkadi Petrovici se deprinse încetul cu încetul cu noua lui viaţă. Se obişnui şi el cu oamenii şi oamenii se obişnuiră cu dânsul. La început stătea numai în

casă, dar bătrâneţea şi firea lui nesuferită de bătrân se făceau simţite în tot satul. Se trezea de obicei cu noaptea în cap, cam pe la patru dimineaţa şi-şi începea ziua cu o tuse plicticoasă, bătrânească, ce o trezea pe Anna Mihailovna şi toate slugile. Ca să-şi umple cu ceva timpul nesfârşit de când se trezea şi până la masa de prânz, generalul umbla dintr-o odaie în alta – dacă nu-l chinuiau reumatismele – şi se lega de toate mărunţişurile care i se părea lui că nu sunt aşa cum trebuie să fie. Totul îl supăra: lenea slugilor, paşii prea apăsaţi ai celor din casă, cântecul cocoşilor, fumul ce venea din bucătărie, clopotele bisericii… Bodogănea fără sfârşit, ocăra, alunga slugile, dar după orice vorbă de dojană se apuca cu mâinile de cap şi spunea cu glas plângăreţ:

— Doamne, cât sunt de nesuferit! Ce fire afurisită am!

La masă mânca cât zece şi trăncănea fără astâmpăr. Vorbea despre socialism, despre reformele noi din armată, despre igienă… Anna Mihailovna îl asculta şi simţea că toate astea le spune numai ca să nu vorbească despre fată şi despre trecut. Amândoi se mai simţeau încă stânjeniţi când erau împreună, de parcă le-ar fi fost ruşine de ceva. Numai seara, când odăile erau cufundate în semiîntuneric şi de după sobă se auzea ţârâitul trist al greierului, această stânjeneală dispărea. Şedeau alături, tăcuţi, iar sufletele lor îşi vorbeau fără cuvinte despre lucruri pe care nu îndrăzneau să şi le spună cu voce tare. În astfel de clipe, cei doi bătrâni îşi împrumutau unul altuia rămăşiţele căldurii din sufletele aproape stinse şi ştiau foarte bine fiecare ce gândeşte celălalt. Dar de îndată ce servitoarea aducea lampa aprinsă, bătrânul începea iar să flecărească sau să bombăne, supărat de vreo neorânduială închipuită. N-avea nicio preocupare. Anna Mihailovna ar fi vrut la început să-l atragă spre medicina ei, dar la cea dintâi primire a bolnavilor, generalul se apucă să caşte şi se plictisi îngrozitor. Nici cu cititul nu merse mai bine. Obişnuit înainte vreme să citească la slujbă doar pe apucate, generalul nu era în stare să citească liniştit, ceasuri în şir. După vreo 5-6 rânduri, se simţea obosit şi-şi scotea ochelarii.

Dar veni primăvara, şi generalul îşi schimbă dintr-odată cu totul felul de viaţă. Când de la conac se întinseră potecuţe proaspăt bătătorite peste câmpul verde şi spre sat, iar în copacii din faţa geamurilor prinseră a se foi păsărelele, generalul, cu totul pe neaşteptate, începu să se ducă la biserică. Şi nu se ducea numai în zile de sărbătoare, dar şi în zile de lucru. Această osârdie religioasă începu de la parastasul pe care bătrânul puse să-l slujească pentru odihna sufletului fetei, pe ascuns de nevastă. În tot timpul parastasului stătuse în genunchi, bătuse mătănii cu fruntea la pământ, plânsese

amarnic şi atunci i se păruse că s-a rugat cât se poate de fierbinte. Dar ceea ce crezuse el că era rugăciune era de fapt altceva. Stăpânit cu totul de durerea lui de părinte, bătrânul îşi reîmprospătase în minte trăsăturile fiicei iubite şi, privind la icoane, şoptise:

— Şurocika, fetiţa mea dragă, îngerul meu!

Fusese o izbucnire de durere bătrânească, dar Arkadi îşi închipui că în sufletul lui se petrece o cotitură. A doua zi, simţi din nou ca un îndemn lăuntric care-l mâna la biserică; a treia zi la fel… De fiecare dată se întorcea acasă împrospătat, cu chipul strălucitor de bucurie şi cu un zâmbet larg pe buze. La masă, vorbea acum fără încetare despre religie şi probleme de teologie. De câteva ori, Anna Mihailovna, intrând la el în odaie, îl găsi frunzărind evanghelia. Din păcate, însă, avântul lui religios nu ţinu multă vreme. După o criză deosebit de rea de reumatism, care îl ţinu la pat o săptămână întreagă, bătrânul nu se mai duse la biserică: nu ştiu cum se făcea, dar parcă uitase că trebuie să meargă la liturghie…

Apoi îl cuprinse, tot pe negândite, dorul de societate.

— Nu pricep cum poţi trăi fără să vezi lume! bombănea el. Trebuie neapărat să le fac câte o vizită vecinilor noştri! Poate că e un obicei prostesc, dar cât timp sunt în viaţă, trebuie să mă supun obiceiurilor lumii bune!

Anna Mihailovna îi dădu caii şi trăsura, şi generalul le făcu într-adevăr câte o vizită vecinilor, dar a doua oară nu se mai duse pe la ei. Dorinţa de a fi printre oameni şi-o mulţumea acum umblând şontâc-şontâc prin sat şi căutându-le nod în papură mujicilor.

Într-o dimineaţă, generalul îşi lua ceaiul în sufragerie, în faţa ferestrei deschise. În grădiniţa din faţă, pe lângă tufele de liliac şi agrişe, stăteau pe bănci ţăranii veniţi să se caute la Anna Mihailovna. Bătrânul îi privi îndelung cu ochii pe jumătate închişi şi, în cele din urmă, spuse morocănos:

— Ah, *ces moujiks*[176]… Veşnica pricină de nemulţumiri civice… Decât să vă căutaţi de boli, mai bine v-aţi duce să vă lecuiască cineva de mişelia şi neobrăzarea voastră…

Anna Mihailovna, care îşi adora pacienţii, lăsă în jos mâna cu ceainicul şi-şi privi bărbatul, mută de uimire. Bolnavii, care până atunci nu văzuseră în casa ei decât bunătate şi grijă, se minunară şi dânşii şi se ridicară în picioare.

— Da, domnilor mujici… *ces moujiks…,* urmă generalul. Mă uimiţi! Mă uimiţi din cale-afară! Spune şi tu dacă nu sunt mai răi ca nişte vite? se întoarse bătrânul la Anna Mihailovna. Zemstva le-a dat cu împrumut ovăz de sămânţă, iar ei l-au băut! Şi nu l-a băut unul sau doi, ci toţi, înţelegi?! Cârciumarii,

nu mai ştiau ce să facă cu atâta ovăz… Ei, vă place ce-aţi făcut? le vorbi generalul ţăranilor. Vă place, zic?

— Lasă, Arkadi! şopti Anna Mihailovna.

— Credeţi cumva că zemstva l-a luat pe degeaba, ovăzul ăla? Ce fel de cetăţeni sunteţi voi, dacă nu respectaţi nici bunul vostru, nici bunul altuia, nici pe cel al obştei? Ovăzul l-aţi băut… Pădurea aţi tăiat-o şi aţi băut-o aşijderea… Furaţi tot ce vedeţi cu ochii… Soţia mea vă caută, iar voi i-aţi desfăcut tot gardul, par cu par… Frumos e asta?

— Ajunge! gemu Anna Mihailovna.

— Ar fi timpul să vă băgaţi minţile în cap… bombănea înainte Lebedev. Mi-e şi ruşine să vă privesc! Tu, de pildă, roşcovanule, ai venit să te cauţi! Te doare piciorul! Dar ca să te speli acasă pe picioare, de asta nu te-ai îngrijit… Şi ai jeg de o palmă pe tine! Ţi-ai zis, neobrăzatule, c-or să te spele aici, aşa-i? Le-a intrat în cap că sunt mujici, *les moujiks,* şi îşi închipuie că-şi pot face toate mendrele. Uite, deunăzi a cununat părintele pe un tâmplar de aici, pe nume Feodor. Şi tâmplarul ăsta nu i-a dat un ban. „Îs sărac, zicea. N-am de unde!” Bun! Într-o zi i-a dat părintele lui Feodor ăsta să-i facă o poliţă pentru cărţi… Şi ce credeţi? A venit tâmplarul la dânsul de vreo cinci ori ca să-i dea preotul bani. Ei, ce zici? Nu-i un măgar Feodor ăsta? Când a fost să-i plătească el preotului, nu i-a plătit. Dar…

— Popa are şi aşa bani cu duiumul, răspunse posomorât unul dintre bolnavi, care vorbea cu glas gros.

— Da’ tu de unde ştii? se aprinse generalul şi sărind de pe scaun, scoase capul afară pe geam. Ce, ţi-ai vârât nasul în buzunarul lui? Poate să aibă şi un milion, că tu n-ai dreptul să te bucuri de truda lui fără să-i plăteşti. Dacă tu nu dai nimic fără bani, apoi nici să nu iei fără bani! Nici nu-ţi închipui, Aniuţa, ce porcării fac ăştia! se întoarse generalul spre nevastă-sa. Dacă te-ai duce pe la judecăţile ori pe la adunările lor, te-ai cruci! Tâlhari şi gata!

Generalul nu se potoli nici când începu primirea bolnavilor. Se lega de fiece ţăran, îi îngâna cu răutate vorbele şi spunea că toate bolile lor vin din beţie şi desfrâu.

— Ia te uită ce slăbănog! zise el, împungându-l pe unul cu degetul în piept. De ce, mă întreb? Pentru că n-ai ce mânca! Ai băut tot. Spune drept: ovăzul de la zemstvă l-ai băut?

— Ce mai la deal, la vale, oftă bolnavul, înainte vreme, când eram iobagi, o duceam mai bine…

— Minţi! Minţi! îşi ieşi generalul din fire. N-o spui din toată inima, ci numai ca să mă linguşeşti!

A doua zi, generalul se aşează iar la fereastră, şi iar dojeni bolnavii… Treaba asta îi plăcea nespus şi de aceea venea la fereastră acum în fiecare zi. Văzând că soţul ei nu se potoleşte,

Anna Mihailovna începu să-şi primească bolnavii în hambar, dar generalul găsi drumul şi acolo! Bătrâna îndura cu smerenie această „încercare", şi îşi arăta împotrivirea numai roşind şi împărţind bani celor ocărâţi. Iar când bolnavii – care nu puteau să-l înghită pe general – începură să vină tot mai rar, femeia nu-şi mai ţinu firea. Într-o zi, la masă, când Lebedev făcu o glumă pe socoteala bolnavilor, tot sângele îi năvăli la cap, iar faţa începu să-i tremure.

— Te-aş ruga să-mi laşi bolnavii în pace! spuse ea aspru. Dacă simţi nevoia să-ţi arăţi firea, n-ai decât să te legi de mine. Lasă-i pe ei… Numai din pricina ta nu vor să se mai caute la mine!

— Aha! Nu vor! zâmbi viclean generalul. S-au supărat, dragă Doamne! „Jupiter, te superi? Vasăzică, n-ai dreptate!" Ha-ha-ha! Dar ştii, Aniuţa, că asta-i bine? Mă bucur că nu mai vin!… Pentru că tu, cu leacurile tale nu le faci decât rău! În loc să se ducă la spitalul zemstvei la un doctor adevărat, care-i cercetează după învăţătura primită, ei vin la tine şi orice ar avea, tu le dai bicarbonat şi ulei de ricină! Nu, zău, le faci un mare rău!

Anna Mihailovna îl privi ţintă, căzu pe gânduri şi deodată păli.

— Da, da, aşa este, flecări înainte generalul. În medicină, lucrul cel mai de seamă sunt cunoştinţele. Filantropia e pe planul al doilea; iar când nu are cunoştinţe la bază, este o şarlatanie curată… Şi apoi, nici după lege tu n-ai dreptul să lecuieşti… După mine, ai să le faci mult mai mult bine dacă ai să-i goneşti cu toată asprimea la doctor, în loc să te apuci să-i tămăduieşti.

Apoi tăcu puţin şi începu iar:

— Dacă te supără cum mă port cu ei… mă rog! N-o să le mai spun nimic, deşi – dacă ar fi să vorbim drept – e mai bine să le spui pe faţă ce gândeşti, decât să taci şi să te ploconeşti înaintea lor. Alexandru Macedon a fost un om mare, dar… de aici nu reiese că s-a sfârşit lumea cu el. La fel îi şi cu poporul rus: e un popor mare, dar trebuie oare să tăcem şi să nu le spunem lucrurilor pe nume? Nu poţi face din popor un căţeluş dezmierdat. Aceşti, *ces moujiks,* sunt oameni la fel cu tine şi cu mine, cu aceleaşi lipsuri ca şi noi! De aceea nu trebuie să ne închinăm în faţa lor, ci să-i învăţăm, să-i îndreptăm… să-i facem să priceapă…

— Nu noi o să-i învăţăm pe ei, spuse încet şi sfios generăleasa. Poate că dimpotrivă, noi am avea de învăţat de la dânşii.

— Ce anume?

— Ştiu şi eu? Măcar sârguinţa şi dragostea de muncă.

— Sârguinţă ai zis? Sârguinţă?

Generalul se înecă, sări de pe scaun şi începu să umble încoace şi încolo prin odaie:

— Dar eu, ce? Eu n-am muncit la viaţa mea? se stropşi el. Adică… pardon! Eu sunt un intelectual şi nu un mujic, de aceea… munca mea nu face doi bani, aşa-i? Sunt un intelectual.

Bătrânul, supărat de-a binelea, se bosumflă ca un copil îndărătnic şi rău.

— Prin mâinile mele au trecut mii de soldaţi… Era cât p-aci să crăp pe front!… M-am ales cu reumatism şi… şi după toate astea cică n-am muncit? Sau poate ai să-mi spui să învăţ de la ei ce-i suferinţa? Bineînţeles! Ce, parcă eu am suferit vreodată! Eu, care mi-am pierdut fetiţa… adică tot ce mă mai lega de viaţă, la bătrâneţea mea afurisită? Şi eu n-am suferit, nu?

Pentru că pomenise cu totul pe negândite numele fetei, bătrânii izbucniră deodată în plâns şi îşi duseră şervetele la ochi.

— Şi noi nu suferim? repetă generalul printre sughiţuri, dându-şi frâu liber durerii. Ei au un scop în viaţă, au credinţa, pe când noi… numai întrebări… nedumeriri şi groază! Şi noi nu suferim, nu?

Amândoi bătrânii simţiră o mare milă unul pentru altul. Se aşezară alături, strâns lipiţi şi două ceasuri în şir plânseră pe săturate. După aceea se priviră în ochi, de data asta fără nicio sfială, şi vorbiră deschis despre fata lor, despre trecut şi despre viitorul neînduplecat ce-i aştepta.

Seara se culcară în aceeaşi odaie. Bătrânul vorbi fără încetare şi nu-şi lăsă nevasta să doarmă.

— Doamne, cât sunt de nesuferit! zicea el mereu. Şi la ce bun ţi le-am spus toate astea? Ţi-am zdrobit iluziile, iar omul, mai cu seamă la bătrâneţe, e firesc să se mângâie cu iluzii! Cu flecăreala mea nesăbuită, ţi-am luat şi ultima mângâiere. Puteai să-ţi lecuieşti în linişte şi pace mujicii şi să nu mănânci carne. Dar de, m-a tras dracul de limbă! Fără iluzii nu se poate!… Se întâmplă uneori că regate întregi trăiesc cu iluzii… Scriitorii mari, care sunt, slavă Domnului, deştepţi, nu pot nici ei trăi fără iluzii. Uite, favoritul tău a scris şapte volume despre „norod”!

Cam peste un ceas, generalul tot se mai răsucea în pat şi spunea:

— De ce oare tocmai la bătrâneţe omul îşi analizează simţirile şi îşi judecă cu asprime faptele? De ce n-o face la tinereţe? Bătrâneţea şi fără asta este nesuferită… Da… În tinereţe, viaţa trece fără să lase urme, abia atingând conştiinţa… Pe când la bătrâneţe, orice lucru, cât de mic, îţi

sfredeleşte creierul ca un cui şi stârneşte un noian întreg de întrebări…

Bătrânii adormiră târziu, dar se deşteptară devreme. În general, din ziua când Anna Mihailovna se lăsă de tămăduit bolnavi, dormeau amândoi foarte puţin şi neliniştit, iar viaţa li se părea din această pricină de două ori mai lungă… Noaptea îşi mai scurtau din urât vorbind între ei, iar ziua umblau fără nicio treabă dintr-o odaie în alta, ori prin grădină, şi se priveau în ochi, de parcă s-ar fi întrebat ce să mai facă?!

Spre sfârşitul verii, ursita le mai trimise încă o „iluzie". Într-o zi, intrând la bărbatul ei, Anna Mihailovna îl găsi la o treabă foarte interesantă: şedea la masă şi mânca lacom ridiche rasă, cu ulei de cânepă. Toţi muşchii de pe obrazul lui săltau ca vii, iar în colţurile guri, se bulbucau stropi de salivă.

— Gustă şi tu, Aniuţa! o îmbie el. O minune!

Anna Mihailovna gustă cu multă fereală, dar numaidecât începu să mănânce cu poftă. Peste câteva clipe, se zugrăvi şi pe faţa ei aceeaşi lăcomie…

— Ştii ce-ar fi bine? spuse în aceeaşi zi generalul, înainte de culcare. Ar fi bine… ştii, cum fac ovreii… să luăm o ştiucă, să-i despicăm burta, să scoatem icrele şi să le pregătim… ştii… aşa proaspete, cu ceapă verde!

— De ce nu? O ştiucă nu-i greu de prins.

Şi generalul, dezbrăcat cum era şi în picioarele goale, se duse la bucătărie, îl trezi pe bucătar şi-i porunci să prindă o ştiucă. Dimineaţa, Anna Mihailovna simţi deodată că i s-a făcut poftă de batog, şi Martîn fu mânat în goană mare la oraş după batog.

— Vai de mine! spuse Anna Mihailovna cu groază. Am uitat să-i zic să cumpere şi nişte turtă dulce cu mentă. Parcă aş mânca ceva dulce!

…Şi bătrânii se lăsară cu totul în voia plăcerilor pe care ţi le dă simţul gustului. Şedeau amândoi zile-ntregi în bucătărie şi scorneau – care mai de care – mâncăruri mai chisnovate. Generalul îşi storcea creierii ca să-şi amintească mai bine de viaţa lui de ofiţer burlac, când trebuia să-şi facă singur de mâncare şi… născocea mereu feluri noi… Din bucatele scornite de dânsul, le plăcu amândurora mai cu seamă un fel, gătit din orez, brânză rasă, ouă şi suc de carne prăjită, cu mult piper şi foi de dafin.

Această din urmă „iluzie" luă sfârşit tocmai din cauza acestui fel picant, căruia i-a fost sortit să fie cea din urmă desfătare a celor două vieţi.

— Cred că mâine plouă, spuse generalul într-o noapte de septembrie, simţind că-l apucă reumatismele. N-ar fi trebuit să mă îmbuib astăzi cu atâta orez dintr-acela… Mă simt umflat…

Generăleasa zăcea în pat, cu braţele în lături şi răsufla anevoie. Parcă nu-i ajungea aerul… Simţea şi ea, la fel ca şi bărbatul ei, o durere la lingurică.

— Şi m-a apucat o mâncărime la picioare, de nu ştiu ce să mă fac, bombănea bătrânul. Din tălpi şi până la genunchi mă mănâncă toată pielea!… Mă doare şi mă mănâncă!… Nu mai pot să-ndur, dracu' s-o ia de treabă! Dar văd că nu te las să dormi! Iartă-mă!

Trecu mai bine de un ceas într-o linişte deplină… Anna Mihailovna se obişnui puţin câte puţin cu greutatea ce o simţea la lingurică şi căzu într-un soi de amorţeală. Bătrânul se ridică în capul oaselor, îşi culcă fruntea pe genunchi şi stătu multă vreme aşa, apoi începu să-şi scarpine picioarele. Dar cu cât mai repede îi lucrau unghiile, cu atât mai nesuferită îi era mâncărimea.

Peste câtva timp, nenorocitul se dădu jos din pat şi o luă şchiopătând prin odaie. Privi pe fereastră… Afară, la lumina strălucitoare a lunii, se vedea cum frigul toamnei încătuşează încetul cu încetul firea gata să moară… O negură cenuşie, deasă, învăluia iarba gălbejită, iar pădurea înfrigurată tresărea prin somn, fremătând din rămăşiţele frunzişului veşted…

Generalul se aşeză pe jos, îşi cuprinse iar genunchii cu braţele şi îşi culcă fruntea pe ei.

— Aniuţa! chemă el deodată.

Bătrâna, care avea somnul uşor, se răsuci în pat şi deschise ochii.

— Uite ce zic eu, Aniuţa! începu bătrânul. Nu dormi? Eu zic că rostul cel mai firesc al bătrâneţii sunt copiii! Tu cum crezi? Dar dacă n-ai copii, trebuie să-ţi umpli viaţa cu altceva… E bine, de pildă, să fii scriitor la bătrâneţe… sau pictor… sau învăţat… Gladstone[77], cică, dacă n-are ce face, îi studiază pe clasicii din antichitate şi asta-i place grozav. Dacă au să-l dea afară din slujbă, o să ştie el cu ce să-şi umple viaţa. E bine, iarăşi, să devii mistic… sau… sau…

Bătrânul îşi scărpină din nou picioarele şi urmă:

— Se mai întâmplă de asemenea ca bătrânii să dea în mintea copiilor, când, ştii, le vine cheful să sădească copaci, să-şi atârne decoraţii pe piept, să facă spiritism.

Dinspre patul bătrânei se auzi un sforăit uşor. Generalul se ridică şi privi iar pe fereastră. Frigul, mohorât, stăruia parcă să fie lăsat în casă, iar ceaţa se târa acum spre pădure şi se învălătucea în jurul copacilor.

„Câte luni mai avem până în primăvară? se gândea bătrânul, proptindu-şi fruntea de sticla rece. Octombrie… noiembrie… decembrie… Şase luni!"

Şi cele şase luni îi părură deodată nesfârşite, ca şi bătrâneţea lui… Străbătu iar camera, şchiopătând, şi se aşeză pe pat.

— Aniuţa! chemă el.

— Ce vrei?

— Dulăpiorul tău cu leacuri e închis?

— Nu! Dar ce-ţi trebuie?

— Nimic! Puţin iod ca să mă ung pe picioare…

Se lăsă iar tăcere grea.

— Aniuţa! o trezi încă o dată generalul.

— Ce vrei?

— Scrie pe sticluţe ce conţine fiecare?

— Scrie, scrie!

Generalul aprinse încet lumânarea şi ieşi.

Multă vreme încă, Anna Mihailovna, copleşită de somn, auzi lipăit de picioare goale şi zăngănit de sticluţe.. În cele din urmă bătrânul se întoarse, mormăi ceva şi se culcă.

Dimineaţa nu se mai trezi. Dacă a murit că i-a bătut ceasul, ori că a umblat prin farmacia ei, Anna Mihailovna n-a aflat-o nicicând. Şi-apoi nu-i stătea capul la pricina morţii lui…

O apucă iar graba, febrilă şi dezordonată, din trecut. Începură iar daniile, postul, făgăduielile făcute Domnului şi pregătirile de pelerinaj…

— La mănăstire! şoptea ea, strângându-se speriată la pieptul bătrânei sale servitoare. La mănăstire!…

Apărută pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 3682, 31 mai, 1886, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. Publicăm acest text.

„Vraci” – publicaţie săptămânală pentru medici editată la Petersburg începând din anul 1880, sub direcţia lui V. A Manasein.

Un pas hotărâtor

Alexei Borisîci, abia scăpat din braţele Morfeului de după-amiază, stă la fereastră cu nevastă-sa, Marfa Afanasievna, şi bombăne. Nu-i place defel că fiica lui, Lidocika, s-a dus să se plimbe în grădină, cu tânărul Feodor Petrovici…

— Nu pot să sufăr, îi tot dă el zor, când fetele îşi pierd capul şi uită de ruşine! În hoinărelile astea pe alei întunecate, nu văd altceva decât imoralitate şi desfrâu. Mă mir că tu, care eşti mamă, admiţi una ca asta!… De altfel, după tine e chiar bine ca fata să se ţină de prostii… După tine… nu-i nicio nenorocire dacă ei doi se drăgostesc acolo!… Parcă văd, aşa bătrână cum eşti, ai fi în stare să uiţi de orice ruşine şi să alergi la *rendez-vous*…

— Ce-ai căşunat pe capul meu? se supără femeia. Mormăi acolo de unul singur şi nu ştii ce spui! Diavol chelbos!

— Aşa? Foarte bine! N-are decât să fie cum vrei tu… N-au decât să se strângă în braţe şi să se pupe… Frumos… n-am ce zice!… Să ştii că eu n-am să răspund în faţa lui Dumnezeu, dacă junele o să-i sucească mintea fetei… Pupaţi-vă, drăguţilor! Drăgostiţi-vă!

— Ia spune-mi, ce-i răutatea asta pe tine? Poate că nici n-o să cadă la învoială!…

— Să dea Dumnezeu să nu cadă!… oftează Alexei Borisîci.

— Totdeauna te-am ştiut duşman al propriului tău copil… În afară de rău, altceva nici nu i-ai dorit vreodată Lidocikii… Bagă de seamă, Alexei, să nu te pedepsească Dumnezeu pentru îndrăcirea asta a ta! Mi-e teamă pentru tine! Ca mâine ne vine sfârşitul…

— Orice ai spune tu, eu unul nu pot îngădui aşa ceva!… Dumnealui nu-i pereche potrivită pentru fata noastră şi nici ea n-are niciun zor să se mărite!… Cu banii pe care-i avem şi cu frumuseţea ei, poate găsi câţi logodnici vrea… Adică, de ce mai stau eu la discuţie cu tine? Mare nevoie am să discut cu

tine! Pe dumnealui o să-l dau afară, iar pe Lidka am s-o ţin încuiată şi gata!… Chiar aşa fac, să ştii!

Alexei Borisîci cască şi morfoleşte vorbele, de parcă ar mesteca gumă; se vede cât de colo că bombăne numai pentru că îl doare la lingurică şi pentru că omul d-aia are gură, ca să vorbească, dar soţia pune la inimă fiecare cuvânt al lui. Îşi loveşte palmele indignată, îl înţeapă la rândul ei pe bărbatu-său şi tot cotcodăceşte ca o găină. Tiran, ucigaş, mohamed, stană de piatră şi alte vorbe de ocară, toate câte le ştie, sar una câte una de pe limba ei drept în „mutra" lui Alexei Borisîci… Toate acestea s-ar fi isprăvit ca de obicei, cu o scuipătură înciudată şi cu un potop de lacrimi, dar de data asta, cei doi părinţi văd un lucru cu totul neobişnuit: fetiţa lor, Lidocika, cu părul în neorânduială, aleargă în goană pe alee, spre casă. În acelaşi timp, departe, la cotul aleii, se arată pălăria de paie a lui Feodor Petrovici… Tânărul e grozav de palid, face sfios doi paşi spre fată, dar apoi dă din mână a lehamite şi o ia repede înapoi. Se aude apoi cum Lidocika intră în casă, ca o furtună, cum străbate într-un suflet şirul de coridoare şi încuie cu zgomot uşa camerei sale.

Cei doi părinţi schimbă priviri uluite, apoi lasă ochii în pământ şi se îngălbenesc la faţă. Nici unul, nici celălalt nu scot o vorbă: nu ştiu despre ce ar putea vorbi. Scena e limpede ca bună ziua pentru ei! Simt şi înţeleg amândoi fără cuvinte, că în timp ce ei s-au dondănit şi s-au oţărât unul la altul, soarta copilei lor s-a hotărât. Şi e de ajuns să ai numai puţin simţ – nu mai vorbim despre simţul pe care-l are o inimă de părinte – ca să-ţi dai seama ce clipe trăieşte Lidocika, încuiată în odaia ei, şi ce rol însemnat, hotărâtor chiar, joacă în viaţa ei pălăria de pai ce se depărtează pe alee…

Alexei Borisîci se ridică oftând de pe scaun şi măsoară odaia în lung şi în lat… Bătrâna îl urmăreşte din ochi şi aşteaptă cu emoţie să înceapă a vorbi…

— Ce vreme ciudată… spuse bătrânul. Noaptea-i frig, iar ziua e o căldură de te zăpăceşte.

Bucătăreasa aduce samovarul. Marfa Afanasievna spală ceştile şi toarnă ceaiul, dar nici ea şi nici bărbatul ei nu se ating de ceai.

— Ar trebui… ştii… s-o chemăm şi pe dânsa… pe Lida la ceai… mormăi Alexei Borisîci, că pe urmă o să trebuiască să punem iar samovarul numai pentru ea. La toate trebuie să fie rânduială.

Marfa Afanasievna dă să spună ceva, dar nu poate… Buzele îi tremură, limba n-o ascultă şi ochii i se împăienjenesc. Peste o clipă, izbucneşte în plâns. Alexei Borisîci ar vrea din tot sufletul să-şi mângâie nevasta copleşită de cele întâmplate şi să

verse şi el o lacrimă împreună cu ea, dar… îl opreşte mândria! Trebuie să se arate dârz până la sfârşit…

— Toate sunt foarte bune, bombăne el, dar cred că s-ar fi cuvenit ca tânărul să vorbească cu noi, mai întâi… Da… Trebuia să ne ceară mâna fetei după rânduială… Că poate nici nu-l vrem…

Femeia, însă, se apără cu amândouă mâinile de spusele lui, se smiorcăie tare şi se duce în odaia ei…

„Da! e un pas hotărâtor!… îşi zice Alexei Borisîci. Şi nu se cade să te pripeşti… Trebuie să judeci cu multă luare-aminte, să cumpăneşti bine lucrurile… Mă duc s-o întreb pe Lida cum şi ce fel, să stau de vorbă cu ea şi numai după aceea să-mi spun cuvântul… Aşa nu merge!”

Alexei Borisîci se înfăşoară mai strâns în halatul lui şi o porneşte cu paşi mici şi zoriţi spre uşa fetei.

— Lidocika! cheamă el sfios, punând mâna pe clanţă. Tu… asta… eşti cumva bolnavă?

Niciun răspuns. Alexei Borisîci oftează din greu, ridică din umeri – numai el ştie de ce – şi se depărtează de uşă…

„Nu, aşa nu merge! îşi zice el, târşâindu-şi papucii pe coridoare. Lucrurile trebuie bine cântărite… Trebuie gândit, judecat, dezbătut… Căsătoria este o taină pe care nu poţi s-o priveşti… uşuratic… Hai să mă duc la bătrâna mea, să stăm la sfat amândoi…”

Alexei Borisîci se îndreaptă cu paşii lui mărunţi spre odaia nevestei. Marfa Afanasievna stă aplecată peste sipetul deschis şi prefiră, cu mâini tremurătoare, rufăria din el.

— Cămăşi – prea puţine! şopteşte dânsa. Părinţii buni şi grijulii dau de zestre fetelor până şi rufăria de prunc. Dar noi… Unde batiste? Unde ştergare?… Parcă n-ar fi fata noastră, parc-ar fi o orfană…

— Avem de discutat lucruri mult mai însemnate, iar tu îi dai zor cu cârpele… Mi-e şi ruşine să mă uit la tine… Aici e vorba de viaţa unui om, iar dumneaei stă în faţa sipetului, ca o negustorească, şi numără cârpele… Nu, aşa nu se poate!…

— Dar cum se poate?

— Lucrurile trebuie judecate, cumpănite… discutate…

Deodată cei doi părinţi aud cum Lidocika descuie uşa şi o trimite pe fata din casă cu o scrisoare la Feodor Petrovici. Apoi uşa se închide iar…

— I-a trimis răspunsul hotărâtor… spune încet Alexei Borisîci. Ce prostănaci, Doamne iartă-mă. Nici prin minte nu le trece să ceară sfatul celor mari… Ce oameni!

— Ştii la ce mă gândesc, Aleoşa? zice femeia împreunându-şi mâinile a deznădejde. Trebuie să ne căutăm acum o altă

casă, în oraş! Dacă n-o să mai stea Lidocika aici cu noi, la ce ne-ar trebui opt camere?

— Toate astea-s fleacuri… prostii… Ar trebui să vorbim despre lucruri mult mai însemnate…

Până la cină, amândoi părinţii umblă fără rost prin odăi şi nu ştiu de ce să se apuce… Marfa Afanasievna scotoceşte – fără trebuinţă – prin rufărie, vorbeşte în şoaptă cu bucătăreasa şi din când în când îi dă drumu' la câte o lacrimă, iar Alexei Borisîci bombăne, vrea să vorbească numai despre lucruri însemnate şi îndrugă tot felul de parascovenii. La cină apare şi Lidocika. Obrajii îi sunt aprinşi, iar ochii uşor umflaţi.

— A! Ne pare bine că vă vedem! îi spune tatăl fără s-o privească în faţă.

Apoi se aşază la masă şi primele feluri le mănâncă în tăcere… Pe feţele tuturor, în mişcările lor şi în purtările servitorilor, se simte un fel de sfială şi de bucurie ca de sărbătoare…

— Ar trebui, Lidocika… asta… începe tatăl… să vorbim serios… să judecăm temeinic… Mda!… N-ar fi bine să bem vişinată? Glafira, adă vişinata! La drept vorbind ar trebui şampanie, dar dacă nu-i, nu-i; ce să facem?!… Mda… Aşa nu se poate!…

Glafira vine cu vişinata. Alexei Borisîci dă de duşcă un păhărel după altul…

— Haideţi să stăm la sfat… zice el. Asta-i o treabă serioasă… E vorba de viaţa unui om… Nu se poate aşa!…

— Grozav îţi mai place, tăticule, să vorbeşti! oftează Lidocika.

— Ei, şi tu! face taică-su, speriat. Am zis şi eu o vorbă, acolo… *pur*[78] ca să vorbim ceva! Nu te supăra!

După cină, mama şi fata şuşotesc multă vreme împreună.

„Fac prinsoare că-şi spun numai nimicuri, gândeşte tatăl, plimbându-se dintr-o odaie în alta. Nu-şi dau seama, proastele de ele, cât e de serios… cât e de însemnat… Nu, aşa nu se poate!"

Se lasă noaptea!… Lidocika stă întinsă în pat, în odaia ei, dar nu doarme… Nu dorm nici bătrânii… Şuşotesc până-n zori…

— Nu mă lasă muştele să închid ochii! bombăne Alexei Borisîci.

Dar nu-s muştele de vină, ci… fericirea.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 26, 28 iunie, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

Rara avis[79]

Un autor de romane poliţiste stă de vorbă cu un detectiv.

— Te rog să fii bun să mă duci într-o speluncă de bandiţi şi haimanale.

— Cu plăcere!

— Prezintă-mi vreo două-trei tipuri de criminali.

— Şi asta se poate.

— Vreau iarăşi să mă duc neapărat pe la localuri dintre acelea… de desfrâu…

Apoi autorul îl mai roagă pe detectiv să-i prezinte nişte falsificatori de bani, şantajişti, escroci, dame de consumaţie, peşti – şi la toate astea detectivul îi răspunde:

— Şi asta se poate… Câţi vreţi!…

— Şi mai am o rugăminte! îi spune la urmă autorul. Trebuie să arăt în romanul meu şi vreo două-trei tipuri luminoase, curate, pentru contrast, ştii? Vrei să fii bun, aşadar, să-mi prezinţi şi vreo doi-trei oameni de o cinste exemplară?

Detectivul ridică ochii în tavan, rămâne o clipă pe gânduri, apoi mormăie încurcat:

— Hm!… Bine! Să căutăm!

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 26, 19 iulie, 1886. Semnată: Ruver. Publicăm acest text.

Nenorocirea altuia

Nu era mai mult de şase dimineaţa, când Kovaliov, proaspăt ieşit candidat în ştiinţe juridice, se urcă în trăsură împreună cu tânăra lui soţie şi o porni pe un drum de ţară… Nici el şi nici nevasta lui nu se mai sculaseră vreodată aşa de devreme, şi acum, frumuseţea dimineţii liniştite de vară li se părea ca de basm. Pământul, înveşmântat în verdeaţă şi stropit de rouă, părea minunat de frumos şi de fericit. Razele strălucitoare ale soarelui aninau rotocoale de lumină peste frunzişul pădurii şi tremurau în apele râului, iar aerul deosebit de limpede şi albastru era atât de proaspăt, de parcă întreaga lume s-ar fi scăldat şi ar fi devenit mai tânără şi mai sănătoasă…

Pentru soţii Kovaliov, dimineaţa aceea – după cum o mărturiseau chiar ei mai târziu – a fost cea mai fericită din toată luna lor de miere şi, prin urmare, din toată viaţa… Flecăreau amândoi, fără astâmpăr, cântau, râdeau fără pricină şi făceau atâtea nebunii, că până la urmă le-a fost ruşine de vizitiu. Dar fericirea le zâmbea nu numai în clipa aceea, ci şi în viitor. Se duceau să cumpere o moşie, un „colţişor romantic” la care visaseră din prima zi a căsătoriei. Viitorul le făgăduia perspective cât se poate de strălucite. El se vedea numit la zemstvă, proprietar al unei gospodării model, stăpân al bunurilor dobândite de mâinile lui şi mai câte toate lucruri pe care le citise în cărţi sau auzise de la alţii, iar ea era atrasă numai de partea romantică a problemei: aleile întunecoase ale viitorului conac, pescuitul, nopţile înmiresmate…

Tot râzând şi vorbind întruna, nici nu şi-au dat seama c-au străbătut 18 verste. Moşia consilierului de curte Mihailov, pe care soţii Kovaliov voiau s-o cumpere, se ridica pe malul înalt şi repede al unui râu, tăinuită ochilor de un crâng de mesteceni… Acoperişul roşu al conacului abia de se zărea din verdeaţa deasă, şi tot malul lutos era sădit cu pomişori tineri.

— Da, priveliştea nu-i urâtă! spuse Kovaliov, când treceau cu trăsura prin vadul râului. Conacul e pe deal, iar la picioarele

dealului curge un râu! E al dracului de frumos! Ştii, Verocika? Numai scara găsesc că nu face nici două parale… e atât de grosolan lucrată, că strică toată poezia… Dacă cumpărăm moşia, facem neapărat o scară de tuci…

Verocika rămase şi ea încântată de privelişte. Râzând cu toată gura şi fandosindu-se, tânăra femeie alergă pe trepte în sus; bărbatul se luă după ea şi intrară în crâng amândoi, ciufuliţi, abia trăgându-şi sufletul de oboseală. Cel dintâi om pe care-l zăriră la intrarea în conac fu un mujic voinic, cu ochii cârpiţi de somn, păros şi posac. Şedea lângă prag şi curăţa o ghetuţă de copil.

— Domnul Mihailov este acasă? îl întrebă Kovaliov. Du-te şi spune-i că au venit cumpărătorii să-i vadă moşia.

Mujicul îi privi cu o uimire placidă şi porni, abia mişcând picioarele, dar nu înspre casă, ci spre bucătăria care se ridica mai la o parte. Puţin după aceea, în geamurile bucătăriei se iviră, unele după altele, feţe care mai de care mai somnoroase şi mai uimite.

— Au venit cumpărători! se auziră şoapte. Facă-se voia ta, mântuitorule!… Vor să vândă Mihalkovo!… Ia priveşte-i cât sunt de tinerei!

Apoi se auzi de undeva un hămăit de câine şi un scâncet prelung, mânios, asemănător celui pe care-l scoate un cotoi călcat pe coadă. Frământarea slugilor trecu şi asupra găinilor, a gâştelor şi a curcilor, care se plimbaseră până atunci paşnic pe alei. Curând după aceea ieşi din bucătărie un om cu înfăţişare de fecior; el îi privi pe cei doi soţi printre gene şi o luă fuga spre conac, punându-şi din mers haina… Toată hărmălaia asta li se părea nespus de caraghioasă celor doi soţi tinerei, care se stăpâneau cu greu să nu pufnească în râs.

— Ce de mutre, Doamne, Doamne! spuse Kovaliov, schimbând priviri cu soţia lui. Se uită la noi de parcă am fi nişte sălbatici!

În cele din urmă, ieşi din casă un om mic de statură, cu chipul îmbătrânit şi ras şi cu părul ciufulit… Omul le făcu o plecăciune, târşâindu-şi papucii cusuţi cu fir, zâmbi acru şi-i privi ţintă pe cei doi musafiri nepoftiţi…

— Domnul Mihailov? începu Kovaliov, ridicându-şi puţin pălăria. Am onoare… Eu şi soţia mea am citit anunţul băncii agricole cu privire la vânzarea moşiei dumneavoastră şi am venit s-o vedem. Poate o cumpărăm noi… Fiţi bun şi arătaţi-ne-o!

Mihailov mai zâmbi o dată, tot atât de acru, păru grozav de stânjenit şi clipi des din ochi. Încurcat din cale-afară, îşi ciufuli şi mai tare părul, iar pe faţă i se zugrăvi o expresie de ruşine şi uimire totodată, atât de caraghioasă, încât Kovaliov şi

Verocika schimbară o căutătură repede şi nu-şi putură stăpâni zâmbetul.

— Îmi pare bine, îngăimă Mihailov. Vă stau la dispoziţie… Veniţi de departe?

— Din Konikovo… Stăm acolo vara.

— Da… vara!… Ca să vezi!… Poftiţi vă rog! Pe noi să ne iertaţi: abia ne-am sculat şi nu prea am grijit în casă.

Şi zâmbind întruna cu zâmbetul lui acru, Mihailov îşi duse oaspeţii, frecându-şi palmele, spre cealaltă parte a casei. Kovaliov îşi puse ochelarii şi începu să cerceteze moşia cu aerul unui turist cu experienţă, aflat într-o regiune nouă pentru el. Mai întâi şi-ntâi văzură o casă de arhitectură greoaie şi veche, cu tot felul de embleme şi lei, şi cu tencuiala desprinsă. Acoperişul se vedea că nu mai fusese de mult vopsit, geamurile ferestrelor aveau reflexe de curcubeu, iar prin crăpăturile treptelor năpădise iarba. Toate păreau vechi şi părăginite, dar aşa cum erau, plăcură celor doi soţi. Casa avea în ea ceva poetic, simplu şi primitor, ca o mătuşică bătrână şi nemăritată. În faţă, doar la câţiva paşi de intrarea principală, strălucea un lac pe faţa căruia pluteau două raţe şi o bărcuţă ca de jucărie. În jurul lacului creşteau mesteceni, toţi de aceeaşi înălţime şi de aceeaşi grosime.

— Aa, uite şi un lac! spuse Kovaliov, închizând pe jumătate ochii din pricina soarelui. E frumos! Sunt şi caraşi în el?

— Da!… Au fost cândva şi crapi. Dar de când n-am mai curăţat lacul, au murit toţi.

— Rău aţi făcut că nu l-aţi curăţat, spuse Kovaliov cu un glas sfătos. Un lac trebuie curăţat, mai ales pentru că plantele de pe fundul lui îngraşă minunat ogorul! Ştii ceva, Vera? Când o să cumpărăm moşia, clădim pe lac un pavilion şi un podeţ care să ducă spre el. Am văzut un astfel de pavilion la prinţul Afrontov.

— Şi în pavilion o să bem ceai… oftă dulce Verocika.

— Da… Dar turnuleţul acela, cu vârful ascuţit, ce-i?

— Căsuţă pentru musafiri, răspunse Mihailov.

— Parcă nu prea e la locul lui, înfipt aşa, ca un cui! O să-l dărâmăm. În general sunt multe de dărâmat. Foarte multe!

Deodată, se auzi cât se poate de limpede un plâns de femeie. Amândoi soţii se uitară înspre casă; una dintre ferestrele ei se trânti chiar atunci cu zgomot, lăsând să se vadă doar o clipă, în spatele geamurilor cu reflexe de curcubeu, doi ochi mari şi plânşi. Dar aceea care plânsese, ruşinată pesemne de slăbiciunea ei, închisese anume fereastra şi privea acum de după perdele.

— Nu vreţi să vedeţi grădina şi celelalte clădiri? spuse repede Mihailov, încreţindu-şi faţa şi aşa destul de zbârcită,

într-un zâmbet acru. Să mergem… Că doar nu casa e lucrul cel mai de seamă, ci… toate celelalte.

Şi Kovaliov cu Verocika se duseră să vadă grajdurile şi acareturile. Candidatul în ştiinţe juridice intra în fiecare magazie, cerceta totul cu de-amănuntul, privea, mirosea şi se fălea cu cunoştinţele sale în domeniul agronomiei. Apoi îl întrebă pe Mihailov câte deseatine are moşia, câte capete de vite, dojeni statul că îngăduie tăierea pădurilor, iar pe Mihailov că prăpădeşte fără folos o mulţime de bălegar ş.a.m.d. În timp ce vorbea, îi arunca căutături dese Verocikii, care nu-şi lua de la el ochii îndrăgostiţi, ce păreau că spun: „Cât eşti de deştept, dragul meu!”

Când ajunseră la ocolul de vite, se auzi din nou acelaşi plâns de femeie.

— Dar cine tot plânge aici? întrebă Verocika.

Mihailov dădu din mână a neputinţă şi îşi întoarse ochii.

— Ciudat… şopti Verocika în clipa când sughiţurile, până atunci rare, se prefăcură într-o adevărată izbucnire de isterie. Parcă ar bate-o cineva sau ar tăia-o!

— E… soţia mea, lăsaţi-o în plata Domnului, spuse Mihailov.

— Şi de ce plânge aşa?

— O femeie slabă… Nu poate privi liniştită cum i se vinde cuibul iubit.

— Atunci pentru ce îl vindeţi? mai întrebă Verocika.

— Nu-l vindem noi, coniţă, ci… banca.

— Bine, dar cum de-aţi îngăduit?

Mihailov, mirat, privi pieziş chipul trandafiriu al Verocikii şi înălţă din umeri.

— Avem de plătit dobânda, răspunse el apoi. 2100 de ruble pe an! De unde să luăm atâţia bani? Vrei nu vrei, te apucă deznădejdea… Iar femeile, precum se ştie, sunt slabe de înger. Îi pare rău de cuibul nostru, de mine, de copii… Şi-apoi… ruşinea faţă de slugi… Dumneata ai spus, de pildă, când eram lângă lac că ai să dărâmi nu ştiu ce şi ai să clădeşti nu ştiu unde, iar pentru dânsa asta-i un adevărat cuţit în inimă!

Când trecură înapoi pe lângă casă, Verocika văzu la una dintre ferestre un licean tuns chilug şi două fetiţe; erau copiii lui Mihailov. La ce oare s-or fi gândit când îi priveau pe aceia care trebuiau să le cumpere moşia? Şi Verocika înţelese pesemne gândurile lor, pentru că în clipa când se urcară în trăsură ca să se întoarcă acasă, nici dimineaţa aceea minunată, nici visările ei la „colţişorul romantic” nu mai aveau vreun farmec pentru ea.

— Prea sunt dureroase toate astea! îi spuse ea bărbatului. Zău, ce-ar fi să-i dăm cele 2100 de ruble, ca să trăiască şi mai

departe pe moşia lor!

— Ce deşteaptă eşti! râse Kovaliov. Se-nţelege că oamenii ăştia îmi fac milă, dar… cine-i de vină? Cine i-a pus să-şi ipotecheze moşia? Şi pentru ce au lăsat-o în halul ăsta de paragină? La drept vorbind, nici n-ar trebui să ne fie milă de ei! Dacă exploatezi cu cap o asemenea moşie şi faci o gospodărie model… dacă creşti vite şi altele, poţi trăi fără griji… Pe când ei, porcii, au stat cu mâinile în sân… Dumnealui pesemne că-i un beţivan şi-un cartofor – i-ai văzut mutra, nu? – iar dânsa vreo fluşturatică ce umblă după modă şi iroseşte banii cu amândouă mâinile. Las' că-i ştiu eu bine pe domnii de soiul lor!

— Şi de unde-i ştii aşa de bine, Stiopa?

— Ştiu uite, se plânge că n-are cu ce plăti dobânda. Se poate să nu găseşti 2000 de ruble? Asta nu pricep eu! Dacă şi-ar fi făcut o gospodărie model… dacă ar fi îngrăşat pământul, ar fi crescut vite… dacă ar fi luat în seamă condiţiunile climaterice şi economice… ar fi putut trăi şi dintr-o singură deseatină!

Şi Stiopa nu încetă nici până acasă cu flecăreala lui, iar Verocika îl asculta şi credea în fiecare cuvânt pe care-l spunea, dar veselia din dimineaţa aceea nu-i mai revenea în suflet. Zâmbetul acru al lui Mihailov şi cei doi ochi plânşi, întrezăriţi o clipă la fereastră, nu-i mai ieşeau din minte. Iar când, mai târziu, norocosul Stiopa se duse de două ori la licitaţie şi cumpără cu zestrea ei moşia lui Mihailov, femeia simţi deodată un gol chinuitor în inimă… În închipuirea ei îl vedea pe Mihailov cum se urcă în trăsură împreună cu toţi ai săi şi cum pleacă, plângând, din cuibul unde au trăit o viaţă. Şi cu cât mai negre şi mai mişcătoare erau tablourile pe care i le desena închipuirea, cu atât mai tare se grozăvea Stiopa. Vorbea zile întregi, cu o autoritate desăvârşită, despre gospodării model, comanda sumedenie de cărţi şi reviste, îşi bătea joc de Mihailov şi, cu timpul, visările lui se prefăcură într-o lăudăroşenie îndrăzneaţă, neruşinată…

— Ai să vezi!… îi zicea el nevestei. Eu nu sunt Mihailov! O să le arăt tuturor cum se face treabă! Da!

Iar când cei doi soţi se mutară la conacul părăsit, primul lucru ce-i sări în ochi Verei fură urmele lăsate de foştii stăpâni: un orar de şcoală, scris de o mână de copil, o păpuşică fără cap şi un piţigoi ce veni zglobiu pe prichiciul ferestrei, după fărâmituri. Iar pe perete stătea scris: „Nataşa e o prostuţă" şi altele. Multe mai trebuiau vopsite, tapisate şi nimicite, ca să nu mai amintească de nenorocirea altuia!

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", Nr. 204, 28 iulie, 1886, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Tu şi dumneavoastră

SCENETĂ

Abia a trecut de şase dimineaţa. Candidatul la postul de judecător, Popikov, numit deocamdată în postul de judecător de instrucţie în târguşorul X, doarme somnul dulce al omului care primeşte diurnă de deplasare, leafă şi indemnizaţie de chirie. Pat – încă n-a avut vreme să-şi cumpere şi de aceea doarme pe dosare cu anchete. E linişte deplină. Nici afară nu se aud zgomote. Deodată însă, dincolo de uşa închisă, în tindă, începe să se foiască şi să foşnească ceva, întocmai ca un porc ce şi-ar scărpina coastele de uşor. Peste câteva clipe uşa se deschide cu un scârţâit jalnic şi se închide numaidecât la loc. Nu trece mult şi uşa se deschide iar, cu un geamăt atât de plângăreţ că Popikov tresare şi deschide ochii.

— Cine-i? întreabă el, privind neliniştit spre uşă.

În deschizătura ei apare un trup deşirat ca de paing, cu un cap lăţos, sprâncene stufoase şi o barbă încâlcită şi deasă.

— Aici şade don' judecător? mormăie capul.

— Aici. Ce vrei?

— Du' şi spune-i c-a venit Ivan Filaretov. Am fost chemat încoace cu ţidulă.

— Şi de ce ai venit cu noaptea-n cap? Ţi-am spus să vii abia pe la unsprezece!

— Da' amu câtu-i?

— Nici şapte nu-i!

— Hm!… Carevasăzică nu-i nici şapte… Noi, boierule, ceas n-avem… Precum se vede tu eşti chiar judecătorul?

— Da, eu! Hai, ieşi acum şi aşteaptă afară… Că eu mai dorm, nu vezi?

— Bine, dormi, că eu aştept. De ce să n-aştept?

Şi capul lui Filaretov dispare. Popikov se-ntoarce pe partea cealaltă, închide ochii, dar somnul nu vrea să se mai întoarcă şi pace. După ce se mai lăfăie în aşternut cam o jumate de ceas,

Popikov se întinde cu plăcere, fumează o ţigară şi bea unul după altul trei pahare de lapte, dar cât mai încet cu putinţă, ca să-i mai treacă vremea.

— M-a sculat afurisitul, bombăne dânsul. Las' că-i spun gazdei să închidă seara uşa cu zăvorul. Ce mă fac acum, cu noaptea-n cap? Dracu' să-l ia!… Hai să isprăvesc cu el, că tot n-am ce face.

Popikov îşi vâră picioarele în papuci, îşi pune pelerina peste albituri şi, căscând mai-mai să-şi rupă fălcile, se aşază la masă.

— Haide, vino! strigă el.

Uşa scoate obişnuitul ei scârţâit şi în prag apare Filaretov. Popikov ia „Cazul soldatului de rând, Alexei, fiul lui Alexei Drîhunov, învinuit de maltratarea nevestei sale, Marfa a lui Andrei", ia condeiul şi scrie repede şi lăbărţat – cum îi şade bine unui judecător – protocolul interogatorului.

— Apropie-te, îi spune el ţăranului, scârţâind cu pana pe hârtie. Răspunde-mi la ce te-ntreb… Eşti sau nu Ivan Filaretov, ţăran de 42 de ani, din satul Dunkino, plasa Pustîr?

— Întocmai!

— Meseria?

— Suntem ciobani… Paştem vitele obştei.

— Ai mai fost vreodată chemat la judecată?

— Fost, cum să nu fiu?

— Când, şi pentru ce?

— Înainte de Paşte i-au luat pe trei din plasa noastră, ca să fie juraţi…

— Asta nu-nseamnă c-ai fost chemat la judecată!

— Cine mai ştie? Că ne-a ţinut acolo cinci zile!

Judecătorul se înfăşoară mai strâns în pelerină şi spune, cu voce mai blândă:

— Ai fost chemat ca martor, în procesul lui Alexei Drîhunov, care şi-a bătut nevasta. Bagă de seamă: trebuie să spui numai adevărul adevărat, pentru că tot ce-mi spui mie acum, se întăreşte cu jurământ la judecată. S-auzim: ce ştii despre întâmplarea asta?

— Tare bine ar fi să primesc banii ce se dau de drum, boierule, mormăie Filaretov. Am venit cale de 23 de verste, cu un cal luat cu chirie, boierule. Trebuie să-i plătesc omului…

— Vorbim mai târziu despre asta!

— De ce mai târziu! Mi-au zis oamenii că banii de drum trebuie să-i cer la judecată, că altminteri nu mi-i dă.

— N-am vreme să stau la taifas cu tine despre banii de drum! se supără judecătorul. Povesteşte cum a fost. Cum şi-a maltratat Drîhunov nevasta?

— Ce să-ţi povestesc? oftează Filaretov şi îşi mişcă sprâncenele stufoase. A fost bătaie şi gata socoteala!… Mânam

– carevasăzică – vacile la adăpat, când colo văd pe râu nişte raţe… C-or fi ale boierului ori ale mujicilor, Dumnezeu le ştie! Dar vezi comedie: Grişka, ajutorul meu, ia o piatră şi trosc… după ele! „De ce arunci, zic, cu pietre? Nimereşti – zic – o raţă şi o omori…”

Filaretov oftează şi ridică plictisit ochii în tavan.

— Şi un om îl omori cu piatra, da’mite o raţă, care-i o vietate nevolnică! O raţă o dai gata şi c-o surcea!… Eu ziceam ce ziceam da’ Grişutka nu mă asculta… Acum ce să-i faci? Că-i copil şi minte n-are nici atâtica… „De ce, îi zic, n-asculţi, mă băiatule, că-ţi rup urechile, prostule!”

— Bine, dar toate astea n-au nicio legătură cm procesul, zice judecătorul. Spune numai ceea ce trebuie!…

— Am înţeles!… Şi de-abia m-am pregătit să-i rup urechile, când numai iată că răsare, ca din pământ Drîhunov… Venea pe mal, cu o droaie de flăcăi de la fabrică, şi dădea din mâini. Ş-avea mutra roşie şi umflată, ochii îi ieşiseră afară cât cepele şi se clătina zdravăn pe picioare… Se cherchelise, lua-l-ar relele! Creştinii n-apucaseră a ieşi de la leturghie, iar dânsul se şi cinstise, întru veselirea necuratului! Şi când m-a zărit că apuc băiatul de urechi, numai iată c-a început să zbiere: „Să nu care cumva, zice, să tragi de urechi sufleţelul ăsta pravoslavnic, că, zice, îţi trag şi eu una, să mă pomeneşti!” Eu, însă, i-am întors vorba frumos şi aşezat, ca unul cu frica lui Dumnezeu: „Treci, zic, şi vezi-ţi de treabă, beţivanule!” Iar dânsul s-a mâniat foc, s-a apropiat de mine şi… pleosc! cât îl ţineau puterile, mi-a tras una după ceafă!… Şi de ce, mă rog? Pentru care pricină? „Mare judecător de pace te-ai găsit şi tu, îi zic eu, că dai aşa în mine?” Iar dânsul: „Haide, haide, zice, nu te supăra pe mine, mă, Vaniuha! Ţi-am tras aşa… de bun prieten, de-o şagă! Eu, zice, astăzi, am primit în sufletul meu ca o lumină de sus… Şi cred, zice, despre mine, că sunt cel mai bun om de pe lume! Eu, zice, primesc 20 de ruble simbrie la fabrică şi nu cunosc altul mai mare peste mine, decât numai directorul… Iar de ceilalţi, zice, îmi pasă ca de ziua de ieri! Şi ce de oameni, zice, se aleg astăzi cu bătăi, apoi nu le ştii nici numărul! Haidem, zice, ş-om bea împreună!” „Nu voiesc, zic, să beau cu tine!… Creştinii n-au ieşit încă de la sfânta leturghie, iar tu numai atât ştii: să bei!” Atunci flăcăii de erau cu dânsul m-au înconjurat şi au început să tragă de mine ca nişte câini: „hai şi hai”. Ce? Parcă era chip să nu le fac pe voie! N-am vrut să beau la început! Dar pe urmă… naiba să-i ia!

— Şi unde v-aţi dus?

— N-avem decât un singur loc! oftează Filaretov. Ne-am dus la hanul lui Abram Moiseici. Acolo ne ducem de fieştecare dată. Şi-i un loc tare afurisit ăsta! Poate ştii şi tu?… Când ieşi

pe drumul mare ce duce la Dunkino, pe mâna dreaptă ai conacul boierului Severin Franţîci, iar şi mai la dreapta e Plahtovo! Ei, între astea amândouă e hanul cu pricina. Pe Severin Franţîci îl cunoşti şi tu, aşa-i?

— Trebuie să-mi spui *„dumneavoastră!”* Îi tot dai zor cu „tu”. Se poate? Dacă eu îţi zic ţie, adică dumitale, „dumneata”, apoi şi dumneata trebuie să-mi arăţi respect!

— Asta aşa-i, Înălţimea Voastră! Parcă eu nu pricep? Haide, ascultă să vezi şi tu cum a fost mai departe!… Am venit, carevasăzică, la Abramka!… „Toarnă, zice, că eu plătesc!”

— Cine zice?

— Cin’ să zică? Drîhunov, cine altul! „Toarnă, zice, aşa şi pe dincolo, că sparg fundul la butoi! Eu, zice, am primit în sufletul meu, ca o lumină de sus!” Şi am băut cu toţii un păhărel, apoi am adăstat oleacă şi am băut iarăşi şi în felul ăsta am golit într-un ceas – dacă nu mă-nşală mintea – vreo opt pahare. Mie ce-mi păsa? Beam şi nici capul nu mă durea, că doar nu plăteam eu! O mie de pahare să-mi fi dat, o mie le beam! Eu, Înălţimea Voastră, n-am nicio vină! Puteţi întreba şi pe Abram Moiseici.

— Ei, şi pe urmă?

— Pe urmă? Ce să fie? Cât am băut, s-a lăsat şi cu bătaie, asta-i drept, dar pe urmă toate au fost cuviincioase şi la locul lor!

— Şi bătaia între cine a fost?

— Asta se-nţelege fără vorbă: „Am primit, zicea, în sufletul meu, ca o lumină de sus!” Aşa striga şi năzuia să-i dea fieştecăruia câte una după ceafă. Prinsese – cum s-ar zice – gust! Şi pe mine m-a bătut, şi pe Abramka, şi pe flăcăi! Ne cinstea pe fieştecare cu câte un păhărel, ne lăsa să-l bem şi trosc! ne izbea cât îl ţineau puterile. „Bea, zicea, şi cunoaşte pumnul meu! Mă doare-n cot de oricine!”

— Dar pe nevastă-sa n-a bătut-o?

— Pe Marfa? Da! I-a picat şi ei câte ceva!… Chiar când eram – cum s-ar zice – mai cu chef, numai iată că vine şi Marfa la cârciumă. „Du-te, zice, acasă, că a venit frăţâne-tu, Stepan! Ajunge, zice, tâlharule, să torni în tine atâta rachiu!” Iar dânsul, fără să-i spună măcar o singură vorbă de ocară, i-a ars una pe mijlocul spatelui.

— Pentru ce?

— Ei, „pentru ce!” I-a ars şi gata! „Lasă, zice, să simtă şi ea! Eu, zice, am 20 de ruble simbrie!” Iar dânsa, cum îi slabă şi prăpădită, s-a lungit cât ai clipi, şi şi-a dat şi ochii peste cap. Apoi a început să ni se jeluie de viaţa ei amară, şi să-l cheme pe Cel de Sus în ajutor, iar dânsul… trosc… şi iar a atins-o! Şi aşa a învăţat-o minte şi a tot învăţat-o, fără sfârşit…

— Dar voi de ce nu i-aţi sărit în ajutor? Un om cu mintea întunecată de băutură îşi omoară nevasta în bătăi, iar vouă… puţin vă pasă!

— Da' ce zor aveam noi să ne amestecăm? A lui e femeia şi el o învăţa minte!… Când doi se bat, al treilea e mai cuminte să nu se bage… Abramka s-a apucat într-un timp să-l domolească, să nu mai facă atâta zarvă în cârciuma lui, şi atunci Drîhunov l-a atins şi pe el peste ureche, iar sluga lui Abramka pe Drîhunov… Atunci dânsul l-a ridicat şi a dat cu el de pământ, iar acela l-a încălecat şi dă-i, şi dă-i în spate… Abia de l-am scos de picioare de sub dânsul!…

— Pe cine?

— Asta se-nţelege… Pe acela care era dedesubt.

— Cine, adică?

— Ei cine?! Acela despre care-i vorba!

— Ptiu! Vorbeşte mai limpede, prostule! Şi răspunde-mi la întrebări, nu mai trăncăni verzi şi uscate!

— Păi, ascultă şi tu, că-ţi vorbesc destul de limpede… nu ascund nimic! Drîhunov şi-a învăţat minte muierea… Asta-i drept! Pot s-o spun cu mâna pe cruce.

Judecătorul ascultă şi alege câte ceva din spusele încâlcite ale lui Filaretov… Peniţa scârţâie, dar în fiece clipă, Popikov şterge cu câte o linie cele notate.

— Eu unul n-am nicio vină, mormăie Filaretov. Poţi să întrebi, Înălţimea Ta, pe cine vrei! Şi-apoi, o muiere, nu face să umbli pentru dânsa pe la judecăţi.

După ce judecătorul îi citeşte procesul-verbal, martorul îl priveşte un timp prostit, apoi oftează din greu.

— Ce ţi-e şi cu muierile astea! mormăie dânsul.

— Da' banii de drum, boierule, mi-i dai chiar tu, ori scrii o ţidulă cui trebuie?

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta" Nr. 211, 4 august, 1886, la rubrica: „Efemeride". Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Minte scurtă

O zi mohorâtă şi ploioasă. Nori grei au învăluit pentru multă vreme cerul şi ploaia pare fără sfârşit. Afară-i umezeală, băltoace şi stăncuţe muiate, iar în casă întuneric şi un frig de-ţi vine să faci focul în sobe.

Ivan Petrovici Somov umblă dintr-un colţ în altul al biroului său şi ocărăşte vremea. Picurii de ploaie ce se preling ca nişte lacrimi pe geam şi întunericul din odaie îi umplu sufletul de tristeţe. Urâtul îl doboară şi nu găseşte cu ce să-şi umple timpul… Gazetele n-au sosit, la vânătoare nu se poate duce, până la masă mai e mult…

Dar Somov nu e singur. La biroul lui, stă *madame* Somova, o femeiuşcă mărunţică, drăgălaşă, într-o bluză uşoară, cu nişte ciorapi trandafirii în picioare. Femeia scrie cu multă sârguinţă o scrisoare. De câte ori trece pe lângă ea, Ivan Petrovici se uită peste umărul femeii la ceea ce scrie, şi vede slove mari şi şchioape, gâtuite la mijloc, cu cozi uriaşe şi tot felul de înfloriturі ciudate. Toată hârtia e plină de pete, ştersături şi urme de degete. Şi pentru că *madame* Somova nu poate suferi să despartă un cuvânt în silabe când ajunge la marginea hârtiei, cuvintele de la sfârşitul rândurilor pornesc deodată în jos ca o cascadă, strâmbându-se, ca în prada unor dureri crunte.

— Cui îi scrii atâta, Lidocika? întreabă Somov, când vede că soţioara lui s-a apucat de cea de-a şasea pagină.

— Surorii mele, Varia…

— Hm! Cam mult! Ia dă-mi scrisoarea s-o citesc şi eu, că tot n-am ce face…

Somov ia filele scrise şi, fără să se oprească din mers, începe să le citească. Lidocika se lasă pe speteaza scaunului şi-l urmăreşte din ochi. Chiar după prima pagină chipul lui Somov se lungeşte şi vădeşte un fel de uluire… Când ajunge la a treia foaie, Somov face o strâmbătură şi se scarpină gânditor la ceafă. La a patra se opreşte din mers, se uită cu spaimă le nevastă-sa şi cade pe gânduri. După ce rămâne o vreme cu

ochii în gol, oftează şi se apucă iar de citit… Faţa lui arată din ce în ce mai uluită şi mai speriată.

— Nu, nu! E cu neputinţă! bolboroseşte dânsul, sfârşind de citit şi aruncând filele pe masă. Cu neputinţă!

— Ce s-a întâmplat? se sperie Lidocika.

— Cum ce? Ai scris şase pagini, ai pierdut pentru asta două ceasuri bătute pe muchie şi… nimic! Măcar o singură idee să fi fost în ele! Citeşti, citeşti şi te apucă un fel de ameţeală, de parcă ai descifra hieroglifele de pe cutiile de ceai chinezesc! Uf!

— Da, ai dreptate, Vanea! spune Lidocika înroşindu-se. Am scris cam dezordonat!

— Ce dezordonat?! Într-o scrisoare dezordonată găseşti totuşi un înţeles, o legătură, un conţinut, pe când la tine… te rog să mă ierţi, dar nici n-am cuvinte să spun ce-i! Un adevărat talmeş-balmeş! Vorbe şi fraze, dar înţeles… ia-l de unde nu-i! Toată scrisoarea ta seamănă leit cu ce-şi pot îndruga doi băieţi mici: „Dar noi avem blinele, azi!” „Dar la noi a venit un soldat!”… Parcă ai mesteca gumă! Te lungeşti fără rost, te repeţi… Gândurile-ţi sar ca dracii prinşi de coadă: nu ştii unde începe unul şi unde se sfârşeşte celălalt… Se poate, Lidocika?

— Dacă scriam mai atent, se dezvinovăţeşte Lidocika, nu făceam atâtea greşeli…

— De greşeli nici nu mai vorbesc! Gramatica, biata de ea, plânge, nu altceva! Fiecare rând e o jignire la adresa ei! Nici tu punct, nici tu virgulă, brrr! „Pământ” se scrie cu „ă” la început, nu cu „â”. Dar literele? O nenorocire! Nu, eu nu glumesc, Lida!… Îţi spun drept că scrisoarea asta a ta m-a uimit şi m-a pus pe gânduri. Nu te supăra, draga mea, dar nici prin minte nu mi-a trecut că în materie de gramatică eşti atât de clei! Şi totuşi, prin poziţia ta socială, aparţii intelectualităţii, oamenilor cu carte! Eşti nevastă de licenţiat şi fată de general! Ia spune-mi, ai urmat vreodată vreo şcoală?

— Cum de nu! Am terminat pensionul doamnei von Mebke…

Somov ridică din umeri, oftează şi se plimbă mai departe prin odaie. Lidocika, dându-şi seama de neştiinţa sa, lasă de ruşine ochii în pământ şi oftează şi ea… Vreo zece minute tac amândoi.

— Ascultă, Lidocika! La urma urmelor asta e îngrozitor! spune Somov, oprindu-se deodată în faţa nevestei sale şi privind-o cu groază. Eşti mamă de copii, îţi dai seama? Mamă! Cum o să-ţi înveţi copiii, dacă singură nu ştii nimic? Cap ai, dar ce folos, dacă nu ţi-ai însuşit nici măcar cunoştinţele cele mai elementare? Bine, hai să nu mai vorbim de cunoştinţe, pentru că o să le capete copiii şi la şcoală, dar şi felul tău de a

te purta lasă foarte mult de dorit! Spui uneori câte una de-i vine omului să intre în pământ!

Somov înalţă din umeri, îşi încheie mai bine halatul şi îşi reia plimbarea… Se simte înciudat şi supărat, dar pe de altă parte îi pare şi rău de biata Lida, care nu protestează, ci stă şi clipeşte numai din ochi… Amândoi îşi simt sufletul îndurerat şi greu. Nici unul, nici celălalt nu-şi dau seama, de necăjiţi ce sunt, cum zboară vremea şi cum vine ora mesei.

La masă, Somov căruia îi place să mănânce bine şi în toată liniştea, bea un păhărel mare de rachiu şi aduce vorba despre cu totul alte lucruri. Lidocika îl ascultă, spune uneori câte un „da", dar deodată, la supă, ochi i se umplu de lacrimi şi începe să scâncească.

— Mama-i de vină! spune ea, ştergându-şi lacrimile cu şervetul. Toată lumea i-a spus să mă dea la liceu! Dacă isprăveam liceul, mă înscriam fără doar şi poate la vreun institut!

— Institut… liceu… mormăie Somov. Dar bine, draga mea! Sari de la o extremă la alta! Parcă trebuie să fii neapărat savantă? O femeie savantă e… e dracu' ştie ce! Nici bărbat – nici femeie, ci… juma-juma, nici în car nici în căruţă… Nu pot să sufăr femeile savante! Niciodată nu m-aş fi însurat cu o astfel de femeie!…

— Pe tine nu-i chip să te înţeleagă cineva… zice Lidocika. Te superi că nu sunt învăţată şi în acelaşi timp nu poţi suferi femeile învăţate; spui că nu e nicio idee în scrisoarea mea, dar tot tu spui că n-ai fi vrut să fi învăţat la o şcoală superioară!…

— Te legi de cuvinte, draga mea, spuse Somov căscând, şi de plictiseală îşi mai toarnă un păhărel…

După cele două păhărele de rachiu şi după bucatele bune şi îmbelşugate, Somov se mai înveseleşte şi devine mai bun şi mai îngăduitor… Se uită la nevestica lui cea drăgălaşă cum pregăteşte salata cu aerul cel mai serios din lume şi simte cum îl cuprinde deodată o dragoste fierbinte pentru dânsa, îngăduinţă, iertare…

„Păcat că am amărât-o astăzi, sărăcuţa de ea… îşi zice Somov. Şi pentru ce i-am spus atâtea lucruri neplăcute? E adevărat că e prostuţă, incultă şi puţintică la minte, dar orice medalie are două feţe şi *audiatur et altera pars*…[80] Poate că au de o mie de ori dreptate aceia care spun că mintea scurtă a femeii îşi are rădăcinile chiar în menirea ei… Iar menirea ei este să-şi iubească bărbatul, să nască copii şi să facă salată. Atunci, la ce bun îi trebuie carte? Asta este!"

Şi îndată Somov îşi aminteşte cât de plicticoase sunt îndeobşte femeile deştepte, cât de pretenţioase, înţepate şi greu de înduplecat şi, dimpotrivă, cât de uşor îi vine lui să trăiască

alături de Lidocika cea prostuţă, care nu-şi bagă nasul unde nu trebuie, care nu înţelege multe, dar nici nu se vâră să critice… Cu Lidocika se simte grozav de liniştit şi nici nu-l paşte primejdia unui control…

„Dă-le încolo de femei deştepte şi învăţate! Cu cele prostuţe viaţa este mai liniştită şi mai bună”, gândeşte el, luând din mâinile Lidocikăi farfuria cu friptură de pui…

Apoi însă, îi vine în minte că un bărbat instruit simte uneori nevoia să stea de vorbă cu o femeie deşteaptă, să-i împărtăşească gândurile lui…

„Ei, şi? îşi răspunde tot el. Dacă-mi vine chef să stau de vorbă cu o femeie deşteaptă, n-am decât să mă duc la Natalia Andreevna… sau la Maria Franţovna… Foarte simplu!”

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki”, No 33, 16 august, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text, fără fraza finală, adăugată de N. Leikin, directorul revistei fără ştirea autorului: „Şi nici la ele n-am să mă duc! Despre lucruri înţelepte poţi vorbi şi cu bărbaţii, – hotărăşte el în cele din urmă”.

Că fraza aceasta îi aparţine lui Leikin, se vede din scrisorile pe care le-a schimbat cu Cehov. În ziua de 12 august 1880, Leikin îi scria lui Cehov: „Am primit povestirea dumitale «Cap de păsărică». Mi-a plăcut foarte mult (ilizibil) şi i-am adăugat la sfârşit câteva rânduri care să mai întărească efectul. Sper că n-ai să te superi pe mine pentru atâta lucru.” La 20 august, Cehov îi răspundea: „Ai lungit finalul «Capului de păsărică». Nu-mi displace să primesc 8 copeici în plus pentru un rând mai mult, dar, după părerea mea, «bărbatul» nu merge la urmă… E vorba doar, numai despre femei… De altfel… mi-e totuna”.

O personalitate luminoasă

POVESTIREA UNUI „IDEALIST”

În faţa ferestrelor mele se înalţă o casă cât toate zilele, cu pereţii roşcaţi, cu ciubucuri murdare şi acoperişul găurit. Găoacea asta mohorâtă şi slută, care împiedică lumina soarelui să pătrundă până la mine, cuprinde însă un „miez” minunat, nepreţuit!

În fiecare dimineaţă, la una dintre ferestrele ei mărginaşe, apare un căpşor de femeie care – trebuie s-o mărturisesc – îmi ţine loc de soare! Şi nu pentru frumuseţe îmi place această femeie! În ochii ei mici şi cenuşii, în petele mari de pistrui şi în veşnicele ei moaţe din hârtie de ziar, nu este nimic frumos. Îmi place pentru unele însuşiri cu totul deosebite ale spiritului ei luminat!

În fiecare dimineaţă văd cum această femeie, în bluză albă şi cu moaţe în cap, se apropie de fereastră şi apucă ziarele şi revistele de pe pervaz cu o nespusă lăcomie. O văd apoi cum le despăturește şi cu câtă grabă parcurge paginile plicticoase cu ochii ei strălucitori… în clipele acelea, v-aş ruga stăruitor să-i urmăriţi faţa… Expresia ei se schimbă de la o dată la alta… Câteodată chipul ei se luminează de un zâmbet fericit şi femeia începe să sară veselă prin odaie, strălucind de bucurie, cu ochii scânteietori; altă dată, însă, o deznădejde cumplită, cu neputinţă de descris, îi urâţeşte trăsăturile; atunci îşi cuprinde capul cu amândouă mâinile şi umblă ca nebună dintr-un colţ în altul… Dar niciodată n-o văd nepăsătoare… Zilele trec, una după alta, fericirea lasă loc deznădejdii, deznădejdea, fericirii… Astăzi e nespus de mulţumită, iar mâine îşi smulge moaţele din cap! Şi aşa, bucuriile şi durerile ei n-au sfârşit!

Trebuie să spun că întru câtva sunt un bun psiholog şi cunoscător al inimii omeneşti. Iar fenomenele psihologice pe care le urmăresc prin fereastră sunt limpezi pentru mine ca doi

ori doi. Când văd pe faţa tinerei femei un zâmbet de fericire, în capul meu roiesc următoarele gânduri:

„Hm!… Se vede că veştile din gazetele de azi sunt bune… Mă bucur!… Pesemne că necunoscuta mea e mulţumită de purtarea lui Zankov şi de ultima cuvântare a lui Gladstone. Poate că o bucură iarăşi, întâlnirea foarte promiţătoare dintre Bismarck şi Kalnoky[81]… S-ar putea iarăşi, ca în paginile gazetelor de azi, femeia să fi întrezărit naşterea unui nou talent rus… Oricum ar fi, îmi pare bine!… Sunt puţine femei pe lume care ştiu să guste asemenea plăceri înalte!”

Şi încep să măsor odaia în lung şi în lat şi să strig plin de încântare:

— Fiinţă minunată! Ultimul răcnet al emancipării femeii! O, de-am avea cât mai multe femei de felul ei, pentru că de astfel de femei avem noi nevoie!

Dar când faţa necunoscutei se schimonoseşte de durere, îmi zic:

„Astăzi aş putea să nici nu mai pun mâna pe gazete! Proastă treabă! Se vede că vecina mea de vizavi e indignată de Karavelov sau Mutkurov… Cred iarăşi că jocul necinstit şi prea din cale-afară de îndrăzneţ al Austriei, precum şi purtarea regelui Milan, au jignit această fire dreaptă… Suferă! Dar câtă cinste îi face această suferinţă!”

Umblu prin odaie pradă tulburării şi-mi zic:

— Iată o femeie adevărată! Femeie care ştie ce e durerea civică! Femeie care e în stare să sufere pentru omenire!…

Şi sunt nebun după femeia aceasta rară!… De-abia începe o nouă dimineaţă, că mă şi duc la fereastră şi aştept clipa când vizavi o să apară la geam necunoscuta mea. Noaptea visez şi aştept dimineaţa, iar ziua mă plimb din colţ în colţ… Da, domnii mei! E o femeie neobişnuită!

Vara, când şi ferestrele mele şi ale ei erau deschise, am auzit adeseori, când izbucniri de plâns isteric, când altele, de râs fericit… Într-o zi, am auzit-o chiar strigând, cu deznădejde şi mânie, ţinându-şi fruntea între palme:

— O, nemernicul! Călăul!

Şi după aceea a făcut bucăţi ziarul.

Îmi pare nespus de rău că aici cu mine nu locuiesc Auerbach, Spielhagen sau vreun alt romancier în căutare de „oameni noi”… pentru că necunoscuta mea ar fi tocmai ceea ce caută ei…

Simt că veneraţia mea se preface pe zi ce trece într-o dragoste fierbinte. Da, o iubesc! Dar… Dumnezeule mare, ce prăpastie ne desparte! Sufletul ei suferă pentru omenire, pe

când eu mi-am pierdut de mult idealurile şi, redus la nimic de mediul în care trăiesc, mă las târât de interesele meschine ale mulţimii…

Şi totuşi… nemaiputându-mă stăpâni, mă duc într-o zi la casa cea roşcată şi sun portarul. Două monede de câte 20 de copeici îi dezleagă limba şi omul îmi povesteşte că necunoscuta mea locuieşte în apartamentul nr. 5, că e căsătorită şi nu plăteşte la vreme chiria. Bărbatul ei pleacă grăbit în fiecare dimineaţă şi se întoarce seara târziu, cu un clondir de rachiu şi un pachet cu alimente sub braţ… Buletinele de identitate spun că bărbatul e fiu de secretar gubernial, iar necunoscuta e nevasta lui…

Astăzi (10 septembrie), bărbatul *ei* m-a azvârlit afară îmbrâncindu-mă pe scări. Sunt fericit! Pentru *ea* sunt gata de orice jertfă!… Adevărata explicaţie pe care trebuia s-o am cu dânsa am amânat-o pe mâine…

11 septembrie. Când am intrat azi la ea, am găsit-o răsfoind ziarele. După ce a frunzărit vreo două-trei dintre ele, a căzut pe scaun şi a scos un geamăt de durere…

— Draga mea! încep eu, sărutându-i mâna. Spune-mi ce te frământă? Împărtăşeşte-mi durerile tale şi crede-mă că voi şti să fiu la înălţimea încrederii ce mi-o arăţi! Haide, spune-mi de ce plângi acum?

— Cum să nu plâng? îmi răspunde necunoscuta. Judecă şi dumneata! Astăzi e zi de chirie, iar neisprăvitul de bărbată-meu n-a scris la gazetă decât 60 de rânduri. Spune şi dumneata: e cu putinţă să trăim astfel? Ieri a scris de 11 ruble şi 40 de copeici, iar azi abia de-am numărat trei ruble! Cum să nu fiu nenorocită? Nu! Nici duşmancelor mele nu le doresc să fie neveste de reporteri! E un nemernic! Un pierde-vară! În loc să lucreze îşi pierde vremea pe la Savrasenkov! Ei, lasă drăguţule, că te întorci tu acasă!…

„Ah, femeile, femeile!” – a spus Shakespeare şi acum înţeleg starea lui sufletească din acea clipă!

Apărută pentru prima oară în revista „Sverciok”, Nr. 37, 25 septembrie, 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

În povestire figurează numele oamenilor de stat care au luat parte la evenimentele din Balcani, în august 1886, despre care au scris ziarele din acea vreme. Aşa de pildă: detronarea – în Bulgaria – a prinţului Alexandru de Battenberg la 9 august, intrigile antiruse ale Austro-Ungariei în Bulgaria şi Serbia, intenţiile regelui Milan al Serbiei de a divorţa de soţia lui, Natalia, de origine rusă şi politica antirusă a Angliei în Balcani.

Ah, măseaua!

Pe Serghei Alexeici Dîbkin, amator de artă scenică, îl dor dinţii.

După părerea cucoanelor pricepute şi a dentiştilor din Moscova, durerile de dinţi pot fi de trei feluri: reumatice, nervoase şi cele pricinuite de carii. Dar priviţi, vă rog, faţa nenorocitului Dîbkin şi o să vedeţi limpede că durerea lui nu intră în niciuna dintre categoriile de mai sus! S-ar părea că dracul însuşi s-a cuibărit în măseaua lui cu toţi drăcuşorii săi şi lucrează acolo cu ghearele, cu dinţii şi cu corniţele! Nenorocitul de el simte că-i crapă capul, că un sfredel îi străpunge urechea… înaintea ochilor vede stele verzi! Îl ustură nasul! Dîbkin se ţine cu amândouă mâinile de obrazul drept, aleargă dintr-un colţ în altul al odăii şi urlă ca din gură de şarpe…

— Ajutaţi-mă! strigă el, bătând din picior. Mă împuşc! Mă spânzur!

Bucătăreasa îl sfătuieşte să-şi clătească gura cu rachiu, mamaia zice să ţină la obraz hrean ras cu gaz, sora îi recomandă apă de colonie amestecată cu cerneală, iar tuşica i-a uns gingiile cu iod… Dar de pe urma tuturor acestor leacuri Dîbkin trăsneşte a doctorii, s-a tâmpit şi urlă ca un apucat… Nu mai rămâne decât un singur mijloc neîncercat încă: să-şi repeadă un glonte în creier sau să golească pe nerăsuflate, una după alta, trei sticle de coniac, să se îmbete turtă şi să adoarmă buştean… Dar iată că în sfârşit se găseşte şi un om deştept care îl sfătuieşte pe Dîbkin să se ducă pe strada Tverskaia, în casa lui Zagvozdkin şi să-l caute acolo pe dentistul Karkman care scoate măsele cât ai bate din palme, fără durere şi ieftin – preţ „special”. Dîbkin se agaţă de ideea asta cum se agaţă un negustor beat de parmaclâcul scării, îşi îmbracă paltonul, se urcă într-o birjă şi zboară la adresa ce i s-a dat. Iată-l pe Sadovaia şi, în sfârşit, pe Tverskaia… În faţa ochilor lui se perindă Siu, Filippov Aie, Gabai şi… la urmă firma dorită: „I.

A. Karkman, dentist”. Stop! Dîbkin sare din trăsură şi urcă într-un suflet scările de piatră, văicărindu-se mereu. Apasă butonul soneriei cu atâta deznădejde, că-şi rupe frumoasa lui unghie.

— E acasă? Primeşte? o întreabă el pe servitoare.

— Primeşte, poftiţi…

— Uf! Scoate-mi paltonul! Mai rrrepede!

Încă o clipă, şi capul nenorocitului o să crape în mii de bucăţi de atâta durere. Ca un nebun, ori mai curând ca un soţ a cărui nevastă iubitoare l-a blagoslovit cu apă clocotită, Dîbkin intră năvalnic în sala de aşteptare şi… o, grozăvie! Sala e ticsită de lume. Dîbkin se repede drept spre uşa cabinetului, dar ceilalţi îl apucă de poalele hainei şi îi spun că este dator să-şi aştepte rândul…

— Bine, dar eu sufăr! se înfierbântă el. Trăiesc nişte clipe groaznice, naiba s-o ia de treabă!…

— Tot ce se poate! îi răspund ceilalţi cu nepăsare. Nici nouă nu ne vine uşor!

Eroul nostru cade istovit într-un fotoliu. Îşi duce palmele la obraji şi aşteaptă!… Arată de parcă l-ar fi muiat cineva în oţet şi are ochii plini de lacrimi…

— E îngrozitor! geme dânsul. Of, mo-o-or!

— Ce rău îmi pare de dumneata, tinere! oftează cucoana de alături. Nici eu nu sufăr mai puţin: pe mine m-au scos din casa mea propriii mei copii!

Niciun articol de fond privitor la finanţe şi niciun spectacol dat în scop de binefacere nu e atât de revoltător de plicticos, cât de plicticoasă e aşteptarea în anticamera unui medic! Trec o oră, două, trei, şi bietul Dîbkin tot mai stă în fotoliu şi geme. Cei de-acasă au sfârşit de mult cu masa de prânz şi se pregătesc pesemne să-şi ia ceaiul de seară, iar el stă şi stă! Şi durerea sporeşte pe fiece clipă…

Dar iată că după ce trece acea veşnicie chinuitoare, îi vine rândul şi lui Dîbkin, care sare ca ars din fotoliu şi se repede glonţ în cabinet.

— Pentru Dumnezeu, geme el odată ajuns, apoi se trânteşte în fotoliu şi deschide gura. Vă implor!

— Dar… ce doriţi? îl întreabă stăpânul cabinetului, un blond cu plete şi ochelari.

— Scoateţi-mi-o! Scoateţi-mi-o! gâfâie Dîbkin.

— Pe cine?

— O, Doamne! Măseaua!

— Ciudat! face blondul, ridicând din umeri. Eu, dom’le n-am timp de glume. Vă mai rog o dată să-mi spuneţi ce doriţi?

Dîbkin deschide gura ca un rechin şi geme:

— Scoateţi-mi-o, dacă vă spun! Unui om gata să moară nu-i arde de glume! Scoateţi-mi-o, pentru numele lui Dumnezeu!

— Hm!… Dacă într-adevăr vă doare măseaua, duceţi-vă la dentist!

Dîbkin se ridică şi se uită aiurit la blondul din faţa lui, ţinând mereu gura căscată.

— Da!… Eu sunt avocat!… urmează omul. Dacă aveţi nevoie de dentist, duceţi-vă la Karkman, cu un etaj mai jos.

— Cu un e-taj m-a-i j-o-s? se minunează Dîbkin. Dracu' să mă ia! Ce dobitoc sunt! Ce idiot!

Cred că sunteţi de aceeaşi părere cu mine, că după o asemenea păţanie nu-i rămâne decât un singur lucru: să-şi repeadă un glonte în tâmplă, iar dacă n-are revolver la îndemână… să bea pe nerăsuflate trei sticle de coniac şi aşa mai departe…

Apărută pentru prima oară în revista „Sverciok", Nr. 39, 9 octombrie, 1886. Semnată: „Omul fără splină". Publicăm acest text.

O propunere…

POVESTIRE PENTRU DOMNIŞOARE

Valentin Petrovici Perediorkin[82], un tânăr cu înfăţişare plăcută, îşi puse fracul şi pantofii de lac cu vârfuri ascuţite ca nişte săgeţi, se înarmă cu un joben şi abia stăpânindu-şi tulburarea, se duse la prinţesa Vera Zapiskina[83]…

Ah, ce păcat că n-o cunoaşteţi pe prinţesa Vera! Este o făptură drăgălaşă şi încântătoare, cu ochi albaştri de culoarea cerului, cu o privire blândă şi nişte zulufi mătăsoşi şi unduioşi.

Valurile mării se sparg de stâncă! Dar de valurile părului ei se sparge, se face praf, orice piatră… Trebuie să fii o stană, lipsită de orice simţire, ca să rămâi nepăsător la zâmbetul ei, la voluptatea pe care o răspândeşte bustul ei minuscul, sculptat parcă de o mână măiastră! Ce brută, ce butuc trebuie să fii ca să nu te simţi în culmea încântării când prinţesa Vera vorbeşte sau râde, dezvelindu-şi dinţişorii albi ca neaua.

Perediorkin este primit…

El se aşază în faţa prinţesei şi începe, copleşit de emoţie:

— Vreţi să mă ascultaţi, prinţesă?

— O, da!

— Prinţesă!… Iertaţi-mă… Nu ştiu cu ce să încep… Pentru dumneavoastră o să fie atât de… neaşteptat… Atât de… surprinzător… Poate o să vă supăraţi…

Şi, în timp ce el se scotoceşte prin buzunare după batistă, ca să-şi şteargă fruntea asudată, prinţesa zâmbeşte drăgălaş şi îl priveşte întrebător.

— Prinţesă! urmează tânărul. Din clipa când v-am văzut, s-a strecurat în sufletul meu… o dorinţă nelămurită… Această dorinţă nu-mi dă pace nici zi nici noapte şi… dacă nu se va împlini eu… eu o să fiu nefericit.

Prinţesa îşi lasă ochii în jos şi rămâne pe gânduri. Perediorkin tace o vreme, apoi vorbeşte iar:

— Fără îndoială că o să vă miraţi… Sunteţi mai presus de cele pământeşti, dar… pentru mine sunteţi cea mai potrivită…

Şi iar se lasă tăcere.

— Cu atât mai mult, oftează Perediorkin, că moşia mea e vecină cu a dumneavoastră… Sunt bogat…

— Dar… ce anume doriţi? întreabă încet prinţesa.

— Ce vreau? Prinţesă! începe Perediorkin cu foc, ridicându-se în picioare. Vă implor… nu spuneţi „nu!”… Nu-mi stricaţi planurile cu refuzul dumneavoastră. Daţi-mi voie, draga mea, să vă cer…

Valentin Petrovici se aşază repede la locul lui, se apleacă spre prinţesă şi-i şopteşte:

— …să vă cer un lucru cât se poate de interesant pentru dumneavoastră! Într-un singur an am putea vinde un milion de puduri de untură! Vreţi să clădim pe terenul care leagă moşiile noastre, o fabrică de topit slănină, şi să punem pentru asta banii jumătate, jumătate?

Prinţesa rămâne o vreme pe gânduri, apoi răspunde:

— Cu plăcere!…

Iar cititoarea care se aştepta la un sfârşit melodramatic, poate să se liniştească…

Apărută pentru prima oară în revista „Sverciok” Nr. 41, 23 octombrie, 1886. Semnată: „Omul fără splină” Publicăm acest text.

Rânduiala casei mele

Dimineaţa, când mă scol din pat şi-mi pun cravata în faţa oglinzii, intră în odaia mea, frumos şi cu supuşenie, soacra, nevasta şi cumnata. Ele se aşază în rând, cu un zâmbet politicos pe buze şi îmi urează bună dimineaţa. Eu le răspund cu o uşoară înclinare a capului şi le ţin o cuvântare prin care le arăt că eu – şi nimeni altul – sunt capul familiei.

— Eu vă hrănesc, eu vă adap şi eu vă povăţuiesc, le spun. Şi tot eu vă bag, nesimţitelor, minţile-n cap! De aceea voi trebuie să mă respectaţi, să tremuraţi în faţa mea, să vă minunaţi de tot ce fac eu şi să nu-mi ieşiţi din vorbă, nici cât negru sub unghie, altfel… O, mii de draci! Cred că mă cunoaşteţi! Vă fac pilaf! Vă arăt una, să mă pomeniţi! Şi aşa mai departe…

După ce-mi ascultă cuvântarea, femeile ies şi se apucă de treabă. Soacra şi nevastă-mea dau fuga pe la redacţii, cu articolele mele. Nevasta la „Budilnik”[84], iar soacra la „Novosti dnia”[85], la Lipskerov. Cumnată-mea se aşază să-mi copieze pe curat foiletoanele, nuvelele şi tratatele. Când e vorba de încasat onorarii, o trimit pe soacră-mea. Dacă editorul e rău platnic, şi te tratează cu „vino mâine”, înainte de a o trimite la el pe soacra-mea, o hrănesc timp de trei zile numai cu carne crudă, o întărât până vede roşu în faţa ochilor şi îi sădesc în suflet o ură neîmpăcată faţă de tot neamul editorilor, iar dânsa se duce după bani stacojie la faţă, înfuriată şi clocotitoare de mânie şi nu s-a întâmplat o dată să se întoarcă fără onorariu. Tot pe seama ei cade sarcina de a mă apăra împotriva creditorilor plicticoşi. Dacă sunt prea numeroşi şi nu mă lasă să dorm, îi inoculez soacrei mele turbarea, după prescripţiunile lui Pasteur, şi o pun apoi strajă la uşă: niciun mişel nu-şi mai vâră nasul la mine!

La masă, când mă desfăt cu borş şi cu gâscă pe varză, nevastă-mea îmi cântă la pian din „Boccacio”, „Elena” sau „Clopotele din Corneville”, iar soacra şi cumnata joacă împrejurul mesei „caciuciu”. Aceleia dintre ele care mă încântă

mai mult, îi făgăduiesc o carte de-a mea, cu dedicaţie, dar niciodată nu-mi ţin făgăduiala, pentru că în aceeaşi zi fericita îşi dă neapărat în petic, eu mă supăr şi în felul acesta dreptul la premiu e pierdut. După masă, când mă lăfăi pe sofa, răspândind în jur fum de trabuc, cumnată-mea citeşte cu glas tare din operele mele, iar soacra şi nevasta sunt numai urechi.

— Ah! Cât e de frumos! trebuie să spună ele. Minunat! Şi ce cugetări adânci! Ce noian de sentimente! Încântător!

Iar când aţipesc, ele se aşază toate trei mai deoparte şi vorbesc în şoaptă, dar aşa ca să aud şi eu:

— Ce talent! Da! E un talent cu totul neobişnuit. Cât pierde omenirea, că nu încearcă să-l înţeleagă. Dar cât de fericite suntem noi, biete fiinţe neînsemnate, că trăim sub acelaşi acoperiş cu un astfel de geniu!

Dacă adorm de-a binelea, aceea dintre ele care-i de serviciu se aşază la căpătâiul meu şi mă apără de muşte, cu evantaiul.

Când mă trezesc, strig:

— Ceai, femeilor!

Dar ceaiul e gata de mult şi mi se aduce cu plecăciune şi cu rugăminţi:

— Bea, părintele şi binefăcătorul nostru! Iată dulceaţă, poftim şi cornuleţe!… Primeşte dania noastră modestă!…

După ceai, mă ocup de obicei cu pedepsirea aceleia care s-a făcut vinovată de încălcarea bunei rânduieli a casei. Dacă nimeni n-a greşit, pedeapsa trece în socoteala greşelilor viitoare. Asprimea pedepsei este proporţională cu greşeala săvârşită. Aşa, de pildă, dacă sunt nemulţumit de copiere, de „caciuciu”, sau de dulceaţă, vinovata trebuie să înveţe pe de rost câteva scene din „viaţa negustorilor”, să sară într-un picior prin toate odăile şi să se ducă să ceară onorariu la o redacţie la care nu lucrez. În cazul când n-am fost ascultat sau vinovata se arată nemulţumită, recurg la pedepse cu mult mai grele: o închid în cămara întunecoasă, îi dau să miroasă amoniac, sau altceva. Dacă o apucă pandaliile pe soacră-mea, trimit îndată după sergent şi după portar.

Noaptea când dorm, niciuna dintre cele trei femei nu închide ochii: ele umblă prin odăi şi îmi păzesc operele de răufăcători.

Apărută pentru prima oară în revista „Budilnik”, Nr. 42, 26 octombrie 1886. Semnată: Fratele fratelui meu. Publicăm acest text.

A. Lipskerov – editorul gazetei „Novosti dnia”

Locatarul

Brîkovici[{86}], odinioară avocat, iar azi bărbat la nevastă, adică soţul fără nicio ocupaţie al unei proprietărese bogate, stăpâna hotelului „Tunis”, un om încă tânăr, dar chel, ieşi glonţ într-o noapte pe coridor şi trânti cu ciudă uşa locuinţei sale.

— Ptiu! Ce creatură rea, proastă şi tâmpită! mormăi dânsul, strângând pumnii. Dracu’ m-a pus să mă încurc cu tine! Uf! Când îşi dă drumul scorpia, nu mai e chip să spui o vorbă!

Brâkovici se înăbuşea de atâta ciudă şi ură, şi dacă în acea clipă ar fi dat în cale – pe coridoarele lungi ale „Tunisului” – de vreun vas oarecare sau de vreun fecior adormit, Doamne, cu câtă bucurie şi-ar fi lăsat mâinile în voia lor, ca măcar aşa să-şi astâmpere mânia. Avea chef să se certe, să strige, să bată din picioare… Şi, înţelegându-i gândurile, ori vrând poate să-i intre în voie, soarta îi scoase înainte pe muzicantul Haleavkin, locatar la numărul 31 şi rău platnic al chiriei. Haleavkin stătea tocmai în faţa uşii lui şi, clătinându-se pe picioare, căuta să vâre cheia în broască. Muzicantul ofta, trimitea pe nu ştiu cine la toţi dracii, dar cheia nu-l asculta defel şi nimerea de fiecare dată pe alături. Cu o mână, Haleavkin împungea la nimereală cu cheia în uşă, iar cu cealaltă ţinea cutia viorii. Brâkovici se năpusti asupra lui ca un hultan şi-i strigă supărat:

— A, dumneata eşti? Ia ascultă, stimate domn, când ai de gând să-mi plăteşti în sfârşit chiria? De două săptămâni încheiate n-ai binevoit să dai niciun ban, stimabile! O să spun să nu ţi se mai facă focul! O să te dau afară, stimabile! Ei, drăcia dracului!

— Mă… mă stânjeneşti! îi răspunse foarte liniştit muzicantul. Are… arevuar!

— Să-ţi fie ruşine obrazului! urmă Brîkovici. Câştigi 120 de ruble pe lună şi ai putea să plăteşti la zi! Asta nu se face, stimate domn! Asta-i o mişelie fără pereche!

În sfârşit cheia se întoarse în broască şi uşa se deschise.

— Da! Mişelie! îi dădea zor Brîkovici, intrând în odaie după muzicant. Îţi spun pentru ultima oară: dacă nu plăteşti mâine chiria, mă plâng la judecător. O să-ţi arăt eu! Şi te rog să nu mai arunci chibrituri aprinse pe jos, că dai foc casei! Eu n-o să rabd beţivani în odăile mele!

Haleavkin se uită la el cu ochi veseli, beţi şi zâmbi:

— Zău dacă pricep de ce te stropşeşti aşa… mormăi dânsul, aprinzându-şi o ţigară şi arzându-şi degetele. Nu pricep şi pace! Să zicem că n-am plătit chiria! Da, e adevărat, n-am plătit-o! Dar pe dumneata ce te doare? Ce-ţi pasă? Nici dumneata nu plăteşti o leţcaie şi totuşi eu nu te bat la cap. Nu plăteşti, nu trebuie – te priveşte!

— Adică… cum vine asta?

— Uite-aşa! Nu dumneata eşti stăpân aici, ci preaonorata dumitale consoartă… Iar dumneata?… Dumneata eşti tot un locatar… cu trombon… ca toţi ceilalţi… Şi dacă odăile nu sunt ale dumitale, ce treabă ai să te dai de ceasul morţii? Ia pildă de la mine: nu mă vezi ce liniştit sunt? Dumneata nu plăteşti nimic – ei şi? Nu plăteşti – nu trebuie! Şi nici capul nu mă doare!

— Nu te înţeleg, stimate domn! bâigui Brîkovici şi luă înfăţişarea unui om jignit, gata în orice clipă să-şi apere onoarea.

— De altfel, *pardon!* Am uitat că ai luat casa de zestre… *Pardon!* Deşi… dacă ar fi să judecăm din punct de vedere moral, urmă Haleavkin, clătinându-se pe picioare, tot n-ar trebui să-ţi ieşi din pepeni!… Că doar odăile astea ţi-au căzut plocon. Aşa… pleaşcă… Dacă privim lucrurile mai… larg, casa asta este a dumitale cum este şi a mea! Ţi-ai însuşit-o numai şi numai pentru că ai funcţia de… soţ!!… Mare scofală! Să fii soţ – nu-i greu deloc! Dumnezeule mare! Dă-mi douăsprezece duzini de neveste, că eu o să le fiu soţ la toate şi… pe degeaba! De ce nu? Cu mare plăcere!

Flecăreala de beţiv a muzicantului îl atinse pe Brîkovici unde-l durea mai tare. Se făcu roşu la obraz şi multă vreme nu ştiu ce să răspundă, dar apoi se repezi dintr-o săritură la Haleavkin, şi, privindu-l cu ură, lovi din răsputeri cu pumnul în masă.

— Cum de-ndrăzneşti să-mi spui toate astea? şuieră el. Cum îndrăzneşti?

— Dă-mi voie, te rog! bombăni Haleavkin, dându-se înapoi. Asta-i cam *fortissimo!* Nu înţeleg de ce te superi! Eu… eu am spus-o nu ca să te jignesc ci… ci ca să te laud! Dacă-mi ieşea şi mie în cale o cucoană cu asemenea odăi… eu… mă rog, cu toată plăcerea… de ce nu?!

— Dar… dar cum îndrăzneşti să mă jigneşti? strigă iar Brîkovici, lovind din nou cu pumnul în masă.

— Nu pricep! spuse Haleavkin, de data asta fără urmă de zâmbet. De altfel sunt beat… Poate că te-am jignit într-adevăr cu ceva!… Dacă-i aşa, iartă-mă, am greşit! Iartă, măicuţă, prima violină a orchestrei! N-am vrut să te jignesc, crede-mă!

— Bine, dar eşti cinic!… făcu Brîkovici, acum mult mai potolit de tonul plin de căinţă cu care-i vorbise Haleavkin. Sunt lucruri care nu se spun în felul acesta!…

— Haide, haide! Nu mai fac! Nu mai fac, măicuţă! Mâna dumitale!

— Mai cu seamă că nu ţi-am dat prilejul s-o faci! urmă Brîkovici tot cu supărare în glas, dar îmblânzit de-a binelea. Mâna însă nu i-o întinse. Nu ştiu să-ţi fi făcut vreun rău!

— Ce e drept, poate că într-adevăr n-ar fi trebuit să… să ridic problema aceasta spinoasă… M-a luat gura pe dinainte, din beţie şi din prostie… Iartă-mă, mămicule! Chiar că sunt o brută! Uite, îmi pun apă rece la cap şi mă trezesc numaidecât!

— Viaţa e şi aşa destul de urâtă şi dezgustătoare, şi colac peste pupăză mai vii şi dumneata cu jignirile dumitale! spuse Brîkovici, umblând tulburat de colo până colo prin odaie. Nimeni nu ştie adevărul şi fiecare gândeşte şi îndrugă ce-i trece prin cap! Îmi închipui ce vorbesc aici locatarii pe seama mea, când nu sunt de faţă! Îmi închipui! Drept e că sunt şi eu vinovat: a fost o prostie din partea mea să mă reped la dumneata în miez de noapte din pricina banilor! De asta sunt vinovat! Dar… trebuie să mă înţelegi, să intri în situaţia mea; iar dumneata… mi-ai aruncat în faţă vorbe murdare!

— Bine îngeraşule, dar eram beat! Îmi pare rău, mă căiesc! Pe onoarea mea că-mi pare rău! Şi banii o să ţi-i dau, mămicule! La întâi, cum îi iau, ţi-i dau neapărat! Ei, facem pace? Bravo! Vai, ce dragi îmi sunt oamenii instruiţi, puişorule! Am învăţat şi eu pe vreme la… conser-ser-vator… ptiu, ce cuvânt! Ţi se-ncurcă şi limba-n gură!…

Haleavkin lăsă să-i scape o lacrimă de înduioşare, apucă de mânecă pe Brîkovici şi-l sărută pe obraz.

— Eh, prietene, sunt beat criţă, da’ toate le-nţeleg! Porunceşte, mămicule, feciorului să aducă samovarul, pentru prima violină a orchestrei! La voi aici e o lege păcătoasă: cum trece de unsprezece, n-ai voie să te mai plimbi pe coridor, n-ai voie să mai ceri samovarul!… Dar după spectacol, tare ţi-e poftă de un ceai!

Brîkovici apăsă butonul soneriei.

— Timofei, adu samovarul pentru domnul Haleavkin, porunci el feciorului care intrase în odaie.

— Nu se poate! tună cu vocea lui groasă Timofei. A zis cucoana să nu dăm nimănui samovarul după unsprezece!

— Îţi poruncesc eu să-l aduci! strigă Brîkovici şi se îngălbeni la faţă.

— Puteţi să porunciţi, dar dacă nu-i voie – nu-i voie şi gata!… bombăni feciorul ieşind din odaie. A zis să nu dăm şi nu dăm! Asta-i!

Brîkovici îşi muşcă buzele şi se întoarse cu faţa spre perete.

— Ce situaţie! oftă Haleavkin. Mda!… Ce să zic… De mine însă nu trebuie să-ţi fie ruşine, că eu înţeleg totul… Îţi văd sufletul ca-n palmă! Cunosc eu toată psihologia asta!… Ce să-i faci? Vrând-nevrând tot rachiu o să beau, dacă n-am ceai! Bei un păhărel cu mine, ce zici?

Şi, luând de pe fereastră rachiul şi o bucată de cârnat, Haleavkin se aşeză pe canapea şi se pregăti să bea şi să mănânce. Brîkovici se uită cu tristeţe la muzicantul beat şi îi ascultă vorbăria nesfârşită. Şi poate pentru că la vederea capului pletos al muzicantului, a sticluţei cu rachiu, şi a cârnatului ieftin, îşi aduse aminte că nu demult fusese la fel de sărac – dar liber – faţa i se posomorî şi mai mult şi simţi nevoia să bea. Atunci se apropie de masă, dădu de duşcă un păhărel şi plescăi mulţumit din limbă.

— Urâtă viaţă! spuse el şi scutură din cap. Dezgustătoare! Acum câteva minute m-ai jignit dumneata, apoi m-a jignit feciorul… şi aşa mereu, fără sfârşit. Dar pentru ce? Când te gândeşti bine, pentru nimic!…

După cel de-al treilea păhărel, Brîkovici se aşeză pe canapea, îşi propti capul în mâini şi căzu pe gânduri. Apoi oftă cu tristeţe şi spuse:

— Am greşit! O, cum am greşit! Mi-am vândut tinereţea, cariera, principiile! Şi acum viaţa se răzbună pe mine. Se răzbună îngrozitor!

Din pricina rachiului şi a gândurilor triste se îngălbeni şi părea chiar tras la faţă! De câteva ori se apucă deznădăjduit cu mâinile de cap, spunând: „O, ce viaţă duc! De-ai şti!”

— Ia spune-mi drept, cu mâna pe inimă, îl întrebă el pe Haleavkin. Aşa, în general… cum mă privesc toţi cei de-aici? Ce spun studenţii care închiriază camere la noi? Trebuie să fi auzit…

— Da, am auzit.

— Şi ce zic?

— Nu zic nimic… Te dispreţuiesc… atâta tot.

Cei doi prieteni noi nu mai vorbiră defel… dar se despărţiră abia în zori, când pe coridor slugile începură să facă focul în sobe.

— Tu… asta… să nu-i plăteşti… — bâigui Brîkovici la despărţire. Să nu-i dai niciun ban!… Las-o aşa…

Haleavkin căzu pe canapea, îşi puse capul pe cutia viorii şi slobozi numaidecât un sforăit de nădejde.

A doua zi, la miezul nopţii se întâlniră din nou…

Brîkovici, care gustase din dulceaţa mărturisirilor prieteneşti, nu mai lasă să treacă nicio noapte fără ele şi dacă nu-l găseşte pe Haleavkin acasă, intră în altă cameră, la nimereală, se jeluie de soarta lui, bea, şi iar se jeluie, şi iar bea – şi aşa, noapte de noapte.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 44, 1 noiembrie 1886, sub titlul *Locatarul Nr. 31.* Semnată: A. Cehonte. Cu titlul schimbat, cu modificări stilistice şi cu abrevierea textului, a fost publicată din nou în „Jurnal dlea vseh"[87]. Nr. 11, 1898. Publicăm textul din 1898.

Eroul nuvelei, Brîkovici, avea – în textul iniţial – titlul de candidat în ştiinţe juridice, iar caracterizarea lui suna aşa: „un om copleşit de lene şi molâu"; în ultimul text însă: „un om încă tânăr, dar chel".

Unele pasaje din text au fost temeinic refăcute. Aşa de pildă în locul fragmentului: „Se făcu roşu… — Cum de-ndrăzneşti?" era înainte: „Se făcu roşu în obraz şi multă vreme nu ştiu ce să spună, apoi sări în sus, se holbă la Haleavkin, izbi cu pumnul în masă şi strigă.

„— Cum de-ndrăzneşti să-mi spui toate astea?!

„Ochii i se umplură de lacrimi şi din roşu cum era îngălbeni.

„— Cum de-ndrăzneşti?! — mai strigă el o dată izbind cu pumnul în masă, pradă unei mânii nestăpânite". În loc de: „Iartă, măicuţă, prima violină a orchestrei! N-am vrut să te jignesc, crede-mă!" – era: „N-am vrut să te jignesc, mămicule, crede-mă! Ptiu, ce nemernic sunt: mă îmbăt în fiecare seară! Dar de ce? Pentru că din orchestră când vrei să ieşi în stradă, treci neapărat prin bu-bufet… Şi dacă treci prin bufet, te şi opreşti, se-nţelege!… Când au să facă o altă ieşire, drept în stradă, n-am să mă mai îmbăt, zău. Haide, iartă-mă! Facem pace? Dă mâna!"

Dar cea mai serioasă modificare a suferit-o un fragment mare, de la: „După cel de-al treilea păhărel"… şi până la „un sforăit de nădejde". Înainte era aşa: După cel de-al treilea păhărel, Brîkovici oftă şi mormăi:

„— Am greşit-o! O, cum am greşit! Mi-am vândut tinereţea şi cariera şi principiile şi uite, acum plâng! Da!

„Iar după cel de-al patrulea, convorbirea lor lunecă pe o temă personală:

„— E o scorpie! mormăi candidatul în ştiinţe juridice. O negustoreasă încuiată la cap, o cioară împopoţonată cu pene de păun…

„— Scorpie, că bine zici!

„Cei doi prieteni noi se despărţiră abia atunci când Haleavkin căzu grămadă pe canapea cu capul pe cutia viorii şi slobozi un sforăit de nădejde". Cea din urmă frază suna aşa: „…se jeluie de soarta lui şi bea. Se vede că Haleavkin a avut o mână uşoară, pentru că Brîkovici începe să se dea la beţie".

O noapte de groază

SCHIŢĂ

…Undeva se aude un lătrat, când scurt şi smucit, când prelung, neliniştit, cu urlete. Aşa latră câinii când simt duşmanul, dar nu pot să-şi dea seama cine e şi de unde vine… în văzduhul rece de toamnă răsună tot felul de zgomote, tulburând liniştea nopţii: freamăt nedesluşit de glasuri omeneşti, lipăit grăbit şi necontenit de picioare, scârţâit de portiţă şi tropot de cal…

În curtea conacului Diadkino, în faţa terasei boiereşti, pe răzorul de flori acum gol, stau nemişcate trei siluete negre. Cel care poartă un cojoc rotund la poale ca un clopot, strâns la mijloc cu o sfoară şi de sub care atârnă fâşii lungi de blană de oaie, este paznicul Semion; nu-i greu de recunoscut. Cel de lângă el, în haină de oraş, cu urechi clăpăuge şi picioare subţiri, e Gavrila, feciorul. Cel de-al treilea, gras şi greoi, cu jiletcă şi cămaşă lăsată pe deasupra pantalonului, care seamănă cu mujicii de jucărie, ciopliţi grosolan în lemn, e vizitiul şi-l cheamă tot Gavrila. Tustrei se ţin cu mâinile de gărduţul scund ce împrejmuieşte răzoarele de flori, şi se uită în zare.

— Maică Precistă apără şi ne mântuieşte! spune încet Semion, cu tulburare în glas. Doamne, ce grozăvie! Se vede că s-a mâniat Cel de Sus!… Maică preacurată!…

— Şi să ştiţi fraţilor, că-i aici, aproape… zice Gavrila – feciorul cu vocea lui groasă. Să tot fie până acolo vreo şase verste… Eu zic că-i la cătunele nemţeşti…

— Ba! Cătunele nemţeşti sunt mai la stânga, îl întrerupe Gavrila vizitiul, înspre mesteacănul cela de colo. Asta trebuie să fie la Kreşcenskoe.

— Da, la Kreşcenskoe, îşi dă cu părerea şi Semion.

Deodată se aud nişte paşi de picioare desculţe trecând în fugă pe terasă. Apoi se trânteşte o uşă… Conacul doarme cufundat în somn adânc. Geamurile negre ca funinginea se uită

mohorât, tomnatic… Numai printr-una dintre ferestre răzbate o licărire slabă, trandafirie, de la o lampă mică de noapte, cu abajur roz. În odaia luminată, doarme cucoana cea tânără, Maria Sergheevna. Bărbatul ei, Nikolai Alexeevici, a plecat prin vecini, să joace cărţi şi încă nu s-a întors.

— Nastasia! se aude un glas de femeie.

— S-a deşteptat cucoana, spune Gavrila-feciorul. Ia staţi fraţilor, că am o vorbă cu dumneaei! Să mă lase să iau caii şi argaţii câţi îi avem şi să mă reped la Kreşcenskoe şi una-două să… asta… Că oamenii de acolo sunt nepricepuţi. Lemn! Trebuie să le arate cineva ce au de făcut!

— Da, că te-ai găsit tu să le arăţi! Vrei să porunceşti altora, dar ţie îţi clănţăne dinţii în gură de ţi-e mai mare dragul! Las' că sunt ei acolo destui şi fără tine! Or fi veniţi şi ipistaţi şi uriadnici şi boieri!…

Pe terasă se deschide cu zgomot uşa de sticlă şi apare cucoana.

— Ce s-a întâmplat? De ce atâta gălăgie? întreabă ea, apropiindu-se de cei trei. Tu eşti, Semion?

Şi de-abia apucă Semion să-i răspundă, că femeia sare în lături îngrozită şi îşi împreună palmele a deznădejde.

— Doamne, ce nenorocire! strigă ea. Şi de mult a început? Şi unde? De ce nu m-aţi sculat?

Tot cerul înspre miazăzi e scăldat într-o văpaie sângerie. Cerul e aprins, congestionat, iar roşeaţa ce-l scaldă tresare şi clipeşte de parcă s-ar zbate sângele în vine. Pe fondul purpuriu şters se profilează limpede norii, dealurile, copacii desfrunziţi. Văzduhul e plin de dangătul des, febril, al clopotelor.

— Ce grozăvie, ce grozăvie! spune cucoana. Şi unde arde?

— Prin apropiere! La Kreşcenskoe.

— O, Doamne, Doamne! Nikolai Alexeevici nu-i acasă şi nu ştiu ce să fac. Vătaful ştie?

— Ştie! A şi plecat cu trei butoaie într-acolo.

— Bieţii oameni!

— Ce e mai rău, coniţă, e că cei de acolo nu prea au apă! Este un lac nenorocit, dar nici acela nu-i în sat.

— Parcă faci treabă cu apa! spune Gavrila-feciorul. Lucrul cel mai de seamă este să nu laşi focul să se întindă. Trebuie ca cei pricepuţi să poruncească celorlalţi să dărâme casele… Lăsaţi-mă, coniţă, să mă duc eu!

— N-ai de ce să te duci! îi răspunde Maria Sergheevna. Ai să-i încurci numai şi atâta tot.

Gavrila tuşeşte supărat şi se depărtează, iar Semion şi celălalt Gavrila, care n-are deloc la inimă deşteptăciunea şi tonul de stăpân al feciorului în haină de oraş, sunt foarte mulţumiţi de răspunsul cucoanei.

— Curat că ai să-i încurci numai! spune Semion.

Şi amândoi, paznicul şi vizitiul, vrând parcă să-i arate cucoanei ce „oameni aşezaţi” sunt ei, încep să toarne, care mai de care, vorbe despre Dumnezeu:

— Ne-a trimis Cel de Sus pedeapsă pentru păcatele noastre… Asta-i, ce să-i faci! Omul păcătuieşte şi nu cugetă la cele ce face, iar Domnul, carevasăzică, îi vine cu ce se vede…

Priveliştea cerului înroşit de para focului are aceeaşi înrâurire asupra tuturor. Atât cucoana, cât şi slugile simt un tremur lăuntric şi un frig… un frig din pricina căruia le tremură mâinile, capul, glasurile… Frica este mare, dar şi mai mare este nerăbdarea… Fiecare simte dorinţa să se urce mai sus şi să vadă cu ochii lui, focul, fumul, oamenii… Setea de senzaţii tari întrece şi teama şi mila pentru nenorocirea altuia. Când roşeaţa cerului păleşte ori scade, Gavrila vizitiul spune bucuros:

— Parcă l-au mai stins! Să le ajute Dumnezeu!

În glas, i se aude ca o urmă de părere de rău. Iar când roşeaţa se înteţeşte şi se întinde, Gavrila oftează şi face semne deznădăjduite, deşi în gâfâitul cu care se străduie să se ridice pe vârful picioarelor se simte un fel de plăcere… Îşi dau cu toţii seama că au în faţa lor o mare nenorocire şi tremură cu toţii! Dar de s-ar stinge focul dintr-odată, s-ar simţi dezamăgiţi. O astfel de dedublare a simţurilor este firească şi în zadar i se impută omului egoist din fire.

Oricât de ameninţătoare ar fi frumuseţea, ea rămâne totuşi frumuseţe şi omul nu poate să nu-şi plece fruntea în faţa ei.

Deodată se aude ca un fel de bubuit slab: cineva umblă greoi pe acoperişul de tablă al casei.

— Vanka, tu eşti? strigă Semion.

— Eu şi cu Nastia!

— Ai să cazi, drace! Se vede bine de acolo?

— Se vede! E la Kreşcenskoe, frăţiorilor!

— Cred că se vede şi pe ferestruica podului, spune Maria Sergheevna. Hai să mă duc să mă uit acolo!

Vederea nenorocirii îi apropie pe oameni. Uitându-şi de ţinuta ei boierească, Maria Sergheevna, Semion, şi amândoi Gavrila intră în casă. Galbeni la faţă, tremurând, dar dornici să admire priveliştea focului, trec prin tot şirul de odăi şi se urcă, pe scară, în pod. Împrejur e beznă şi lumânarea pe care o ţine Gavrila feciorul nu izbuteşte să lumineze prea mult – aruncă doar pete alburii, şterse, la câţiva paşi depărtare. Cucoana vede, pentru prima oară în viaţa ei, un pod… Grinzile de sus, ungherele întunecoase, coşurile sobelor, mirosul de praf şi pânza de păianjen, precum şi pământul pe care calcă, toate acestea îi amintesc un decor de basm.

„Iată deci unde trăiesc spiriduşii”, îşi zice dânsa.

Privită din ferestruica podului, fâşia de pe cer pare mai mare şi mai purpurie. Acum se vede şi focul. În zare se întinde o dungă aurie-aprinsă, lungă şi mişcătoare ca argintul viu.

— Ehei! Păi aici nu-i vorba de o singură casă, frăţiorilor! Aici arde o jumătate din sat, pe puţin! spune Gavrila-vizitiul.

— Ia uite! Au încetat să bată clopotele! Pesemne că s-a aprins şi biserica.

— Da! Biserica lor îi de lemn, spune cucoana, înecându-se de mirosul greu ce vine de la cojocul lui Semion. Ce năpastă!

După ce privesc pe săturate, coboară. În curând vine şi Nikolai Alexeici. La prietenii la care a fost, a băut cam multişor şi acum, ghemuit în fundul trăsurii, sforăie de zor. Cei de acasă îl trezesc; el priveşte cerul înroşit cu ochii pe jumătate adormiţi şi mormăie:

— Un cal… în… şeuat! Iu-te!

— Lasă! caută să-l ţină Maria Sergheevna. Unde vrei să pleci în halul ăsta? Du-te de te culcă.

— Un cal! porunceşte boierul, clătinându-se pe picioare.

Argatul îi aduce calul. El se urcă anevoie în şa, scutură din cap şi se topeşte în întuneric. Câinii urlă şi se zbat de parcă ar simţi lupul. În jurul lui Semion şi cei doi Gavrili se strâng muierile şi copiii. Bocetele, ofurile şi aoleurile curg fără sfârşit, însoţite de semnul crucii. În curte năvăleşte un călăreţ, în goana calului.

— Au ars şase oameni! spune el cu sufletul la gură. Jumate de sat… s-a dus într-o clipă. Vitele au pierit cu nemiluita… A ars şi baba lui Stepan – dulgherul.

Nerăbdarea cucoanei nu mai cunoaşte margini. Forfota şi vorbele celor din jur o aţâţă şi mai tare. La urmă, Maria Sergheevna porunceşte să se înhame caii la trăsură şi se duce să vadă focul. Noaptea e rece şi întunecoasă. Pământul s-a întărit puţin de geruleţul dinspre ziuă şi copitele cailor bocănesc surd de parcă ar călca pe un covor. Gavrila-feciorul stă pe capră, alături de vizitiu, şi se foieşte nerăbdător. Clipă de clipă se uită îndărăt, bombăne pe sub mustaţă şi se ridică de pe locul lui cu un aer de parcă de el ar atârna soarta satului Kreşcenskoe…

— Mai cu seamă nu trebuie lăsat să se înteţească! zice el. Dar pentru toate îţi trebuie pricepere, iar mujicul de rând… ce ştie el…

După ce fac aşa vreo cinci-şase verste, în faţa cucoanei se deschide o privelişte neobişnuită, înfiorătoare, pe care nu oricine a văzut-o în viaţa lui şi dacă a văzut-o apoi numai o singură dată! Iar de închipuit nu poate să şi-o închipuie nici măcar unul cu fantezie bogată. Satul arde în pălălăi uriaşe. O

mare întinsă de flăcări mişcătoare, orbitor de strălucitoare, îţi ia ochii, iar în mijlocul ei, ca într-o negură, dispar case, copaci, biserica… Lumina vie, aproape ca cea a soarelui, se amestecă şi se învălmăşeşte cu nori de fum negru şi abur albicios, iar limbile aurii ale vâlvătăii lunecă uşurele şi ling cu trosnet lacom, zâmbind şi clipind vesel, rămăşiţele negre ale caselor. Mănunchiuri întregi de praf roşu-auriu zboară spre cer şi, ca să aibă parcă şi mai mult farmec priveliştea nemaivăzută, în norii aceştia de lumină săgetează în zbor hulubi speriaţi. În văzduh pluteşte un amestec ciudat de zgomote: un trosnet nemaiauzit, fâlfâitul limbilor de foc asemenea fâlfâitului a mii de aripi de păsări, glasuri de oameni, behăit, muget, scârţâit de roţi… Biserica îţi face spaimă. Prin ferestrele ei, izbucnesc flăcări şi nori groşi de fum… Clopotniţa spânzură ca un uriaş negru, în marea de vâlvătăi şi pulberea de aur… E toată arsă, dar clopotele mai atârnă şi îţi vine greu să înţelegi cum de se ţin…

De amândouă părţile drumului, e o forfotă ca în zile de iarmaroc sau la chei când porneşte primul pod plutitor după topirea gheţurilor iernii: cai, oameni, care, mormane de calabalâc, butoaie. Şi totul se mişcă, se învălmăşeşte, ţipă. Cucoana priveşte talmeş-balmeşul din faţa ei şi aude deodată strigătul pătrunzător al bărbatului său:

— La spital cu el! Stropiţi-l cu apă!

Gavrila feciorul stă în picioare în trăsură şi dă din mâini. Luminat de vâlvătăi, cu umbra lungă ce se aşterne în spatele lui, pare mult mai înalt decât este.

— Fără doar şi poate că focul l-a pus careva! strigă el, răsucindu-se ca dracul în noaptea Învierii. Ehehei, nepricepuţilor! Nu trebuia să-l lăsaţi să se întindă… Trebuia să-l stăviliţi, zic!

Oriunde te-ai uita, dai numai de feţe palide, prostite, împietrite. Câinii urlă, găinile cotcodăcesc…

— Păzea! strigă vizitiii boierilor din vecinătate, care se adună cu toţii la foc.

Ce priveliştе neobişnuită! Maria Sergheevna nu-şi crede ochilor şi numai dogoarea grea o face să simtă că nu-i vis…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta” Nr. 302, 3 noiembrie, 1886, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Kalhas

Vasili Vasilievici Svetlovidov, actor de comedie, un bătrân voinic şi bine legat, de 58 de ani, se trezi din somn şi se uită uimit împrejur. În faţa lui, de o parte şi de alta a oglinzii, ardeau rămăşiţele a două lumânări de stearină. Limbile lor leneşe, nemişcate, luminau cu zgârcenie o odaie mică, cu pereţi de lemn vopsit, plină de fum de ţigară şi cufundată în semiîntuneric. De jur împrejur se vedeau urmele proaspete ale unei întâlniri dintre Bacchus[88] şi Melpomene[89], întâlnire tainică dar furtunoasă şi hidoasă ca viciul. Pe scaune şi pe jos zăceau la nimereală haine, pantaloni, ziare, un palton cu căptuşeală bălţată şi un joben. Pe masă domnea o neorânduială ciudată, haotică. Aici se înghesuiau sticle goale, pahare, trei cununi de flori, o tabacheră aurită, un suport de pahar, un bilet câştigător, cu un colţ îndoit, pentru cel de-al doilea împrumut de stat, o cutiuţă cu un ac de aur pentru cravată… Toată această amestecătură era presărată din belşug cu mucuri de ţigări, scrum şi bucăţele mărunte de scrisori rupte. Iar Svetlovidov însuşi şedea în fotoliu, îmbrăcat în costumul lui Calhas.

— Dumnezeule mare! Sunt în cabină! spuse actorul, uitându-se în jur. Frumoasă istorie. Şi când oi fi adormit?

Apoi trase cu urechea. Domnea linişte de mormânt. Tabachera şi biletul câştigător îi amintiră îndată că în seara aceea fusese sărbătorit, că avusese succes, că în fiece pauză el, împreună cu admiratorii săi ce-i luau cu asalt cabina, băuse mult coniac şi vin roşu.

— Şi când am adormit? repetă el. Ehei, hodorog bătrân, hodorog bătrân! Câine bătrân! Ai tras în aşa hal la măsea, că ai adormit şezând. Bravo!

Şi actorul se înveseli, izbucni într-un râs beat şi spart, luă de pe masă una dintre lumânări şi ieşi din cabină. Scena era goală şi cufundată în întuneric. Din fundul ei, de prin părţi şi din sală, sufla un vânt uşor, dar destul de bine simţit. Adierile lui

se plimbau în voie pe scenă, ca nişte duhuri, dându-şi brânci, învârtindu-se şi jucându-se cu flacăra lumânării. Limba de foc pâlpâia, se pleca într-o parte şi în alta, şi-şi arunca luminiţa ei tremurătoare peste şirul de uşi ale cabinelor, peste o culisă roşie lângă care era o găleată de apă şi peste o ramă mare, aruncată în mijlocul scenei.

— Egorka! strigă actorul. Egorka, drace! Petruşka! Aţi adormit, diavolilor, mânca-v-ar ielele! Egorka!

— A-a-a! îi răspunse ecoul.

Svetlovidov îşi aminti că Egorka şi Petruşka căpătaseră de la dânsul, cu prilejul sărbătoririi, câte trei ruble pentru votcă! După un asemenea bacşiş, era firesc să nu rămână peste noapte în teatru.

Actorul bombăni nemulţumit, se aşeză pe un taburet şi puse lumânarea pe jos. Capul şi-l simţea greu de atâta băutură; berea, vinul şi coniacul înghiţite în cantităţi uriaşe îşi mai făceau mendrele înlăuntrul lui, iar dormitul pe scaun îl slăbise şi îl muiase de tot.

— În gură… parcă mi-ar fi dormit un escadron de soldaţi, mârâi el, scuipând în lături. Nu trebuia, bătrân fără minte ce sunt, să beau atâta. Nu trebuia! Mă dor şalele, îmi crapă capul, mă scutură frigurile… Bătrâneţe!

Apoi se uită înainte… Din întunecime abia se zărea cuşca suflerului, lojile din faţă şi pupitrele orchestrei; sala însă, părea un fel de groapă neagră, fără fund, o gură căscată din care privea o beznă rece şi neîndurătoare… Atât de caldă şi prietenoasă de obicei, acum, noaptea, scena părea adâncă, pustie şi nemărginită, ca un mormânt şi la fel de neînsufleţită… Actorul se uită la întunecimea din jur, apoi la lumânare şi bombăni înainte.

— Da! Bătrâneţe! Oricum ai suci-o, oricum ai învârti-o, am 58 de ani bătuţi pe muchie! Viaţa s-a cam dus, adio! Mda… Vasinka!… De 35 de ani joc pe scenă, dar văd teatrul în plină noapte, pentru prima oară în viaţă pare-mi-se!… Ce ciudat, zău!… Da. Într-adevăr, pentru prima oară! Parcă mi-e şi teamă! Egorka! strigă el, ridicându-se. Egorka!

— A-a-a… răspunse ecoul.

Şi odată cu ecoul, de departe, parcă din fundul acelei guri negre şi căscate, se auziră clopote chemând la utrenie… Calhas îşi făcu cruce.

— Petruşka! strigă el apoi din nou! Unde-mi sunteţi, dracilor? Doamne iartă-mă: m-am apucat să-l pomenesc pe necuratul! Lasă-te de vorbele astea, bătrâne! Lasă-te de băutură, că stai cu un picior în groapă! Mâine-poimâine dai ortul popii! La 58 de ani, oamenii se duc la utrenie, se pregătesc de moarte, iar tu… O, Doamne! Doamne sfinte, mi-e

groază!… mormăi el. Dacă rămân aici toată noaptea, n-ar fi de mirare să mor de frică! Aici zic şi eu că-i locul cel mai nimerit ca să chemi duhurile!

Şi de îndată ce spuse „duhuri” îl apucă o frică şi mai amarnică…

Vântul ce se plimba în voie pe scenă şi rotocoalele de lumină ce se jucau pe jos îi zădărau şi mai tare închipuirea… Actorul se ghemui, se făcu mai mic şi, aplecându-se după lumânare, trase pentru cea din urmă oară, cu coada ochiului, spre groapa neagră, speriat ca un copil. Chipul lui, sluţit de fard, părea stupid, îndobitocit. Deodată însă cu mâna pe jumătate întinsă după lumânare, sări în picioare şi îşi aţinti ochii în bezna din faţă. Câteva clipe rămase mut, apoi, pradă unei spaime nemaiîncercate, se apucă de cap şi bătu din picioare…

— Cine eşti? întrebă el cu glas înfricoşat. Cine eşti?

Într-una din lojile din faţă apăruse o arătare albă. Când lumina lumânării cădea peste ea, i se vedeau mâinile, capul şi chiar barba argintie.

— Cine eşti? repetă cu deznădejde actorul.

Arătarea albă aruncă un picior peste balustrada lojii, sări în orchestră, apoi se îndreptă fără zgomot, ca o nălucă, spre scenă.

— Eu sunt! făcu dânsa, urcând.

— Cine? strigă Calhas, dându-se îndărăt.

— Eu! Nikita Ivanîci… suflerul! Nu vă speriaţi!

Actorul, înnebunit de groază şi tremurând din tot trupul, se lăsă pe taburet, vlăguit de putere şi îşi plecă fruntea.

— Eu sunt! mai spuse, apropiindu-se de el, omul înalt şi vânjos, cu barbă albă, îmbrăcat numai în albituri şi cu picioarele desculţe. Eu! Suflerul!

— Doamne!… spuse cu greu actorul, trecându-şi mâna peste frunte şi răsuflând anevoie. Nikituşka! Tu eşti? De… De ce eşti aici?

— Eu aici dorm! Într-o lojă. Alt loc de dormit n-am!… Numai vă rog să nu mă spuneţi lui Alexei Fomici!

— Tu eşti, Nikituşka… repeta în neştire Calhas, întinzându-i neputincios mâna tremurătoare. Doamne, Dumnezeule! M-au chemat de 16 ori la rampă, mi-au dăruit trei cununi şi o groază de fleacuri… Toţi au fost încântaţi de jocul meu, dar nimeni nu s-a gândit să-l trezească pe bietul bătrân, beat, şi să-l ducă acasă. Sunt bătrân, Nikituşka! Am 58 de ani! Sunt bolnav! Sufletul meu nevolnic se chinuie…

Calhas făcu un pas spre Nikita şi, zguduit de fiori, îşi lipi fruntea de mâna lui.

— Nu pleca, Nikituşka! repeta el ca în delir. Sunt bătrân şi neputincios. Simt că-mi bate ceasul… Mi-e frică!

— Vasili Vasilici, ar trebui să vă duceţi acasă! spuse blând Nikituşka.

— Nu mă duc! Eu n-am casă! N-am, n-am!

— Doamne Isuse! Aţi uitat unde staţi?

— Nu vreau să mă duc acolo, nu vreau… repeta actorul ca apucat. Acolo sunt singur!… N-am pe nimeni, Nikituşka, nici rude, nici soţie, nici copii… Sunt singur ca vântul în câmpie! Am să mor şi n-o să se găsească nimeni să mă pomenească în rugăciunile lui.

Tremurul ce-l zguduia trecu şi asupra lui Nikituşka… Actorul beat şi răscolit îi frământa mâna, i-o strângea cu putere şi i-o murdărea cu fard amestecat cu lacrimi. Nikituşka se ghemuia înfrigurat şi strângea din umeri.

— Mi-e frică singur… spunea Calhas. N-are cine să mă mângâie, să-mi spună o vorbă bună, să mă culce în pat când mă-ntorc beat! Sunt al nimănui! Are cineva nevoie de mine? Mă iubeşte cineva? Nu mă iubeşte nimeni, Nikituşka!

— Va iubeşte publicul, Vasili Vasilici!

— Publicul a plecat… doarme!… Nu! Nimeni n-are nevoie de mine! Nimeni nu mă iubeşte… N-am nevastă, n-am copii…

— Asta să vă fie grija!

— Dar sunt şi eu un om viu!… Şi sunt de neam bun, Nikituşka! Din familie bună!… Până să nimeresc în groapa asta, am fost militar, am slujit în artilerie! Şi ce brav am fost, ce frumos, ce viteaz şi plin de viaţă!… Dar ce actor am fost mai târziu! Doamne, Dumnezeule! Unde s-au dus toate astea? Unde sunt timpurile acelea?

Ţinându-l pe Nikituşka mereu de mână, actorul se sculă de pe taburet şi clipi din ochi de parcă ar fi nimerit din întunecime într-o odaie puternic luminată. Pe obraji îi lunecau lacrimi mari, lăsând în urma lor dungi de toate culorile…

— Ce vremuri au fost acelea! urmă actorul, ca în delir. M-am uitat acum în groapa asta şi mi-am amintit totul! Că doar ea mi-a înghiţit 35 de ani din viaţă, şi ce viaţă, Nikituşka! Mă uit acum în bezna ei şi văd totul, până în cele mai mici amănunte, cum văd faţa ta! Îmi amintesc că pe vremea când eram actor tânăr şi abia începeam să prind forţe, s-a îndrăgostit de mine o fată… pentru jocul meu!… Era gingaşă şi mlădie ca un plop! Tânără, nevinovată, deşteaptă şi înflăcărată ca zorile unei dimineţi de vară. Eram încredinţat că dacă s-ar stinge soarele de pe cer, tot ar fi lumină pe pământ, pentru că orice noapte s-ar topi în faţa frumuseţii ei.

Calhas vorbea cu foc, dând din cap şi din mâini… iar în faţa lui stătea Nikituşka, numai în albituri, şi îl asculta… Amândoi

erau învăluiţi de întunericul pe care flacăra neputincioasă a lumânării de-abia îl risipea… Era o scenă cu totul neobişnuită, pe care n-o cunoscuse până atunci niciun teatru din lume, iar ca spectator avea doar acea groapă neagră şi neînsufleţită…

— Mă iubea!… urmă Calhas cu răsuflarea întretăiată. Ei şi? Îmi amintesc cum stăteam în faţa ei… uite-aşa cum stau acum în faţa ta… Şi ce frumoasă era în ziua aceea… ca niciodată! Şi se uita la mine cu o privire… n-am să uit privirea ei nici în mormânt! Câtă mângâiere, ce catifea, ce strălucire, ce adâncime! Beat de încântare i-am căzut în genunchi şi i-am cerut fericire!…

Actorul trase are în piept şi urmă, cu glasul frânt:

— Ştii ce mi-a răspuns? „Lasă-te de teatru!" Înţelegi? Putea să iubească un actor. Dar să-i fie soţie, asta... niciodată! Îmi amintesc că în ziua aceea jucam… şi aveam un rol afurisit, rol de măscărici… Jucam şi simţeam în suflet gheare de pisică şi dinţi de şarpe… De teatru nu m-am lăsat, dar din acea zi mi s-au deschis ochii!… Am înţeles că sunt un rob… Jucăria huzurului străin… Am înţeles că nu este nimic sfânt în artă, că toate sunt doar înşelăciune şi delir. Am înţeles şi publicul! Din ziua aceea n-am mai crezut nici în aplauze, nici în buchete, nici în vorbe pline de încântare! Da, frate! Toţi ăştia mă aplaudă, cumpără cu o rublă poza mea, dar pentru ei, eu rămân un străin, un boţ de noroi, un fel de cocotă! Ei caută să mă cunoască, pentru a-şi potoli orgoliul, dar niciunul n-o să se „înjosească" într-atât ca să-mi dea de soţie pe sora ori pe fiica lui! Nu! Nu-i cred! Îi urăsc, îi simt străini!

— Ar fi timpul să vă duceţi acasă! spuse sfios suflerul.

— Şi îi înţeleg cum nu se poate mai bine! strigă Calhas, ameninţând cu pumnul groapa neagră… Chiar de atunci i-am înţeles… De tânăr mi s-au deschis ochii şi am văzut adevărul… Şi mult m-a mai costat acest adevăr, Nikituşka! După întâmplarea aceea… cu fata… am început să umblu haimana, să trăiesc de azi pe mâine, să nu mă mai uit în ochii viitorului… Făceam pe bufonul, rânjeam… perverteam minţile altora… Mi-am terfelit sufletul, mi-am stricat limba, am pierdut chipul şi asemănarea de om… Eeh! M-a tras la fund groapa asta! Înainte vreme n-am simţit-o! Dar astă seară… Când m-am deşteptat, când m-am uitat îndărăt… 58 de ani mă apasă pe umeri! Numai acum am văzut că sunt bătrân! S-a zis cu mine!…

Calhas tremura şi se înăbuşea… Ceva mai târziu, când Nikituşka îl duse în cabină şi începu să-l dezbrace, puterile îl părăsiră de tot, totuşi nu contenea să vorbească şi să plângă.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”. Nr. 309, 10 noiembrie, 1886, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

În ianuarie 1887 Cehov şi-a transformat povestirea într-un studiu dramatic: „Cântecul lebedei” (Calhas).

La moară

Morarul Alexei Biriukov, un munte de om în puterea vârstei, vânjos, semănând la chip şi la trup cu matrozii grosolani şi greoi, cu mers apăsat, pe care-i visează copiii după ce-l citesc pe Jules Verne, şedea în pragul cocioabei sale şi sugea alene ciubucul stins… Purta pantaloni suri, din stofă aspră, soldăţească, cizme mari şi grele, dar era fără haină şi căciulă, cu tot frigul şi umezeala toamnei. Prin jiletca descheiată, ceaţa umedă îl pătrundea cu uşurinţă până la piele, dar trupul morarului, mare şi scorţos ca o bătătură, se vede treaba, nu simţea frigul. Faţa lui, roşie şi cărnoasă, era lipsită de viaţă şi molâie ca de obicei, de parcă numai atunci s-ar fi sculat din somn, iar ochii mici, înecaţi în grăsime, căutau mohorâţi în jur, privind pe sub sprâncene când la stăvilar, când la cele două şuri, când la sălciile bătrâne şi greoaie.

Pe lângă şuri se vânzoleau doi monahi abia veniţi de la o mănăstire: unul, Kliopa, bătrân, cu părul alb, îmbrăcat cu o rasă lungă, stropită cu noroi, şi în cap cu o scufie peticită, celălalt – Diodor, oacheş la faţă, cu barbă neagră şi trăsături de georgian, îmbrăcat cu un cojoc simplu, ţărănesc. Amândoi dădeau jos din căruţe sacii cu secara adusă la măcinat. Ceva mai departe, pe iarba înnegrită şi murdară, şedea Evsei, un lucrător tânăr, fără mustaţă, îmbrăcat cu un cojoc scurt şi zdrenţăros. Evsei era beat criţă şi mozolea în mâini un năvod, pe care se prefăcea că-l drege.

Morarul, tăcut, îşi plimbă multă vreme privirea de colo până colo, apoi şi-o priponi asupra celor doi monahi ce cărau sacii, şi spuse cu o voce groasă:

— Măi, monahilor, pentru ce pescuiţi în râu? Cine v-a dat voie?

Dar monahii nici nu-i răspunseră şi nici nu-i aruncară măcar o căutătură.

Morarul tăcu o vreme, îşi aprinse luleaua şi urmă:

— Şi nu numai că pescuiţi voi singuri, dar îi lăsaţi şi pe târgoveţi! Eu am luat în arendă râul, atât de la voi cât şi de la obştea târgului şi vă dau bani pentru el. Dacă-i aşa, apoi peştele îi al meu şi nimeni n-are îngăduinţă a-l prinde. De rugat vă rugaţi, da' de furat furaţi şi nu socotiţi că-i păcat!

Apoi căscă, iar mai tăcu o vreme şi iar se apucă de bombănit:

— Poftim de vezi ce obicei şi-au făcut: zic că dacă-s monahi şi s-au trecut în rândul sfinţilor, nimenea n-are putere peste ei! Când m-oi plânge o dată ipistatului, n-o să se uite că aveţi rasă şi o să staţi mult şi bine la zdup, la dânsul! Sau… şi mai bine, o să-mi fac singur dreptate, fără niciun ipistat! De oi da de cineva pe râu, îl ating de câteva ori după ceafă, să nu-i mai trebuiască peşte până la judecata de apoi.

— Vorbeşti cu păcat, Alexei Dorofeici! spuse Kliopa potolit, cu glasul lui de tenor. Un om cumsecade şi temător de Dumnezeu n-ar spune asemenea vorbe nici unui câine măcar, necum monahilor!

— Monahi? îngână în bătaie de joc morarul. Dacă vi s-a făcut de peşte, cumpăraţi-l de la mine, nu furaţi!

— Doamne sfinte; parcă am fura, zău! se strâmbă Kliopa. De ce vorbeşti aşa? Novicii noştri au pescuit, e drept! Dar cu îngăduinţa părintelui arhimandrit. Dumnealui, părintele, socoate că banii luaţi de la dumneata nu sunt pentru râul întreg; ţi-ai cumpărat, cică, dreptul să arunci năvodul şi pe malul nostru. Dar nu că ţi-ar fi dat în folosinţă tot râul!… El nu-i nici al matale şi nici al nostru: e al lui Dumnezeu!

— Că parcă arhimandritul e altfel decât tine?! mormăi morarul, izbind luleaua de tocul cizmei. Îi place şi lui să umble cu şoalda! Eu însă n-o să stau să aleg! Pentru mine ori arhimandrit, ori tu, ori Evsei, tot atâta face! Dacă-l prind pe râu, vai de cozonacul lui!…

— Dacă ai de gând să baţi monahii… mă rog, voia dumitale! O să ne fie mai bine pe lumea cealaltă! Pe Vissarion şi pe Antip i-ai bătut! Bate-i şi pe ceilalţi!

— Taci din gură şi lasă-l în plata Domnului, spuse Diodor, trăgându-l pe Kliopa de mânecă.

Kliopa se linişti, tăcu şi se apucă iar de căratul sacilor, în timp ce morarul nu se mai oprea din ocări. Suduia alene, tot sugându-şi ciubucul după fiece sudalmă şi scuipând în lături. După ce isprăvi cu peştele, îşi aduse aminte de doi saci de ai lui, pe care – cică – i-ar fi „şterpelit" odată monahii şi începu să-i ocărască pentru saci; pe urmă văzându-l pe Evsei că-i beat şi nu lucrează, îi lăsă în pace pe monahi şi se luă de capul lucrătorului, umplând văzduhul de sudălmi respingătoare, tot una şi una.

La auzul lor, monahii mai întâi se stăpâniră şi se mulţumiră doar să ofteze din băierile inimii, dar la urmă Kliopa nu mai putu îndura: îşi împreună mâinile a deznădejde şi spuse cu lacrimi în glas:

— Stăpâne atotputernic! Nu-i caznă mai grea pentru mine, decât să vin la moară! Un iad! Un adevărat iad!

— Cin' te roagă să vii! se oţărî morarul.

— Maică Precistă! Noi am fi bucuroşi să nu venim aici, da' unde să găsim altă moară? Spune şi dumneata! În toată împrejurimea nu-i altă moară, făr' numai a dumitale! Nu ne rămâne decât să crăpăm de foame ori să mâncăm grăunţe nemăcinate!

Dar morarul nu se astâmpăra şi ocările curgeau gârlă. Se vedea bine că sudălmile şi bodogănitul erau un obicei de-al lui la fel de înrădăcinat ca şi acela de a morfoli pipa între dinţi.

— Măcar de nu l-ai pomeni pe necuratul! se tot ruga Kliopa, şi ochii lui năuciţi clipeau des. Haide, taci odată, fă bunătatea!

Nu trecu mult şi morarul tăcu, dar nu pentru că îl rugase Kliopa atât de fierbinte. La stăvilar se ivise deodată o bătrânică, puţintică la trup, rotunjoară, cu o faţă blajină… Bătrânica era îmbrăcată cu un palton caraghios, vărgat, ce aducea, privit din spate, cu un gândac; ţinea într-o mână o bocceluţă, iar cu mâna cealaltă se sprijinea într-un băţ…

— Plecăciune Domniilor Voastre, sfinţi părinţi! spuse bătrânica sâsâind şi plecându-se adânc în faţa monahilor. Dumnezeu să vă ajute! Să trăieşti Alioşenka! Şi tu, Evseiuşka!…

— Să trăieşti, mămucă! mormăi morarul, fără să se uite la bătrână şi chipul lui se posomorî.

— Am venit la tine, dragu' mamei! spuse bătrânica, zâmbind şi cătând cu duioşie în ochii morarului. De multişor nu te-am mai văzut. Dacă stau să mă gândesc, n-am fost la tine de la Adormirea Maicii Domnului… Acum… te bucuri ori ba, primeşte-ţi muma! Parcă ai slăbit oleacă!…

Şi bătrânica se aşeză alături de morar, iar paltonaşul ei vărgat, pe lângă namila asta de om, semăna parcă şi mai mult cu un gândăcel.

— Da! De la adormirea maicii Domnului! urmă dânsa. Şi tare mi-a fost dor de tine! Aleanul mi-a pârjolit tot sufletul! Da' de câte ori mă pregăteam să vin pe la tine, ba ploua, ba dădea vreo boală peste mine…

— Acum de unde vii, din târg? întrebă morarul posac.

— Da, din târg! Drept de acasă!

— Bolnavă cum eşti şi slabă, mai bine ai şedea pe loc şi nu te-ai mai fâţâi. La ce ai venit? Păcat de pingele!

— Am venit să te văd… Am cu totul pe lumea asta doi feciori! se întoarse ea spre monahi. Ăsta de aici şi încă unul, la târg: Vasili pe nume. Doi! Pe ei nu-i doare sufletul dacă sunt vie ori am murit, dar pentru mine, dânşii sunt trup din trupul meu, mângâierea bătrâneţelor mele… Dânşii fără mine trăiesc, slavă Domnului!… Dar eu… parcă nicio zi n-aş putea fără ei… Atât numai că am îmbătrânit şi-mi vine greu să ajung la dânsul tocmai din târg.

Se aşternu tăcerea… Monahii isprăviră de cărat cei de pe urmă saci în şură şi se aşezară în căruţe să se odihnească… Iar Evsei, ameţit de băutură, tot mai mototolea în mâini năvodul şi picotea de somn.

— N-ai picat la vreme, mămucă, zise morarul. Chiar acuşi trebuie să plec la Kareajino.

— Du-te cu Dumnezeu! oftă bătrâna. Că doar n-ai să-ţi laşi baltă treburile pentru mine!… Iar eu îmi trag oleacă sufletul şi peste un ceas mă-ntorc acasă… Alioşenka, îţi trimite plecăciuni frăţâne-tău Vasea, cu copilaşii lui…

— Tot mai trage la măsea?

— Nu chiar cine ştie ce, dar… Bea! Ce mai la deal la vale, bea!… Mult nu, că n-are cu ce-şi plăti băutura, dar se întâmplă uneori să-l cinstească unul sau altul… Şi tare greu o mai duce, Alioşenka! M-am istovit şi eu tot privindu-i chinurile… N-are ce mânca, îi umblă copilaşii goi… Nici dânsul nu-i mai bine: îi e ruşine să scoată nasul afară, atât îs de găuriţi nădragii de pe el. Nici cizme n-are!… Toţi şase câţi suntem, dormim într-o odaie. O sărăcie mai neagră şi mai amară, nici c-ar putea să fie pe lumea asta!… Am venit la tine cu gândul să-ţi cer ceva pentru ei… Ascultă de vorba mea de bătrână, Alioşenka, şi ajută-l pe Vasili… Ţi-e frate!

Morarul tăcea, cu ochii aiurea.

— El îi sărac, pe când tu… slavă Domnului! Şi moară ai, şi grădini de zarzavat ţii în arendă, şi mai vinzi şi peşte!… Te-a blagoslovit Dumnezeu cu o minte ageră, te-a înălţat peste toţi ceilalţi, te-a îndestulat cu de toate… Şi apoi eşti şi singur pe lume, pe când Vasea are patru copii şi mă mai are pe cap şi pe mine, nevolnica, iar simbria… şapte ruble cu totul şi cu totul. Cum să sature cu ea atâtea guri? Ajută-l!

Dar morarul tăcea mâlc şi îşi umplea – cu toată sârguinţa – pipa.

— Îmi dai? întrebă bătrâna.

Morarul însă tăcea întruna, de parcă ar fi luat apă în gură. Dacă văzu şi văzu că nu răspunde, bătrâna oftă, se uită pe rând la cei doi monahi, la Evsei, apoi se ridică şi zise:

— Nu vrei, nu trebuie! Ştiam că n-o să-mi dai nimic… Am venit mai mult din pricina lui Nazar Andrelei… Plânge de ţi se

rupe inima. Alioşenka! Mi-a sărutat mâinile şi m-a rugat să vin la tine şi să te înduplec…

— Şi ce vrea?

— Să-i întorci datoria. „I-am dus, zice, nişte secară la măcinat, iar el, zice, a oprit-o şi nu mi-o dă.”

— Asta nu te priveşte, mămucă! Ce te vâri în treburile altora? bombăni morarul. Vezi-ţi de rugăciunile matale.

— Chiar aşa fac, Alioşenka! Numai că Dumnezeu parcă nu-mi mai ascultă ruga: Vasili a ajuns mai rău ca un cerşetor, eu umblu cu mâna întinsă… Uite, până şi paltonaşul ăsta e tot de împrumutat… Numai tu trăieşti în belşug, dar… Dumnezeu ştie ce-i în sufletul tău. Oof, Alioşenka! Te-au deocheat ochi pizmaşi! Parcă toate ar fi bune: deştept eşti, frumos eşti, la neguţătorie eşti primul între neguţători, dar… nu eşti om ca toţi oamenii! Prea eşti posac! O dată nu zâmbeşti, o dată nu spui o vorbă bună omului… Eşti hain la suflet ca o adevărată fiară!… Uită-te la tine cum arăţi! Da’ ce povesteşte lumea pe socoteala ta… mai mare jalea! Întreabă-i şi pe dumnealor, părinţi monahi! Umblă vorba cică-i storci pe oameni de bani, îi asupreşti, că ieşi noaptea la drumul mare cu ceata ta de argaţi, tâlhari get-beget şi jefuieşti drumeţii… Mai spun iarăşi că eşti hoţ de cai… Moara ta, cică-i loc afurisit de Dumnezeu… Fetele şi copiii o ocolesc cu spaimă! Orice făptură se fereşte din calea ta… Şi nu-ţi spune nimeni altfel, decât Cain sau Irod…

— Eşti o proastă, mămucă!

— Unde pui piciorul nu creşte iarbă… De răsuflarea ta mor gângăniile. „O, de i-ar face careva de petrecanie! De l-ar osândi mai iute vreun judecător!” – numai asta îmi aud urechile. Şi crezi că-i vine uşor unei mame să audă asemenea vorbe? Că doar îmi eşti fecior, sânge din sângele meu!…

— Ei, e vremea să plec! făcu morarul, ridicându-se. Rămâi sănătoasă, mămucă!

Morarul scoase trăsura din şură, apoi calul, îl împinse între hulube ca pe un căţeluş neputincios… şi se apucă să-l înhame. Iar bătrâna umbla în jurul lui, i se uita în ochi şi clipea, gata-gata să plângă.

— Cu bine, dară! spuse ea într-un târziu, văzând că fiul ei îşi pune grăbit cojocul. Rămâi cu bine şi nu ne uita. Stai, să-ţi dau ceva bun… spuse deodată bătrânica repede şi desfăcu bocceluţa. Am fost deunăzi la diaconeasă şi ne-a cinstit dumneaei, iar eu ţi-am păstrat şi ţie…

Şi bătrâna îi întinse în palmă o turtiţă cu miros de izmă.

— Lasă-mă-n pace, n-auzi? ţipă morarul şi îi îndepărtă mâna.

Bătrâna se ruşină, scăpă turtiţa jos şi o luă încetişor spre stăvilar, cu mers împleticit… Cele întâmplate apăsau greu sufletele privitorilor… Monahii scoaseră strigăte de groază, dând din mâini înspăimântaţi, iar Evsei încremeni cu ochii aţintiţi asupra stăpânului… O fi înţeles morarul cele scrise pe feţele monahilor şi a lucrătorului, ori poate că în sufletul lui se trezi un simţământ de mult uitat… dar pe faţa lui trecu fugar o umbră de teamă parcă…

— Mămucă! strigă el.

Bătrâna tresări şi întoarse capul. Morarul scotoci grăbit prin buzunar şi scoase o pungă mare de piele…

— Ţine… bâigui el grăbit, scoţând din pungă un ghemotoc de hârtii şi arginţi. Ţine!

Câteva clipe mototoli între degete ghemotocul, îl boţi, se uită – numai el ştie de ce – la monahi şi iar mototoli banii. Hârtiile şi arginţii începură să cadă unul după altul, înapoi în pungă; în mâna morarului rămase un singur bănuţ de 20 de copeici… Morarul îl răsuci pe o parte şi pe alta, îl frecă între degete, mormăi ceva, se înroşi până în vârful urechilor şi îl întinse mamei.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta” Nr. 316, 10 noiembrie, 1886, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Dramaturgul

În cabinetul unui doctor intră un individ cu înfăţişare ştearsă, cu ochii tulburi şi faţă de om bolnav de catar. Judecând după nasul lui umflat, privirea melancolică şi întunecată, individul nu e străin de băuturi spirtoase, guturai cronic şi… filozofie.

El se lasă în fotoliu şi se plânge de astmă, de râgâieli, de arsuri, de melancolie şi gust amar în gură.

— Cu ce vă ocupaţi? întreabă doctorul.

— Sunt dramaturg, spune individul cu mândrie.

Într-o clipă doctorul se simte pătruns de respect pentru pacientul său şi îi zâmbeşte binevoitor.

— O, e o specialitate atât de rară, îngaimă el. Şi cere o muncă intensă nervilor, creierului!

— Cred şi eu!

— Scriitori nu întâlneşti pe toate cărările… Viaţa lor e cu totul deosebită de a celorlalţi muritori de rând… De aceea v-aş ruga să-mi descrieţi traiul dumneavoastră, ocupaţiile, obiceiurile, mediul… Într-un cuvânt, să-mi povestiţi greutăţile vieţii de dramaturg.

— Mă rog… încuviinţă dramaturgul. Mă scol, domnul meu, cam pe la douăsprezece, iar uneori şi mai devreme… După aceea fumez o ţigară şi beau două păhărele de rachiu… Uneori chiar trei… Mi se-ntâmplă de altfel să beau şi patru… Depinde cât am băut în ajun… Aşa!… Dacă nu beau nimic, mi se împăienjenesc ochii şi îmi vâjâie capul.

— Pesemne că beţi mult, în general?

— Nu-u! Care mult? Dacă beau pe sufletul gol, o fac de nervi – bănuiesc… Apoi mă îmbrac şi mă duc la Livorno sau la Savrasenkov, unde îmi iau gustarea de dimineaţă… Dar… nu prea am poftă de mâncare… La gustare, de pildă, mănânc o nimica toată: o pârjoală sau o jumătate de porţie de nisetru cu hrean. Şi cu toate că beau anume trei-patru păhărele de rachiu,

n-am poftă şi pace… După gustare, beau bere sau vin: depinde de finanţe…

— Pe urmă?

— Pe urmă… mă duc în vreo cârciumioară şi de acolo iar la Livorno, unde joc biliard… După ce alerg aşa cam până pe la şase, iau masa de prânz… Şi atunci mănânc prost… Dacă mă crezi, beau uneori vreo şase-şapte păhărele, dar pofta… ia-o de unde nu-i! Îmi face şi rău să mă uit la cei din jur: toţi mănâncă supă, iar eu nu pot să văd supa şi în loc să mănânc felul întâi, beau bere… După masă mă duc la teatru…

— Hm! Teatrul cred că vă tulbură mult?!

— Grrrozav! Mă tulbură şi mă răscoleşte! Ba pe deasupra şi prietenii mă tot bat la cap: „Hai să bem şi hai să bem!” Şi uite aşa: cu unul beau rachiu, cu altul vinişor, cu al treilea – bere şi cam pe la actul trei abia de mă mai ţin pe picioare… Dracu’ să-i ia de nervi!… După teatru hai la Salon, ori la Rrrodon, la vreun bal mascat… Iar de acolo, cred că înţelegi şi dumneata că nu scapi cu una cu două… Dacă mă trezesc dimineaţa acasă, e încă bine… Uneori se întâmplă să nu dorm acasă săptămâni întregi!…

— Hm!… Cu alte cuvinte studiaţi viaţa?

— Mda!… Odată, ţin minte, mi-au jucat nervii o festă, că o lună întreagă n-am dat pe acasă şi mi-am uitat până şi adresa… A trebuit să mă informez la biroul de adrese… Şi aşa, cum ţi-am spus, se întâmplă aproape în fiecare zi.

— Bine, dar piesele când le scrieţi?

— Piesele? Hm… Cum să-ţi spun… şi dramaturgul ridică din umeri. Depinde de împrejurări…

— Fiţi bun vă rog, şi descrieţi-mi procesul muncii dumneavoastră de creaţie…

— Mai întâi şi întâi, domnul meu, îmi cade în mână vreo piesuţă franţuzească sau nemţească… Asta sau întâmplător, sau mi-o aduce câte un prieten, pentru că eu personal n-am vreme să le urmăresc! Dacă piesuţa merge o duc la soră-mea sau tocmesc pentru vreo cinci ruble un student… Ei îmi traduc piesa, iar eu, înţelegi matale, o adaptez gustului rusesc: în locul numelor străine pun de-ale noastre… şi aşa mai departe. Cam asta e!… Dar nu-i uşor! O, nu-i uşor deloc!

Şi individul cu înfăţişarea ştearsă îşi dă ochii peste cap şi oftează… Iar doctorul începe să-l ciocănească, să-l asculte, să-l palpeze.

Apărută pentru prima oară în revista „Sverciok”. Nr. 46, 27 decembrie, 1886. Semnată: „Omul fără splină”. Publicăm acest text.

Belea!…

Lui Nikolai Maximovici Putohin i s-a întâmplat o belea; una dintre acelea despre care niciun rus, cu firea lui largă şi nepăsătoare, nu poate jura că n-o să i se întâmple vreodată, aşa cum nu poţi jura că soarta o să te ocrotească toată viaţa… Putohin s-a îmbătat pe negândite şi beat fiind a uitat cu desăvârşire de familie şi de slujbă şi timp de cinci zile şi cinci nopţi a colindat toate locurile de pierzanie care i-au ieşit în cale… Tot ce i-a rămas în cap după cele cinci zile petrecute în beţie a fost un fel de harababură de fuste colorate, mutre bete ca şi a lui, sticle şi picioare săltând în aer. Oricât îşi storcea mintea, nu găsea decât un singur lucru limpede: că în prima seară, pe la aprinsul felinarelor, trecuse o clipă pe la un prieten de-al său ca să stea de vorbă cu el despre o afacere şi prietenul îl cinstise cu bere. Putohin băuse un pahar, apoi altul şi încă unul… După ce au golit şase sticle, au plecat amândoi la unul… căruia-i zice Pavel Semionovici, şi acesta i-a cinstit şi el cu nisetru afumat şi cu madera. Când au isprăvit cu madera, au trimis după coniac… Şi cu cât beau mai mult, cu atât li se deschidea pofta… Cele ce s-au întâmplat mai târziu erau învăluite într-o ceaţă, prin care Putohin vedea ca în vis faţa liliachie a unei suedeze, care striga întruna: „Domn, cinsteşte cu bere!”, o sală lungă de dans, cu tavanul jos, plină de fum şi de mutre de lachei şi pe el însuşi, cu degetele mari ale mâinilor vârâte în buzunarele jiletcii, făcând cu picioarele nişte figuri îndrăcite… Mai departe, vedea tot ca prin vis o odăiţă cu poze ieftine pe pereţi şi rochii de femei atârnate pretutindeni… îşi aminti că în odăiţă mirosea a bere, a colonie şi a săpun de glicerină… Din tot acest talmeş-balmeş neguros se desluşea ceva mai limpede clipa deşteptării grele şi amare, când până şi strălucirea soarelui i se păruse groaznică…

Îşi aminti că n-a mai găsit în buzunarele sale nici ceasul, nici brelocurile, că şi-a pus o cravată străină şi buimac, cu capul greu, s-a grăbit să se ducă la slujbă. Roşu de ruşine,

scuturat de frigurile beţiei, s-a oprit în faţa şefului, care, fără să-i arunce măcar o privire, i-a spus cu nepăsare:

— Nu te mai osteni cu dezvinovăţirile… Nu pricep pentru ce ai binevoit să mai vii pe aici!… Nu mai lucrezi la noi. E lucru hotărât… N-avem trebuinţă de asemenea slujbaşi, iar dumneata eşti om deştept şi ai să înţelegi… Da!

Glasul nepăsător al şefului, ochii lui batjocoritori, cu priviri pătrunzătoare, ca şi tăcerea plină de bun-simţ a colegilor, ieşeau atât de limpede la iveală din haosul beţiei, că nu mai aduceau cu un vis…

— Josnic! Dezgustător! îşi spunea Putohin, în drum spre casă după explicaţia cu şeful. M-am făcut de râs şi mi-am pierdut şi slujba… Josnic, murdar!

Simţea în tot trupul lehamitea dezgustătoare pe care o lasă beţia, o simţea de la gură şi până la picioarele care abia se târau… Gustul urât din gură, ca şi cum un escadron întreg ar fi dormit într-însa, îi chinuia nu numai trupul dar şi sufletul. Îi era ruşine, frică şi greaţă.

— Îmi vine să-mi trag un glonte-n cap! îşi zicea el. Mă gâtuie ruşinea şi ciuda. Parcă nici nu m-aş mai duce acasă!

— Da, ce e drept, nu-i o poveste prea plăcută! îşi dădea cu părerea şi Feodor Eliseici, colegul care îl însoţea. Toate ca toate, dar că ţi-ai pierdut slujba, asta e rău! Mai rău decât orice!… Chiar că-ţi vine să te-mpuşti!…

— Dar capul! Capul! Dumnezeule mare! mormăia Putohin, strâmbându-se de durere. Parcă ar crăpa în mii de bucăţi! Nu, zău! Fă cum vrei, dar eu unul mă duc la cârciumă să mă dreg!… Hai şi tu!

Şi cei doi prieteni intrară la cârciumă…

— Şi cum de m-am îmbătat aşa, zău că nu pricep! spunea îngrozit Putohin, după al doilea păhărel. Vreo doi ani n-am luat o picătură în gură, ba m-am legat şi faţă de nevastă-mea, cu mâna pe cruce… Râdeam de cei beţivi şi deodată, na, poftim! Toate s-au dus la naiba! Nici tu slujbă, nici tu linişte! Groaznic!

Apoi scutură din cap şi urmă:

— Mă duc acasă, ca la moarte… Nu-mi pasă nici de bani, nici de ceas, nici de slujbă!… Sunt gata să îndur pierderile astea şi durerea de cap pe deasupra, şi chiar morala şefului… Un singur lucru mă înspăimântă: cum să dau ochi cu nevastă-mea? Ce să-i spun? De cinci nopţi n-am mai dormit acasă, am băut tot ce-am avut, m-au dat afară din slujbă… Ce pot să-i spun?

— Ei lasă: îşi descarcă ea focul şi-i trece!…

— Cât de respingător şi de jalnic trebuie să-i par acum… Ea nu înghite beţivi, iar orice chefliu, după părerea ei, e un om de

nimic… Şi are dreptate… Ce, parcă nu-i o josnicie să-ţi bei bucata de pâine agonisită cu trudă şi să-ţi pierzi locul, cum am făcut-o eu?

Putohin mai bău un păhărel, mâncă o felie de peşte sărat şi căzu pe gânduri.

— Mâine, vasăzică, hai la casa de împrumuturi! spuse el după o vreme de tăcere. N-o să găsesc eu atât de curând o altă slujbă şi, prin urmare, Măria Sa foametea o să apară la noi în toată măreţia ei!… Iar femeile, frăţioare, sunt în stare să-ţi ierte totul: şi mutra de beţiv, şi necredinţa, şi bătăile, şi bătrâneţea, dar sărăcia… niciodată! În ochii lor, sărăcia este mai rea decât orice păcat. Dacă Maşa mea s-a deprins să aibă zilnic prânzul pe masă, poţi să furi, dar prânzul trebuie să i-l dai! „Fără asta, o să-mi zică ea, nu se poate! Nu că aş muri de foame, dar mi-e ruşine de slugi!” Da, frate!… Le cunosc eu pe muierile astea… Că mi-am făcut de cap vreme de cinci zile, asta mi-o iartă! Dar foamea – asta nu!

— Ce să zic! Te aşteaptă o săpuneală straşnică!… oftă Feodor Eliseici.

— Crezi că o să stea de vorbă cu mine? Aş! Puţin îi pasă că eu îmi recunosc vina şi că mă simt nenorocit până în fundul sufletului! Asta n-o doare! Asta nu le doare pe niciuna, mai cu seamă dacă sunt interesate… Poate să fie el, bărbatul, nenorocit, să-l sugrume ruşinea, să vrea să-şi tragă un glonte în tâmplă… N-are decât… A greşit şi deci trebuie biciuit… Măcar dacă mi-ar spune pe şleau vorbe de ocară sau m-ar plesni! Da’ de unde! Are să mă întâmpine cu nepăsare, fără o vorbă, şi o săptămână încheiată are să mă chinuiască aşa, cu tăcerea ei zdrobitoare sau cu înţepături şi cuvinte jalnice… Cred că îţi închipui şi tu ce tortură!

— Cere-i iertare! îl sfătui colegul.

— Trudă zadarnică… De aceea e virtuoasă, ca să nu-i ierte pe păcătoşi.

Tot drumul de la cârciumă şi până acasă, Putohin născoci fraze cu care să-i răspundă nevestei. Îi şi vedea faţa palidă şi mânioasă, îi vedea ochii plânşi, îi auzea potopul de fraze muşcătoare, şi sufletul i se umplea de o frică laşă, pe care o încearcă de obicei şcolarii.

„Fie ce-o fi! hotărî el în cele din urmă, trăgând mânerul soneriei. Uite-aşa! Dacă n-oi putea şi n-oi putea să rabd, plec! Îi spun verde tot ce am pe inimă şi plec încotro văd cu ochii!”

Când intră în casă, soţia lui, Maşa, era în antreu şi îl privea cu ochi întrebători.

„Las’ să înceapă ea!” gândi Putohin, aruncând o privire fugară asupra chipului ei palid şi începu să-şi scoată, sfios, galoşii.

Dar femeia nu începea… Nikolai Maximovici intră în salon, apoi trecu în sufragerie, dar femeia tăcea întruna şi-l privea mai departe cu ochi întrebători.

„Am să mă împuşc! hotărî el, murind de ruşine. Nu mai pot îndura! N-am putere!”

După ce măsură odaia în lung şi în lat vreo cinci minute, fără să îndrăznească să-i spună o vorbă, Putohin se apropie de masă şi scrise cu creionul pe o margine de ziar: „M-am îmbătat şi am pierdut slujba.” Femeia citi, luă creionul în mână şi scrise şi ea: „Lasă, nu te amărî!” Putohin citi şi fugi repede în biroul lui.

Peste câteva clipe, soţia stătea alături de el şi îl mângâia.

— Las’ că trece şi se întorc iar zilele bune, zicea dânsa. Fii bărbat şi nu te pierde cu firea… Cu ajutorul lui Dumnezeu scăpăm şi de necazul ăsta şi găsim o slujbă mai bună!

Putohin asculta, nu-şi credea urechilor şi, neştiind ce să răspundă, râdea fericit ca un copil. Femeia îl hrăni, îi dădu un păhărel să se dreagă şi îl culcă în pat.

A doua zi, plin de curaj şi voie bună, Putohin începu să-şi caute o slujbă, iar peste o săptămână o şi găsi… Necazul trăit de el schimbă multe în sufletul lui… Acum, când vede un om beat nu-şi mai bate joc de el şi nici nu-l osândeşte, cum făcea înainte. Îi place chiar să întindă câte un bănuţ cerşetorilor beţi şi spune adesea că:

— Păcatul cel mare nu e să bei, ci să nu-i întinzi o mână de ajutor celui beat.

Poate că are dreptate.

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 330, 1 decembrie, 1886, la rubrica „Efemeride” Semnală: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

O comandă

Credincios făgăduielii date directorului unei reviste săptămânale, de a scrie o povestire de sărbători „cât mai de groază şi cât mai de efect”, Pavel Sergheici se aşează la masa lui de lucru şi ridică, gânditor, ochii în tavan. Prin capul lui umblau câteva subiecte potrivite. Pavel Sergheici îşi frecă fruntea, se gândi puţin şi se opri la unul dintre ele, şi anume la un omor care se petrecuse cu zece ani în urmă, în oraşul unde se născuse şi învăţase el. Muie condeiul în cerneală, oftă şi se apucă de scris.

În salonul de alături erau musafiri: două doamne şi un student. Nevasta lui Pavel Sergheici, Sofia Vasilievna răsfoia zgomotos un caiet de note, cânta câte un acord, îl lăsa, trecea la altul…

— Bine, dar cine mă acompaniază, la urma urmei? spuse ea cu glas plângăreţ. Nadia, hai vino măcar dumneata!

— Ce spui, draga mea! De trei luni n-am mai cântat la pian!

— Vai ce sclifosiţi sunteţi cu toţii! Dacă-i aşa, nu cânt nici eu! Să vă fie ruşine! E un fleac de acompaniament!

După multe discuţii şi codeli, doamnele se aşezară la pian: una izbi clapele, iar cealaltă începu să cânte din gură romanţa: „Să nu-mi spui tu, că tinereţea ai pierdut-o”… Pavel Sergheici se strâmbă şi puse condeiul jos. După ce ascultă o vreme, se strâmbă şi mai amarnic, sări de pe scaun şi se repezi spre uşă:

— Sofi, nu se cântă aşa! strigă el. Ai luat-o prea sus, iar dumneata, Nadeida Petrovna te grăbeşti de parcă te-ar şfichiui cineva peste degete. Trebuie aşa: tram-tram… ta… ta!…

Şi Pavel Sergheici începu să dea din mâini şi să bată din picior, arătându-le cum trebuie să cânte la pian şi din gură. Peste vreo cinci minute se întoarse în birou, ţinând în surdină isonul nevesti-sii, şi se apucă de lucru:

„…Uşakov şi Vinkel erau tineri, cam de aceeaşi vârstă şi slujeau amândoi în aceeaşi cancelarie. Uşakov era gingaş ca o fată, nervos şi sfios, Vinkel, dimpotrivă, era tot ce poate fi mai

deosebit de prietenul său şi avea faima unui om grosolan, cu porniri animalice, destrăbălat şi neobosit când era vorba de potolirea patimilor lui. Era de un egoism atât de rar întâlnit şi atât de desăvârşit, încât îmi vine să dau uşor crezare acelora care-l socoteau cam scrântit. Uşakov şi Vinkel erau prieteni. Ce putea lega între ele două firi atât de deosebite, nu pot înţelege, oricât aş căuta s-o fac! Doar un lucru îi asemuia: bogăţia. Uşakov era singurul fiu al unei mame cu avere, iar Vinkel trebuia s-o moştenească pe mătuşă-sa, generăleasa, care-l iubea ca pe un fiu. În raporturile dintre oameni, banii sunt un bun prilej de împrietenire… Putinţa de a risipi bani în dreapta şi în stânga, de a cumpăra cele mai frumoase femei, de a face paradă de costume, de a zbura cu troicile şi de a stârni pizma tuturor – poate că ăsta a fost cimentul care i-a legat pe cei doi băieţandri fără minte.

„Prietenia dintre Uşakov şi Vinkel a fost însă de scurtă durată. Ea s-a prefăcut în ură neîmpăcată, când amândoi tinerii se îndrăgostiră în acelaşi timp de Kasatkina, o mică croitoreasă fără însemnătate, dar o femeiuşcă grozav de nostimă, vestită mai cu seamă pentru părul ei minunat. Kasatkina nu pregetă o clipă să fie şi a unuia şi a celuilalt, pentru bani. Femeiuşca cea nostimă era îndeajuns de desfrânată şi de calculată, pentru a stârni gelozia celor doi flăcăi, deoarece nimic nu îmbogăţeşte mai mult o femeie, decât gelozia ibovnicilor ei. Uşakov, sfios şi ruşinos, îşi mai călca pe inimă şi îl răbda pe duşmanul său, dar Vinkel, desfrânat şi dezlănţuit ca o fiară, îşi dădu – cum se şi cuvenea – frâu liber simţămintelor”.

— Pavel Sergheici! se auziră voci din salon. Vino încoace!

Pavel Sergheici se ridică zorit şi porni într-un suflet la doamne.

— Cântă-ne un duet cu Michel! îi spuse nevasta. Tu, vocea întâi, şi el, a doua.

— Bine! Daţi tonul.

Pavel Sergheici despică aerul cu condeiul pe care încă nu se uscase cerneala, bătu din picior, luă o înfăţişare tragică şi cântă, împreună cu studentul, „Nopţi nebune!”

— Bravo! spuse el râzând, după ce isprăviră, şi îl cuprinse pe student de mijloc. Ne-am descurcat grozav! Tare aş mai cânta ceva dar… trebuie să scriu, fire-ar ea afurisită să fie de treabă!

— Lasă scrisul, zău, dă-l încolo!

— Asta nu!… Am făgăduit! Şi vă rog să… nu mă ispitiţi. Chiar azi trebuie să isprăvesc nuvela!

Pavel Sergheici dădu din mâini aferat, se întoarse fuga în birou şi scrise mai departe:

„Într-o seară, pe la orele zece, când Uşakov era de serviciu în cancelarie, Vinkel pătrunse în odaie, se furişă pe nesimţite în spatele duşmanului său şi îl lovi cu o secure în cap. Cât de pornit şi cât de fiară a fost el în clipa omorului, se poate vedea din faptul că medicii experţi au găsit unsprezece răni pe capul lui Uşakov. Criminalul n-a raţionat nici în timpul crimei, nici mai târziu. După ce şi-a omorât rivalul, aşa stropit de sânge cum era şi cu securea în mână, el se urcă, cine ştie de ce – în pod, iar de acolo ieşi printr-o ferestruică pe acoperiş, şi paznicii auziră multă vreme bocănit şi paşi de om ce se caţără şi lunecă pe învelitoarea de tablă. De pe acoperişul instituţiei, Vinkel coborî pe burlan, pe un acoperiş din apropiere, de pe acesta trecu pe altul, şi rătăci aşa de pe o casă pe alta, până fu prins.

„Tot oraşul, cu coroane şi fanfară, veni la înmormântarea lui Uşakov. Oamenii erau atât de porniţi împotriva ucigaşului, încât se duceau în cete mari la închisoare, ca să vadă zidurile între care stătea închis Vinkel, şi nu trecură bine două sau trei zile de la înmormântare, că pe groapa mortului se şi înălţă o cruce cu o inscripţie care cerea răzbunare: „A pierit de mână ucigaşă!” Dar nimeni n-a fost atât de lovit de moartea tânărului, ca mama acestuia. Nefericita bătrână, de cum află de pieirea singurului ei copil, fu cât pe-aci să-şi piardă minţile…”

Pavel Sergheici mai scrise o pagină, fumă două ţigări una după alta, se întinse puţin pe sofa, apoi se aşeză iar la masă şi urmă:

„Bătrâna Uşakova a fost introdusă în sala procesului, sprijinită de o parte şi de alta şi şi-a făcut depoziţia stând în fotoliu. De altfel, depoziţia ei s-a mărginit la un tremur grozav care a zguduit-o din creştet până în tălpi, apoi bătrâna s-a întors spre acuzat şi, ameninţându-l cu pumnii, a strigat:

„— Tu l-ai ucis pe fiul meu! Tu!

„— Am spus eu că nu?… a mormăit ursuz Vinkel.

„— Nici n-ai putea s-o spui! a urmat bătrâna, fără să asculte de preşedinte. Tu l-ai ucis! Mătuşa lui Vinkel, bătrâna generăleasă înnebunită de durere, înainte de a-şi face depoziţia a rămas vreo trei minute cu ochii pironiţi fără niciun gând asupra nepotului ei, şi la urmă l-a întrebat cu o voce care i-a zguduit până şi pe judecători:

„— Ce-ai făcut, Nikolai?

Altceva n-a fost în stare să mai spună. Venirea celor două bătrâne a produs asupra tuturor o impresie apăsătoare. Se spune că în clipa când ele s-au întâlnit pe coridor, şi-au făcut una alteia o scenă care a tulburat până la lacrimi chiar şi pe uşierii judecătoriei. Bătrâna Uşakova, copleşită de durere, s-a repezit la generăleasă şi a acoperit-o de ocări. Spunându-i

mereu numai „tu” ea a dojenit-o, a certat-o şi a ameninţat-o cu pedeapsă de la Dumnezeu şi cu altele. Mătuşa lui Vinkel a ascultat-o întâi tăcută, cu o smerenie blândă, spunând doar:

„— Fii milostivă! Şi el şi eu am fost şi aşa îndeajuns de pedepsiţi.

„Dar până la urmă n-a mai putut îndura şi la ocări a răspuns tot prin ocară.

„— Dacă nu aveai un fiu, a strigat dânsa, Kolea al meu nu ajungea acum aici! Fiul dumitale l-a pierdut! şi aşa mai departe.

„Cei din jur abia izbutiră să le despartă… Prin hotărârea juraţilor, Vinkel fu condamnat la zece ani muncă silnică”.

— Nikonov are un bas minunat! auzi deodată Pavel Sergheici vocea nevestei sale. Un bas minunat: plin, mlădios… Şi nu înţeleg deloc, draga mea, de ce nu se duce la operă?

Pavel Sergheici făcu ochi mari şi sări în sus.

— Zici că Nikonov are un bas minunat? întrebă el, vârându-şi capul prin uşa salonului. Un bas mi-nu-nat? Nikonov?

— Da, Nikonov!

— Asta înseamnă că habar n-ai ce-i aia voce, draga mea… făcu Pavel Sergheici, ducându-şi braţele în lături. Nikonov al tău e o vacă! Mugeşte şi hârâie de parcă i-ar scoate cineva măruntaiele, iar vocea îi tremură şi îi saltă ca un dop într-o sticlă goală! Nu pot să sufăr aşa ceva! Şi apoi, Nikonov al tău are tot atâta ureche cât are… divanul ăsta!

— Nikonov şi cântăreţ! tot se mai indigna el, întors peste cinci minute la masa lui de lucru, gata să se apuce de scris. Ce gusturi! Doamne fereşte! Nikonov al lor ar fi bun de cântăreţ de stradă, nu de operă!

Bodogănind întruna, Pavel Sergheici muie condeiul în cerneală şi urmă:

„Generăleasa Vinkel s-a dus la Petersburg să se roage ca nepotul ei să nu fie pus la stâlpul infamiei. Cât a fost plecată, Vinkel a făcut ce-a făcut şi a fugit din închisoare”.

— Ce vreme frumoasă! oftă studentul din salon.

„A fost găsit – urmă Pavel Sergheici – în gară, sub un tren de marfă, şi scos de acolo cu multă trudă. Se vedea bine că mai voia să trăiască… Nenorocitul rânjea la apropierea străjii, iar când l-au dus înapoi la închisoare, plângea cu lacrimi amare”.

— Ce frumos e acum la marginea oraşului! spuse Sofia Vasilievna. Pavel, lasă scrisul, zău aşa!

Pavel Sergheici se scărpină nervos la ceafă şi urmă:

„Stăruinţele mătuşii nu duseră la nimic… Înainte de plecarea din oraşul natal, Vinkel trebuia neapărat să trăiască ruşinea stâlpului infamiei, dar bătrâna, mândră şi neînduplecată, avu mulţumirea dorită: în preziua degradării

civice, Vinkel se otrăvi şi fu îngropat în afara cimitirului, pe locul hărăzit sinucigaşilor…”

Pavel Sergheici privi pe fereastră la cerul înstelat, mormăi şi se duse în salon.

— Da! Ce bună ar fi acum o plimbare afară din oraş! spuse el, lăsându-se în fotoliu. E o vreme… un vis!

— Atunci haidem! Ce mai stăm! se grăbi nevasta. Mergem, oameni buni!

— La dracu’! Trebuie să sfârşesc nuvela. Am scris cu chiu cu vai abia jumătate… Totuşi… ce bine ar fi să chemăm vreo două trăsuri… Aş renunţa la vizitii! M-aş urca singur pe capră şi… dii, căluţule! Atâta doar că înainte ar trebui să ne cinstim puţintel acasă!

— Bun! Mergem!

— Nu! Asta nu! Pentru nimic în lume! Nu mă mişc din loc până nu isprăvesc nuvela! Nici să nu mă rugaţi!

— Atunci du-te de-o isprăveşte! Până vin trăsurile şi vinul o isprăveşti de cinci ori!…

Cucoanele îl înconjurară şi începură să tragă de el, iar Pavel Sergheici dădu din mână în semn de „fie ce-o fi” şi primi. Studentul se repezi după trăsuri şi după vin, doamnele prinseră să se agite, iar Pavel Sergheici se întoarse fuga în birou, apucă tocul, izbi cu pumnul în manuscris şi urmă:

„Nu era zi de la Dumnezeu, ca bătrâna Uşakova să nu se ducă la mormântul fiului său. Pe orice vreme, fie ploaie, fie viscol, caii ei opreau în al zecilea ceas al dimineţii la poarta cimitirului, iar dânsa se aşeza la marginea mormântului, plângea şi privea cu lăcomie – de parcă s-ar fi bucurat – inscripţia de pe cruce: «A pierit de o mână ucigaşă!»“

Când se întoarse studentul, Pavel Sergheici goli pe nerăsuflate o cupă de vin şi scrise:

„Timp de cinci ani în şir se duse bătrâna la cimitir, fără să lipsească o zi măcar. Cimitirul ajunsese cea de-a doua casă a ei. Dar într-al şaselea an se îmbolnăvi de pneumonie şi o lună încheiată nu se mai duse la mormântul fiului”.

— Haide, ajunge! îl grăbeau doamnele pe Pavel Sergheici. Lasă scrisul. Mai bea un pahar!

— Numai un pic! Am ajuns la locul cel mai interesant!… Staţi, dragii mei, daţi-mi pace…

„Când se sculă după boală şi veni la cimitir – urmă Pavel Sergheici – bătrâna înţelese cu groază că uitase unde se află mormântul fiului ei. Boala îi slăbise memoria… Alerga de colo până colo printre morminte, înotând până la brâu în zăpadă, se ruga fierbinte de paznici s-o ajute… Dar paznicii puteau să-i arate doar locul cam pe unde putea fi mormântul, pentru că spre marea nenorocire a bătrânei, în timpul lipsei ei, crucea de

pe mormânt fusese furată de cerşetorii care se îndeletniceau cu vânzarea unor astfel de cruci.

„— Unde să fie? se zbătea bătrâna. Unde-i fiul meu? Mi l-au luat pentru a doua oară!”

— Ai de gând să isprăveşti odată? se auzi vocea Sofiei Petrovna. Ce neruşinare: cinci oameni aşteaptă pe unul singur! Lasă scrisul!

— Uite-acuşi! bombăni Pavel Sergheici, înghiţind la repezeală încă un pahar de vin şi încreţindu-şi fruntea. Acuşi!… Of, tocmai acum m-ai întrerupt!

Pavel Sergheici îşi frecă tare fruntea, îi privi pe toţi cu ochi năuciţi, bătu nervos din picior, apoi scrise:

„Dacă văzu că nu poate să dea de mormântul drag, bătrâna, palidă, cu capul gol şi cu ochii pe jumătate închişi de oboseală, abia târându-şi picioarele, se îndreptă spre poartă, cu gândul să plece acasă. Dar înainte de a se urca în trăsură, îi fu dat să mai treacă printr-o încercare grea: la poarta cimitirului se ciocni nas în nas cu mătuşa lui Vinkel”.

— Cu oameni ca dumneata nu se poate decât aşa! spuse una dintre doamne, apucând manuscrisul de pe masă. Să mergem!

Pavel Sergheici încercă mai întâi să protesteze, dar apoi se lăsă păgubaş, făcu bucăţi manuscrisul, îl ocărî – nu ştia nici el de ce – pe directorul revistei şi fluierând voios, se repezi în antreu să ajute doamnele la îmbrăcat…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 337, 8 decembrie, 1886, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Jubileul

La restaurantul hotelului „Kars” se desfăşura o mică solemnitate: actorii dădeau o masă în cinstea colegului lor, tragedianul Tigrov, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de activitate pe tărâmul artei. În jurul unei mese lungi, era strâns tot personalul în afară de un singur om: impresarul, care din zgârcenie nu luase parte la subscripţia pentru masă, dar făgăduise să vină la sfârşitul ei. „Mult stimatul coleg” Tigrov, în calitatea lui de sărbătorit, şedea în capul mesei, pe un jeţ cu spetează înaltă şi dreaptă. Tigrov era roşu la faţă, asuda din belşug, mârâia, clipea din ochi, într-un cuvânt nu se simţea chiar în apele lui. Era oare tulburat de năvala sentimentelor sărbătoreşti, ori numai din pricină că venise la masă destul de afumat – era greu de spus. În dreptul lui, şedea *la grand-dame* Likanida Ivanovna Svirepeeva[90], „slăbiciunea” impresarului, cu ochelari de baga şi nasul pudrat din belşug, iar la stânga lui Tigrov şedea ingenua Sofia Denisovna Unîlova[91]. De o parte şi de alta a doamnelor, de-a lungul mesei, se întindeau două rânduri de bărbaţi, cu feţele rase.

Înainte de supă, după ce actorii băuseră câte un păhărel şi luaseră o gustare, se ridică în picioare Babelmandebski, *raisonneur*-ul trupei, şi începu:

— Domnilor! Ridic paharul în sănătatea sărbătoritului nostru, Vasilisk Afrikanîci Tigrov! Urra-a!

Actorii răspunseră printr-un ura năprasnic, săriră de pe locurile lor şi se năpustiră asupra sărbătoritului. După ciocniri nesfârşite şi pupături, când actorii se aşezară din nou pe locurile lor, se ridică junele prim Violanski, un om lipsit de talent, dar cu renume de actor instruit, căpătat numai pentru că vorbea pe nas, avea acasă un dicţionar cu „30.000 de cuvinte străine” şi era mare meşter la cuvântări nesfârşite.

— Preastimatul meu coleg! începu el, dându-şi ochii peste cap. Azi se împlineşte exact un sfert de veac, de când ai păşit pe cărarea spinoasă a artei. Da! Te uiţi mirat, cu o oarecare

spaimă, la drumul străbătut de tine, şi văd că fruntea ţi se încreţeşte. Da! A fost un drum îngrozitor! În depărtări clipea steaua ta… învăluit de beznă, năzuiai lacom spre dânsa, dar în calea ta se aşterneau prăpăstii şi râpi pline de şerpi şuierători, amfibii şi vipere…

Mai departe oratorul spuse că nimeni n-are atâţia duşmani câţi are un actor. Aruncând în aer o idee după alta, Violanski arătă că un actor, fie el chiar un actor oarecare, ce-şi face modestul lui drum într-un fund de provincie, aduce omenirii mult mai mult folos decât Struve, constructorul de poduri sau Iablocikov, descoperitorul luminii electrice, şi că mai rămâne de discutat care din două, teatrul ori drumul de fier, este mai de folos oamenilor. Din ce în ce mai înflăcărat, oratorul spuse apoi că, dacă n-ar fi pe lume arta, pământul s-ar preface în pustiu, că oamenii pier din pricina materialismului şi că oamenii de artă au misiunea „să ardă inimile" slujitorilor viţelului de aur. Şi dracu' ştie ce a mai spus, iar la urmă ameninţă cu pumnul spre geam, aruncă cât colo şervetul şi declară că numai urmaşii recunoscători vor putea să-l preţuiască pe Tigrov.

Când isprăvi, actorii răcniră iar „ura" şi ridicându-se cu zgomot se năpustiră spre cel sărbătorit. Violanski şi Tigrov se sărutară de trei ori, iar junele prim îi înmână sărbătoritului, în numele tuturor colegilor, un albumaş, care avea cusute pe el cu fir literele „V" şi „T". Tragedianul, tulburat până la lacrimi, izbucni în plâns, îmbrăţişă la rând pe toţi colegii, se lăsă în fotoliu cuprins de o dulce moleşeală şi începu să răsfoiască albumul cu degete tremurătoare. În album erau vreo 20 de fotografii, dar niciuna dintre ele nu era mai ca lumea. În loc de feţe vedeai mutre cu guri strâmbe, nasuri turtite şi ochi, ori aproape închişi, ori peste măsură de holbaţi. Nicio cravată nu şedea ca lumea, toate mutrele aveau căutături de fiară, iar capul suflerului Pudoedov avea două contururi, din care unul prost retuşat. (Şi toate astea pentru că actorii se duseseră să se fotografieze de sfântul Nicolae, după ce fuseseră mai întâi pe la trei Nikolai, iar pozele erau făcute la „Dergaciov, fotograf din Varşovia", un omuleţ cam chior, care practica trei meserii deodată: de fotograf, de dentist şi de cămătar.)

Înainte de friptură, vorbi un actor simpluţ şi fără acte de identitate, care zicea că-l cheamă Grigori Borşciov. El întinse gâtul, îşi puse mâna pe inimă şi spuse:

— Ascultă, Vasea… Zău, pe cuvântul meu… să mă bată Dumnezeu dacă tu n-ai talent! Oricine o să-ţi spună că ai!… Şi ai fi ajuns departe, frate, dacă n-ar fi fost „asta" (şi oratorul îşi dădu un bobârnac peste gât) şi dacă n-ai avea o fire afurisită… Naiba ştie de ce te amesteci în orice ceartă şi bătaie şi în

general, te vâri cu cinstea ta, pretutindeni, unde trebuie şi unde nu trebuie… Te rog, frate dragă, să mă ierţi, dar ţi-o spun din inimă, zău! Ai o fire aşa de afurisită că nici dracu' nu poate să se înţeleagă cu tine… Ăsta-i adevărul gol-goluţ! Iartă-mă, frate, tu ştii că te iubesc… şi toţi ceilalţi te iubesc…

Şi întizându-se peste masă, Borşciov îl sărută pe obraz.

— Iartă-mă, dragul meu, urmă dânsul. Ai talent, dar vezi tu… mai dă-l dracului de vinişor. După rachiu, poşirca asta e moarte curată!

Când isprăvi Borşciov, luă cuvântul sărbătoritul. Se ridică în picioare, cu chipul transportat, cu ochii plini de lacrimi, clipi des, mototoli batista în mână şi-i dădu drumul, cu tremur în glas:

— Dragi şi iubiţi prieteni! Îngăduiţi-mi să spun aici, în faţa voastră, a tuturor, în această zi de bucurie, tot ce s-a adunat în inima mea, sub bolţile edificiului sufletesc… Aveţi înaintea voastră un bătrân cu părul alb şi cu un picior în groapă… şi… care plânge. De altfel, ce înseamnă plânsul omenesc? O slăbiciune sufletească şi atâta tot! Capul sus, bătrâne! Lasă lacrimile! Şi voi, nervilor, nu îmbătrâniţi! Ţineţi-vă bine! Nu vă lăsaţi! Prieteni, aveţi în faţă pe actoraşul Tigrov, la glasul căruia au tremurat pereţii a 36 de teatre, acela care l-a întruchipat pe Belizarie, Othello, Franz Moor! Treizeci şi şase de oraşe cunosc numele meu!… Iaca!

Şi vârând mâna în buzunar, Tigrov scoase la iveală un teanc de note de plată de prin cârciumi şi îl ridică în sus.

— Iată dovezile! strigă el, înălţându-şi semeţ fruntea. Nota de plată a hotelului „Grand Hotel", Moscova! Nota hotelului „Belle-vue" din Harkov, hotelul „Varentov" din Penza, „Europa" din Taganrog, „Capitala" din Saratov, „Europa" din Orenburg, „Grand-Hotel" din Tambov, „Ancora de aur" din Arhanghelsk şi aşa mai departe… 36 de oraşe! Şi ce credeţi? N-a fost o zi în viaţa mea să nu cad pradă intrigilor murdare!

Întorsătura pe care o luau acum vorbele lui Tigrov nu putea fi socotită ciudată: există o lege a naturii, după care un actor rus, chiar când vorbeşte despre vremea de afară, pomeneşte neapărat şi despre intrigi…

— Toţi câţi au putut mi-au întins capcane din răutate şi viclenie, urmă tragedianul, rotindu-şi supărat ochii. Am să dau totul pe faţă, să vi se facă părul măciucă, să vă îngheţe sângele în vine şi pereţii să se cutremure, pentru că adevărul trebuie să iasă la iveală! Nu mă tem de nimic!

Dar tocmai când adevărul era gata să iasă la iveală, uşa se deschise şi în sală intră impresarul Feniksov-Diamantov, un om înalt şi slab, cu înfăţişare de fost avocat şi cu bucăţi mari de vată în urechi. Intrase cum intră de obicei toţi impresarii

ruşi: cu paşi mărunţei, frecându-şi palmele şi aruncând căutături speriate în spate, ca şi cum doar cu câteva clipe înainte, ar fi şterpelit niscaiva găini, sau ar fi încasat o chelfăneală straşnică de la nevastă. Ca toţi impresarii, se zgribulea înfrigurat şi avea un aer vinovat, vorbea cu un glăscior greţos, linguşitor, şi avea înfăţişarea unui om grăbit şi care a uitat ceva.

— Să trăieşti Vasilisk Afrikanîci, spuse el repede, apropiindu-se de actorul sărbătorit. Felicitări, dragul meu… Uf! Am obosit de nu mai pot! Să-ţi dea Dumnezeu toate cele, mă înţelegi… Ne cunoaştem de 15 ani! Te ştiu de pe vremea când jucai la Miloslavski! Of, cât am alergat azi!

Diamantov se uită cu teamă în jur şi se aşeză la masă, frecându-şi palmele.

— Vin de la primar, urmă dânsul, cercetând cu luare-aminte farfuriile celor din jur. M-a poftit să iau ceaiul cu dânsul, dar n-am primit… Uf! mi-a ieşit sufletul de atâta alergătură!… Mi se pare că n-am luat parte la subscripţia pentru masă, dar… un păhărel de votcă tot am să beau…

— Zi-i înainte, spune! strigară actorii sărbătoritului.

Tigrov se întunecă şi mai mult şi spuse:

— Dacă vorbele mele nu sunt pe placul cuiva, domnilor, acela n-are decât să iasă! Dar eu sunt obişnuit să spun adevărul şi nu mă tem nici de dracu'! Şi nimeni n-are voie să-mi astupe gura!… Da!… Ce vreau aia spun!… Sunt liber!

— Atunci, dă-i drumul!

— Vreau să vă spun că, în general, în ultimii ani, arta scenică a de… a decăzut! Şi de ce, mă rog? Pentru că a nimerit pe mâini de… (tragedianul luă o înfăţişare fioroasă şi urmă cu o şoaptă şuierătoare)… a nimerit în mâna unor jecmănitori mârşavi, unor rrrobi nemernici ai banului, unor călăi ai artei, lăsaţi anume pe pământ pentru a se târî în tină, iar nu pentru a domni în templul muzelor. Da-a!

— Stai, stai puţin! îl întrerupse Diamantov, punându-şi în farfurie gâscă pe varză. Ai cam luat-o razna! Arta a decăzut, e drept. Dar de ce? Pentru că s-au schimbat vederile! Acum e la modă să ceri de la artă… viaţă! Dar la ce bun viaţa pe scenă, măiculiţă dragă! Ducă-se pe pustii viaţa asta! Şi apoi, viaţă vezi oriunde împrejur: la cârciumă, acasă, în piaţă! Pentru teatru însă, trebuie expresie! Numai expresie!

— Expresie, pe naiba! Trebuie să se împuţineze şmecherii şi lichelele, asta trebuie, nu expresie! Mare scofală cu expresia voastră, dacă actorii nu văd luni de zile leafă!

— Vezi cum eşti? oftă impresarul şi făcu o mutră de-ai fi zis că plânge. Totdeauna cauţi să înţepi omul! La ce bun toate subînţelesurile astea şi jumătăţile de cuvinte? Dacă-i aşa,

spune mai bine pe şleau!… De altfel mă grăbesc… Am trecut doar aşa… o clipă!… Trebuie să mai dau o raită pe la tipografie…

Diamantov sări de pe scaun, zăbovi câtva timp lângă masă, aruncând ocheade pline de păreri de rău farfuriei cu gâscă, apoi făcu o singură plecăciune pentru toţi şi se grăbi să iasă, cu paşii lui mărunţei…

— Jilţul văd că l-aţi luat de la teatru! mai spuse el din uşă, arătând jilţul pe care şedea sărbătoritul. Să nu uitaţi cumva să-l duceţi înapoi, că n-o să aibă Claudiu pe ce sta, când vom juca „Hamlet”. Rămâneţi cu bine!

După plecarea lui, sărbătoritul se posomorî:

— Nişte oameni cumsecade n-ar fi făcut aşa ceva, bombăni el. E o mişelie din partea voastră!… De ce nu m-aţi ajutat? Am vrut să-l fac praf pe câinele ăsta!…

După desert, când doamnele îşi luară rămas-bun şi plecară, sărbătoritul se lăsă cu totul în voia gândurilor negre şi începu să ocărască cu vorbe deochiate! Şi cum sticlele de vin erau toate goale, actorii se apucară iar de rachiu. De pretutindeni ploua cu anecdote, iar când izvorul lor secă, începură amintirile din trecut. Astfel de amintiri sunt întotdeauna podoaba adunărilor de actori. Artistul rus este grozav de simpatic când e sincer şi în loc să îndruge tot soiul de prostii despre intrigi, despre decăderea artei, părtinirea presei şi altele – povesteşte despre cele văzute şi auzite cu adevărat… Uneori e de ajuns să asculţi câte un biet comediant de mâna a treia, şi beţivan pe deasupra, depănându-şi amintirile din trecut, ca să-ţi răsară în faţa ochilor un chip dintre cele mai atrăgătoare şi poetice, chipul omului uşuratic până la moarte, frământat, adesea plin de păcate, dar neobosit în rătăcirile lui, răbdător şi tare ca piatra, tumultuos, neastâmpărat, plin de încredere şi întotdeauna nefericit, care prin firea lui largă, lipsită de griji şi prin felul de viaţă atât de puţin obişnuit pe care îl duce, seamănă întru câtva cu vitejii legendari de altădată… Şi e de ajuns să auzi o asemenea amintire, ca să-i ierţi povestitorului toate păcatele lui săvârşite cu voie şi fără de voie, să te laşi furat de povestirea lui şi să-l pizmuieşti.

Când trecu de nouă seara, actorii cerură să li se facă socoteala şi bineînţeles că se lăsă cu discuţii fără sfârşit şi cu chemarea patronului. Şi pentru că era devreme pentru culcare, actorii se duseră la „Gruzia” unde jucară biliard şi băură bere.

— Prieteni, şampanie! strigă sărbătoritul dezlănţuit de-a binelea. Azi do… doresc şampanie şi plătesc pentru toată lumea!

Dar nu le fu dat să bea şampanie, pentru că sărbătoritul n-avea în buzunar nicio leţcaie.

— Grrişaa… bolborosi el ieşind de la „Gruzia” cu Borşciov şi Violanski. Bine ar fi să dăm şi pe la Prraga… E prea devreme pentru culcare. De unde am face rost de ceva ruble?

Prietenii se opriră şi începură să se gândească.

— Ştii ceva? se dumiri deodată Violanski. Hai să ducem albumul tău la Dergaciov! Ce nevoie ai tu de el! Zău aşa! Trei ruble să ne dea şi tot e bine.

Sărbătoritul se învoi şi peste un sfert de ceas, trei drumeţi băteau la uşa lui Dergaciov…

Apărută pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, Nr. 344, 15 decembrie, 1886, la rubrica „Efemeride” Semnată: A. Cehonte.

Publicăm acest text.

Cine-i de vină?

Unchiul meu, Piotr Demianîci, consilier de colegiu, uscat şi galben, semănând foarte bine cu un peşte afumat învechit şi în care s-a înfipt un băţ, pregătindu-se într-o zi să se ducă la liceu unde era profesor de latină, văzu deodată că scoarţele sintaxei lui erau roase de şoareci.

— Ia ascultă, Praskovia! îi spuse el bucătăresei, intrând la dânsa. De unde avem şoareci? Se poate? Ieri mi-au ros pălăria tare, azi mi-au pocit sintaxa… Mâine-poimâine o să-mi roadă hainele!

— Şi eu ce să fac? Nu i-am adus eu! îi răspunse Praskovia.

— Bine, dar trebuie să facem ceva! Ar trebui să iei o pisică!

— Am pisică, da' nu-i bună la nimic.

Şi Praskovia îi arătă în colţ un pisoiaş alb, slab scovergă, ce dormea ghemuit lângă mătură:

— Şi de ce zici că nu-i bun? întrebă Piotr Demianîci.

— E prea mititel şi prost! N-are nici două luni.

— Hm… Păi trebuie învăţat! Decât să doarmă aşa în neştire, mai bine ar învăţa.

Şi zicând aşa, Piotr Demianîci oftă preocupat şi ieşi din bucătărie. Pisoiaşul înălţă capul, privi leneş în urma lui şi închise iar ochii.

Dar nu dormea: se gândea. La ce? Neavând cunoştinţă despre viaţa reală şi niciun fel de bagaj de impresii, putea să gândească doar instinctiv şi să-şi închipuie viaţa după acele reprezentări pe care le moştenise odată cu carnea şi sângele, de la stră-strămoşii lui – tigrii (vezi Darwin). Gândurile lui aduceau mai mult cu lucrurile pe care le vezi în somn. Închipuirea lui de pisoi îi înfăţişa ca un fel de pustiu al Arabiei, prin care zburau umbre foarte asemănătoare cu Praskovia, soba şi mătura de lângă el. Printre umbre se ivea deodată o farfurioară cu lapte: apoi farfurioara făcea lăbuţe, începea să umble şi voia parcă să fugă; pisoiaşul făcea o săritură şi cutremurat de dorinţe sângeroase, îşi înfigea ghearele în ea…

Pe urmă farfurioara pierea într-un fel de negură şi în locul ei apărea o bucată de carne, scăpată de Praskovia. Carnea scotea un chiţăit plin de spaimă şi o zbughea în lături, dar pisoiaşul făcea şi de data asta o săritură şi-şi înfigea ghearele în ea… În general tot ce i se năzărea micului visător avea un singur sfârşit: sărituri, gheare şi dinţi!… Mă rog, se spune că sufletul altuia e o beznă de nepătruns, darămite al unui pisoi! Dar cât sunt de aproape de adevăr toate cele descrise aici se vede din cele ce urmează: cuprins cum era de vraja dulcilor visări, pisoiaşul sări deodată ca ars, o privi pe Praskovia cu ochi scânteietori, se zbârli îngrozitor şi îşi înfipse ghearele în poala bucătăresei. Se vedea după toate că-i născut pentru a prinde şoareci şi că-i urmaş vrednic al sângeroşilor săi strămoşi. Soarta îl menise să fie spaima subsolurilor, a cămărilor şi a hambarelor şi dacă n-ar fi fost educaţia… De altfel să nu ne grăbim! S-o luăm binişor de la-nceput!

Întorcându-se de la liceu acasă, Piotr Demianîci intră într-o prăvălie de mărunţişuri şi cumpără o capcană de 15 parale, iar la prânz agăţă de cârligul ei o bucăţică de chiftea şi aşeză capcana sub divanul unde se puneau caietele cu exerciţii de latină ale şcolarilor, pe care Praskovia le întrebuinţa la tot felul de nevoi gospodăreşti. La ora şase seara punct, când onoratul latinist şedea la masa lui de lucru şi corecta caietele băieţilor se auzi deodată de sub divan un pocnet scurt, dar atât de răsunător, că unchiul meu tresări şi scăpă condeiul din mână… Apoi, fără să piardă o clipă, se apropie de divan şi scoase de sub el capcana. Un şoricuţ, curăţel şi mic cât un degetar, mirosea de zor plasa de sârmă, tremurând de spaimă.

— Aha-haa! făcu Piotr Demianîci şi privi şoricelul cu o bucurie atât de răutăcioasă, de parcă s-ar fi pregătit să-i pună un „unu”. Te-am priiiins, afurisiiitu-le! Stai că-ţi arăt eu ţie cum se ronţăie sintaxa!

După ce-şi admiră în voie jertfa, Piotr Demianîci puse capcana jos şi strigă:

— Praskovia, s-a prins un şoarece! Adu pisoiul!

— Acu-uşica-a! răspuns Praskovia şi peste o clipă apăru ducând în braţe pe urmaşul tigrilor.

— Minunat! zise Piotr Demianîci, frecându-şi palmele. O să-l învăţăm noi numaidecât să prindă şoareci… Pune-l în faţa capcanei… Aşa! Acum lasă-l să miroasă şi să privească… Bu-un!…

Pisoiul privi uluit la unchiul meu, la fotoliile din odaie, mirosi capcana, dar pe urmă, speriat pesemne de lumina prea vie a lămpii şi de luarea-aminte cu care era privit, se smuci speriat şi fugi spre uşă.

— Stai! strigă unchiul, apucându-l de coadă. Stai, blestematule! Te-ai speriat de un şoarece, prostule! Uită-te la el: e şoarece! Hai, uită-te! Uită-te dacă-ţi spun!

Piotr Demianîci apucă pisoiul de ceafă şi îl împinse cu botul în capcană.

— Priveşte aici, secătură! Ia ţine-l puţin, Praskovia! Ţine-l în faţa uşiţei… Iar când o să las şoarecele să iasă, dă-i şi tu drumul!… M-auzi? Chiar în clipa aceea!

Şi luând o înfăţişare tainică, unchiul ridică uşiţa capcanei… Şoricelul păşi sfios înainte, adulmecă aerul, apoi se năpusti glonţ sub pat… Iar pisoiaşul, slobozit de Praskovia, ridică coada şi o zbughi sub masă.

— A fugit! A fugit! strigă Piotr Demianîci, fioros. Unde-i ticălosul? Sub masă? Stai, că te învăţ eu minte!…

Şi scoţând pisicul de sub masă, unchiul meu îl zgâlţâi cu putere în aer…

— Canalie!… mormăi dânsul, trăgându-l de urechi. Na, na, na! Ai să mai caşti gura altă dată? Canalie!…

A doua zi, Praskovia îl auzi iar strigând:

— Praskovia! Iar s-a prins un şoarece! Adu-ncoa' pisoiul!…

Dar, după jignirea din ajun, pisoiul se ghemuise sub cuptor şi rămăsese acolo toată noaptea. Praskovia îl scoase, îl aduse de ceafă în birou şi îl puse în faţa capcanei, iar pisoiul începu să tremure din toate mădularele şi să miaune jalnic.

— Lasă-l mai întâi să-şi vină în fire! comandă Piotr Demianîci. Să se uite şi să miroasă! Hai, priveşte şi învaţă! Stai locului, fir-ai tu afurisit să fii! strigă el, văzând că pisoiul pleacă de-a-ndărătelea de la capcană. O să te bat măr! Trage-l de urechi, Praskovia! Aşa!… Acum pune-l în faţa uşiţei…

Şi unchiul ridică încet închizătoarea. Şoricelul lunecă chiar lângă nasul pisoiului, se izbi de mâna Praskoviei şi intră sub dulap. Iar pisoiul, simţindu-se în libertate, făcu o săritură îndrăzneaţă şi se ghemui sub divan.

— Alt şoarece scăpat! urlă Piotr Demianîci. Ce fel de pisoi o mai fi şi ăsta? E un nemernic, o lepădătură! Bătaie! Să fie bătut chiar aici lângă capcană.

Când se prinse cel de-al treilea şoarece, pisoiul, de cum dădu cu ochii de capcană şi de locatarul ei, fu cuprins de un tremurici grozav şi îi zgârie mâinile Praskoviei… După cel de-al patrulea şoarece, unchiu-meu îşi ieşi din fire de-a binelea, îi dădu un picior pisoiului şi zise:

— Ia de aici pocitania asta! Să n-o mai prind în casa mea! Aruncă-l unde ştii! Nu face doi bani.

Trecu un an… Pisoiul slab şi jigărit se prefăcuse într-un motan mare şi înţelept. Într-o zi, strecurându-se prin curţile din dos la o întâlnire de dragoste şi fiind la doi paşi de ţintă,

motanul auzi deodată un foşnet slab şi îndată după aceea văzu un şoricel care fugea de la jgheabul de adăpat vite, spre grajd… Eroul meu se zbârli, făcu spatele arc, scuipă şi zguduit de un tremur nestăpânit, o luă la sănătoasa, ca un laş.

Vai! Mi se-ntâmplă şi mie uneori să mă aflu în situaţia caraghioasă a pisoiului care a fugit de şoricuţ. Ca şi pisoiul pomenit, am avut şi eu cinstea altădată să învăţ latina cu unchi-meu. Şi acum când mi se-ntâmplă să văd o operă a antichităţii, în loc să mă bucur de ea cu toată lăcomia cuvenită, îmi vin numaidecât în minte *ut consecutivum,* verbele neregulate, faţa pământiu-gălbuie a unchiului, *ablativus absolutus*[92]… şi simt că pălesc, că părul mi se face măciucă şi, aidoma pisoiului, fug şi eu mâncând pământul.

Apărută pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 51, 1 decembrie 1886. Semnată: A. Cehonte. Publicăm acest text.

G. A. Bealii

{1} „Gazeta Petersburgului”. (N. red. rom.)

{2} „O sută de capitole”. (N. red. rom.)

{3} „Timpuri noi”. (N. red. rom.)

{4} Pentru a ilustra unul dintre importantele procedee artistice de tipizare folosite de autor, care adeseori dă numelor proprii un anumit tâlc, vom indica în note cuvintele din limba rusă de la care derivă precum şi traducerea lor în limba română. De pildă: *Velikosveţkaia* derivă de la *velichi svet* – în limba română *lumea bună.* (N. red. rom.).

{5} *Bessonniţa* – insomnie (N. red. rom.)

{6} *Ogon* – foc. (N. red. rom.)

{7} *Kuzneţ* – fierar. (N. red. rom.)

{8} *Reaboi* – ciupit de vărsat, pistruiat. (N. red. rom.)

{9} Acasă (în limba germană). (N. trad.)

{10} „Ogorul” – revistă ilustrată săptămânală editată la Petersburg, între anii 1870–1918. Se adresa în special cititorului din mediul mic-burghez. (N. red. rom.).

{11} *Leonardo da Vinci* (1452-1519) – vestit pictor şi savant italian, din epoca Renaşterii, mare umanist. (N. red. rom.).

{12} *Sciuka* – ştiucă. (N. red. rom.)

{13} *Bik* – taur. (N. red. rom.)

{14} Te cheamă tata, du-te repede la el! (În limba franceză) (N. trad.)

{15} „Mijlocitorul”. (N. red. rom.)

{16} Trăiască Franţa! (în limba franceză.) (N. trad.)

{17} *Irod* – regele Iudeii (40-4 î.e.n.).

{18} *Dioscor* – patriarhul Alexandriei, sec. al V-lea. (N. red. rom.)

{19} *Şum* – zgomot, zarvă. (N. red. rom.)

{20} Sectă religioasă în Rusia. (N. trad.)

{21} *Muraşka* – furnică, fior, furnicătură. (N. red. rom.)

{22} „Fapta” – revistă lunară ştiintifico-literară, organul intelectualităţii radical-democrate din Rusia. Apare la Petersburg între 1867–1888. (N. red. rom.)

{23} Iertaţi-mi expresia (în limba franceză). (N. trad.)

{24} Herodot – vestit istoric grec (cca. 484–425 î.e.n.). (N. red. rom.)

{25} *Xenophon* – istoric, filozof şi general, elev al filozofului Socrate (cca. 427—355/4 î.e.n.). (N red. rom.)

{26} Fermecător! (În limba franceză.) (N. trad.)

{27} „Deşteptătorul”. (N. red. rom.)

{28} Corect: *à livre ouvert* – fără pregătire prealabilă (în limba franceză). (N. trad.)

{29} Sfântul Munte (N. trad.)

{30} *Stîcika* – ciocnire, încăierare. (N. red. rom.)

{31} *Kanitel* – tărăgăneală (N. red. rom.)

{32} „Cuvântul rusesc”. (N. red. rom.)

{33} *Putifar* – un personaj biblic, comandant al gărzii a curtea unui faraon. Legenda spune că soţia lui ar fi încercat să-l seducă pe Iosif, un subaltern al soţului, însă acesta a respins-o şi a fugit lăsându-şi mantaua în mâinile ei. (N. red. rom.).

{34} Mărci de vinuri. (N. red. ruse.)

{35} „Greierele”. (N. red. rom.)

{36} „Cioburi” (în limba rusă). (N. trad.)

{37} Obligatorie – (în limba latină). (N. trad.)

{38} „Libelula”. (N. red. rom.)

{39} Piateorca – cinci la joc de cărți. (N. red. rom.)

{40} *Semecichi* – seminţe de floarea soarelui. (N. red. rom.).

{41} *Şesteorca* – şase la joc de cărți. (N. red. rom.)

{42} Dincolo de orice limită (în limba latină). (N. trad.)

{43} *Bahroma* – canaf, ciucure. (N. red. rom.)

{44} *Fidias* – unul dintre cei mai mari sculptori din Grecia antică (sec. al V-lea î.e.n.). (N. red. rom.)

{45} *Homer* – poet legendar din Grecia antică (cca. sec. al XII-lea – al VIII-lea î.e.n.) autorul cunoscutelor poeme epice Odiseia şi Iliada. (N. red. rom.)

{46} *V. K. Trediakovski (1703-1769)* – poet, filolog şi teoretician al literaturii ruse. Unul dintre primii reprezentanţi ai clasicismului rus. (N. red. rom.)

{47} *Lahmatîi* – pletos, ciufulit. (N. red. rom.)

{48} Corect: *entre nous soit-dit* – între noi fie vorba (în limba franceză). (N. trad.)

{49} Testa – cocă, aluat. (N red. rom.)

{50} Corect: *consommé* – supă (în limba franceză) (N. trad.)

{51} *Podjilchi* – balamale (sens figurat). (N. red. rom.)

{52} *Nabaldaşink* – măciulie (de baston). (N. red. rom.)

{53} *Lîsîi* – chel (N. red. rom.)

{54} *Kadîk* – mărul lui Adam. (N. red. rom.)

{55} Corect: *vous comprenez?* – înţelegeţi? (În limba franceză.) (N. trad.)

{56} *Zaticat* – a astupa. (N. red. rom.)

{57} Începutul unui dicton latinesc: „sic transit gloria mundi” (aşa trece faima lumească). (N. red. rom.)

{58} Om sunt (în limba latină). (N. trad.)

{59} *Greaznîi* – murdar. (N. red. rom.)

{60} *Lampadka* – candelă. (N. red. rom.)

{61} *Voniuci* – împuţit. (N. red. rom.)

{62} *Perhot* – mătreaţă. (N. red. rom.)

{63} De aur. (N. trad.)

{64} Poartă. (N. trad.)

{65} Poartă roşie. (Din exemplele aduse de Lampadkin reiese limpede că nu ştie gramatică.) (N. trad.)

{66} *Pozvonocinic* – coloana vertebrală. (N. red. rom.)

{67} „Rusia de altădată” – revistă lunară de istorie; a apărut la Petersburg în 1870–1918 (N. red. rom.)

{68} Mesagerul istoric. (N. trad.)

{69} *Sliuna* – salivă. (N. red. rom.)

{70} *Anafema* – anatemă. (N. red. rom.)

{71} *O. Bismarck* (1815-1898) – om de stat şi diplomat german, înfocat monarhist. (N. red. rom.)

{72} „Femeia este ciocanul cu care diavolul mlădie şi zdrobeşte toată lumea” (în limba latină). (N. trad.)

{73} Linişte! (În limba franceză.) (N. trad.)

{74} *Dîreavîi* – găurit. (N. red. rom.)

{75} „Medicul”. (N. red. rom.)

{76} Mujicii ăştia… (în limba franceză). (N. trad.)

{77} *William Gladstone* (1809–1898) – om de stat reacţionar englez (N. red. rom.)

{78} Corect: *Pour* – pentru ca (în limba franceză). (N. trad.)

{79} Pasăre rară (în limba latină). (N. trad.)

{80} Să fie ascultată şi partea cealaltă… (în limba latină) (N. trad.)

{81} *G. Kalnoky* (1832–1898) – om de stat austriac. (N. red. rom.)

{82} *Peredeornut* – a trişa. (N. red. rom.)

{83} *Zapiska* – notiţă, bileţel. (N. red. rom.)

{84} „Deşteptătorul”. (N. trad.)

{85} „Noutăţile zilei”. (N. trad.)

{86} *Brîkatsea* – a azvârli cu picioarele (la cai), a se împotrivi. (N. red. rom.)

{87} „Revistă pentru toţi”. (N. red. rom.)

{88} Zeul vinului la romani. (N. red. rom.)

{89} Muza tragediei (N. red. rom.)

{90} *Svirepaia* – feroce. (N red. rom.)

{91} *Unîlaia* – tristă, abătută. (N. red. rom.)

{92} Forme gramaticale latineşti. (N. trad)

Cuprins

Anton Pavlovici Cehov
LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”
Șampania
Gerul
Cerșetorul
Dușmanii
Întunecime
Polinka
La beție
Din nebăgare de seamă
Verocika
Lăsata Secului
O ființă fără apărare
Fărădelege
Acasă
Lozul câștigător
Tifos exantematic
De-ale vieții valuri
În Săptămâna patimilor
Taina
Scrisoarea
O întâmplare
Judecătorul de instrucție
Volodea
Fericirea
Vreme urâtă
Drama
Primul ajutor
Păcatul
Din jurnalul unui om iute la mânie
Vântură-Lume
Tatăl
Un sfârșit fericit
În magazie
Zinocika
Cântec de sirenă
LUCRĂRI CARE NU AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”
Martiri ai Anului Nou
Șampania
O noapte în cimitir
Concurs

Debutul
La telefon
Descoperire
Cel mai mare oraș
Cum au stat de vorbă un om beat şi un drac treaz
Un franţuz prost
Despre deşertăciune
Persoana
Otrava
Poveste fără sfârşit
De vorbă cu un diriginte de poştă
Lupul
La Paris!
Cioroiul
Pe râu
Iubirea
Despre femei
O zi la marginea oraşului
La pension
În vilegiatură
De plictiseală
Urâtul vieţii
Un pas hotărâtor
Rara avis
Nenorocirea altuia
Tu şi dumneavoastră
Minte scurtă
O personalitate luminoasă
Ah, măseaua!
O propunere…
Rânduiala casei mele
Locatarul
O noapte de groază
Kalhas
La moară
Dramaturgul
Belea!…
O comandă
Jubileul
Cine-i de vină?

Table of Contents

Anton Pavlovici Cehov	1
LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”	6
Şampania	7
Gerul	13
Cerşetorul	20
Duşmanii	26
Întunecime	39
Polinka	43
La beţie	48
Din nebăgare de seamă	54
Verocika	59
Lăsata Secului	71
O fiinţă fără apărare	76
Fărădelege	81
Acasă	86
Lozul câştigător	95
Tifos exantematic	100
De-ale vieţii valuri	107
În Săptămâna patimilor	111
Taina	116
Scrisoarea	121
O întâmplare	132
Judecătorul de instrucţie	138
Volodea	143
Fericirea	155
Vreme urâtă	164

Drama 169
Primul ajutor 174
Păcatul 179
Din jurnalul unui om iute la mânie 184
Vântură-Lume 193
Tatăl 208
Un sfârşit fericit 215
În magazie 220
Zinocika 226
Cântec de sirenă 232
LUCRĂRI CARE NU AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE” 238
Martiri ai Anului Nou 239
Şampania 242
O noapte în cimitir 244
Concurs 248
Debutul 250
La telefon 256
Descoperire 259
Cel mai mare oraş 263
Cum au stat de vorbă un om beat şi un drac treaz 264
Un franţuz prost 266
Despre deşertăciune 270
Persoana 272
Otrava 276
Poveste fără sfârşit 281
De vorbă cu un diriginte de poştă 289
Lupul 293
La Paris! 300
Cioroiul 305

Pe râu 307
Iubirea 313
Despre femei 319
O zi la marginea oraşului 322
La pension 328
În vilegiatură 331
De plictiseală 336
Urâtul vieţii 342
Un pas hotărâtor 355
Rara avis 359
Nenorocirea altuia 360
Tu şi dumneavoastră 365
Minte scurtă 370
O personalitate luminoasă 374
Ah, măseaua! 377
O propunere… 380
Rânduiala casei mele 382
Locatarul 384
O noapte de groază 389
Kalhas 394
La moară 400
Dramaturgul 406
Belea!… 408
O comandă 412
Jubileul 418
Cine-i de vină? 424